

מיצ"ב תשע"ו

מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית

חלק ב' -
נתוני אקלים וסביבה פדגוגית
חשון תשע"ז • נובמבר 2016

מעודכן לאוקטובר 2017

ראמ"ה: מדידה בשירות הלמידה

בית אבגד, ז'בוטינסקי 5, רמת גן, 5252006 • טלפון: 03-5205555, פקס: 03-5205509

דוא"ל: rama@education.gov.il, אתר: <http://rama.education.gov.il>

תוכן עניינים

5	פתח דבר	
7	הקדמה	
10	תובנות עיקריות	
17	אקלים בית ספרי	
17	שביעות רצון	
17	1.1 תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
20	1.2 שביעות הרצון של המורים מבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
24	2. יחסים בין-אישיים בין באי בית הספר	
24	2.1 יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים	
24	2.1.1 יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
27	2.1.2 יחסי קרבה ואכפתיות בין מחנכים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
28	2.1.3 פגישות ושיחות אישיות של מורים עם תלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
32	2.2 יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
37	3. יחסים בין בית הספר לבין ההורים	
37	3.1 שותפות הורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
40	3.2 עדכון הורים על ידי מורים מחנכים בנושאים לימודיים וחברתיים – דיווחי מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
44	3.3 מעורבות הורים בתכנית הלימודים ובתכנית החינוכית – דיווחי מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
49	4. תחושת מוגנות וביטחון	
49	4.1 היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
52	4.2 מעורבות באירועי אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
55	4.3 אלימות מילולית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
59	4.4 אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
62	4.5 היבטים נוספים של אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
67	4.6 פגיעה של מורים בתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
71	4.7 מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
74	4.8 שתיית אלכוהול	
74	4.8.1 שתיית אלכוהול בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע	
77	4.8.2 מאמצי בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיית אלכוהול – דיווחי תלמידים בחט"ע	
79	4.9 היעדר תחושת מוגנות של מורים – דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
87	5. משמעת והתנהגות	
87	5.1 התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
90	5.2 איחורים והיעדרויות מלימודים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
97	6. תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר	
97	6.1 סביבה פיזית מטופחת ונקייה בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
100	6.2 תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
102	6.3 פינת עבודה אישית בבית הספר	
102	6.3.1 הימצאות פינת עבודה אישית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
104	6.3.2 מציאת פינה לעבודה אישית בעת הצורך – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
106	6.3.3 היקף ביצוע המטלות בזמן השהייה בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
110	7. קידום אורח חיים בריא	
110	7.1 מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
114	7.2 מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא – דיווחי מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
114	7.2.1 הנחיית תלמידים בנושא אורח חיים בריא – דיווחי מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
116	7.2.2 קידום אורח חיים בריא כחלק מן התרבות הבית ספרית – דיווחי מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
121	7.3 התנהגויות תלמידים המקדמות שמירה על אורח חיים בריא – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
127	8. טיולים או סיורים מטעם בית הספר	
127	8.1 השתתפות תלמידים בטיולים או בסיורים מטעם בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
128	8.2 עמדות חיוביות כלפי טיולים או סיורים מטעם בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
130	8.3 התנהגות התלמידים במהלך טיולים או סיורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	
132	סביבה פדגוגית	
132	9. היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה	
132	9.1 מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	

מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	9.2
10. דרכי הוראה-למידה-הערכה	140
הוראה-למידה-הערכה איכותיות	10.1
תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.1.1
פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.1.2
מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.1.3
אסטרטגיות ללמידה עצמית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.1.4
מתן מענה לשונות בין תלמידים	10.2
הוראה דיפרנציאלית – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.2.1
בית הספר כנותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.2.2
הערכה ומשוב	10.3
קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.3.1
מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.3.2
שימוש בתקשוב לצורכי למידה	10.4
שימוש במחשב במקצועות הלימוד במהלך שעות הלימודים	10.4.1
שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב במהלך שעות הלימודים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	10.4.1.1
שימוש במחשב במקצועות הבגרות במהלך שעות הלימודים – דיווחי תלמידים בחט"ע	10.4.1.2
אופן השימוש בתקשוב לצורכי למידה	10.4.2
השימוש באתר האינטרנט של בית הספר לצורכי למידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.4.2.1
אופן השימוש במחשב לצורכי למידה והיבחנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.4.2.2
תקשורת דיגיטלית/סולרית בין התלמיד למורה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	10.4.3
11. תרבות בית ספרית תומכת למידה	191
פיתוח מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.1
השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.1.1
פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.1.2
תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.1.3
תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.1.4
השתתפות מורים בתהליכים של פיתוח מקצועי – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.1.4.1
תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.1.4.2
קהילת למידה מקצועית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.2
עבודה שיתופית של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.2.1
למידת מורים מבוססת נתונים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.2.2
ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.2.3
מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.2.4
הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	11.3
12. למידה מעבר לשעות הלימודים	219
שיעורי בית כחלק מתהליך הלמידה	12.1
תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	12.1.1
סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	12.1.2
היקף ההסתייעות בשיעורים פרטיים	12.2
הסתייעות בשיעורים פרטיים במקצועות המיצ"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב	12.2.1
הסתייעות בשיעורים פרטיים במקצועות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	12.2.2
13. חשיבות תעודת הבגרות	236
תפיסת חשיבות תעודת הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	13.1
שאיפות וכוונות לסיום הלימודים ולקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	13.2
שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	13.2.1
שאיפות וכוונות לסיום הלימודים – דיווחי תלמידים בחט"ע	13.2.2
תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע	13.3
מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בבית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע	13.4
מידת ההלימה בין מסלול הלימודים לבגרות לבין כישורי התלמיד	13.4.1
מידת ההלימה בין היקף יחידות הלימוד לבין יכולות התלמידים	13.4.2
תפיסת תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים – דיווחי תלמידים בחט"ע	13.5
14. חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר	256
מעורבות חברתית של תלמידים	14.1
מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	14.1.1
חינוך חברתי ועידוד להתנדבות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	14.1.2
מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	14.1.3
פעילויות פנאי של תלמידים	14.2
פעילויות פנאי – העשרה, אמנות וספורט – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	14.2.1
פעילויות פנאי – חברה, מנהיגות והתנדבות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	14.2.2

267	השתתפות בפעילויות הכנה לשירות בצה"ל – דיווחי תלמידים דוברי עברית בחט"ע	14.2.3
268	עידוד תלמידים לפעילות בשעות הפנאי – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	14.2.4
269	קידום סובלנות כלפי האחר והשונה	14.3
269	היעדר סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	14.3.1
272	מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	14.3.2
275	מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע	14.3.3
280	רפורמות במערכת החינוך: "אופק חדש" ו-"עוז לתמורה"	15
280	רפורמת "אופק חדש" – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב	15.1
281	שביעות רצון מרפורמת "אופק חדש"	15.1.1
281	שביעות רצון כללית מרפורמת "אופק חדש" – דיווחי מורים המשתתפים ב"אופק חדש"	15.1.1.1
282	המלצת מורים ב"אופק חדש" באשר להמשך הרפורמה – דיווחי מורים המשתתפים ב"אופק חדש"	15.1.1.2
284	שעות פרטניות ב"אופק חדש" – דיווחי כלל המורים ביסודי ובחט"ב	15.1.2
284	קיום שעות פרטניות – דיווחי כלל מורים ביסודי ובחט"ב	15.1.2.1
286	מועד הקיום של השעות הפרטניות – דיווחי כלל המורים ביסודי ובחט"ב	15.1.2.2
287	קיום השעות הפרטניות במקום שיעור אחר – דיווחי כלל מורים ביסודי ובחט"ב	15.1.2.3
290	עמדות כלפי שעות פרטניות ב"אופק חדש" – דיווחי מורים המשתתפים ב"אופק חדש"	15.1.2.4
292	שעות השהייה ב"אופק חדש" – דיווחי מורים המשתתפים ב"אופק חדש"	15.1.3
298	רפורמת "עוז לתמורה" – דיווחי מורים בחט"ע	15.2
298	שביעות רצון כללית מרפורמת "עוז לתמורה"	15.2.1
298	שביעות רצון כללית מרפורמת "עוז לתמורה" – דיווחי מורים המשתתפים ב"עוז לתמורה"	15.2.1.1
300	המלצת מורים ב"עוז לתמורה" באשר להמשך הרפורמה – דיווחי מורים המשתתפים ב"עוז לתמורה"	15.2.1.2
301	שעות פרטניות ב"עוז לתמורה" – דיווחי כלל המורים בחט"ע	15.2.2
301	קיום שעות פרטניות – דיווחי כלל המורים בחט"ע	15.2.2.1
303	מועד הקיום של השעות הפרטניות – דיווחי כלל מורים בחט"ע	15.2.2.2
304	קיום השעה הפרטנית במקום שיעור אחר – דיווחי כלל המורים בחט"ע	15.2.2.3
306	עמדות כלפי שעות פרטניות ב"עוז לתמורה" – דיווחי מורים המשתתפים ב"עוז לתמורה"	15.2.2.4
308	שעות תומכות הוראה ב"עוז לתמורה" – דיווחי מורים המשתתפים ב"עוז לתמורה"	15.2.3
314	השתתפות תלמידים בשעות הפרטניות ועמדותיהם כלפיהן – דיווחי תלמידים בחט"ע	15.2.4
314	השתתפות תלמידים בשעות הפרטניות – דיווחי תלמידים בחט"ע	15.2.4.1
318	עמדות תלמידים כלפי השעות הפרטניות – דיווחי תלמידים בחט"ע	15.2.4.2
328	כוונות ההשתתפות בשעות פרטניות – דיווחי תלמידים בחט"ע	15.2.4.3

פתח דבר

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) פועלת להטמעת תרבות של "מדידה בשירות הלמידה" – מדידה המיועדת לתמוך בשיפור מתמיד של הלמידה וההקשר שבה היא מתנהלת בבית הספר, תוך הלימה ליעדים הלימודיים ולחזון הבית ספרי. התפיסה המובילה של ראמ"ה היא שהמדידה אינה מטרה כשלעצמה, אלא היא כלי בשירות הלמידה.

המיצ"ב – מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית – הוא מערכת מדדים בית ספריים שמטרתה לספק מידע למנהל ולצוותים הפדגוגיים בבתי הספר על תפקוד בית-ספרם במגוון של נושאים. לפיכך, מודל המיצ"ב בנוי כך שהוא כולל מבחני הישגים שמשקפים את התוצרים הקוגניטיביים של הלמידה וסקרי אקלים בית ספריים וסביבה פדגוגית שמשקפים את ההיבטים החברתיים-רגשיים-פדגוגיים. מידע רחב זה (לצד מידע ממקורות נוספים) נועד לסייע לבתי הספר לבצע ניטור של התהליך הלימודי הבית ספרי במקצועות הליבה, ושל האקלים הבית ספרי הרגשי-חברתי שבו מתרחשת הלמידה.

החל משנה"ל תשע"ה המיצ"ב מתקיים במתכונת מעודכנת. בשנת הלימודים התשע"ה חולקו בתי הספר לשלוש קבוצות אשר החליפו את ארבעת "אשכולות המיצ"ב" שהונהגו בשנים עברו. בהתאם לכך, בתי הספר בכל קבוצה משתתפים במיצ"ב החיצוני אחת לשלוש שנים. כל קבוצה מהווה מדגם מייצג של כלל בתי הספר בארץ. פרטים נוספים על מתכונת המיצ"ב המעודכנת מפורסמים באתר ראמ"ה <http://rama.education.gov.il> ובחוזר מנכ"ל תשע"ה/1, בסעיף 4.1-2.

הדוח הנוכחי כולל נתונים המתייחסים לאקלים הבית ספרי ולסביבה הפדגוגית. הנתונים הופקו משאלונים שמולאו על-ידי תלמידים ומראיונות טלפוניים שנערכו עם מורים מקצועיים ומחנכים במהלך החודשים ינואר-מרץ 2016, בבתי ספר יסודיים, בחטיבות ביניים ובחטיבות עליונות.

סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית במיצ"ב נועדו לספק תמונת מצב מפורטת בנוגע להיבטים שונים של האקלים החברתי והתהליכים הפדגוגיים בבתי הספר. בחירת ההיבטים הנבדקים בשאלונים התבססה על כמה מקורות: קבוצות מיקוד עם מורים ומנהלים, דיונים עם גורמים מוסמכים במטה משרד החינוך, היועצות עם חוקרים מהאקדמיה וסקירה של ספרות עדכנית. הסקרים עוסקים בטווח רחב של נושאים מחיי בית הספר המשקפים את מגוון התהליכים החינוכיים והלימודיים החיוניים לעשייה חינוכית איכותית. החל משנה"ל תשע"ה עודכנו והורחבו הסקרים והם עוסקים גם בהיבטים נוספים של התהליכים החינוכיים כמו, הטמעת פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה (הל"ה), מוטיבציה וסקרנות של התלמידים בלמידה, מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשווה ועוד. בתשע"ו התווספו שאלות חדשות על אודות סיוורים וטיוולים המתקיימים מטעם בית הספר, על פעילויות פנאי בהם משתתפים תלמידים וכן שאלות על תהליכי הפיתוח המקצועי שעוברים מורים בתוך בית הספר ומחוצה לו. פרטים נוספים על סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית מפורסמים באתר ראמ"ה.

הנתונים מדווחים ברמה כלל-ארצית ובחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית). הנתונים שהתקבלו משאלוני התלמידים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל (כיתות ה'ו', כיתות ז'-ט' וכיתות י'-י"א), והנתונים שהתקבלו משאלוני המורים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך (יסודי, חטיבת ביניים וחטיבה עליונה). הדיווח כולל גם השוואות רב-שנתיות בכל מקום שניתן.

נוסף על דוח ארצי זה, מופקים דוחות בית ספריים עבור מנהלי בתי הספר שתלמידיהם ומוריהם השיבו על שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית בתשע"ו. דוחות אלו יוכלו לסייע למנהלים ולצוותים החינוכיים בבתי הספר לקבוע יעדים בית ספריים מבוססי נתונים לשם בקרה, ניטור התהליך הלימודי והקצאת משאבים.

תודות – דוחות המיצ"ב הבית ספריים והדוחות המערכתיים לשנת תשע"ו הם פרי עבודה מקצועית, מאומצת וקפדנית של צוות ראמ"ה ועמו שותפים רבים: הגורמים המוסמכים במשרד החינוך; חברות זכייניות – טלדור (תפעול הסקרים), מטח (פיתוח המבחנים), המרכז הארצי לבחינות ולהערכה (עיבוד הנתונים), ויועצים ממאגר המומחים של ראמ"ה.

לסיכום, אנו מקווים שהתובנות שעולות מדוח זה, יוכלו לסייע למערכת החינוך לקדם את החינוך וליישם טוב יותר עקרונות של תרבות בית ספרית התומכת בתהליכי הוראה ולמידה איכותיים ומעמיקים, ובכך לאפשר לכל ילדי ישראל למצות את מיטב יכולתם.

בברכה,

חגית גליקמן

ד"ר חגית גליקמן

מנכ"לית ראמ"ה

נתוני אקלים וסביבה פדגוגית

הקדמה

בדוח הנוכחי מוצגת תמונת המצב הכללית של האקלים והסביבה הפדגוגית בבתי הספר בישראל בשנת הלימודים תשע"ו, כפי שהם נתפסים ומדווחים על ידי תלמידים ומורים.

דיווחי התלמידים והמורים מוצגים בשני חלקים – אקלים וסביבה פדגוגית. כל אחד מחלקים אלו מחולק לפרקים ולתתי פרקים. חלק האקלים כולל פרקים העוסקים בשביעות רצון מבית הספר, ביחסים בין אישיים בין באי בית הספר, ביחסים בין בית הספר לבין ההורים, בתחושת מוגנות וביטחון, במשמעת והתנהגות, בתשתיות וסביבה פיזית, בטיולים ובסיורים מטעם בית הספר ובקידום אורח חיים בריא.

חלק הסביבה הפדגוגית כולל פרקים העוסקים בהיבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה, בדרכי הוראה-למידה-הערכה, בתרבות בית ספרית תומכת למידה, בלמידה מעבר לשעות הלימודים, בחשיבות תעודת הבגרות בעיני התלמידים, בחינוך חברתי-ערכי בבית הספר וברפורמות במערכת החינוך. בכל אחד מן הפרקים ותתי הפרקים מוצגים דיווחי התלמידים והמורים על שאלות שונות שהופנו אליהם בנושא הנידון, בשאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית.

שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית כוללים שאלות במגוון נושאים. בכל אחד מנושאים אלו הוצגו למשיבים כמה היגדים המתארים היבטים שונים של אותו נושא. בדרך כלל התבקשו המשיבים לציין באיזו מידה הם מסכימים עם הנאמר בהיגד, שנבדק על סולם בן חמש דרגות הנע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 או 5) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

בעבור מרבית הנושאים המדווחים חושב מדד מסכם אחד לכל נושא. המדד מתאר את התמונה העולה מדיווחי התלמידים או המורים באותו נושא, והוא חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים השונים המתארים את הנושא. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

במקרים אחרים הוצג למשיבים סולם תשובות שונה, דוגמת סולם תדירות (אף פעם, פעם אחת, פעמיים וכו') או שאלות שהתשובות עליהן הן "כן" או "לא". לשם נוחות הקריאה מוצג מתחת ללוחות ההיגדים בדוח, פירוט של אפשרויות התשובה בסולמות השונים ומתואר אופן חישוב המדד המסכם. נוסף על כך, במקרים בהם הוצגו למשיבים בשאלון היגדים המתארים היבטים "שליליים" של הנושא, שלצורכי הדיווח בדוח הם נוסחו מחדש (כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי, בדומה ליתר ההיגדים) – גם במקרים כגון אלה מובא מתחת ללוחות ההיגדים בדוח נוסח ההיגדים המקוריים בשאלון. כמו כן יש מקרים בהם חלק מן ההיגדים/שאלות עומדים בפני עצמם ואינם מרכיבים מדדים מסכמים. בטבלאות מסוימות המתארות התפלגות של אפשרויות תשובה שונות שנתנו למשיבים, פירוט האחוזים אינו מסתכם ל-100%, בשל עיגול ספרות אחרי הנקודה העשרונית.

בעבור מרבית הנושאים המפורטים במסמך מוצגת תחילה השוואה בין נתוני תשע"ו לנתוני שמונה השנים הקודמות: תשס"ח-תשע"ו¹. הנתונים מוצגים לפי שלב חינוך: יסודי (כיתות ה'–ו'), חט"ב (כיתות ז'–ט') וחט"ע (כיתות י'–י"א), עבור כלל בתי הספר ובחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית).

בעבור תלמידי החט"ע, שנתונייהם החלו נאספים בתש"ע מוצגת השוואה לשנים תש"ע-תשע"ו בלבד, ובעבור מורי החט"ע, שנתונייהם החלו נאספים לראשונה בתשע"ב מוצגת השוואה לשנים תשע"ב-תשע"ו בלבד. כמו כן, עבור

¹ החל בשנת הלימודים תשע"א חל שינוי באופן העברת שאלוני האקלים הבית ספרי והסביבה הפדגוגית בקרב התלמידים והם מועברים החל משנה זו באופן אנונימי. בבדיקות שנערכו לא נמצא הבדל משמעותי בנתונים בין ההעברה האנונימית להעברה המזוהה. ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ו

מדדים מסכמים או היגדים שאינם הנתונים עבורם החל בשנים מאוחרות יותר, ההשוואות הרב-שנתיות כוללות פחות מחזורי שנים בהתאם. בנוסף, עבור מדדים חדשים שנבדקו לראשונה בשנה"ל תשע"ו או עבור מדדים שהרכבם או אופן בדיקתם השתנה, לא מוצגות השוואות לאורך שנים.

כאמור, תחילה מוצגים דיווחי התלמידים והמורים על המדדים המסכמים שנבדקו לאורך שנים. לאחר מכן מוצגים נתוני ההיגדים הנכללים בנושא הנתון, ולצדם נתוני המדד המסכם שחושב על בסיסם. המדד המסכם מציג תמונה כללית של הנושא. המלצתנו היא לא להסתפק רק בתמונה הכוללת העולה מתוך המדד המסכם את התחום, אלא לבחון גם את הנתונים של ההיגדים הספציפיים המרכיבים אותו. בסוף כל פרק מובא סיכום של עיקרי הדברים ולבסוף תובנות העולות מן הממצאים.

בעת קריאת הנתונים חשוב לזכור כי הם מייצגים תפיסות ועמדות **סובייקטיביות** של הנשאלים, וכי חשוב לבחון אותם באופן השוואתי (למשל לעומת שנים קודמות) על מנת לעמוד על מלוא משמעותם. זאת ועוד, ידוע כי לקבוצות משיבים שונות, הנבדלות זו מזו מבחינת רקע תרבותי או שכבת גיל יש נטייה לפרש היגדים באופנים מעט שונים ולהשיב באופן שונה על שאלות הסקרים, ועל כן יש לפרש הבדלים כאלה בזירות הראויה.

המידע המובא בדוח תשע"ו מתבסס על שאלונים שהועברו במהלך החודשים ינואר-מרץ 2016 ל- 149,317 תלמידי כיתות ה'-ט' (89% השבה) ועל ראיונות טלפוניים עם 11,009 מחנכים ומורים המלמדים את מקצועות המיצ"ב בכיתות א'-ט' (81% השבה). נוסף על כך הועברו שאלונים אקלים וסביבה פדגוגית ל- 52,076 תלמידי כיתות י'-י"א (81% השבה), ול- 8,011 מורי כיתות י'-י"א (77% השבה).² בסך הכול השתתפו בסקרים תלמידים ומורים מ- 577 בתי ספר יסודיים³ ומ- 234 חטיבות ביניים⁴ שהשתתפו השנה במבחני המיצ"ב החיצוני, וכן תלמידים ומורים מ- 304 חטיבות עליונות⁵. פירוט היקף ושיעור המשיבים על השאלונים בחלוקה לפי בתי ספר דוברי עברית ודוברי ערבית מוצג בלוח 1 שלהלן. בתי הספר שהשתתפו מהווים מדגם מייצג של כלל בתי הספר דוברי העברית ודוברי הערבית בפיקוח הממלכתי והממלכתי-דתי (גודל המדגם הוא כשליש מבתי הספר).

השאלונים והסקרים פותחו על ידי הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה). השאלונים למורים ולתלמידים כוללים שני נוסחים. כל נוסח מכיל רכיב קבוע המשותף לשני הנוסחים (ליבה) ורכיב משתנה שלו נושאים ייחודיים. מבנה זה מאפשר לקבל מידע ארצי ובית-ספרי במגוון רחב של נושאים, מבלי להטיל עומס רב מדי על המשיב היחיד. משתמע מכך, שבמרבית הנושאים הנתונים מבוססים על כלל המשיבים, ובמקצת הנושאים הנתונים מבוססים על מחציתם. הקצאת הנוסחים לכל אחד מן המשיבים התבצעה באופן אקראי.

את הדוח הארצי מלווה קובץ נספחים שמפורסם בנפרד באתר ראמ"ה. הנספח כולל שיעורי הסכמה של התלמידים והמורים עם ההיגדים ועם המדדים המסכמים לאורך שנים, בפילוח לפי שלב חינוך בבתי ספר דוברי עברית ודוברי ערבית.

² בשנה"ל תשע"ו הכריז ארגון המורים העל-יסודיים על עיצומים, שבמסגרתם מורים בחטיבות העליונות הונחו לא להשתתף בסקרים ובמחקרים של משרד החינוך או גופים מטעמו. בעקבות זאת בחלק מהחטיבות העליונות השתתפות המורים בסקרים לא הייתה מלאה.

³ בתי ספר יסודיים: סה"כ 577, דוברי עברית - 429; דוברי ערבית - 148

⁴ חטיבות ביניים: סה"כ 234, דוברי עברית - 179; דוברי ערבית - 55

⁵ חטיבות עליונות: סה"כ 304, דוברי עברית - 235; דוברי ערבית - 69

ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ו

להלן בלוח 1 מוצגים היקף ושיעור המשיבים על שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית תשע"ו, בחלוקה לפי שכבת גיל ומגזר שפה.

לוח 1: היקף ושיעור המשיבים על שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית בחלוקה לפי שכבת גיל ומגזר שפה (תשע"ו)

קבוצה		דוברי עברית	דוברי ערבית	כלל בתי הספר
תלמידים				
ה'ו'	נסקרו	45,338	18,759	64,097
	שיעורי השבה	91%	93%	92%
ז'ט'	נסקרו	57,610	27,610	85,220
	שיעורי השבה	86%	89%	87%
י.י"א	נסקרו	36,735	15,341	52,076
	שיעורי השבה	79%	85%	81%
מורים				
יסודי	נסקרו	6,118	1,597	7,715
	שיעורי השבה	84%	67%	80%
חט"ב	נסקרו	2,529	765	3,294
	שיעורי השבה	84%	76%	82%
חט"ע	נסקרו	6,565	1,446	8,011
	שיעורי השבה	81%	64%	77%

תובנות עיקריות

בדוח הנוכחי מוצגת תמונת המצב הכללית של האקלים והסביבה הפדגוגית בבתי הספר בישראל בשנת הלימודים התשע"ו, כפי שהם נתפסים ומדווחים על ידי תלמידים ומורים. את הדוח הארצי מלווה קובץ נספחים שמוצג בנפרד באתר ראמ"ה.

דיווחי התלמידים והמורים מוצגים להלן בשני חלקים – אקלים בית ספרי וסביבה פדגוגית.

אקלים בית ספרי

להלן יוצגו תובנות שעולות מדיווחי התלמידים והמורים באשר להיבטים שונים של האווירה הלימודית, היחסים בין באי בית הספר והתשתיות הפיזיות:

תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר

- באופן כללי, מרבית התלמידים (כ-70%) דיווחו על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר. תחושה זו מאפיינת את שלושת שלבי החינוך ואת שני מגזרי השפה. לאורך השנים נרשמה עלייה מתונה בשיעורי הדיווח, שהתייצבה בשלוש השנים האחרונות, עם ירידה בבתי ספר דוברי ערבית בשכבת גיל י"א בין תשע"ה לתשע"ו.
- גם בקרב המורים נרשמו שיעורי שביעות רצון גבוהים למדי מבית הספר (כ-70%). לאורך השנים נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח ביסודי ועלייה בחט"ב. בחט"ע דוברות ערבית נרשמה ירידה של 4% בין תשע"ה לתשע"ו.

יחסים בין-אישיים בין באי בית הספר

- ככלל, תלמידים דיווחו על יחסים חיוביים ביניהם לבין המורים (כשני שליש מתלמידי ה'ו', כמחצית מתלמידי ז'ט' וקצת פחות ממחצית מתלמידי י"א), וביניהם לבין התלמידים האחרים (כשלושה רבעים מן התלמידים בבתי ספר יסודיים וכשני שליש מן התלמידים בחט"ב ובחט"ע) וללא שינוי בשנים האחרונות. זאת ועוד, מרבית התלמידים דיווחו על יחסי קרבה ואכפתיות בין מחנך הכיתה לבינם, כאשר עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח בנושא.
- לצד זאת, מרבית המורים דיווחו שהם מקיימים פגישות ושיחות אישיות עם התלמידים (כ-80%) וכי השעות מעוגנות באופן שיטתי ומובנה במערכת השעות (יותר בקרב תלמידי יסודי ופחות בחט"ב ובחט"ע: 84%, 78% ו-61% בהתאמה). לאורך השנים נרשמה עלייה מתונה ביסודי, עלייה משמעותית בחט"ב ויציבות בחט"ע בשיעורי הדיווח על עיגון השעות לפגישות אישיות.
- באופן כללי תמונת המצב המדווחת בבתי ספר דוברי ערבית חיובית מעט יותר מאשר בבתי ספר דוברי עברית.

יחסים בין בית הספר לבין ההורים

- ממבט על ניתן לראות, כי רוב המורים (כ-80%) דיווחו על שיתוף ההורים בחיי בית הספר ועדכון ההורים על מצבם של הלימודי והחברתי של ילדיהם. עם זאת, כמחצית מהמחנכים דיווחו כי ההורים מעורבים בתכנית החינוכית החברתית (בשיעורים גבוהים יותר ביסודי בהשוואה לחט"ב ולחט"ע) וכרבע דיווחו על מעורבות ההורים בתכנית הלימודים. באשר לתכנית החינוכית חברתית - תמונת המצב בבתי ספר יסודיים וחט"ב דוברי עברית חיובית יותר מאשר בבתי ספר דוברי ערבית.

תחושת מוגנות וביטחון

- שיעורים נמוכים יחסית של תלמידים (5%-10%) בכל שלבי החינוך ובשני מגזרי השפה דיווחו על היבטים שונים של אלימות כמו: מעורבות באירועי אלימות ואלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות (בשיעור גבוה יותר בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית). ביטויי האלימות השכיחים ביותר בבתי הספר הם מילוליים כמו, קללות, אמירות פוגעניות, או עלבונות (בשיעור גבוה יותר בקרב דוברי עברית).
- עם זאת, יש לשים לב, כי שיעורים גבוהים יותר של תלמידים (כ-40%) דיווחו על ונדליזם (בשיעור גבוה יותר בקרב דוברי עברית) ועל גניבות (כ-16%, בשיעורים דומים בין שני מגזרי השפה). כ-20% מהתלמידים דיווחו על תופעה של חבורות של תלמידים המתנהגים באלימות (בשיעור גבוה יותר בקרב דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית בשלוש שכבות הגיל).

- באשר להתנהגות סיכון, 38% מבין התלמידים דוברי העברית דיווחו על היבטים שונים של שתיית אלכוהול בהשוואה לדוברי ערבית (21%). עם זאת, כ-60% מבין התלמידים דיווחו כי בבית הספר מסבירים להם על הסכנות שבשתיית אלכוהול, 64% בבתי ספר דוברי עברית ו-56% בבתי ספר דוברי ערבית.
- כ-18% מהתלמידים דיווחו על פגיעה מילולית מצד מורים (בשיעור דומה בין שני מגזרי השפה). כ-6% מהתלמידים דיווחו על פגיעה פיזית (בשיעור גבוה יותר בקרב דוברי ערבית).
- עם זאת, מרבית תלמידי כיתות ה'ו' (כ-80%), ז'ט' (כ-60%) ו-י' (כ-50%) דיווחו כי בית הספר עושה מאמצים כדי למנוע אלימות (בשיעור גבוה יותר בבתי ספר דוברי ערבית בשלבי חינוך חט"ב וחט"ע ובשיעור דומה בין מגזרי השפה בשלב חינוך יסודי). גם שיעורי הדיווח על היעדרה של תחושת מוגנות נמוכים יחסית (נמוכים יותר בקרב דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית).
- לאורך השנים נרשמה עפי"ר מגמת ירידה בשיעורי הדיווח על גילויי אלימות על סוגיה השונים, בעיקר בשלבי החינוך יסודי וחט"ב. בחט"ע דוברות עברית נרשמה בדר"כ יציבות ובחט"ע דוברות ערבית נרשמה עלייה בשנת תשע"ו. במקביל נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות, למעט חט"ע דוברות ערבית.

משמעת והתנהגות

- באופן כללי, כ-40% מבין התלמידים דיווחו כי הלימודים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים (כאשר שיעורי הדיווח ביסודי הם הגבוהים ביותר). בבתי ספר דוברי ערבית שיעורי הדיווח עולים על אלו של דוברי העברית בכל שכבות הגיל. לאורך השנים אפשר לזהות עלייה בבתי ספר דוברי עברית המתייצבת בשנים האחרונות ואילו בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה ניכרת בעיקר ביסודי.
- איחורים והיעדרויות נבדקו באמצעות דיווחי תלמידים על איחורים לשיעורים, היעדרויות מימי לימודים והיעדרויות משיעורים בחודש האחרון. מבין שלושת ההיגדים, שיעורי הדיווח על היעדרויות משני ימי לימודים או יותר הם הגבוהים ביותר (מעל מחצית מן התלמידים דיווחו על ההיגד) ואילו שיעורי הדיווח על היעדרויות משני שיעורים או יותר ללא סיבה מוצדקת הם הנמוכים ביותר (אם כי בקרב תלמידים דוברי ערבית בחט"ע השיעורים עומדים על 47%).
- בכל שלושת ההיבטים העוסקים באיחורים והיעדרויות, עם העלייה בשכבת הגיל נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח של התלמידים. בהשוואה בין מגזרי השפה, תופעת האיחורים וההיעדרויות בולטת יותר בקרב תלמידים דוברי עברית למעט היעדרות לא מוצדקת משיעורים בשכבות ה'ו' שנפוצה יותר בקרב דוברי ערבית.
- במבט כללי לאורך השנים, כמעט ולא חל שינוי בשיעורי התלמידים המדווחים על איחורים לשיעורים בשלוש שכבות הגיל ובשני מגזרי השפה. עם זאת, בשיעורי הדיווח על היעדרויות משני ימי לימודים נרשמה בשני מגזרי השפה עלייה עם תנועתית, כאשר בקרב דוברי הערבית נרשמה עלייה ניכרת בדיווחים.

תשתיות וסביבה פיזית

- מרבית התלמידים (כשני שליש ביסודי וקצת פחות ממחצית בחט"ב וחט"ע) והמורים (כשלושה רבעים) דיווחו על סביבה פיזית נאותה ועל תנאים מספקים לשהייה ממושכת. עם העלייה בשלבי החינוך נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח בהיבטים אלה.
- במרבית ההיבטים שנבדקו לאורך השנים ניכרת מגמת עלייה בשיעורי הדיווח על תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר, למעט חט"ע דוברות ערבית שם נרשמה ירידה משמעותית בין תשע"ה לתשע"ו. מכלל ההיבטים שנבדקו, שיעורי הדיווח על תקינות ועל ניקיון שירותי התלמידים הם הנמוכים ביותר (כשליש מן התלמידים מדווחים על שירותים נקיים ותקינים) ויש לתת את הדעת על סוגיה זו.
- גם שיעורי הדיווח על קיומה של פינת עבודה אישית בקרב מורים ביסודי וחט"ב הוא נמוך יחסית (כשליש). כרבע מן המורים דיווחו כי הם מצליחים לבצע את כל המטלות או את מרביתן בזמן שהותם בבית הספר.
- יש לשים לב למגמת ירידה מסתמנת בשיעורי הדיווח על פינת עבודה אישית בין תשע"ה לתשע"ו בבתי ספר חט"ב וחט"ע דוברי ערבית.

קידום אורח חיים בריא

- ממבט על נראה, כי הן לפי דיווחי התלמידים והן לפי דיווחי המחנכים, בתי ספר עושים מאמצים לקידום אורח חיים בריא בקרב תלמידיהם באמצעות שיחות לגבי חשיבות התזונה הנכונה, הנחיות באשר לקיום פעילות גופנית ומתן הנחיות לתלמידים בנושאים רבים נוספים (מניעת התנהגות מסכנת, בטיחות ומניעת תאונות ועוד). כמו כן, בכמחצית מבתי הספר קיימת תכנית לקידום בריאות.
- יחד עם זאת הקניית אורח חיים בריא נפוצה הרבה יותר, באופן משמעותי, בבתי הספר היסודיים מאשר בחט"ב ובחט"ע, ובקרב בתי ספר דוברי ערבית יותר מאשר בתי ספר דוברי עברית (לגבי האחרון, בעיקר בכול מה שקשור לתרבות הבית ספרית). עם זאת נראה, כי לתלמידים דוברי עברית ישנם הרגלי תזונה טובים יותר מאשר לתלמידים דוברי ערבית (כשני שלישי לעומת כשליש בהתאמה).

טיולים או סיורים מטעם בית הספר

- היבט זה נבדק לראשונה בתשע"ו. רוב התלמידים (כ-85%) בשלוש שכבות הגיל דיווחו כי מאז תחילת שנת הלימודים הם השתתפו בסיור או טיול מטעם בית הספר. עם זאת בחט"ע דוברות ערבית עומדים שיעורי הדיווח על 65% בלבד.
- ככלל, 70% מתלמידי ה'ו' לעומת כ-54% מתלמידים ז'י"א הביעו עמדות חיוביות כלפי הטיולים או הסיורים בהם השתתפו. תלמידים ציינו בעיקר כי הם נהנו מהטיול. שיעור נמוך יחסית של תלמידים ציין כי התכנים בטיול היו קשורים לנושאים הנלמדים בבית הספר. שיעורי הסכמה גבוהים יותר נרשמו בבתי ספר דוברי ערבית בשלוש שכבות הגיל.
- כ-11% מהתלמידים בשלוש שכבות הגיל דיווחו כי "במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה" (8% בקרב דוברי עברית לעומת 18% בקרב דוברי ערבית).

סביבה פדגוגית

להלן יוצגו תובנות שעולות מדיווחי תלמידים ומורים באשר לתהליכים פדגוגיים המתרחשים בבית הספר ומחוצה לו:

היבטים רגשיים מוטיבציוניים בלמידה

- כ-75% מן התלמידים בשכבת גיל ה'ו', כ-60% מבין תלמידי ז'ט' וכ-50% מבין תלמידי י"א דיווחו על מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה. עם העלייה בשכבת הגיל נרשמה ירידה ברמת העניין והסקרנות בלמידה. כמו כן, שיעורים גבוהים יותר של תלמידים דיווחו על למידה מתוך חשיבות הלמידה בהשוואה ללמידה מתוך הנאה ועניין (בעיקר בקרב דוברי ערבית).
- כ-80% מבין התלמידים בשכבת גיל ה'ו' וכ-63% בשכבות גיל ז'י"א דיווחו על מאמצים שבית הספר משקיע בעידוד מוטיבציה וסקרנות ללמידה. גם כאן, תלמידים בשכבות הגיל הנמוכות יותר דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על המדד בהשוואה לתלמידים בשכבות הגיל הבוגרות יותר. בשני מגזרי השפה נצפו שיעורי דיווח גבוהים יותר על ההיגדים שעסקו בציפיות המורים להתאמץ ולהצליח בלימודים בהשוואה להיגדים העוסקים בעידוד התלמידים בהתעמקות בנושאים שמעניינים אותם ובמתן חשיבות לדעותיהם של התלמידים.
- זאת ועוד, בשני המדדים המסכמים נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בקרב תלמידים דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית בכול שכבות הגיל. כמו כן לא נצפו שינויים בהשוואה לתשע"ה בשיעורי הדיווח בשני המדדים המסכמים, למעט ירידה בקרב תלמידים בחט"ע דוברות ערבית.

דרכי הוראה-למידה-הערכה

- תפיסת התלמידים את ההוראה כמעניינת וברורה שונה בין שכבות הגיל. ככל שעולים בשלבי החינוך (יסודי, חט"ב, חט"ע) תלמידים תופסים במידה נמוכה יותר את ההוראה כמעניינת וברורה (76%, 54%, 46% בהתאמה). שיעורי הדיווח על הוראה ברורה גבוהים יותר בשלושת שלבי החינוך בהשוואה לשיעורי הדיווח על הוראה המעודדת חשיבה והתעמקות.
- באשר לפרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות – גם כאן, עם העלייה בשכבות הגיל (יסודי, חט"ב, חט"ע) נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על המדד (76%, 61%, 53% בהתאמה). הכנת עבודה בנושא אישי, הכנת עבודת חקר והשתתפות בשיעור מחוץ לכיתה (מלבד חט"ע) שכיחות יחסית (כשני שלישי) ואילו מטלות כמו: עריכת תצפית (בעיקר בחט"ב ובחט"ע) שכיחות פחות (כשליש).

- כ-70% מהתלמידים בשכבת הגיל ה'ו' לעומת כ-55% מהתלמידים בשכבות גיל ז'-י"א הסכימו עם המדד המסכם העוסק באסטרטגיות ללמידה עצמית. אסטרטגיות אלו באות לידי ביטוי יותר בפנייה לעזרה בעת הצורך ופחות בהרחבת הידע באופן עצמאי.
- זאת ועוד, ככל שעולים בשלבי החינוך שיעורים נמוכים יותר של מורים מדווחים על הוראה דיפרנציאלית (82%, 68%, 62% ביסודי, חט"ב וחט"ע). עם זאת, לאורך השנים חל שיפור בהיבט זה (ביסודי ובחט"ב). בחט"ע המדד נבדק לראשונה בתשע"ה). עוד בעניין זה – רוב גדול של המורים בכל שלבי החינוך מדווחים כי ביה"ס נותן מענה הן לתלמידים מצטיינים והן לתלמידים מתקשים.
- בדיקת דיווחי התלמידים על אודות קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים מצביעה כי גם כאן, ככל שעולים בשלבי החינוך נרשמת ירידה בשיעורי הדיווח על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה (75% ביסודי וכמחצית בחט"ב ובחט"ע). יש לציין, ששיעורי הדיווח של מורים (כ-90%) גבוהים באופן ניכר בהשוואה לאלו של התלמידים.
- באשר לשימוש בתקשוב לצרכי למידה, הממצאים מצביעים על עלייה ניכרת בין השנים, כאשר נראה כי התקשוב חודר יותר ויותר אל העשייה הלימודית השוטפת של תלמידים (מורים לא נשאלו בעניין זה). שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר בשימוש במחשב נרשמו בשיעורי מדע וטכנולוגיה ולאחר מכן בשיעורי אנגלית. בקרב תלמידים בחט"ע כ-30% מבין התלמידים דיווחו על שימוש במחשב בשיעורי אנגלית ורק כ-19% מהתלמידים דיווחו על שימוש במחשב במסגרת שיעורי מתמטיקה ועברית/לשון.
- כשליש מבין כלל התלמידים דיווחו שהם עושים שימוש באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר לצורכי למידה. בקרב דוברי עברית השימוש הנפוץ ביותר הוא ביקור באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר בכל שכבות הגיל. בקרב דוברי ערבית שימוש זה נפוץ בעיקר אצל תלמידים ביסודי. כמחצית מבין התלמידים דיווחו על שימוש במחשב לצורכי למידה, בעיקר לצורך חיפוש מידע באינטרנט. ביצוע של משימות היבחנות באמצעות המחשב פחות שכיח, אם כי בקרב תלמידים דוברי ערבית ביסודי שיעורי הדיווח עומדים על כ-50% לעומת 30% דוברי עברית.
- התקשורת הדיגיטלית עם המורים נפוצה למדי: כ-50% מהתלמידים ביסודי, וכ-75% בחט"ב ובחט"ע דיווחו, כי הם מתכתבים עם המורה באמצעות סמארטפון או טאבלט וכד'. בקרב דוברי ערבית התקשורת הדיגיטלית בחט"ב ובחט"ע נפוצה פחות בהשוואה לדוברי עברית (כ-50% לעומת כ-85% בהתאמה).

תרבות בית ספרית תומכת למידה

- מרבית המורים (כשני שלישי) דיווחו על השתתפותם במסגרות לפיתוח מקצועי כמו השתלמויות בנושאים פדגוגיים, השתלמויות בתחום הדעת, מפגשים של מליאת חדר מורים ועוד. שיעורים נמוכים יחסית (כשליש) דיווחו על ליווי וחניכה, על השתלמויות מקוונות ועל לימודים לתואר שני. עבור מורי החט"ע נרשמו שיעורי דיווח נמוכים יחסית לשאר שלבי החינוך על השתתפות במסגרות תוך בית ספריות לפיתוח מקצועי ושיעורי דיווח גבוהים יחסית על השתתפות מסגרות חוץ בית ספריות לפיתוח מקצועי.
- בהמשך להשתתפות מורים במסגרות לפיתוח מקצועי, נשאלו המורים גם בראייה כללית על השתתפותם בתהליכים של פיתוח מקצועי המובילים לצמיחה והתפתחות. לפי דיווחי כ-70% מן המורים בכל שלבי החינוך הם השתתפו בפיתוח מקצועי מסוג זה. כאשר נשאלו המורים על התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה, מרביתם (כשלושה רבעים) דיווחו על תרומה שווה של הפיתוח לידע ולהבנה בתחום ההוראה, לאיכות דרכי הוראה וכד', ואילו שיעורים נמוכים במקצת באופן יחסי דיווחו על תרומת הפיתוח המקצועי לשימוש במגוון חלופות להערכה.
- מורים נשאלו על תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי שלהם בבית הספר. כשני שלישי מהמורים ביסודי, כ-60% אחוז בחט"ב וקצת פחות ממחצית ממורי החט"ע דיווחו על המדד. שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר נרשמו עם ההיגד שעוסק בקיום תכנון שיטתי וסדור של מסלולי קריירה של מורים. באשר למדד שעוסק בהצבת יעדים לשיפור, בעריכת תצפית לצורך שיפור ההוראה ובשיתוף המנהל בבניית תכנית התפתחות מקצועית של המורה – גם כאן, עם העלייה בשלבי החינוך נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח. שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו בהיגד העוסק בהצבת יעדים אישיים בקרב מורים דוברי עברית בחט"ע (33%).
- באשר לקיום קהילת למידה של מורים בבית הספר, כשלושה רבעים מבין כלל המורים בכול שלבי החינוך דיווחו על קיומה של עבודה שיתופית של מורים בבית הספר המתבטאת יותר בשיתוף הדדי בלבטים ובקשיים בהוראה ופחות בניתוח תשובות שגויות של תלמידים וחשיבה כיצד לסייע להם.
- כ-90% מהמורים בשלושת שלבי החינוך דיווחו על למידת מורים מבוססת נתונים.

- כשני שלישי מבין המורים בשלב חינוך יסודי וחט"ב וכ-60% מבין המורים בחט"ע הביעו הסכמה עם המדד המסכם שעסק בליווי וקליטה של עובדי הוראה חדשים ובעלי תפקידים חדשים.
- מרבית המורים (כ-85%) דיווחו על אוטונומיה בעבודתם ואילו קצת יותר ממחציתם בלבד דיווחו כי יש להם זמן לתכנון עבודתם בראייה כוללת מעבר לעבודה השוטפת. בהיבט זה נרשמו שיעורים הסכמה גבוהים משמעותית בקרב דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית.
- כ-85% מבין המורים דיווחו על הובלה פדגוגית של המנהל.

למידה מעבר לשעות הלימודים

- כשני שלישי מהמורים בבתי"ס יסודיים, לעומת כמחצית מהמורים בחט"ב דיווחו, כי בבית הספר מתקיימים תהליכים של תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים. יש לשים לב, כי הפרקטיקה של תיאום מראש בין מורים באשר לשיעורי הבית איננה נפוצה במיוחד בחט"ב ועומדת על כ-30% מבין המורים, בשיעור גבוה יותר באופן ניכר בקרב מורים בבתי ספר דוברי ערבית.
- סוג המטלה הנפוץ ביותר בשיעורי הבית הוא שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה (כ-75% מהמורים דיווחו כך) ואילו המטלה הפחות נפוצה היא מתן שיעורי בית שעניינם לימוד חומר חדש (כ-23%). ככלל, מורים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מעמיתיהם בבתי"ס דוברי עברית על תכנון ותיאום של שיעורי בית ועל מתן כל אחת מהמטלות הנ"ל. באשר ללימוד חומר חדש, חיפוש חומר ומשימות ביצועיות – החל מתשע"ד, נרשמה עלייה ניכרת בשיעורי הדיווח על מתן מטלות מסוג זה, בשני מגזרי השפה ובשני שלבי החינוך.
- באופן כללי, כ-45% מהתלמידים בשכבות הגיל יסודי וחט"ב דיווחו כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים, לפחות באחד ממקצועות הליבה. שיעורי הדיווח גבוהים יותר בקרב דוברי ערבית בהשוואה לדוברי ערבית בשכבת הגיל ז'ט'. גם בחט"ע דיווחו 45% מהתלמידים על הסתייעות בשיעורים פרטיים (49% בקרב דוברי ערבית ו-34% בקרב דוברי ערבית) עם עלייה מתונה בקרב דוברי ערבית וירידה מתונה בקרב דוברי ערבית לאורך השנים. יש לציין כי אין להשוות בין דיווחי התלמידים בכיתות ה'ט' לאלו של תלמידי י"ג-יא, בשל נוסח שונה של השאלות.
- המקצועות השכיחים ביותר בהם הסתייעו התלמידים בכל שכבות הגיל בשיעורים פרטיים הם מתמטיקה ואנגלית.

חשיבות תעודת הבגרות

- ממבט על ניתן לראות, כי רוב תלמידי החט"ע (כ-90%) מדווחים כי הם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות, מאמינים כי יסיימו את הלימודים בבית הספר בו הם לומדים וכי עד סוף י"ב יצליחו לקבל תעודת בגרות, בשיעור גבוה יותר בקרב דוברי ערבית בהשוואה לדוברי ערבית.
- זאת ועוד, רובם (כ-75%) מדווחים כי הם זוכים לתמיכה ועידוד בלימודים ממוריהם וכי מוריהם מכוונים אותם למסלול לימודים שמתאים ליכולותיהם ולצבירת יחידות לימוד בהיקף מתאים.
- יחד עם זאת פחות מ-60% מהתלמידים חשים שבית הספר מכין אותם לחיים שאחרי בית הספר. בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר בשני מגזרי השפה הם עם ההיגד שעוסק בעידוד התלמידים ללימודים אקדמיים, ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר הם עם ההיגד שעוסק בעידוד התלמידים להפיק מעצמם את המרב בתחומים שאינם לימודיים.

חינוך חברתי-ערכי בבית הספר

- ממבט על ניתן להסיק, כי הן לפי דיווחי התלמידים (יותר ממחצית) והן לפי דיווחי המורים (כשני שלישי) בית הספר משקיע מאמצים לעידוד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית, הבאים לידי ביטוי בעידוד מנהיגות, עידוד פעילויות התנדבותיות וקיום פעילויות בית ספריות נוספות למען הקהילה והחברה. פעילויות אלו נפוצות יותר בבתי ספר יסודיים מאשר בחט"ב ובחט"ע, ויותר בבתי ספר דוברי ערבית מאשר בבתי ספר דוברי עברית (זאת לפי דיווחי התלמידים. לפי דיווחי המורים התמונה הפוכה). לאורך השנים נרשמה עלייה בחט"ע. ביסודי וחט"ב – נרשמה יציבות בשנתיים בהם נבדקו המדדים.
- עוד ניתן לראות, כי הן לפי דיווחי רוב התלמידים (כ-80%), והן לפי דיווחי רוב המורים (כ-85%), בתי הספר עושים מאמצים לקידום סובלנות כלפי האחר והשווה יותר בבתי ספר יסודיים, מאשר בחט"ב

ובחט"ע. יחד עם זאת עדיין, לפי דיווחי התלמידים, כרבע מהתלמידים דיווחו כי בכיתה מתנהלות שיחות בשפה פוגעת בגלל המראה החיצוני, כחמישית דיווחו על מקרים של שפה פוגעת בבני/בנות לאום אחר או בבעלי עמדות פוליטיות שונות. כ-17% דיווחו על מקרים של שפה פוגעת בבני/בנות מין אחר וכ-11% דיווחו על שפה פוגעת בבעלי מוגבלויות. בהיגדים העוסקים בשפה שפוגעת בבני/בנות מין אחר, בבעלי מוגבלויות, בבני מין אחר או בעולים חדשים לא נרשמו הבדלים בשיעורי ההסכמה בין שכבות הגיל השונות. ואילו בהיגדים העוסקים בפגיעה בבני/בנות לאום אחר ובמי שמחזיק בדעה פוליטית שונה נרשמה עלייה בשיעורי ההסכמה עם העלייה בשכבות הגיל. לאורך השנים נרשמו ירידות קלות אחריהן יש להמשיך לעקוב.

- השנה נבדקה לראשונה השתתפות תלמידים בפעילויות פנאי. הנושא נבדק בפעילויות משני סוגים. עבור פעילויות מסוג העשרה, אמנות וספורט נמצא, כי עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי ההשתתפות (באופן קבוע או מדי פעם) של התלמידים (83%, 68% ו-56% ביסודי, חט"ב וחט"ע בהתאמה). התלמידים דיווחו על השתתפות בחוג או באימון ספורט בשיעורים הגבוהים ביותר – כמחצית מהתלמידים בבתי ספר יסודיים, כשליש בחטיבות הביניים וכרבע בחטיבות העליונות דיווחו על השתתפות באופן קבוע. בנוסף מעט פחות מחמישית מהתלמידים בשלוש שכבות הגיל דיווחו על השתתפות מדי פעם.
- עבור פעילויות מסוג חברה, מנהיגות והתנדבות נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בשכבות הגיל חט"ע ויסודי (כ-70%) לעומת החט"ב (58%). השתתפות בפעילויות התנדבותיות דווחו בשיעורים גבוהים יחסית – בחטיבות העליונות 57% (27% באופן קבוע), בחטיבות הביניים 35% (26% באופן קבוע) ובבתי ספר יסודיים 49% (30% באופן קבוע).
- 18% מהתלמידים בבתי ספר יסודיים דיווחו על השתתפות בתנועת נוער או בארגון נוער באופן קבוע, וכשליש באופן לא קבוע. בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות השיעורים נמוכים במעט – 15% דיווחו על השתתפות באופן קבוע וכרבע על השתתפות מדי פעם.

רפורמות במערכת החינוך: "אופק חדש" ו-"עוז לתמורה"

- באשר לרפורמת "אופק חדש", ככלל, רק כשליש מהמורים דיווחו כי הם שבעי רצון מרפורמת "אופק חדש" במידה רבה או רבה מאד ולמרות זאת – מרביתם (כ-90%) מעוניינים בהמשך יישומה.
- מרבית המורים (84% ביסודי ו-70% בחט"ב) דיווחו שהם אכן מקיימים שעות פרטניות/תגבור לימודי. עם זאת, העלייה בשיעורי הדיווח על קיום שעות פרטניות התמתנה בשנים האחרונות. מרביתן של השעות הפרטניות מתקיימות במהלך יום הלימודים (ושיעור המדווחים כך אף עולה עם השנים – בעיקר בבתי ספר דוברי ערבית ובחט"ב בבתי ספר דוברי עברית). עם זאת, ראוי לתת את הדעת על כך שברוב המקרים, התלמידים המשתתפים בשעות הפרטניות יוצאים לשם כך משיעורים, ובלמעלה משליש מהמקרים – יוצאים משיעורים בתחום דעת אחר מזה שבו עוסקת השעה הפרטנית.
- בסופו של דבר, מרבית המורים (כ-80%) בדומה לתשע"ה מכירים בחשיבות ובתרומה של השעות הפרטניות לקשר שלהם עם התלמידים, להצלחתם הלימודית וכן למגוון הכלים הפדגוגיים שיש למורה עצמו. לצד זאת, כמחצית מהמורים דיווחו כי הם מעוניינים בפיתוח מקצועי ייעודי לשעות הפרטניות (בשיעורים גבוהים יותר בקרב דוברי ערבית).
- באשר לתרומה של שעות השהייה לעבודת המורים – כאן הדעות של המורים היו פחות חיוביות, בדומה לתשע"ה. כרבע מבין המורים (כ-40% בקרב דוברי עברית וכ-15% בקרב דוברי ערבית) דיווחו על תרומת שעות השהייה להכנה לקראת השיעורים, לבדיקת עבודות ומבחנים, ולבניית מערכי שיעור. מיעוט מבין המורים דיווח שהשעות הפרטניות מאפשרות להם זמן פנוי אחר הצהריים כשיעור המדווחים כך נמוך במיוחד בבתי"ס דוברי עברית (כ-10% בלבד לעומת כ-30% בבתי"ס דוברי ערבית).
- באשר לרפורמת "עוז לתמורה": כשליש מבין המורים דיווחו על שביעות רצון גבוהה מהרפורמה, ועדיין רובם מעוניינים להמשיך ביישומה; כשני שליש מהמורים העבירו לתלמידים במהלך השבוע שקדם לסקר תגבור לימודי/שעות פרטניות; השעות הפרטניות מתבצעות עפ"ר במהלך יום הלימודים ופחות בסימום; ועם זאת מרבית השיעורים מתקיימים על חשבון שיעור באותו תחום הדעת או בתחום דעת אחר. ככלל, המורים (כ-75%) הביעו עמדות חיוביות באשר לתרומה של השעות הפרטניות, כאשר כשליש מבין המורים דוברי העברית מעוניינים בפיתוח מקצועי באשר לאופן ההוראה בשעה הפרטנית לעומת כ-60% מבין דוברי הערבית.
- כשליש מהמורים דיווחו כי השעות תומכות ההוראה מסייעות להם בהכנה לקראת שיעורים, וכי בשעות אלו הם בונים מערכי שיעור או מבחנים או בודקים עבודות/מבחנים. בקרב מורים דוברי ערבית נרשמה ירידה משמעותית של כ-15% בשיעורי הדיווח על תרומתן של השעות תומכות ההוראה.

- מנקודת המבט של התלמידים, כשני שלישי דיווחו כי בבית ספרם מתקיימות שעות פרטניות שכ-60% מבין התלמידים משתתפים בהם. בסך הכול התלמידים (כ-70%) הציגו עמדות חיוביות כלפי השעות הפרטניות. מרביתם חשים שהם נתרמים גם במישור הלימודי וגם במישור של הקשר עם המורים. עם זאת, בעוד שבקרב דוברי עברית שיעורי הדיווח דומים לתשע"ה, הרי שבקרב דוברי ערבית נרשמה ירידה של כ-10% בשיעורי הדיווח. כשליש מתלמידי החט"ע ציינו כי הם מעוניינים להשתתף בשעות הפרטניות למרות שהדבר לא הוצע להם.

לסיכום,

נתוני האקלים והסביבה הפדגוגית מציגים מגמות של שינוי ושימור בפרמטרים מרכזיים של אקלים חברתי ושל תהליכים פדגוגיים בבתי הספר. ככלל, יש לבחון שינויים בין שנה לקודמתה בתוך ההקשר הכולל של המגמות הרב-שנתיות.

באופן כללי, בראייה רב-שנתית, בין השנים תשס"ח-תשע"ו נרשמה על-פי-רוב **מגמה של שיפור הדרגתי** ברוב היבטי האקלים והסביבה הפדגוגית. **לצד זאת, בארבע השנים האחרונות ניכרת מגמת התייצבות במדדים רבים.** במקצת מן המדדים נרשם שיפור ובמקצת מן המדדים נרשמה הרעה.

לצד מגמת היציבות הכללית בשנים האחרונות, יש לשים לב כי **בחט"ע דוברות ערבית ניכרת בין השנים תשע"ה לתשע"ו מגמת ירידה** ברוב המדדים שנבדקו, זאת לאחר עליה בשנים קודמות. יש להמשיך ולעקוב אחר הנתונים בשנים הבאות כדי לקבוע האם מדובר במגמה של ממש.

מגמות בולטות בין השנים:

- בין השנים תשס"ח-תשע"ו ניכרת עלייה משמעותית ומתמשכת בדיווחי התלמידים על **שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב** במהלך שעות הלימודים בבתי ספר יסודיים ובחטיבות הביניים, בשני מגזרי השפה. בבתי הספר היסודיים נמחק הפער בין דוברי ערבית ובין דוברי עברית (בעוד שבשנת תשס"ח עמד הפער על 14% לטובת דוברי העברית, בתשע"ו נרשם פער של 1% בלבד). בחטיבות הביניים נותר פער של 6% לטובת דוברי העברית.
- בבתי הספר היסודיים ובחטיבות הביניים בשני מגזרי השפה ממשיכה מגמת הירידה הארוכה בשיעורי הדיווח של תלמידים על קיומן של **חברות אלימות**. תלמידים דוברי ערבית מדווחים בשיעור גבוה מזה של דוברי העברית על קיומן של חברות אלימות (כשליש לעומת כחמישית, בהתאמה), על אף מגמה רב-שנתית של צמצום הפער בדיווחים של שתי אוכלוסיות התלמידים.
- במקביל, בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית ניתן לראות את המשך מגמת העלייה בשיעורי הדיווח של תלמידים על **מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות**. בהחלט ייתכן שמאמצים מתמשכים אלו מביאים לירידה בשיעורי התלמידים בשלב גיל זה המדווחים על חשיפה לחברות אלימות ולתופעות של אלימות בכלל.
- לעומת זאת, בחטיבות העליונות דוברות ערבית נרשמה לאורך השנים תש"ע-תשע"ו עלייה של כ-6% בשיעורי הדיווח על היעדר **תחושת מוגנות** של התלמידים, **מעורבות באירועי אלימות**, אלימות **מילולית**, **פגיעה של מורים בתלמידים**, **גניבות ונדליזם**.
- עיון בנתוני המדד **שתיית אלכוהול** בחטיבות העליונות מעלה כי במגזר דוברי הערבית נרשמה בין תשע"ה לתשע"ו עלייה של 5% (מ-16% בתשע"ה ל-21% בתשע"ו). במגזר דוברי העברית לא חל שינוי בשנים אלו (38% בשתי השנים).
- בנוסף, כ-60% מבין התלמידים דיווחו כי בבית הספר **מסבירים להם על הסכנות שבשתיית אלכוהול** ועל השפעותיו. בבתי ספר דוברי עברית שיעורי הדיווח עמדו על 64% ואילו בבתי ספר דוברי ערבית על 56% ללא שינוי ניכר בהשוואה לשנה קודמת.
- בממד **מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה**, אשר החל להיבדק בשנת תשע"ה, נרשמה בתשע"ו בחטיבות העליונות דוברות הערבית ירידה (אשר מצאה את ביטוייה גם בירידה קלה בנתונים הכלליים של המדד). ביתר שלבי הגיל הנתונים מצביעים על יציבות בין שתי השנים.

אקלים בית ספרי

בתי הספר, בצד היותם מוסדות חינוך, הם גם מוסדות חברתיים שבהם מתקיימים ממשקים ויחסי גומלין רבים ומשמעותיים בעבור כל השותפים למעשה החינוכי: תלמידים, מורים, מנהלים והורים. מכלול יחסי הגומלין הללו, והתחושות הנוצרות בקרב באי בית הספר הם שמהווים את האקלים הבית ספרי. בחלק העוסק באקלים הבית ספרי נבחנו היבטים שונים של האווירה ושל היחסים בבית הספר.

מידת שביעות הרצון מבית הספר נחשבת כמדד של איכות חיים במסגרת הבית ספרית. הפרק הראשון של חלק האקלים בדוח עוסק אם כן, בסוגיה הבסיסית של שביעות הרצון והתחושה הכללית של תלמידים ושל מורים כלפי המוסד בו הם לומדים או עובדים. לשביעות הרצון ולתחושות כלפי בית הספר נודעת חשיבות, אולם זוהי איננה התמונה כולה ולא בהכרח התמונה החשובה ביותר. לפיכך, חשוב לבחון גם היבטים נוספים של האקלים החברתי והסביבה הפדגוגית בבית ספר נתון, כמו גם במערכת כולה (כפי שאמנם מבקש להראות הדוח הנוכחי). נתחיל אם כן, בתיאור עמדות תלמידים ומורים כלפי בית הספר.

1. שביעות רצון

המדדים וההיגדים שיוצגו בפרק זה משרטטים בפני הקורא תמונה המציגה את התחושות הכלליות בקרב תלמידים ומוריהם: האם הם אוהבים לבוא לבית הספר? האם הם שמחים לשהות בו? האם הם חשים שנעשים מאמצים כדי שיהיה להם טוב ונעים בבית הספר?

1.1 תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת-פרק זה מוצגים דיווחי התלמידים על אודות שביעות הרצון שלהם והשתייכותם לבית הספר. נתונים אלו נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (כיתות ה'ו'), חט"ב (כיתות ז'-ט') וחט"ע (כיתות י'-י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר*
א. "אני אוהב להיות בבית הספר"
ב. "גם אילו הייתי יכול, לא הייתי עובר לבית ספר אחר"***
ג. "טוב לי בבית הספר"

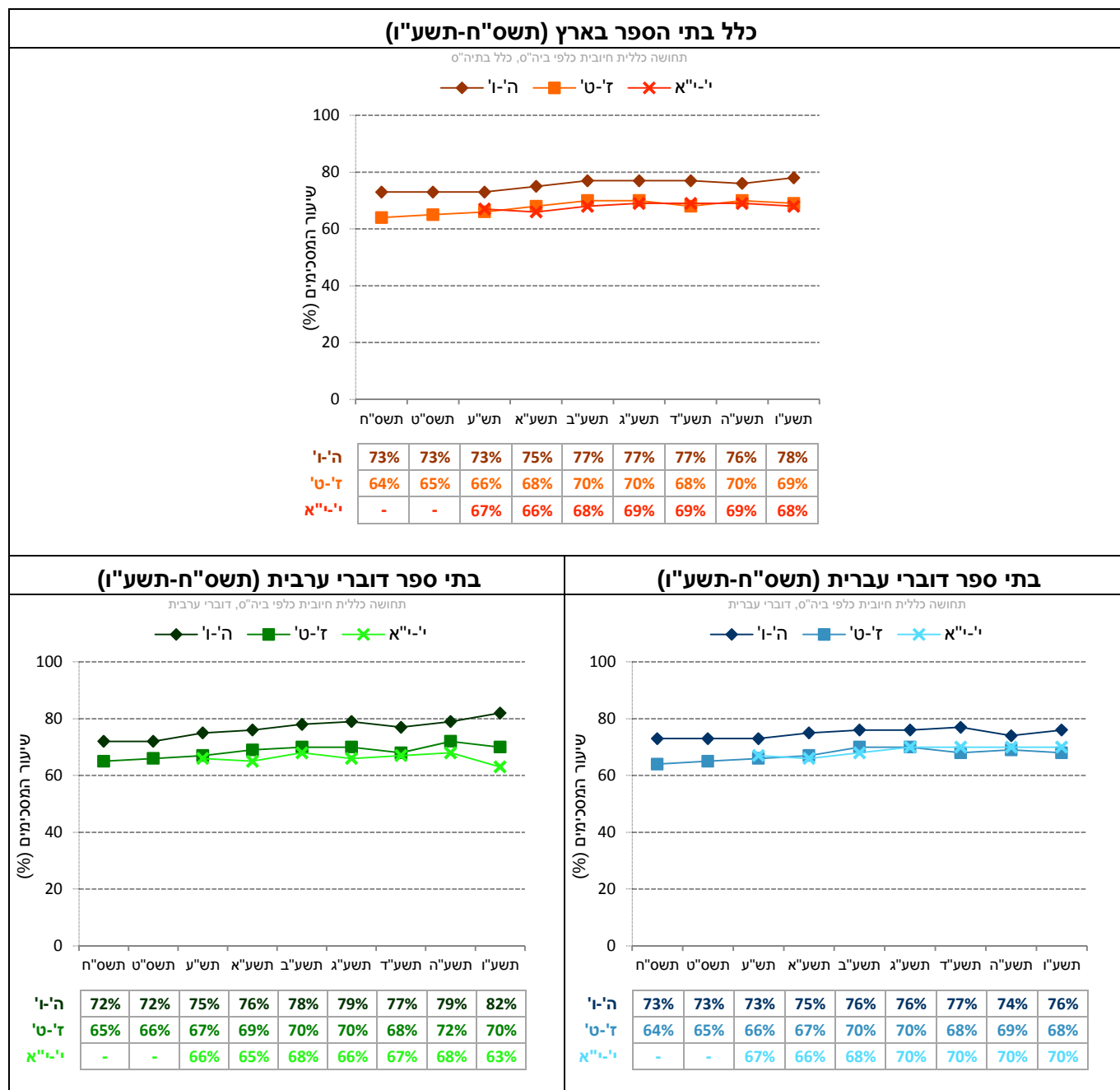
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** נוסח היגד בשאלון היה "אילו הייתי יכול, הייתי עובר לבית ספר אחר". לצורך הדיווח בדוח נוסח ההיגד מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד המסכם.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 1 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

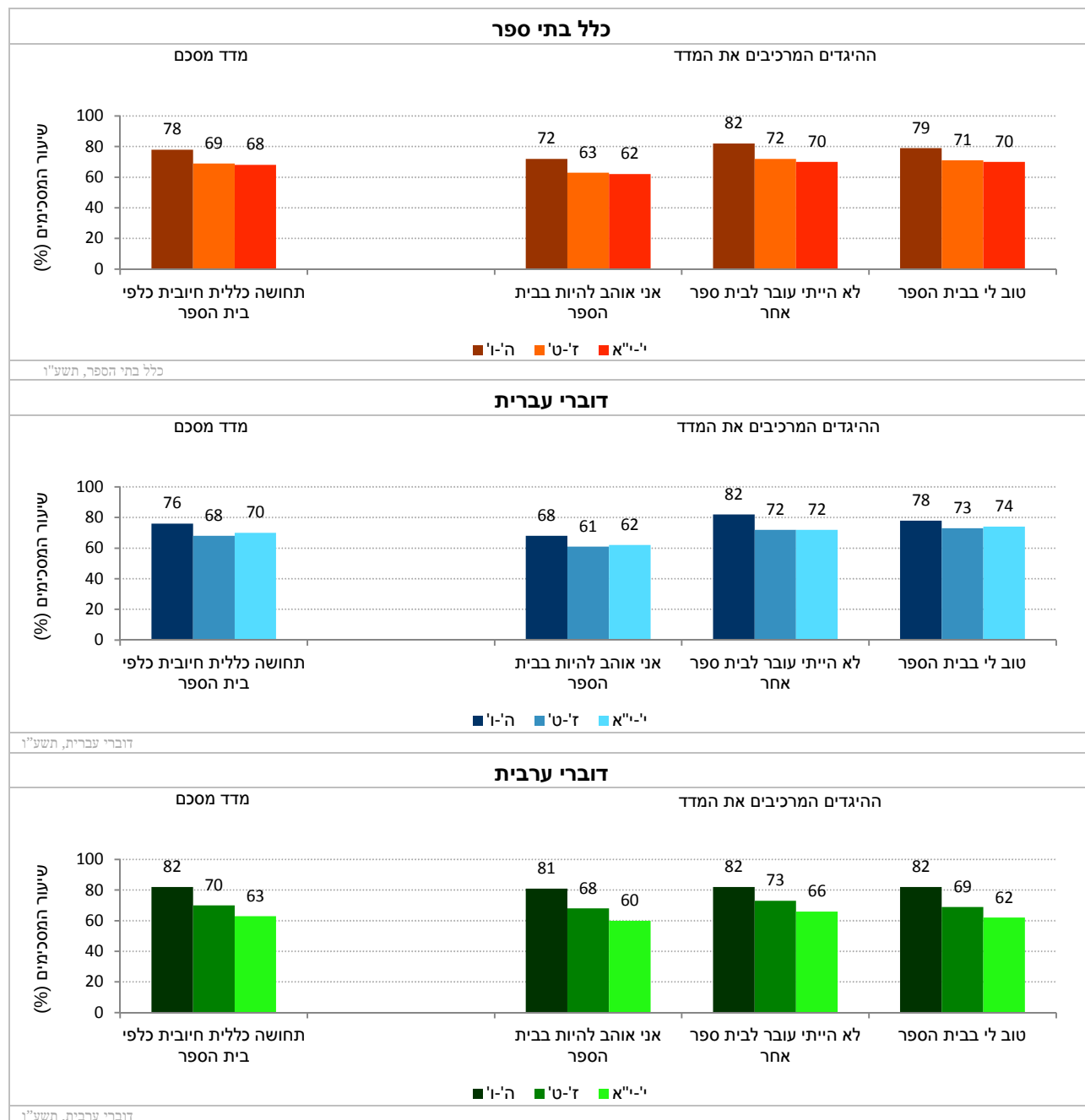
תרשים 1: דיווחי התלמידים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 2 מוצגים נתוני המדד המסכם "תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 2: דיווחי התלמידים על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

1.2 שביעות הרצון של המורים מבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בהמשך לדיווחי התלמידים על אודות שביעות הרצון שלהם מבית הספר מבקש המדד "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" לבחון את מידת שביעות רצונם של המורים מהעבודה בבית הספר ומהתנהלות בית הספר, על-פי דיווחיהם.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך (יסודי, חט"ב וחט"ע), בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שביעות הרצון של המורים מבית הספר*
שביעות הרצון מהעבודה בבית הספר
א. "אתה שבע רצון מעבודתך כמורה"
ב. "אתה לא חש שהתעייפת מעבודת ההוראה"**
ג. "אתה לא חש שמוטל עלייך עומס עבודה כבד מדי"***
שביעות הרצון מהתנהלות בבית הספר
ד. "אתה שבע רצון מהתנהלות בית הספר"
ה. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלתלמידים יהיה נעים לשהות בו"
ו. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי שלמורים יהיה נעים לשהות בו"
ז. "בבית הספר משתדלים ליצור תנאים שיאפשרו לי להצליח בעבודתי"

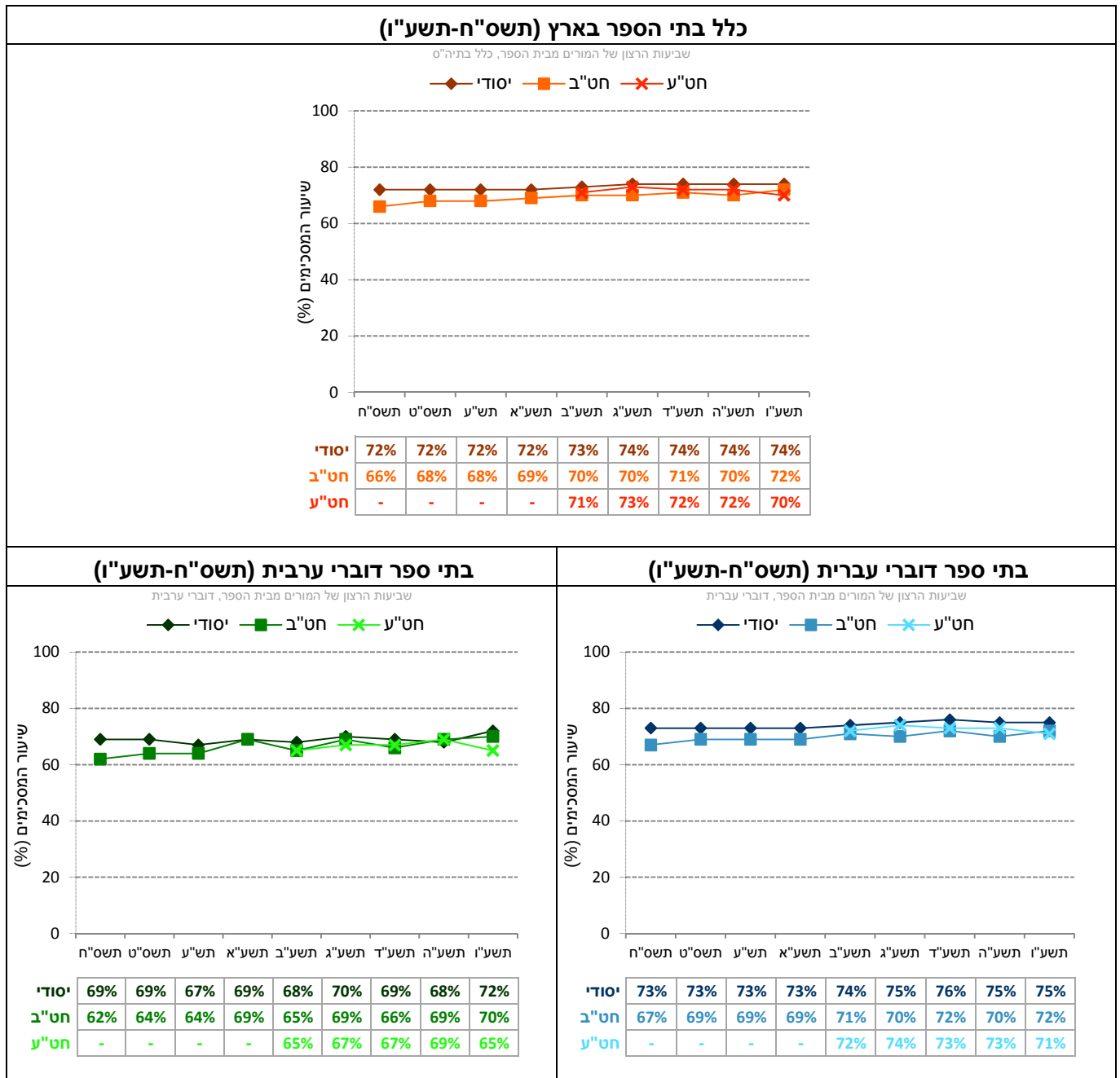
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** נוסח ההיגדים בשאלון היה "אתה חש שהתעייפת מעבודת ההוראה" ו-"אתה חש שמוטל עלייך עומס עבודה כבד מדי". לצורכי הדיווח הם נוסחו מחדש כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד המסכם.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 3 מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ו. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

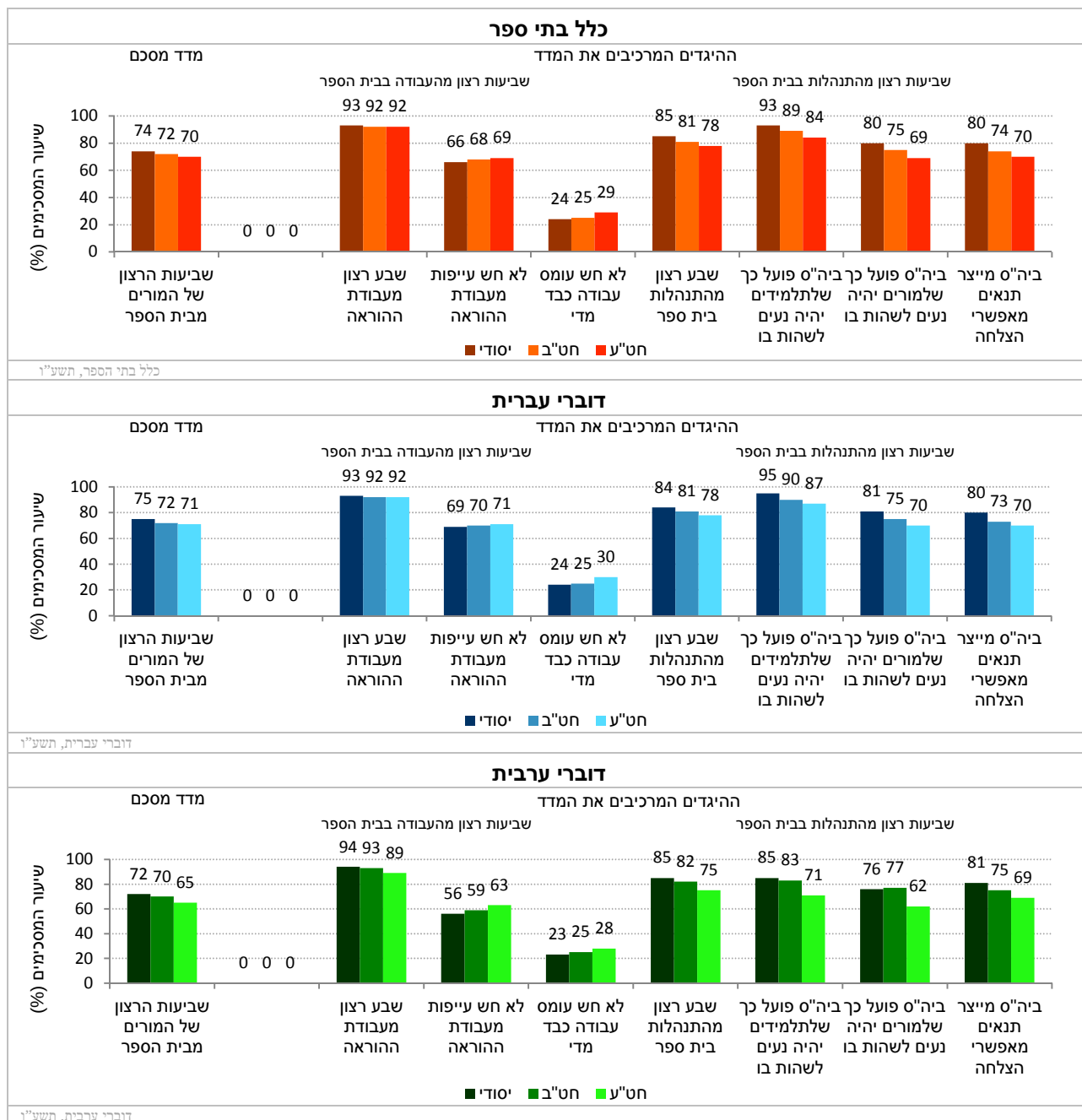
תרשים 3: דיווחי המורים על שביעות רצונם מבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 4 מוצגים נתוני המדד המסכם "שביעות הרצון של המורים מבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 4: דיווחי המורים על מידת שביעות הרצון מבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

פרק 1: ממצאים עיקריים

תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מבט כללי בנתונים מגלה כי מרבית התלמידים (כשני שלישים ועד כ-80%) דיווחו על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר. שיעור התלמידים שדיווחו על תחושה חיובית גבוה יותר בקרב תלמידי כיתות ה' ו-ה' בהשוואה לתלמידי ז' ו-ט' ולתלמידי י' ו-יא.
- לאורך השנים תשס"ח-תשע"ו ניכרת מגמת עלייה מתונה בדיווחי התלמידים על המדד בבתי ספר דוברי ערבית בשכבת גיל ה' ו-ה'. בשכבת גיל ז' ו-ט' נרשמה יציבות בחמש השנים האחרונות ואילו בקרב תלמידים ב' ו-י"א נרשמה ירידה בשנת תשע"ו. בבתי ספר דוברי עברית חלה עלייה מתונה עם יציבות בארבע השנים האחרונות בשכבות גיל ז' ו-ט' ו-י' ו-יא ועלייה קלה בשכבת גיל ה' ו-ה'.
- ככלל, שיעורי המדווחים על תחושה כללית חיובית גבוהים יותר במקצת בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית, בשכבות ה' ו-ה' (82% לעומת 76%) ו-ז' ו-ט' (70% לעומת 68%). בקרב תלמידי שכבות י' ו-יא מצטיירת תמונה הפוכה ושיעורי התלמידים בבתי"ס דוברי עברית המדווחים על תחושה כללית טובה גבוהים במקצת משיעורי התלמידים בבתי"ס דוברי ערבית (70% לעומת 63%, בהתאמה).
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם עולה, כי הרוב הגדול של התלמידים דיווחו שטוב להם בביה"ס, שהם לא היו רוצים לעבור לבי"ס אחר וכי הם אוהבים להיות בביה"ס (אם כי שיעור המדווחים כי הם מסכימים עם ההיגד האחרון – מעט נמוך יותר מהשניים הראשונים בקרב בתי ספר דוברי עברית).

שביעות הרצון של המורים לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע):

- עיון כללי בתרשימים מגלה, כי מרבית המורים שרואיינו (מעל 70%) דיווחו כי הם שבעי רצון מעבודתם כמורים בבית הספר.
- שיעורי המורים שדיווחו כי הם שבעי רצון גבוהים במקצת בבתי"ס דוברי עברית, בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית בעיקר בשלב חט"ע (71% בקרב דוברי עברית; 65% בקרב דוברי ערבית).
- בבתי ספר דוברי עברית שיעורי המורים שדיווחו כי הם שבעי רצון גבוהים במקצת בבתי"ס יסודיים בהשוואה לחט"ב ולחט"ע. בבתי ספר דוברי ערבית שיעורי המורים שדיווחו כי הם שבעי רצון גבוהים במקצת בבתי"ס יסודיים ובחט"ב בהשוואה לחט"ע.
- לאורך השנים נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח של המורים דוברי העברית בשלבי החינוך יסודי וחט"ע ועלייה מתונה בחט"ב. בקרב מורים דוברי ערבית בבתי ספר יסודיים נרשמה יציבות לאורך השנים, בחט"ב ניכרת עלייה (עם תנודתיות) ואילו בחט"ע נרשמה עלייה בין השנים תשע"ב-תשע"ה וירידה בתשע"ו.
- מהתבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד עולה, כי באופן כללי מרבית המורים הביעו שביעות רצון מעבודת ההוראה (מעל 90%), מהאופן בו בית הספר פועל כך שלתלמידים יהיה נעים לשהות בו (כ-90%) ומהתנהלות בית הספר (כ-80%). לעומת זאת, רק כרבע מהמורים (24% ביסודי, 25% בחט"ב ו-29% בחט"ע) דיווחו שאינם חשים עומס רב בעבודה.
- עוד מהתבוננות בנתוני ההיגדים, בהשוואה עפ"י שלב חינוך עולה, כי מורים המלמדים בבתי"ס יסודיים דיווחו בשיעורים גבוהים יותר ממורים בחט"ב ובחט"ע על שביעות רצון מהתנהלות ביה"ס ומהמאמצים המושקעים ביצירת תנאים מתאימים להוראה וללמידה. מגמה שונה נרשמה בכל הנוגע לתחושת עומס ועייפות: פחות מורים בחט"ע ובחט"ב דיווחו על עומס ועייפות בהשוואה למורים ביסודי.

לסיכום,

- באופן כללי, מרבית התלמידים (כ-70%) דיווחו על תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר. תחושה זו מאפיינת את שלושת שלבי החינוך ואת שני מגזרי השפה. לאורך השנים נרשמה עלייה מתונה בשיעורי הדיווח, שהתייצבה בשלוש השנים האחרונות, עם ירידה בבתי ספר דוברי ערבית בשכבת גיל י' ו-יא בין תשע"ה לתשע"ו.
- גם בקרב המורים נרשמו שיעורי שביעות רצון גבוהים למדי מבית הספר (כ-70%). לאורך השנים נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח ביסודי ועלייה בחט"ב. בחט"ע דוברות ערבית נרשמה ירידה של 4% בין תשע"ה לתשע"ו.

2. יחסים בין-אישיים בין באי בית הספר

בהמשך לבחינת שביעות הרצון הכללית של תלמידים ומורים מבית הספר, יעסוק פרק זה ביחסים הבין-אישיים בין באי בית הספר: המורים והתלמידים. יחסים בין-אישיים טובים במשולש שבין תלמידים, מורים והורים הם תנאי חשוב לתפקוד בית ספרי מיטבי. לפרק זה שלושה תת-פרקים המציגים את מערכת היחסים בין המורים לתלמידים ובין התלמידים לבין חבריהם לכיתה. הפרק הבא יעסוק ביחסים שבין בית הספר לבין ההורים.

2.1 יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים

יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים עשויים לתרום לתפקודו הלימודי ולרווחתו הרגשית של התלמיד. בתת-פרק זה מוצגים ממצאים מדיווחי תלמידים ומורים על מערכת היחסים ביניהם. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים". בהמשך מוצגים דיווחי תלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין מחנך הכיתה לבנם, ולבסוף מוצגים נתוני מורים על אודות פגישות ושיחות אישיות עם תלמידים.

2.1.1 יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת-פרק זה מוצגים ממצאים בדבר תחושות התלמידים כלפי מערכת היחסים בינם לבין המורים: האם הם חשים אכפתיות מצד צוות בית הספר? האם הם חשים שיש להם למי לפנות כאשר הם זקוקים לסיוע ולתמיכה מצוות בית הספר? האם הם מקבלים את התמיכה והסיוע גם בהקשר הלימודי וגם בהקשר האישי/הרגשי/החברתי?

נתונים אלו נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי, חט"ב וחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

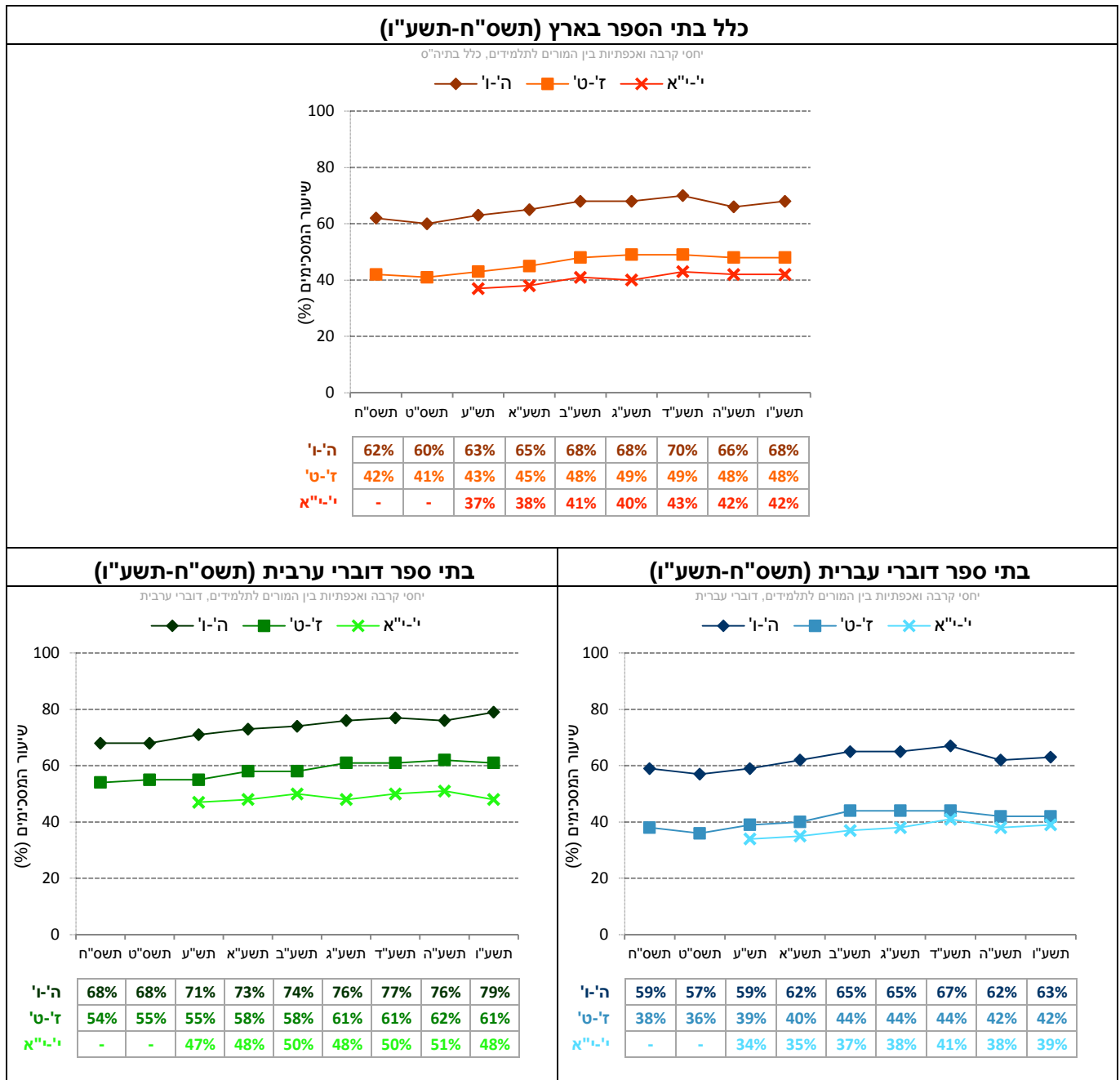
מדד מסכם: יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים
א. "יש לי יחסים קרובים וטובים עם רוב המורים שלי"
ב. "כשעצוב לי או כשרע לי, אני מרגיש נוח לדבר על זה עם מישהו מהמורים שלי"
ג. "לרוב המורים אכפת ממני וממה שקורה לי ולא רק בקשר ללימודים"
ד. "לרוב המורים חשוב מאד לדעת איך אני מרגיש בבית הספר ובכלל"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 5 מוצגים נתונים על המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

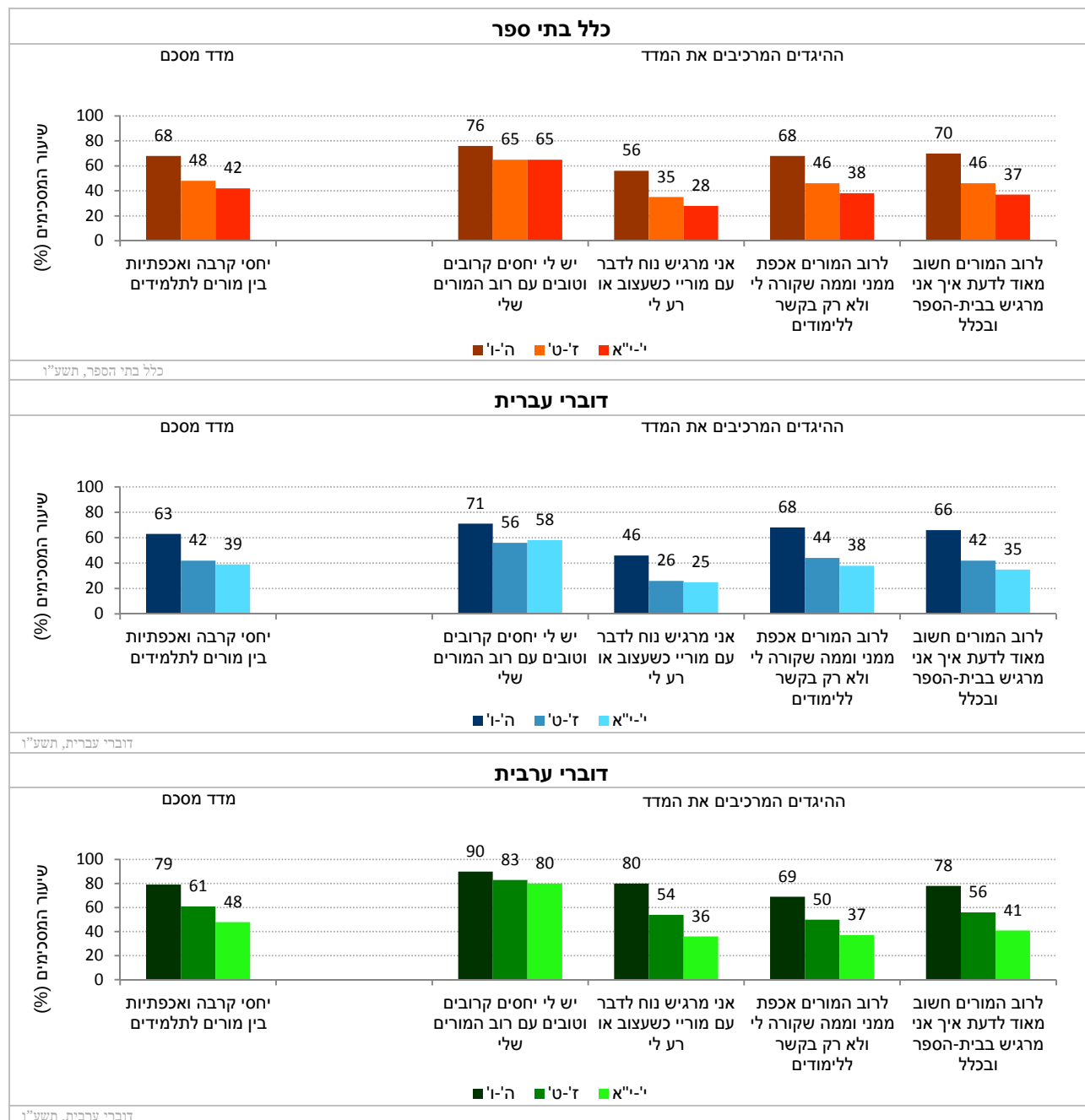
תרשים 5: דיווחי התלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 6 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראונספח 2).

תרשים 6: דיווחי התלמידים על יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

2.1.2 יחסי קרבה ואכפתיות בין מחנכים לתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

מחנך טוב נבחן בין השאר בזכות שיתוף הפעולה והקשר שלו עם תלמידי הכיתה. היכרות קרובה עם התלמידים, יחסים של כבוד, אכפתיות וסובלנות תורמים לאיכות הקשר בין המחנך לתלמידיו.

בשאלה נוספת נשאלו התלמידים על יחסי הקרבה והאכפתיות בין מחנך הכיתה לבינם. נתונים אלו נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי, חט"ב וחט"ע. נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה.

הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבת גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

לוח 2 מציג את דיווחי התלמידים על ההיגד: "למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים".

לוח 2: דיווחי תלמידים על ההיגד: "למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים" (תשע"ו)

היגד	שכבת גיל	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
למחנך הכיתה אכפת ממני וממה שקורה לי, ולא רק בקשר ללימודים	יסודי	81%	80%	85%
	חט"ב	70%	70%	69%
	חט"ע	67%	70%	59%

* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

2.1.3 פגישות ושיחות אישיות של מורים עם תלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

קיומן של פגישות ושיחות אישיות בין מורים לתלמידיהם מעיד על המאמץ הרב שמשקיעים בתי הספר בקידום היחסים החיוביים בין מורים לתלמידים. בתת-פרק זה מוצגים דיווחי מורים על אודות פגישות ושיחות אישיות עם תלמידים.

נתונים אלו נאספו בקרב מורים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). נתוני ההיגדים נאספו החל משנה"ל תשע"א בקרב מורים בשלב חינוך יסודי וחט"ב והחל מתשע"ה בקרב מורים בשלב חינוך חט"ע. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשע"א-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: פגישות ושיחות אישיות של מורים עם תלמידים*
א. "בשבוע האחרון קיימתי פגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)"
ב. "במערכת השעות שלי יש שעות ייחודיות לפגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)**"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

** שאלה זו הופנתה רק למורים שהשיבו בחיוב כי קיימו בשבוע האחרון פגישות אישיות עם תלמידים

השוואה לאורך שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ו)

בתרשים 7 מוצגים נתוני ההיגד "בשבוע האחרון קיימתי פגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)" בשנים תשע"א-תשע"ו. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים החל מתשע"ה (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

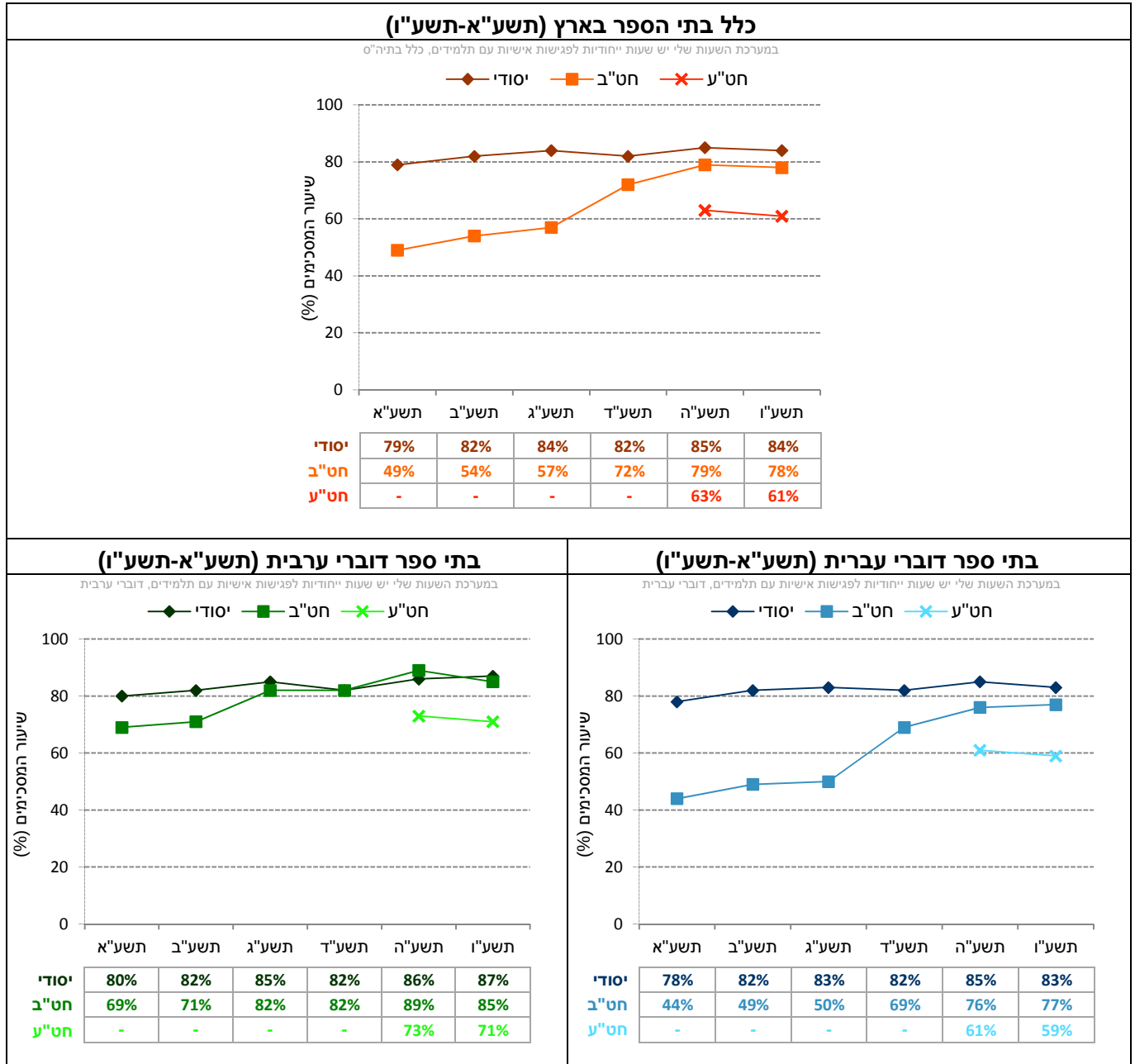
תרשים 7: דיווחי המורים על ההיגד: "בשבוע האחרון קיימתי פגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור)" בשנים תשע"א-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ו)

בתרשים 8 מוצגים נתוני ההיגד "במערכת השעות שלי יש שעות ייחודיות לפגישות אישיות עם תלמידים" (לא כולל תגבור) בשנים תשע"א-תשע"ו. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים החל מתשע"ה (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

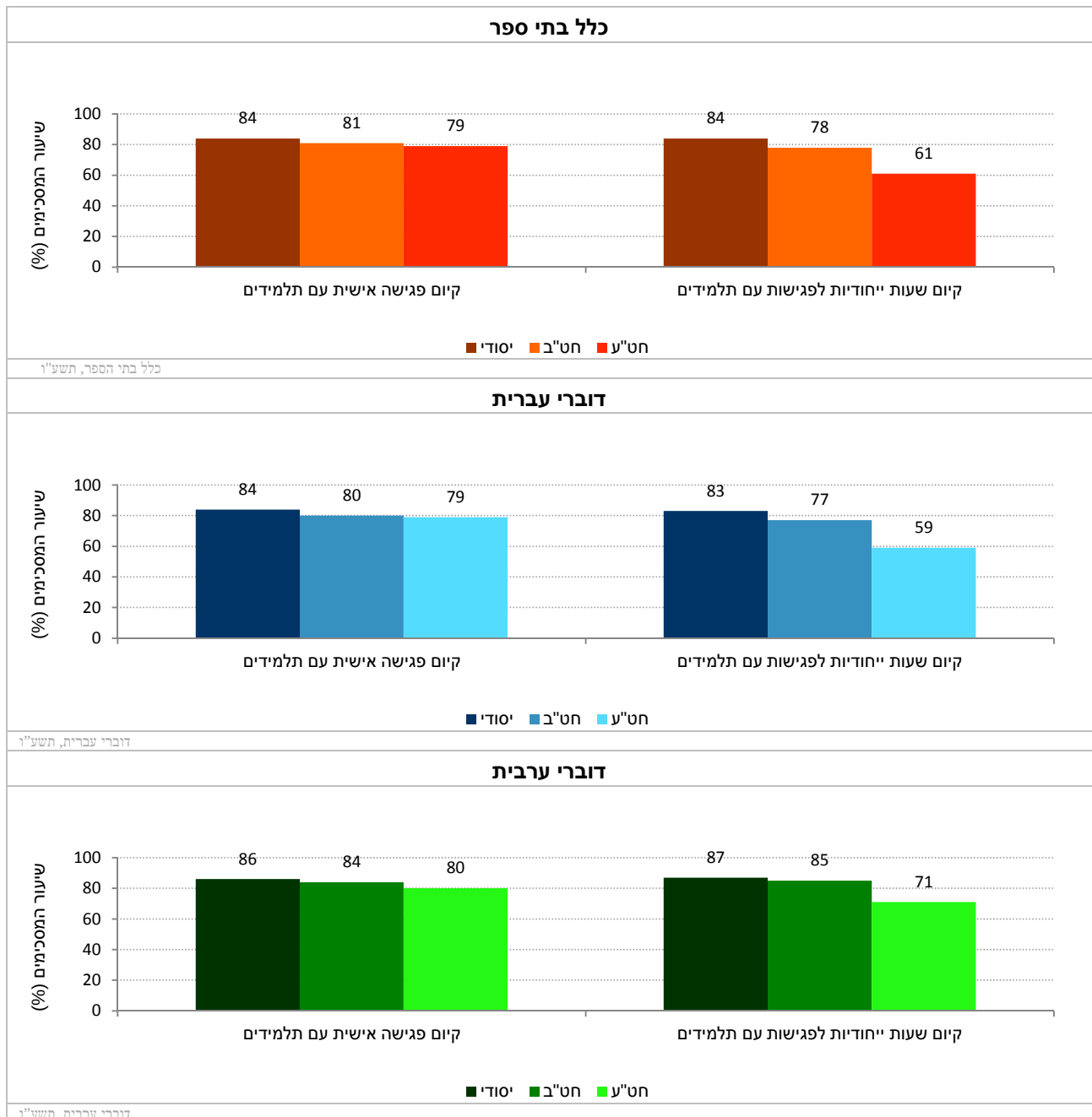
תרשים 8: דיווחי המורים על ההיגד: "במערכת השעות שלי יש שעות ייחודיות לפגישות אישיות עם תלמידים" (לא כולל תגבור) בשנים תשע"א-תשע"ו*

* שאלה זו הופנתה רק למורים שהשיבו בחיוב כי בשבוע האחרון קיימו פגישות אישיות עם תלמידים (לא כולל תגבור).

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 9 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"פגישות ושיחות אישיות של מורים עם תלמידים" בשנה"ל תשע"ו, בחלוקה לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 9: דיווחי המורים על פגישות ושיחות אישיות של מורים עם תלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

* שאלה זו הופנתה רק למורים שהשיבו בחיוב כי קיימו פגישות אישיות עם תלמידים בשבוע האחרון.

2.2 יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי בחט"ב ובחט"ע

בתת הפרק הקודם הוצגו נתונים על אודות יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים. תת הפרק הנוכחי יעסוק ביחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה. ליחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה נודעת חשיבות רבה ביצירת אווירה לימודית טובה, ובבניית מרקם יחסים חברתי פורה, התורמים גם הם להצלחתם הלימודית והחברתית.

המדד "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר טיב היחסים בינם לבין חבריהם ולברר באיזו מידה יחסים אלו מתאפיינים בלכידות, בעזרה הדדית ובאכפתיות. נתונים בדבר תופעות שליליות במיוחד ביחסים בין תלמידים לחבריהם – תופעות של אלימות – יוצגו בהרחבה בהמשך הדוח, בפרק 4.

נתוני המדד נאספו בקרב תלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

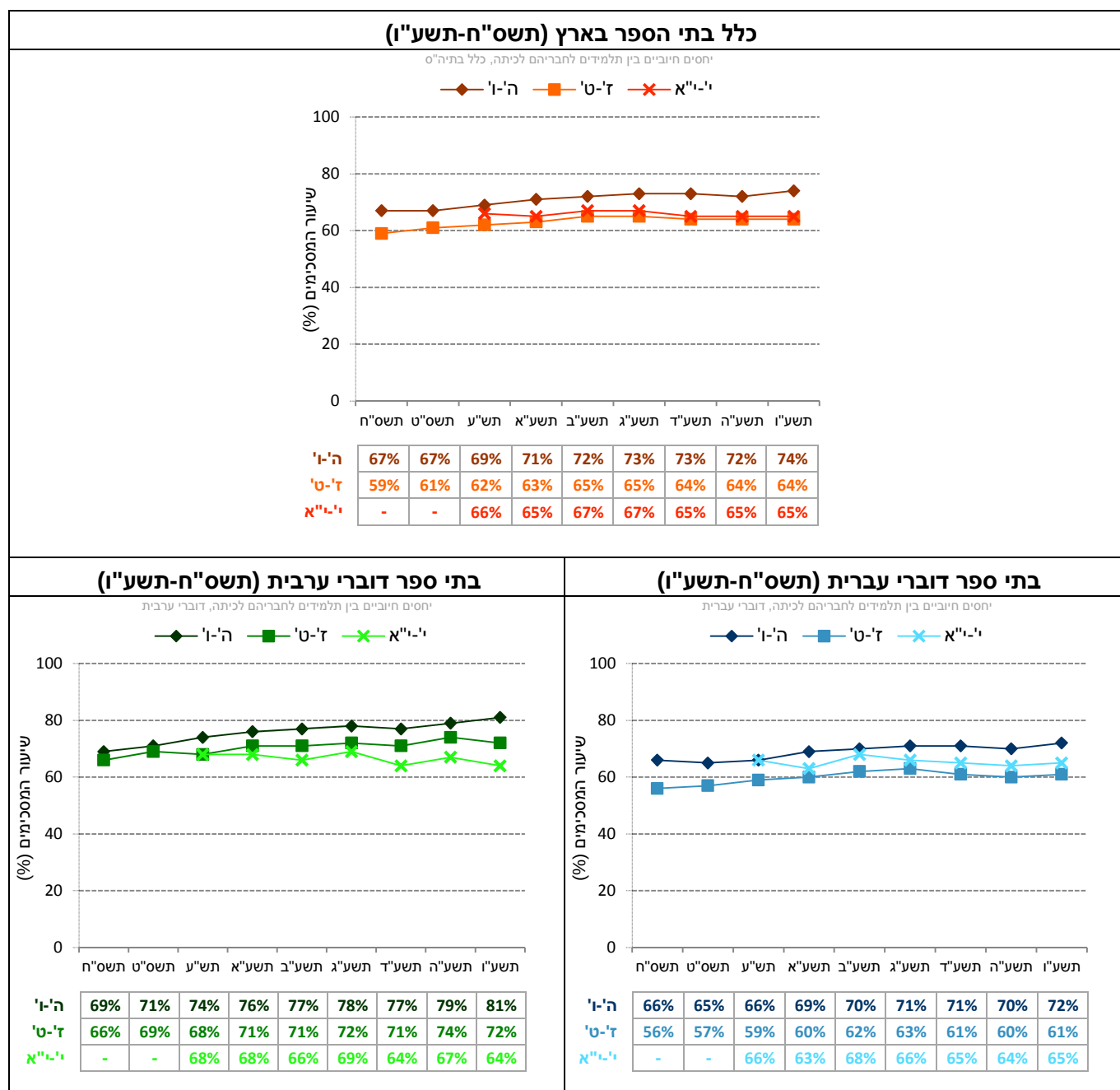
מדד מסכם: יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה*
א. "הכיתה שלי מלוכדת ומגובשת"
ב. "לרוב התלמידים בכיתה שלי יש עם מי להיות בהפסקות"
ג. "לרוב התלמידים בכיתה שלי חשוב לעזור אחד לשני"
ד. "לתלמידים בכיתה אכפת זה מזה"
ה. "בכיתה שלי יש אווירה טובה בין התלמידים"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 10 מוצגים נתונים על המדד המסכם "יחסים חיוניים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

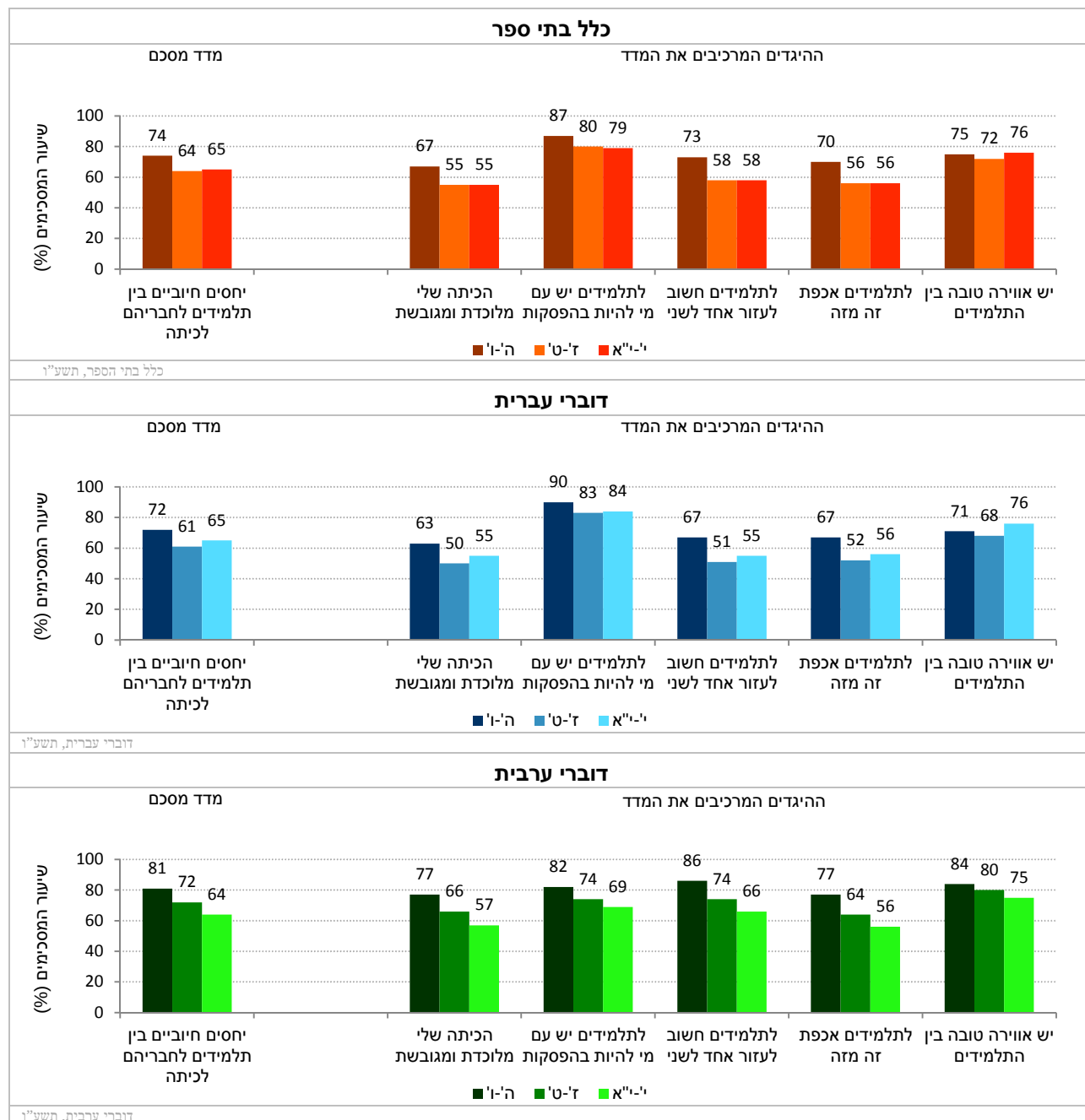
תרשים 10: דיווחי התלמידים על יחסים חיוניים בין תלמידים לחבריהם לכיתה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 11 מוצגים נתוני המדד המסכם "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 11: דיווחי התלמידים על יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

פרק 2: ממצאים עיקריים

יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים ותלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, נתוני תשע"ו של המדד המסכם "יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים" מלמדים, כי שיעורים גבוהים של תלמידים משכבות הגיל ה'-ו' דיווחו על קרבה ואכפתיות מצד מוריהם (68%), לעומת פחות ממחצית מתלמידי ז'-ט' (48%) ומתלמידי י'-י"א (42%).
- מנתוני המדד המסכם עולה, כי שיעורי התלמידים שדיווחו על יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים גבוהים יותר בשלב חינוך יסודי בהשוואה לשלבי החינוך הבוגרים יותר. עוד עולה כי שיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי ערבית גבוהים יותר משיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית (בכל שכבות הגיל).
- השוואה לאורך השנים מצביעה על עלייה בשיעורי התלמידים דוברי העברית שדיווחו על יחסים של קרבה ואכפתיות בינם לבין מוריהם בשנים תשס"ח-תשע"ד, עם התייצבות בשלוש השנים האחרונות בשכבות גיל ז'-י"א וירידה בשכבות הגיל ה'-ו'. בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה גם כן עלייה לאורך השנים בשיעורי הדיווח של התלמידים עם התייצבות בארבעת השנים האחרונות בכל שכבות הגיל.
- מהתבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד, ניתן ללמוד, כי בעוד שההערכה הכללית של היחסים בין המורים לתלמידים היא חיובית למדי בכל שכבות הגיל ("יש לי יחסים קרובים עם המורים שלי"), הרי שבהיגדים הבודקים קשר ואכפתיות ברמה האישית/רגשית – שיעורי המסכימים נמוכים יותר. השיעור נמוך יותר במיוחד בשכבות הגיל הגבוהות; כך, לדוגמה, כ-30% בלבד מתלמידי י'-י"א מדווחים כי הם מסכימים עם ההיגד "כשעצוב לי או כשרע לי אני מרגיש נוח לדבר על זה עם מישהו מהמורים שלי" (הסכמה נמוכה בהרבה בקרב דוברי עברית בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית - 25% לעומת 36%, בהתאמה).
- בהיגד נוסף, דיווחו 81% מן התלמידים בשכבת גיל יסודי, 70% בחט"ב ו- 67% בחט"ע כי למחנך הכיתה אכפת מהם ולא רק בקשר ללימודים. בהיגד זה נרשמו פערים בשיעורי הדיווח בחט"ע בין דוברי עברית לדוברי ערבית (70% לעומת 59% בהתאמה).

פגישות ושיחות אישיות בין מורים לתלמידים לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- התבוננות בתשובות המורים להיגדים העוסקים בפגישות אישיות בין מורים לתלמידים מגלה, כי מרבית המורים (כ-80%) מדווחים כי קיימו במהלך השבוע שקדם להעברת השאלונים פגישות אישיות עם תלמידים (אין הכוונה לתגבורים). עם העלייה בשלבי החינוך, נרשמת ירידה בשיעורי ההסכמה עם ההיגדים העוסקים בפגישות אישיות בין מורים לתלמידים.
- שיעורי המורים שדיווחו על קיומן של פגישות אישיות גבוה במקצת בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית בכול שלושת שלבי החינוך.
- בשנים תשע"א-תשע"ד נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח על קיומן של פגישות אישיות בשלבי החינוך יסודי וחט"ב בבתי ספר דוברי עברית וערבית (למעט בתי ספר יסודיים דוברי ערבית שם נרשמה עלייה). בין תשע"ד לתשע"ה נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח בשכבות הגיל יסודי וחט"ב בשני מגזרי השפה, ואילו בין תשע"ה לתשע"ו נרשמה ירידה מסוימת באותן הקבוצות. בחט"ע לעומת זאת, נרשמה עלייה של 5% בקרב דוברי עברית וירידה של 4% בקרב דוברי ערבית.
- באשר לדיווחי המורים על קיומן של שעות ייחודיות לפגישות אישיות עם התלמידים הקבועות במערכת השעות של המורה (מבין המורים שצינו כי קיימו פגישות אישיות עם תלמידים בשבוע שחלף) נמצא, כי בחט"ע נרשמו שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר (61%) בהשוואה לחט"ב (78%) וליסודי (84%).
- בחינת המגמה לאורך השנים מלמדת, כי בשלב חינוך יסודי נרשמה עלייה מתונה בשני מגזרי השפה, ושיעורי הדיווח עומדים על כ- 85%. לעומת זאת, בשלב חינוך חט"ב מתגלים הבדלים בין בתי ספר דוברי עברית לבתי ספר דוברי ערבית. בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה משמעותית בין השנים תשע"ב-תשע"ו (והם צמצמו את הפער מול היסודי כבר בתשע"ג), ובבתי ספר דוברי עברית נרשמה עלייה משמעותית בין תשע"ג לתשע"ו (מ-50% ל-77%) ובסך הכול נרשמה בקרב חט"ב דוברות עברית עלייה של 33% החל מתשע"א. עם זאת, שיעורי הדיווח עדיין נמוכים ב-6% מול תלמידי היסודי. בחט"ע נשארו שיעורי הדיווח ללא שינוי כמעט בין תשע"ה לתשע"ו.

יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם לכיתה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- התבוננות כללית בנתונים מגלה כי מרבית התלמידים – כשלושה רבעים מן התלמידים בבתי ספר יסודיים

וכשני שלישי מן התלמידים בחט"ב ובחט"ע דיווחו על יחסים חיוביים בינם לבין חבריהם לכיתה. ככלל, תלמידי כיתות ה'ו' דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על יחסים חיוביים, בהשוואה לתלמידי כיתות ז'ט' וכיתות י'י"א.

- בשכבות הגיל ה'ו' ו-ז'ט' שיעורי התלמידים שדיווחו על יחסים חיוביים בבתי"ס דוברי ערבית גבוהים בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית. בשכבת גיל י'י"א לא נרשם הבדל בין מגזרי השפה (כ-65% בשני המגזרים).
- בעוד שבבתי"ס דוברי עברית שלב חטיבת הביניים (כיתות ז'ט') מצטייר כשלב שבו היחסים הם הפחות חיוביים (בהשוואה לשלבי החינוך יסודי וחט"ע), הרי שבבתי"ס דוברי הערבית שלב החטיבה העליונה מצטייר כשלב החינוך שבו היחסים הם הפחות חיוביים (בהשוואה לשלבים חט"ב ויסודי).
- ניתוח המגמות הרב שנתיות מגלה, כי בכיתות ה'ו' ובכיתות ז'ט' נרשמה מגמה של עלייה מתונה בעיקר בשנים תשס"ח-תשע"א, המאפיינת גם את בתי"ס דוברי העברית וגם את בתי"ס דוברי הערבית ובחמשת השנים האחרונות נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח. בחט"ע נרשמה יציבות עם תנודתיות בשני מגזרי השפה.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת על פערים בין היגדים שונים: בעוד שהתלמידים דיווחו בשיעורים גבוהים יותר כי לתלמידים יש עם מי להיות בהפסקות, הרי שבאופן יחסי הם דיווחו בשיעורים נמוכים יותר על אכפתיות, גיבוש בין התלמידים ועזרה הדדית. הפערים בין ההיגדים בולטים בעיקר בבתי ספר דוברי עברית.

לסיכום,

- ממבט על נראה, כי בסך הכול התלמידים דיווחו על יחסים חיוביים בין מורים לתלמידים (כשני שלישי מתלמידי ה'ו', כמחצית מתלמידי ז'ט', וקצת פחות ממחצית מתלמידי י'י"א), ובין התלמידים לבין עצמם (כשלושה רבעים מן התלמידים בבתי ספר יסודיים וכשני שלישי מן התלמידים בחט"ב ובחט"ע) וללא שינוי בשנים האחרונות. זאת ועוד, מרבית התלמידים דיווחו על יחסי קרבה ואכפתיות בין מחנך הכיתה לבינם, כאשר עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על ההיגד.
- לצד זאת, מרבית המורים דיווחו שהם מקיימים פגישות ושיחות אישיות עם התלמידים (כ-80%) וכי השעות מעוגנות באופן שיטתי ומובנה במערכת השעות (יותר בקרב תלמידי יסודי ופחות בחט"ב ובחט"ע: 84%, 78% ו-61% בהתאמה). לאורך השנים נרשמה עלייה מתונה ביסודי, עלייה משמעותית בחט"ב ויציבות בחט"ע בשיעורי הדיווח על עיגון השעות לפגישות אישיות.
- באופן כללי תמונת המצב המדווחת בבתי ספר דוברי ערבית חיובית מעט יותר מאשר בבתי ספר דוברי עברית.

3. יחסים בין בית הספר לבין ההורים

הורי התלמידים הם בעלי העניין העיקריים במתרחש בבית הספר, מתוך הקהילה הסובבת אותו. יחסים תקינים ופוריים בין בית הספר לבין ההורים הם תנאי חשוב ליצירת אווירה חיובית הן במישור הלימודי והן במישור החברתי. בשנים האחרונות חלה עלייה גדולה במעורבות ההורים בבית הספר. בניית שותפות אמיתית בין בית הספר להורים מתבטאת לא רק בעדכון הורים על מצב ילדיהם אלא בשיתוף של ההורים בתכנון ובעשייה הבית ספרית, בקשר הדדי עם ההורים ובקיום דיאלוג בין בית הספר וההורים תוך שקיפות מלאה וכינון יחסי אמון.

פרק זה, העוסק ביחסים בין בית הספר לבין ההורים, מחולק לשלושה תתי-פרקים. ראשית מוצגים נתונים על שותפות הורים בבית הספר לפי דיווחי מורים. לאחר מכן מוצגים נתונים בנוגע לעדכון הורים על ידי מורים מחנכים ובהמשך מוצגים נתונים על אודות מעורבות הורים בבית הספר.

3.1 שותפות הורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" מבקש לבחון את התקשורת ואת מידת שיתוף הפעולה בין ההורים לבין בית הספר, על סמך דיווחי המורים.

נתונים אלה נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. להלן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

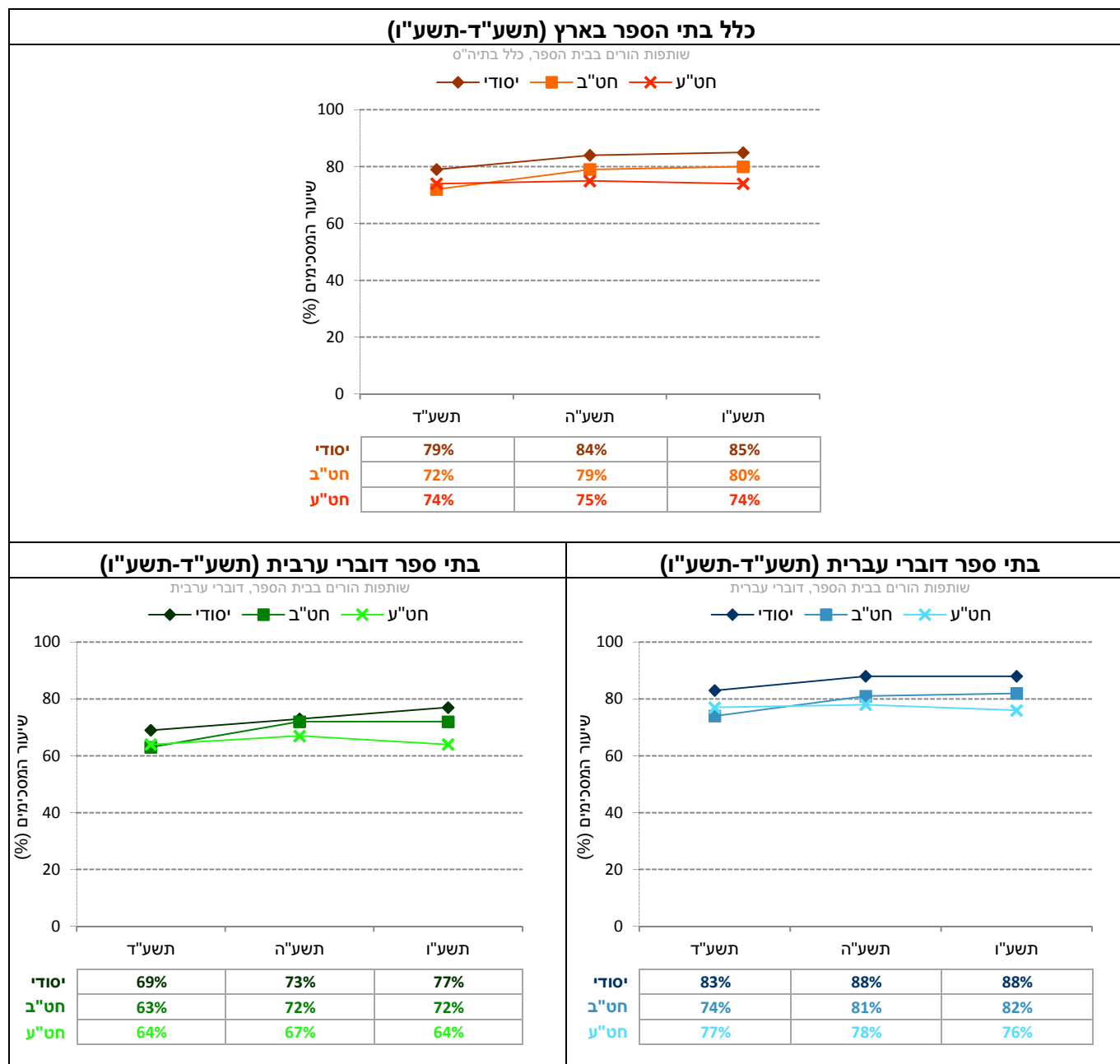
מדד מסכם: שותפות הורים בבית הספר (דיווחי מורים)*
א. "בית הספר מידע את ההורים באופן שוטף על הנעשה בו"
ב. "להורים יש אופן קשבת בבית הספר בכל שאלה, בעיה או תלונה שעולה"
ג. "הורי התלמידים נמצאים בקשר קבוע טלפוני, מייל, סמס וכד', עם המחנך כדי להתעדכן במצבו של הילד שלהם"
ד. "המורים בבית הספר מתייעצים עם ההורים כיצד כדאי לשפר את ההתקדמות הלימודית של הילד שלהם"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ד-תשע"ו)

בתרשים 12 מוצגים נתונים על המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" בשנים תשע"ד-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

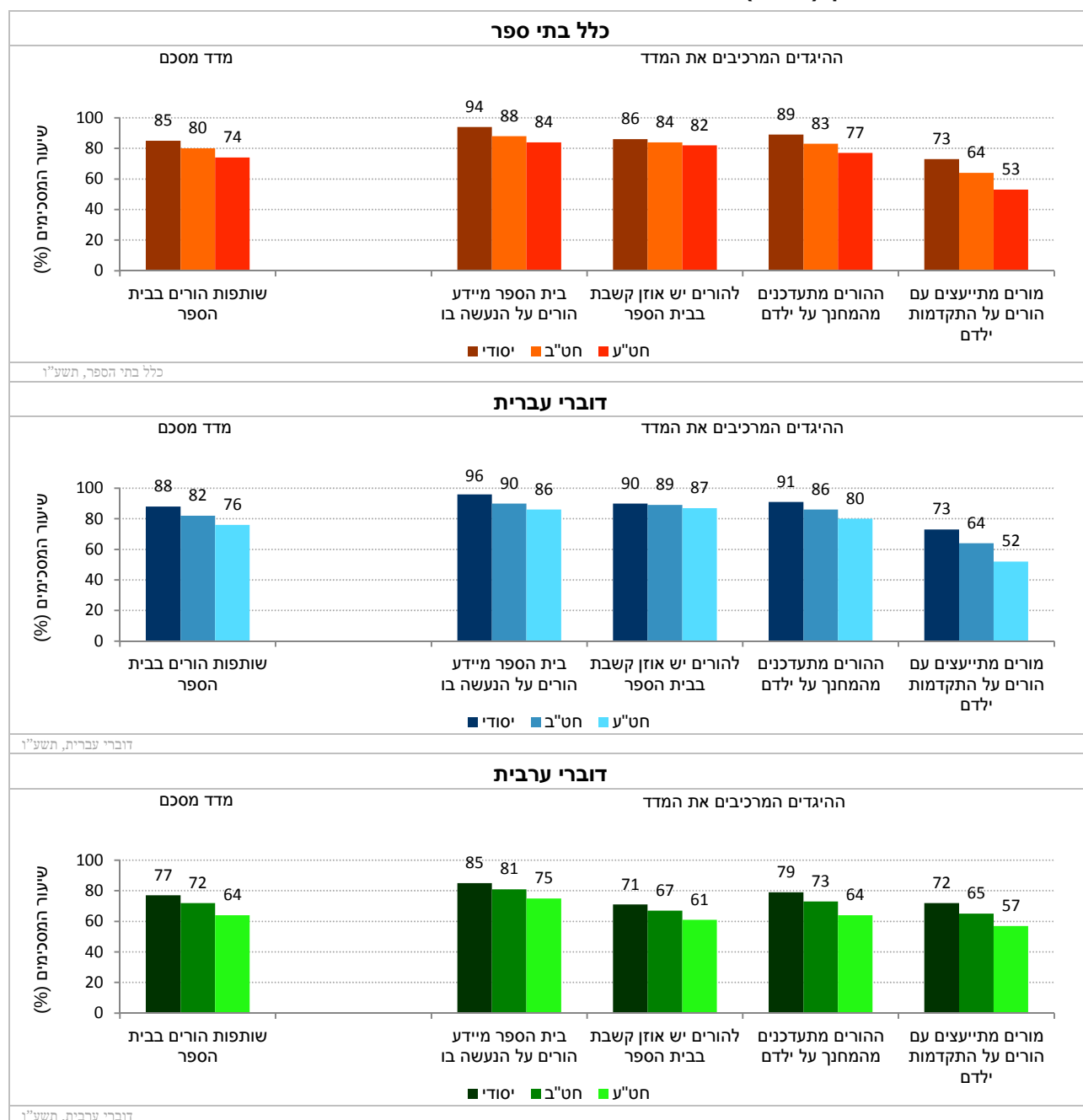
תרשים 12: דיווחי המורים על שותפות הורים בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ד-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 13 מוצגים נתוני המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 13: דיווחי המורים על שותפות הורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

3.2 עדכון הורים על ידי מורים מחנכים בנושאים לימודיים וחברתיים-דיווחי מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בנוסף להיגדים המרכיבים את המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" התבקשו מורים מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע להשיב על שני היגדים נוספים העוסקים בעדכון ההורים (על-ידם) בהקשר למצבם הלימודי והחברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים). היגדים אלו הועברו בקרב מחנכים בשל היכרותם הקרובה עם התלמידים.

נתונים אלו נאספו בקרב מורים מחנכים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשע"ד-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

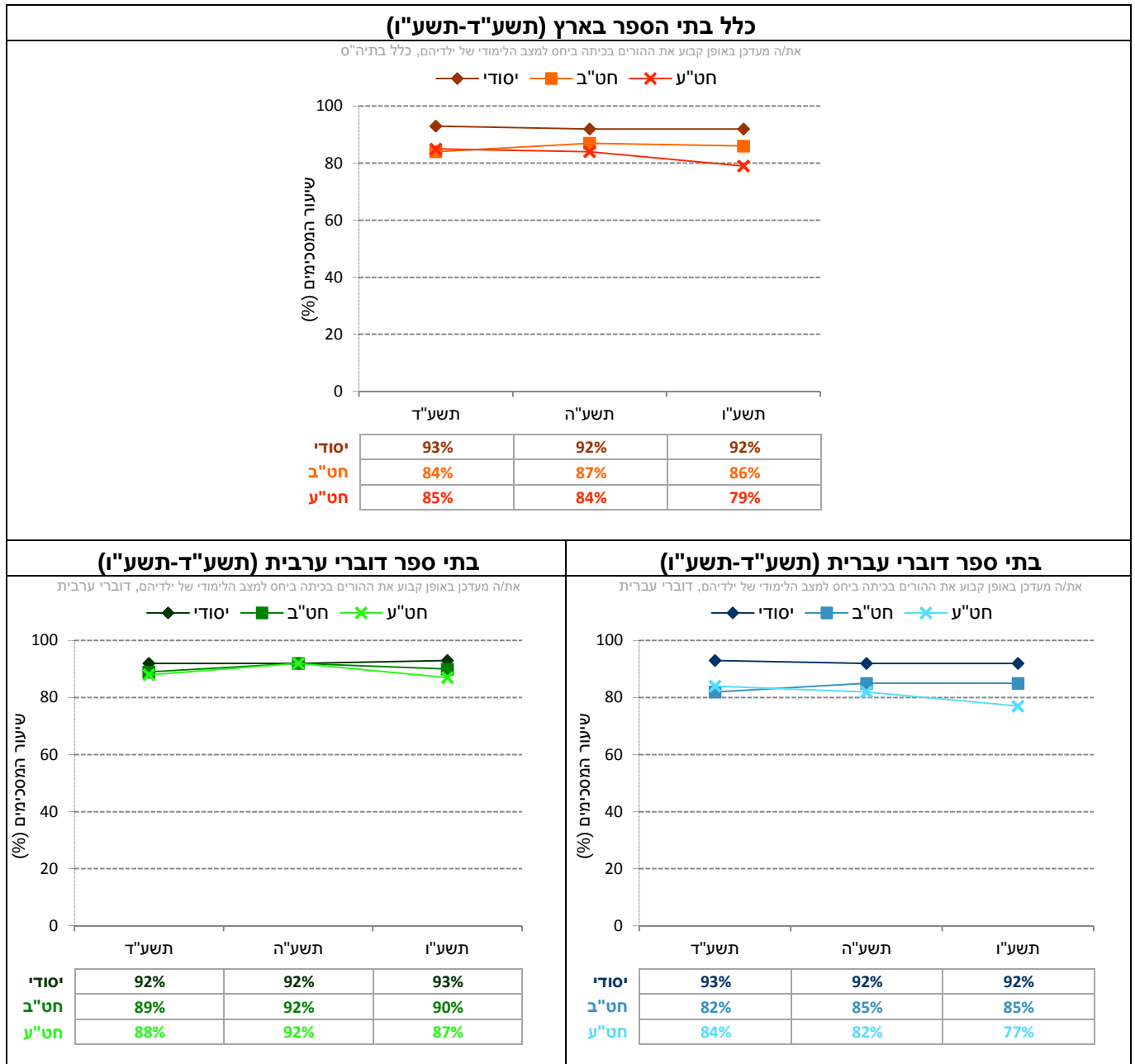
ללא מדד מסכם: עדכון הורים בנושאים לימודיים וחברתיים על ידי מורים מחנכים*
א. "אתה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב הלימודי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)"
ב. "אתה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב החברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ד-תשע"ו)

בתרשים 14 מוצגים נתוני ההיגד "אתה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב הלימודי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)" בשנים תשע"ד-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

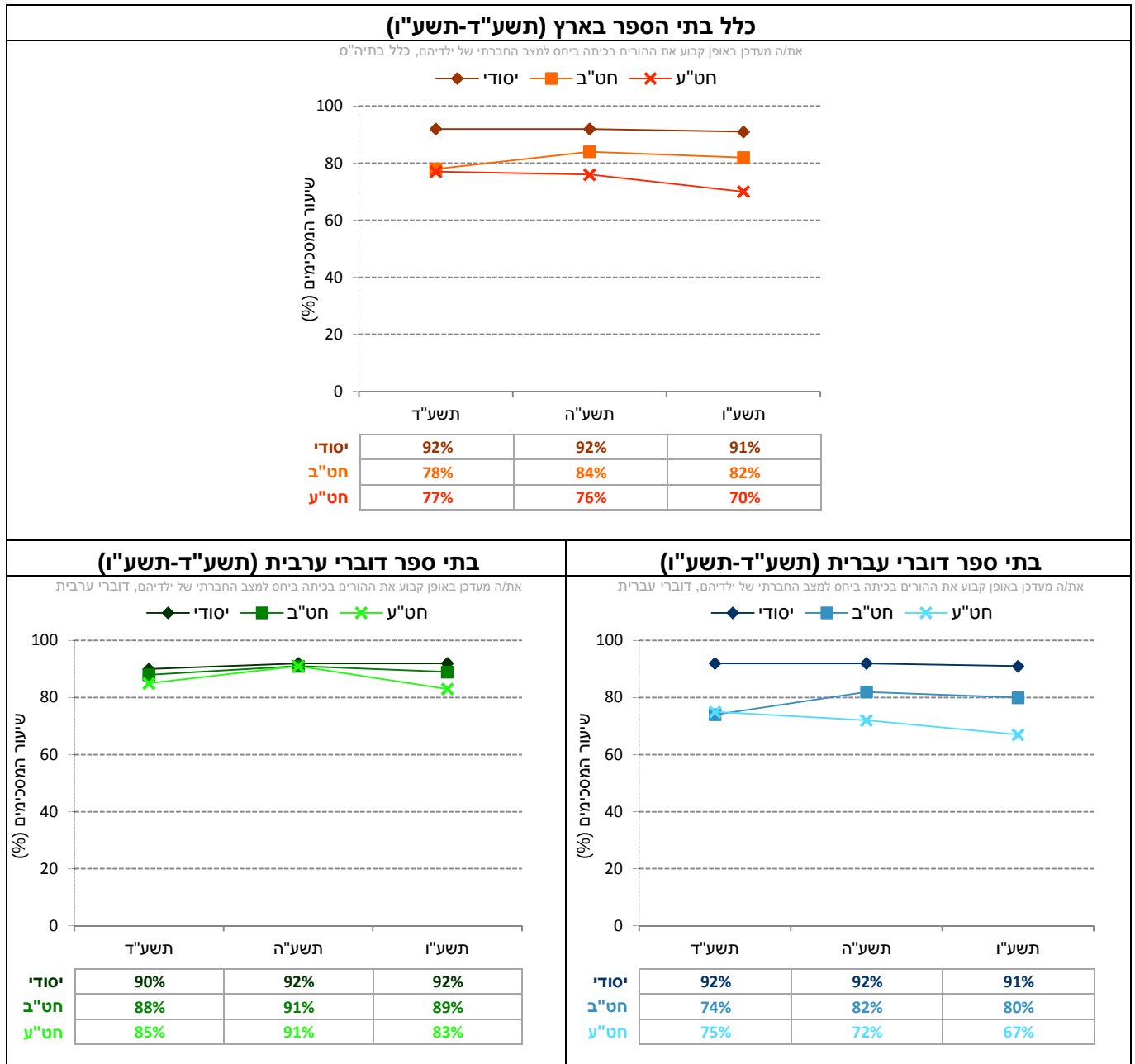
תרשים 14: דיווחי המחנכים על ההיגד: "אתה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב הלימודי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)" בשנים תשע"ד-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ד-תשע"ו)

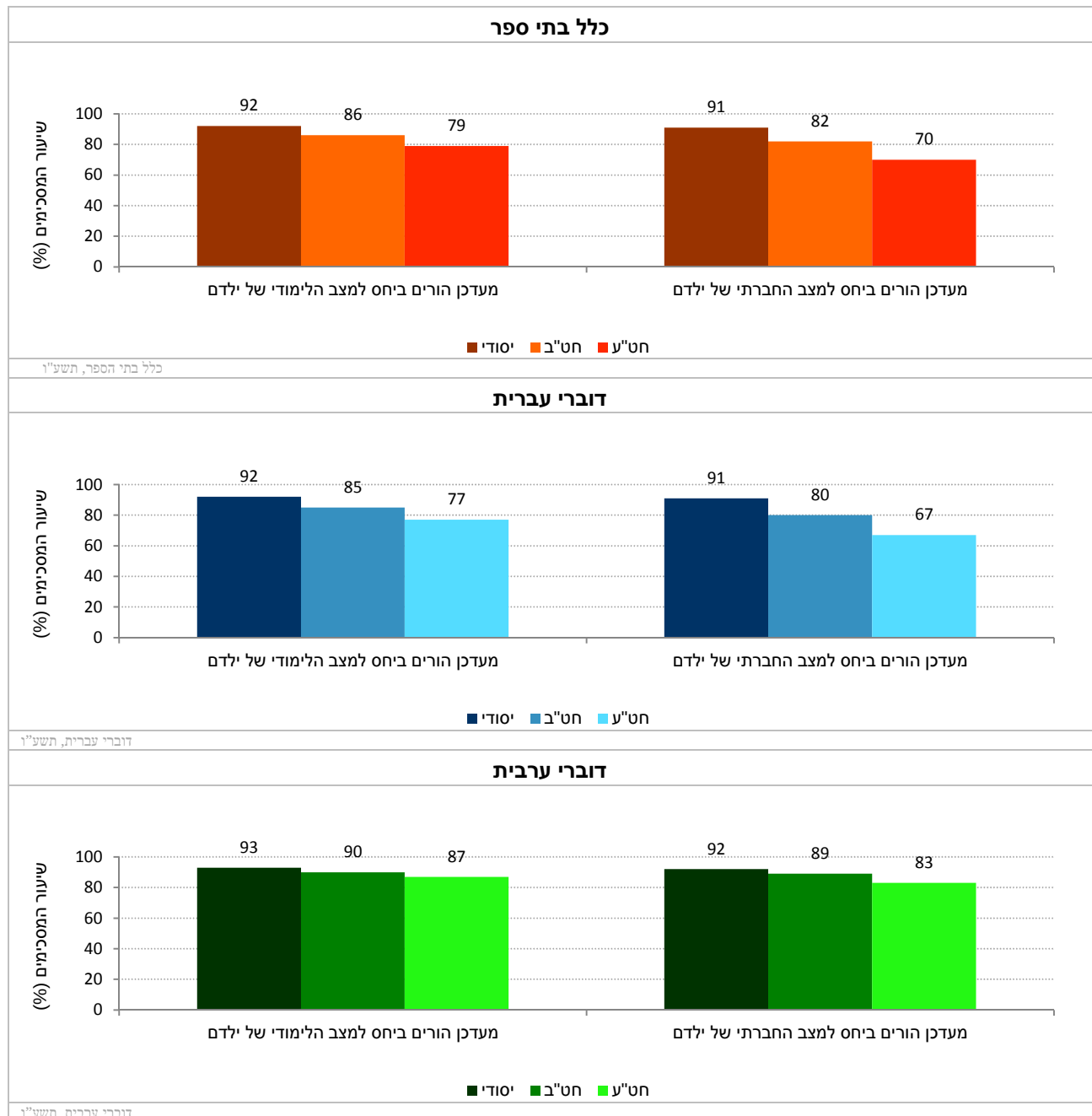
בתרשים 15 מוצגים נתוני ההיגד "אתה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב החברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)" בשנים תשע"ד-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 15: דיווחי המחקרים על ההיגד: "אתה מעדכן באופן קבוע את ההורים בכיתה ביחס למצב החברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים)" בשנים תשע"ד-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 16 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"עדכון הורים בנושאים לימודיים וחברתיים על ידי מורים מחנכים" בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 16: דיווחי המחנכים על עדכון הורים בנושאים לימודיים וחברתיים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

3.3 מעורבות הורים בתכנית הלימודים ובתכנית החינוכית – דיווחי מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כאמור, אחד המאפיינים של שותפות חינוכית בין בית הספר לבין ההורים הוא שיתופם של ההורים בתכנון ובעשייה הבית ספרית מעבר לעדכוןם במצב ילדיהם ובנעשה בבית הספר. מורים מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע התבקשו להשיב על שני היגדים, העוסקים במידת המעורבות של ההורים בתכנית הלימודים ובתכנית החינוכית-חברתית בבית הספר.

נתונים אלה נאספו בקרב מורים מחנכים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשע"ד-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים. ההיגדים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

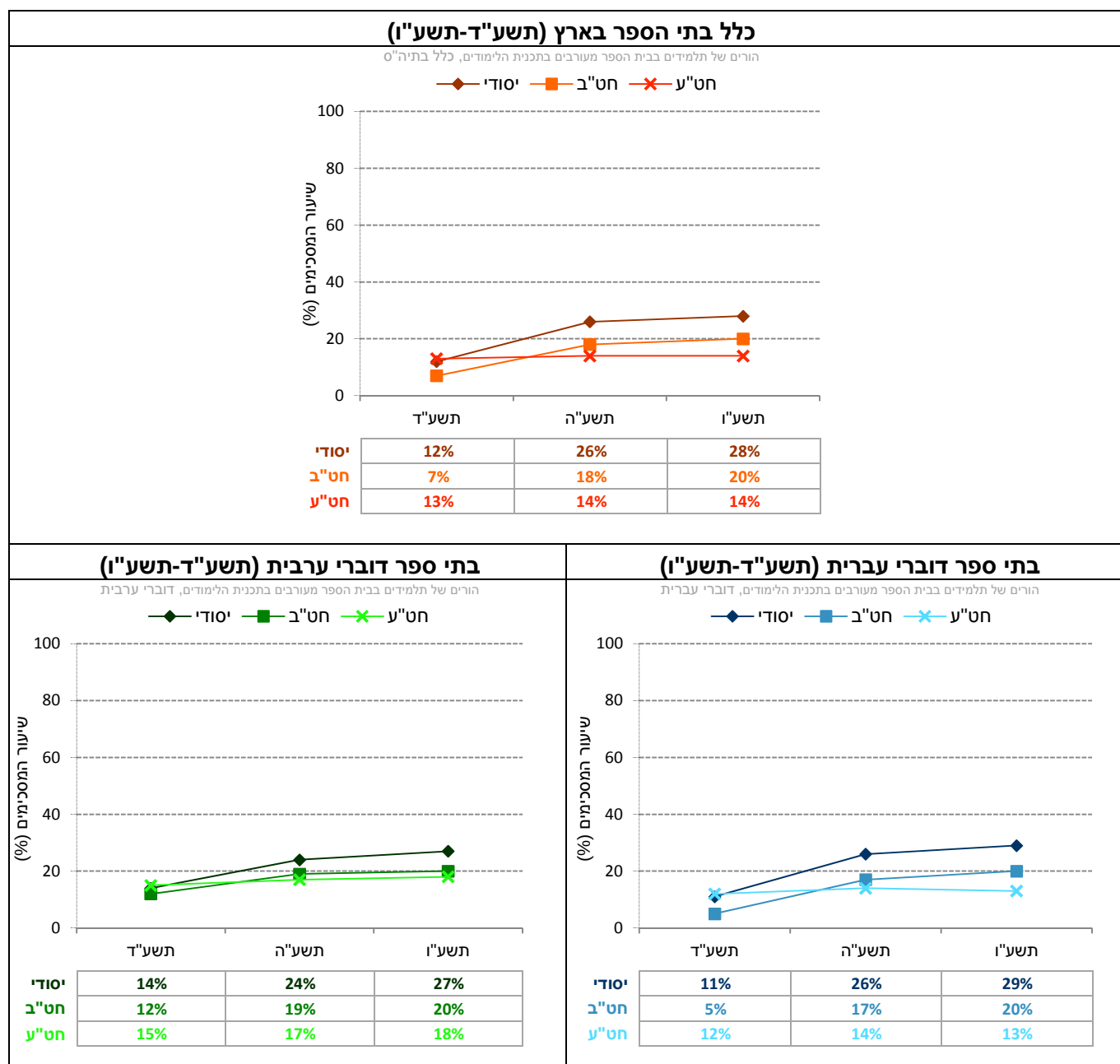
ללא מדד מסכם: מעורבות הורים בתכנית הלימודים ובתכנית החינוכית*
א. "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בתכנית הלימודים"
ב. "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בתכנית החינוכית-חברתית (בתכנית הטיולים, בטקסים, בייזום פעילויות חברתיות וכד")

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "במידה מועטה מאוד" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (במידה רבה או רבה מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ד-תשע"ו)

בתרשים 17 מוצגים נתוני ההיגד "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בתכנית הלימודים" בשנים תשע"ד-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

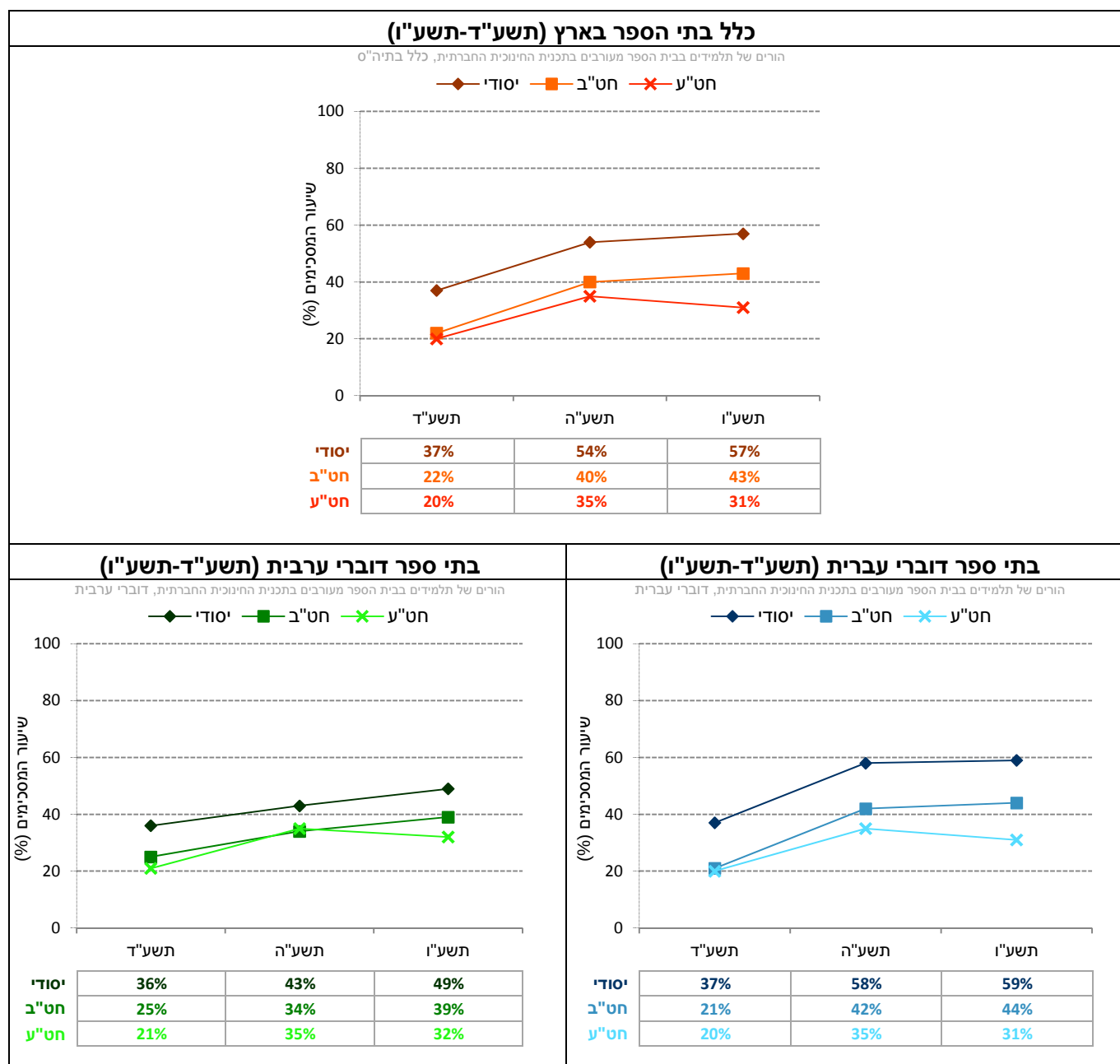
תרשים 17: דיווחי המחקרים על ההיגד: "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בתכנית הלימודים" בשנים תשע"ד-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ד-תשע"ו)

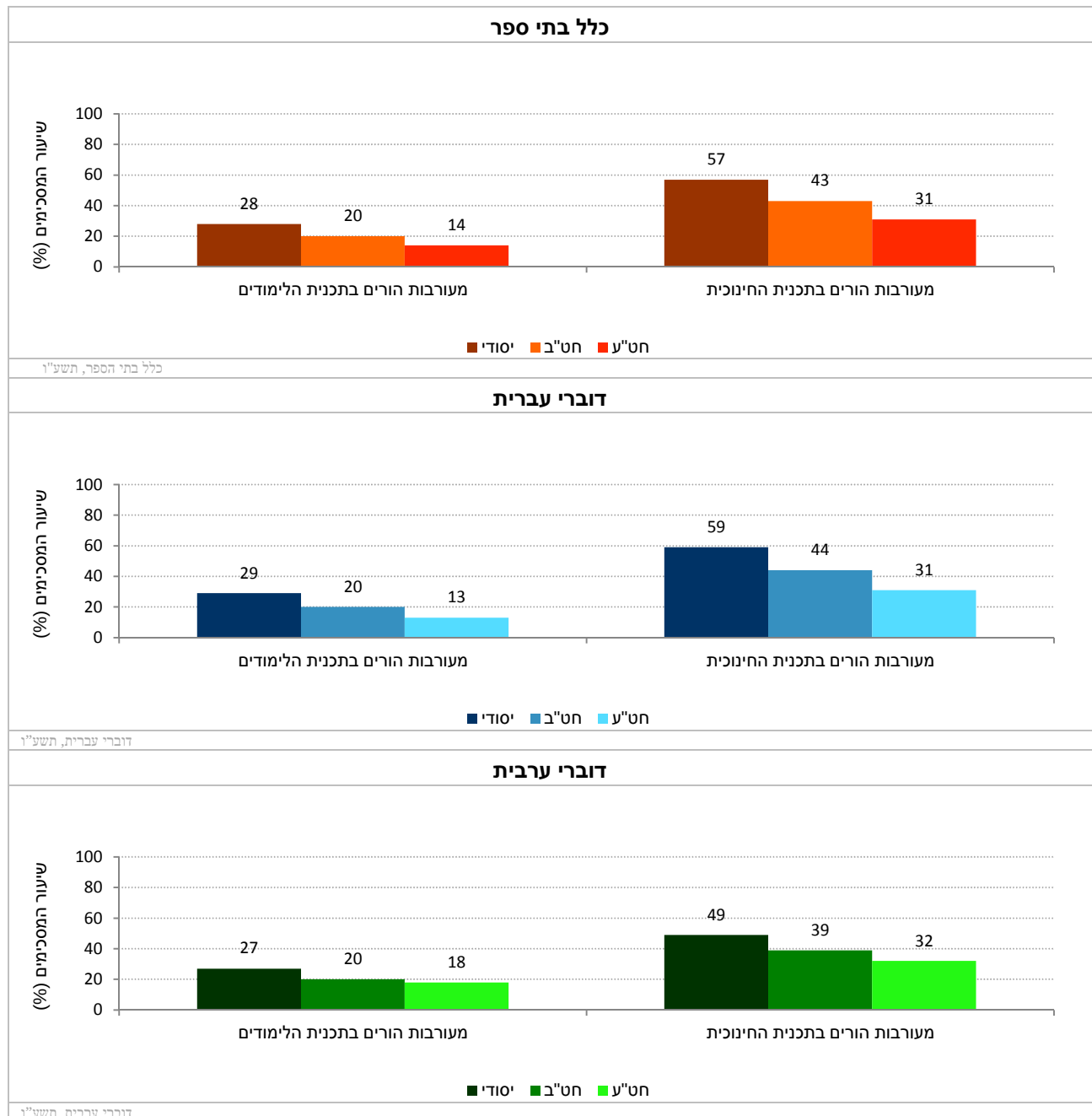
בתרשים 18 מוצגים נתוני ההיגד "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בתכנית החינוכית-חברתית" בשנים תשע"ד-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 18: דיווחי המחקרים על ההיגד: "הורים של תלמידים בבית הספר מעורבים בתכנית החינוכית-חברתית" בשנים תשע"ד-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 19 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים במעורבות הורים ב"תכנית הלימודים" וב-"בתכנית החינוכית" בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 19: דיווחי המחקרים על מעורבות הורים בתכנית הלימודים ובתכנית החינוכית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

פרק 3: ממצאים עיקריים

שותפות הורים בבית הספר לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי כ-80% מהמורים דיווחו על שיתוף ההורים בחיי בית הספר. שיעורי הסכמה גבוהים יחסית נרשמו בבתי ספר יסודיים (85%) לעומת חט"ב (80%) וחט"ע (74%).
- בהשוואה בין דוברי עברית לדוברי ערבית – שיעורי הסכמה גבוהים יותר נרשמו בבתי ספר דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית בכ- 10% בשלושת שלבי החינוך. הפער הגדול ביותר נרשם בחט"ע (76% לעומת 64%, בהתאמה).
- בהשוואה לאורך שנים, נרשמה עלייה בין תשע"ד לתשע"ה ויציבות בתשע"ו בשיעורי הדיווח על המדד בשלבי חינוך יסודי וחט"ב בשני מגזרי השפה (למעט בתי ספר יסודיים דוברי ערבית – בהם נרשמה עלייה). בשלב חינוך חט"ע לעומת זאת נרשמה ירידה קלה בין תשע"ה לתשע"ו בשני מגזרי השפה.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת על פערים בין ההיגדים השונים- שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נרשמו בהיגד העוסק בידוע ההורים על הנעשה בבית הספר ושיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר נרשמו בהיגד העוסק בהתייעצות עם ההורים על התקדמות ילדם.

עדכון הורים על ידי מורים מחנכים לפי דיווחי מחנכים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנוסף להיגדים המרכיבים את המדד המסכם "שותפות הורים בבית הספר" התבקשו מורים מחנכים להשיב על שני היגדים נוספים העוסקים בעדכון ההורים על-ידם בהקשר למצבם הלימודי והחברתי של ילדיהם (מעבר למסגרת יום ההורים).
- כ-90% מהמורים בשלב חינוך יסודי (92%) וחט"ב (86%) דיווחו כי הם מעדכנים את ההורים ביחס למצבם הלימודי של ילדם לעומת 79% מהמורים בחט"ע.
- בבתי ספר דוברי ערבית לא נרשם פער בין שלבי החינוך (כ- 90%) לעומת בתי ספר דוברי עברית בהם ככל ששלב החינוך גבוה יותר שיעורי ההסכמה נמוכים יותר (92% ביסודי, 85% בחט"ב ו-77% בחט"ע).
- כ- 80% מהמורים דיווחו כי הם מעדכנים את ההורים על מצבם החברתי של ילדם. שיעורי הסכמה גבוהים יותר נרשמו בשלב חינוך יסודי (91%) לעומת חט"ב (82%) וחט"ע (70%).
- בקרב דוברי עברית ככל ששלב החינוך גבוה יותר שיעורי ההסכמה נמוכים יותר (91% ביסודי, 80% בחט"ב ו-67% בחט"ע). פער קטן יותר נרשם בקרב דוברי ערבית (92% ביסודי, 89% בחט"ב ו-83% בחט"ע).
- לאורך השנים תשע"ד-תשע"ו נרשמה בשני ההיגדים יציבות בשיעורי הדיווח בשלב חינוך יסודי בשני מגזרי השפה. בחט"ב ובחט"ע לעומת זאת נרשמה עלייה בין תשע"ד לתשע"ה ולאחריה ירידה קלה בתשע"ו בשני מגזרי השפה.

מעורבות הורים בתכנית הלימודים ובתכנית החינוכית-חברתית לפי דיווחי מחנכים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מורים מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע התבקשו להשיב על שני היגדים העוסקים במידת המעורבות של ההורים בתכנית הלימודים ובתכנית החינוכית-חברתית בבית הספר.
- שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר בכל שלבי החינוך נרשמו בהיגד שבדק מעורבות הורים בתכנית החינוכית-חברתית ולאחר מכן בתכנית הלימודים. באופן כללי 57% מהמחנכים ביסודי, 43% בחט"ב ו-31% בחט"ע דיווחו על מעורבות הורים בתכנית החינוכית-חברתית. 28% מבין המחנכים ביסודי, 20% בחט"ב ו-14% בחט"ע דיווחו על מעורבות הורים בתכנית הלימודים. נראה אם כן, כי בשני ההיגדים, עם העלייה בשלבי החינוך נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על ההיגדים.
- ככלל, בהשוואה לאורך השנים נרשמה בכל שלבי החינוך ובשני מגזרי השפה עלייה בשיעורי הדיווח על שני ההיגדים בין תשע"ד לתשע"ה שהתייצבה בתשע"ו, זאת, למעט מעורבות הורים בתכנית החינוכית חברתית בקרב דוברי ערבית בשלבי חינוך יסודי וחט"ב, שם נרשמה עלייה בין תשע"ה לתשע"ו.

לסיכום,

- ממבט על ניתן לראות, כי רוב המורים (כ-80%) דיווחו על שיתוף ההורים בחיי בית הספר ועדכון ההורים על מצבם של הלימודי והחברתי של ילדיהם. עם זאת, כמחצית מהמחנכים דיווחו כי ההורים מעורבים בתכנית החינוכית החברתית (בשיעורים גבוהים יותר ביסודי בהשוואה לחט"ב ולחט"ע) וכרבע דיווחו על מעורבות ההורים בתכנית הלימודים. באשר לתכנית החינוכית חברתית, תמונת המצב בבתי ספר יסודיים וחט"ב דוברי עברית חיובית יותר מאשר בבתי ספר דוברי ערבית.

4. תחושת מוגנות וביטחון

נושא האלימות בבתי הספר הוא אחד הנושאים החשובים העומד על סדר יומה של מערכת החינוך ונמצא במרכז השיח הציבורי בישראל בשנים האחרונות. גם בית ספר המתאפיין במוטיבציה גבוהה של תלמידים ובהשקעה רבה של הצוות עלול להיכשל בהשגת יעדיו, אם באי בית הספר סובלים מאלומות ופועלים באווירה של פחד והיעדר מוגנות. פרק זה עוסק בכמה היבטים של אלימות והתנהגויות סיכון בקרב תלמידים: מעורבות באירועי אלימות פיזית, חברתית ומילולית, אלימות דיגיטלית, שתיית אלכוהול, פגיעת מורים בתלמידים ועוד. בנוסף נבדקה גם תפיסת תחושת המוגנות של התלמידים וכן מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות של התלמידים. לבסוף נבדקו גם דיווחי מורים על היעדר תחושת המוגנות שלהם.

לתשומת לב: בעוד שבפרקים הקודמים ערכים גבוהים יותר במדדים המסכמים ובהיגדים הצביעו על תמונת מצב חיובית יותר, הרי שבפרק זה בחלק מהנושאים (היעדר תחושת מוגנות של התלמידים; מעורבות באירועי אלימות; אלימות מילולית; היבטים נוספים של אלימות; אלימות דיגיטלית; שתיית אלכוהול; פגיעה של מורים בתלמידים; והיעדר תחושת מוגנות של מורים) ערכים גבוהים יותר מצביעים דווקא על רמות גבוהות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

4.1 היעדר תחושת מוגנות של התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" משקף את המידה שבה תלמידים חשים חוסר ביטחון אישי בבית הספר, דהיינו היעדר מוגנות וביטחון מפני אלימות ומפני הצקות (תלמידים אלימים, מריבות בכיתה, חשש לחפציהם וכו'). נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

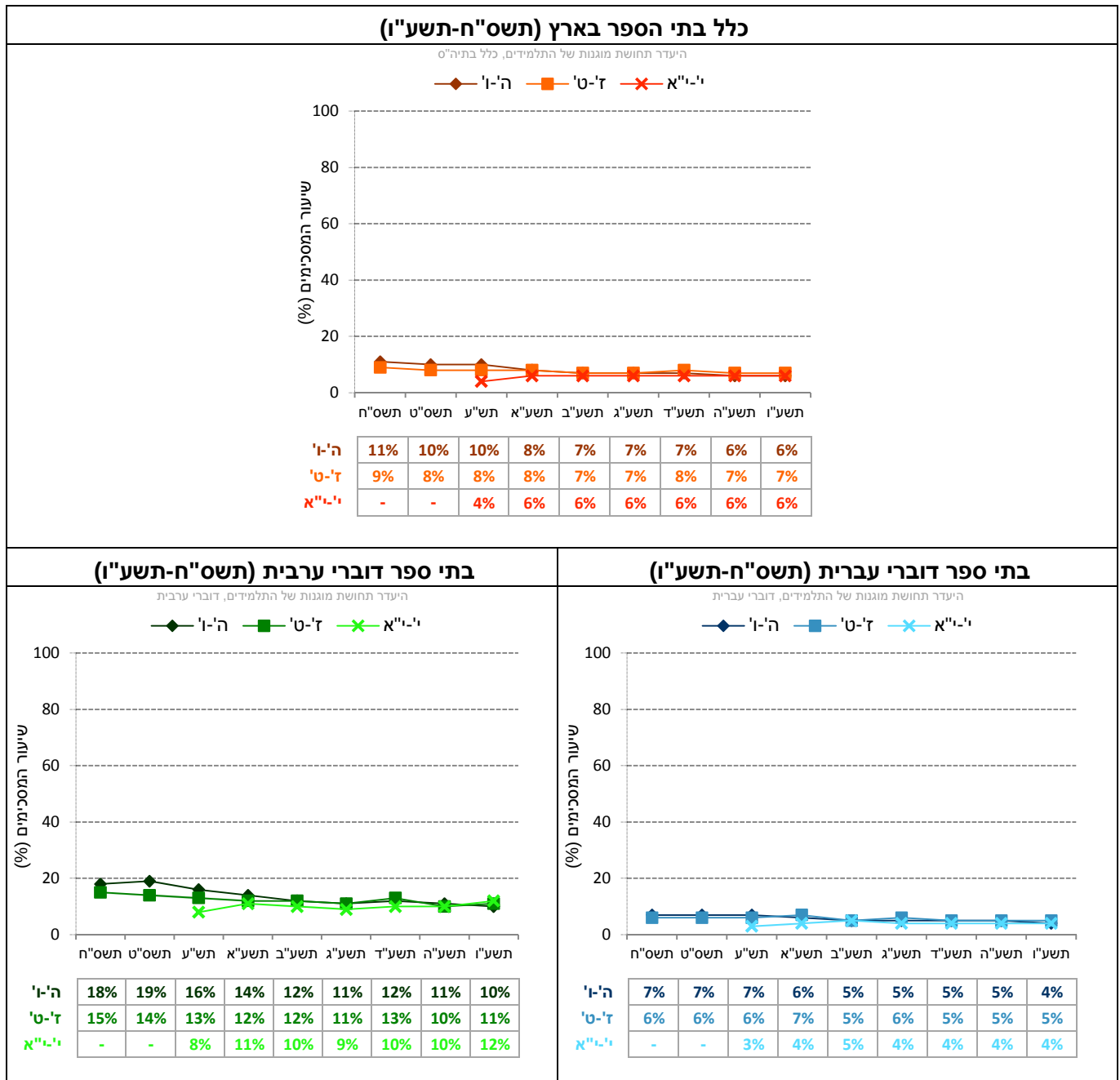
מדד מסכם: היעדר תחושת מוגנות של התלמידים*
א. "לפעמים אני פוחד ללכת לבית הספר, כי יש בו תלמידים שמתנהגים באלימות"
ב. "לפעמים אני מעדיף להישאר בהפסקות בכיתה, כי אני חושש שיפגעו בי"
ג. "יש בבית הספר מקומות שאני פוחד להסתובב בהם"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 20 מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 20: דיווחי התלמידים על היעדר תחושת מוגנות של התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו*

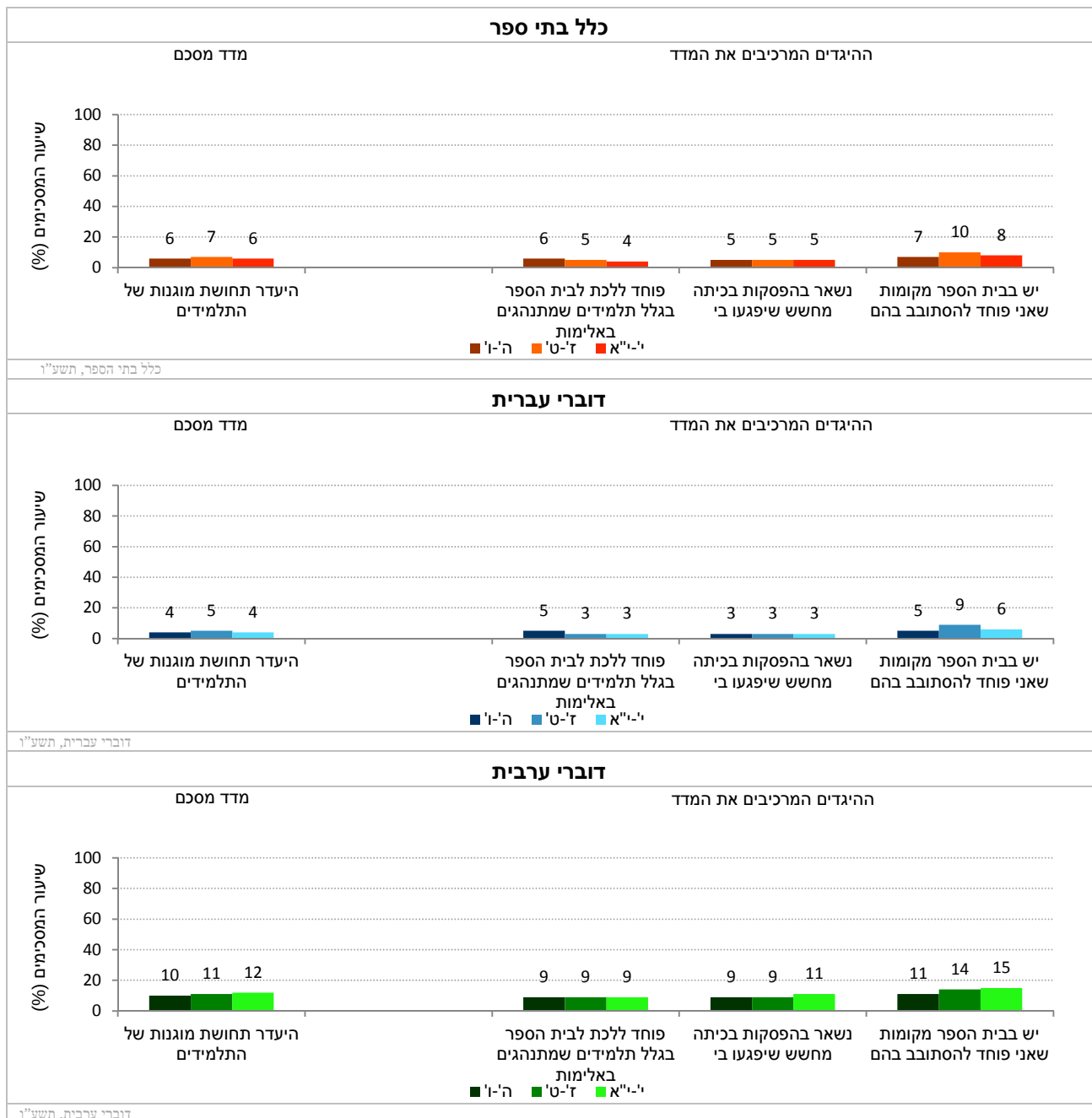

* במדד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 21 מוצגים נתוני המדד המסכם "היעדר תחושת מוגנות של התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתיה"ס, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 21: דיווחי התלמידים על היעדר תחושת מוגנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

4.2 מעורבות באירועי אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים על חשיפתם לאירועים אלימים בבית הספר במהלך החודש שקדם להעברת השאלונים. התלמידים התבקשו לדווח על טווח רחב של אירועים אלימים, מסוגים שונים ובדרגות חומרה שונות, החל מדחיפות ואיומים, דרך הפצת שמועות, חרמות ונידוים, וכלה בפגיעות שכללו שימוש בחפצים או באגרופים⁶.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: מעורבות באירועי אלימות* (קורבנות)
אלימות
א. "בחודש האחרון משהו מהתלמידים דחף אותי"
ב. "בחודש האחרון קיבלתי מכה או בעיטה או אגרופ מאחד התלמידים שרצה לפגוע בי"
אלימות חמורה
ג. "בחודש האחרון אחד התלמידים השתמש במקל, באבן, בסיסא או בחפץ אחר כדי לפגוע בי"
ד. "בחודש האחרון משהו מהתלמידים נתן לי מכות חזקות"
ה. "בחודש האחרון אחד התלמידים איים שיפגע בי בבית הספר או אחרי הלימודים"
ו. "בחודש האחרון משהו מהתלמידים סחט ממני באיומים כסף, אוכל או דברי ערך"
אלימות עקיפה
ז. "בחודש האחרון אחד התלמידים ניסה לשכנע תלמידים אחרים לא לדבר איתי או לא להיות חברים שלי"
ח. "בחודש האחרון אחד התלמידים הפיץ עליי שמועות לא נכונות כדי לפגוע בי (למשל באינטרנט או ברכילות מאחורי הגב)"
ט. "בחודש האחרון הטילו עלי 'חרם': קבוצת תלמידים לא רצתה לדבר או לשחק איתי"

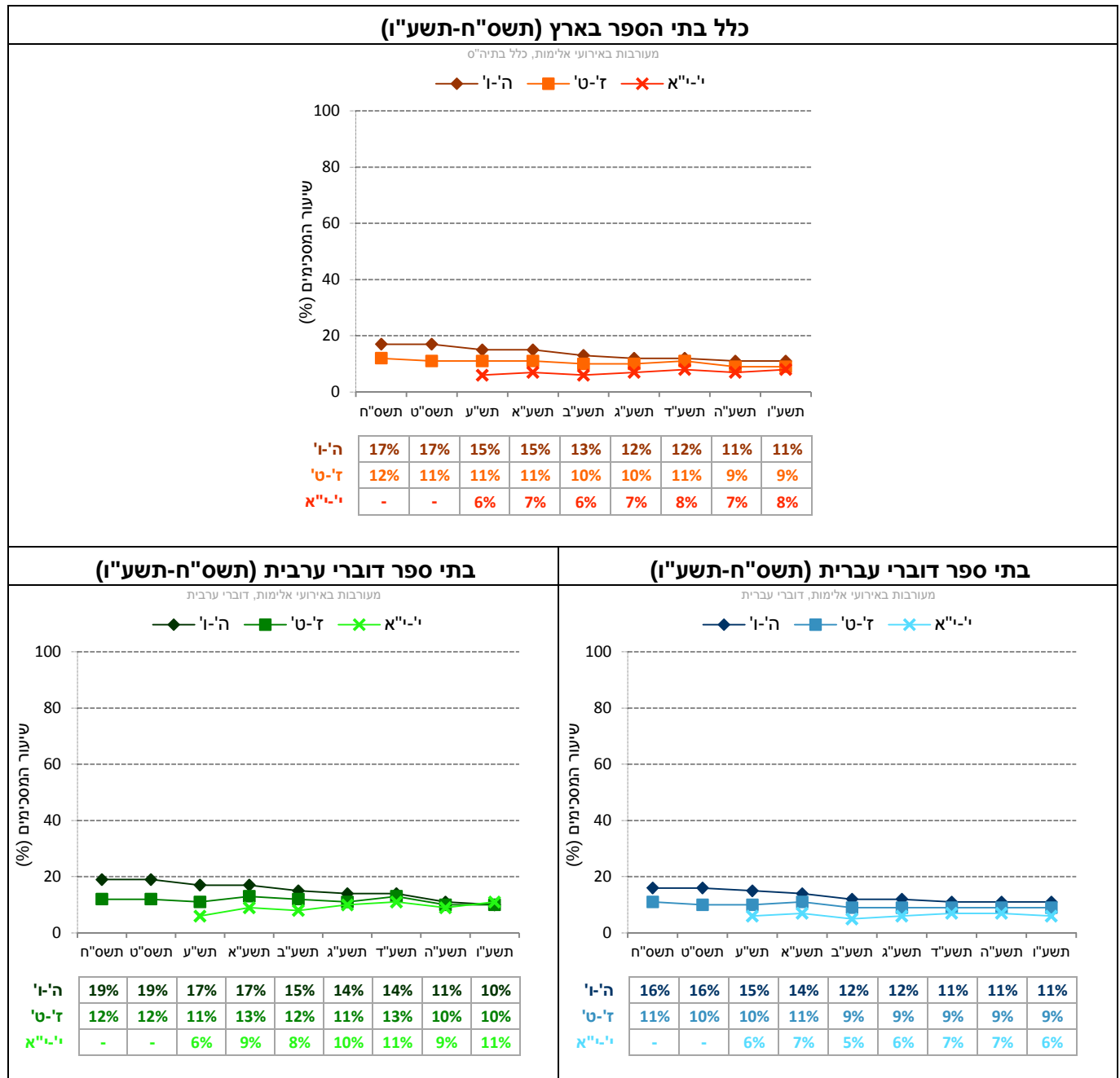
*בהיגדים אלו התבקשו התלמידים לדווח באיזו שכיחות התרחשו, בחודש שקדם למילוי השאלון, גילויי אלימות שונים המתוארים בהיגדים. בנוגע לכל היגד התבקשו התלמידים לבחור מתוך שלוש אפשרויות תשובה: (1) אף פעם, (2) פעם או פעמיים, (3) שלוש פעמים או יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על האירוע. המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" הוא הממוצע של שיעורי המדווחים על ההיגדים השונים בנושא, והוא נע בין 0 ל-100.

⁶ בנושא זה הסתייענו בליווי מקצועי של פרופ' רמי בנבנישתי ובשימוש בכלי המחקר שלו ושל ד"ר מונא חורי-כסאברי ופרופ' רון אסטור. לפירוט נוסף על נושא זה ראו בנבנישתי, ר', חורי-כסאברי, מ', ואסטור, ר' (2005). אלימות במערכת החינוך - דוח מחקר. בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, האוניברסיטה העברית בירושלים.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 22 מוצגים נתוני המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 22: דיווחי התלמידים על מעורבות באירועי אלימות: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו*

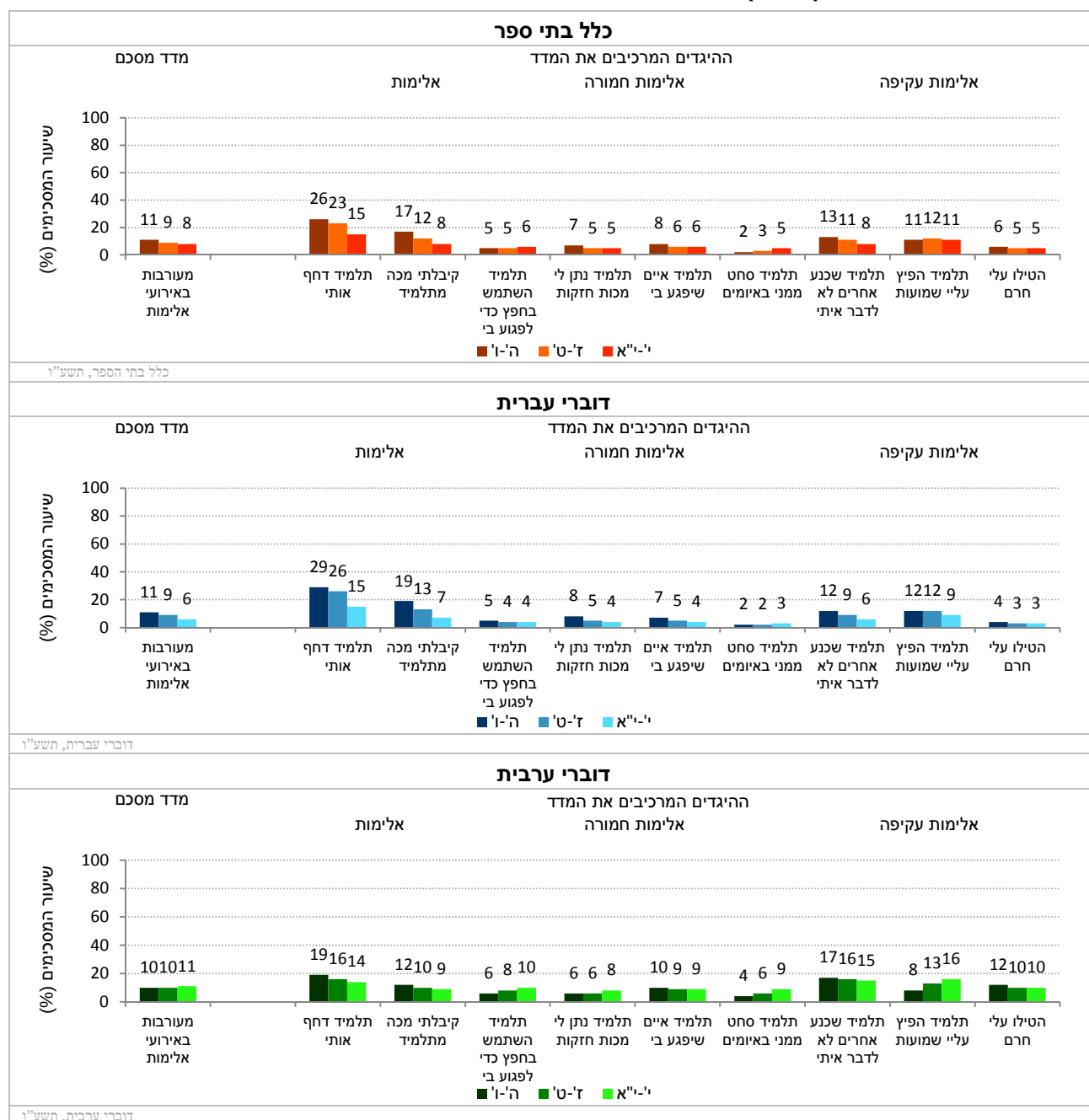

* במדד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 23 מוצגים נתוני המדד המסכם "מעורבות באירועי אלימות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 23: דיווחי התלמידים על מעורבות באירועי אלימות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

4.3 אלימות מילולית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

עד כה הוצגו נתונים העוסקים בהיעדר תחושת מוגנות של תלמידים ובחשיפתם של תלמידים לאירועי אלימות בבית הספר. תלמידים הנחשפים לאירועי אלימות נחשפים פעמים רבות גם לאלימות מילולית. יתירה מזאת, אלימות מילולית היא תופעה שכיחה במציאות הבית ספרית היום-יומית, גם מחוץ לכיתה, ויש לה השפעה רבה על חיי התלמידים. בפרק זה מוצגים נתונים המבקשים לבחון באיזו מידה התלמידים חווים פגיעה מילולית על ידי תלמידים אחרים.

נתוני ההיגדים נאספו בקרב תלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשס"ט-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

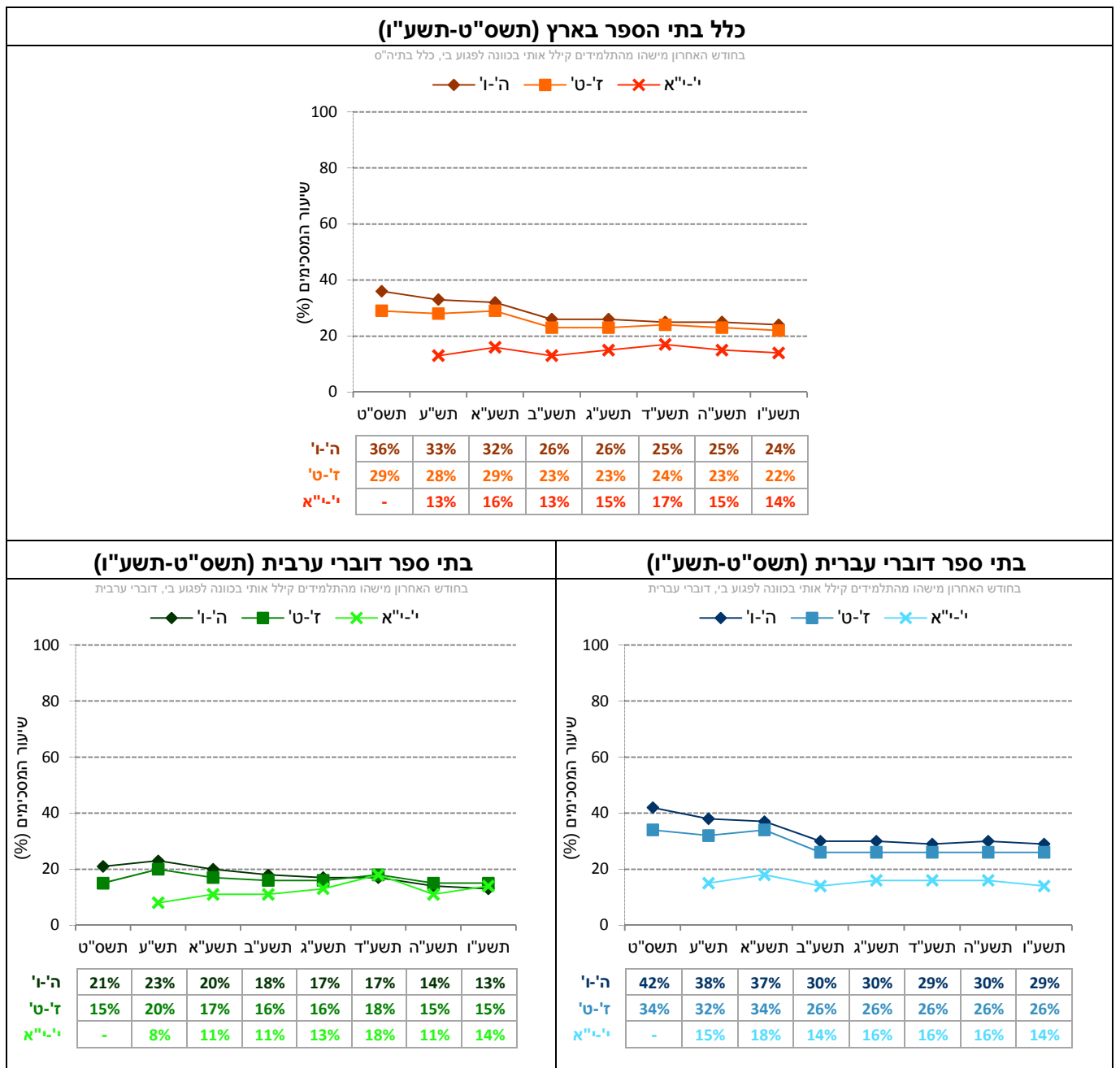
ללא מדד מסכם: היגדים בנושא אלימות מילולית*
א. "בחודש האחרון מישו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי"
ב. "בחודש האחרון מישו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי"

* בהיגדים אלו התבקשו התלמידים לדווח באיזו שכיחות התרחשו, בחודש שקדם למילוי השאלון, גילויי אלימות שונים המתוארים בהיגדים. בנוגע לכל היגד התבקשו התלמידים לבחור מתוך שלוש אפשרויות תשובה: (1) אף פעם, (2) פעם או פעמיים, (3) שלוש פעמים או יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על האירוע.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ט-תשע"ו)

בתרשים 24 מוצגים נתוני ההיגד "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי" בשנים תשס"ט-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 24: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים קילל אותי בכוונה לפגוע בי" בשנים תשס"ט-תשע"ו*

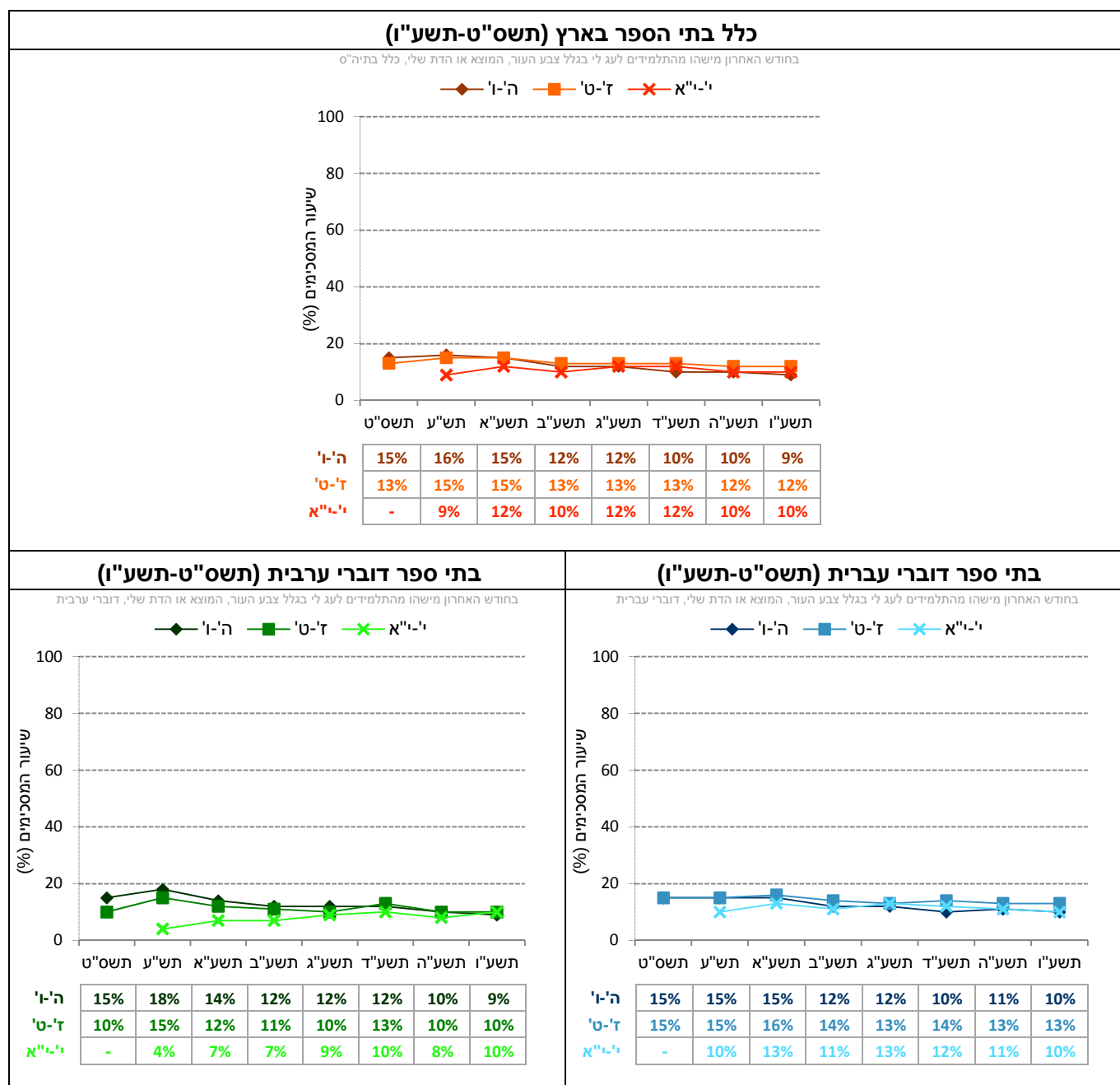

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ט-תשע"ו)

בתרשים 25 מוצגים נתוני ההיגד "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי" בשנים תשס"ט-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

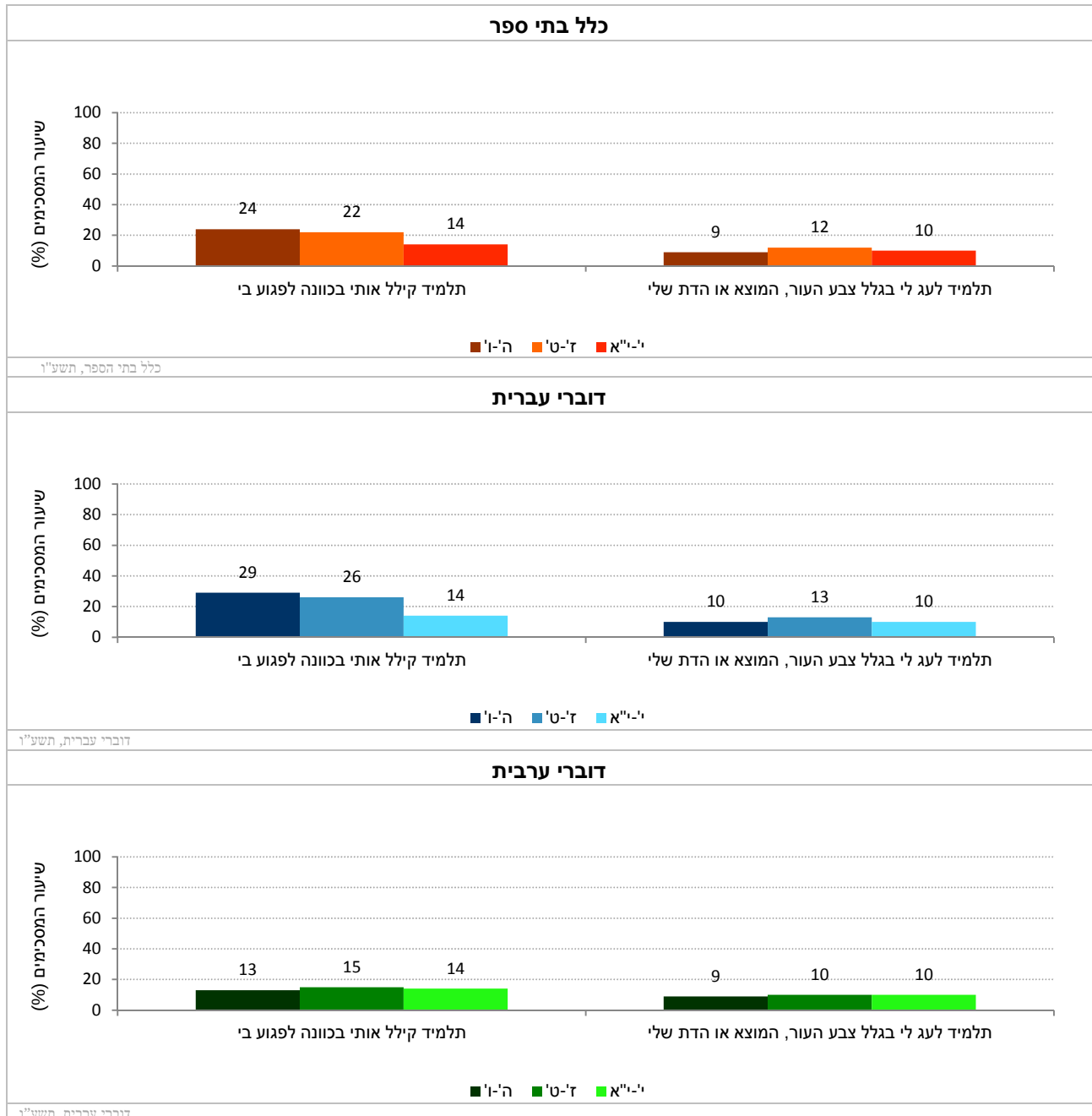
תרשים 25: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים לעג לי בגלל צבע העור, המוצא או הדת שלי" בשנים תשס"ט-תשע"ו*

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 26 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"אלימות מילולית" בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 26: דיווחי התלמידים על אלימות מילולית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

4.4 אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעשור האחרון חל שינוי דרמטי בדפוס ובהיקף השימוש ברשת האינטרנט בכלל וברשתות החברתיות בפרט בקרב ילדים ובני נוער. ילדים ובני נוער מוצאים באינטרנט וברשתות החברתיות מענה חברתי, לימודי, ומרחב לפעילויות פנאי. שינויים אלה, מחייבים לתת את הדעת גם על הסכנות הכרוכות בשימוש באינטרנט, כגון חשיפה לתכנים בלתי הולמים, וכן פגיעה חברתית כמו אלימות מילולית, הפצת שמועות, קריאות לחרם, ופגיעה בפרטיות. חשיפת היקף התופעה עשויה לסייע בהגברת מודעות של הורים, מורים ותלמידים לשימוש נכון באינטרנט ובהטמעת החשיבות של גלישה בטוחה.

המדד המסכם "אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט" מבקש לבחון באיזו מידה תלמידים נפגעו בשל הפצת תמונות, פרסום קללות/עלבונות, שמועות או קריאות לחרם ברשתות החברתיות ובאינטרנט. נתונים על אודות מדד זה נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ה.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'-'א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

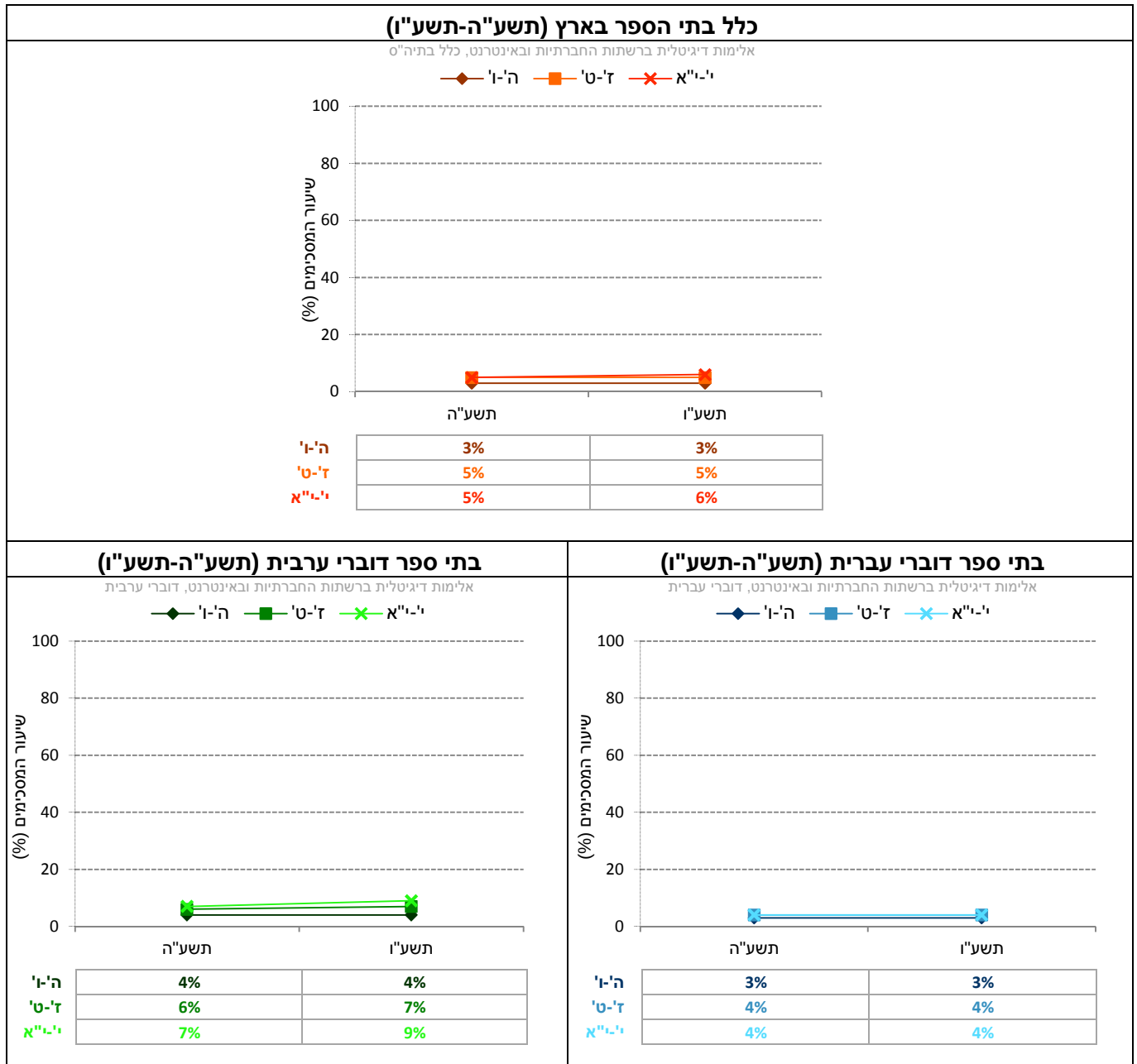
מדד מסכם: אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט*
א. "בחודש האחרון מישהו מהתלמידים הפיץ תמונה שלי ברשתות החברתיות באינטרנט או בסלולר/ סמארטפון (כגון: ווטסאפ או פייסבוק וכו') במטרה לפגוע בי"
ב. "בחודש האחרון ספגתי קללות או עלבונות ברשתות החברתיות באינטרנט או בסלולר/ סמארטפון (כגון: ווטסאפ, פייסבוק וכו')"
ג. "בחודש האחרון מישהו הפיץ עלי שמועות ברשתות החברתיות באינטרנט או בסלולר/ סמארטפון (כגון: ווטסאפ, פייסבוק וכו') במטרה לפגוע בי"
ד. "בחודש האחרון מישהו הפיץ ברשתות החברתיות באינטרנט או בסלולר/ סמארטפון (כגון: ווטסאפ, פייסבוק וכו') קריאה להחרים אותי או לא להיות חבר שלי"

* בהיגדים אלו התבקשו התלמידים לדווח באיזו שכיחות התרחשו בחודש שקדם למילוי השאלון, גילויים שונים של אלימות דיגיטלית, כפי שהם מתוארים בהיגדים. בנוגע לכל היגד התבקשו התלמידים לבחור מתוך שלוש אפשרויות תשובה: (1) אף פעם, (2) פעם או פעמיים, (3) שלוש פעמים או יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על האירוע. המדד המסכם הוא הממוצע של שיעורי המדווחים על ההיגדים השונים בנושא, והוא נע בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 27 מוצגים נתונים על המדד המסכם "אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

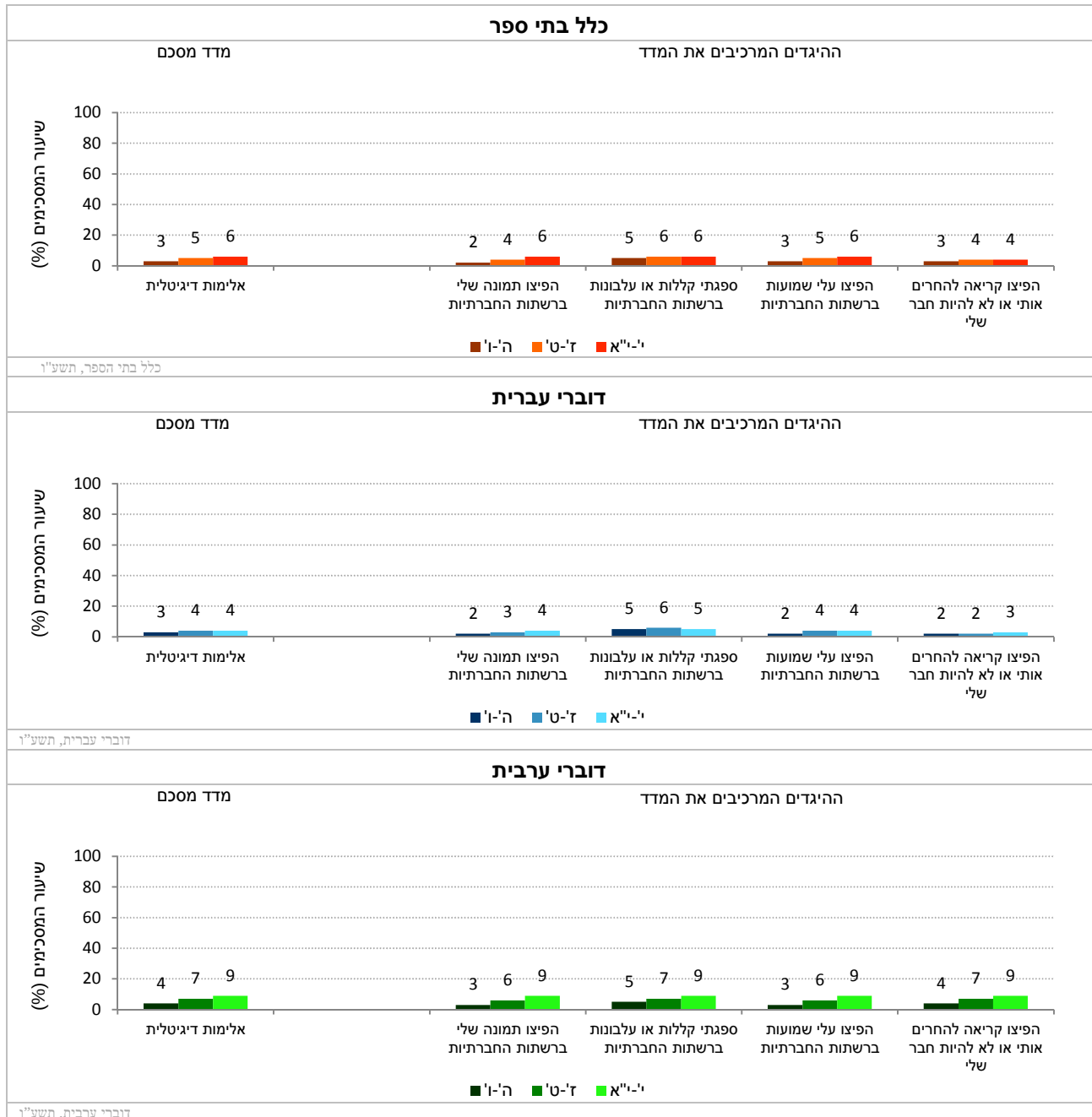
תרשים 27: דיווחי התלמידים על אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 28 מוצגים נתוני המדד המסכם "אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 28: דיווחי התלמידים על אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

4.5 היבטים נוספים של אלימות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתי ספר אמורים להיות מקומות בטוחים ומוגנים עבור התלמידים, ולאפשר למידה בתנאים מיטביים. הגדרה רחבה יותר לאלימות בבתי ספר, מתייחסת לכל המצבים או הפעולות שבעטיים תלמידים ומורים חשים פחד או איום, כמו גם היותם קורבנות לתקיפה, לגניבה או לוונדליזם. זאת ועוד, גם תלמידים אשר אינם מעורבים כלל במעשי אלימות עלולים לסבול מחוסר ביטחון בשל חשיפה לאירועי אלימות בבית הספר⁷.

בתת הפרק הנוכחי נבדקו לפיכך עמדות תלמידים כלפי היבטים נוספים של אלימות בבית הספר הכוללים אירועים של וונדליזם, גניבות ו"חבורות" של תלמידים המתנהגים באופן אלים ופוגעני.

נתוני ההיגדים נאספו בקרב תלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

לא מדד מסכם: היבטים נוספים של אלימות
א. "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר שברו או הרסו ציוד של בית הספר"
ב. "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר גנבו לי חפצים אישיים או ציוד"
ג. "בבית הספר יש חבורות של תלמידים אלימים המציקים לתלמידים אחרים ופוגעים בהם"

* בהיגדים אלו התבקשו התלמידים לדווח באיזו שכיחות התרחשו, בחודש שקדם למילוי השאלון, גילויי אלימות שונים המתוארים בהיגדים. בנוגע לכל היגד התבקשו התלמידים לבחור מתוך שלוש אפשרויות תשובה: (1) אף פעם, (2) פעם או פעמיים, (3) שלוש פעמים או יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על האירוע.

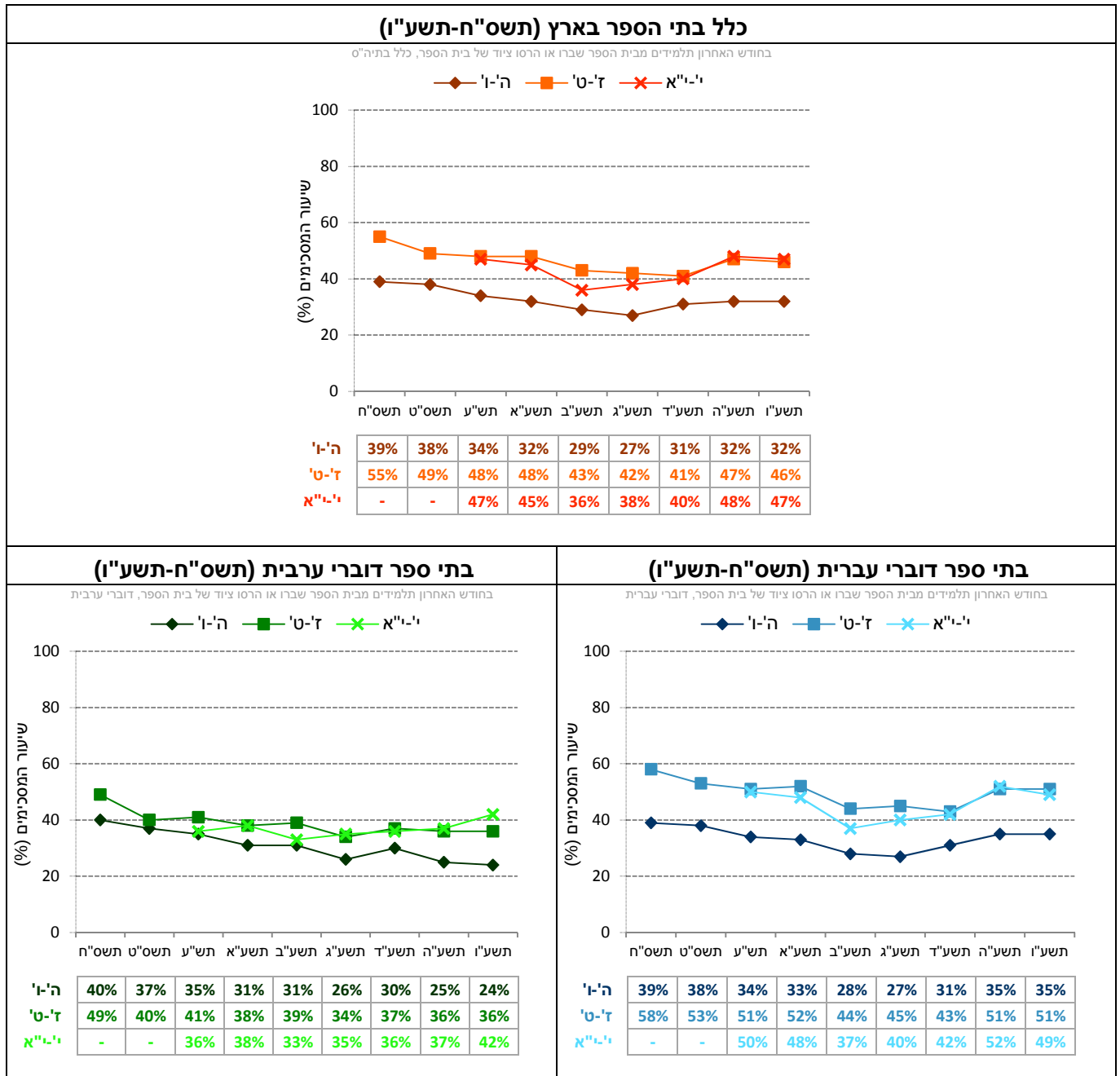
** סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

⁷ גימשי, ד' ונאמן-חביב, ו' (2015). היבטים סביבתיים של אלימות במוסדות חינוך והשפעתם על תחושת הביטחון של התלמיד. *זמן חינוך* 1 (א), 71-88.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 29 מוצגים נתוני ההיגד "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר שברו או הרסו ציוד של בית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 29: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר שברו או הרסו ציוד של בית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ו*

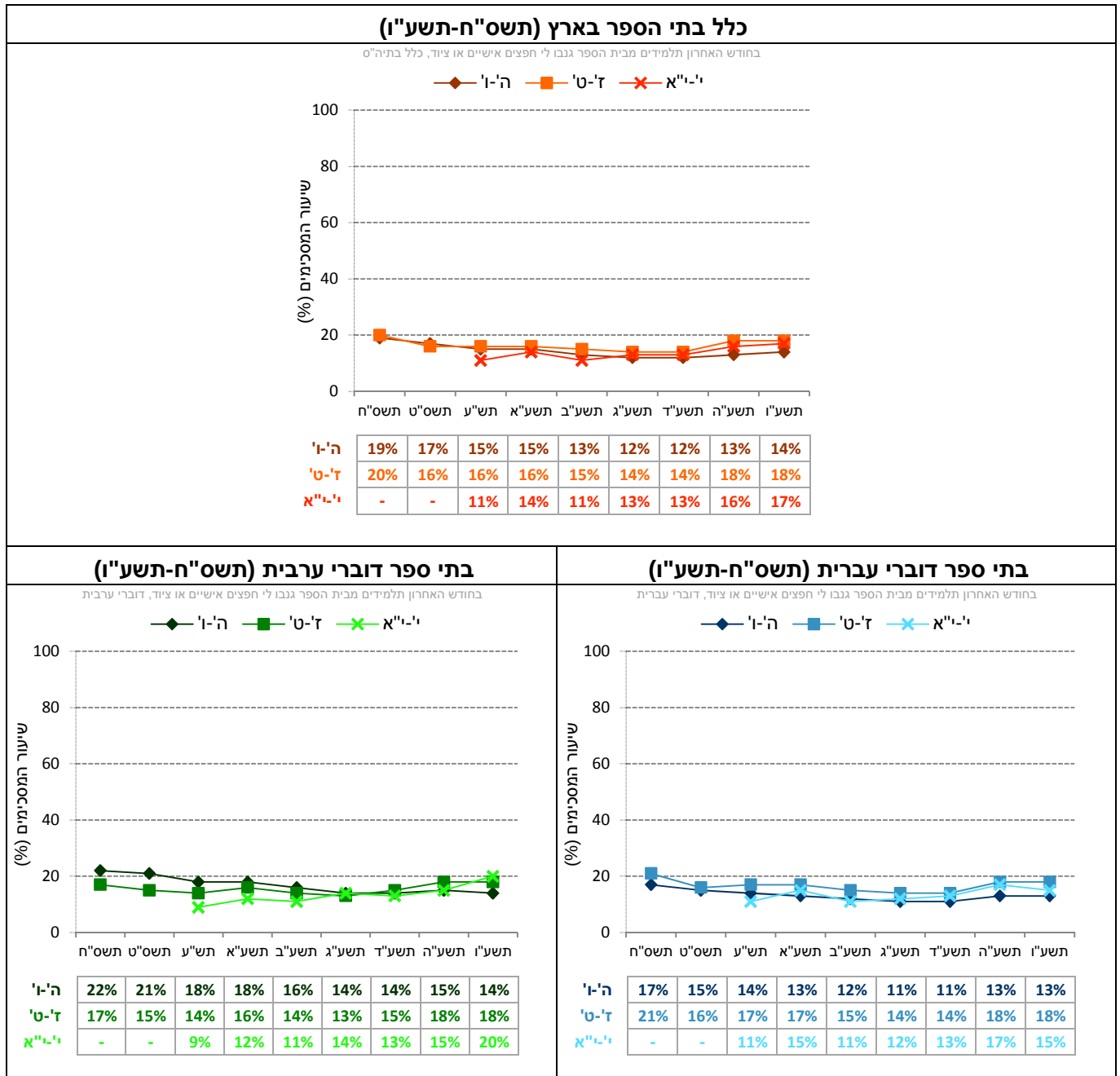

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 30 מוצגים נתוני ההיגד "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר גנבו לי חפצים אישיים או ציוד" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 30: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון תלמידים מבית הספר גנבו לי חפצים אישיים או ציוד" בשנים תשס"ח-תשע"ו*

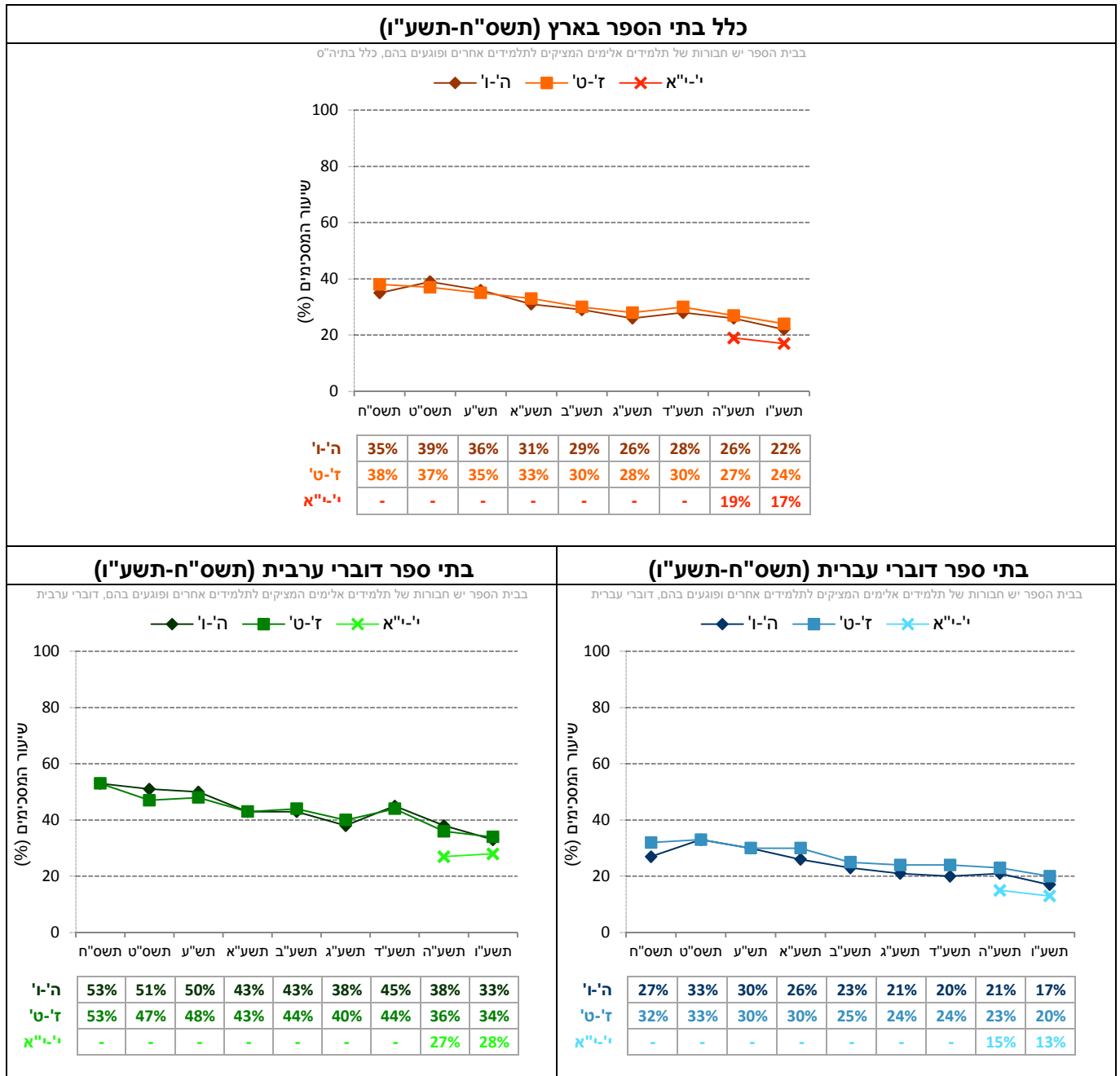

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 31 מוצגים נתוני ההיגד "בבית הספר יש חבורות של תלמידים אלימים המציקים לתלמידים אחרים ופוגעים בהם" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

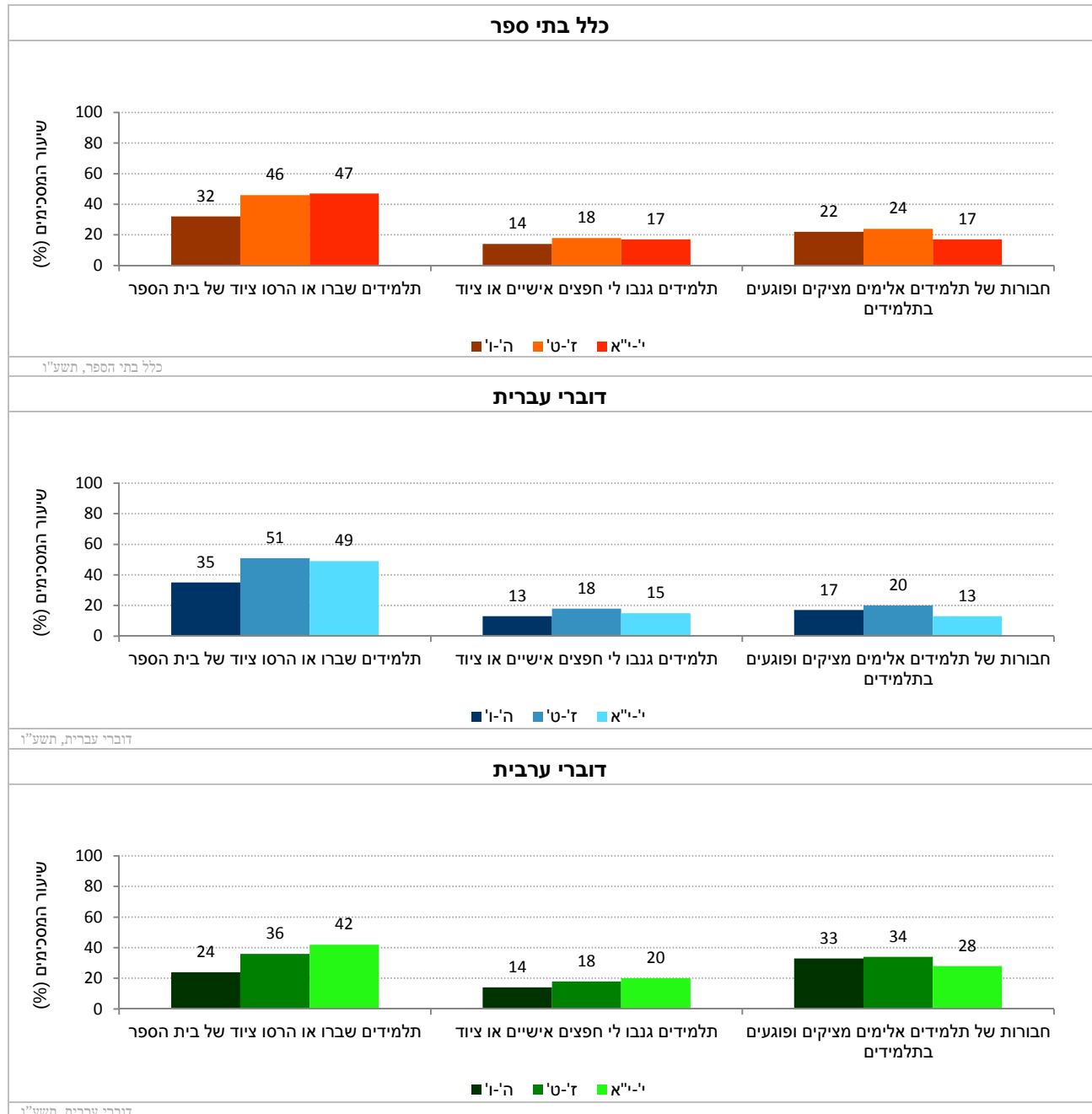
תרשים 31: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בבית הספר יש חבורות של תלמידים אלימים המציקים לתלמידים אחרים ופוגעים בהם" בשנים תשס"ח-תשע"ו*

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 32 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"היבטים נוספים של אלימות" בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 32: דיווחי התלמידים על היבטים נוספים של אלימות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)*

* יש לשים לב כי ההיגדים העוסקים בשבירת ציוד של בית הספר ובגניבת חפצים אישיים נשאלו על סולם של תדירות האירועים (בחדש האחרון): (1) אף פעם, (2) פעם או פעמיים, (3) שלוש פעמים או יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על האירוע. ואילו ההיגד העוסק בקיום של חבורות תלמידים אלימים בבית הספר נשאל על סולם בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

4.6 פגיעה של מורים בתלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעוד שבתתי-הפרקים הקודמים הוצגו תפיסות של תלמידים בדבר המידה בה תלמידים פוגעים בתלמידים אחרים, הרי שבתת פרק זה יוצגו מקרים בהם המורים הם אלו שפוגעים בתלמידים (עפ"י דיווחי התלמידים). במסגרת זו נבדק האם, ואם כן באיזו תדירות, התלמידים חווים פגיעה מילולית ו/או פיזית מצד מוריהם.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

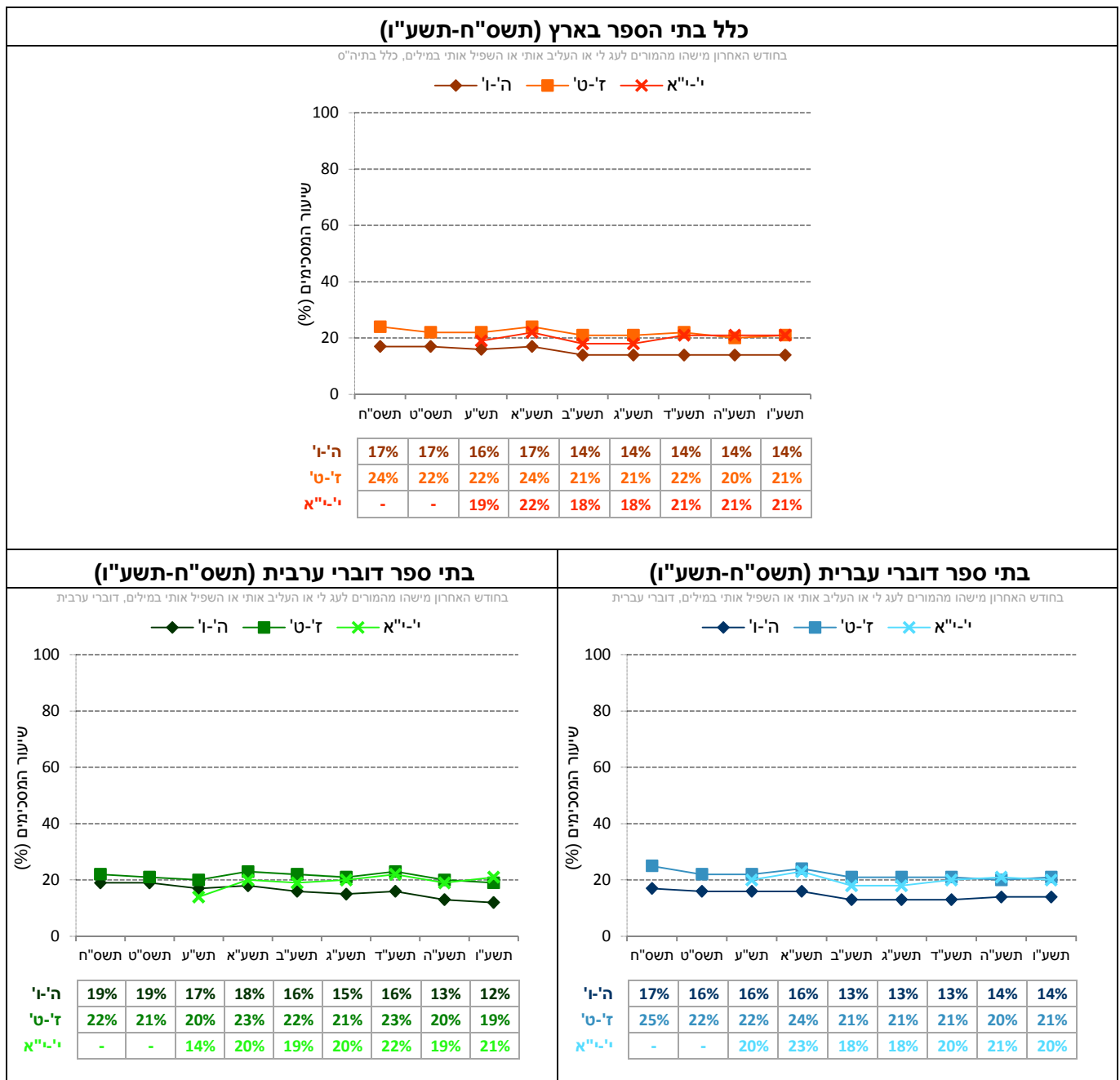
ללא מדד מסכם: פגיעה של מורים בתלמידים*
א. "בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים"
ב. "בחודש האחרון מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה"

* בהיגדים אלו התבקשו התלמידים לדווח באיזו שכיחות התרחשו, בחודש שקדם למילוי השאלון, גילויי אלימות שונים המתוארים בהיגדים. בנוגע לכל היגד התבקשו התלמידים לבחור מתוך שלוש אפשרויות תשובה: (1) אף פעם, (2) פעם או פעמיים, (3) שלוש פעמים או יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על האירוע.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 33 מוצגים נתוני ההיגד "בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 33: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון מישהו מהמורים לעג לי או העליב אותי או השפיל אותי במילים" בשנים תשס"ח-תשע"ו*

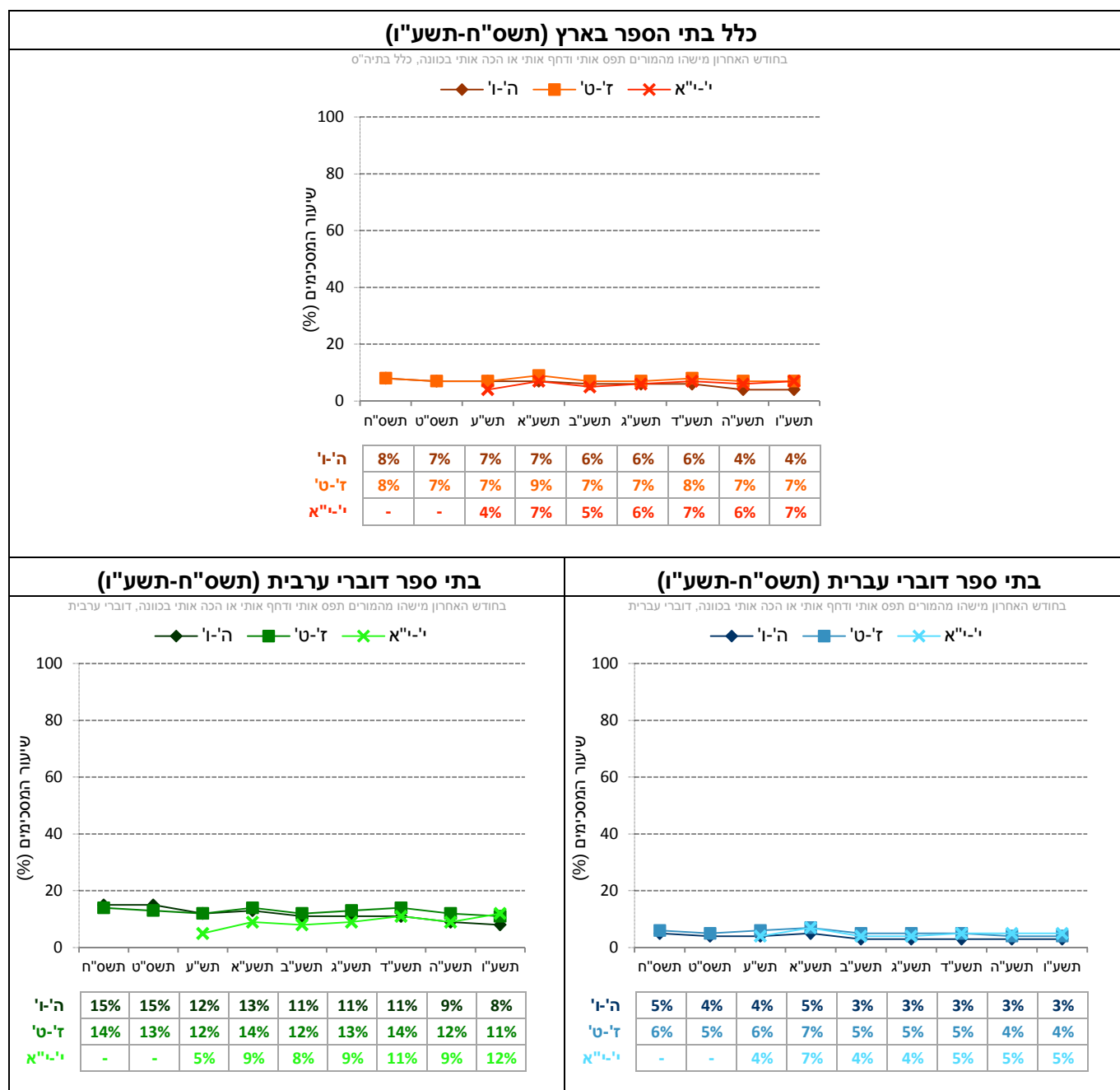

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 34 מוצגים נתוני ההיגד "בחודש האחרון מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

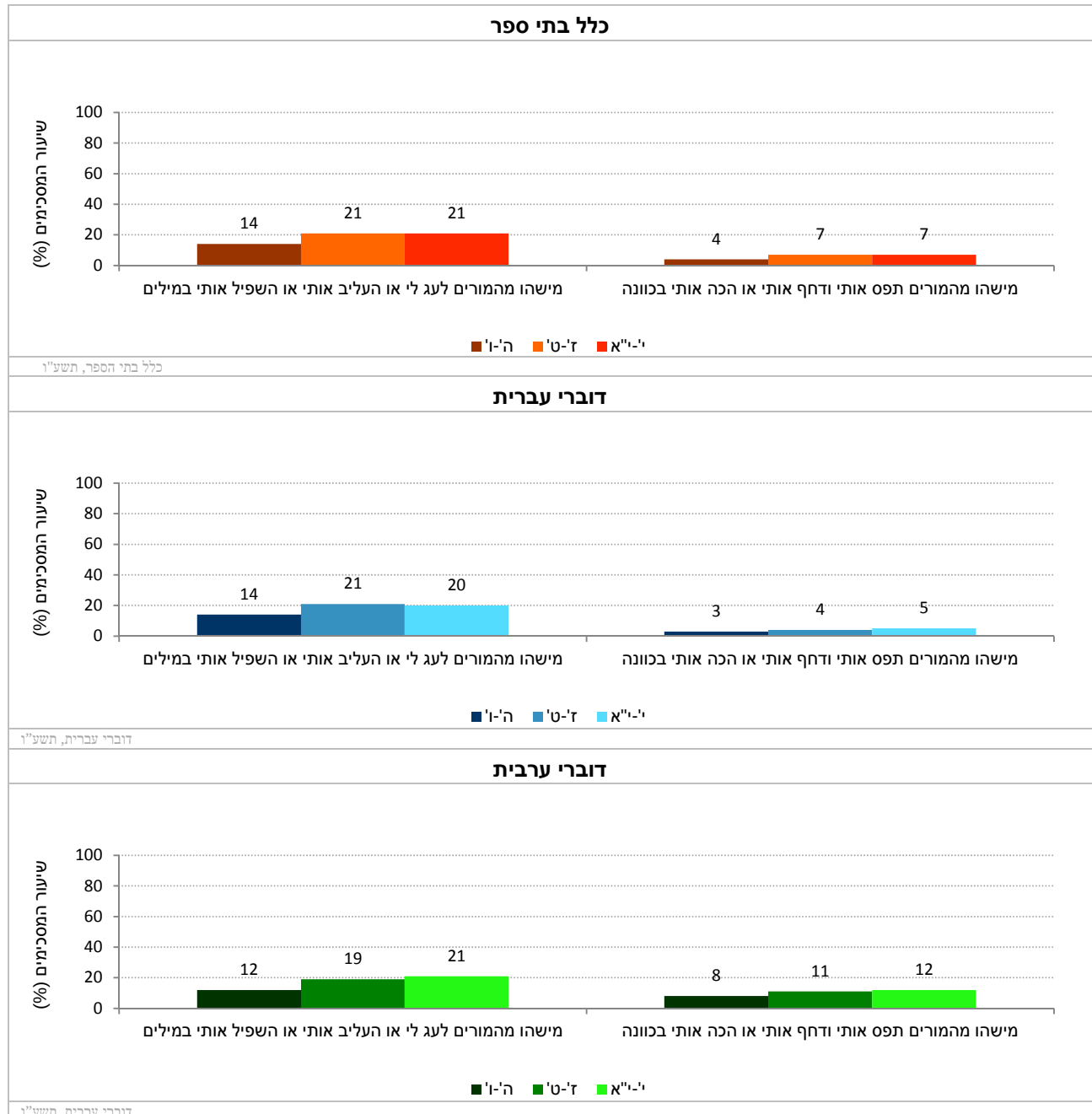
תרשים 34: דיווחי התלמידים על ההיגד "בחודש האחרון מישהו מהמורים תפס אותי ודחף אותי או הכה אותי בכוונה" בשנים תשס"ח-תשע"ו*

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 35 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"פגיעה של מורים בתלמידים" בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 35: דיווחי התלמידים על פגיעה של מורים בתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

4.7 מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

לאחר שהוצגו דיווחי התלמידים על אודות היעדר תחושת מוגנות, ועל אודות היבטים שונים של אלימות והתנהגויות סיכון בבית הספר, יוצגו להלן המאמצים שעושה בית הספר כדי לעודד את תחושת המוגנות והביטחון של התלמידים. המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" מבטא את תפיסות התלמידים בנוגע למאמצי בית הספר ליצור אווירה של מוגנות בקרב התלמידים.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

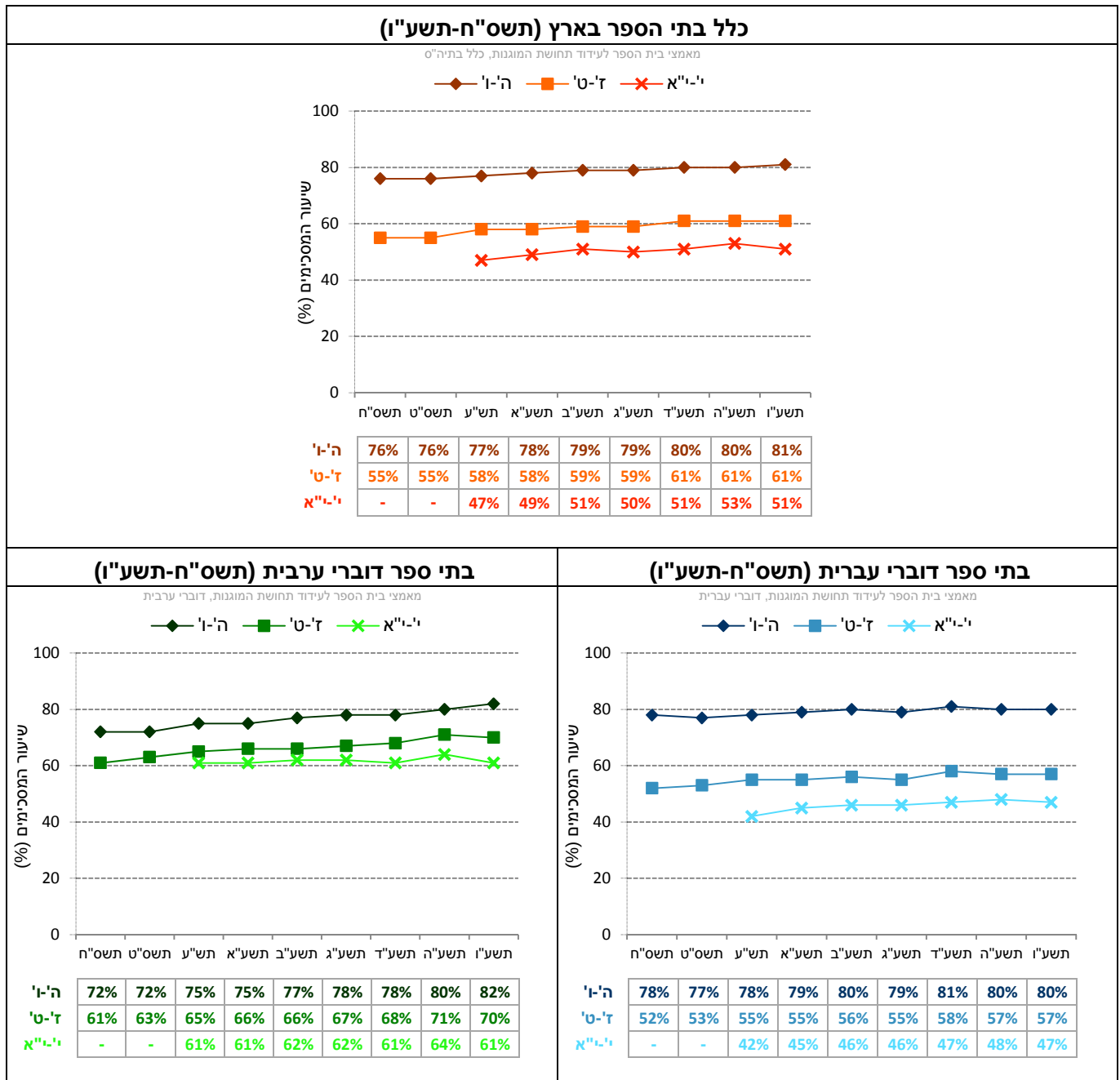
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות*
א. "כשיש מקרי אלימות בבית הספר המורים יודעים על כך"
ב. "בבית הספר עושים פעולות רבות כדי למנוע אלימות וכדי לטפל בה"
ג. "בהפסקות יש תמיד מורה או כמה מורים בחצר שתפקידם להשגיח שלא תהיה אלימות"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 36 מוצגים נתונים על המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

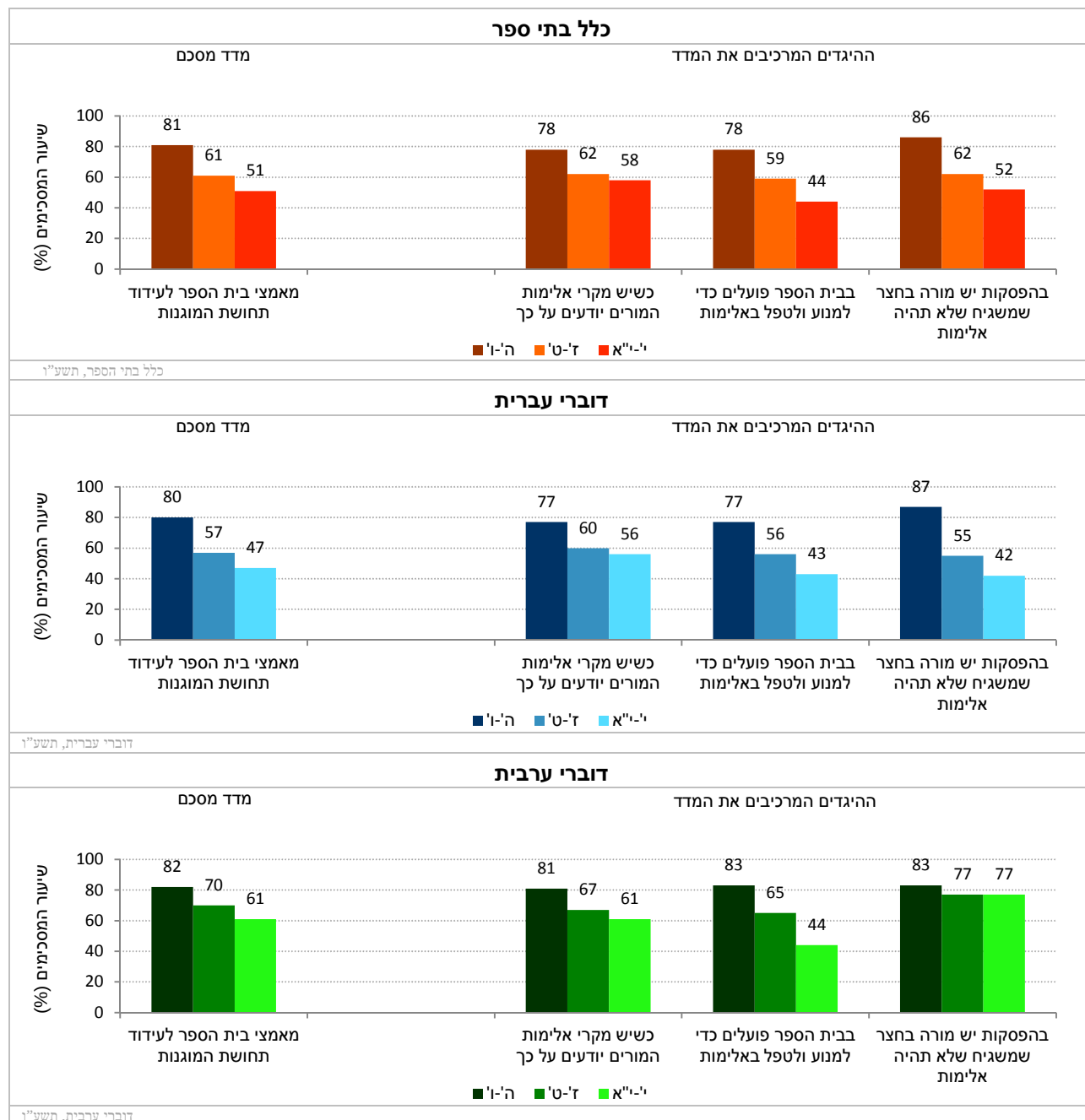
תרשים 36: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 37 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 37: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

4.8 שתיית אלכוהול

בתת הפרקים הקודמים עסקנו באלימות על היבטיה השונים. תת הפרק הזה עוסק בהתנהגויות בסיכון של תלמידים. בשנים האחרונות אנו עדים לדיווחים מדאיגים על שתיית אלכוהול מרובה בקרב בני נוער, כולל שתייה לשוכרה. צריכה מרובה של אלכוהול הינה חלק ממגוון של התנהגויות סיכון בהן מתנסים בני נוער ולה עלולות להיות השלכות קשות מאד על החיים של בני הנוער ועל סביבתם. חשיפת היקף התופעה עשויה לסייע בהגברת מודעות של תלמידים, מורים והורים לנושא ובמאבק בתופעה.

לצורך בדיקת הנושא נשאלו התלמידים על שתיית אלכוהול באירועים חברתיים, על מקרים בהם תלמידים שתו לשוכרה ועל לחץ חברתי שמופעל על התלמידים לשתות משקאות אלכוהוליים. כמו כן נשאלו התלמידים על אודות המאמצים שעושה בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיית אלכוהול. נושא זה נבדק לראשונה בשנה"ל תשע"ה בקרב תלמידי חט"ע בלבד.

4.8.1 שתיית אלכוהול בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים בחט"ע

נתונים על שתיית אלכוהול נאספו בשנה"ל תשע"ו בקרב תלמידי חט"ע (י'-י"א) בלבד. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים בנושא זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

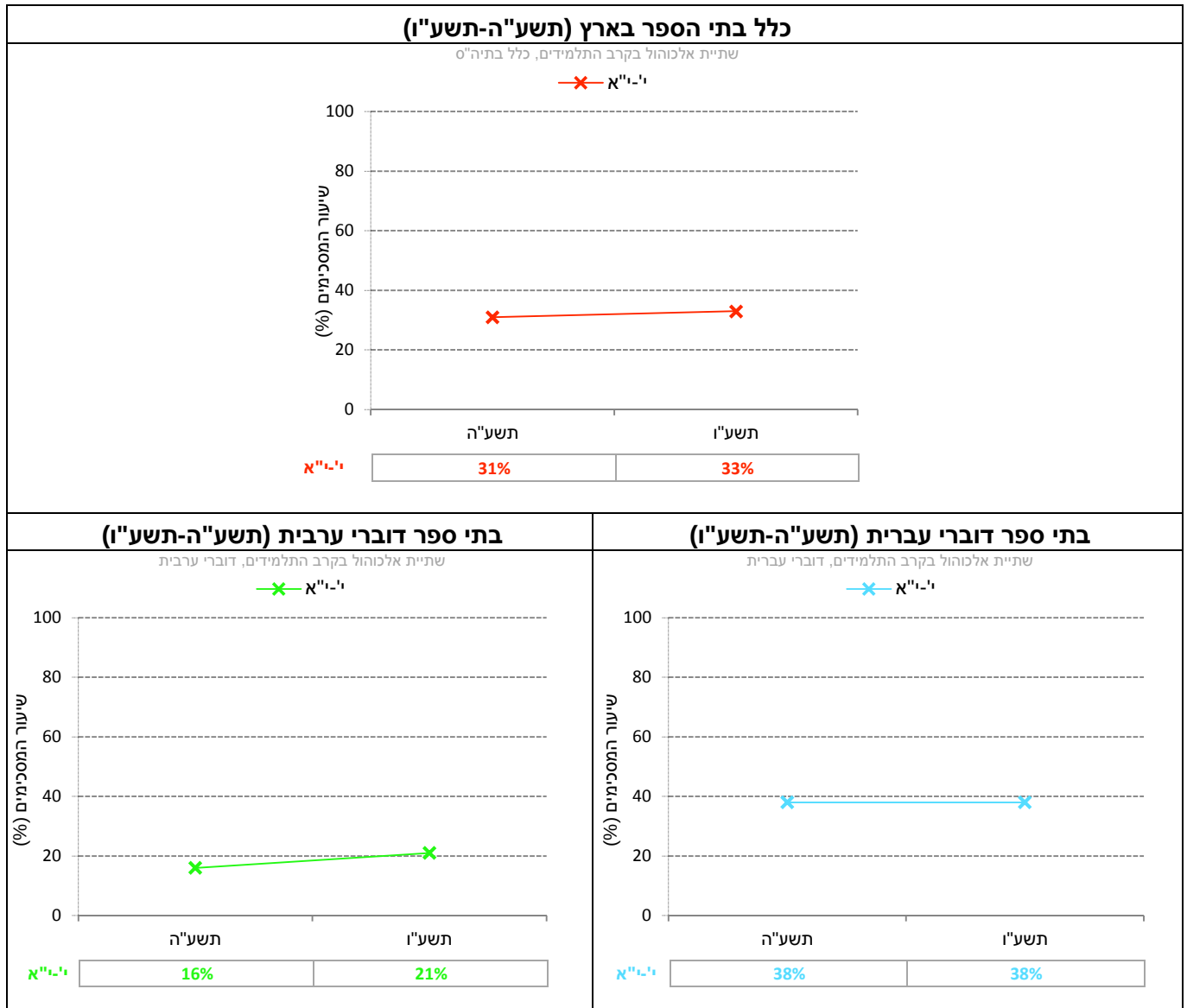
מדד מסכם: שתיית אלכוהול בקרב תלמידים*
א. "תלמידים בשכבה שלי מרבים לשתות אלכוהול באירועים חברתיים"
ב. "מאז תחילת השנה היו מקרים רבים שבהם תלמידים מהשכבה שלי השתכרו משתיית אלכוהול"
ג. "באירועים חברתיים מופעל עלי לחץ חברתי לשתות משקאות אלכוהוליים"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 38 מוצגים נתונים על המדד המסכם "שתיית אלוהול בקרב תלמידים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 38: דיווחי התלמידים על שתיית אלוהול בקרב תלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו*

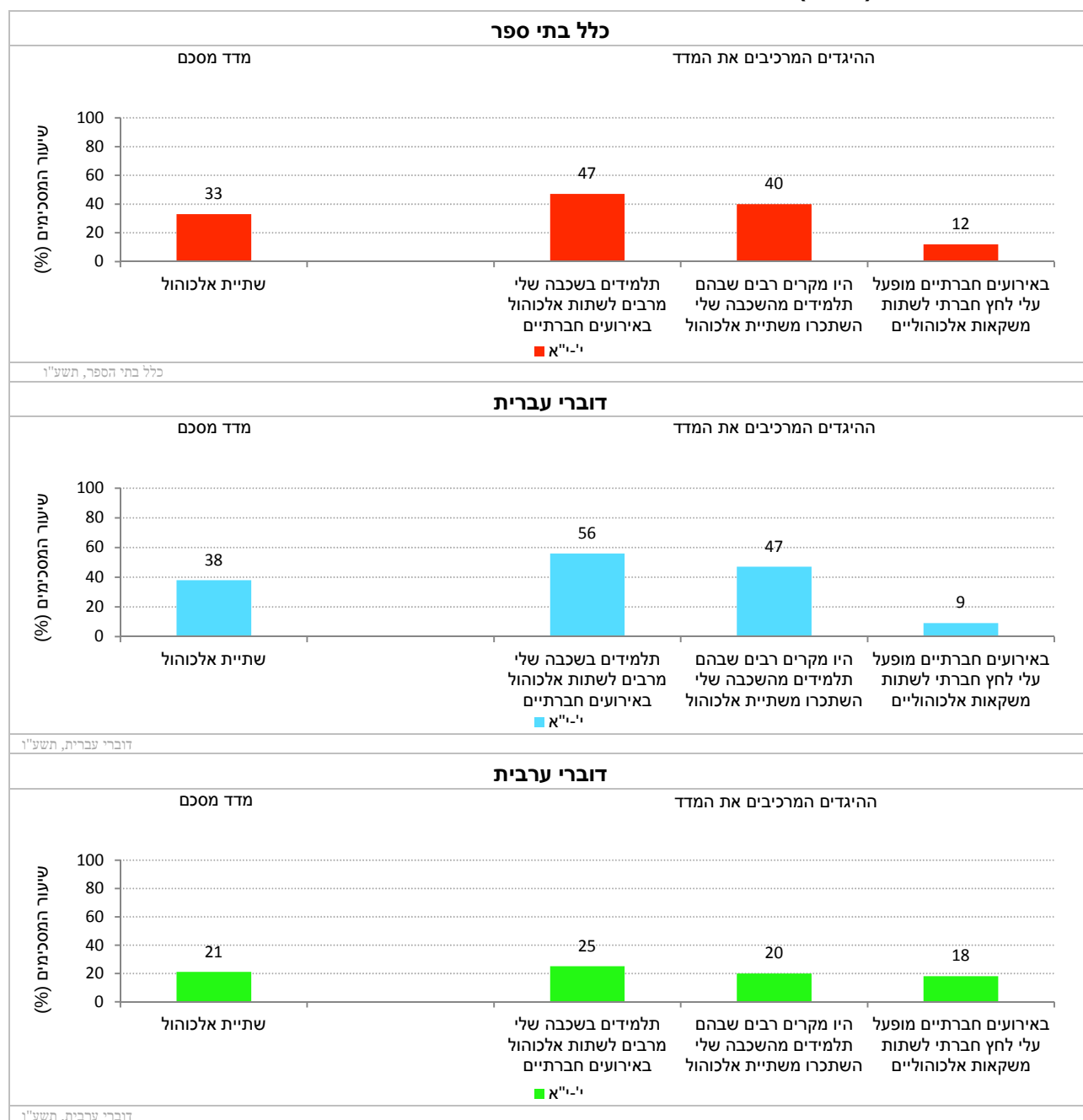

*במדד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר שתיית אלוהול.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 39 מוצגים נתוני המדד המסכם "שתיית אלכוהול בקרב תלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בחט"ע, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 39: דיווחי התלמידים על שתיית אלכוהול בקרב תלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ו)

4.8.2 מאמצי בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיית אלכוהול – דיווחי תלמידים בחט"ע

כדי להשלים את התמונה נשאלו התלמידים בהיגד נוסף, על אודות מאמצי בית הספר למניעת שתיית אלכוהול בקרב התלמידים. עמדות התלמידים נבדקו באמצעות היגד בו הם נשאלו על המידה בה מסבירים להם בבית הספר על הסכנות שבשתיית אלכוהול. היגד זה הועבר לתלמידי החט"ע בלבד.

כאמור, נתונים על מאמצי בית הספר למניעת שתיית אלכוהול נאספו בשנה"ל תשע"ו בקרב תלמידי חט"ע (י-יא) בלבד. להלן מוצגים נתוני ההיגד לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. היגד זה הוצג לראשונה לתלמידים בשנה"ל תשע"ה.

להלן נוסח ההיגד כפי שהוא מוצג בשאלון:

ללא מדד מסכם: מאמצי בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיית אלכוהול*

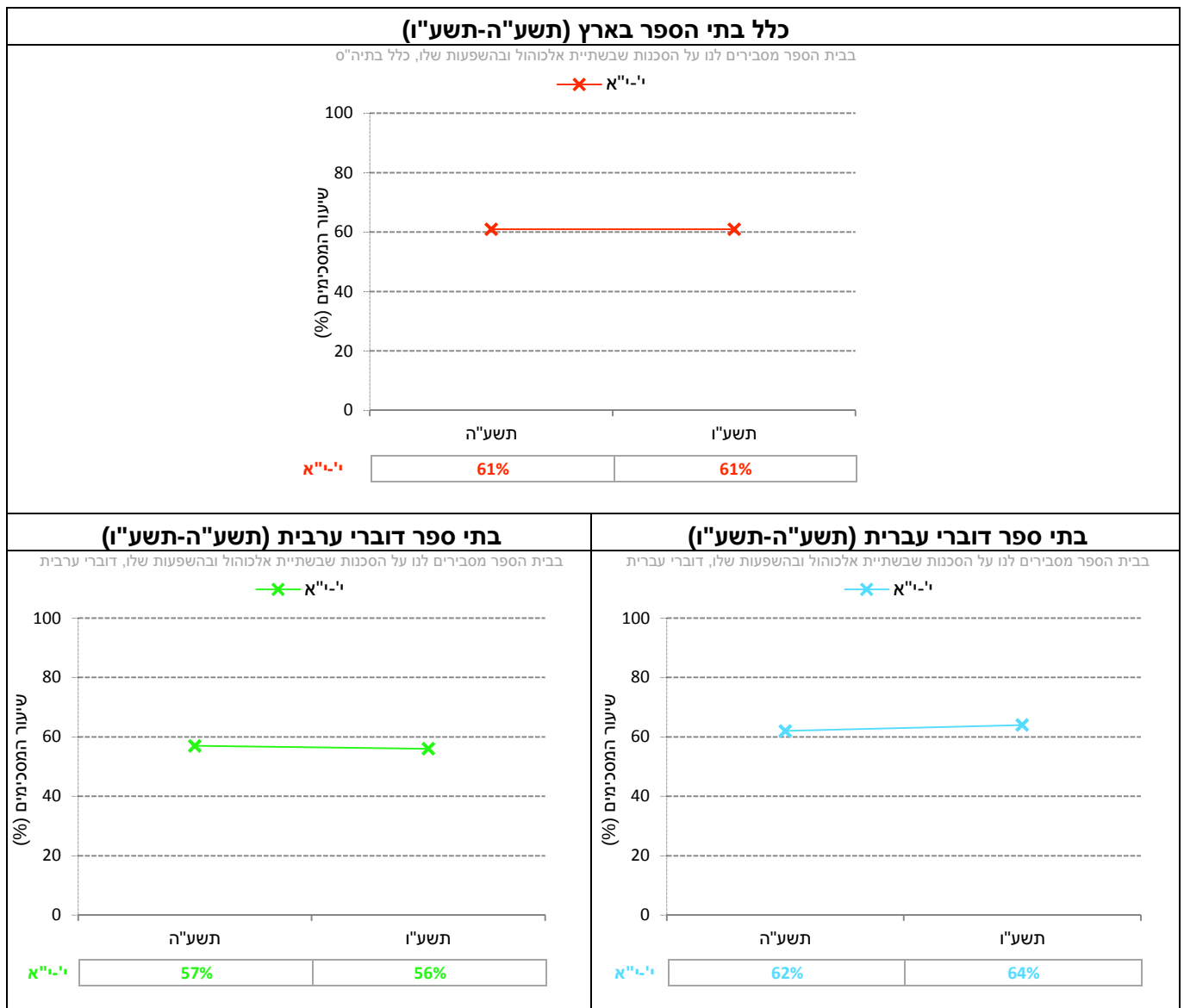
א. "בבית הספר מסבירים לנו על הסכנות שבשתיית אלכוהול ובהשפעות שלו"

* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה לאורך שנים של ההיגד (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 40 מוצגים נתוני ההיגד "בבית הספר מסבירים לנו על הסכנות שבשתיית אלכוהול ובהשפעות שלו" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 40: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בבית הספר מסבירים לנו על הסכנות שבשתיית אלכוהול ובהשפעות שלו" בשנים תשע"ה-תשע"ו

4.9 היעדר תחושת מוגנות של מורים – דיווחי המורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעוד שתתי-הפרקים הקודמים התמקדו בדיווחי תלמידים על תופעות של אלימות כלפיהם (הן מצד תלמידים והן מצד מורים), הרי שבתת-פרק זה מוצגת זווית הראייה של המורים באשר לתופעות אלימות המופנות כלפיהם. תת-הפרק עוסק בהיעדר תחושת מוגנות של מורים בעת עבודתם בבית הספר. תחושה זו נבדקה באמצעות שני היגדים המשקפים את המידה שבה המורים חשים מאוימים מצד הורים ומצד תלמידים.

נתונים אלה נאספו בקרב מורים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

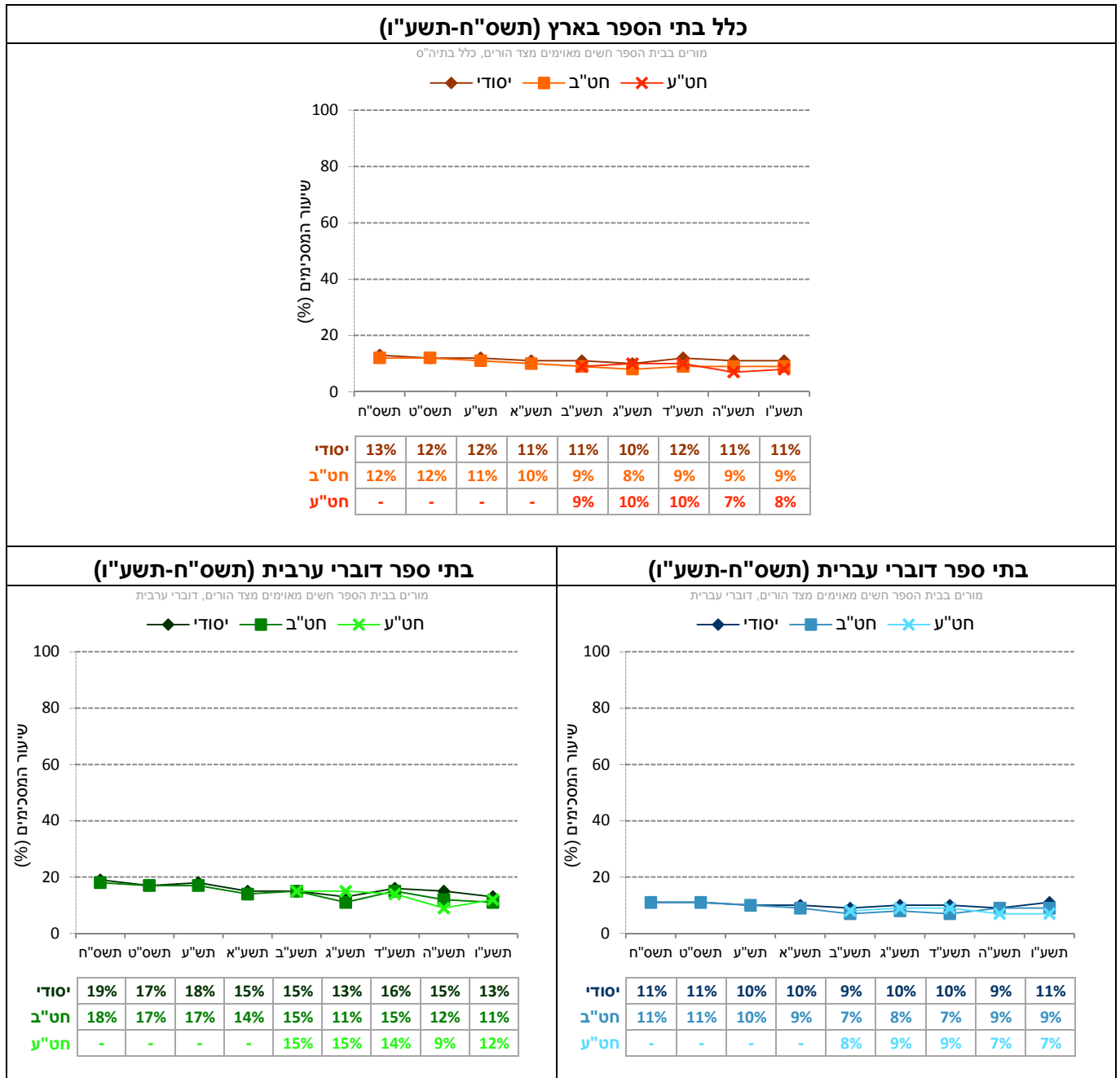
ללא מדד מסכם: היגדים על היעדר תחושת מוגנות של המורים
א. "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו"
ב. "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה לאורך שנים של היגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 41 מוצגים נתוני ההיגד "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו'" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

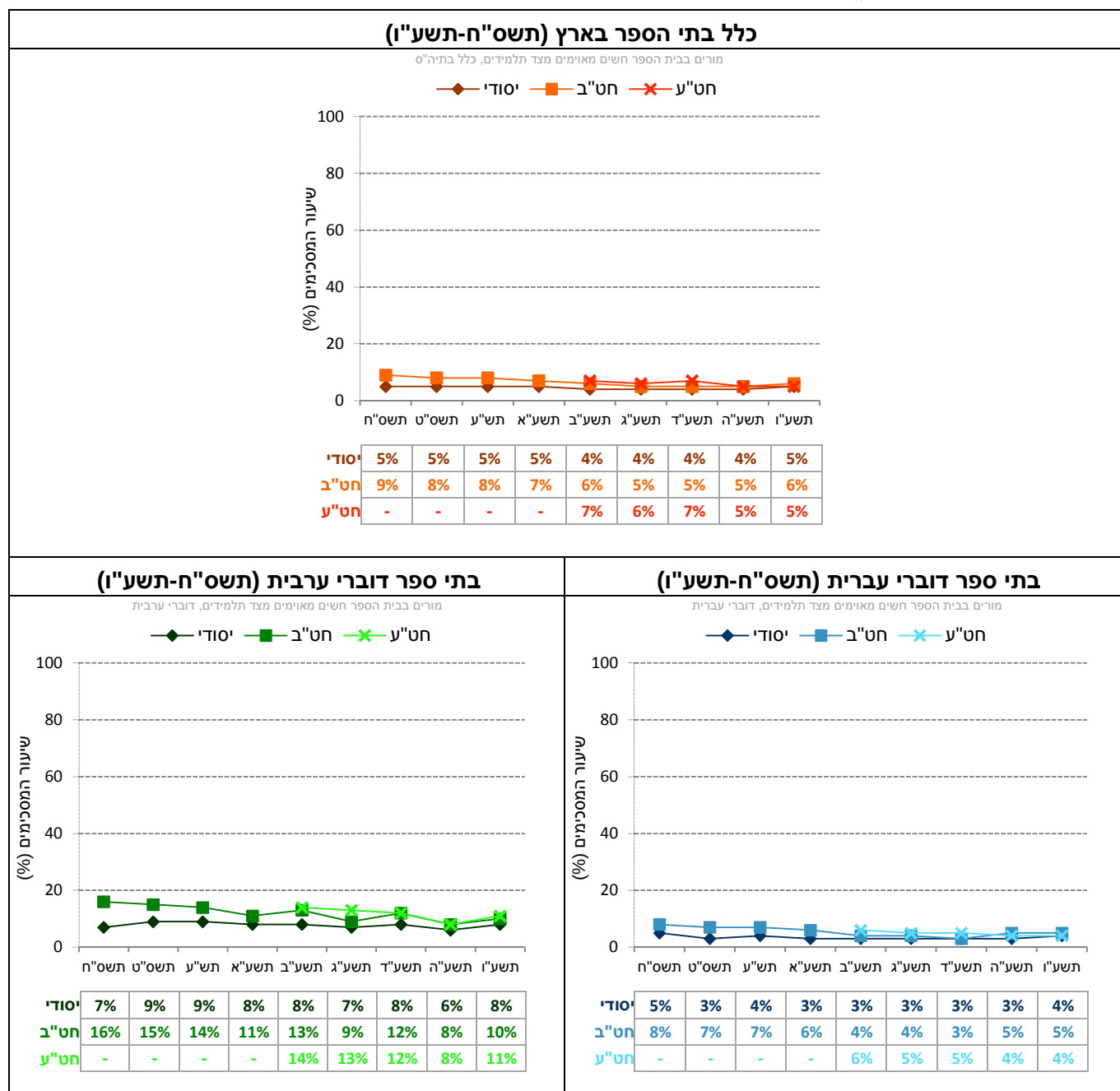
תרשים 41: דיווחי המורים על ההיגד: "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו'" בשנים תשס"ח-תשע"ו*

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

בתרשים 42 מוצגים נתוני ההיגד "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו'" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

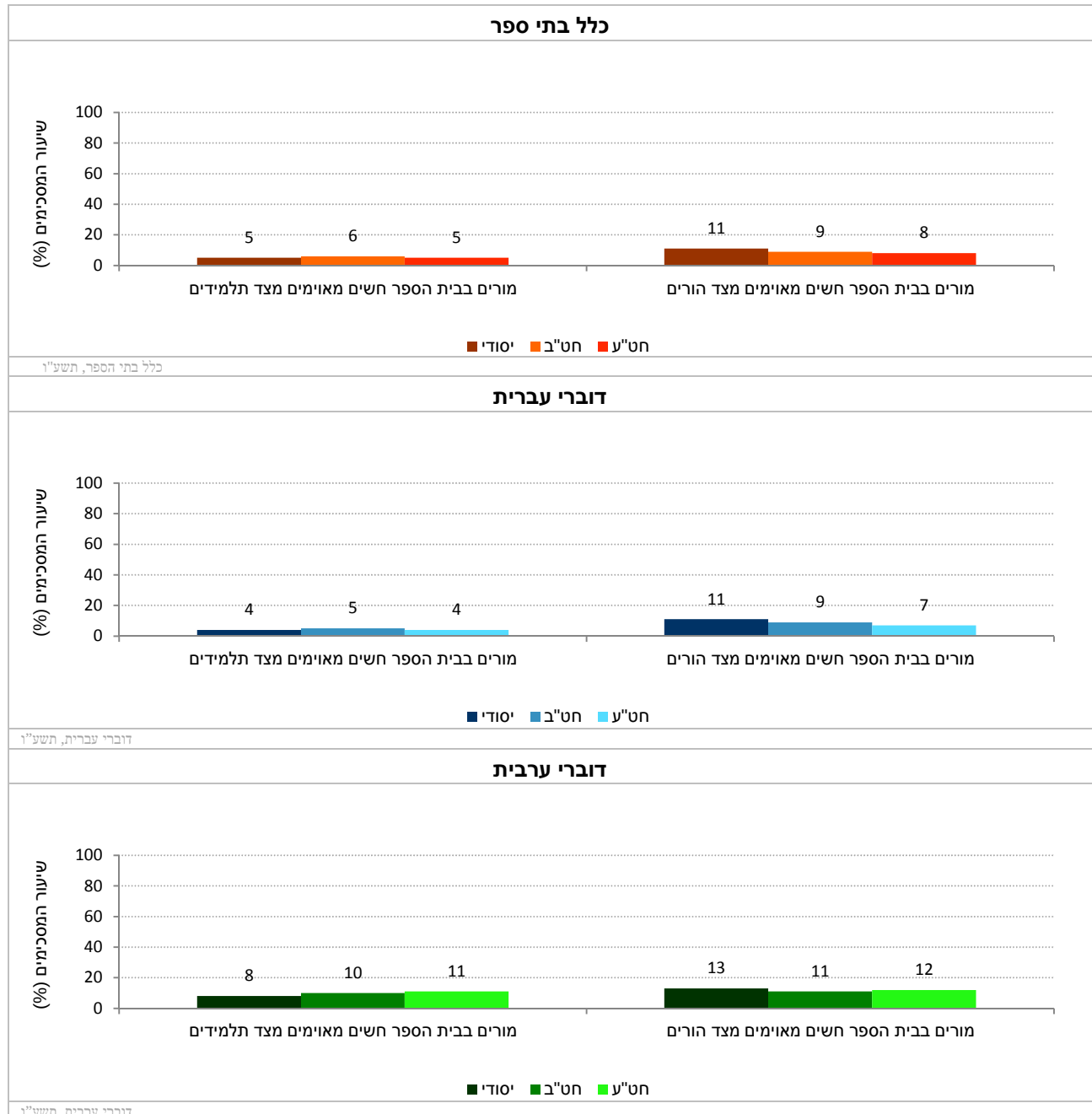
תרשים 42: דיווחי המורים על ההיגד "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים, כלומר חוששים מפגיעה פיזית, פגיעה ברכוש, תלונות שווא וכו'" בשנים תשס"ח-תשע"ו*

* בהיגד זה ערכים נמוכים מצביעים על רמות נמוכות יותר של אלימות ושל תופעות שליליות אחרות.

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 43 מוצגים ההיגדים העוסקים ב"היעדר תחושת מוגנות של המורים" בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 43: דיווחי מורים על היעדר תחושת מוגנות של המורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

פרק 4: ממצאים עיקריים

היעדר תחושת מוגנות של התלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כ-7% מכלל התלמידים בכל שלבי החינוך (יסודי, חט"ב וחט"ע) דיווחו כי אינם חשים מוגנים בביה"ס.
- תלמידים בבתי"ס דוברי ערבית (כ-10%) דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על תחושה של היעדר מוגנות, בהשוואה לתלמידים בבתי"ס דוברי עברית (כ-5%) בכל שכבות הגיל.
- בין תשס"ח לתשע"ו בבתי"ס דוברי ערבית היסודיים ובחט"ב נרשמה מגמת ירידה בשיעורי הדיווח על תחושה של היעדר מוגנות. בחט"ע לעומת זאת נרשמה עלייה לאורך השנים. בבתי ספר דוברי עברית נרשמה לאורך כל השנים ירידה קלה בבתי ספר יסודיים (עם יציבות בארבע השנים האחרונות) ויציבות בחט"ב ובחט"ע.
- גם התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת על שיעורים גבוהים בהרבה (כפולים ולעיתים אפילו משולשים) של דיווחים על היעדר תחושת מוגנות בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית.
- חשוב לשים לב שכ-11% מבין התלמידים בכיתות ז'-ט' (9% בקרב דוברי עברית ו-14% בקרב דוברי ערבית) דיווחו כי יש מקומות בבית הספר שהם פוחדים להסתובב בהם. כמו כן 15% מהתלמידים בכיתות י'-י"א בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על היגד זה (לעומת 6% בבתי ספר דוברי עברית).

מעורבות באירועי אלימות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כ-10% מכלל התלמידים דיווחו כי בחודש האחרון הם היו מעורבים באירועי אלימות. ככל שהתלמידים בוגרים יותר כך שיעורי הדיווח על מעורבות באירועי אלימות נמוכים יותר (11%, 9% ו-8% בשכבות ה'ו', ז'-ט' ו-י'-י"א בהתאמה).
- בהשוואה בין מגזרי השפה עולה, כי בבתי"ס דוברי ערבית שיעורי הדיווח גבוהים במקצת בשכבת גיל ז'-ט' (1%) ו-י'-י"א (5%) מאשר בבתי"ס דוברי העברית. לעומת זאת, בשכבת גיל ה'ו' התמונה הפוכה ושיעורי הדיווח בקרב דוברי ערבית גבוהים יותר (ב-1%) בהשוואה לדוברי ערבית.
- לאורך השנים (תשס"ח-תשע"ו) אפשר לזהות בקרב תלמידי ה'ו' בשני מגזרי השפה מגמה של ירידה עקבית בשיעורי המדווחים על מעורבות באלימות. בשכבת גיל חט"ב בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת עד תשע"ד, ירידה בתשע"ה ויציבות בתשע"ו. ובחט"ב דוברות עברית – נרשמה ירידה עם התייבבות בחמש השנים האחרונות. בקרב תלמידי י'-י"א בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה של 5% עם תנודתיות במהלך שש שנים. בקרב דוברי עברית בשכבת י'-י"א נרשמה יציבות עם תנודתיות.
- בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי מבין כל ביטויי האלימות, השכיחות הגבוהה ביותר, יחסית, הינה של דחיפות ושל מכות/אגרופים/בעיטות, וכן של אלימות חברתית (שמועות, חרמות וכד').
- כצפוי, שיעורי התלמידים המדווחים על אלימות נמוכים יותר ככל שתופעת האלימות היא חמורה יותר; כך, לדוגמה, בעוד שכ-15%-25% מדווחים על דחיפות, כ-3% מדווחים על סחיטה באיומים. בהיבטים של חרמות וסחיטה באיומים, שיעורי הדיווח בקרב תלמידים דוברי ערבית גבוהים פי שניים ואף שלושה בהשוואה לדוברי עברית.

אלימות מילולית לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בהקשר של אלימות מילולית, הוצגו בפני התלמידים שני היגדים, האחד עוסק בתופעה של קללות (שמטרתן לפגוע/להעליב את הנמען) והשני עוסק בהעלבה על רקע צבע עור, מוצא או דת (אשר אפשר לשייך לתופעה הכללית של גזענות).
- באשר להיגד הראשון (קללות), קצת פחות מרבע מהתלמידים בשכבות הגיל ה'ו' ו-ז'-ט' דיווחו כי בחודש שקדם להעברת השאלונים הם ספגו קללות שמטרתן לפגוע; בשכבת י'-י"א עומדים שיעורי הדיווח על 14%. בעוד שבקרב בתי ספר דוברי עברית השיעורים נמוכים יותר ככל שהתלמידים בוגרים יותר (26%, 29% ו-14% בשכבות יסודי, חט"ב וחט"ע בהתאמה) הרי שבבתי ספר דוברי ערבית אין כמעט הבדל בשיעורי הדיווח בין שכבות הגיל והם עומדים על כ-14%. בהשוואה בין מגזרי השפה, בשכבות גיל ה'ו' ו-ז'-ט' נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר במקצת בבתי"ס דוברי עברית בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית ואילו בשכבת גיל י'-י"א לא נרשם הבדל בין מגזרי השפה.
- עוד עולה מנתוני ההיגד העוסק בקללות, כי לאורך השנים (תשס"ט-תשע"ו) ניכרת ירידה משמעותית בשיעורי הדיווח על התופעה בקרב תלמידי ה'ו' ו-ז'-ט' בבתי ספר דוברי העברית (עם יציבות בחמשת השנים

האחרונות). בחט"ע דוברות עברית נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת. בקרב דוברי ערבית אפשר להצביע על ירידה משמעותית בשלב חינוך יסודי, ועל מגמה מעורבת בחט"ב. בקרב תלמידי י"א, לעומת זאת, אפשר להצביע על מגמת עלייה בשיעורי הדיווח בין תש"ע לתשע"ו עם ירידה ניכרת בין תשע"ד לתשע"ה ועלייה בתשע"ו.

- באשר להיגד השני (גזענות) בתשע"ו, כעשירית מהתלמידים חוו בחודש שקדם להעברת השאלונים קריאות או אמירות פוגעניות על רקע שניתן להגדירו כגזעני. תופעה זו שכיחה מעט יותר בבתי"ס דוברי עברית בשכבת גיל ז'-ט' וזהה בשכבות גיל ה'-ו' ו-י"א.
- בניתוח הנתונים לאורך שנים (תשס"ט-תשע"ו) נרשמה ירידה מתונה בשיעורי התלמידים המדווחים על התופעה ביסודי בשני מגזרי השפה. בחט"ב נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת בקרב דוברי ערבית ואילו בקרב דוברי עברית נרשמה ירידה מתונה. בחט"ע נרשמה עלייה בשיעורי המדווחים על תופעה זו בבתי"ס דוברי ערבית. בבתי ספר דוברי עברית נרשמה יציבות עם מגמה מעורבת.

אלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות ובאינטרנט לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כ-5% מכלל התלמידים דיווחו כי בחודש האחרון היו מעורבים באירועים של אלימות דיגיטלית. שיעורי הדיווח על מעורבות באירועי אלימות נמוכים יותר בשכבת ה'ו' לעומת שתי שכבות הגיל האחרות (3% בשכבות ה'ו', 5% בשכבות ז'-ט' ו-6% ב'י"א).
- בהשוואה בין מגזרי השפה עולה, כי בבתי"ס דוברי ערבית שיעורי הדיווח על אלימות דיגיטלית גבוהים במקצת מאשר בבתי"ס דוברי העברית בשלוש שכבות הגיל. ככל שעולים בשכבת הגיל הפער בין המגזרים גדל (4% לעומת 3% ביסודי, 7% לעומת 4% בחט"ב ו-9% לעומת 4% בחט"ע, בהתאמה).
- בהשוואה לתשע"ה (אז נבדק המדד לראשונה) בבתי ספר דוברי ערבית לא נרשמו הבדלים בין השנים בכל שכבות הגיל. בבתי ספר דוברי ערבית לא נרשם הבדל בשכבת הגיל ה'ו' ואילו בשכבות הגבוהות יותר נרשמה עלייה קטנה שיש להמשיך לעקוב אחריה בשנים הבאות.
- בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי מבין כל ביטויי האלימות הדיגיטלית, השכיחות הגבוהה ביותר, יחסית, הינה של קללות או עלבונות ברשתות החברתיות.

היבטים נוספים של אלימות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנוסף להיבטים של אלימות שנדונו לעיל, התבקשו התלמידים בכל שלבי החינוך להתייחס לשלוש תופעות נוספות של אלימות: ונדליזם כלפי ציוד של ביה"ס, גניבות בין תלמידים ותופעה של חבורות של תלמידים המתנהגים באלימות ומטילים מורא על חבריהם.
- ונדליזם – כ-40% מהתלמידים דיווחו כי בחודש שקדם להעברת השאלונים תלמידים שברו או הרסו ציוד של ביה"ס. השיעורים הנמוכים ביותר נרשמו בקרב תלמידי כיתות ה'ו' (32%), והגבוהים ביותר – בקרב תלמידי כיתות ז'-ט' ו-י"א (כ-46%). שיעור המדווחים בבתי ספר דוברי ערבית גבוה משיעור המדווחים בבתי ספר דוברי ערבית בשלוש שכבות הגיל. בשכבת גיל ה'ו' נרשם פער של 11% בין מגזרי השפה, בשכבת גיל ז'-ט' נרשם פער של 15% ואילו בשכבת גיל י"א נרשם פער של 7%.
- בחינת הנתונים לאורך השנים מלמדת, כי בקרב דוברי עברית נרשמה ירידה משמעותית בשיעורי הדיווח על ונדליזם בכל שכבות הגיל בין תשס"ח לתשע"ג ולאחר מכן נרשם שינוי מגמה ועלייה בשיעורי הדיווח עד תשע"ה עם התייצבות בתשע"ו. בקרב דוברי ערבית גם כן נרשמה ירידה משמעותית בשיעורי הדיווח בין תשס"ח לתשע"ג בכל שכבות הגיל, כאשר בקרב תלמידי היסודי המשיכה מגמת הירידה גם בתשע"ו, בחט"ב חלה התייצבות ואילו בחט"ע חלה עלייה בשיעורי הדיווח על ונדליזם בתשע"ו.
- גניבת ציוד אישי – כ-16% מהתלמידים דיווחו כי בחודש שקדם להעברת השאלונים נגנב להם ציוד אישי. שיעורי הדיווח על התופעה דומים למדי בשני מגזרי השפה, כאשר שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר בקרב דוברי עברית הם בחט"ב ובקרב דוברי ערבית עם בחט"ע.
- במבט רב שנתי נרשמה ירידה בשיעור המדווחים בשכבת גיל ה'ו' בשני מגזרי השפה, עם יציבות בתשע"ה-תשע"ו. בשכבת גיל ז'-ט' נרשמה ירידה עד תשע"ד ועלייה בתשע"ה שהתייצבה בתשע"ו. בשכבת גיל י"א נרשמה עלייה של 11% בבתי ספר דוברי ערבית ו-4% בבתי ספר דוברי ערבית בין תש"ע לתשע"ו.
- חבורות של תלמידים אלימים – כ-23% מהתלמידים בשכבת גיל ה'ו' ו-17% בשכבת גיל י"א בתשע"ו דיווחו כי קיימת בבית ספרם תופעה של חבורות של תלמידים המתנהגים באלימות ומציקים לתלמידים אחרים. נרשמו הבדלים משמעותיים בשיעורי הדיווח בין דוברי ערבית לדוברי ערבית: 33% לעומת 17% בשכבת גיל ה'ו', 34% לעומת 20% בשכבת גיל ז'-ט' ו-28% לעומת 13% בהתאמה בשכבת גיל י"א.
- לאורך השנים תשס"ח-תשע"ו נרשמה ירידה משמעותית בשיעורי הדיווח על התופעה בקרב תלמידים דוברי

עברית ביסודי ובחט"ב וירידה עם תנודתיות בקרב תלמידים דוברי ערבית ביסודי ובחט"ב. בקרב תלמידים בחט"ע נרשמה יציבות בין תשע"ה לתשע"ו אבל יש להמשיך ולעקוב אחר השינויים בשנים הבאות.

פגיעה של מורים בתלמידים לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנושא של פגיעת מורים בתלמידים התבקשו התלמידים להשיב על שני היגדים, האחד העוסק בפגיעה מילולית מצד מורים והשני בפגיעה פיזית.
- באופן כללי, בשנת הלימודים תשע"ה כ-18% מהתלמידים דיווחו על פגיעה מילולית מצד מורים (14% בבתי ספר יסודיים וכ-20% בחט"ב ובחט"ע). שיעורים דומים למדי נרשמו בבתי"ס דוברי עברית ובבתי"ס דוברי ערבית כאשר שיעורי המדווחים על התופעה בכיתות ז'-י"א גבוהים יותר בהשוואה לשכבת ה'ו' בשני מגזרי השפה.
- התבוננות במגמות הרב-שנתיות מגלה מגמה של ירידה מתונה בשיעורי הדיווח על פגיעה מילולית, בבתי ספר יסודיים ובחט"ב דוברות עברית עם יציבות בחמש השנים האחרונות. בחט"ע דוברות עברית נרשמה יציבות לאורך כל השנים. בבתי ספר יסודיים וחט"ב דוברות ערבית נרשמה מגמת ירידה עם תנודתיות לאורך השנים, ובחט"ע דוברות ערבית נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על ההיגד.
- כ-6% מהתלמידים דיווחו על פגיעה פיזית של מורים בתלמידים, כאשר שיעורי המדווחים על התופעה בבתי"ס דוברי ערבית (כ-10%) גבוהים באופן ניכר משיעורי המדווחים בבתי"ס דוברי עברית (כ-4%).
- בהתבוננות רב שנתית בבתי הספר דוברי ערבית מתגלה ירידה מתונה בשיעורי התלמידים המדווחים על אלימות פיזית של מורים כלפי תלמידים בשכבות גיל ה'-ט' ואילו בשכבת גיל י'-י"א בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח (מ-5% בתש"ע ל-12% בתשע"ו). בקרב דוברי עברית נרשמה ירידה קלה מאוד עם התייצבות בחמש השנים האחרונות בשכבת גיל ה'ו' ו-ז'ט' ויציבות בשכבת גיל י'-י"א.

מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- התבוננות כללית בנתונים מגלה פערים ניכרים בין דיווחי התלמידים בשלבי החינוך השונים. בעוד שהרוב הגדול (81%) של תלמידי כיתות ה'ו' דיווחו כי בית הספר עושה מאמצים כדי למנוע אלימות, הרי שבשכבת גיל ז'-ט' השיעור המקביל עומד על 61% ובשכבת גיל י'-י"א על 51% בלבד. פערים אלו בולטים במיוחד בבתי"ס דוברי עברית והם פחות ניכרים בבתי"ס דוברי ערבית.
- בעוד ששיעורי הדיווח על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות דומים בין מגזרי השפה ביסודי, הרי שבבתי ספר דוברי ערבית שיעורי הדיווח גבוהים בכ-13% מאלו של דוברי עברית בשכבת גיל ז'-י"א.
- לאורך השנים ניכרת מגמה של עלייה מתונה והדרגתית בנתוני המדד המסכם בשכבות הגיל ה'-ט' בבתי ספר דוברי ערבית. בבתי ספר דוברי עברית נרשמה יציבות בבתי ספר יסודיים ובחט"ב נרשמה עלייה בין תשס"ח לתשע"ד והתייצבות בשנים שלאחר מכן. בבתי ספר דוברי עברית בשכבת גיל י'-י"א נרשמה עלייה מתונה בין תשס"ח לתשע"ד והתייצבות לאחר מכן, ויציבות עם תנודתיות בבתי ספר דוברי ערבית.
- התבוננות מעמיקה יותר בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה, שדיווחי התלמידים על נוכחות מורים בהפסקות בחצר בית הספר שונה בין דוברי עברית לערבית: בעוד שבקרב דוברי ערבית לא נרשמו הבדלים בין שכבות הגיל וכ-80% מבין התלמידים בשלוש שכבות הגיל דיווחו על נוכחות של מורה בהפסקות, הרי שבקרב דוברי עברית עם העלייה בשכבת הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח של התלמידים על נוכחות מורים בהפסקות (87% ב-ה'ו', 55% ב-ז'ט' ו-42% ב-י'-י"א). עם זאת יש לציין כי בשכבת הגיל ה'ו' שיעורי הדיווח בהיבט זה גבוהים יותר בבתי ספר דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית (87% לעומת 83% בהתאמה).

שתיית אלכוהול בקרב תלמידים לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- באופן כללי, 33% מכלל התלמידים בחט"ע דיווחו על שתיית אלכוהול בקרב התלמידים. בהשוואה בין מגזרי השפה עולה, כי בבתי"ס דוברי עברית שיעורי הדיווח גבוהים בהרבה (38%) בהשוואה לבתי"ס דוברי הערבית (21%).
- בהשוואה בין שנים נרשמה עלייה של 5% בבתי ספר דוברי ערבית ולא נרשם שינוי בבתי ספר דוברי עברית.
- בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי בבתי"ס דוברי עברית כמחצית מהתלמידים מדווחים כי חבריהם שותים אלכוהול ומשתכרים לעומת כ-23% מהתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית. לעומת זאת, באשר להפעלת לחץ לשתיית אלכוהול באירועים חברתיים - אחוז המדווחים בקרב דוברי עברית עומד על 9% בבתי ספר דוברי עברית לעומת 18% בבתי ספר דוברי ערבית.
- בהיגד נוסף בו נשאלו התלמידים על מאמצי בית הספר להגברת המודעות לסכנות שבשתיית אלכוהול, דיווחו

כ- 60% מבין התלמידים כי בבית הספר מסבירים להם על הסכנות שבשתיית אלכוהול ועל השפעותיו. בבתי ספר דוברי עברית שיעורי הדיווח עמדו על 64% ואילו בבתי ספר דוברי ערבית רק על 56% ללא שינוי ניכר בהשוואה לשנה קודמת.

היעדר תחושת מוגנות של המורים לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בנושא של היעדר תחושת המוגנות של המורים הוצגו למורים שני היגדים: "מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד הורים" ו-"מורים בבית הספר חשים מאוימים מצד תלמידים".
- בתגובה להיגד הראשון, כ- 9% מהמורים בתשע"ו דיווחו שאכן ישנם מורים החשים מאוימים מצד הורים (שיעורים גבוהים במקצת ביסודי בהשוואה לחט"ב ולחט"ע). נרשם פער בין בתי"ס דוברי עברית ודוברי ערבית, כאשר שיעורי המדווחים על התופעה בבתי"ס דוברי ערבית גבוהים יותר. הפער הגדול ביותר נרשם בשלב חינוך חט"ע - 12% מהמורים בבתי ספר דוברי ערבית השיבו בחיוב על ההיגד לעומת 7% בבתי ספר דוברי עברית.
- לאורך השנים נרשמה יציבות עם תנודתיות בשיעורי הדיווח בחט"ע וביסודי דוברות עברית וירידה בחט"ב עד תשע"ד עם עלייה בתשע"ה-תשע"ו. בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח ביסודי (6% לאורך השנים) בחט"ב (7% לאורך השנים) ובחט"ע (3% סה"כ, אם כי בתשע"ו נרשמה עלייה של 3% בהיגד בחט"ע דוברות ערבית בהשוואה לתשע"ה).
- בתגובה להיגד שעוסק בתחושת האיום של מורים מצד תלמידים, בתשע"ו כ- 5% מהמורים דיווחו על מורים החשים מאוימים מצד תלמידים. גם כאן, נרשמו פערים בין שני מגזרי השפה, ונראה כי גם תופעה זו נפוצה יותר בבתי"ס דוברי ערבית. במבט כללי, שיעורי המדווחים בשלבי החינוך השונים דומים למדי, על אף ששיעורי המורים המדווח על התופעה גבוה בחט"ב ובחט"ע דוברות ערבית (כ- 10% בתשע"ו) בהשוואה לבתי ספר יסודיים (8%).
- לאורך השנים נרשמה יציבות בבתי ספר יסודיים דוברי עברית ודוברי ערבית. בחט"ב דוברות ערבית נרשמה ירידה ניכרת, ובחט"ע - ירידה מתונה בשיעורי הדיווח ואילו בחט"ב ובחט"ע דוברות ערבית נרשמה ירידה ניכרת יותר בשיעורי הדיווח על ההיגד. עם זאת, בתשע"ו נצפתה עלייה של כ-2% בהשוואה לתשע"ה.

לסיכום,

- שיעורים נמוכים יחסית של תלמידים (5%-10%) בכל שלבי החינוך ובשני מגזרי השפה דיווחו על היבטים שונים של אלימות כמו: מעורבות באירועי אלימות ואלימות דיגיטלית ברשתות החברתיות (בשיעור גבוה יותר בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית). ביטויי האלימות השכיחים ביותר בבתי הספר הם מילוליים כמו, קללות, אמירות פוגעניות, או עלבונות (בשיעור גבוה יותר בקרב דוברי עברית).
- עם זאת, יש לשים לב, כי שיעורים גבוהים יותר של תלמידים (כ-40%) דיווחו על ונדליזם (בשיעור גבוה יותר בקרב דוברי עברית) ועל גניבות (כ-16%, בשיעורים דומים בין שני מגזרי השפה). כ-20% מהתלמידים דיווחו על תופעה של חבורות של תלמידים המתנהגים באלימות (בשיעור גבוה יותר בקרב דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית בשלוש שכבות הגיל).
- 38% מבין התלמידים דוברי העברית דיווחו על היבטים שונים של שתיית אלכוהול בהשוואה לדוברי ערבית (21%). עם זאת, כ-60% מבין התלמידים דיווחו כי בבית הספר מסבירים להם על הסכנות שבשתיית אלכוהול, 64% בבתי ספר דוברי עברית ו-56% בבתי ספר דוברי ערבית.
- כ-18% מהתלמידים דיווחו על פגיעה מילולית מצד מורים (בשיעור דומה בין שני מגזרי השפה). כ-6% מהתלמידים דיווחו על פגיעה פיזית (בשיעור גבוה יותר בקרב דוברי ערבית).
- עם זאת, מרבית תלמידי כיתות ה' (כ-80%), ז'ט' (כ-60%) ו'י"א (כ-50%) דיווחו כי בית הספר עושה מאמצים כדי למנוע אלימות (בשיעור גבוה יותר בבתי ספר דוברי ערבית בשלבי חינוך חט"ב וחט"ע ובשיעור דומה בין מגזרי השפה בשלב חינוך יסודי). גם שיעורי הדיווח על היעדרה של תחושת מוגנות נמוכים יחסית (נמוכים יותר בקרב דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית).
- לאורך השנים נרשמה עפ"ר מגמת ירידה בשיעורי הדיווח על גילויי אלימות על סוגיה השונים, בעיקר בשלבי החינוך יסודי וחט"ב. בחט"ע דוברות ערבית נרשמה בד"כ יציבות ובחט"ע דוברות ערבית נרשמה עלייה בשנת תשע"ו. במקביל נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על מאמצי בית הספר לעידוד תחושת המוגנות, למעט חט"ע דוברות ערבית.

5. משמעת והתנהגות

בפרק הקודם עסקנו בתופעות של אלימות ושל היעדר תחושת מוגנות בקרב באי בית הספר. בעוד שסביבה מוגנת ובטוחה היא תנאי מקדים והכרחי להתפתחות אווירה לימודית (וגם, כמובן, מהווה מטרה בזכות עצמה), הרי שבפרק זה נעסוק במישרין בהיווצרות אווירה מעודדת למידה, באמצעות בחינת דפוסי ההתנהגות של תלמידים בכיתות במהלך השיעורים ובאמצעות בחינת עמדותיהם באשר לכללי ההתנהגות בבית הספר. בנוסף, פרק זה יעסוק בשתיים מהתופעות המייצגות בצורה המובהקת ביותר את קיומה (או היעדרה) של אווירה לימודית חיובית בבית הספר – איחורים והיעדרויות של תלמידים.

5.1 התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" מבקש לבחון את דיווחי התלמידים בדבר התנהגות תלמידים במהלך השיעורים בכיתה ולברר באיזו מידה השיעורים מתנהלים באווירה נעימה ונינוחה או מתאפיינים בחוסר שקט ובמתח שאינם מאפשרים למידה.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה
א. "לעיתים רחוקות התלמידים עושים רעש ובלגן בכיתה ומפריעים ללמוד" **
ב. "בכיתה שלי אין תלמידים שמתחצפים למורים" **
ג. "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד למורים"
ד. "המורים לא צריכים לחכות הרבה זמן בתחילת השיעור עד שהתלמידים מפסיקים להרעיש" **

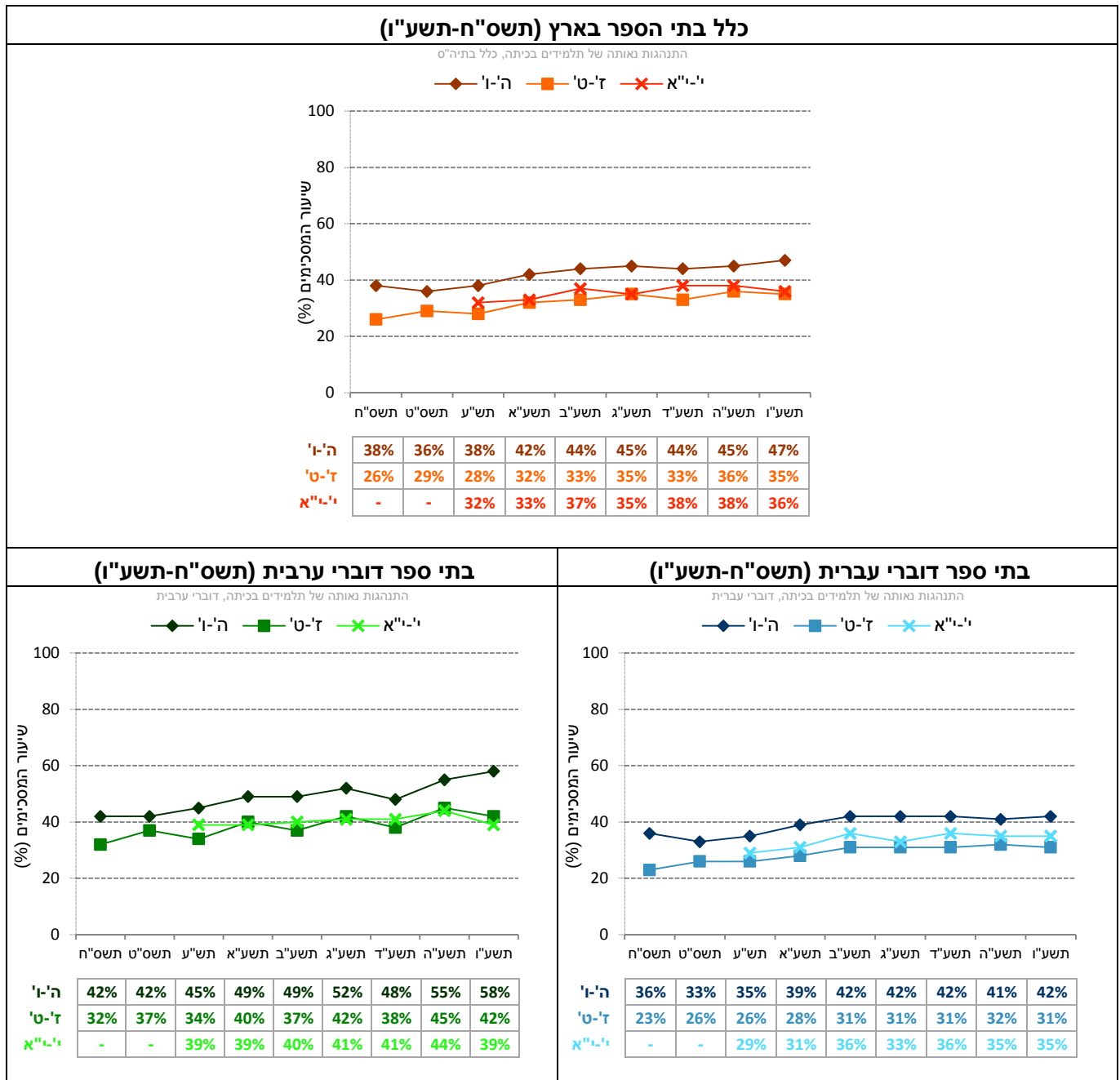
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** נוסח ההיגדים בשאלון היה "לעיתים קרובות התלמידים עושים רעש ובלגן בכיתה ומפריעים ללמוד", "בכיתה שלי יש תלמידים שמתחצפים למורים" ו-"המורים צריכים לחכות הרבה זמן בתחילת השיעור עד שהתלמידים מפסיקים להרעיש". לצורך הדיווח נוסחו ההיגדים מחדש כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 44 מוצגים נתוני המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

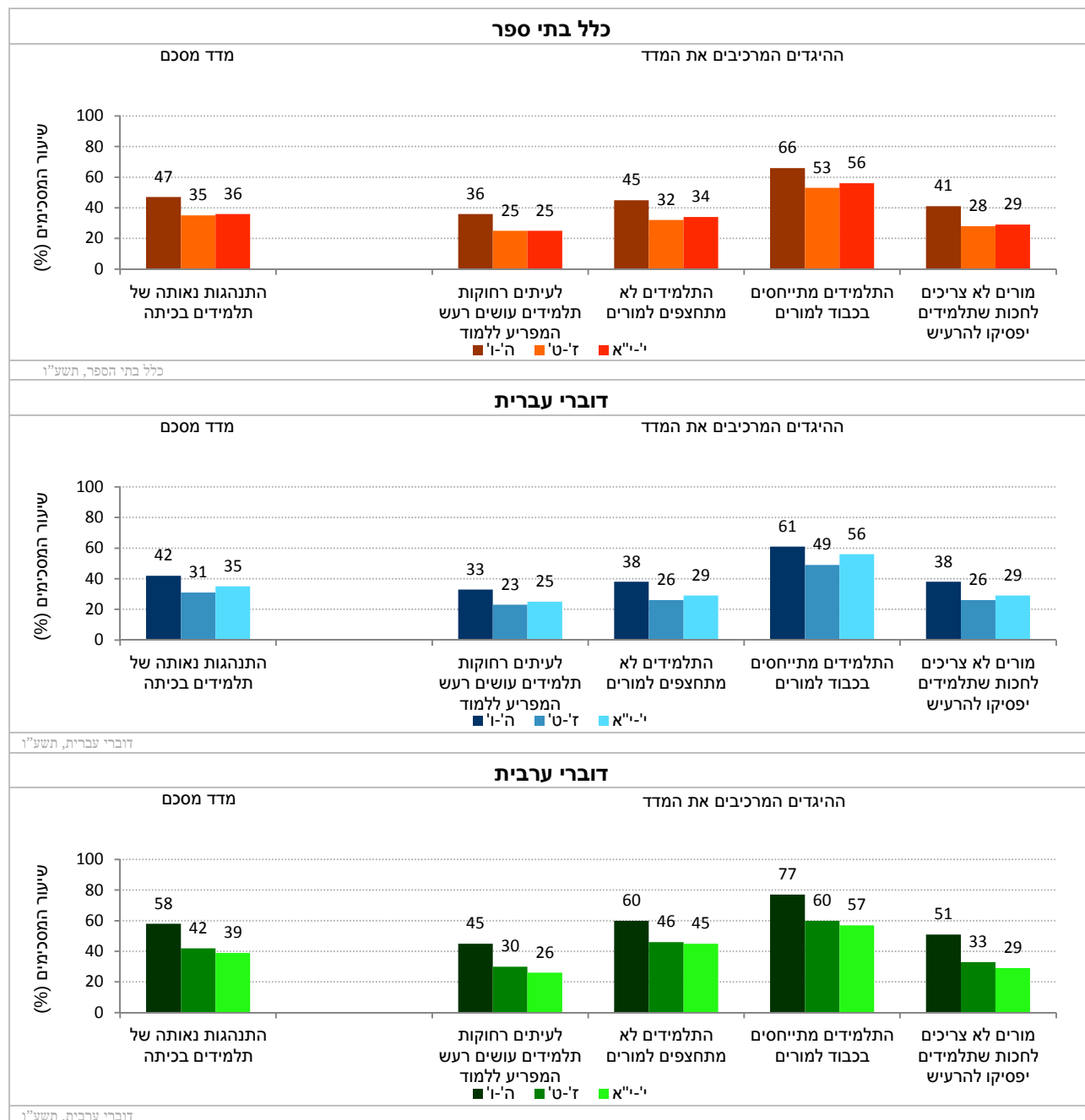
תרשים 44: דיווחי התלמידים על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 45 מוצגים נתוני המדד המסכם "התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 45: דיווחי התלמידים על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

5.2 איחורים והיעדרויות מלימודים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תת-הפרק הנוכחי עוסק בהיקף האיחורים וההיעדרויות של התלמידים מן הלימודים על-פי דיווחיהם. היבט זה נבדק באמצעות שלושה היגדים בהם נשאלו התלמידים לכמה שיעורים הם איחרו בחודש האחרון, לכמה ימי לימודים הם לא הגיעו בחודש האחרון וכמה פעמים הם נעדרו משיעורים ללא סיבה מוצדקת.

נתונים אלו נאספו בקרב תלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשס"ט-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית:

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: איחורים והיעדרויות מלימודים*
א. "לכמה שיעורים איחרת בחודש האחרון?"
ב. "לכמה ימי לימודים לא הגעת בחודש האחרון (כולל מחלה)?"
ג. "כמה פעמים נעדרת משיעורים במהלך החודש האחרון ללא סיבה מוצדקת (כלומר "הברזת", "חתכת" וכד')?"**

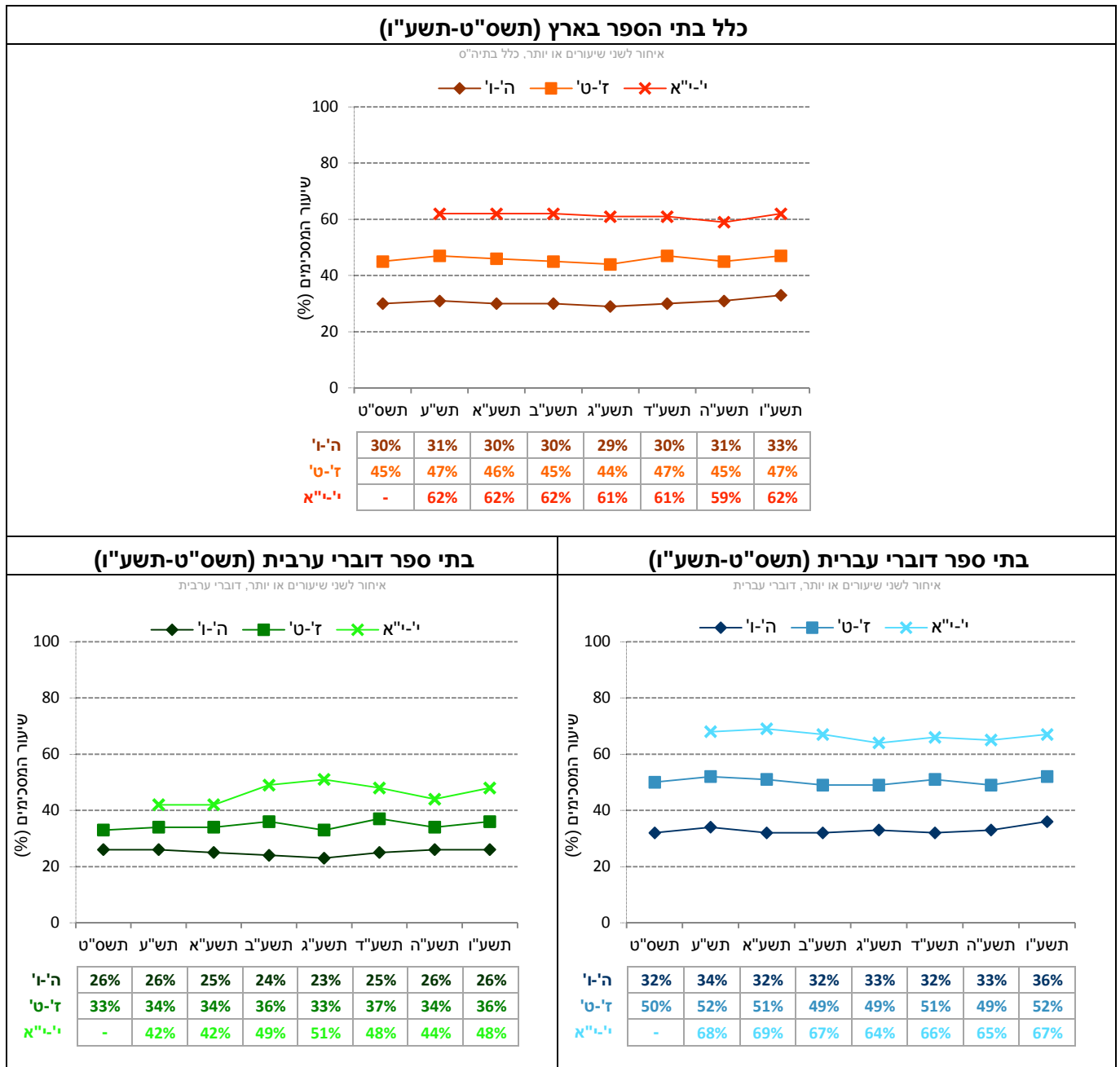
* הנתונים המדווחים להלן הם של שיעורי התלמידים אשר ציינו כי איחרו לשני שיעורים או יותר במהלך החודש האחרון, כי נעדרו משני ימי לימודים או יותר במהלך החודש האחרון וכי נעדרו משני שיעורים או יותר ללא סיבה מוצדקת במהלך החודש האחרון.

** ההיגד נשאל לראשונה בתשע"ה.

השוואה לאורך שנים של היגדים (תשס"ט-תשע"ו)

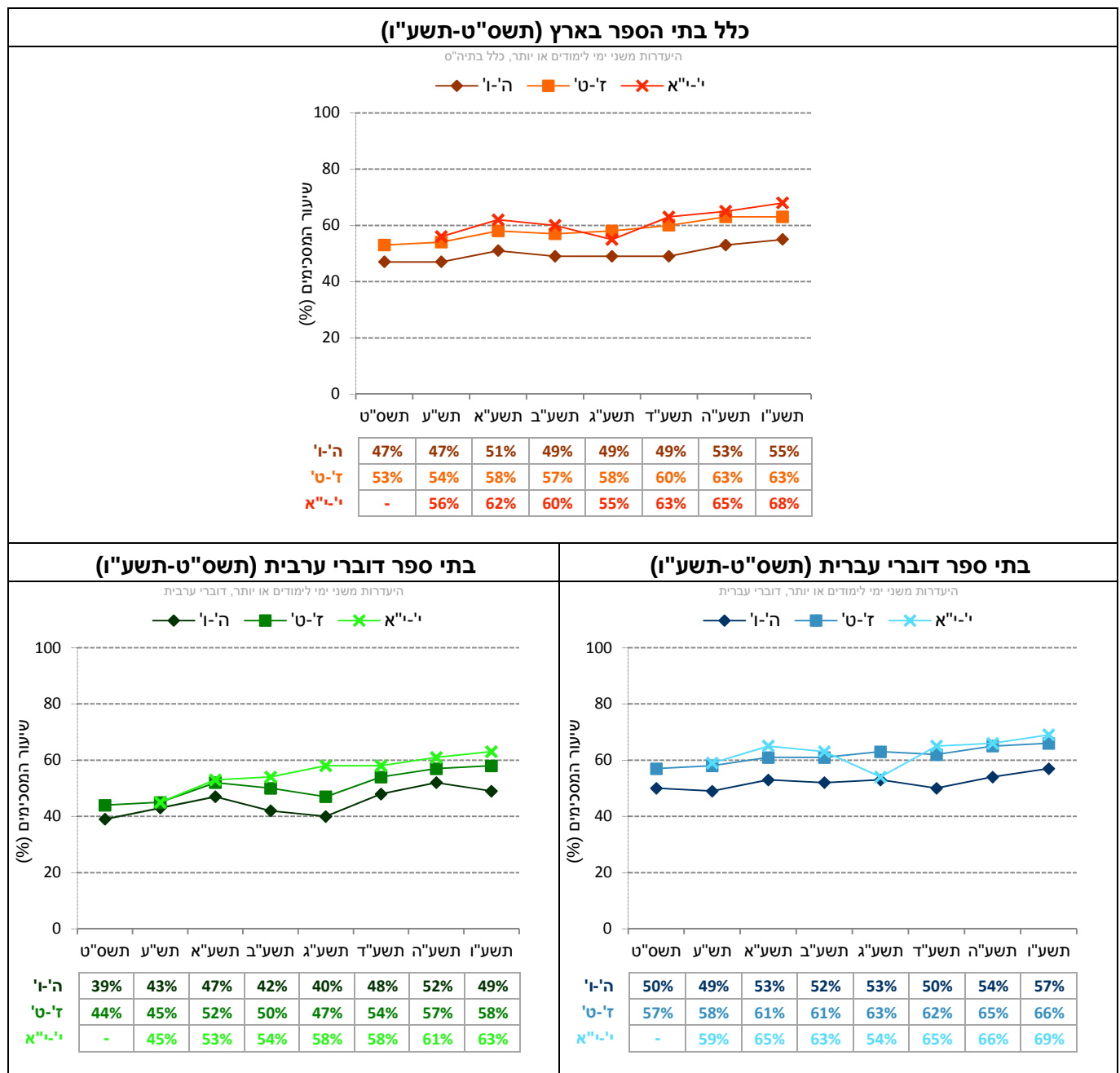
בתרשים 46 מוצגים נתוני ההיגד שעוסק ב-"איחור לשני שיעורים או יותר" בשנים תשס"ט-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 46: דיווחי התלמידים על איחורים ללימודים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם ההיגד: "איחור לשני שיעורים או יותר" בשנים תשס"ט-תשע"ו

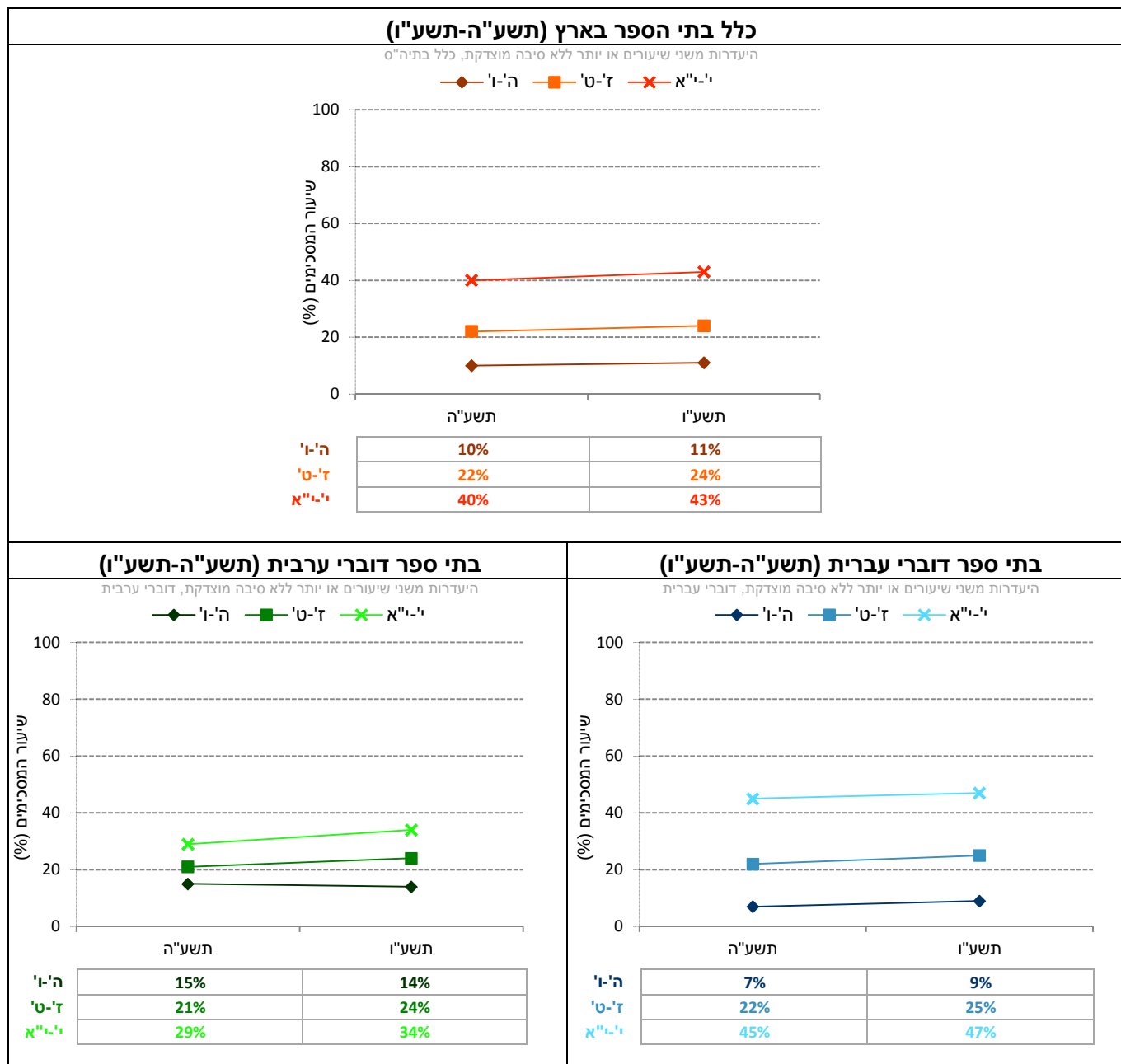
בתרשים 47 מוצגים נתוני ההיגד שעוסק ב-"היעדרות משני ימי לימודים או יותר" בשנים תשס"ט-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 47: דיווחי התלמידים על היעדרויות מלימודים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם ההיגד: "היעדרות משני ימי לימודים או יותר" בשנים תשס"ט-תשע"ו

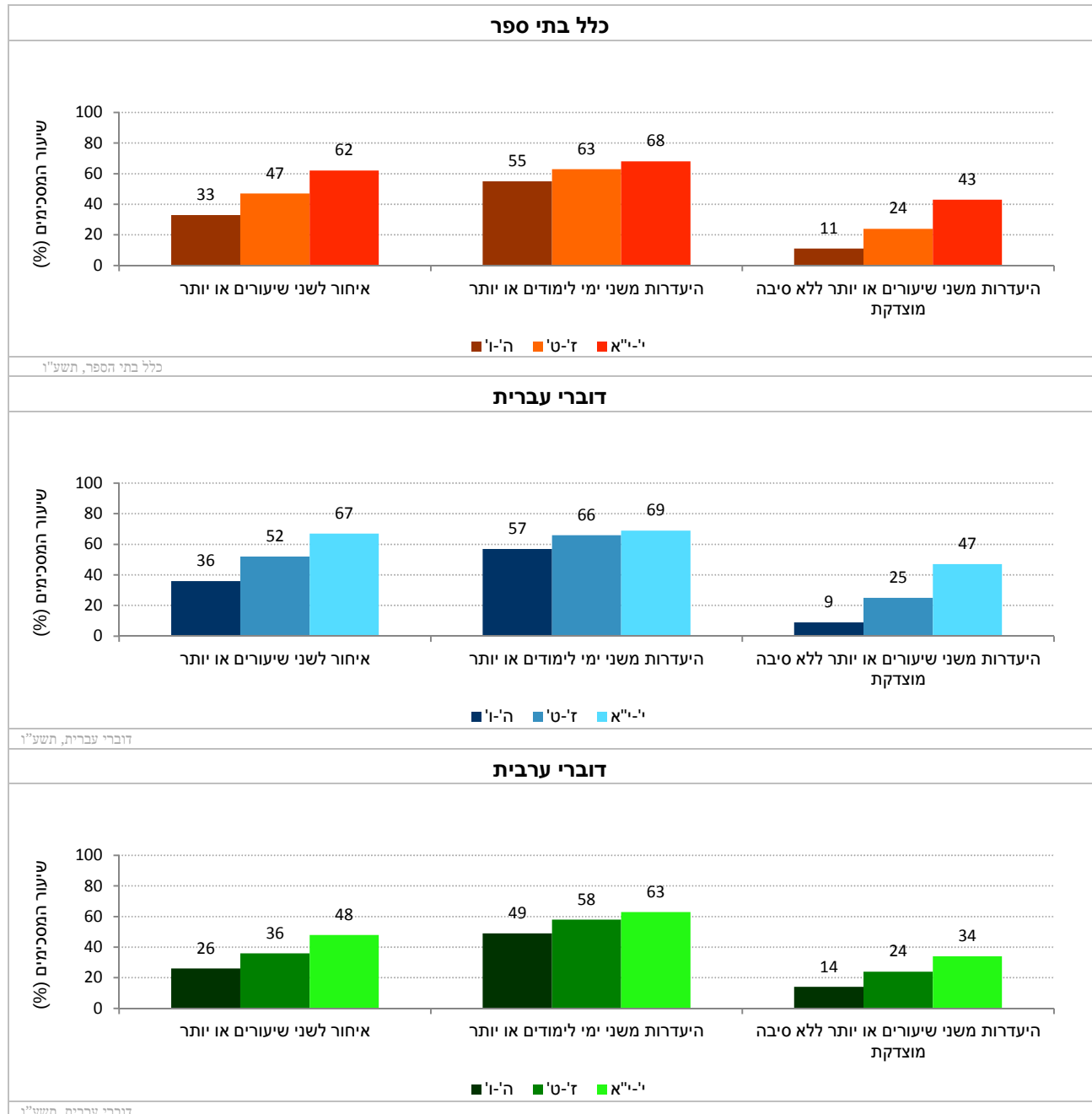
בתרשים 48 מוצגים נתוני ההיגד שעוסק ב-"היעדרות משני שיעורים או יותר ללא סיבה מוצדקת" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 48: דיווחי התלמידים על היעדרויות מלימודים: שיעורי המסכמים (באחוזים) עם ההיגד: "היעדרות משני שיעורים או יותר ללא סיבה מוצדקת" בשנים תשע"ה-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 49 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"איחורים והיעדרויות מלימודים" בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 49: דיווחי התלמידים על איחורים והיעדרויות מלימודים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

פרק 5: ממצאים עיקריים

התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב, חט"ע)

- באופן כללי, קצת פחות ממחצית תלמידי ה'ו' (47%) ומעט יותר משליש מתלמידי ז'ט' ו-י"א (כ-35%) דיווחו כי הלימודים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים.
- בהשוואה בין מגזרי השפה עולה, כי שיעורי התלמידים בבתי ספר דוברי ערבית המדווחים על התנהגות נאותה גבוהים יותר מאלו שבבתי ספר דוברי עברית בשלוש שכבות הגיל. הפער הגדול ביותר נרשם בשכבת הגיל יסודי - 58% מהתלמידים בבתי ספר דוברי ערבית הסכימו עם ההיגדים המרכיבים את הממד לעומת 42% בלבד מהתלמידים בבתי ספר דוברי עברית.
- לאורך השנים אפשר לזהות מגמה, גם אם לא עקבית, של שיפור בממד. בחמש השנים האחרונות נרשמה יציבות בבתי ספר דוברי עברית בשלוש שכבות הגיל. בבתי ספר דוברי ערבית לעומת זאת נרשמה עלייה עם תנודתיות בשכבות גיל ה'ו', ו-ז'ט' (עם ירידה של 3% בתשע"ו ב-ז'ט') ויציבות עם תנודתיות בשכבת גיל י"א (ירידה של 5% בתשע"ו).
- גם במבט מעמיק בהיגדים ניכר, כי שכבת הגיל ה'ו' מתאפיינת בשיעורים גבוהים יותר של דיווחים על התנהגות נאותה של תלמידים, בהשוואה לשכבות הגיל הגבוהות יותר. ממצא זה מתבטא בכל המישורים: רעש, קושי להתחיל שיעורים, התחצפות והיעד כבוד למורים. בכל שכבות הגיל ובשני מגזרי השפה ההיגד עמו נרשמו שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר הנו "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד למורים".
- נוסף על כך, בעוד שבבתי ספר דוברי עברית שכבת הגיל עם שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר בכל ההיגדים היא חט"ב, הרי שבבתי ספר דוברי ערבית שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר בכל ההיגדים נרשמו בשכבת הגיל חט"ע.

איחורים והיעדרויות מלימודים – דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב, חט"ע)

איחורים לשני שיעורים או יותר

- שיעור המדווחים כי איחרו בחודש האחרון לשני שיעורים או יותר עולה באופן ניכר ככל ששכבת הגיל בוגרת יותר (33% ב-ה'ו'; 47% ב-ז'ט' ו-62% ב-י"א). שיעורי התלמידים המדווחים על תופעה זו נמוך באופן ניכר בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית בכל שכבות הגיל.
- לאורך השנים נרשמה יציבות בשכבות הגיל ה'ו' ו-ז'ט' בשיעורי התלמידים המדווחים על איחורים בשני מגזרי השפה. בחט"ע דוברות עברית נרשמה יציבות עם תנודתיות לאורך השנים ואילו בחט"ע דוברות ערבית נרשמה עלייה עם תנודתיות (בתשע"ו נרשמה עלייה של 4%)

היעדרויות משני ימי לימודים או יותר

- ככלל, מעט יותר ממחצית מן התלמידים בשכבת הגיל ה'ו' (55%) וכשני שלישי מהתלמידים בשכבת הגיל ז'ט' ו-י"א דיווחו על היעדרות משני ימי לימודים או יותר בחודש האחרון. בבתי ספר דוברי עברית דיווחו על היעדרות משני ימי לימודים בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית בכל שכבות הגיל, כאשר הפער בשיעורי הדיווח גדול ביותר בשכבות הגיל ה'ו' (57% בקרב דוברי עברית לעומת 49% בקרב דוברי ערבית) ו-ז'ט' (66% בקרב דוברי עברית לעומת 58% בקרב דוברי ערבית). ++
- בקרב תלמידים דוברי עברית נרשמה לאורך השנים עלייה עם תנודתיות בבתי ספר יסודיים ובחט"ב. בחט"ע נרשמה עלייה עם תנודתיות ניכרת בארבע השנים האחרונות. בקרב תלמידים בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה ניכרת עם תנודתיות בשכבות הגיל ה'ו' ו-ז'ט'. בחט"ע נרשמה עלייה הדרגתית של 18% בשיעורי הדיווח החל מתש"ע.

היעדרויות משני שיעורים או יותר ללא סיבה מוצדקת

- בתשע"ה נבדק לראשונה ההיגד "האם נעדרת משני שיעורים או יותר ללא סיבה מוצדקת". בתשע"ו שיעורי הדיווח של תלמידים משכבת הגיל י"א עמדו על 43% לעומת 24% ב-ז'ט' ו-11% ב-ה'ו'. הפערים בשיעורי הדיווח בין שכבות הגיל גבוהים יותר בקרב תלמידים דוברי עברית לעומת דוברי

ערבית.

- השוואת שיעורי הדיווח בין מגזרי השפה ושכבות הגיל מצביעה על מגמה צולבת: בעוד שבשכבת הגיל ה'ו' תלמידים מבתי ספר דוברי ערבית דיווחו באחוזים גבוהים בהרבה מתלמידים בבתי ספר דוברי עברית על היעדרויות משיעורים (14% לעומת 9%) הרי שבשכבת גיל ז'-ט' לא נרשמו פערים בין מגזרי השפה (שעמדו על כ-25% בשניהם) ואילו בשכבת הגיל י'-י"א נרשמו אחוזי דיווח גבוהים יותר בבתי ספר דוברי עברית לעומת דוברי ערבית (47% לעומת 34%).
- בין השנים תשע"ה-תשע"ו נרשמה עלייה של 2%-5% בכל שכבות הגיל ומגזרי השפה למעט תלמידי יסודי דוברי ערבית שם נרשמה יציבות.

לסיכום,

- באופן כללי, כ-40% מבין התלמידים דיווחו כי הלימודים בכיתות מתאפיינים בהתנהגות נאותה של תלמידים (כאשר שיעורי הדיווח ביסודי הם הגבוהים ביותר). בבתי ספר דוברי ערבית שיעורי הדיווח עולים על אלו של דוברי העברית בכל שכבות הגיל. לאורך השנים אפשר לזהות עלייה בבתי ספר דוברי עברית המתייצבת בשנים האחרונות ואילו בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה ניכרת בעיקר ביסודי.
- איחורים והיעדרויות נבדקו באמצעות דיווחי תלמידים על איחורים לשיעורים, היעדרויות מימי לימודים והיעדרויות משיעורים בחודש האחרון. מבין שלושת ההיגדים, שיעורי הדיווח על היעדרויות משני ימי לימודים או יותר הם הגבוהים ביותר (מעל מחצית מן התלמידים דיווחו על ההיגד) ואילו שיעורי הדיווח על היעדרויות משני שיעורים או יותר ללא סיבה מוצדקת הם הנמוכים ביותר (אם כי בקרב תלמידים דוברי עברית בחט"ע השיעורים עומדים על 47%).
- בכל שלושת ההיבטים, עם העלייה בשכבת הגיל של התלמידים נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח של התלמידים על איחורים והיעדרויות. בהשוואה בין מגזרי השפה, תופעת האיחורים וההיעדרויות בולטת יותר בקרב תלמידים דוברי עברית למעט היעדרות לא מוצדקת משיעורים בשכבות ה'ו' שנפוצה יותר בקרב דוברי ערבית.
- במבט כללי לאורך השנים, כמעט ולא חל שינוי בשיעורי התלמידים המדווחים על איחורים לשיעורים בשלוש שכבות הגיל ובשני מגזרי השפה. עם זאת, בשיעורי הדיווח על היעדרויות משני ימי לימודים נרשמה בשני מגזרי השפה עלייה עם תנודתית, כאשר בקרב דוברי הערבית נרשמה עלייה ניכרת בדיווחים.

6. תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר

עד כה עסק פרק האקלים בהיבטים שונים של היחסים בין חברי הקהילה הבית ספרית: תלמידים, סגל בית הספר וההורים. כאשר בוחנים את האווירה בבית הספר, חשוב לזכור כי היא אינה מתרחשת בחלל ריק, אלא בתוך סביבה פיזית נתונה. לסביבה הפיזית ולתנאי שהייה השפעה רבה על התחושות שחווים התלמידים והמורים ועל היחסים הבין-אישיים בבית הספר. קיומם של תנאי שהייה מספקים ושל תשתיות מתאימות וסביבה נקייה, מטופחת, מרווחת וחופשית ממפגעים, הוא תנאי חשוב והכרחי לאקלים בית-ספרי חיובי ומעצים.

פרק זה כולל שלושה תתי-פרקים: תחילה יוצגו נתונים על התשתיות והסביבה הפיזית בבית הספר לפי דיווחי תלמידים, בהמשך יוצגו דיווחי מורים על תנאים לשהייה ממושכת של מורים בבית הספר ולבסוף יוצגו נתונים על אודות קיום פינות עבודה אישיות למורים.

6.1 סביבה פיזית מטופחת ונקייה בבית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת-פרק זה מוצגים דיווחי התלמידים בנוגע למראה הסביבה הפיזית בבית הספר: הכיתה, החצר והשירותים. נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי החינוך יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט') החל משנה"ל תשס"ח, ובקרב תלמידי חט"ע (י"א) החל משנה"ל תשע"ה.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

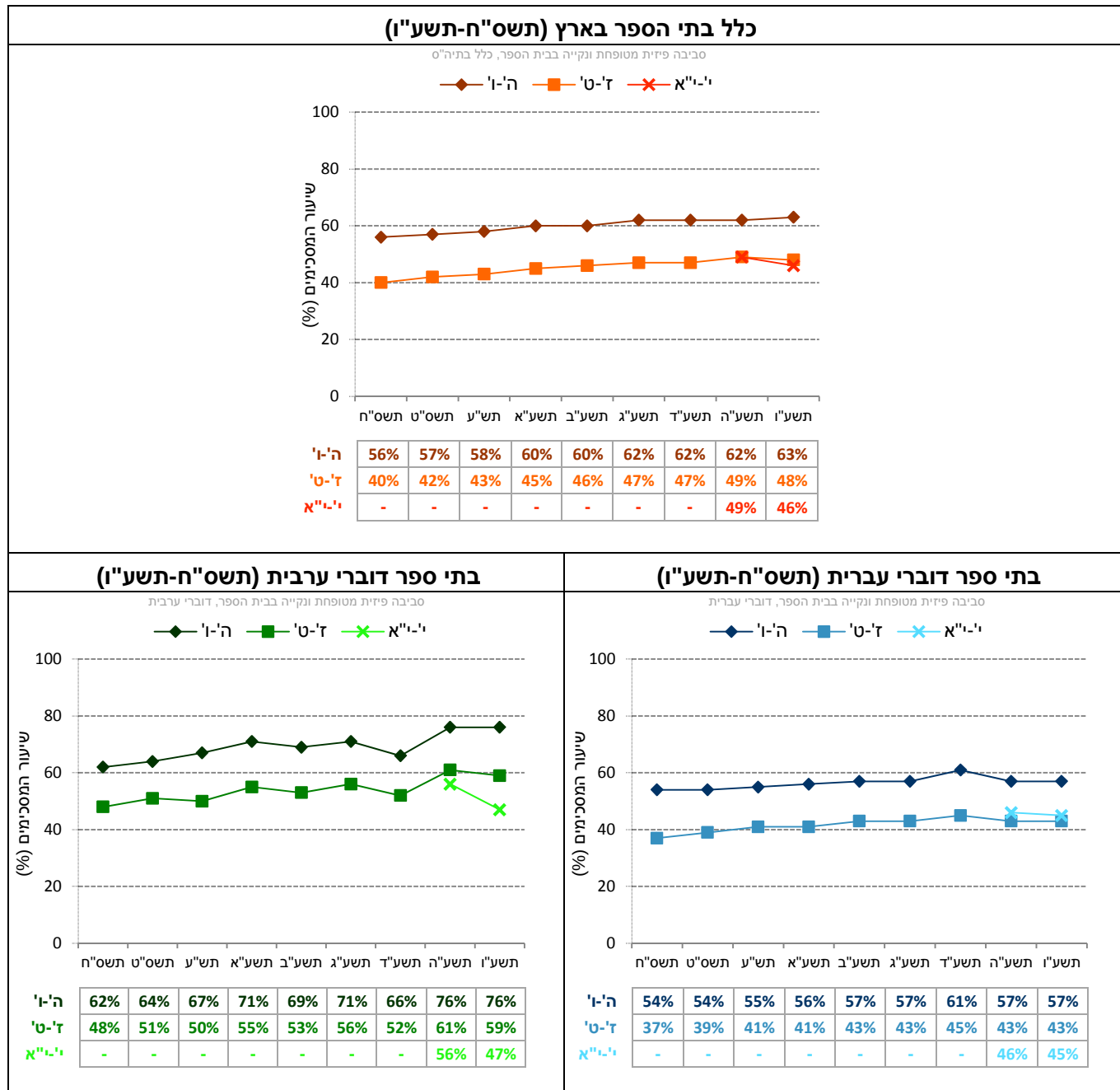
מדד מסכם: סביבה פיזית מטופחת ונקייה בבית הספר*
א. "חצר בית הספר יפה ומטופחת"
ב. "הכיתה שלי יפה ומטופחת"
ג. "השירותים של התלמידים נקיים ובמצב תקין"
ד. "הכיתה שלי היא מקום שנוח ללמוד בו (מבחינת מקום ישיבה, הצפיפות, התאורה, קור/חום וכו')"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 50 מוצגים נתוני המדד המסכם "סביבה פיזית מטופחת ונקייה בבית הספר" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

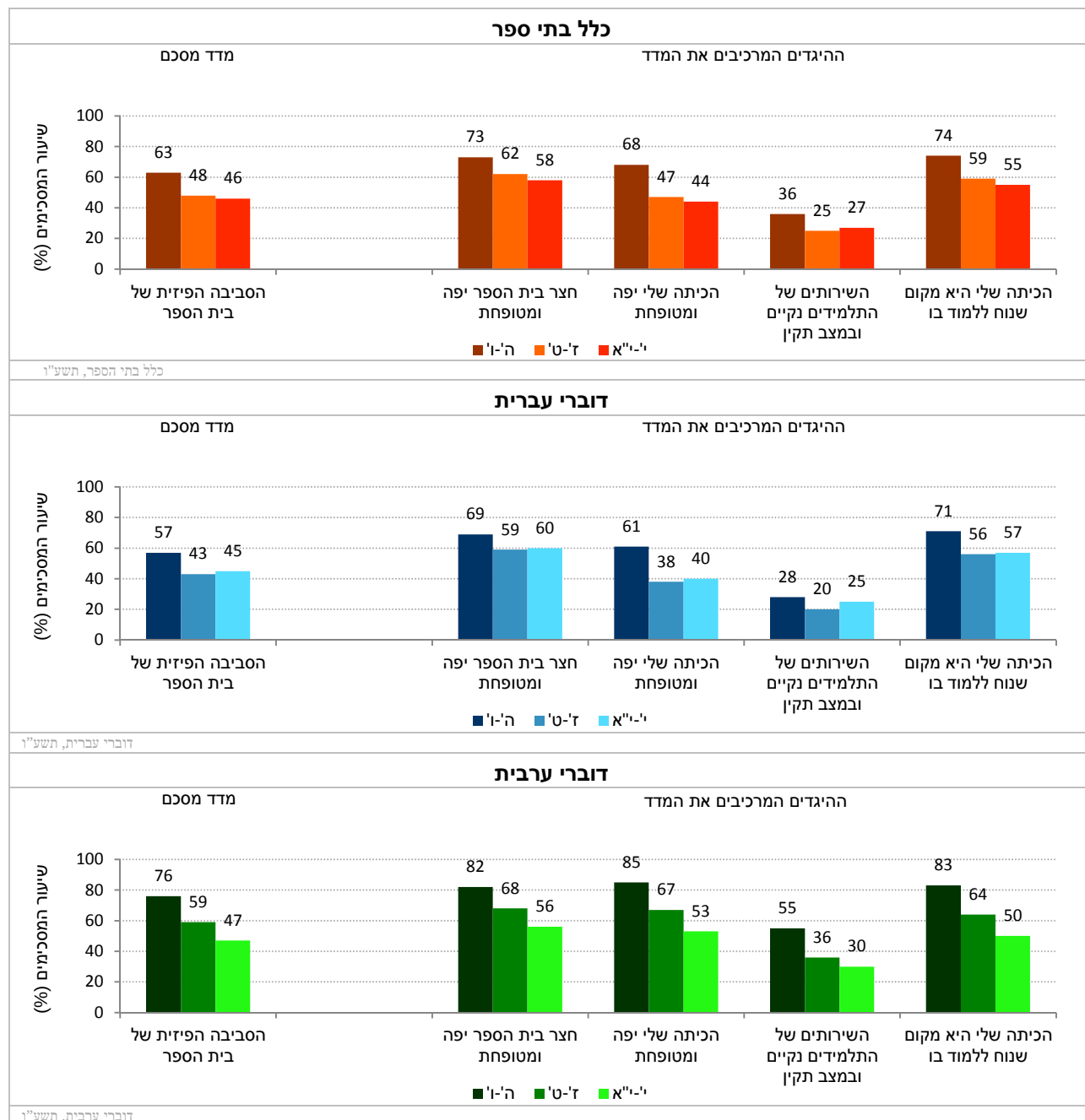
תרשים 50: דיווחי התלמידים על סביבה פיזית מטופחת ונקייה בבית הספר: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 51 מוצגים נתוני המדד המסכם "סביבה פיזית מטופחת ונקייה בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 51: דיווחי התלמידים על סביבה פיזית מטופחת ונקייה בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

6.2 תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תת-הפרק הקודם עסק בדיווחי תלמידים באשר לסביבה הפיזית בבית ספרם. בתת-פרק זה מוצגת זווית הראייה של המורים, אשר נשאלו באשר לקיומם של תנאים נאותים לשהייה ממושכת בבית ספרם (מחשוב ותקשוב, מקום מתאים לאכול בו, מקום לעבוד בו ועוד) והמידה בה הם מספקים את צרכיהם. לשאלות אלו חשיבות רבה, בין השאר לאור הטמעתן של רפורמות "אופק חדש" ו- "עוז לתמורה" במערכת החינוך, במסגרתן התרחבו שעות השהייה של המורים בבתי הספר. נתונים על רפורמות אלו מובאים בפרק 15 בדוח זה.

בתת-פרק זה, אם כן, מוצגים דיווחי המורים בדבר קיומם של תנאים מספקים לשהייה ממושכת בבית הספר. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד עבור שנה"ל תשע"ו, לפי מגזר שפה ושלב חינוך. בנושא זה לא מובאות בדוח הנוכחי השוואות לאורך שנים של נתוני היגדים (בשל ריבוי הנתונים), וניתן לעיין בנתוני ההיגדים לאורך שנים בנספח 3.

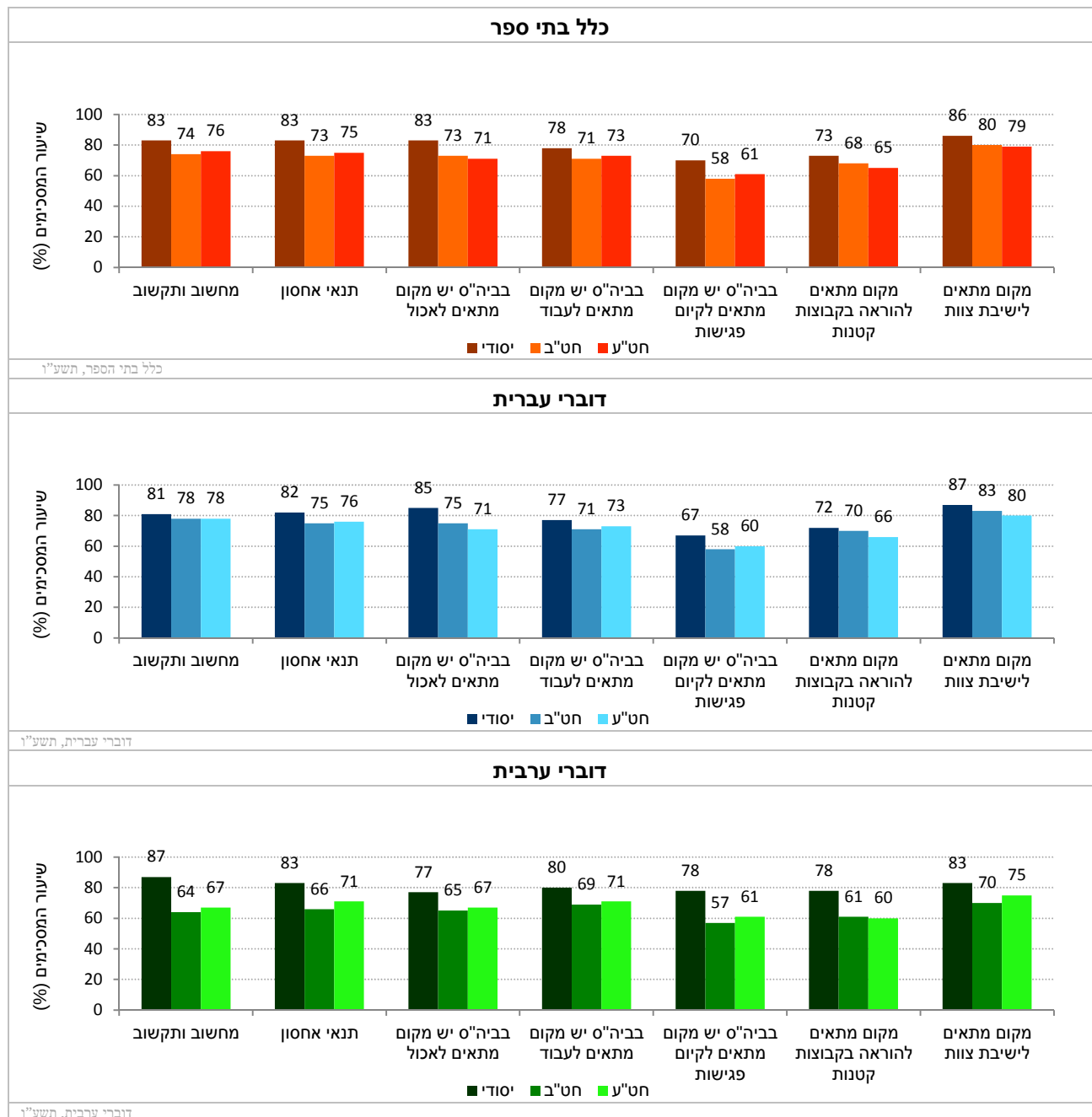
להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר*
א. "התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מחשוב ותקשוב"
ב. "התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת אחסון (ארונות, מדפים, מגירות וכו')"
ג. "התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לאכול בו"
ד. "התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לעבוד בו"
ה. "התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לקיום פגישות אישיות (עם תלמידים, הורים וכד')"
ו. "התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים להוראה בקבוצות קטנות"
ז. "התנאים בבית הספר מתאימים לשהייה ממושכת שלך כמורה מבחינת מקום מתאים לישיבת צוות"

* סולם התשובות להיגדים היה (1) אין בבית הספר, (2) אינו מספק, (3) מספק באופן חלקי, (4) מספק באופן מלא. בעבור היגדים אלו מוצג בתרשים שיעור העונים מספק באופן חלקי או מלא.

בתרשים 52 מוצגים היגדים העוסקים ב"תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר" בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 52: דיווחי המורים על תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

6.3 פינת עבודה אישית בבית הספר

במסגרת הרפורמות "עוז לתמורה" ו"אופק חדש" התארכו שעות השהייה של המורים בבית הספר ועלה הצורך להתאים את סביבת העבודה של המורים לצורכי העבודה החדשים שלהם. בתת-הפרק הנוכחי יוצגו דיווחי מורים בהקשר לפינת עבודה אישית בבית הספר שבו הם מלמדים: האם יש להם פינת עבודה אישית בבית הספר, מהי התדירות שבה הם יכולים למצוא פינה לעבודה אישית בעת הצורך ומהו היקף המטלות שהם מבצעים בזמן שהייתם בבית הספר. נתונים נוספים על הרפורמות ועל שעות השהייה של המורים בבית הספר ניתן למצוא בפרק 15.

6.3.1 הימצאות פינת עבודה אישית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תחילה נשאלו המורים האם יש להם פינת עבודת אישית בבית הספר שבו הם מלמדים. הנתונים נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ב גם בקרב המורים בחט"ע. להלן מוצגים נתוני ההיגד לאורך זמן בין השנים תשע"א-תשע"ו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן נוסח ההיגד כפי שהוא מוצג בשאלון:

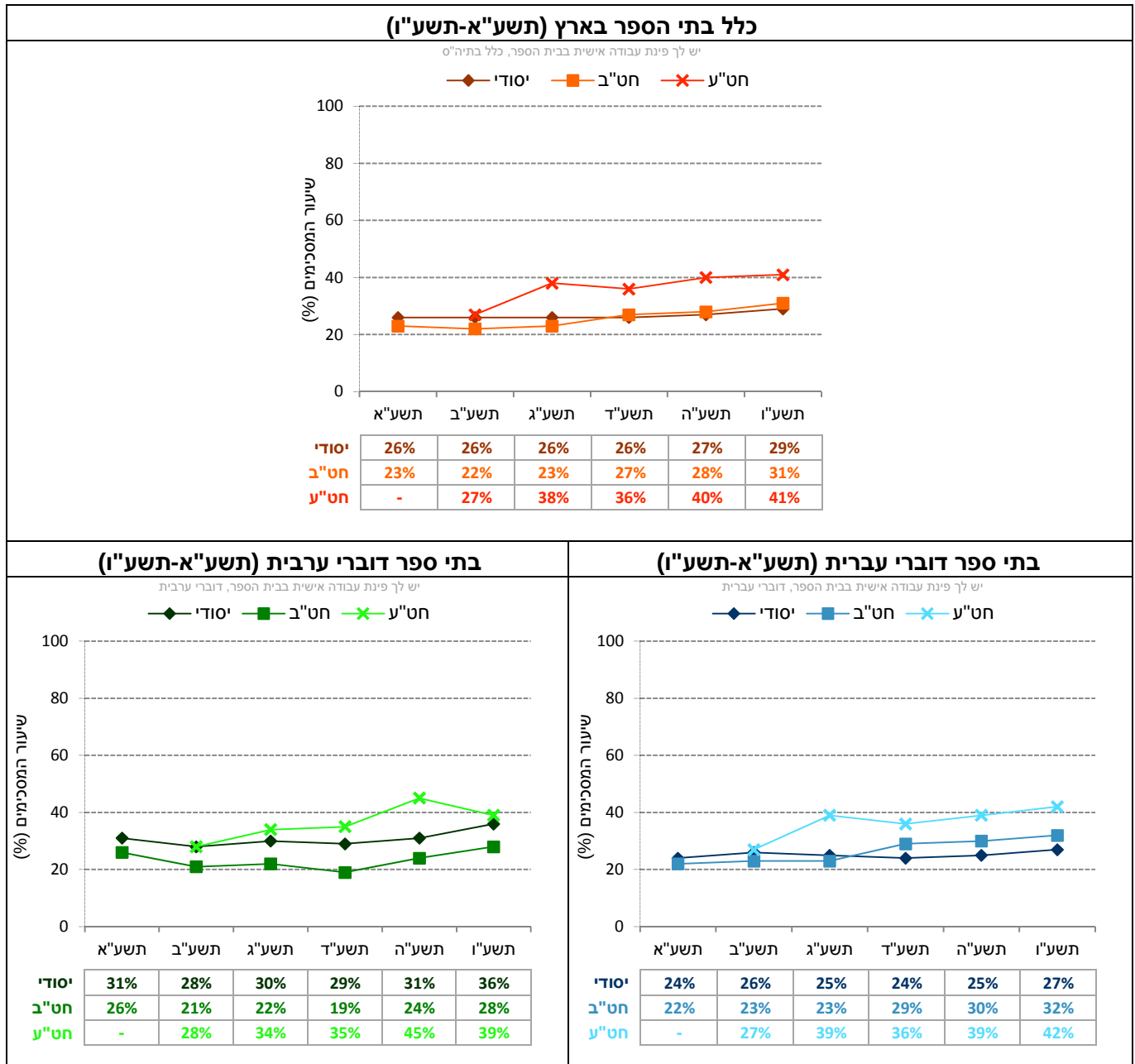
ללא מדד מסכם: הימצאות פינת עבודה אישית בבית הספר*
א. "יש לך פינת עבודה אישית בבית הספר שבו אתה מלמד"

* סולם התשובות היה "כן" או "לא". בתרשים מוצג שיעור המשיבים "כן".

השוואה לאורך שנים של היגדים (תשע"א-תשע"ו)

בתרשים 53 מוצגים נתוני ההיגד "יש לך פינת עבודה אישית בבית הספר שבו אתה מלמד" בשנים תשע"א-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3). בתרשים מוצג שיעור המשיבים בחיוב על השאלה.

תרשים 53: דיווחי המורים על הימצאות פינת עבודה אישית בבית הספר בשנים תשע"א-תשע"ו

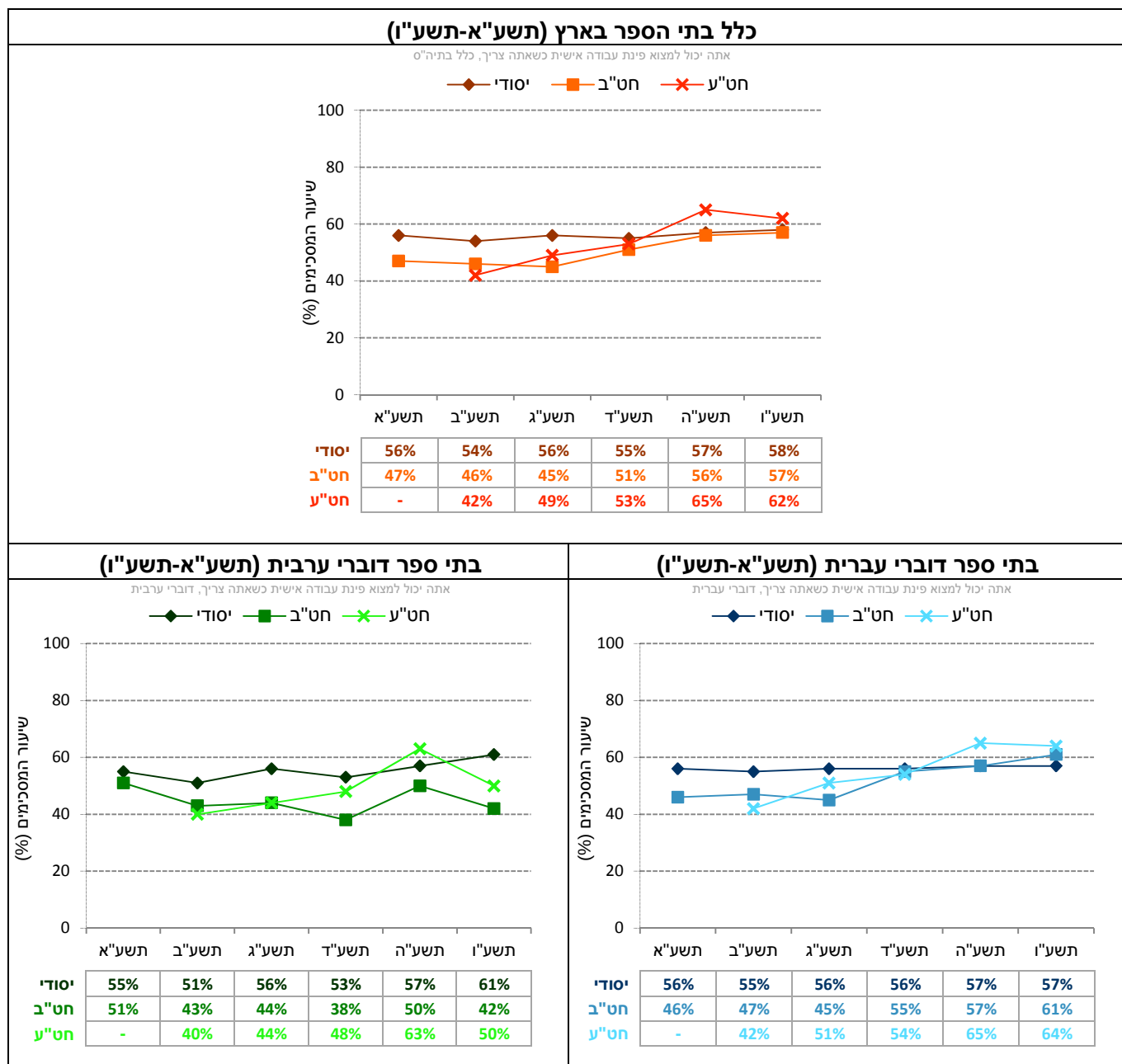
6.3.2 מציאת פינה לעבודה אישית בעת הצורך – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בהמשך לשאלה הקודמת בדבר קיום פינת עבודה אישית בבית הספר, התבקשו המורים לציין את התדירות שבה הם יכולים למצוא פינה לעבודה אישית בעת הצורך. למורים הוצגו כמה אפשרויות תשובה: 1. "תמיד או ברוב הגדול של המקרים"; 2. "בכמה מקרים מהמקרים"; 3. "במעט המקרים או אף פעם לא". להלן יוצגו שיעורי המורים אשר בחרו באפשרות התשובה "תמיד או ברוב הגדול של המקרים", בשנים תשע"א-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 3.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"א-תשע"ו)

בתרשים 54 מוצגים נתוני אפשרות תשובה: "כשאתה צריך פינת עבודה שבה תוכל לעבוד באופן אישי אתה יכול למצוא כזו בבית הספר תמיד או ברוב המקרים" בשנים תשע"א-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 54: דיווחי המורים על מציאת פינה לעבודה אישית: שיעור המסכימים עם אפשרות התשובה "כשאתה צריך פינת עבודה שבה תוכל לעבוד באופן אישי אתה יכול למצוא כזו בבית הספר תמיד או ברוב המקרים" בשנים תשע"א-תשע"ו

לוח 3 מציג את התפלגות דיווחי המורים על אפשרויות התשובה לשאלה: "כשאתה צריך פינת עבודה שבה תוכל לעבוד באופן אישי, באיזו תדירות אתה יכול למצוא כזו בבית הספר?"

לוח 3: דיווחי מורים על השאלה "כשאתה צריך פינת עבודה שבה תוכל לעבוד באופן אישי, באיזו תדירות אתה יכול למצוא כזו בבית הספר?" (תשע"ו)

תדירות	שלב חינוך	כלל בתיה"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
תמיד או ברוב המקרים	יסודי	58%	57%	61%
	חט"ב	57%	61%	42%
	חט"ע	62%	64%	50%
בכחצית המקרים	יסודי	18%	18%	21%
	חט"ב	17%	14%	25%
	חט"ע	15%	14%	19%
במיעוט מהמקרים או אף פעם לא	יסודי	24%	26%	18%
	חט"ב	27%	25%	33%
	חט"ע	24%	22%	31%

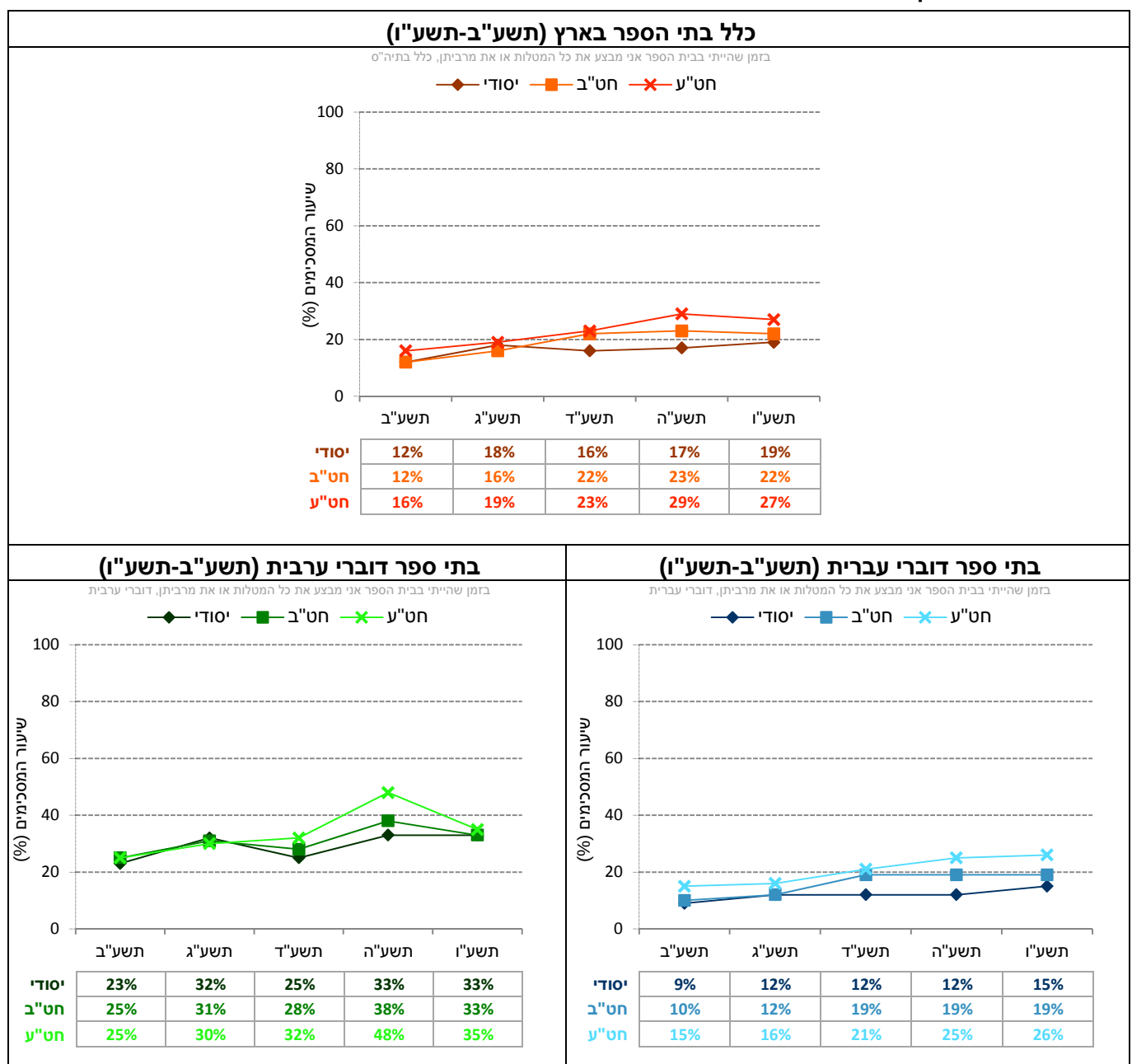
6.3.3 היקף ביצוע המטלות בזמן שהייה בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

לבסוף התבקשו המורים לציין איזה חלק של המטלות, כמו בדיקת עבודות ומבחנים, בדיקת שיעורי בית וכד' הם מבצעים בזמן שהייתם בבית הספר. למורים הוצגו כמה אפשרויות תשובה: 1. "את כל המטלות או מרביתן"; 2. "כמחצית המטלות"; 3. "חלק קטן מן המטלות או כלל לא". תחילה יוצגו שיעורי המורים אשר בחרו באפשרות התשובה "את כל המטלות או מרביתן", בשנים תשע"ב-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 3.

השוואה לאורך שנים של אפשרות התשובה (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 55 מוצגים נתוני אפשרות התשובה: "בזמן שהייתי בבית הספר אני מבצע את כל המטלות שלי כמורה או את מרביתן" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 55: דיווחי המורים על אפשרות התשובה "בזמן שהייתי בבית הספר אני מבצע את כל המטלות שלי כמורה או את מרביתן" בשנים תשע"ב-תשע"ו

לוח 4 מציג את התפלגות דיווחי המורים על אפשרויות התשובה לשאלה: "איזה חלק מהמטלות שלך כמורה (בדיקת עבודות, מבחנים, הכנת שיעורים וכו') אתה מבצע בזמן שהייתך בבית הספר?"

לוח 4: דיווחי מורים על השאלה: "איזה חלק מהמטלות שלך כמורה (בדיקת עבודות, מבחנים, הכנת שיעורים וכו') אתה מבצע בזמן שהייתך בבית הספר?" (תשע"ו)

היקף המטלות	שלב חינוך	כלל בתיה"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
את כל המטלות או מרביתן	יסודי	19%	15%	33%
	חט"ב	22%	19%	33%
	חט"ע	27%	26%	35%
כמחצית המטלות	יסודי	19%	17%	25%
	חט"ב	21%	20%	24%
	חט"ע	21%	20%	23%
חלק קטן מן המטלות או כלל לא	יסודי	62%	68%	41%
	חט"ב	57%	61%	43%
	חט"ע	52%	54%	43%

פרק 6: ממצאים עיקריים

הסביבה הפיזית לפי דיווחי תלמידים (יסודי חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, בשנת תשע"ו 63% מתלמידי ה'ו' וכ-47% מתלמידי ז'י"א דיווחו כי הסביבה הפיזית בבית ספרם נקייה, מטופחת ומתאימה ללמידה. שיעורי הדיווח גבוהים הרבה יותר בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית. עם העלייה בשכבת הגיל מצטמצם הפער בין מגזרי השפה.
- בהשוואה בין השנים תשס"ח-תשע"ו ניכרת מגמת עלייה עם תנודתיות בשיעורי המדווחים על סביבה פיזית נאותה בבתי ספר דוברי ערבית יסודיים וחט"ב. בתשע"ו יחסית לתשע"ה נשמרה יציבות. בחט"ע דוברות ערבית לעומת זאת נרשמה ירידה גדולה (מ-56% ל-47%). בבתי ספר דוברי עברית נרשמה עלייה מתונה עם תנודתיות לאורך השנים בשכבות גיל ה'ט'. בחט"ע נרשמה יציבות.
- עיון בהיגדים המרכיבים את הממד המסכם מעלה, כי בעוד ששיעורי הדיווח על סביבה פיזית מיטבית בכיתות הלימודים ובחצר בית הספר הם גבוהים יחסית, הרי ששיעורי הדיווח על תקינות ועל ניקיון שירותי התלמידים הם נמוכים יחסית: רק 36% מתלמידי ה'ו', 25% מתלמידי ז'י"א ו-27% מתלמידי י"א מדווחים כך. בקרב תלמידים דוברי עברית בחט"ב, רק 20% דיווחו על תקינות וניקיון השירותים.
- כמו כן, תלמידים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מתלמידים בבתי ספר דוברי עברית על כל ההיגדים המרכיבים את הממד בשלוש שכבות הגיל, מלבד תלמידים בחט"ע על ההיגדים "הכיתה שלי היא מקום שנוח ללמוד בו" ו- "חצר בית הספר יפה ומטופחת".

תנאים לשהייה ממושכת בבית הספר לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, מרבית המורים (כשלושה רבעים) דיווחו בתשע"ו כי התנאים הפיזיים בבית ספרם מספקים את צרכיהם ומאפשרים שהייה ממושכת בבית הספר. המורים הביעו שביעות רצון מרמת הנגישות למחשוב והתקשוב ומקיומו של מקום מתאים לישיבות צוות, ובמידה פחותה יותר, מהתאמת המקום לשם קיום פגישות ולהוראה בקבוצות קטנות.
- הרמות הגבוהות ביותר של שביעות רצון מהתנאים לשהייה ממושכת נרשמו בבתי"ס היסודיים, לאחר מכן בחט"ע, ואילו בחט"ב נרשמו רמות שביעות הרצון הנמוכות ביותר באופן יחסי.
- רמות שביעות הרצון של המורים היו מעט נמוכות יותר בבתי ספר דוברי ערבית בשכבות הגיל חט"ב וחט"ע בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית בכול ההיגדים כמעט. בשכבת הגיל יסודי לעומת זאת, רמות שביעות הרצון של המורים בבתי ספר דוברי ערבית היו גבוהות מאלו של דוברי עברית בכול הקשור למחשוב ותקשוב, לתנאי אחסון, למקום מתאים לעבוד, למקום מתאים לקיום פגישות, ולמקום מתאים להוראה בקבוצות קטנות. באשר למקום מתאים לישיבות צוות ומקום מתאים לאכילה שיעורי הדיווח בבתי ספר יסודיים דוברי עברית היו גבוהים מאלו של דוברי ערבית.
- נתונים נוספים שאינם מוצגים בדוח זה (ראו נספח 3) מלמדים, כי ככלל, בקרב מורים בבתי ספר יסודיים נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח לאורך שנים על תנאים מספקים לשהייה ממושכת בשני מגזרי השפה. בקרב מורים בחט"ב – בבתי ספר דוברי עברית נרשמה עלייה ובקרב דוברי ערבית יציבות. באשר למורים בחט"ע, בשני מגזרי השפה נרשמה החל מתשע"ב עלייה משמעותית בעיקר בהיגדים שעסקו בקיום מקום מתאים לעבוד בו ומקום מתאים לקיום פגישות. עם זאת, בהשוואה לתשע"ה בקרב דוברי ערבית נרשמו ירידות בולטות (של כ-9%) ב-"מחשוב ותקשוב", ב-"מקום מתאים לישיבות צוות" וב-"מקום מתאים להוראה בקבוצות" בחט"ב ובחט"ע.

פינת עבודה אישית לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- כ-30% מהמורים בשלב חינוך יסודי וחט"ב ו-41% מהמורים בשלב חינוך חט"ע דיווחו כי יש להם פינת עבודה אישית בבית ספרם. שיעור המדווחים גבוה יותר בבתי ספר דוברי עברית בשלב חינוך חט"ב וחט"ע לעומת שלב חינוך יסודי שבו נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית.
- בהשוואה לאורך השנים בקרב דוברי עברית נרשמה עלייה מתונה בשלב חינוך יסודי ועלייה משמעותית בשלבי חינוך חט"ב וחט"ע עם התמתנות בתשע"ו. בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה מתונה בשלב חינוך יסודי וחט"ב ועלייה משמעותית בחט"ע עם ירידה של 6% בין תשע"ה לתשע"ו.
- בנוסף להימצאות פינת עבודה אישית בבית הספר, נשאלו המורים האם הם יכולים למצוא פינת עבודה לעבודה אישית (לא פינת עבודה אישית) כאשר הם צריכים. כ-60% מבין המורים דיווחו שהם יכולים למצוא כזו בבית הספר תמיד או ברוב המקרים. שיעורי הדיווח גבוהים במקצת בחט"ע בהשוואה ליסודי

ולחט"ב.

- השוואת שיעורי הדיווח בין מגזרי השפה מלמדת, כי בעוד שבשלב חינוך יסודי שיעורי הדיווח בקרב דוברי ערבית עולים במקצת על אלו של דוברי עברית, הרי שבשלב החינוך חט"ב וחט"ע שיעורי הדיווח בקרב דוברי ערבית עולים משמעותית על אלו של דוברי הערבית בכ- 15%.
- בהשוואה לאורך שנים בקרב דוברי עברית נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח בשלב חינוך יסודי ועלייה בקרב דוברי ערבית. בשלב חינוך חט"ב בקרב דוברי העברית נרשמה עלייה בין תשע"א לתשע"ו ובקרב דוברי ערבית נרשמה ירידה עם תנודתיות. בשלב חינוך חט"ע בשני מגזרי השפה גם יחד נרשמה עלייה עד תשע"ה וירידה משמעותית של 13% בקרב מורים דוברי ערבית בשלב חינוך חט"ע.

היקף ביצוע המטלות בזמן השהייה בבית ספר לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מורים נשאלו האם הם מבצעים את כל המטלות או את מרביתן בזמן השהייה בבית הספר. 27% מהמורים בחט"ע, 22% מהמורים בחט"ב ו-19% מהמורים ביסודי דיווחו כי הם מבצעים את כל המטלות או את מרביתן בזמן שהייתם בבית הספר.
- פערים גדולים נרשמו בשיעורי הדיווח בין מגזרי השפה. שיעורי דיווח גבוהים (באשר לביצוע כל המטלות או מרביתן) נרשמו בבתי ספר דוברי ערבית לעומת בתי ספר דוברי עברית בכל שלבי החינוך (33% לעומת 15% ביסודי, 33% לעומת 19% בחט"ב ו-35% לעומת 26% בחט"ע, בהתאמה).
- בהשוואה לאורך שנים נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח באשר לביצוע כל המטלות או מרביתן בזמן השהייה בבית הספר בשני מגזרי השפה ובכל שלבי החינוך. יש לציין כי בקרב מורים בחט"ע בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה ירידה ניכרת בתשע"ו (מ-48% ל-35%).

לסיכום,

- מרבית התלמידים (כשני שליש ביסודי וקצת פחות ממחצית בחט"ב וחט"ע) והמורים (כשלושה רבעים) דיווחו על סביבה פיזית נאותה ועל תנאים מספקים לשהייה ממושכת. עם העלייה בשלבי החינוך נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח בהיבטים אלה.
- כמו כן, במרבית ההיבטים שנבדקו לאורך השנים ניכרת מגמת עלייה בשיעורי הדיווח על תשתיות וסביבה פיזית בבית הספר, למעט חט"ע דוברות ערבית שם נרשמה ירידה משמעותית בין תשע"ה לתשע"ו. מכלל ההיבטים שנבדקו, שיעורי הדיווח על תקינות ועל ניקיון שירותי התלמידים הם הנמוכים ביותר (כשליש מן התלמידים מדווחים על שירותים נקיים ותקינים) ויש לתת את הדעת על סוגיה זו.
- גם שיעורי הדיווח על קיומה של פינת עבודה אישית בקרב מורים ביסודי וחט"ב הוא נמוך יחסית (כשליש). כרבע מן המורים דיווחו כי הם מצליחים לבצע את כל המטלות או את מרביתן בזמן שהותם בבית הספר.
- יש לשים לב למגמת ירידה מסתמנת בשיעורי הדיווח על פינת עבודה אישית בין תשע"ה לתשע"ו בבתי ספר חט"ב וחט"ע דוברי ערבית.

7. קידום אורח חיים בריא

קידום אורח חיים בריא בקרב תלמידים צובר תאוצה בשנים האחרונות לאור העלייה במודעות הציבור להשלכות של אורח חיים בריא על איכות חיים גבוהה ומניעת תחלואה. אין עוררין על כך שכדי לקדם אורח חיים בריא בקרב האוכלוסייה הבוגרת – החינוך לבריאות אמור להתחיל כבר בגילאי בית הספר.

קידום אורח חיים בריא בבתי ספר יכול להיות מונהג באמצעות הקניית ידע והגברת המודעות לנושא, טיפוח אחריות לבריאות, הטמעת הנושא כחלק מתרבות החיים בבתי הספר ועידוד תלמידים לאמץ התנהגויות מקדמות בריאות⁸. הפרק הנוכחי מבקש לבחון באיזו מידה וכיצד מונהג הנושא בבתי הספר לפי דיווחי תלמידים ומורים.

תחילה נבחן את מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא, בהמשך נציג נתונים על אורח חיים בריא כחלק מן התרבות הבית ספרית ולבסוף נבחן התנהגויות תלמידים המקדמות שמירה על אורח חיים בריא.

7.1 מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

לצורך בדיקת הנושא נשאלו התלמידים על אודות מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא בקרב התלמידים, דהיינו, האם שוחחו אתם בבית הספר על תזונה נכונה ועל חשיבותה, והאם שוחחו אתם על חשיבותה של פעילות גופנית. לתלמידים נתנו שלוש אפשרויות תשובה: "לא שוחחו אתנו"; "כן, פעם אחת"; "כן, יותר מפעם אחת". נתונים אלו נאספו לראשונה בתשע"ה.

בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה יוצגו שיעורי התלמידים אשר ציינו כי שוחחו אתם בנושא זה לפחות פעם אחת בשנים תשע"ה-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלות אלה בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראונספח 2.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא בקרב התלמידים
א. "השנה שוחחו אתנו בבית הספר על תזונה נכונה ועל חשיבותה לבריאות" [*]
ב. "השנה שוחחו אתנו בבית הספר על חשיבותה של פעילות גופנית/ספורט לבריאות" [*]

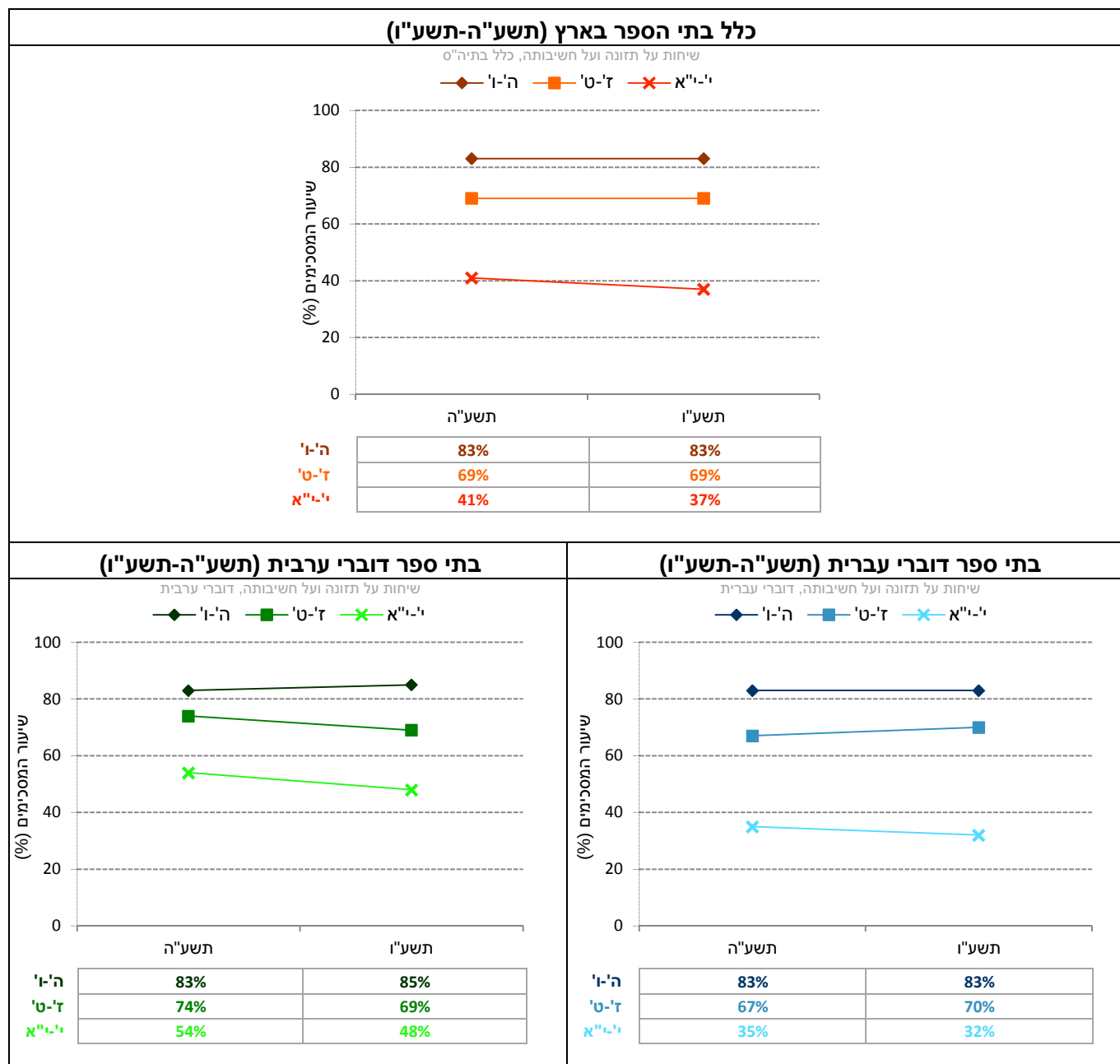
^{*} בהיגדים אלו התבקשו התלמידים לציין האם וכמה פעמים התקיימו האירועים המתוארים בהיגדים. לתלמידים נתנו שלוש אפשרויות תשובה: (1) לא שוחחו אתנו, (2) כן, פעם אחת, (3) כן, יותר מפעם אחת. בעבור ההיגדים אלו מוצג בתרשים שיעור העונים "פעם אחת או יותר מפעם אחת".

8 משרד החינוך (2011). חוזר מנכ"ל עב/3(א), מיוחד לשנת "אורח חיים בריא ופעיל", 9.8-2.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 56 מוצגים נתוני אפשרות התשובה: "השנה שוחחו אתנו בבית הספר על תזונה נכונה ועל חשיבותה לבריאות פעם אחת או יותר מפעם אחת" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

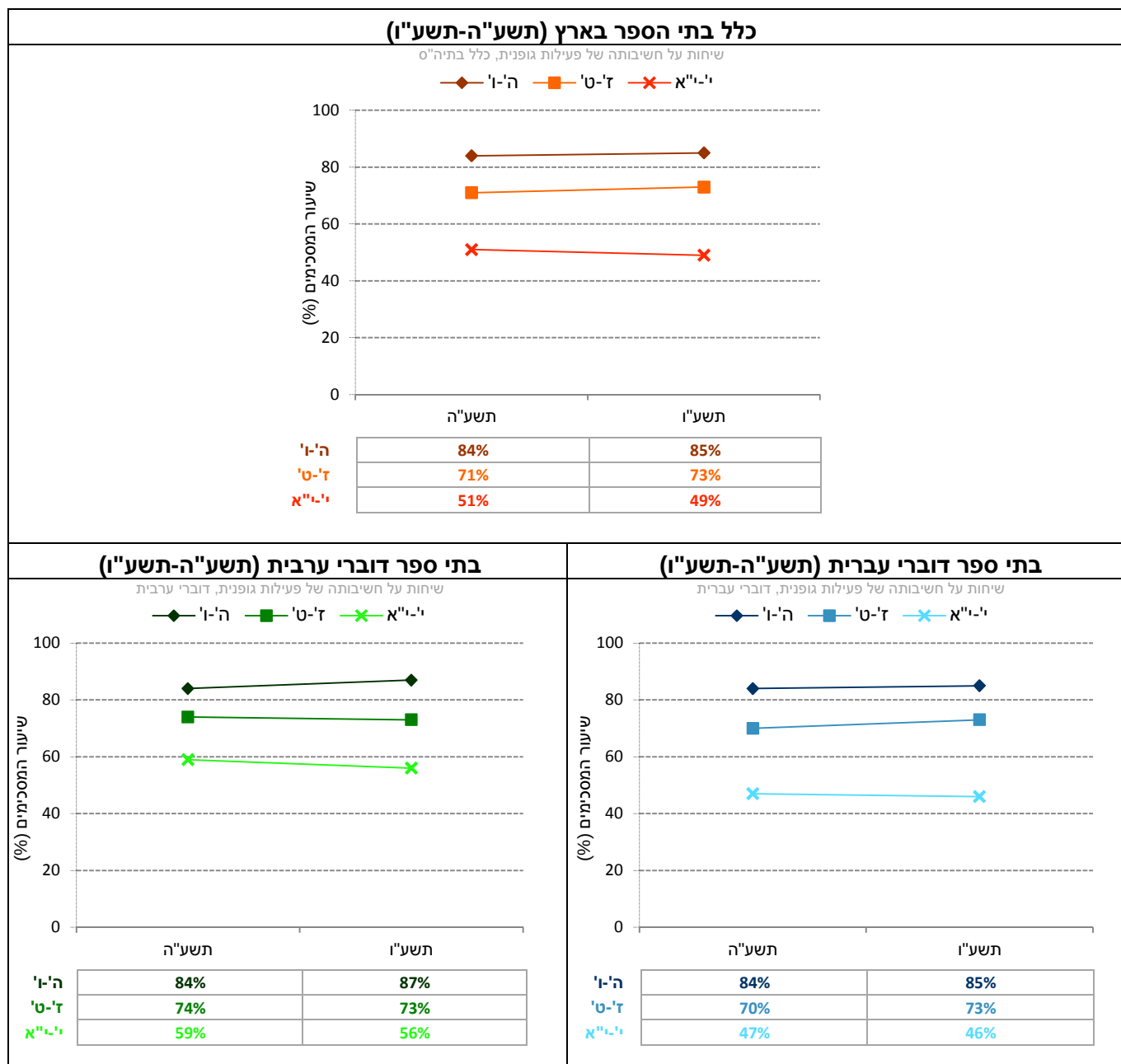
תרשים 56: דיווחי התלמידים על שיחות בבית הספר על תזונה ועל חשיבותה לבריאות: שיעור המסכימים עם אפשרות התשובה "פעם אחת או יותר מפעם אחת" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ה-תשע"ו)

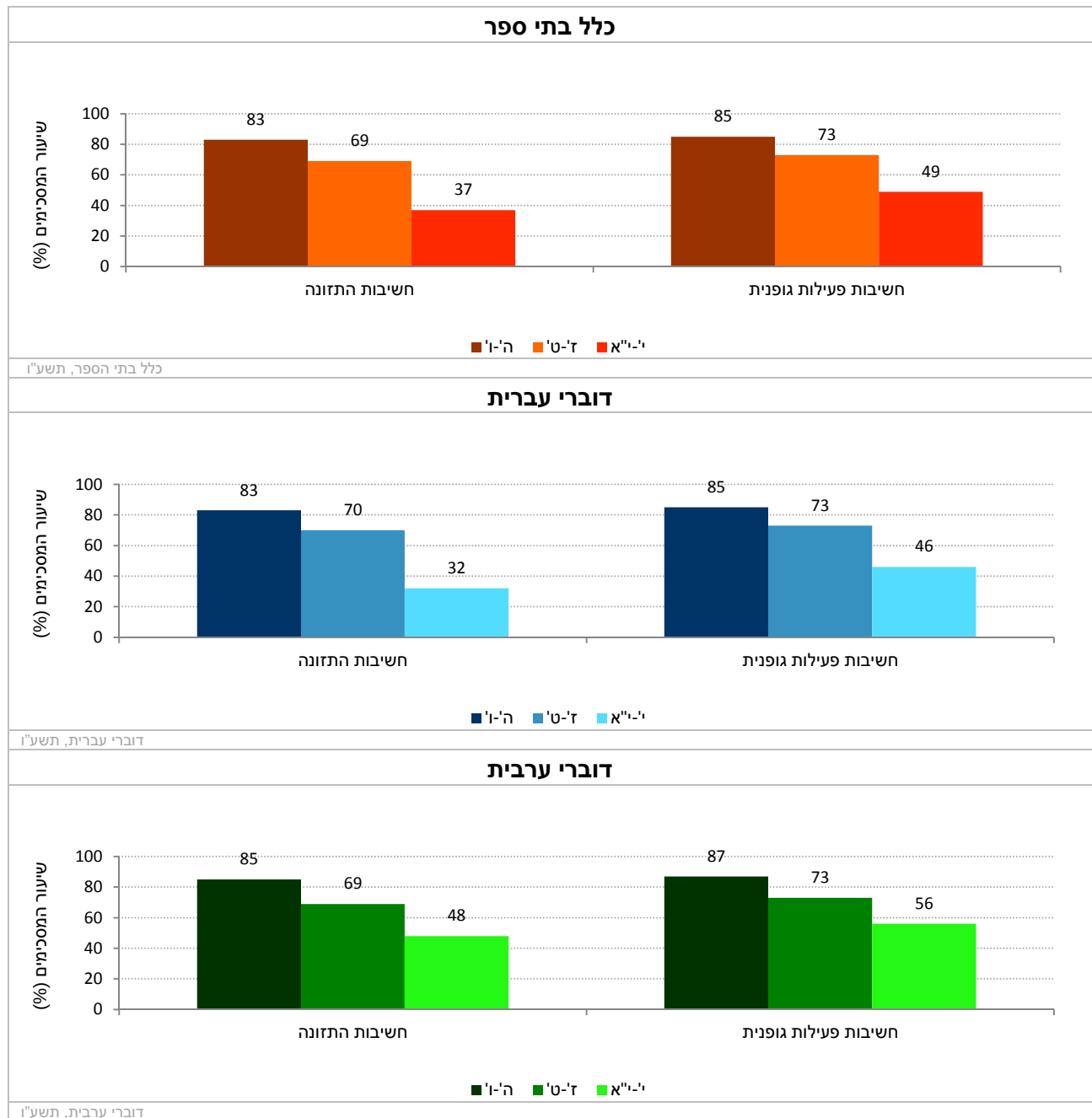
בתרשים 57 מוצגים נתוני אפשרות התשובה: "השנה שוחחו אתנו בבית הספר על חשיבותה של פעילות גופנית/ספורטיבית לבריאות פעם אחת או יותר מפעם אחת" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 57: דיווחי התלמידים על שיחות בבית הספר על חשיבותה של פעילות גופנית/ספורטיבית לבריאות: שיעור המסכימים עם אפשרות התשובה "פעם אחת או יותר מפעם אחת" בשנים תשע"ה-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 58 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים במאמצי בית הספר לקידום אורח בריא בקרב התלמידים בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 58: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)*

* בתרשים מוצג שיעור העונים "פעם אחת או יותר מפעם אחת".

7.2 מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא – דיווחי מחנכים, ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כהשלמה לדיווחי התלמידים נשאלו גם המחנכים על אודות מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא הן מבחינת מתן הנחיות לתלמידים במגוון של היבטים והן מבחינת הטמעת הנושא כחלק מן התרבות הבית ספרית. בחלק זה מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים בקידום אורח בריא לפי דיווחי מורים מחנכים. חשוב לציין כי למרות שהוצגו הן לתלמידים והן למחנכים היגדים העוסקים בקידום אורח חיים בריא, הרי שאין זה נכון להשוות באופן ישיר בין תשובות התלמידים לתשובות המחנכים, מפאת הבדלים בניסוח ההיגדים והסולמות עליהם נבדקו.

7.2.1 הנחיית תלמידים בנושא אורח חיים בריא – דיווחי מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

לצורך בדיקת הנושא נשאלו המחנכים האם תלמידי כיתתם קבלו הנחיות במגוון של נושאים כגון, תזונה נכונה ומניעת השמנה, פעילות גופנית, שמירה על הבריאות ומניעת מחלות ועוד.

נתונים על הנחיית תלמידים בנושא אורח חיים בריא בבתי הספר נאספו בשנה"ל תשע"ו בקרב מורים מחנכים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. נתונים אלו נאספו לראשונה בתשע"ה.

בנושא זה לא מובאות בדוח הנוכחי השוואות לאורך שנים של נתוני היגדים (בשל ריבוי הנתונים), וניתן לעיין בנתונים לאורך שנים בנספח 3.

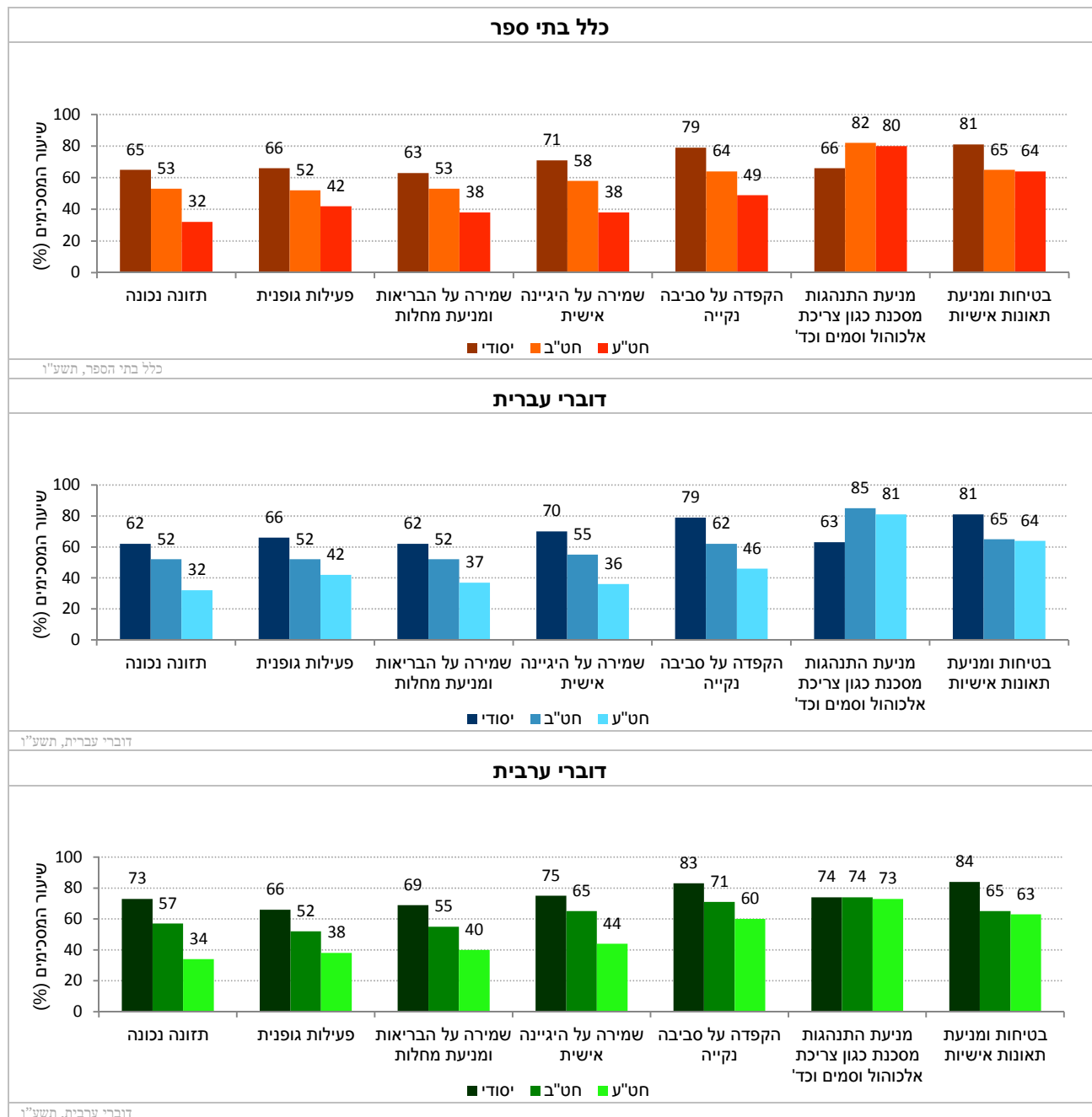
להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: הנחיית תלמידים בנושא אורח חיים בריא*
א. "תלמידי כיתתך קיבלו השנה הנחיה בנושא: תזונה נכונה ומניעת השמנה"
ב. "תלמידי כיתתך קיבלו השנה הנחיה בנושא: פעילות גופנית"
ג. "תלמידי כיתתך קיבלו השנה הנחיה בנושא: שמירה על הבריאות ומניעת מחלות"
ד. "תלמידי כיתתך קיבלו השנה הנחיה בנושא: שמירה על היגיינה אישית"
ה. "תלמידי כיתתך קיבלו השנה הנחיה בנושא: הקפדה על סביבה נקייה ואסתטית ותרומתה לבריאות"
ו. "תלמידי כיתתך קיבלו השנה הנחיה בנושא: מניעת התנהגות מסכנת כגון צריכת אלכוהול וסמים, עישון, הפרעות אכילה וכד"
ז. "תלמידי כיתתך קיבלו השנה הנחיה בנושא: בטיחות ומניעת תאונות אישיות בדרכים, בבית, ברחוב וכד"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

בתרשים 59 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים בהנחיית תלמידים בנושא אורח חיים בריא בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 59: דיווחי מחנכים על הנחיית תלמידים בנושא אורח חיים בריא: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

7.2.2 קידום אורח חיים בריא כחלק מן התרבות הבית ספרית – דיווחי מחנכים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כאמור, המחנכים נשאלו בנוסף גם על הטמעת "אורח חיים בריא" כחלק מתרבות החיים בבית הספר. בבתי ספר בהם קיימת תרבות בית ספרית המקדמת אורח חיים בריא, הנושא מוטמע בכל מעגלי החיים הבית ספריים כמו תכניות בית ספריות, שותפות הורים ופיתוח מקצועי של מורים.

כדי לבחון את הנושא נשאלו מחנכים האם בבית הספר פותחה תכנית שנתית לקידום הבריאות, האם הם קיבלו תמיכה או סיוע לצורך הטמעת הנושא, והאם הורי התלמידים היו שותפים לפעילות בקידום הבריאות הנערכת בבית הספר. נתונים אלו נאספו לראשונה בתשע"ה.

נתונים על קידום אורח חיים בריא בבתי הספר כחלק מן התרבות הבית ספרית נאספו בשנה"ל תשע"ו בקרב מורים מחנכים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים. הנתונים מוצגים עבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

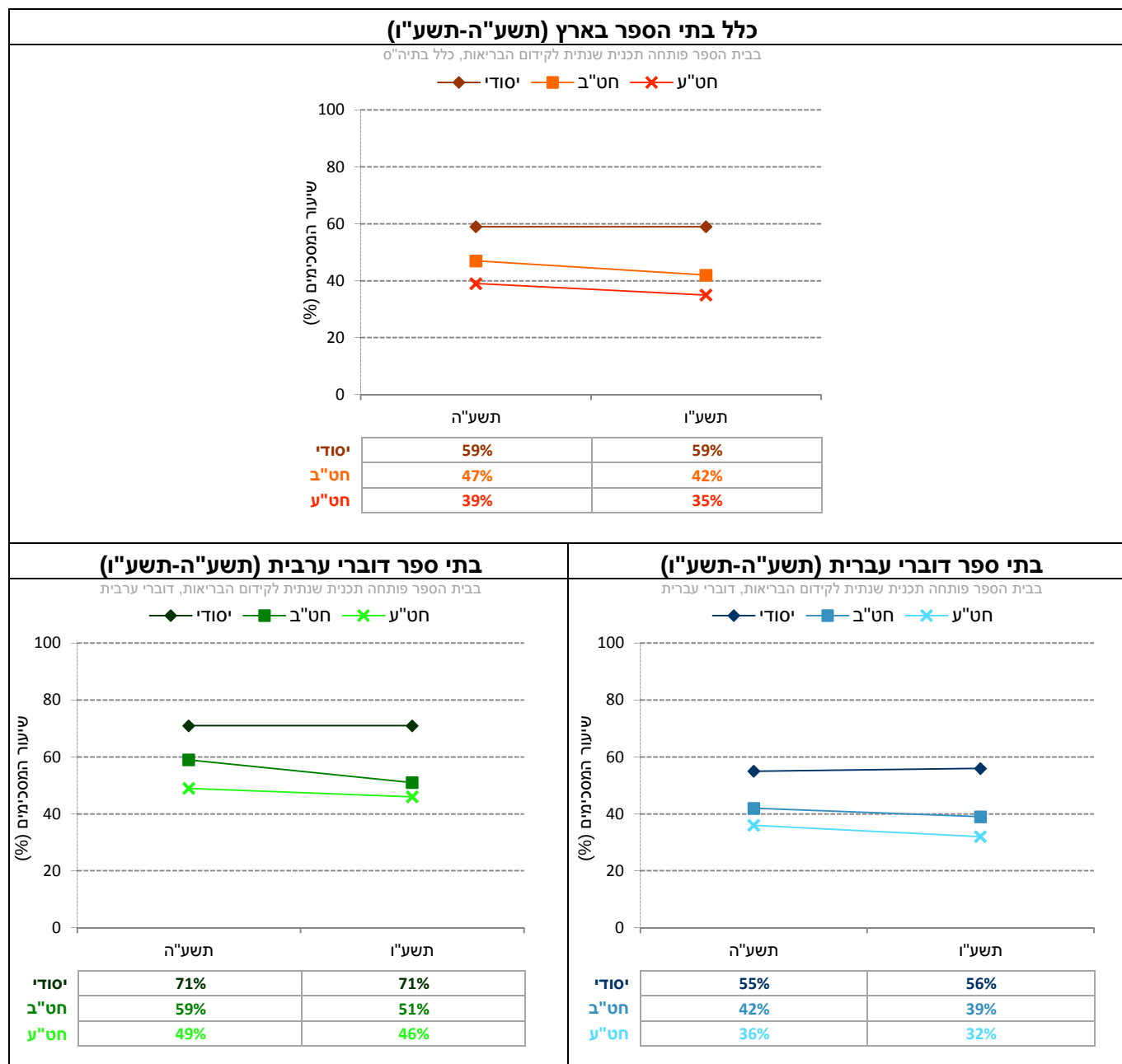
ללא מדד מסכם: קידום אורח חיים בריא כחלק מן התרבות הבית ספרית*
א. "בבית הספר פותחה תכנית שנתית לקידום הבריאות"
ב. "במהלך השנה קיבלת תמיכה שוטפת, ליווי או סיוע לצורך הכנת פעילויות בתחום אורח חיים בריא וחינוך לבריאות טובה או להפעלתן"
ג. "הורי התלמידים שותפים לפעילות בקידום הבריאות הנערכת בבית הספר"

* סולם התשובות היה "כן" או "לא". בתרשים מוצג שיעור המשיבים "כן".

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 60 מוצגים נתוני ההיגד "בית הספר פותחה תכנית שנתית לקידום הבריאות" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

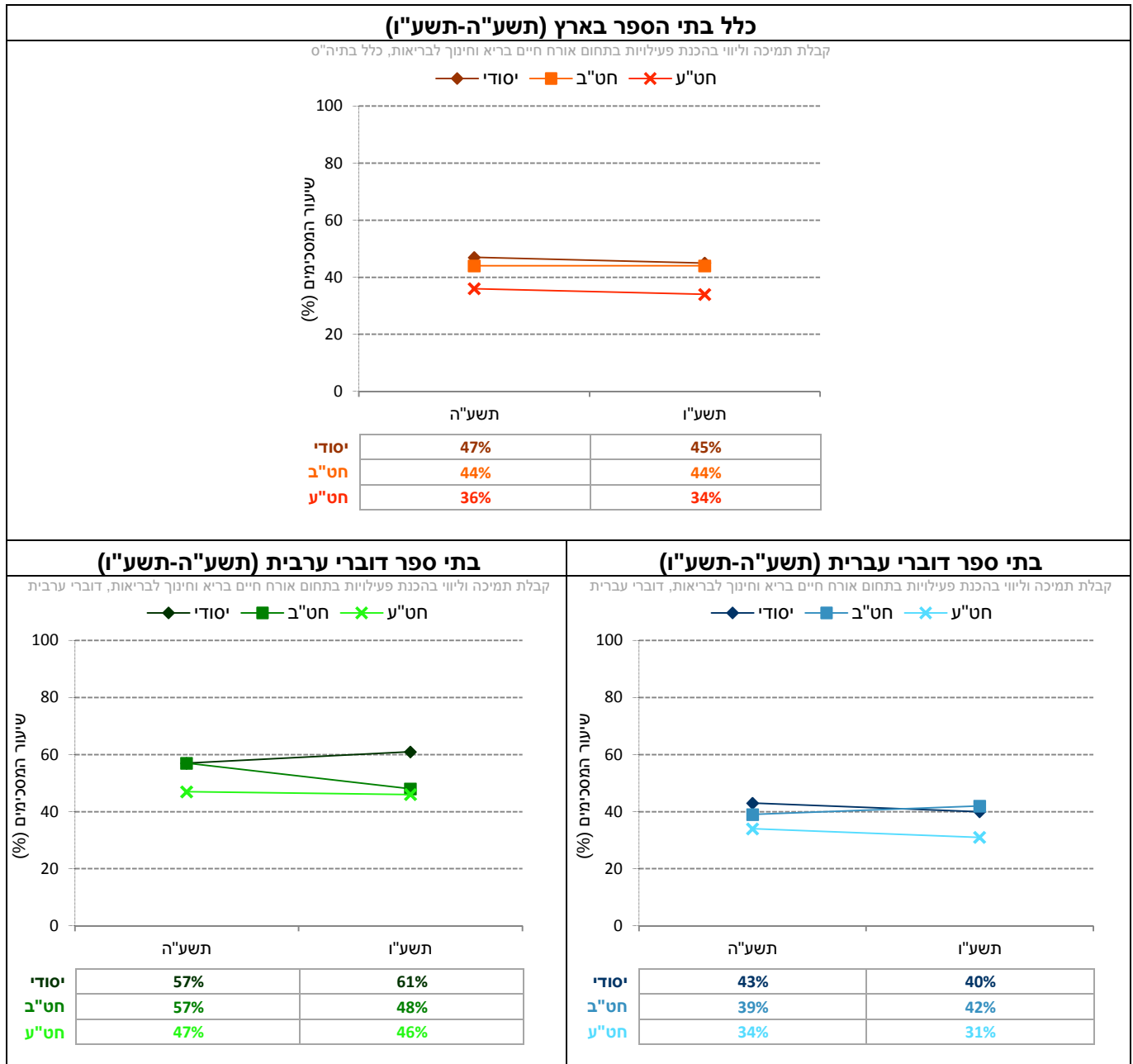
תרשים 60: דיווחי המחקרים על ההיגד: "בית הספר פותחה תכנית שנתית לקידום הבריאות" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 61 מוצגים נתוני ההיגד "במהלך השנה קיבלת תמיכה שוטפת, ליווי או סיוע לצורך הכנת פעילויות בתחום אורח חיים בריא וחינוך לבריאות טובה או להפעלתן" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

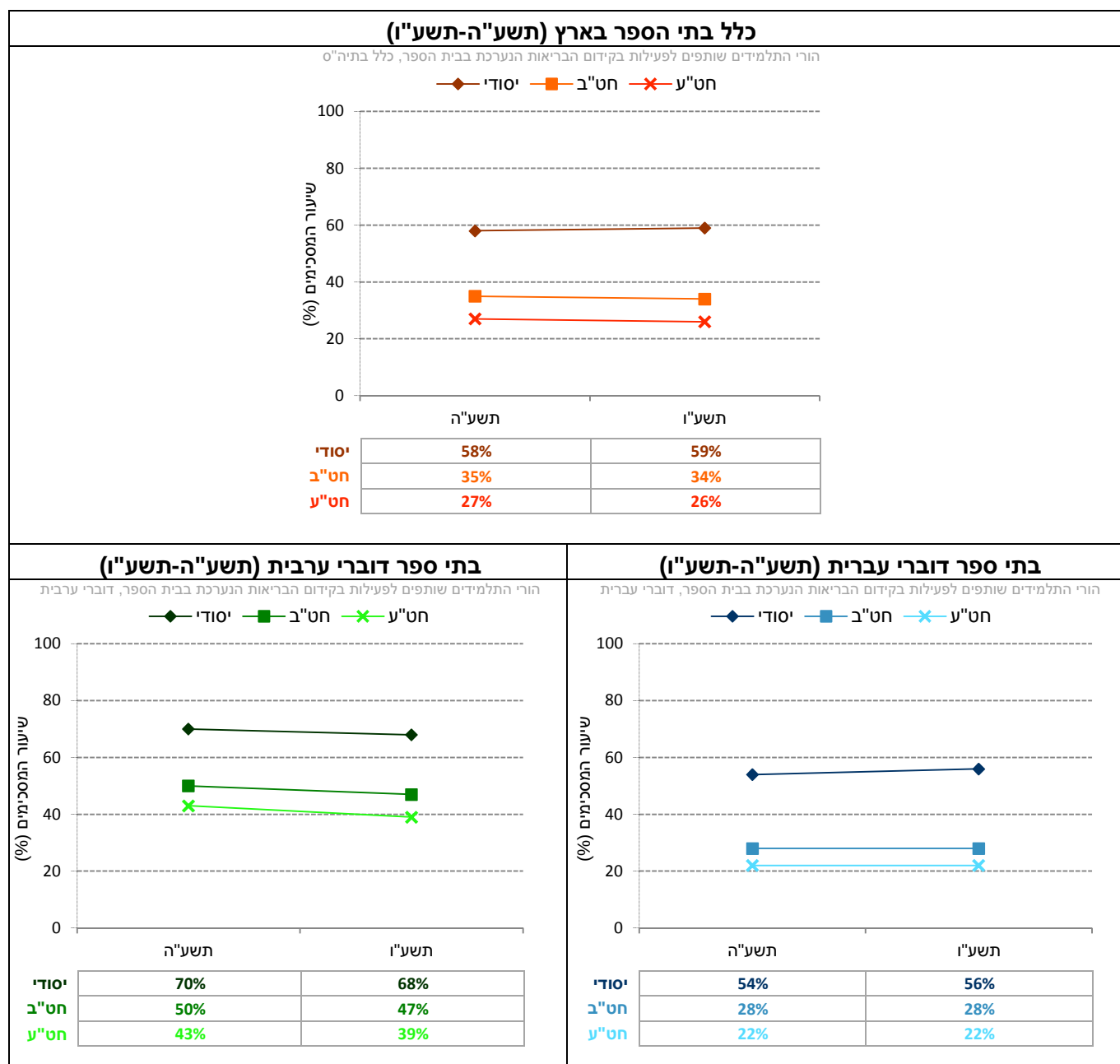
תרשים 61: דיווחי המחקרים על ההיגד: "במהלך השנה קיבלת תמיכה שוטפת, ליווי או סיוע לצורך הכנת פעילויות בתחום אורח חיים בריא וחינוך לבריאות טובה או להפעלתן" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

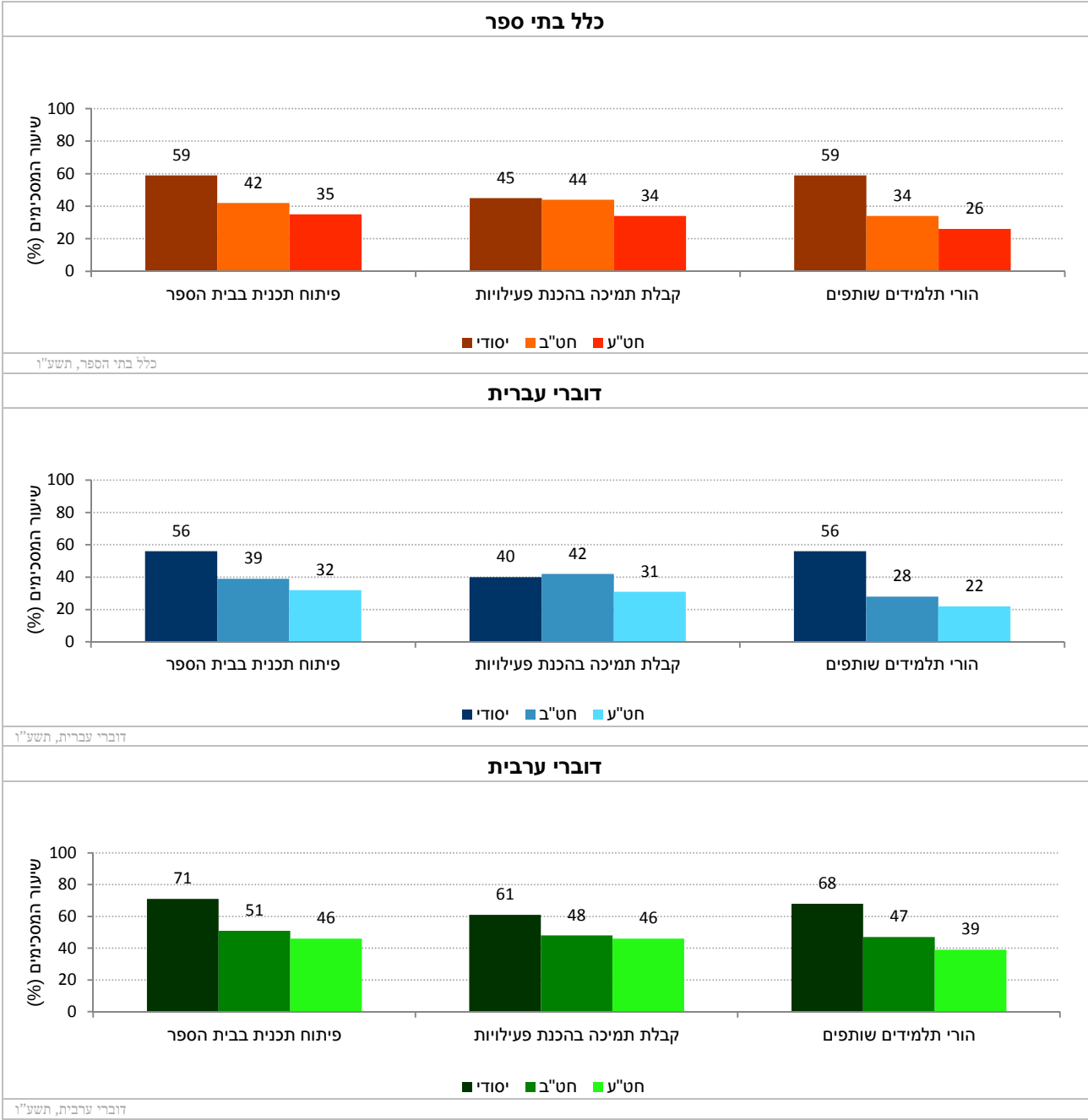
בתרשים 62 מוצגים נתוני ההיגד "הורי התלמידים שותפים לפעילות בקידום הבריאות הנערכת בבית הספר" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 62: דיווחי המחקרים על ההיגד: "הורי התלמידים שותפים לפעילות בקידום הבריאות הנערכת בבית הספר" בשנים תשע"ה-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה:
 בתרשים 63 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים בקידום אורח חיים בריא כחלק מן התרבות הבית ספרית בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 63: דיווחי המהנכים על קידום אורח חיים כחלק מן התרבות הבית ספרית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

7.3 התנהגויות תלמידים המקדמות שמירה על אורח חיים בריא – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

לסיום, נשאלו התלמידים באיזו תדירות הם עצמם נהנים מתזונה המבוססת על שילוב של חלבונים, פחמימות, פירות וירקות לעומת תזונה המבוססת על עוגות, עוגיות חטיפים וכד'. לתלמידים הוצגו שלוש אפשרויות תשובה: "אף פעם או כמעט אף פעם", "לפעמים", "תמיד או כמעט תמיד".

בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה יוצגו שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "תמיד או כמעט תמיד" בשנים תשע"ה-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלות אלה בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2. נתונים אלו נאספו לראשונה בתשע"ה.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

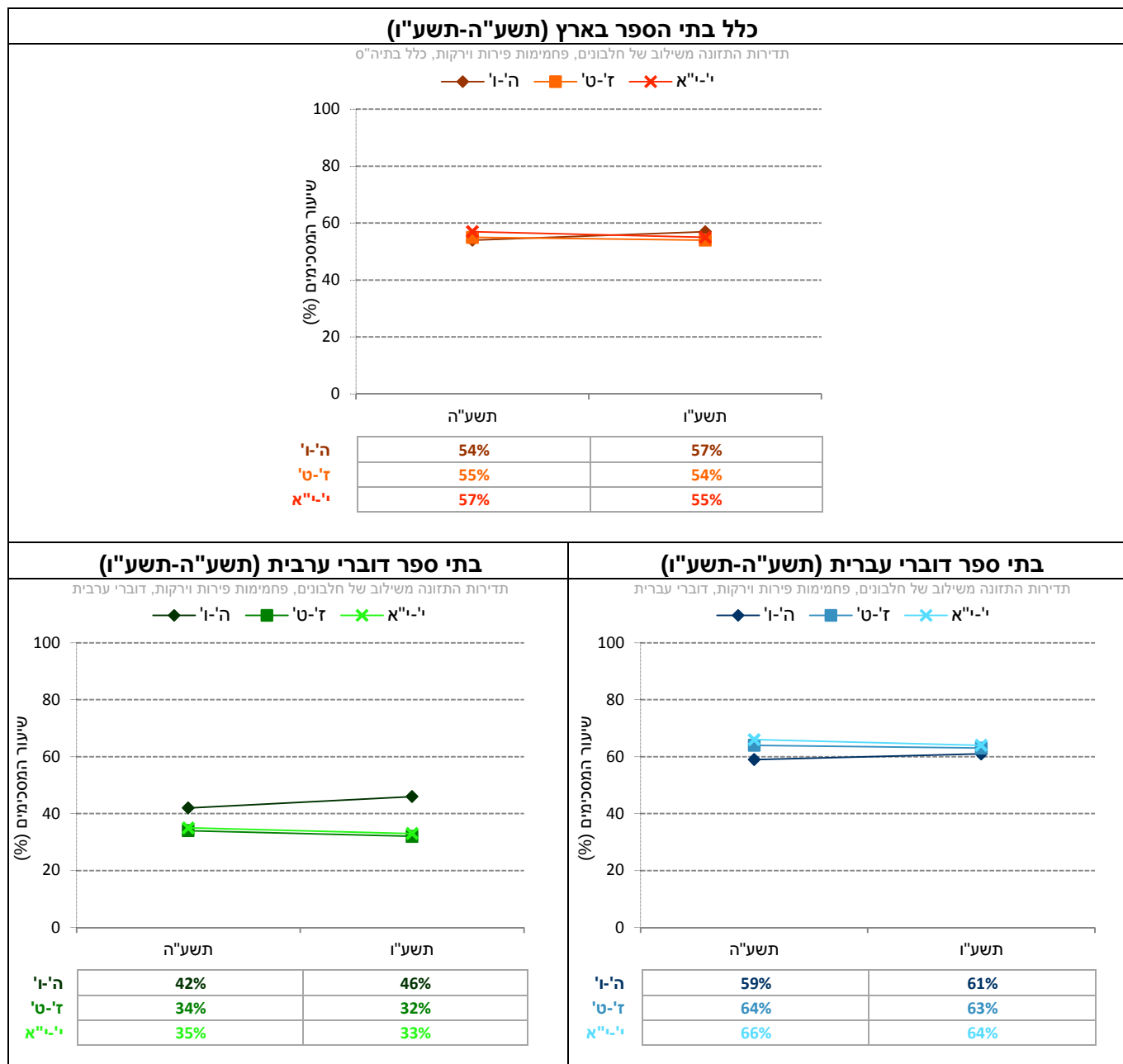
ללא מדד מסכם: התנהגויות תלמידים המקדמות שמירה על אורח חיים בריא*
א. "המזון שאתה אוכל ביום רגיל בשבוע – כולל שילוב של חלבונים (כמו ביצים, גבינה, בשר), פחמימות (כמו לחם, אורז, תפוחי אדמה), פירות וירקות"
ב. "ביום רגיל אתה נוהג לאכול שלושה פריטים או יותר מהמאכלים האלה: פרוסת עוגה, עוגייה, חטיף מתוק, חטיף מלוח וכו'"

* בהיגדים אלו התבקשו התלמידים לציין באיזו תדירות הם נוהגים לאכול את צירוף המזונות המתואר בהיגדים. לתלמידים נתנו שלוש אפשרויות תשובה: (1) אף פעם או כמעט אף פעם, (2) לפעמים, (3) תמיד או כמעט תמיד. בעבור היגדים אלו מוצג בתרשים שיעור התלמידים שבחר באפשרות התשובה "תמיד או כמעט תמיד".

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 64 מוצגים נתוני אפשרות התשובה: "תמיד או כמעט תמיד" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

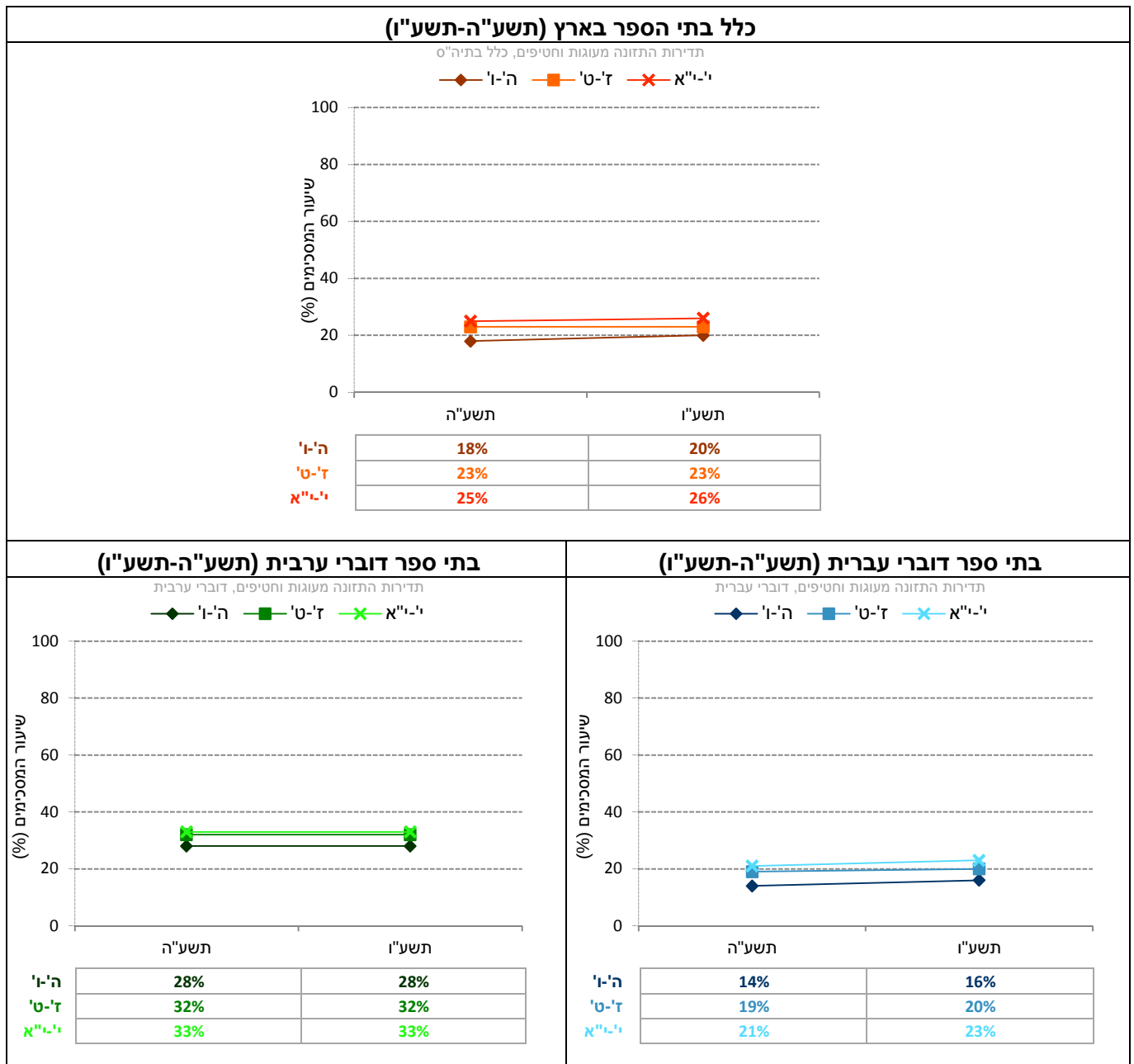
תרשים 64: דיווחי התלמידים על תדירות האכילה של צירוף המזונות חלבונים, פחמימות, פירות וירקות: שיעור המסכימים עם אפשרות התשובה "תמיד או כמעט תמיד" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 65 מוצגים נתוני אפשרות התשובה: "תמיד או כמעט תמיד" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 65: דיווחי התלמידים על תדירות האכילה של פריטי מזון כמו עוגה וחטיפים: שיעור המסכימים עם אפשרות התשובה "תמיד או כמעט תמיד" בשנים תשע"ה-תשע"ו

בלוח 5 ובלוח 6 מוצגים נתוני ההיגדים (תשע"ו) העוסקים בהתנהגויות תלמידים המקדמות שמירה על אורח חיים בריא, לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

לוח 5: התפלגות דיווחי התלמידים על תדירות האכילה של צירוף המזונות חלבונים, פחמימות, פירות וירקות לפי שלב חינוך ומגזר שפה (תשע"ו)*

המזון שאתה אוכל ביום רגיל בשבוע – כולל שילוב של חלבונים (כמו ביצים, גבינה, בשר), פחמימות (כמו לחם, אורז, תפוחי אדמה), פירות וירקות	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
אף פעם או כמעט אף פעם	יסודי	9%	7%	15%
	חט"ב	12%	7%	23%
	חט"ע	12%	8%	23%
לפעמים	יסודי	34%	32%	39%
	חט"ב	34%	30%	45%
	חט"ע	32%	28%	44%
תמיד או כמעט תמיד	יסודי	57%	61%	46%
	חט"ב	54%	63%	32%
	חט"ע	55%	64%	33%

* שיעור התלמידים שבחר באפשרות התשובה "לא זוכר" עמד על 7% ביסודי-חט"ב ועל 5% בחט"ע. 3% לא השיבו על השאלה ביסודי-חט"ב ו-3% לא השיבו על השאלה בחט"ע.

לוח 6: התפלגות דיווחי התלמידים על תדירות האכילה של פריטי מזון כמו עוגה וחטיפים בחלוקה לפי שלב חינוך ומגזר שפה (תשע"ו)*

ביום רגיל אתה נוהג לאכול שלושה פריטים או יותר מהמאכלים האלה: פרוסת עוגה, עוגייה, חטיף מתוק, חטיף מלוח וכו'	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
אף פעם או כמעט אף פעם	יסודי	29%	32%	21%
	חט"ב	26%	28%	20%
	חט"ע	25%	27%	19%
לפעמים	יסודי	52%	52%	50%
	חט"ב	51%	52%	48%
	חט"ע	50%	50%	48%
תמיד או כמעט תמיד	יסודי	20%	16%	28%
	חט"ב	23%	20%	32%
	חט"ע	26%	23%	33%

* שיעור התלמידים שבחר באפשרות התשובה "לא זוכר" עמד על 6% ביסודי-חט"ב ועל 5% בחט"ע. 3% לא השיבו על השאלה ביסודי-חט"ב ו-3% לא השיבו על השאלה בחט"ע.

מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא – דיווחי תלמידים (יסודי חט"ב וחט"ע)

- תלמידים נשאלו באשר למאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא – האם שוחחו אתם על החשיבות של תזונה נכונה ועל החשיבות של פעילות גופנית. נמצא, כי עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח של התלמידים על מאמצי בית הספר: בעוד שבשכבת גיל ה'ו' כ- 85% מהתלמידים דיווחו כי הסבירו להם על חשיבותה של תזונה נכונה ופעילות גופנית, רק כ-70% מהתלמידים בשכבת גיל ז'ט' דיווחו כך ובשכבת גיל י'ו' רק כ-45% מהתלמידים הסכימו עם ההיגדים.
- בשכבת גיל ה'ו' ו- ז'ט' נרשם הבדל קטן בשיעורי הדיווח בין בתי ספר דוברי עברית לבתי ספר דוברי ערבית בשני ההיגדים. בשכבת גיל י'ו' נרשם פער של 16% לטובת בתי ספר דוברי ערבית בהתייחס לתזונה נכונה ו-10% בהתייחס לפעילות גופנית.

מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא – דיווחי מחנכים (יסודי חט"ב וחט"ע)

- בנוסף לתלמידים נשאלו גם מחנכים על אודות מאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא בקרב התלמידים.
- באשר למאמצי בית הספר לקידום אורח חיים בריא – שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נרשמו על ההיגדים "תלמידים קיבלו הנחייה בנוגע למניעת התנהגות מסכנת" ו-"תלמידים קיבלו הנחייה בנוגע לבטיחות ומניעת תאונות אישיות" ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר נרשמו על ההיגדים "תלמידים קיבלו הנחייה בנוגע לתזונה נכונה" ו-"תלמידים קיבלו הנחייה בנוגע לשמירה על הבריאות ומניעת מחלות".
- מחנכים בשלב חינוך יסודי דיווחו בשיעורים גבוהים יותר ממחנכים בשלבי החינוך חט"ב וחט"ע על הנחיית תלמידים בנוגע לתזונה נכונה, פעילות גופנית, שמירה על הבריאות, היגיינה אישית, הקפדה על הסביבה ובטיחות. לעומת זאת, בחט"ב ובחט"ע מחנכים דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על הנחייה בנוגע למניעת התנהגות מסכנת.
- מחנכים בבתי ספר דוברי ערבית ביסודי דיווחו בשיעורים גבוהים על כל ההיגדים מלבד על ההיגד שעוסק בפעילות גופנית בהם שיעור המדווחים זהה בשני המגזרים. בשלב חינוך חט"ב מורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים על רוב ההיגדים מלבד על פעילות גופנית ועל בטיחות ומניעת תאונות אישיות שבהם לא נרשם הבדל ומלבד על מניעת התנהגות מסכנת שבה נרשם פער לטובת מורים דוברי עברית. בשלב חינוך חט"ע נרשם פער לטובת מורים בבתי ספר דוברי עברית על ההיגדים העוסקים בפעילות גופנית, בבטיחות ומניעת תאונות אישיות ובמניעת התנהגות מסכנת.
- נתונים נוספים שאינם מוצגים בדוח הנוכחי (ראו נספח 3) מלמדים, כי בין השנים תשע"ה-תשע"ו בחט"ב ובחט"ע דוברות ערבית נרשמו בעיקר ירידות בשיעורי הדיווח של המורים. בקרב מורים בחט"ב דוברות עברית נרשמו עליות בהיגדים שעסקו בהנחיית תלמידים בנושאים של תזונה נכונה, שמירה על הבריאות ושמירה על היגיינה אישית. בכל שלבי החינוך ובשני מגזרי השפה נרשמו באופן גורף ירידות בשיעורי הדיווח בהיגד שעסק בהנחיית תלמידים בנושא פעילות גופנית.
- באשר לקידום אורח חיים בריא כחלק מן התרבות הבית ספרית – ככלל, עם העלייה בשלב החינוך נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח של המחנכים על שילוב אורח חיים בריא באקלים הבית ספרי בשני מגזרי השפה.
- 59% מבין המחנכים ביסודי, 42% בחט"ב ו- 35% בחט"ע דיווחו על פיתוח תכנית שנתית לקידום הבריאות בבית הספר (דוברי ערבית בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה לדוברי עברית בשלושת שלבי החינוך).
- כ-45% מבין המחנכים ביסודי ובחט"ב וכשליש מבין המחנכים בחט"ע דיווחו על קבלת תמיכה וליווי שוטפים לצורך הכנת פעילויות בתחום אורח חיים בריא (דוברי ערבית בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה לדוברי עברית).
- כ- 60% בין המחנכים ביסודי, כשליש בחט"ב וכרבע בחט"ע דיווחו על שיתוף הורים בפעילויות לקידום הבריאות בבית הספר, בשיעורים גבוהים יותר באופן משמעותי בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית.

- באשר להתנהגויות תלמידים המקדמות שמירה על אורח חיים בריא – כ-60% מהתלמידים בבתי ספר דוברי עברית בשלוש שכבות הגיל דיווחו שהם אוכלים תמיד או כמעט תמיד שילוב מזונות הכולל חלבונים, פחמימות, פירות וירקות לעומת כ-35% בבתי ספר דוברי ערבית. בעוד שבקרב תלמידים דוברי עברית שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר היו בקרב תלמידים בחט"ע ובחט"ב (כ-64%) לעומת יסודי (61%), הרי שבקרב תלמידים דוברי ערבית שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר היו בקרב תלמידים ביסודי (46%) לעומת חט"ב וחט"ע (כ-33%).

- כ-20% מהתלמידים דוברי העברית בשלוש שכבות הגיל וכ-30% מן התלמידים דוברי הערבית דיווחו כי הם תמיד או כמעט תמיד אוכלים פריטי מזון כמו עוגה וחטיפים. בשני המגזרים נרשמה עלייה קלה בשיעורי הדיווח על אכילת חטיפים עם העלייה בשכבות הגיל.

לסיכום,

- ממבט על נראה כי הן לפי דיווחי התלמידים והן לפי דיווחי המחנכים, בתי ספר עושים מאמצים לקידום אורח חיים בריא בקרב תלמידיהם באמצעות שיחות לגבי חשיבות התזונה הנכונה, הנחיות באשר לקיום פעילות גופנית ומתן הנחיות לתלמידים בנושאים רבים נוספים (מניעת התנהגות מסכנת, בטיחות ומניעת תאונות ועוד). כמו כן, בכחצית מבתי הספר קיימת תכנית לקידום בריאות.

- יחד עם זאת הקניית אורח חיים בריא נפוצה הרבה יותר, באופן משמעותי, בבתי הספר היסודיים מאשר בחט"ב ובחט"ע, ובקרב בתי ספר דוברי ערבית מאשר בתי ספר דוברי עברית (לגבי האחרון, בעיקר בכול מה שקשור לתרבות הבית ספרית). עם זאת נראה, כי לתלמידים דוברי עברית ישנם הרגלי תזונה טובים יותר מאשר לתלמידים דוברי ערבית (כשני שליש לעומת כשליש בהתאמה).

8. טיולים או סיורים מטעם בית הספר

מאז היווסדה התפתחה במערכת החינוך מסורת של טיולים וסיורים שאפשרה לדורות רבים של תלמידים להכיר את סביבתם הקרובה בפרט ואת חבלי הארץ בכלל. לפי הנחיות משרד החינוך, מטרתם של הטיולים והסיורים לעורר בקרב התלמידים את האהבה לארץ, לנופיה ולמורשתה ההיסטורית. הטיולים והסיורים הם חלק בלתי נפרד מהמערך הלימודי-חינוכי של בית הספר וצריכים להיות בזיקה ישירה לתחומי הדעת הנלמדים בבית הספר, להווייה החינוכית ולאקלים ולתרבות של בית הספר.⁹

הפרק הנוכחי מציג נתונים על אודות השתתפות תלמידים בטיולים או בסיורים מטעם בית הספר, על עמדות התלמידים כלפי הטיולים או הסיורים ועל התנהגות התלמידים במהלכם.

8.1 השתתפות תלמידים בטיולים או בסיורים מטעם בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

לצורך בדיקת הנושא נשאלו התלמידים האם מאז תחילת השנה הם השתתפו בטיול או בסיור מטעם בית הספר. לתלמידים ניתנו שלוש אפשרויות תשובה: "כן, התקיים טיול או סיור והשתתפתי בו"; "לא, התקיים טיול או סיור ולא השתתפתי בו"; "לא, לא התקיים טיול או סיור מאז תחילת השנה". בהמשך נשאלו התלמידים שציינו כי השתתפו בטיול או בסיור על היבטים שונים של הטיול או הסיור בו השתתפו.

נתונים על טיולים או סיורים מטעם בית הספר נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב התלמידים בכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י-א). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה.

נציג להלן בלוח 7 את התפלגות דיווחי התלמידים על כלל אפשרויות התשובה לשאלה האם מאז תחילת השנה הם השתתפו בטיול או בסיור מטעם בית הספר.

לוח 7: התפלגות דיווחי התלמידים על השתתפותם בטיול או בסיור מטעם בית הספר מאז תחילת השנה בחלוקה לפי שלב חינוך ומגזר שפה (תשע"ו)*

האם מאז תחילת השנה השתתפת בטיול או בסיור מטעם בית ספר שלך?	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי ערבית	בתי"ס דוברי ערבית
כן, התקיים טיול או סיור והשתתפתי בו	יסודי	85%	84%	89%
	חט"ב	88%	89%	86%
	חט"ע	77%	82%	65%
התקיים טיול או סיור, אך לא השתתפתי בו	יסודי	4%	4%	4%
	חט"ב	6%	5%	8%
	חט"ע	11%	9%	16%
לא, לא התקיים טיול או סיור מאז תחילת השנה	יסודי	11%	12%	7%
	חט"ב	6%	6%	6%
	חט"ע	12%	10%	19%

* בשלב חינוך יסודי-חט"ב 12% מבין התלמידים דוברי העברית ו-22% מבין התלמידים דוברי הערבית לא השיבו על השאלה. בשלב חינוך חט"ע 6% מבין התלמידים דוברי העברית ו-17% מבין דוברי הערבית לא השיבו על השאלה.

⁹ משרד החינוך (2016). חוזר מנכ"ל תשע"ו/7(ב) 6.2-33 היבטים פדגוגיים, ארגוניים, בטיחותיים וביטחוניים בטיולים ובפעילות חוץ בית-ספרית.

8.2 עמדות חיוביות כלפי טיולים או סיורים מטעם בית הספר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כאמור, בהמשך לשאלה שעסקה בהשתתפות תלמידים בטיולים או בסיורים, נשאלו התלמידים, אשר דיווחו על השתתפות בטיולים או בסיורים, באשר לעמדותיהם כלפי הטיולים/סיורים בכמה תחומים: הערכי, הלימודי, האישי-חברתי והחוויתי-ריגושי.

להלן נציג את נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. ההיגדים עוסקים בעמדות חיוביות של התלמידים כלפי הטיול או הסיור האחרון שהשתתפו בו ואשר התקיים מאז תחילת השנה. נתונים על תפיסות תלמידים את הטיולים או הסיורים מטעם בית הספר נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב התלמידים בכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה.

הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית:

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

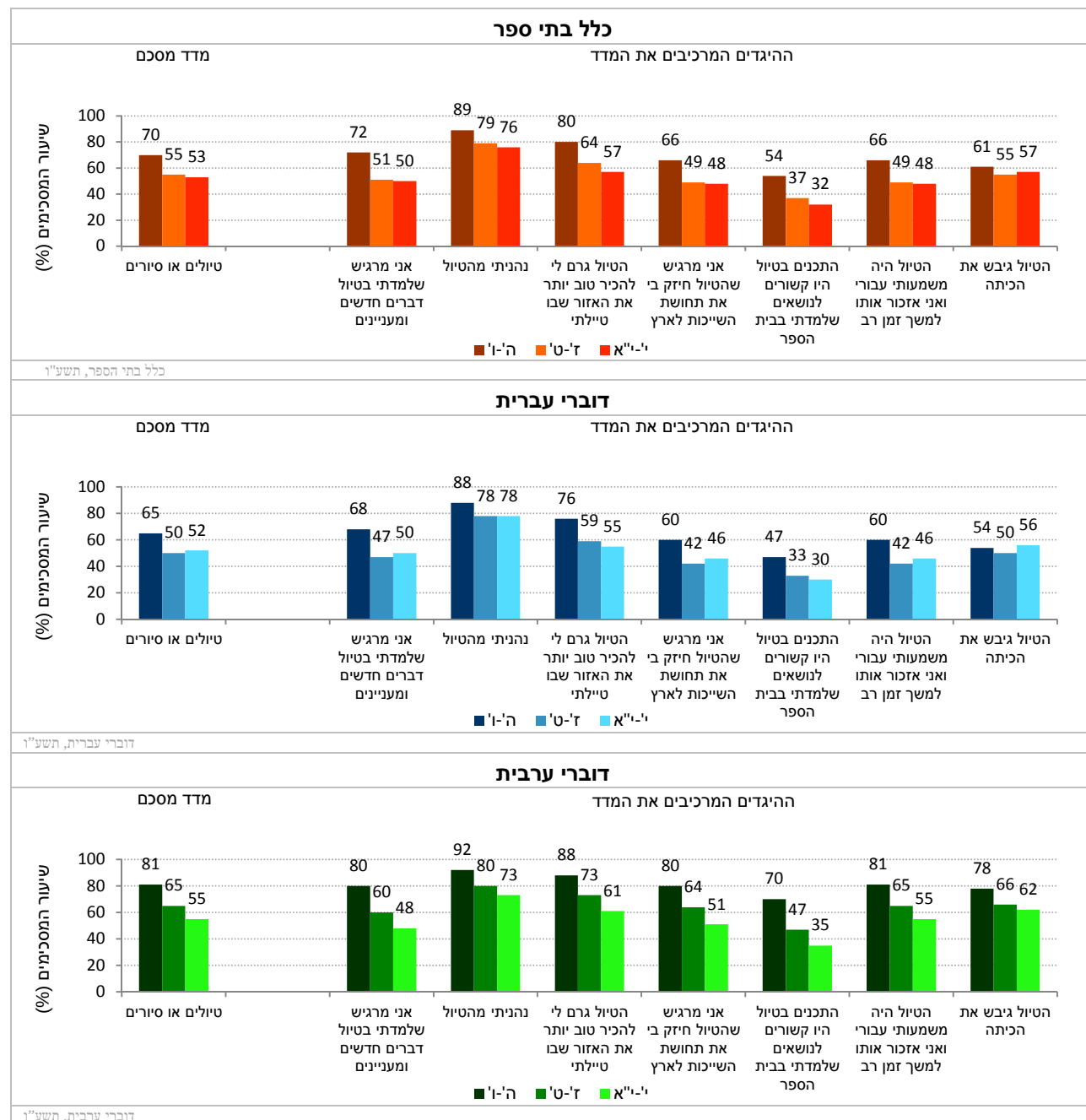
מדד מסכם: עמדות חיוביות כלפי טיולים או סיורים מטעם בית הספר*
א. "אני מרגיש שלמדתי בטיול דברים חדשים ומעניינים"
ב. "נהניתי מהטיול"
ג. "הטיול גרם לי להכיר טוב יותר את האזור שבו טיילתי"
ד. "אני מרגיש שהטיול חיזק בי את תחושת השייכות לארץ"
ה. "התכנים בטיול היו קשורים לנושאים שלמדתי בבית הספר"
ו. "הטיול היה משמעותי עבורי ואני אזכור אותו למשך זמן רב"
ז. "הטיול גיבש את הכיתה. כלומר, הפך את התלמידים לחברים טובים יותר ואכפתיים יותר זה כלפי זה"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "כלל לא" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מידה רבה מאוד ומידה רבה) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 66 מוצגים נתוני המדד המסכם "עמדות חיוביות של תלמידים כלפי טיולים או סיורים מטעם בית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו, לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 66: עמדות חיוביות של תלמידים כלפי טיולים או סיורים מטעם בית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)*

* תלמידים שדיווחו כי לא השתתפו בטיולים או בסיורים, לא נכללו בחישוב נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו

8.3 התנהגות התלמידים במהלך טיולים או סיורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כדי לקבל תמונה מלאה על התנהלות הטיולים או הסיורים מטעם בית הספר נשאלו התלמידים בשאלה נוספת באיזו מידה נהגו התלמידים בצורה אלימה ופרועה במהלך הטיול. הנתונים נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב התלמידים בכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה.

בלוח 8 שלהלן, מוצגים דיווחי תלמידים על ההיגד: "במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה" בכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

לוח 8: דיווחי תלמידים על ההיגד: "במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה" (תשע"ו) בכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית**

היגד	שלב חינוך	כלל בתי הספר	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה	יסודי	10%	7%	18%
	חט"ב	12%	8%	19%
	חט"ע	11%	8%	18%

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאד" (5) ועד "כלל לא" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מידה רבה מאד ומידה רבה) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

** תלמידים שדיווחו כי לא השתתפו בטיולים או בסיורים, לא נכללו בחישוב נתוני ההיגד.

פרק 8: ממצאים עיקריים

השתתפות תלמידים בטיולים או בסיורים מטעם בית הספר (יסודי חט"ב וחט"ע)

- הסוגיה של השתתפות תלמידים בטיולים או בסיורים מטעם בית הספר נבדקה לראשונה בשנה"ל תשע"ו. תלמידים נשאלו האם מאז תחילת השנה הם השתתפו בטיול או בסיור מטעם בית הספר. לתלמידים נתנו שלוש אפשרויות תשובה: "כן, התקיים טיול או סיור והשתתפתי בו"; "התקיים טיול או סיור אך לא השתתפתי בו"; "לא. לא התקיים טיול או סיור מאז תחילת השנה". רוב התלמידים (כ-85%) בשלוש שכבות הגיל דיווחו כי הם השתתפו בסיור או טיול מטעם בית הספר.
- תלמידים דוברי ערבית בשכבת גיל ה'ו' (89%) דיווחו בשיעורים גבוהים יותר ממקביליהם בבתי ספר דוברי עברית (84%) כי השתתפו בטיול/סיור. בשכבת גיל ז'ט' יותר תלמידים בבתי ספר דוברי עברית מדווחים על השתתפות בטיולים (89% לעומת 86%). בשכבת גיל י'י"א הפער גדל – רק 65% מהתלמידים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על השתתפות בטיולים לעומת 82% מהתלמידים בבתי ספר דוברי עברית.
- 11% מהתלמידים ביסודי, 6% בחט"ב ו-12% בחט"ע דיווחו כי לא התקיים טיול או סיור בבית הספר מאז תחילת השנה.

עמדות כלפי טיולים או סיורים מטעם בית הספר (יסודי חט"ב וחט"ע)

- בהמשך לשאלה שעסקה בהשתתפות תלמידים בטיולים/סיורים, נשאלו התלמידים, אשר דיווחו כי אכן השתתפו בטיולים או בסיורים, באשר לעמדותיהם כלפי הטיולים/סיורים בכמה תחומים: הערכי, הלימודי, האישי-חברתי והחוויתי-ריגושי (הם התבקשו להתייחס לטיול/סיור האחרון שהשתתפו בו).
- ככלל 70% מתלמידי ה'ו' וכ- 54% מתלמידים ז'י"א הביעו עמדות חיוביות כלפי הטיולים או הסיורים בהם השתתפו. שיעורי הסכמה גבוהים יותר נרשמו בבתי ספר דוברי ערבית בשלוש שכבות הגיל (81% לעומת 65% ביסודי, 65% לעומת 50% בחט"ב ו-55% לעומת 52% בחט"ע).
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמד, כי ההיגד עם שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר היה "נהניתי מהטיול" ואילו ההיגד עם שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר היה "התכנים בטיול היו קשורים לנושאים שלמדתי בבית הספר" (בעיקר בחט"ע, שם שליש מן התלמידים הביעו הסכמה עם ההיגד).

התנהגות תלמידים במהלך הטיולים או הסיורים (יסודי חט"ב וחט"ע)

- כ-11% מהתלמידים בשלוש שכבות הגיל דיווחו כי "במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה"
- שיעור המדווחים על ההיגד גדול באופן משמעותי בבתי ספר דוברי ערבית. כ- 8% מהתלמידים בבתי ספר דוברי עברית בשלוש שכבות הגיל דיווחו על התנהגות אלימה ומסוכנת לעומת 18% מהתלמידים בבתי ספר דוברי ערבית.

לסיכום

- רוב התלמידים (כ-85%) בשלוש שכבות הגיל דיווחו כי מאז תחילת שנת הלימודים הם השתתפו בסיור או טיול מטעם בית הספר. עם זאת בחט"ע דוברות ערבית עומדים שיעורי הדיווח על 65% בלבד.
- ככלל, 70% מתלמידי ה'ו' לעומת כ- 54% מתלמידים ז'י"א הביעו עמדות חיוביות כלפי הטיולים או הסיורים בהם השתתפו. תלמידים ציינו בעיקר כי הם נהנו מהטיול. שיעור נמוך יחסית של תלמידים ציין כי התכנים בטיול היו קשורים לנושאים הנלמדים בבית הספר. שיעורי הסכמה גבוהים יותר נרשמו בבתי ספר דוברי ערבית בשלוש שכבות הגיל.
- כ-11% מהתלמידים בשלוש שכבות הגיל דיווחו כי "במהלך הטיול תלמידים התנהגו בצורה אלימה ופרועה" (8% בקרב דוברי עברית לעומת 18% בקרב דוברי ערבית).

סביבה פדגוגית

הסביבה הלימודית בבית הספר מתייחסת לכול הגורמים האנושיים והחומריים המשפיעים על הסביבה והמעורבים בפעילותה. עד כה עסקנו בהיבטים שונים של האקלים הבית ספרי, דוגמת יחסים בין השותפים ללמידה, תחושת מוגנות וביטחון, משמעת והתנהגות, סביבה פיזית בבית הספר ועוד. בחלק זה של הדוח נעסוק בהיבטים שונים של **הסביבה הפדגוגית**, דהיינו הסביבה שבה מתרחשים תהליכי ההוראה-למידה של התלמידים (בבית הספר או מחוצה לו) ואשר יש בהם כדי לקדם את הידע, המיומנויות וההישגים הלימודיים של התלמידים.

החלק העוסק בסביבה הפדגוגית מציג טווח רחב של נושאים הקשורים להיבטים רגשיים-מוטיבציוניים שחוזה הלומד, לדרכי הוראה-למידה-הערכה, לתרבות בית ספרית תומכת למידה, לפיתוח מקצועי של מורים, לחינוך חברתי-ערכי בבית הספר ועוד.

9. היבטים רגשיים-מוטיבציוניים בלמידה

חלק זה עוסק בהיבטים הרגשיים-מוטיבציוניים בלמידה, תוך התמקדות ברמת הסקרנות והמוטיבציה ללמידה של התלמידים ובמאמצי בית הספר לעודד אותה, קרי, המידה שבה המורים מצפים מהתלמידים להתאמץ בלימודים, מאמינים ביכולותיהם של התלמידים ומעודדים אותם להעמיק בנושאי הלימוד. יש לציין כי היבטים אלו מקבלים בתקופה האחרונה משנה חשיבות לאור מאמצי משרד החינוך לקידום למידה פעילה, רלוונטית ובעלת ערך ללומד ולחברה.

9.1 מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תלמידים הפועלים מתוך עניין, סקרנות והנאה מעורבים יותר בלמידה ומוכנים להתמודד עם משימות מאתגרות יותר בלמידה. הלמידה בעבורם מלווה בתחושה של הנאה ורצון אמיתי ללמוד, ועל כן תהליך הלמידה יימשך אצלם גם אם לא תהיה דרישה חיצונית לכך¹⁰.

המדד המסכם "מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה" מבקש ללמוד באיזו מידה עקרונות אלו של למידה קונים אחיזה בקרב התלמידים, דהיינו באיזו מידה התלמידים לומדים מתוך סקרנות, מגלים עניין בלימודים ומייחסים להם ערך, ועד כמה הלימודים מקנים לתלמידים תחושה של מסוגלות וביטחון ביכולותיהם.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. נתונים אלה נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ה.

¹⁰ עשור, א' (2001). טיפוח מוטיבציה פנימית ללמידה בבית הספר. בתוך: א', קפלן, וא', עשור (עורכים). הנעה ללמידה: תפיסות חדשות של מוטיבציה, חינוך החשיבה, 20, עמ' 167-190. ירושלים: מכון ברנקו וייס.
ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ו

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

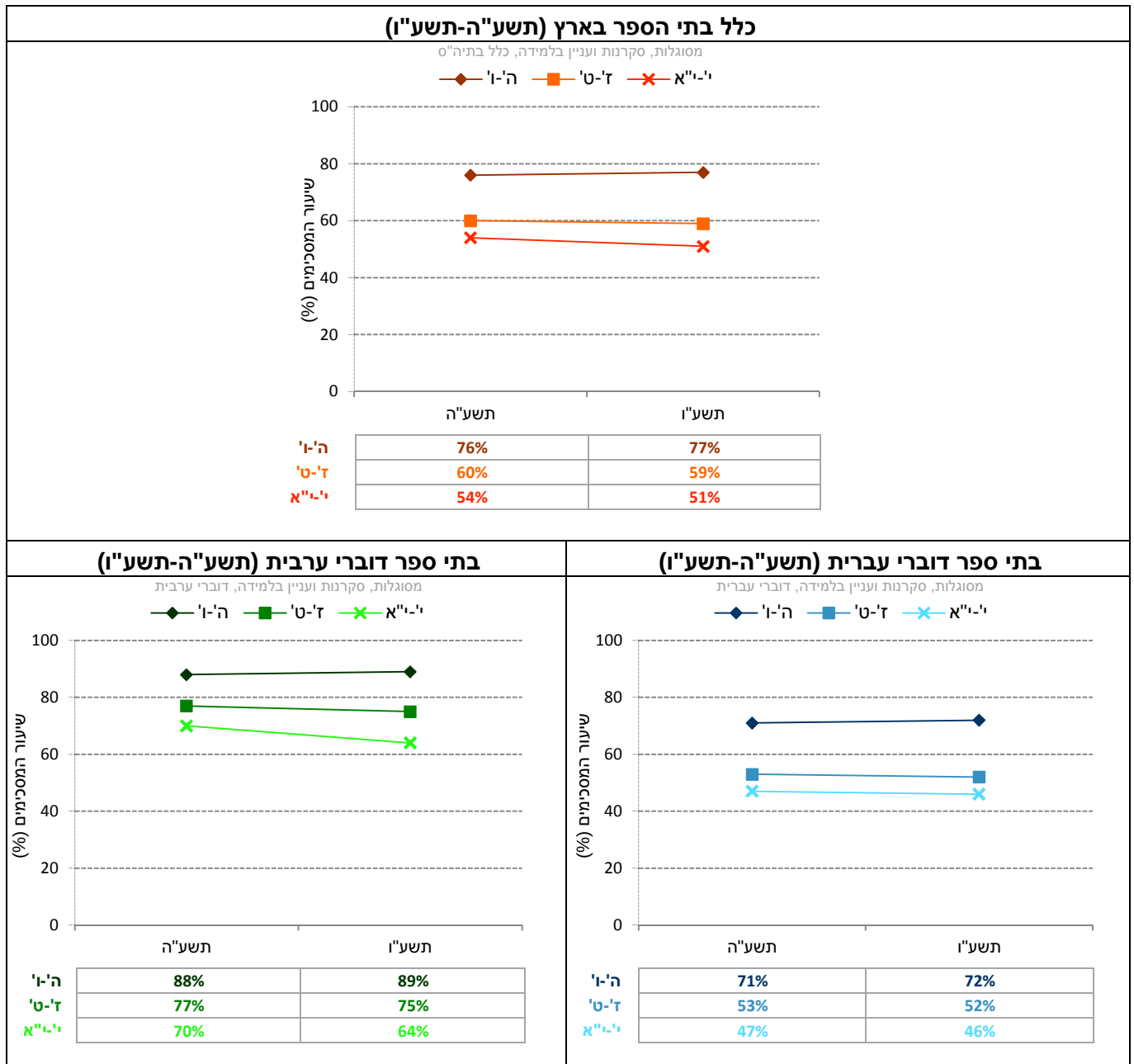
מדד מסכם: מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה
א. "אני מרגיש סקרנות ועניין כלפי הדברים שאני לומד בבית הספר"
ב. "הדברים שמלמדים בבית הספר מקנים לי ידע רב וחשוב"
ג. "אני בטוח שאוכל להצליח בלימודים גם אם המשימות יהיו קשות"
ד. "הדברים שאני לומד בבית הספר עוזרים לי גם מחוץ לשעות הלימודים"
ה. "אני נהנה מהדברים שאני לומד בבית הספר"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 67 מוצגים נתוני המדד המסכם "מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

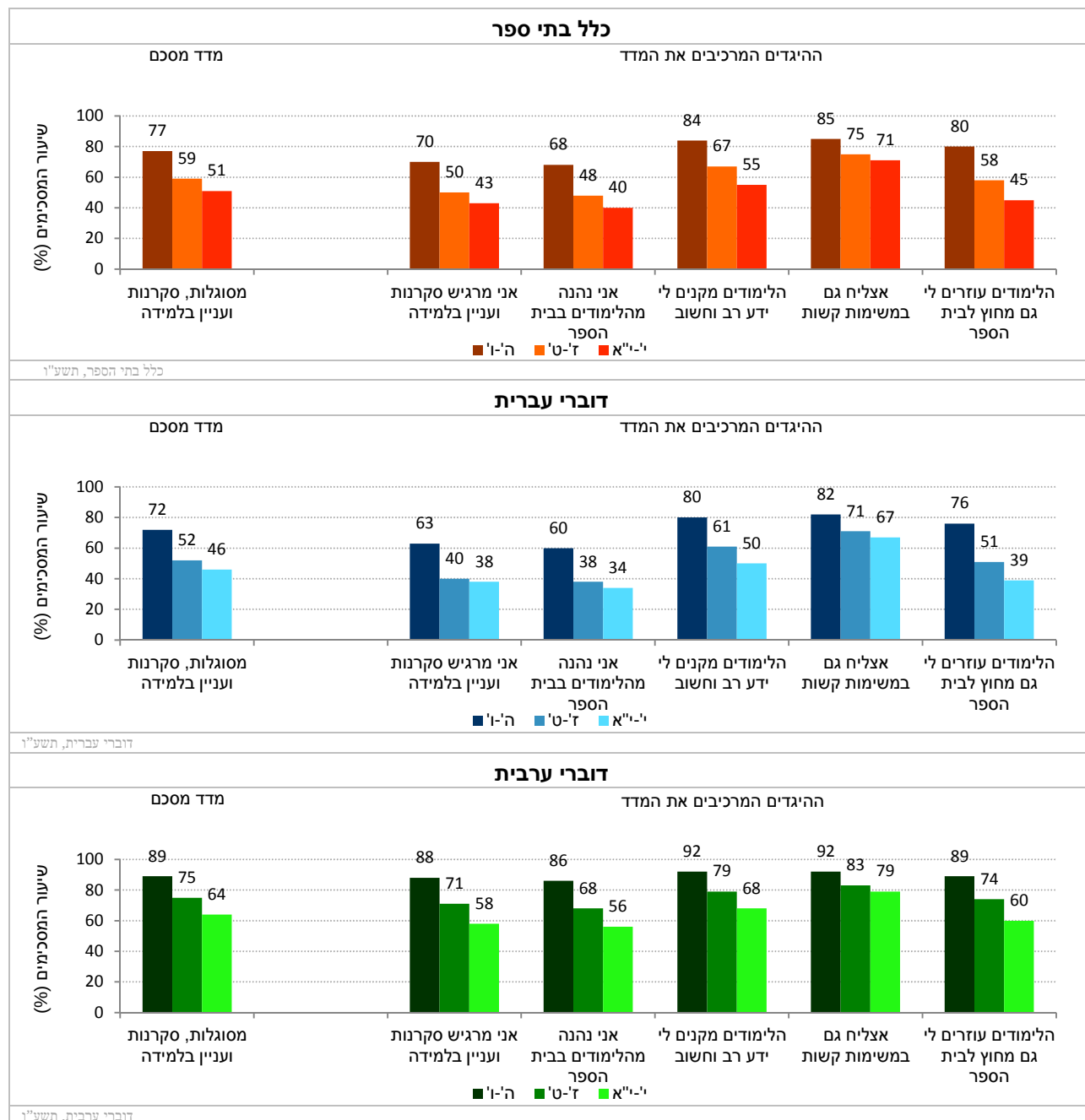
תרשים 67: דיווחי התלמידים על מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 68 מוצגים נתוני המדד המסכם "מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 68: דיווחי התלמידים על מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

9.2 מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות בקרב התלמידים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בעוד שבתת-הפרק הקודם תארנו את המידה שבה התלמידים לומדים מתוך עניין וסקרנות בלמידה, תת-פרק זה בוחן את המידה בה בית הספר מעודד את המוטיבציה והסקרנות בקרב התלמידים.

המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד המוטיבציה והסקרנות בקרב התלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה התלמידים חשים שמוריהם מעודדים אותם להתעמק בלמידה, מצפים מהם להתאמץ בלימודים ומאמינים ביכולתם להצליח.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. הנתונים נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ה.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

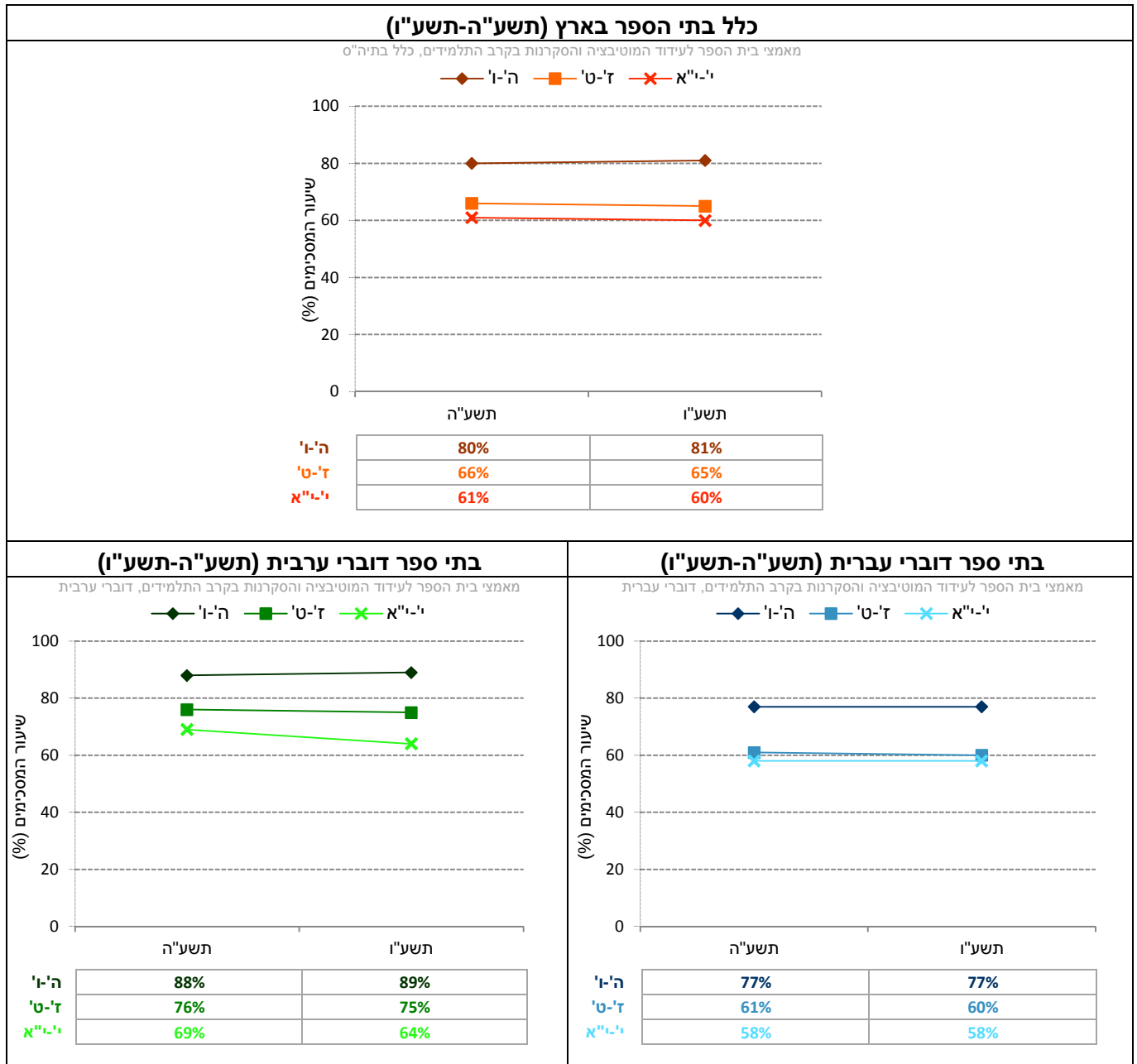
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות בקרב התלמידים*
א. "רוב המורים שלי נותנים לי הרגשה שאני יכול להצליח בלימודים"
ב. "רוב המורים מצפים מכל תלמיד להתאמץ בלימודים"
ג. "רוב המורים נותנים לי תחושה שהמחשבות והדעות שלי הן חשובות ובעלות ערך"
ד. "רוב המורים מעודדים אותי להתעמק בנושאי הלימוד שמעניינים אותי (למשל: לשאול שאלות, לחקור את הנושא וכו')"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 69 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות בקרב התלמידים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

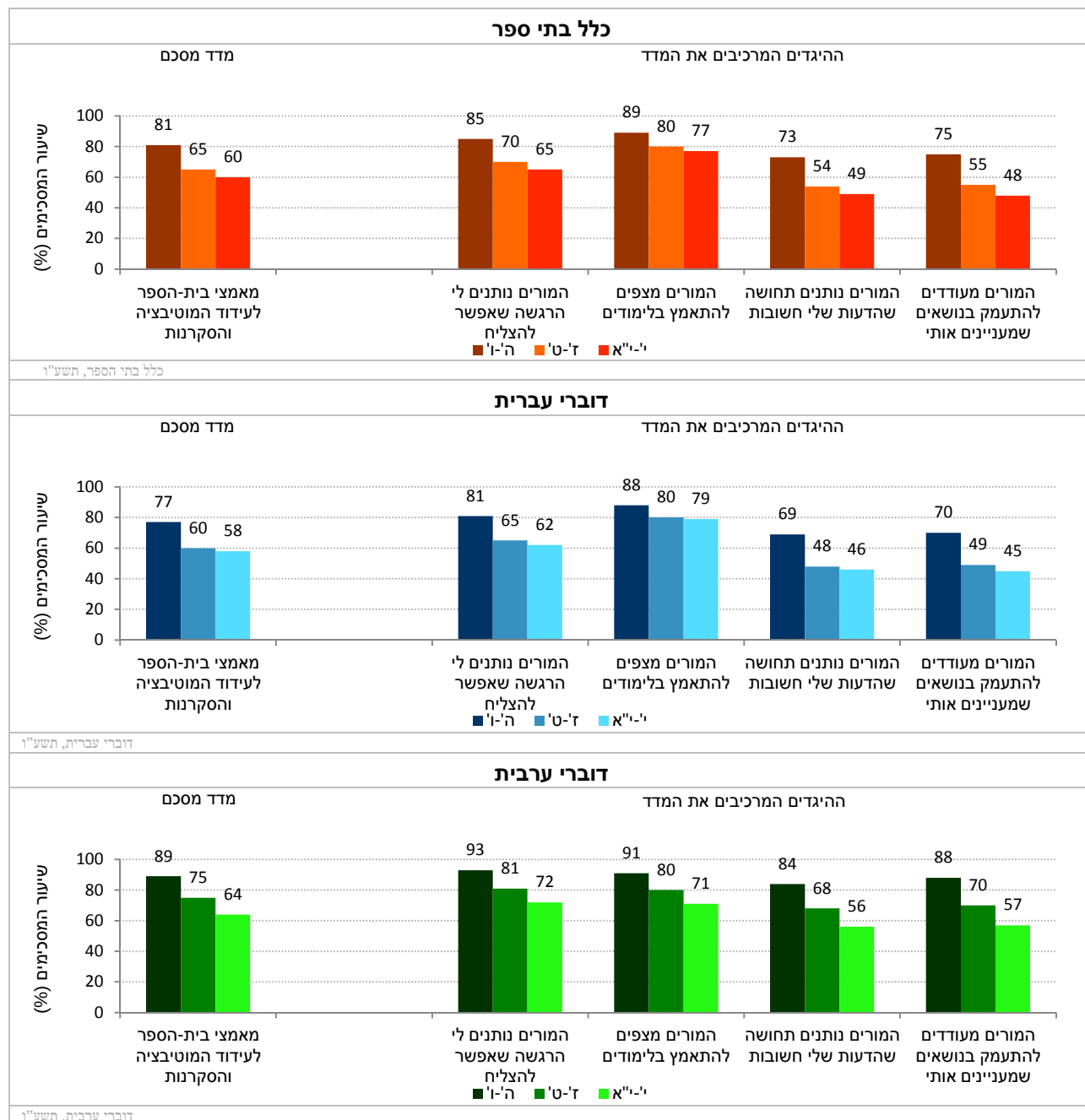
תרשים 69: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות בקרב התלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 70 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד המוטיבציה והסקרנות בקרב התלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 70: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד המוטיבציה והסקרנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

פרק 9: ממצאים עיקריים

מסוגלות, סקרנות ועניין בלימודים לפי דיווחי התלמידים (יסודי חט"ב וחט"ע)

- החל מתשע"ה נבדק לראשונה ההיבט של "מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה". מדד זה מבקש ללמוד באיזו מידה התלמידים לומדים מתוך סקרנות, מגלים עניין בלימודים ומייחסים להם ערך, ועד כמה הלימודים מקנים לתלמידים תחושה של מסוגלות וביטחון ביכולותיהם.
- שיעורי ההסכמה עם המדד בקרב תלמידים בשכבות הגיל הנמוכות (שכבות ה'ו') היו גבוהים יותר (77%) בהשוואה לתלמידים בשכבות הגיל הגבוהות ז'ט' (59%) ו-י"א (51%).
- בקרב דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית נרשמו שיעורי הסכמה גבוהים יותר באופן משמעותי עם המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו בשלוש שכבות הגיל. הפער הגדול ביותר נרשם בהיגדים "אני מרגיש סקרנות ועניין בלימודים" ו-"אני נהנה מהלימודים בבית הספר", והפער הנמוך ביותר נרשם בהיגד "אצליח גם במשימות קשות".
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמד, כי שיעורים גבוהים יותר של תלמידים דיווחו על למידה מתוך חשיבות הלמידה בהשוואה ללמידה מתוך הנאה ועניין (בעיקר בקרב דוברי עברית).
- בשנתיים בהם נבדק המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו) נרשמה יציבות בשיעורי ההסכמה עם המדד המסכם, למעט ירידה של 6% בקרב תלמידים דוברי ערבית בחט"ע.

מאמצי בית הספר לעידוד מוטיבציה וסקרנות לפי דיווחי התלמידים (יסודי חט"ב וחט"ע)

- החל מתשע"ה נבדק לראשונה המדד "מאמצי בית הספר לעידוד המוטיבציה והסקרנות" בקרב תלמידים משלוש שכבות הגיל.
- בשכבת הגיל ה'ו' נרשמו שיעורי הסכמה (81%) גבוהים יותר עם המדד המסכם בהשוואה לשיעורי ההסכמה עם המדד בשכבות הגיל ז'ט' (65%) ו-י"א (60%).
- נרשמו שיעורי הסכמה גבוהים יותר עם המדד המסכם בקרב דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית בכל שכבות הגיל. הפער הגדול ביותר נרשם בחט"ב -75% בבתי ספר דוברי ערבית לעומת 60% בבתי ספר דוברי עברית.
- מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם נראה, כי בשני מגזרי השפה נצפו שיעורי דיווח גבוהים יותר על ההיגדים שעסקו בציפיות המורים להתאמץ בלימודים ובמתן הרגשה שאפשר להצליח בהשוואה להיגדים העוסקים בהתעמקות של התלמידים בנושאים שמעניינים אותם ובמתן תחושה שהדעות שלהם חשובות.
- השוואות רב שנתיות (תשע"ה-תשע"ו) מצביעות על יציבות בשיעורי ההסכמה עם המדד המסכם למעט ירידה של 5% בקרב תלמידים דוברי ערבית בחט"ע.

לסיכום,

- כ-75% מן התלמידים בשכבת גיל ה'ו', כ-60% מבין תלמידי ז'ט' וכ-50% מבין תלמידי י"א דיווחו על מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה. עם העלייה בשכבת הגיל נרשמה ירידה ברמת העניין והסקרנות בלמידה. כמו כן, שיעורים גבוהים יותר של תלמידים דיווחו על למידה מתוך חשיבות הלמידה בהשוואה ללמידה מתוך הנאה ועניין (בעיקר בקרב דוברי עברית).
- כ-80% מבין התלמידים בשכבת גיל ה'ו' וכ-63% בשכבות גיל ז'ט' ו-י"א דיווחו על מאמצים שבית הספר משקיע בעידוד מוטיבציה וסקרנות ללמידה. גם כאן, תלמידים בשכבות הגיל הנמוכות יותר דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על המדד בהשוואה לתלמידים בשכבות הגיל הבוגרות יותר. בשני מגזרי השפה נצפו שיעורי דיווח גבוהים יותר על ההיגדים שעסקו בציפיות המורים להתאמץ ולהצליח בלימודים בהשוואה להיגדים העוסקים בעידוד התלמידים בהתעמקות בנושאים שמעניינים אותם ובמתן חשיבות לדעותיהם של התלמידים.
- זאת ועוד, בשני המדדים המסכמים נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בקרב תלמידים דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית בכל שכבות הגיל. כמו כן לא נצפו שינויים בהשוואה לתשע"ה בשיעורי הדיווח בשני המדדים המסכמים, למעט ירידה בקרב תלמידים בחט"ע דוברות ערבית.

10. דרכי הוראה-למידה-הערכה

תהליכי ההוראה-למידה-הערכה המתקיימים בכיתות הם לב ליבו של התהליך הפדגוגי. לנוכח האתגרים שמציבה לפנינו המאה ה-21, אחד היעדים שקבעה לעצמה מערכת החינוך הוא להנחיל ללומדים ידע, מיומנויות וערכים הנדרשים לתפקוד מיטבי בתקופה זו. לשם כך יש צורך בחינוך הנותן מענה למאפיינים של מציאות דינאמית ומשתנה, תוך קידום עניין ומעורבות התלמיד בלמידה ורלוונטיות לצורכי הלומד והחברה.

בפרק זה נבחן כמה היבטים מרכזיים של תהליכי ההוראה-למידה-הערכה בכיתות, שעשויים לתרום לפיתוח לומדים בעלי ידע, מיומנויות וערכים הנדרשים לתפקוד מיטבי במאה ה-21: הוראה-למידה-הערכה איכותיות, התאמה לשונות בין תלמידים, הערכה ומשוב, ושימוש בתקשוב לצרכי למידה.

10.1 הוראה-למידה-הערכה איכותיות

הוראה-למידה-הערכה איכותיות מתאפיינות בלמידה מעמיקה וחוויתית, המערבת את התלמידים באופן פעיל בלמידה והרלוונטיות לעולמם. המטרה של דרכי הוראה-למידה-הערכה איכותיות היא לפתח לומדים בעלי מיומנויות חשיבה מסדר גבוה, יצירתיות וביקורתיות, המסוגלים לעבוד באופן שיתופי מצד אחד ועצמאי מצד אחר ובעלי מודעות לערכים כמו סולידריות, שוויון ורוב תרבותיות¹¹. למידה כזו מעוררת אצל התלמידים סקרנות ועניין ומעניקה ערך ללומד ולחברה.

בתת הפרקים הבאים, ננסה ללמוד לפי דיווחי התלמידים והמורים באיזו מידה באים לידי ביטוי בבית הספר דרכי הוראה-למידה-הערכה איכותיות בהיבטים כמו הוראה מעניינת וברורה, פרקטיקות ההוראה-למידה-הערכה איכותיות, מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר, ואסטרטגיות ללמידה עצמית.

10.1.1 תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תלמידים מכל שכבות הגיל נשאלו באיזו מידה ההוראה בכיתה מעוררת חשק ללמוד, מעניינת ובהירה, מסייעת להבנה ומעודדת חשיבה והעמקה. על בסיס שורה של היגדים אלו חושב המדד המסכם "תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה".

נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים משלבי החינוך: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט') החל משנה"ל תשע"ד ובקרב תלמידי חט"ע (י"א) החל משנה"ל תשע"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

¹¹ חוזר מנכ"ל למידה משמעותית (אוגוסט 2014).
ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ו

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

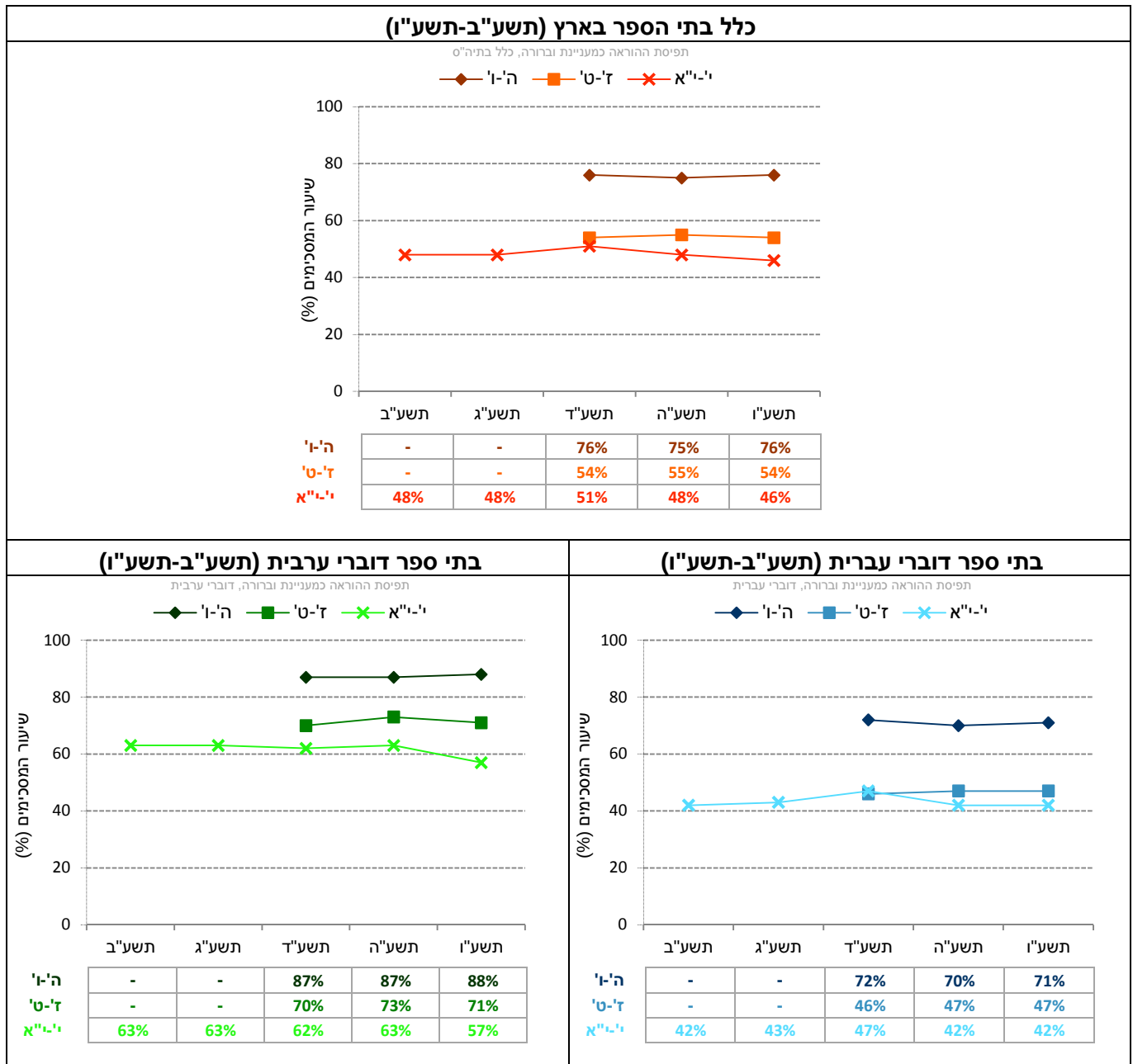
מדד מסכם: תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה*
הוראה ברורה
א. "רוב המורים מסבירים באופן ברור את החומר שהם מלמדים"
ב. "רוב המורים שלי מלמדים באופן שגורם לי להבין את החומר"
ג. "רוב המורים שלי יודעים ללמד טוב"
הוראה מעניינת
ד. "רוב המורים מלמדים באופן מעניין המעורר חשק להקשיב להם וללמוד"
ה. "רוב המורים מלמדים באופן שמעודד אותי לחשוב על החומר ולהתעמק בו"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 71 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

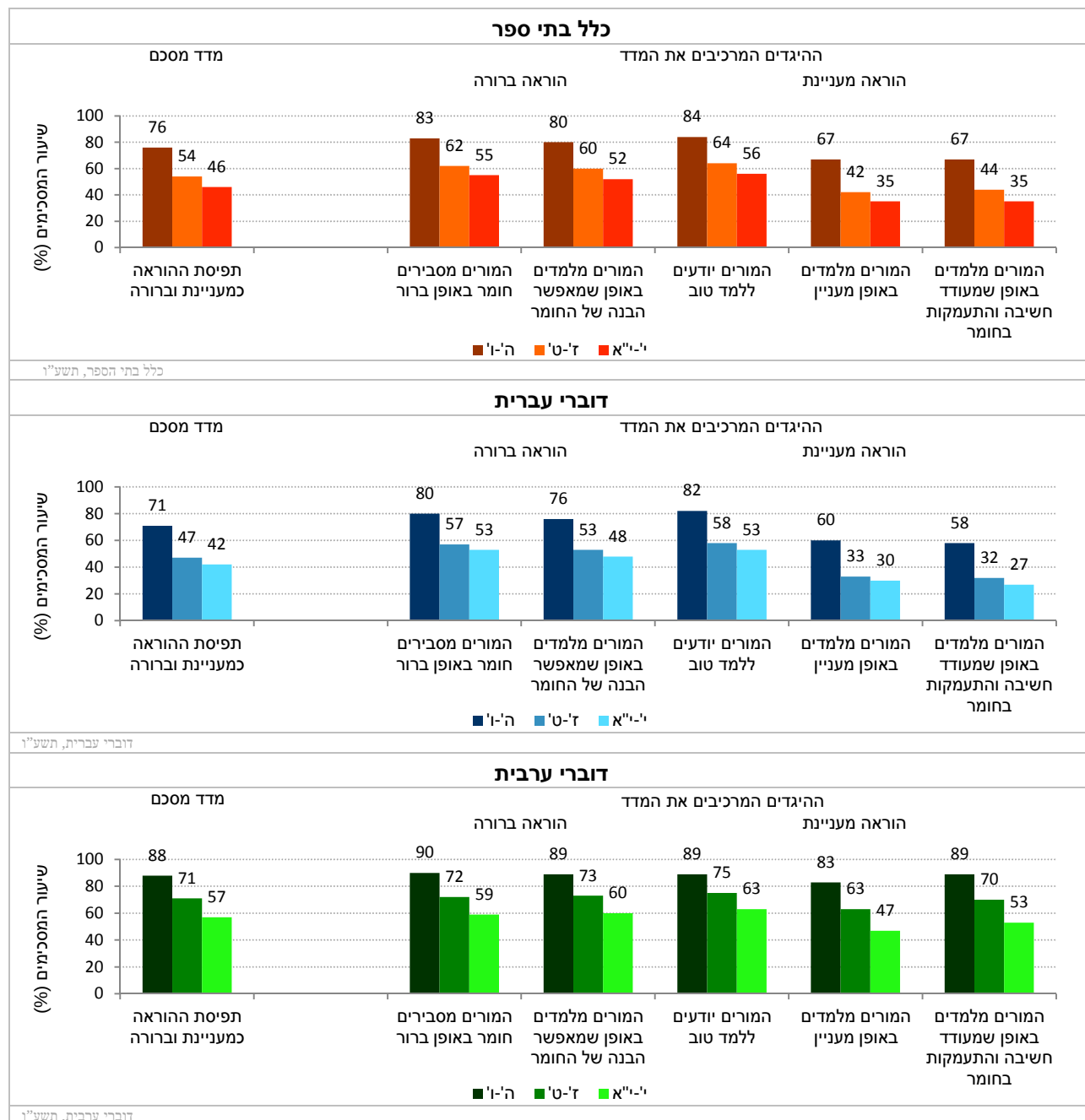
תרשים 71: דיווחי התלמידים על תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 72 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 72: דיווחי התלמידים על תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

10.1.2 פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

מערכת החינוך שואפת לטפח תלמידים המתאפיינים בסקרנות, בחדוות למידה וביכולות חקירה ולמידה עצמאיות. לצורך כך ניתן להשתמש בדרכי הוראה-למידה-הערכה כמו: למידה בדרך החקר, למידה מבוססת פרויקטים, למידה שיתופית בין התלמידים, למידה במרחבים מגוונים מחוץ לכותלי הכיתה, ועוד.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. נתונים אלה נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ה.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

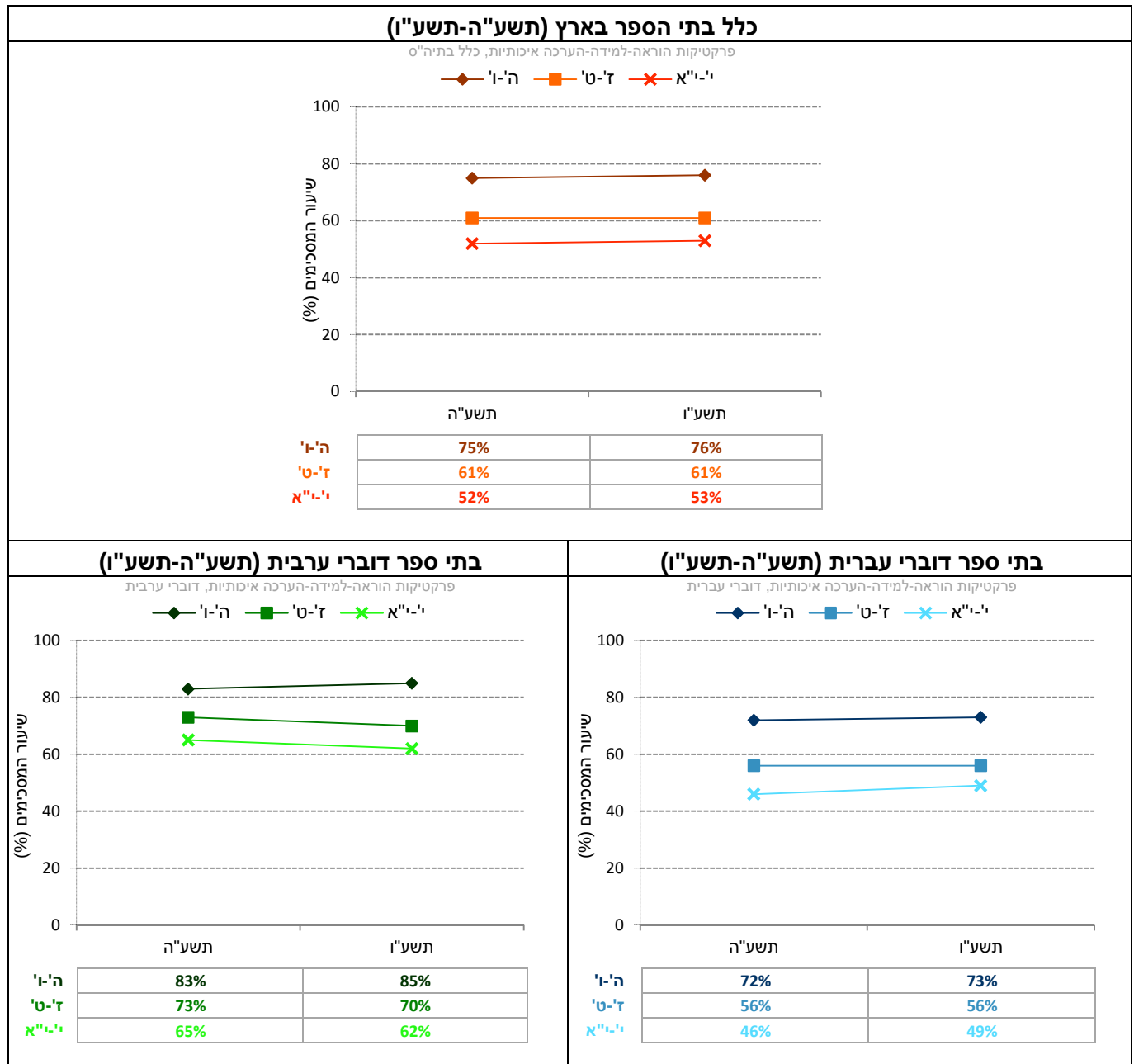
מדד מסכם: פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות*
א. "המורים בבית הספר מכוונים אותנו ללמוד בדרכים שונות, כגון עבודות חקר, ביצוע תצפיות, למידה המבוססת על פרויקטים וכו'"
ב. "המורים בבית הספר מעריכים את העבודה שלנו לא רק על פי ההישגים במבחנים אלא גם על פי מידע אחר (למשל: עבודת חקר שעשיתי, תצפית שערכתי, פרויקט שעשיתי וכו)"
ג. "ככלל, אני מרגיש שהמורים בבית הספר מעודדים אותנו להיות פעילים במהלך הלמידה: לשאול שאלות, להציג את עבודתנו בפני הכיתה, לצאת לפעילויות מחוץ לכיתה וכו'"
ד. "במהלך השיעורים המורים בבית הספר מקשרים את החומר הנלמד לנושאים נוספים (למשל למקצועות אחרים, לאירועים בחדשות וכו)"
ה. "רוב המורים מטילים עלינו משימות של עבודה משותפת עם תלמידים אחרים"
ו. "תלמידים בכיתתי עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעורים"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 73 מוצגים נתוני המדד המסכם "פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

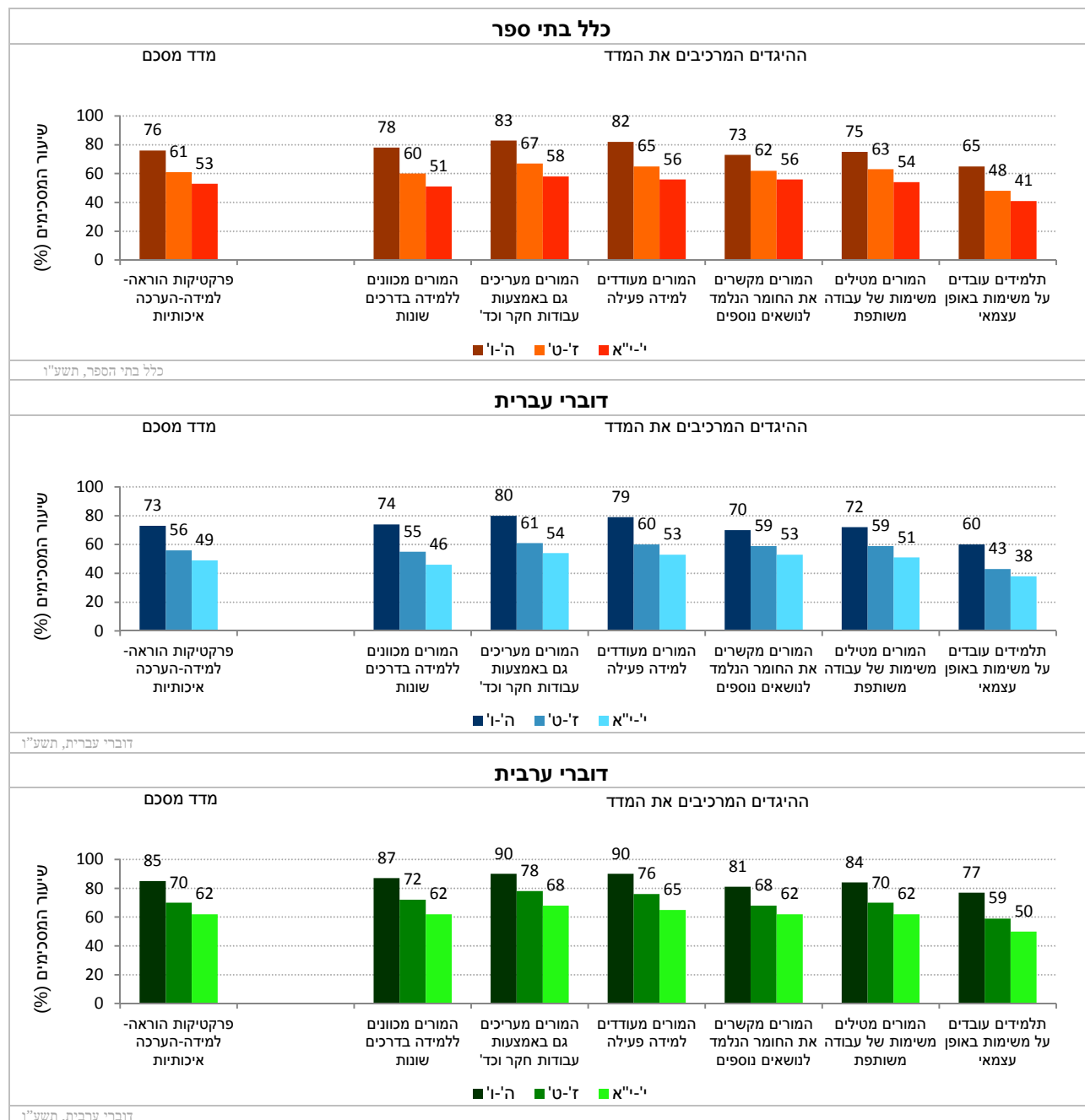
תרשים 73: דיווחי התלמידים על פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 74 מוצגים נתוני המדד המסכם "פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 74: דיווחי התלמידים על פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

10.1.3 מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בהמשך למדד הקודם שבחן את תפיסות התלמידים באשר לקיומן של פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות, בתת-פרק זה מוצגים דיווחיהם של תלמידים על שכיחותן של פעילויות למידה עצמית ויישום הכישורים והידע בסיטואציות חדשות, זאת באמצעות מטלות כיתתיות (עבודה אישית, עריכת תצפית, עבודת חקר וכד').

נתונים על אודות מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר נאספו בתשע"ו בקרב תלמידים משלבי החינוך: יסודי (ה'ו-'), חט"ב (ז'-ט') וחט"ע (י'-י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם, ונתוני תשע"ו של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

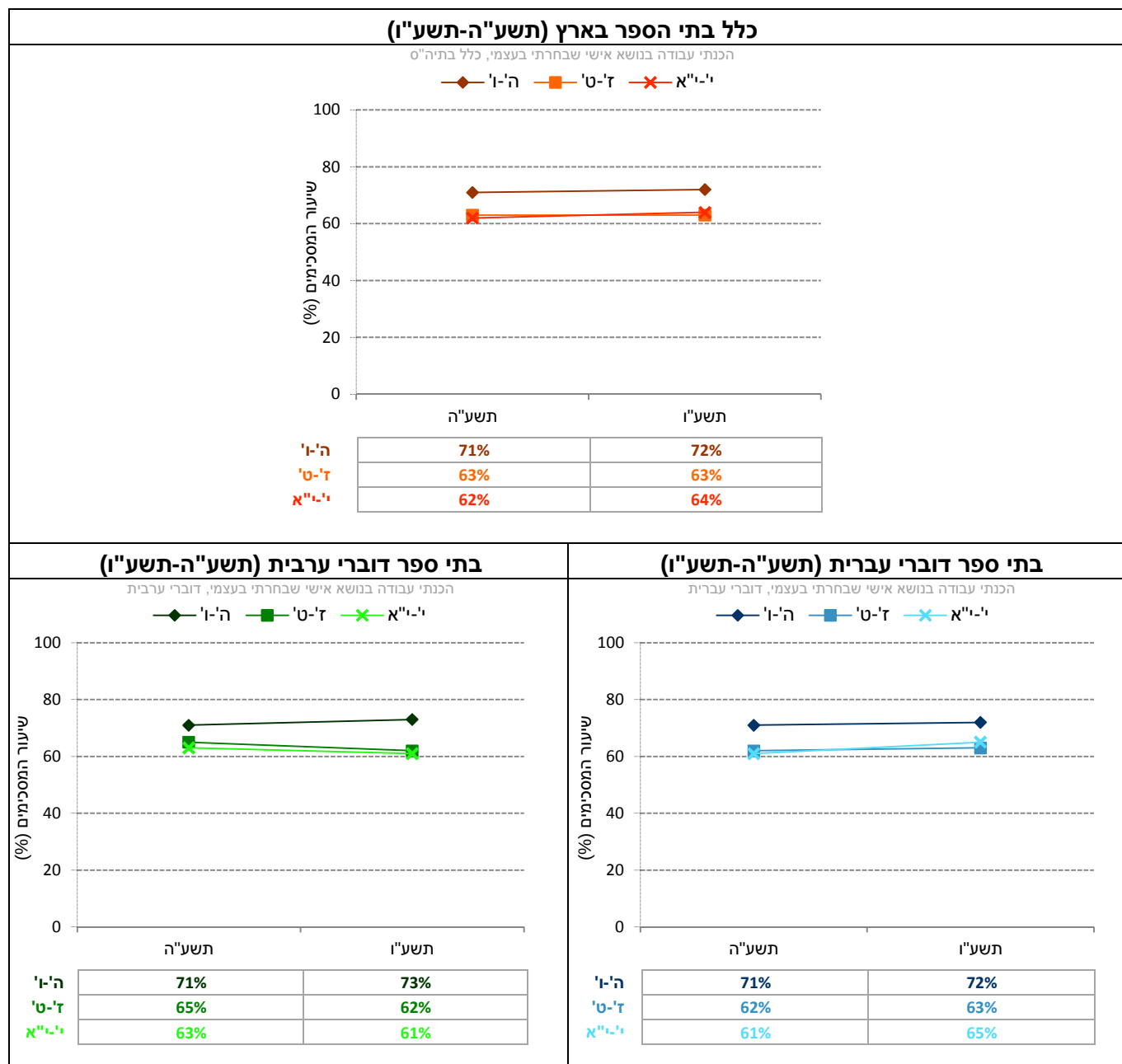
ללא מדד מסכם: מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר*
א. "הכנתי עבודה בנושא אישי שבחרתי בעצמי"
ב. "ערכתי תצפית (למשל על התנהגות בעלי חיים, על צמחים וכו')"
ג. "הצגתי בעל-פה נושא מסוים בפני הכיתה"
ד. "הכנתי עבודת חקר"
ה. "השתתפתי בשיעור מחוץ לכיתה (למשל: בחצר, בטבע או במקום ציבורי)"

* תלמידים התבקשו לציין כמה פעמים הם למדו בכל אחת מדרכי הלמידה שמפורטות בהיגדים במהלך שנת הלימודים הנוכחית. סולם התשובות להיגדים היה: (0) אף פעם; (1) פעם אחת; (2) פעמיים; (3) שלוש פעמים ויותר. בעבור היגדים אלו מוצג בתרשים שיעור העונים פעם אחת לפחות.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 75 מוצגים נתוני ההיגד "הכנתי עבודה בנושא אישי שבחרתי בעצמי" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

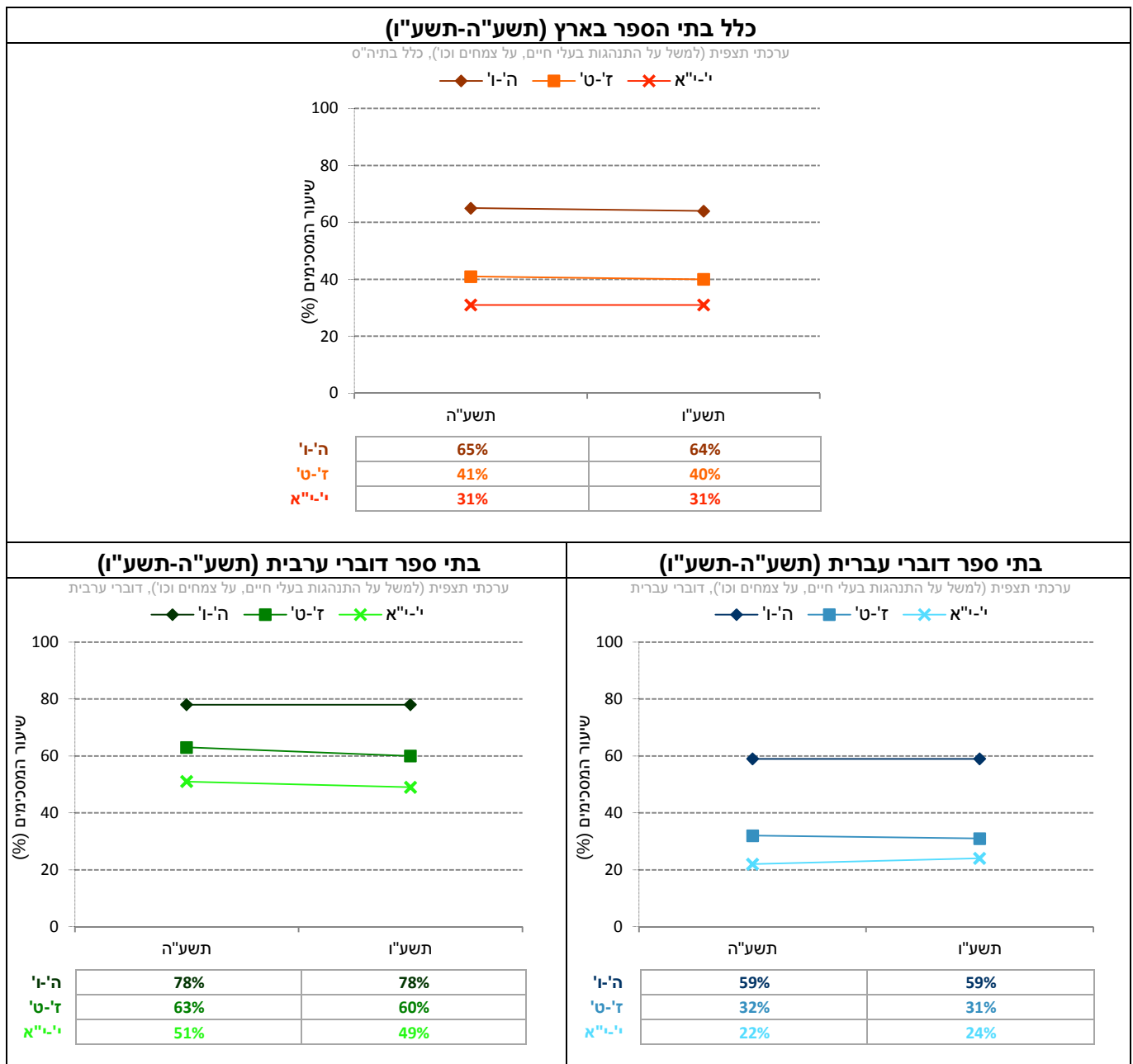
תרשים 75: דיווחי התלמידים על ההיגד: "הכנתי עבודה בנושא אישי שבחרתי בעצמי" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 76 מוצגים נתוני ההיגד "ערכתי תצפית (למשל על התנהגות בעלי חיים, על צמחים וכו') בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

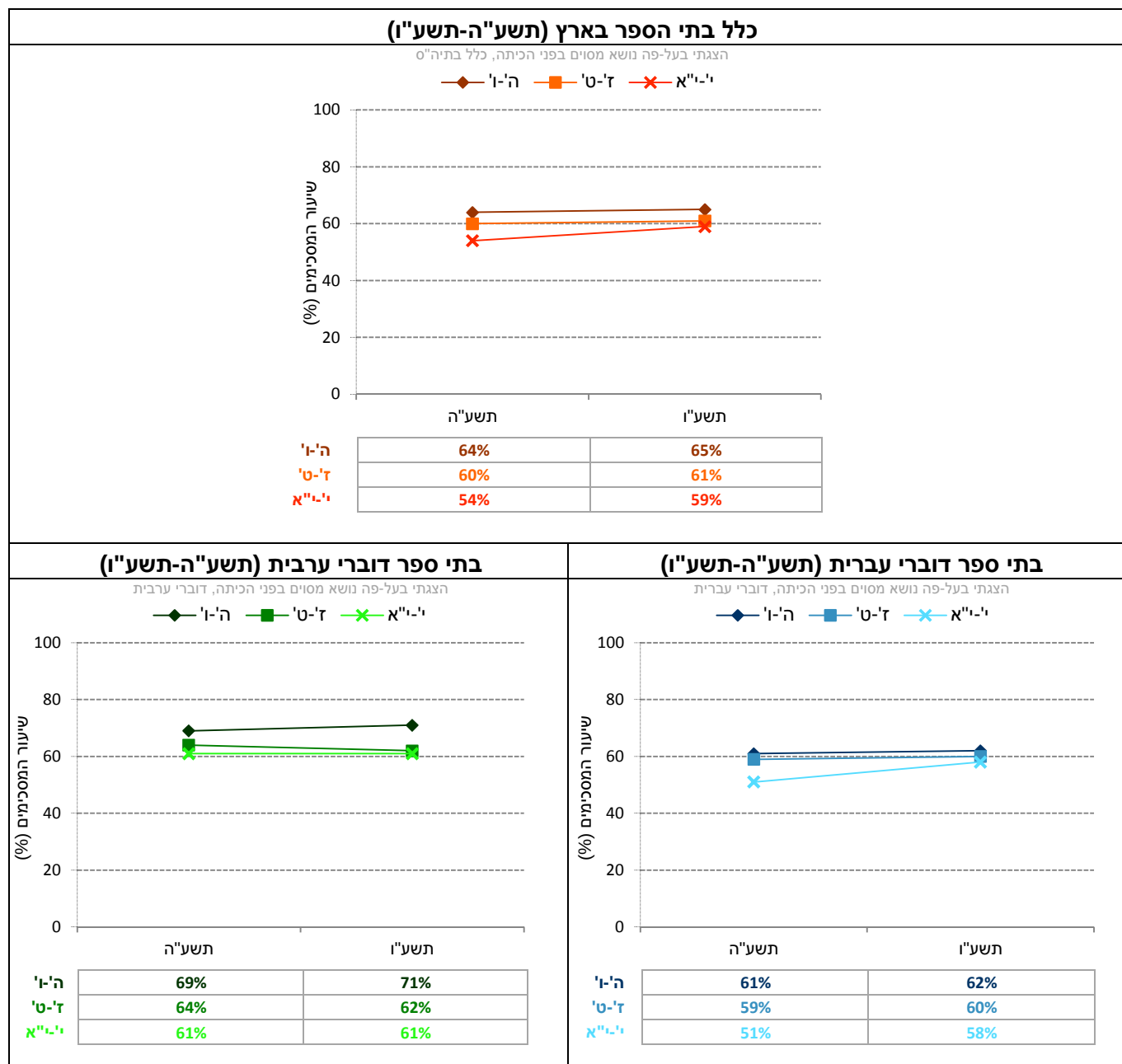
תרשים 76: דיווחי התלמידים על ההיגד: "ערכתי תצפית (למשל על התנהגות בעלי חיים, על צמחים וכו') בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 77 מוצגים נתוני ההיגד "הצגתי בעל-פה נושא מסוים בפני הכיתה" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

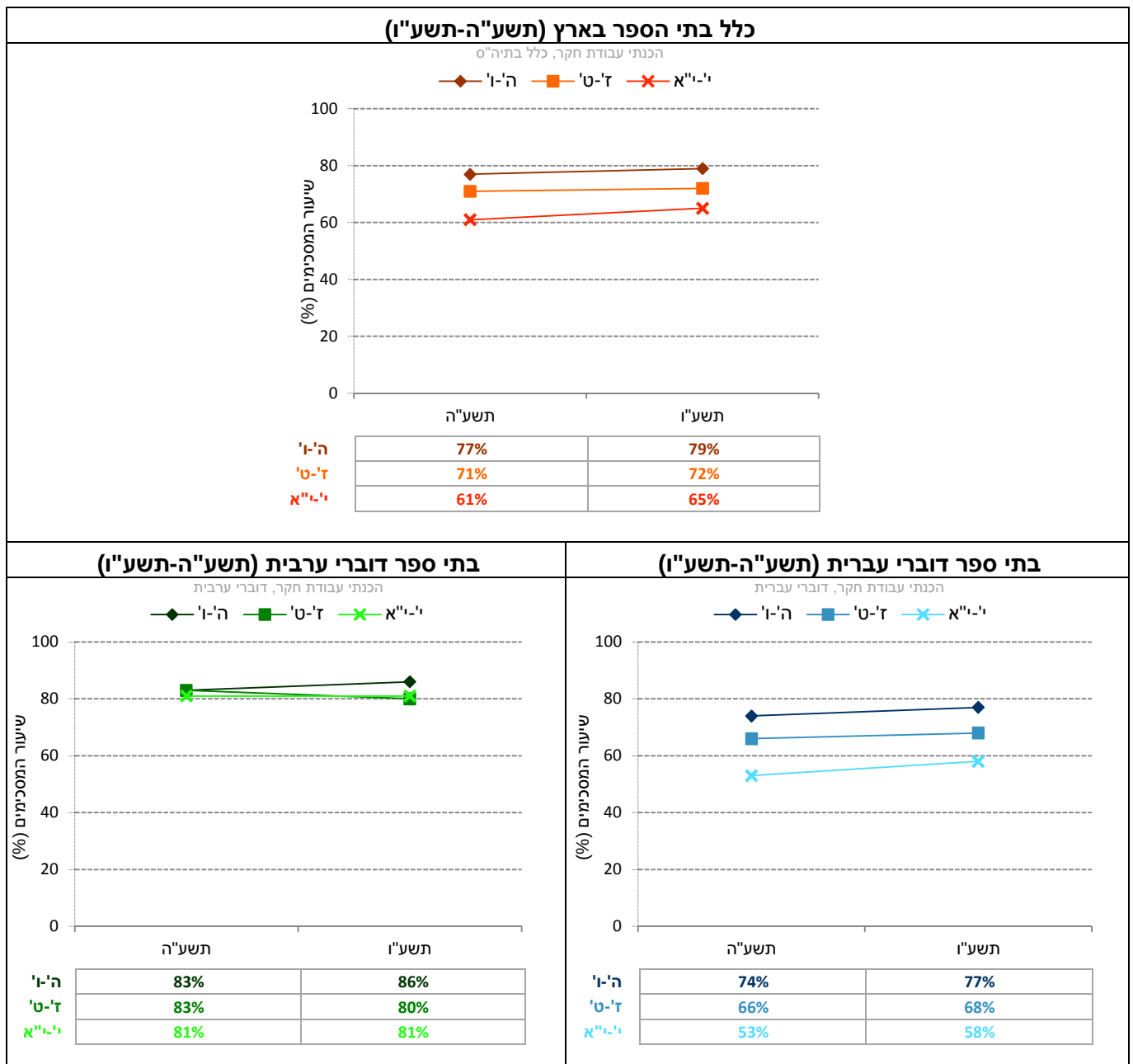
תרשים 77: דיווחי התלמידים על ההיגד: "הצגתי בעל-פה נושא מסוים בפני הכיתה" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 78 מוצגים נתוני ההיגד "הכנתי עבודת חקר" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

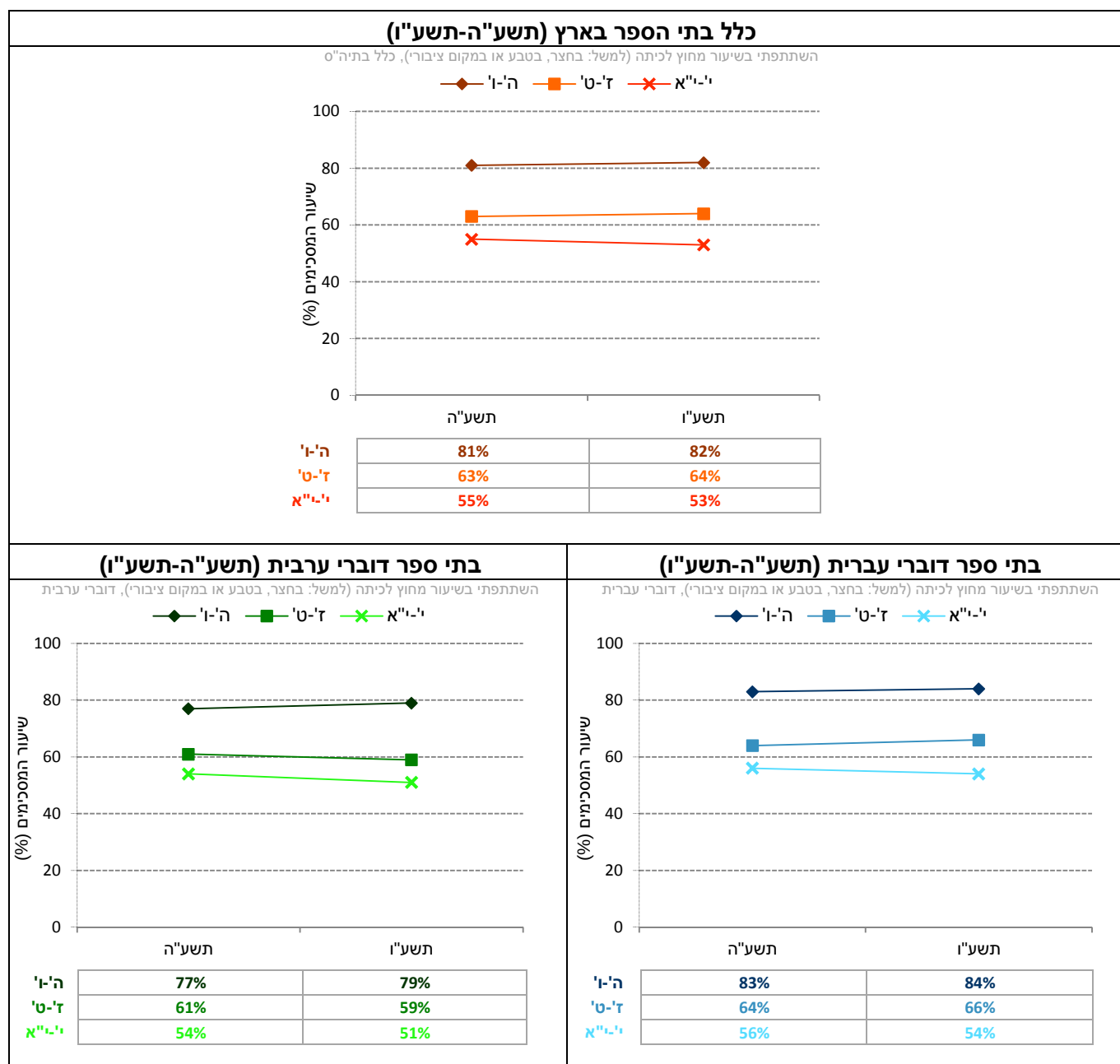
תרשים 78: דיווחי התלמידים על ההיגד: "הכנתי עבודת חקר" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

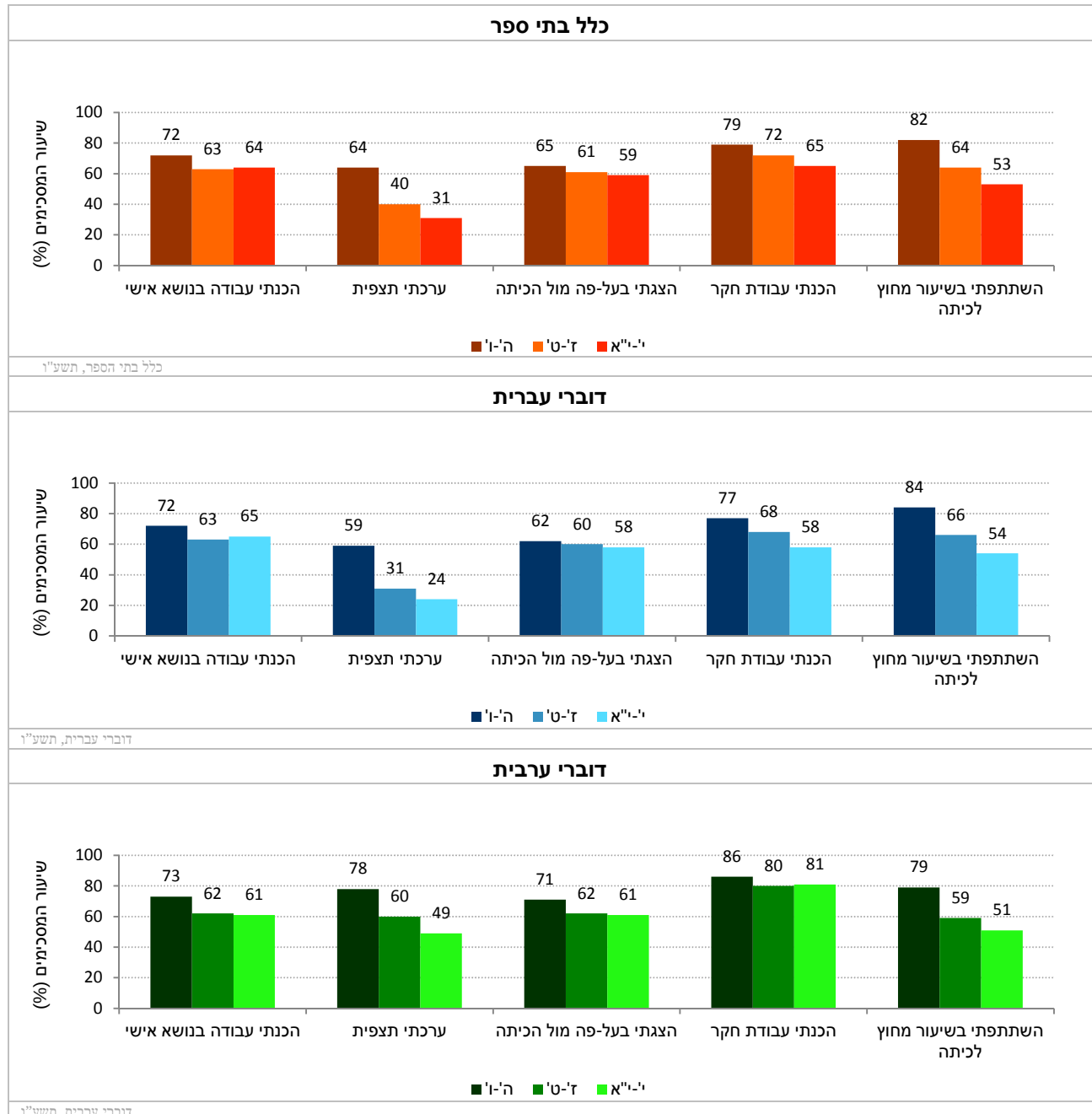
בתרשים 79 מוצגים נתוני ההיגד "השתתפתי בשיעור מחוץ לכיתה (למשל: בחצר, בטבע או במקום ציבורי)" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 79: דיווחי התלמידים על ההיגד: "השתתפתי בשיעור מחוץ לכיתה (למשל: בחצר, בטבע או במקום ציבורי)" בשנים תשע"ה-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 80 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר" בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 80: דיווחי התלמידים על מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

10.1.4 אסטרטגיות ללמידה עצמית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

מטרתן של אסטרטגיות ללמידה עצמית היא לסייע לתלמידים לקשר חומר חדש לידע קודם ולוודא כי התלמיד הבין את החומר הנלמד. על אסטרטגיות אלו נמנים: עריכת סיכומים, ארגון מידע ומיזוגו, הערכה עצמית ובדיקת ההבנה העצמית של התלמיד, חיפוש אחר סיוע בעת הצורך וכד'.

המדד המסכם "אסטרטגיות ללמידה עצמית" מבקש לבחון את המידה שבה התלמיד מארגן לעצמו חומר חדש בזמן הלמידה, מוודא שהבין את החומר הנלמד, פונה לבקש סיוע אם מרגיש שזקוק לכך ומנסה להרחיב את הידע שלו על נושאים שלמד בבית הספר.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

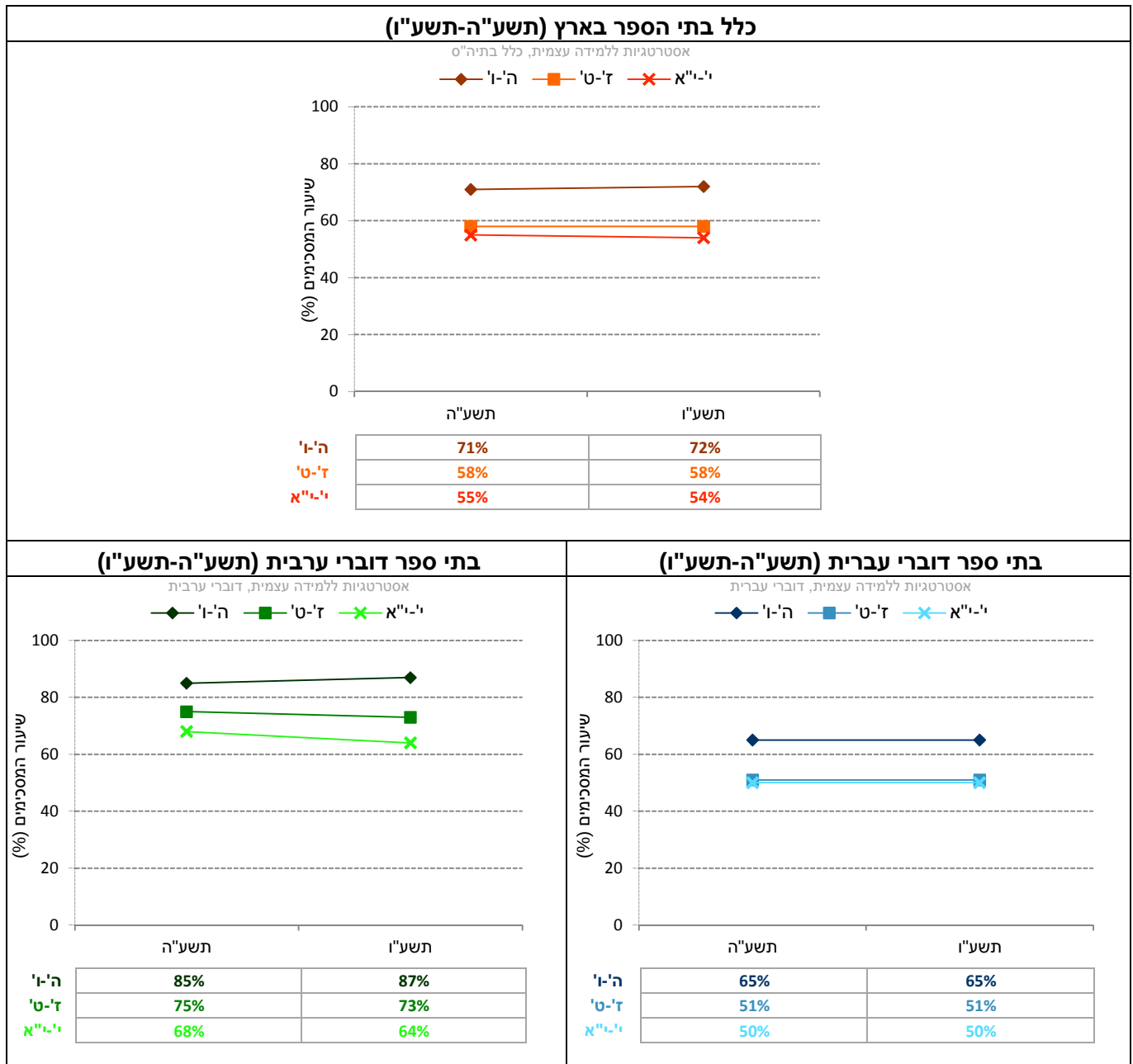
מדד מסכם: אסטרטגיות ללמידה עצמית*
א. "בזמן למידת חומר חדש אני מנסה לסדר אותו לעצמי באופן שיעזור לי ללמוד (למשל: כותב ראשי פרקים, מדגיש קטעים מרכזיים, כותב סיכומים וכו')"
ב. "אחרי שאני לומד חומר חדש אני בודק את עצמי: האם הבנתי את הרעיונות המרכזיים? אילו רעיונות לא הבנתי במידה מספקת ואני זקוק לחיזוק? וכו'"
ג. "אם אינני מבין חומר כלשהוא, אפנה למישהו לבקש סיוע (למשל: למורה, לתלמיד אחר וכו')"
ד. "פעמים רבות אני מנסה להרחיב את הידע שלי על נושאים שנלמדים בבית הספר (למשל: באמצעות קריאה בספרים, חיפוש מידע באינטרנט וכו')"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 81 מוצגים נתוני המדד המסכם "אסטרטגיות ללמידה עצמית" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

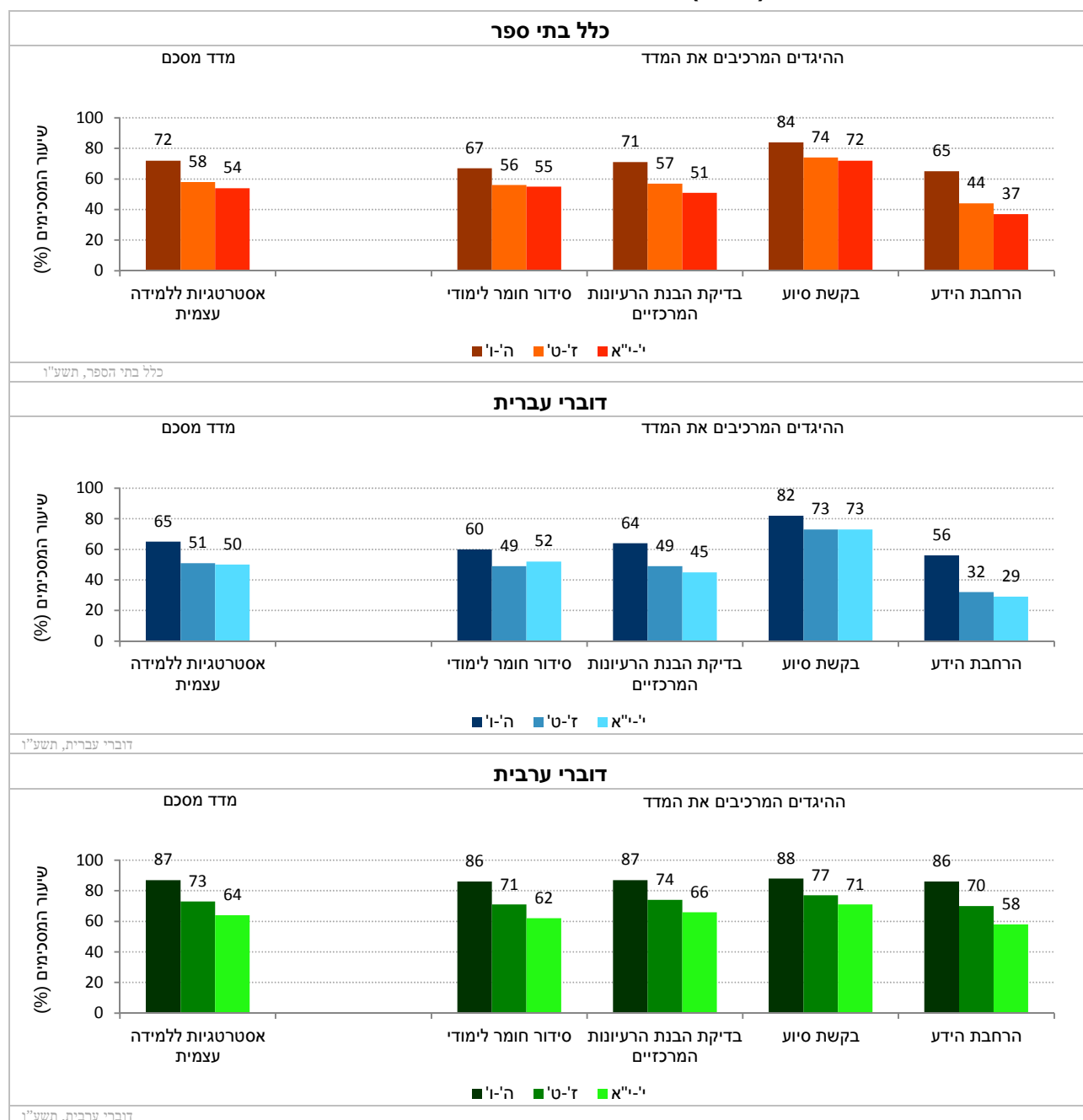
תרשים 81: דיווחי התלמידים על אסטרטגיות ללמידה עצמית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 82 מוצגים נתוני המדד המסכם "אסטרטגיות ללמידה עצמית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 82: דיווחי התלמידים על אסטרטגיות ללמידה עצמית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

10.2 מתן מענה לשונות בין תלמידים

מסגרת הלמידה הנפוצה ביותר בבתי ספר היא למידה בכיתה של קבוצה גדולה של תלמידים. התלמידים לרוב שונים זה מזה במאפיינים כגון, תכונות אישיות, סגנונות למידה, תחומי עניין, יכולות והיבטים נוספים.

שיטות הוראה-למידה המכירות בשונות שבין התלמידים מציעות סביבת למידה עשירה ומגוונת שבה תלמידים יכולים ללמוד באופן עצמאי, בזוגות או בקבוצות. במקום תכנית לימודים בסיסית ואחידה שאמורה להתאים לכל התלמידים, שיטות הוראה המכירות בשונות שבין התלמידים מציעות מבחר של תוכני לימוד ודרכי הערכה, המותאמות לתחומי העניין, לנטיות ולרמת היכולת של התלמידים.

תת-פרק זה מבקש לבחון באמצעות דיווחי המורים באיזו מידה ההוראה בכיתה מכירה בשונות שבין התלמידים, מותאמת לסגנונות למידה שונים ולצרכים שונים של תלמידים בכיתה.

10.2.1 הוראה דיפרנציאלית – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית" מבקש ללמוד עד כמה תלמידים שונים לומדים באמצעות חומרי למידה שונים, עד כמה לכל תלמיד בכיתה מתאפשר להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו ועד כמה תלמידים עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעור.

נתונים אלה נאספו בשנה"ל תשע"ו בקרב כלל המורים ביסודי, בחט"ב וחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

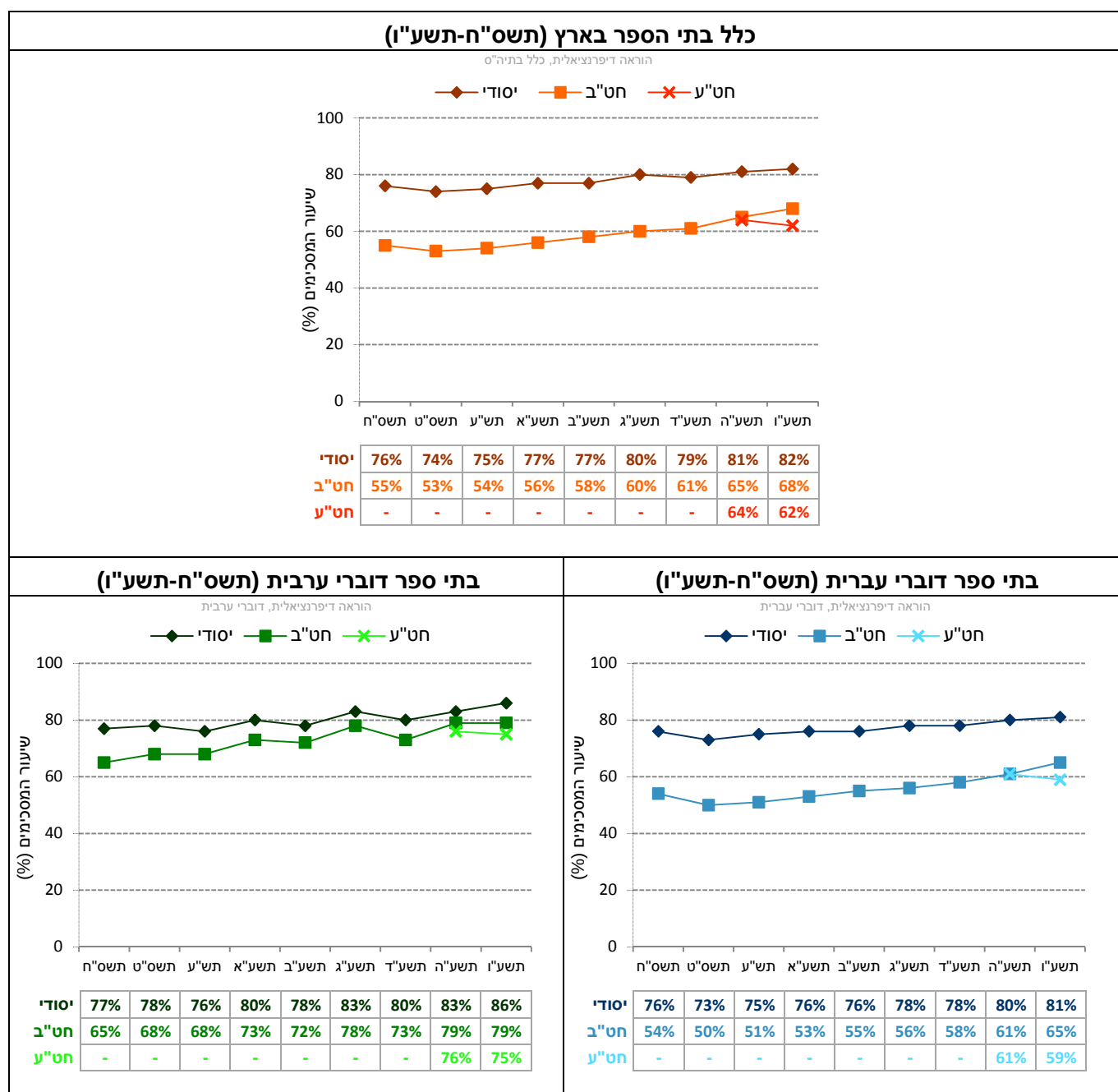
מדד מסכם: הוראה דיפרנציאלית*
א. "בכיתתך תלמידים שונים לומדים באמצעות חומרי למידה שונים המתאימים להם (כגון חוברות, ספרים, אמצעי המחשה, לומדות, חומרות)"
ב. "אתה מאפשר לכל תלמיד בכיתה להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו"
ג. "תלמידים בכיתתך עובדים על משימות שונות באופן עצמאי במסגרת השיעור"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 83 מוצגים נתוני המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

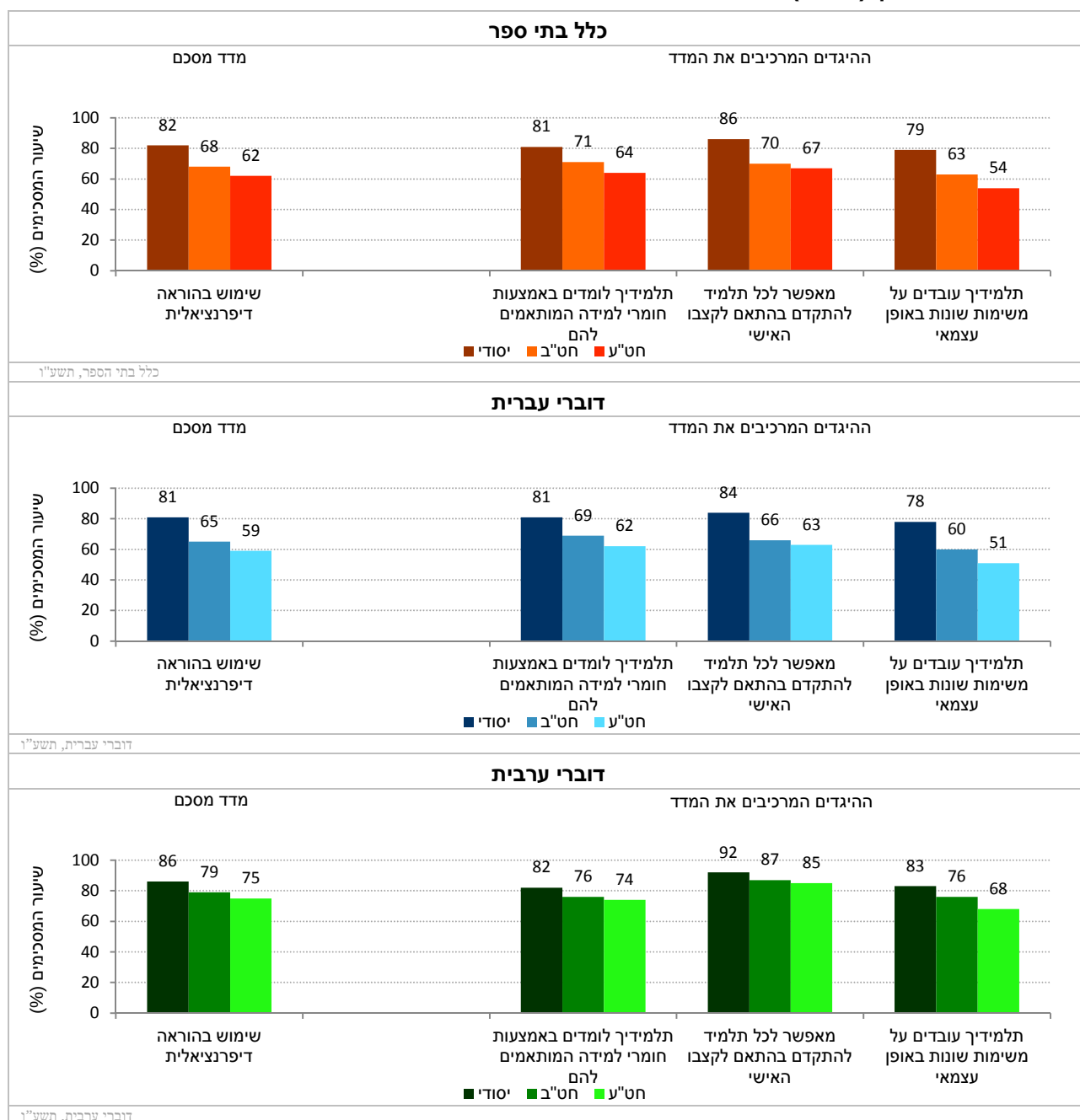
תרשים 83: דיווחי המורים על הוראה דיפרנציאלית: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 84 מוצגים נתוני המדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב החינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 84: דיווחי המורים על הוראה דיפרנציאלית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

10.2.2 בית הספר כנותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כהשלמה למדד המסכם "הוראה דיפרנציאלית" שהוצג לעיל, שני ההיגדים שלהלן מבקשים לבחון, לפי תפיסת המורים, באיזו מידה בית הספר נותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים מצטיינים מצד אחד ומתקשים מצד אחר (מבחינת מסגרות הלימוד, איכות המורים, כמות השעות וכד').

נתונים אלו נאספו בקרב מורים בכל שלבי החינוך – יסודי, חט"ב וחט"ע. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשע"ד-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית:

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

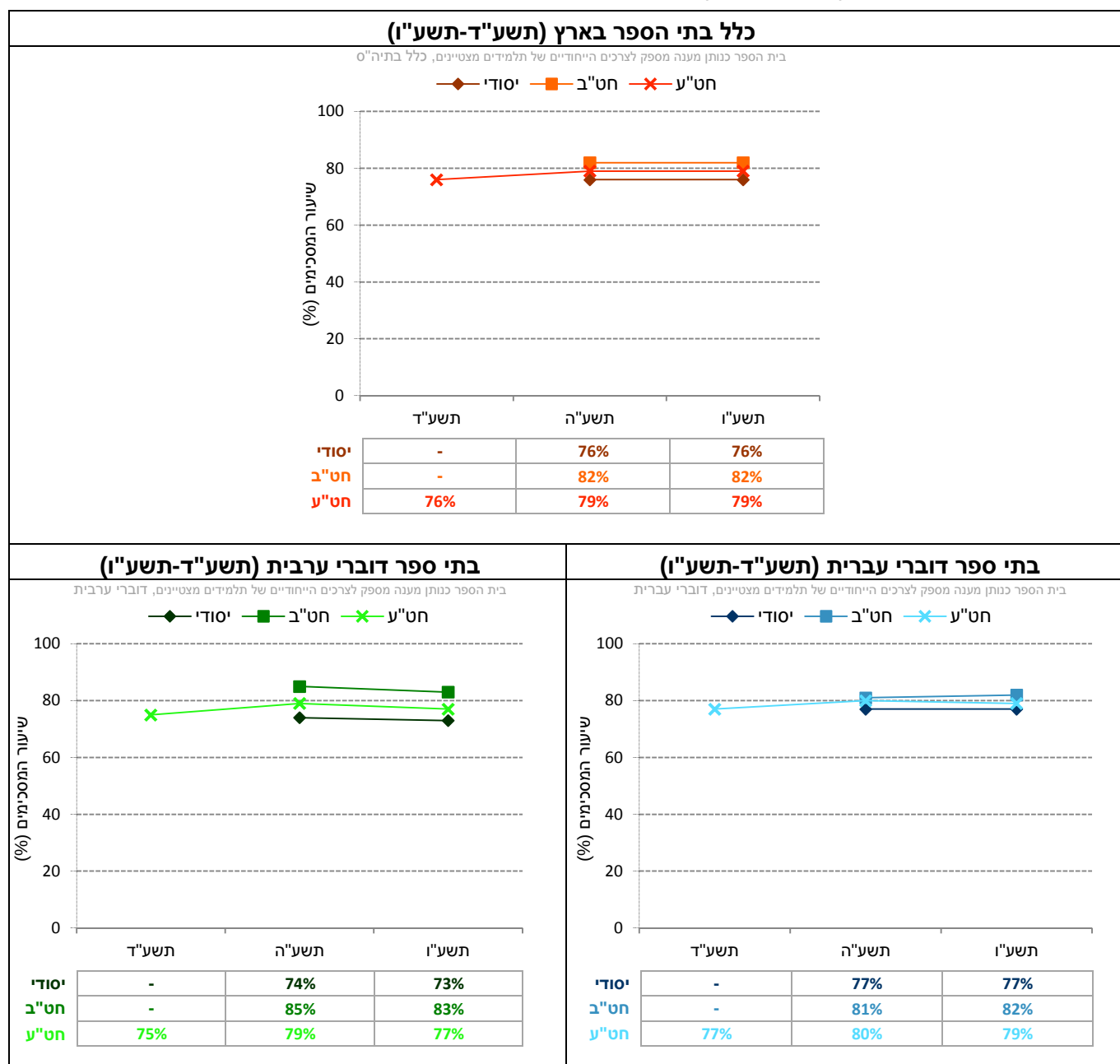
ללא מדד מסכם: בית הספר כנותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים*
א. "בית"ס נותן מענה מספק לצרכים הייחודיים של תלמידים מצטיינים מבחינת מסגרות הלימוד, איכות המורים, כמות השעות וכדומה"
ב. "בית"ס נותן מענה מספק לצרכים הייחודיים של תלמידים מתקשים מבחינת מסגרות הלימוד, איכות המורים, כמות השעות וכדומה"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

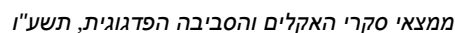
השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ד-תשע"ו)

בתרשים 85 מוצגים נתוני ההיגד "בית הספר נותן מענה מספק לצרכים הייחודיים של תלמידים מצטיינים מבחינת מסגרות הלימוד, איכות המורים, כמות השעות וכדומה" בשנים תשע"ד-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 85: דיווחי המורים על ההיגד: "בית הספר כנותן מענה מספק לצרכים הייחודיים של תלמידים מצטיינים מבחינת מסגרות הלימוד, איכות המורים, כמות השעות וכדומה" בשנים תשע"ד-תשע"ו

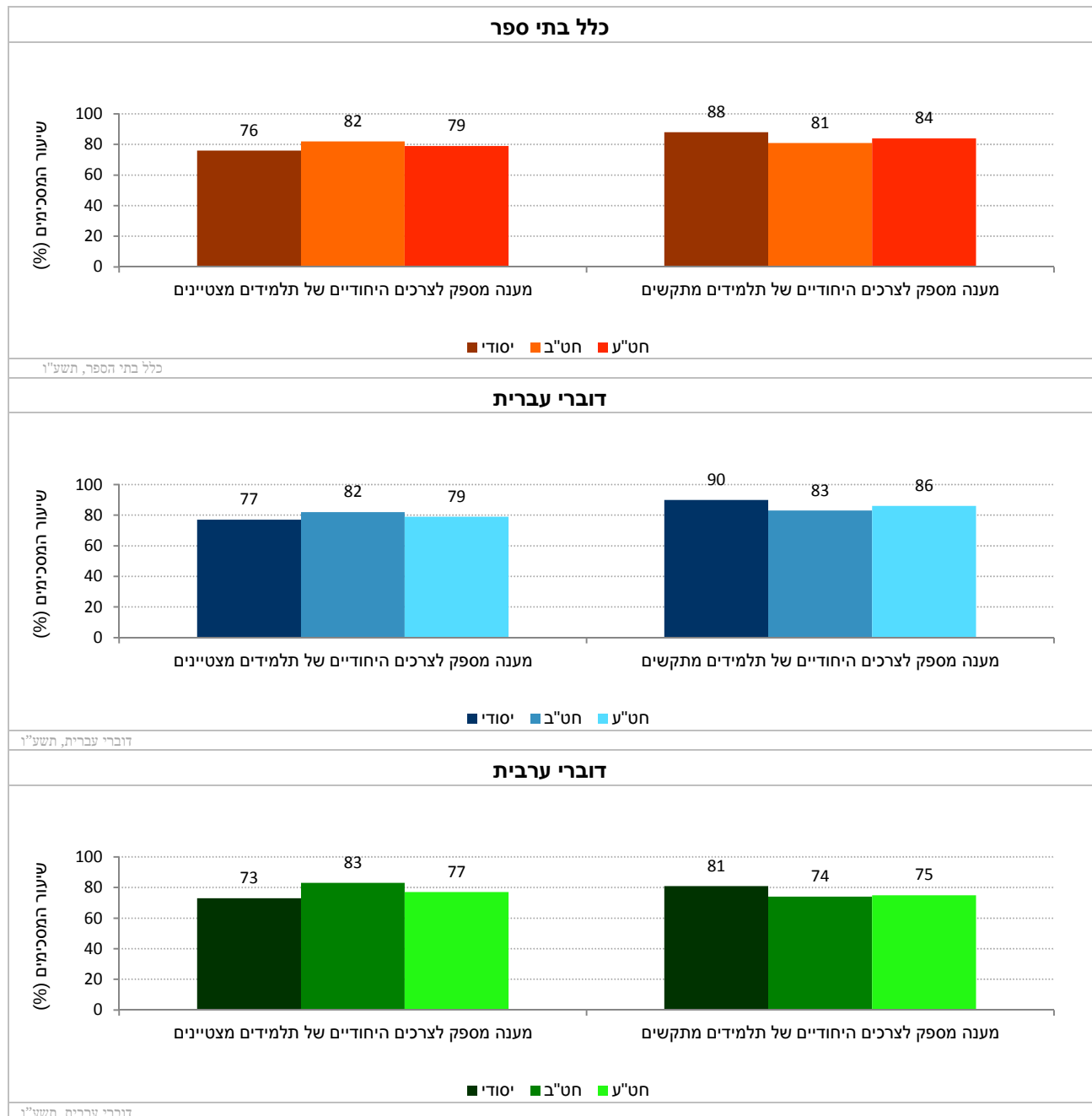

תרשים 86: דיווחי המורים על ההיגד: "בית הספר נותן מענה מספק לצרכים הייחודיים של תלמידים מתקשים מבחינת מסגרות הלימוד, איכות המורים, כמות השעות וכדומה" בשנים תשע"ד-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 87 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"בית הספר כנותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים" בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 87: דיווחי המורים על בית הספר כנותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

10.3 הערכה ומשוב

הערכה ומשוב הנם חלק בלתי נפרד מתהליכי ההוראה-למידה. הערכה ומשוב אפקטיביים מסייעים בחשיפת תובנות התלמידים במהלך הלמידה, מעמיקים את ההבנה והחשיבה שלהם ויכולים לקדם את ביצועיהם הלימודיים. משוב הניתן לתלמיד על עבודתו ולמידתו (בכתב ובעל פה) עשוי להשפיע לטובה על הישגיו באופן משמעותי.

בתת-פרק זה נבקש לאפיין את ההערכה והמשוב הניתנים לתלמידים לפי שתי נקודות ראות: של התלמידים מצד אחד ושל המורים מן הצד האחר.

10.3.1 קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" מבקש לבחון את תפיסות התלמידים בדבר המידה שבה המשוב שהם מקבלים מן המורים כולל מידע והנחיה בנוגע לתכנון צעדיהם הבאים בלמידה.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים בכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

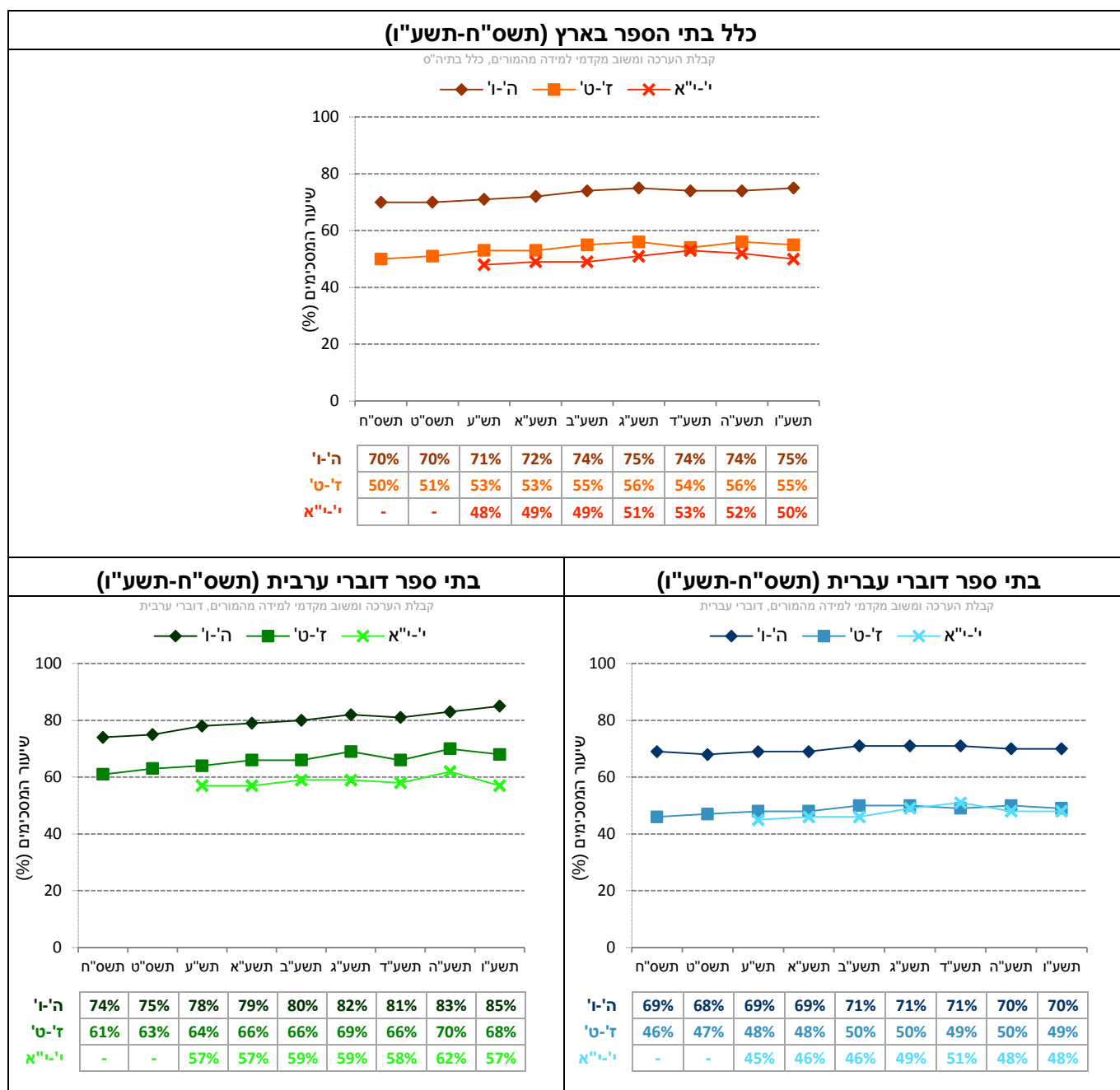
מדד מסכם: קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים*
א. "רוב המורים מסבירים לכל תלמיד באופן אישי מה בדיוק עליו לעשות כדי להשתפר בלימודים"
ב. "כשהתלמידים מתקשים להבין את החומר, רוב המורים מסבירים להם מה הם יכולים לעשות כדי להבין טוב יותר"
ג. "כשהמורים מחזירים לנו עבודה או מבחן, רובם כותבים ליד התשובות מה נכון ומה צריך לשפר"
ד. "כשתלמיד כיתה לא מצליח במבחן או בעבודה, רוב המורים עוזרים לו להבין למה זה קרה"
ה. "רוב המורים מקפידים לעדכן אותי על מצבי בלימודים"
ו. "רוב המורים מוודאים שהתלמידים מבינים את החומר הנלמד לפני שממשיכים לנושא הבא"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 88 מוצגים נתוני המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

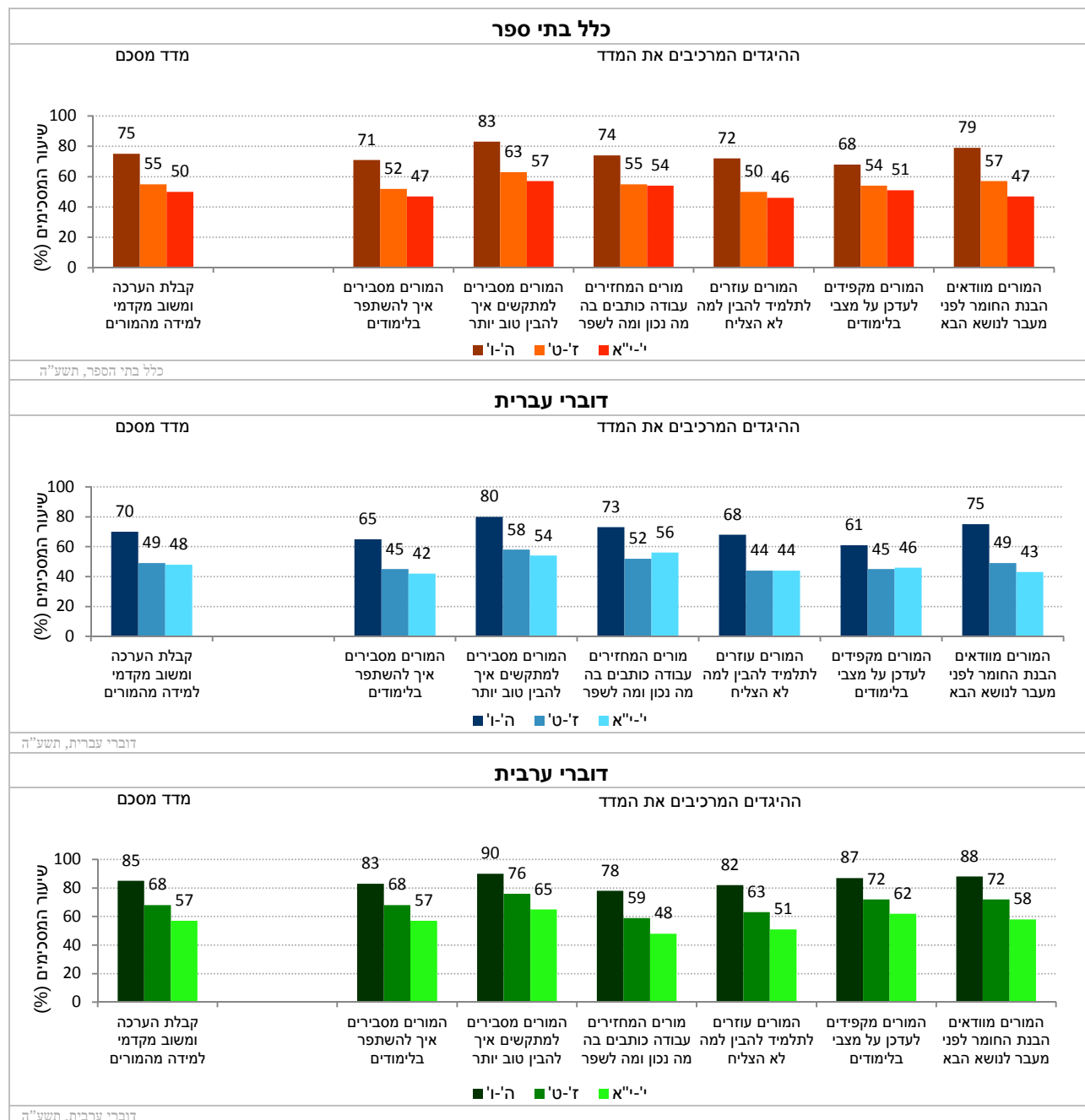
תרשים 88: דיווחי התלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 89 מוצגים נתוני המדד המסכם "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 89: דיווחי התלמידים על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

10.3.2 מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כהשלמה לעמדות התלמידים כלפי "קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים" המדד המסכם "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" מבקש לבחון את המידה שבה המורים נותנים משוב פרטני ומפורט לתלמידים בנוגע לתכנון צעדיהם הבאים בלמידה, על-פי דיווחי המורים. חשוב לציין כי אף-על-פי שגם לתלמידים הוצגו היגדים העוסקים בהערכה ובמשוב מצד מוריהם, הרי שאין זה נכון להשוות באופן ישיר בין תשובות המורים לתשובות התלמידים, לנוכח הבדלים בניסוח ההיגדים (זאת, בשל הצורך להתאים את ההיגדים לאוכלוסיית היעד).

נתונים אלה נאספו בקרב מורים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

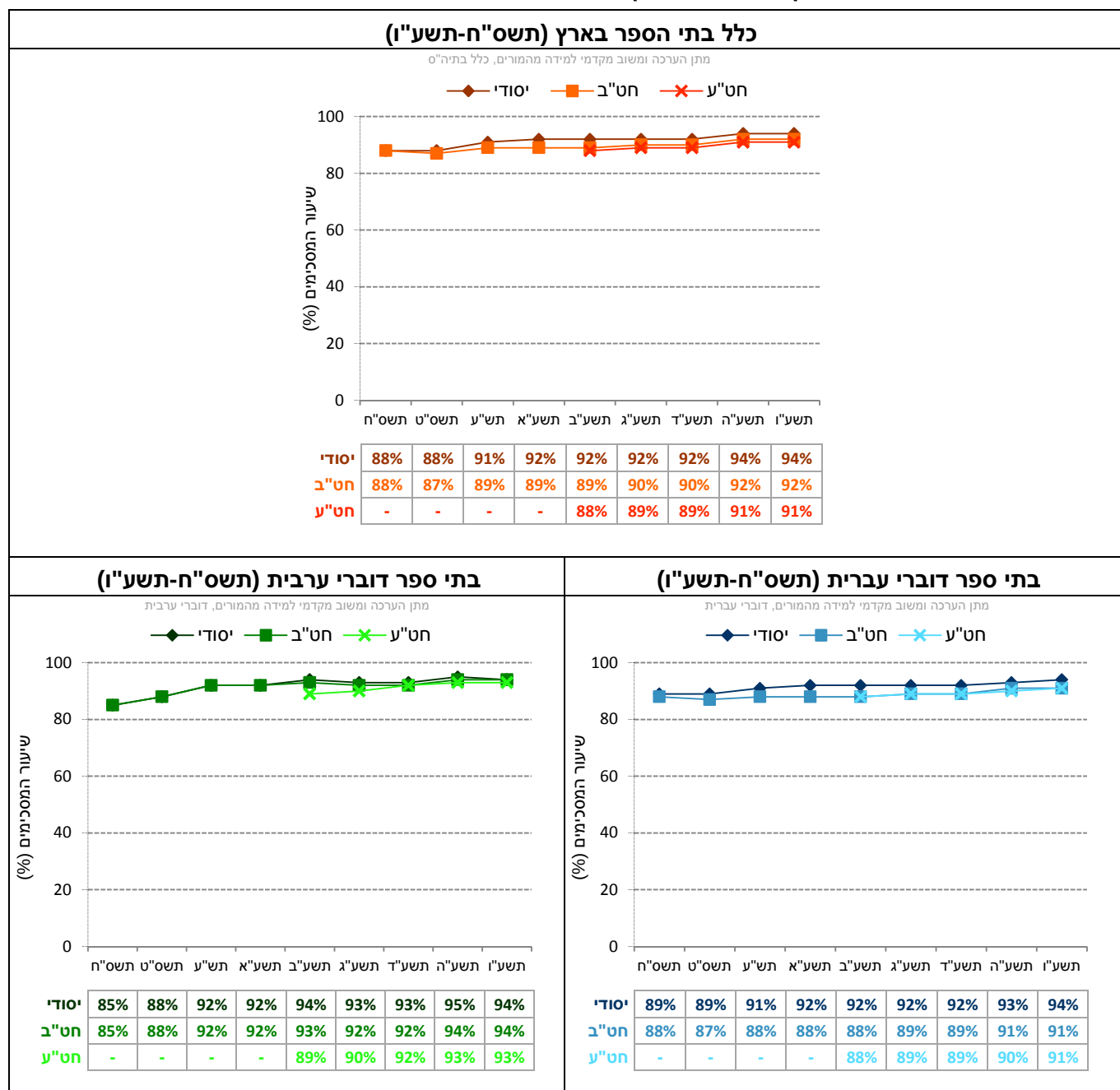
מדד מסכם: מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים*
א. "כשאתה מחזיר עבודות או מבחנים, אתה כותב ליד התשובות מה נכון ומה כדאי לשפר"
ב. "אתה נוהג להסביר לתלמידים מהכיתה באופן פרטני מה בדיוק עליהם לעשות כדי להשתפר בלימודים"
ג. "אתה נוהג לשאול תלמידים מהכיתה באופן ישיר, אם יש משהו שאתה יכול לעשות כדי לעזור להם להצליח יותר בלימודים"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 90 מוצגים נתוני המדד המסכם "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" לפי דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב בשנים תשס"ח-תשע"ו. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נתונים אלו נאספו החל מתשע"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

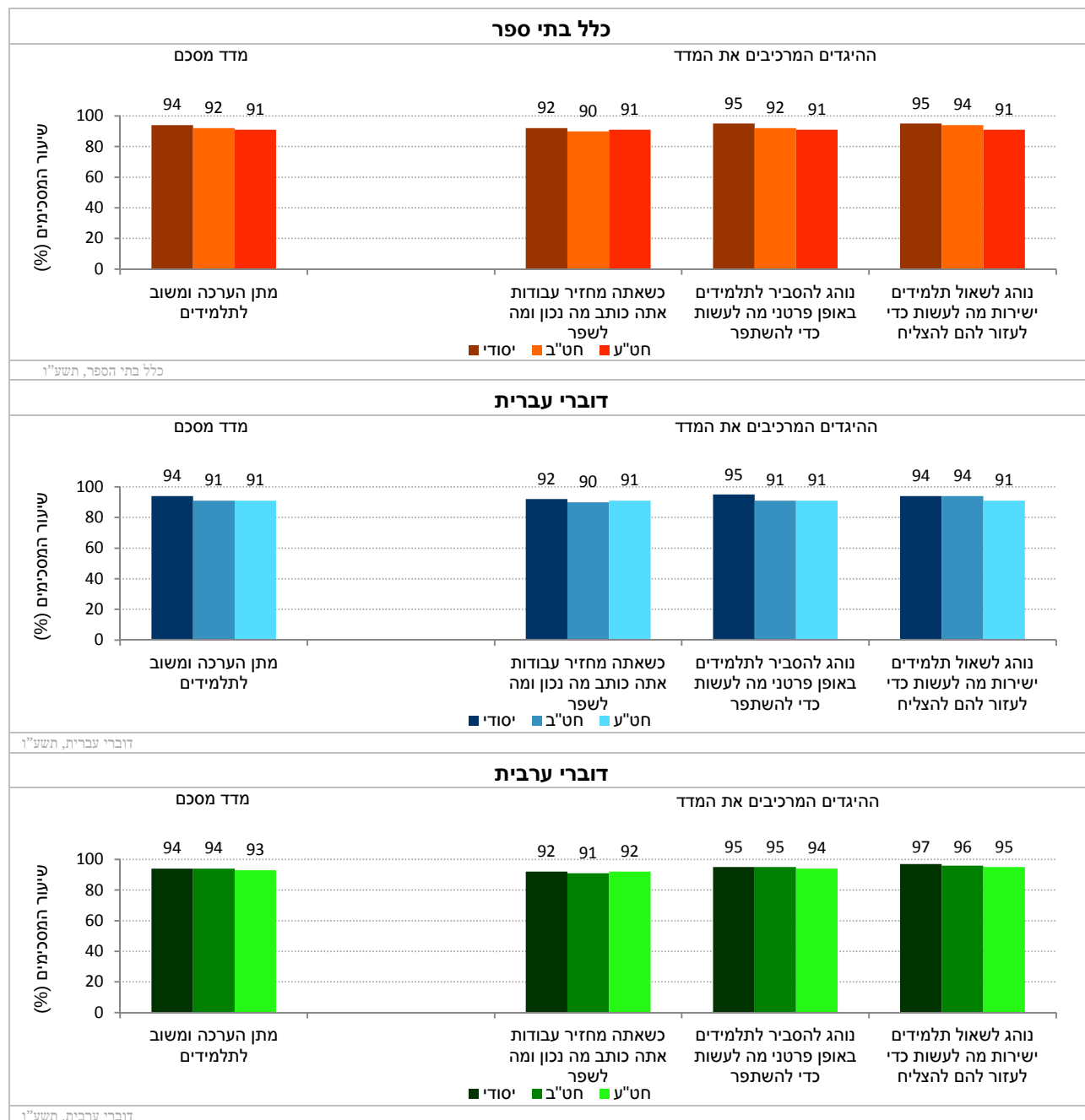
תרשים 90: דיווחי המורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 91 מוצגים נתוני המדד המסכם "מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 91: דיווחי המורים על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

10.4 שימוש בתקשוב לצורכי למידה

המעבר לעידן הדיגיטלי של המאה ה-21 הוביל להכנסת שינויים באורח החיים ולצורך במיומנויות חדשות המאפשרות השתלבות נאותה בסביבה ותרומה לחברה. אחת המטרות המרכזיות של מערכת החינוך בישראל בשנים האחרונות היא להתאים את עצמה לעידן הטכנולוגי החדש, זאת באמצעות שילוב טכנולוגיות התקשוב באופן מיטבי בבתי הספר, תוך טיפוח מיומנויות המאה ה-21 בקרב התלמידים (דוגמת שימוש בכלים מתוקשבים מתקדמים, שימוש מושכל בטכנולוגיות מידע, ועוד).

תת-פרק זה מציג את דיווחי התלמידים על אודות שימוש בתקשוב לצורכי למידה בשלושה מישורים:

א. שימוש במחשב במהלך שעות הלימודים בבית הספר: במקצועות עליהם נבחנים בבחינות המיצ"ב (עבור תלמידי יסודי וחט"ב) ובמקצועות בהם נבחנים בבחינות הבגרות (עבור תלמידי חט"ע).

ב. אופן השימוש בתקשוב לצורכי למידה, כמו שימוש באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר לצורך העלאת חומרי לימוד לאתר בית הספר, הורדת חומרים ממנו והשתתפות בפורומים וכן שימוש בתקשוב לצורכי למידה והיבחנות כמו, חיפוש מידע באינטרנט, עיבוד מידע והצגתו, לימוד ותרגול באתרים לימודיים והיבחנות באמצעות המחשב.

ג. תקשורת דיגיטלית/סלולרית בין התלמיד למורה, ובכלל זה שימוש בדואר אלקטרוני, בתוכנת מסרונים מדיים (דוגמת וואטסאפ), או בטלפון נייד/סמארטפון.

10.4.1 שימוש במחשב במקצועות הלימוד במהלך שעות הלימודים

בתת פרק זה יוצגו נתונים על שימוש במחשב במקצועות הלימוד במהלך שעות הלימודים הן בקרב תלמידים ביסודי וחט"ב (מקצועות המיצ"ב) והן בקרב תלמידים בחט"ע (מקצועות הבגרות). ההבחנה בין שלבי החינוך היסודי והעל יסודי נעשית בשל המקצועות השונים הנלמדים בכל אחד משלבי החינוך.

10.4.1.1 שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב במהלך שעות הלימודים – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד המסכם "שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב במהלך שעות הלימודים" מבקש לבחון את המידה בה התלמידים משתמשים במחשב במהלך שעות הלימודים בבית הספר לצורכי הלמידה של מקצועות המיצ"ב – לשון והבעה, אנגלית, מתמטיקה ומדע וטכנולוגיה. בשנת תשע"ו נבדקו לראשונה דיווחי התלמידים לגבי שימוש במחשב גם במסגרת שיעורי גיאוגרפיה או מולדת.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים משכבות הגיל: יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט'). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

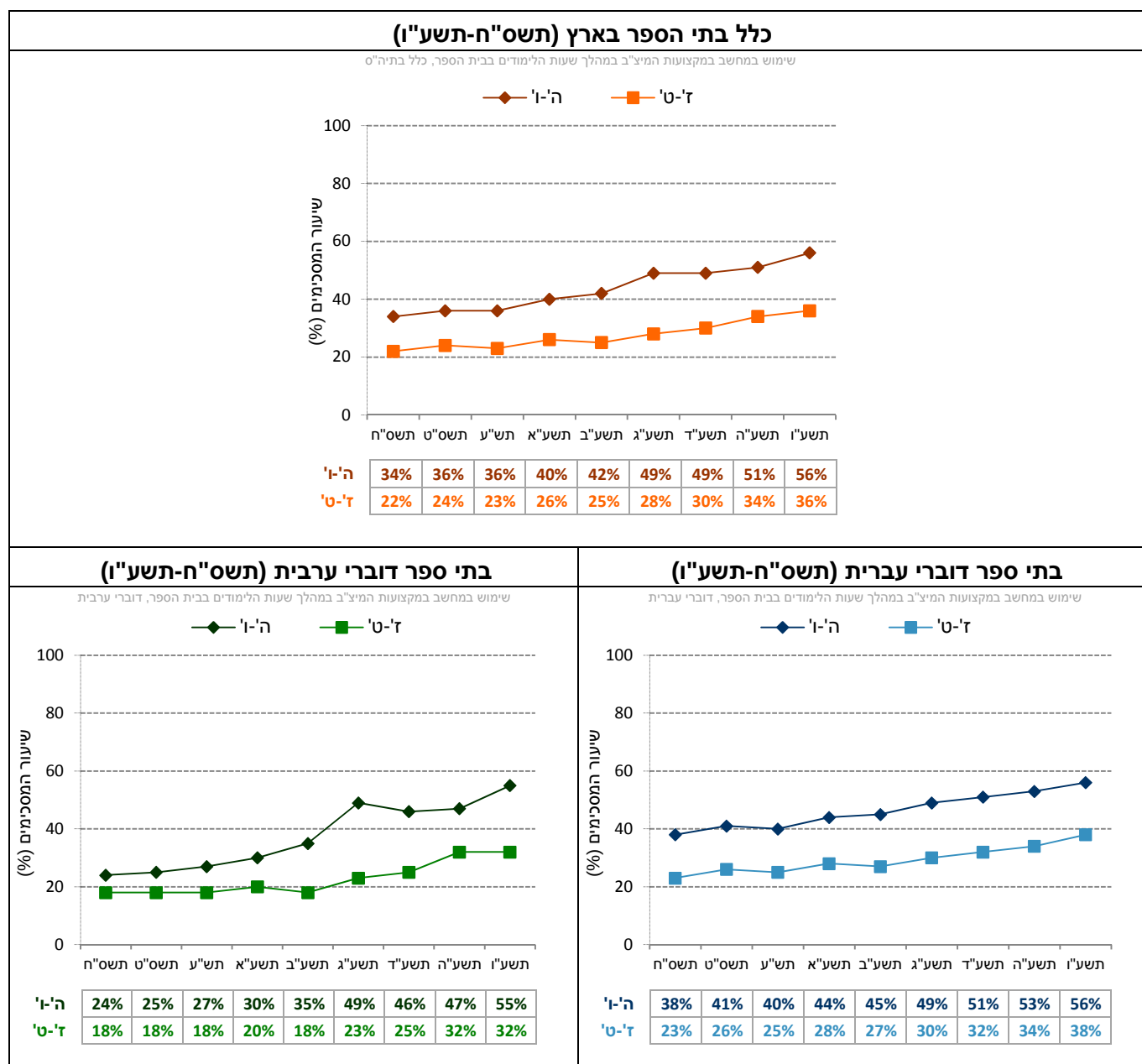
מדד מסכם: שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב במהלך שעות הלימודים*
א. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי לשון והבעה"
ב. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי אנגלית"
ג. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי מתמטיקה"
ד. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי מדע וטכנולוגיה"

* המשיבים התבקשו לציין באיזו תדירות הם משתמשים במחשב במהלך שעות הלימודים בבית הספר בכל אחד מהמקצועות, על סולם בן שלוש דרגות: (1) בכלל לא, (2) לעתים רחוקות, (3) לעתים קרובות. לצורכי דיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את אחד משני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (2 ו-3) כמדווחים על שימוש במחשב, וחושב שיעורם (באחוזים) בכל אחד מארבעת המקצועות. שיעורי הדיווח חושבו מבין התלמידים שלומדים את המקצוע. המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המדווחים על כל אחד מארבעת המקצועות המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 92 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב במהלך שעות הלימודים" בשנה"ל תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

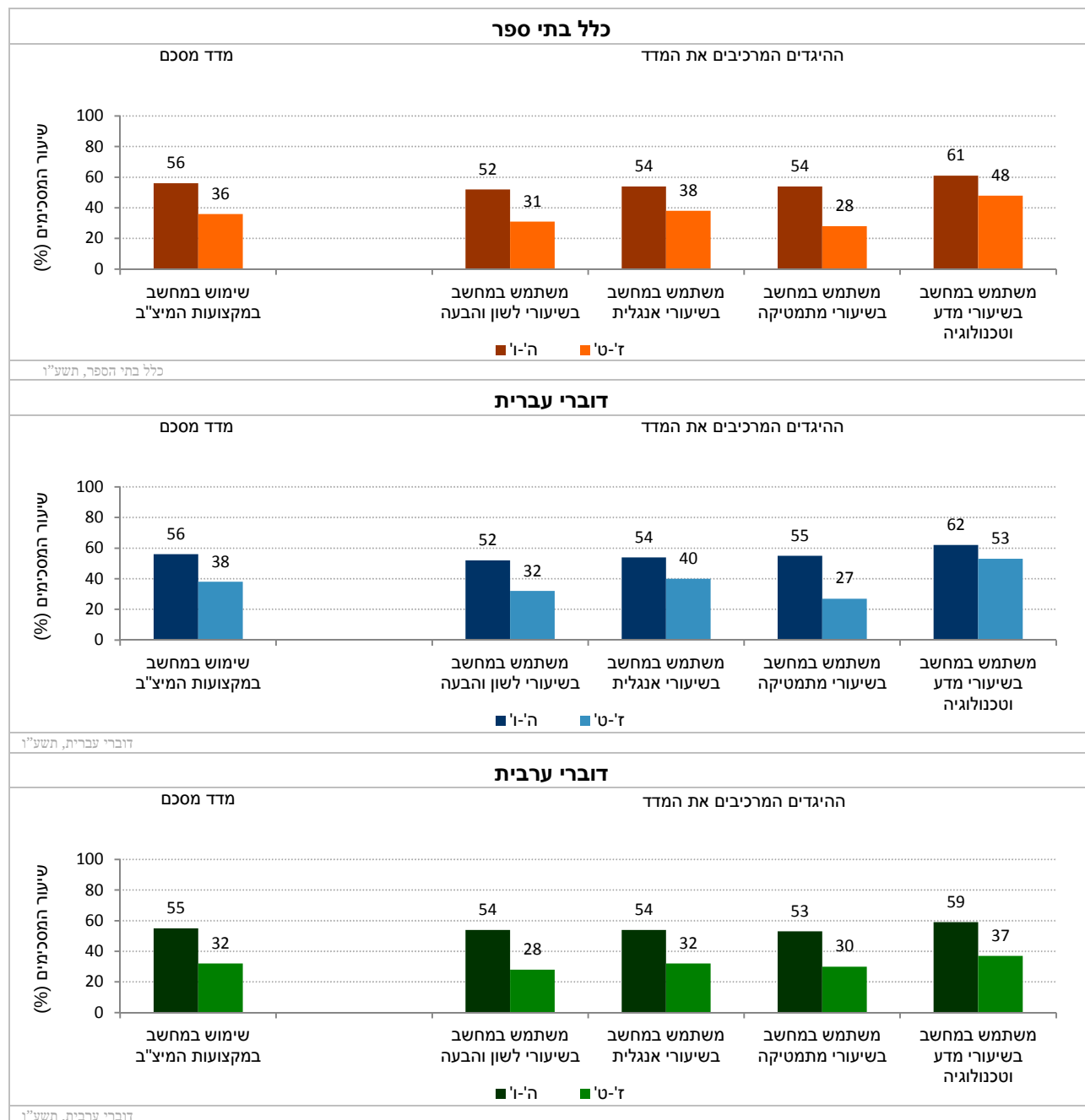
תרשים 92: דיווחי התלמידים על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב במהלך שעות הלימודים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 93 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב במהלך שעות הלימודים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 93: דיווחי התלמידים על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב במהלך שעות הלימודים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

כאמור, בשנת תשע"ו נבדקו לראשונה עמדות התלמידים לגבי שימוש במחשב גם במסגרת שיעורי גיאוגרפיה או מולדת. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבת גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. שיעורי הדיווח חושבו מבין התלמידים שציינו כי הם לומדים גיאוגרפיה או מולדת בבית הספר.

לוח 9 מציג את דיווחי התלמידים על ההיגד: "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי גיאוגרפיה או מולדת".

לוח 9: דיווחי תלמידים על ההיגד: "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי גיאוגרפיה או מולדת"

היגד	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי גיאוגרפיה או מולדת	יסודי	47%	47%	48%
	חט"ב	33%	36%	29%

10.4.1.2 שימוש במחשב במקצועות הבגרות במהלך שעות הלימודים – דיווחי תלמידים בחט"ע

תלמידי החטיבה העליונה נשאלו גם כן באשר לשימוש שהם עושים במחשב במהלך שעות הלימודים בבית הספר, לצורכי הלמידה של מקצועות הבגרות: מתמטיקה, אנגלית, עברית/לשון, היסטוריה, אזרחות, ספרות, פיזיקה, כימיה וביולוגיה. בתשע"ו נשאלו לראשונה תלמידי החט"ע (שלומדים גיאוגרפיה) על שימוש במחשב במסגרת שיעורי גיאוגרפיה ותשובותיהם מוצגות לראשונה בדוח זה.

נתוני ההיגדים נאספו בקרב תלמידי חט"ע בלבד. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים. הנתונים מוצגים עבור תלמידי החט"ע בכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

לא מדד מסכם: שימוש במחשב במקצועות הבגרות במהלך שעות הלימודים*
א. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי מתמטיקה"
ב. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי אנגלית"
ג. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי שפה/לשון"***
ד. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי גיאוגרפיה"****
ה. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי היסטוריה או אזרחות או ספרות"***
ו. "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי פיזיקה או כימיה או ביולוגיה"***

* המשיבים התבקשו לציין באיזו תדירות הם משתמשים במחשב בכל אחד מהמקצועות, על סולם בן ארבע דרגות: (0) אני לא לומד מקצוע זה (1) בכלל לא, (2) לעתים רחוקות, (3) לעתים קרובות. לצורכי דיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את אחד משני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (2 ו-3) כמדווחים על שימוש במחשב וחושב שיעורם בכל אחד מן המקצועות. שיעורי הדיווח חושבו מבין התלמידים שלומדים את המקצוע.

** תלמידים דוברי עברית נשאלו על שימוש במחשב במסגרת שיעורי עברית/לשון. תלמידים דוברי ערבית נשאלו על שימוש במחשב במסגרת שיעורי ערבית/לשון.

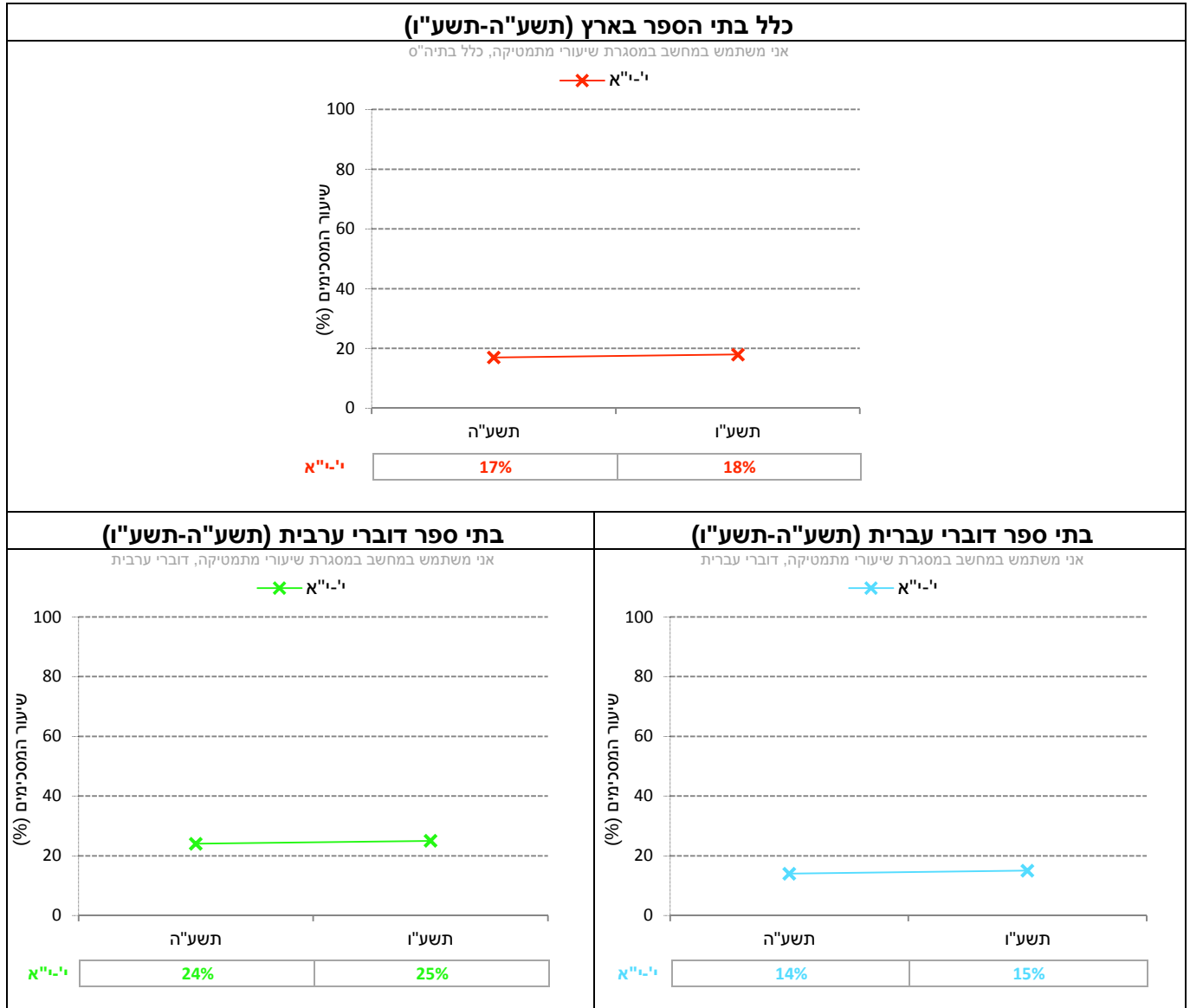
*** שיעורי הדיווח מייצגים תלמידים שסמנו לפחות מקצוע אחד.

**** דיווחי תלמידים שלומדים גיאוגרפיה על שימוש במחשב במסגרת שיעורי גיאוגרפיה נבדקו לראשונה בשנה"ל תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 94 מוצגים נתוני ההיגד "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי מתמטיקה" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

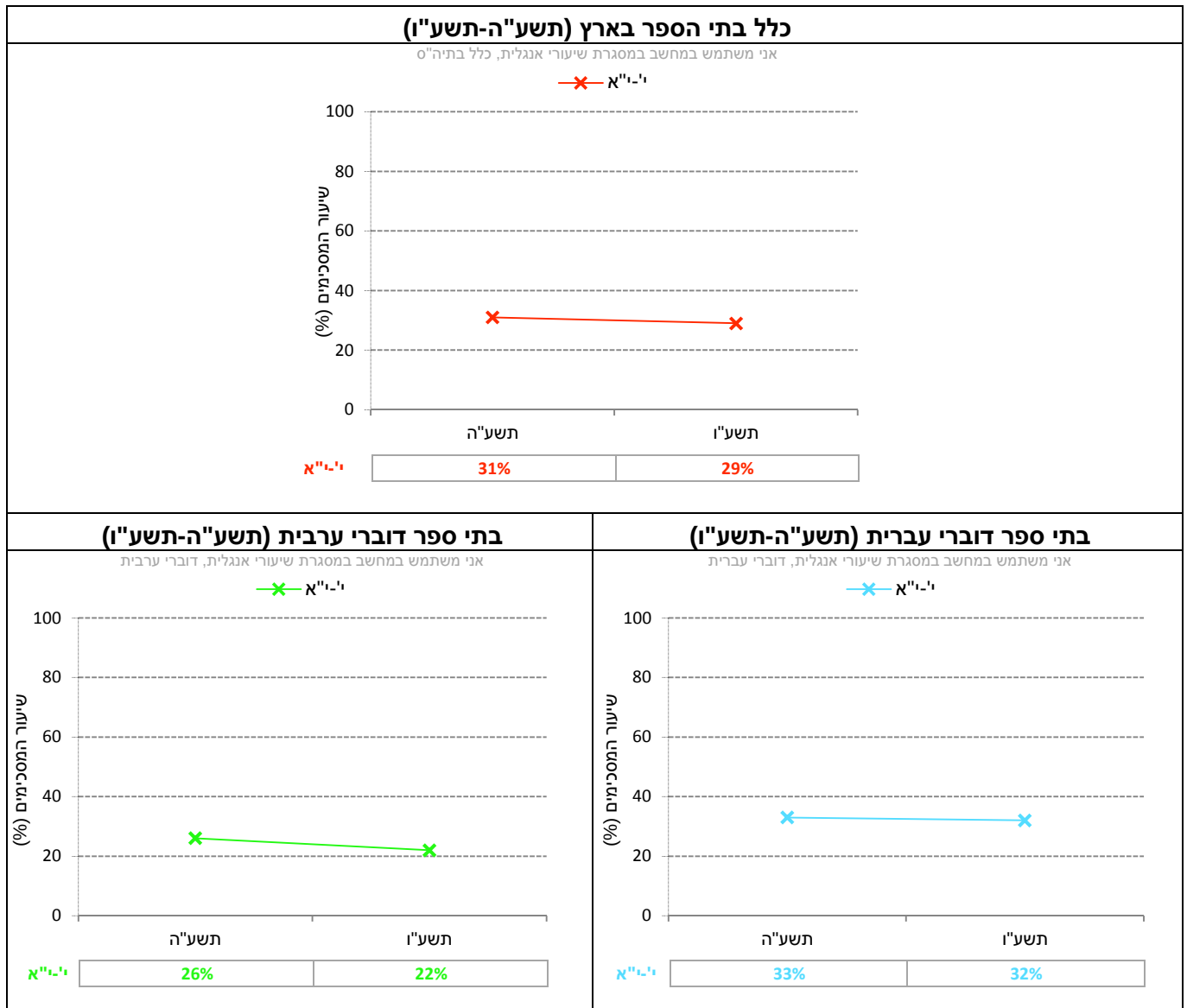
תרשים 94: דיווחי התלמידים על ההיגד: "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי מתמטיקה" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 95 מוצגים נתוני ההיגד "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי אנגלית" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

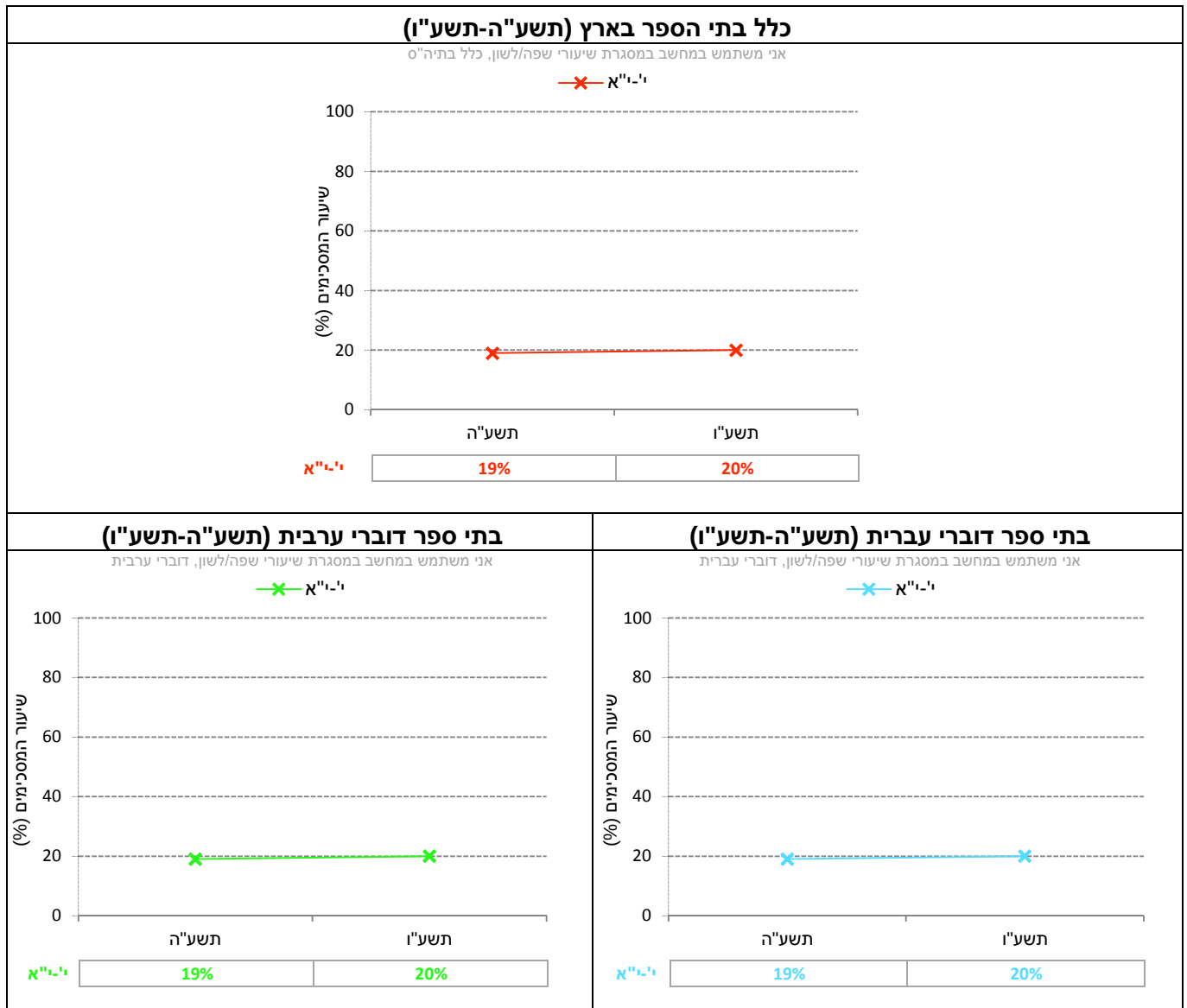
תרשים 95: דיווחי התלמידים על ההיגד: "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי אנגלית" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 96 מוצגים נתוני ההיגד "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי שפה/לשון" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

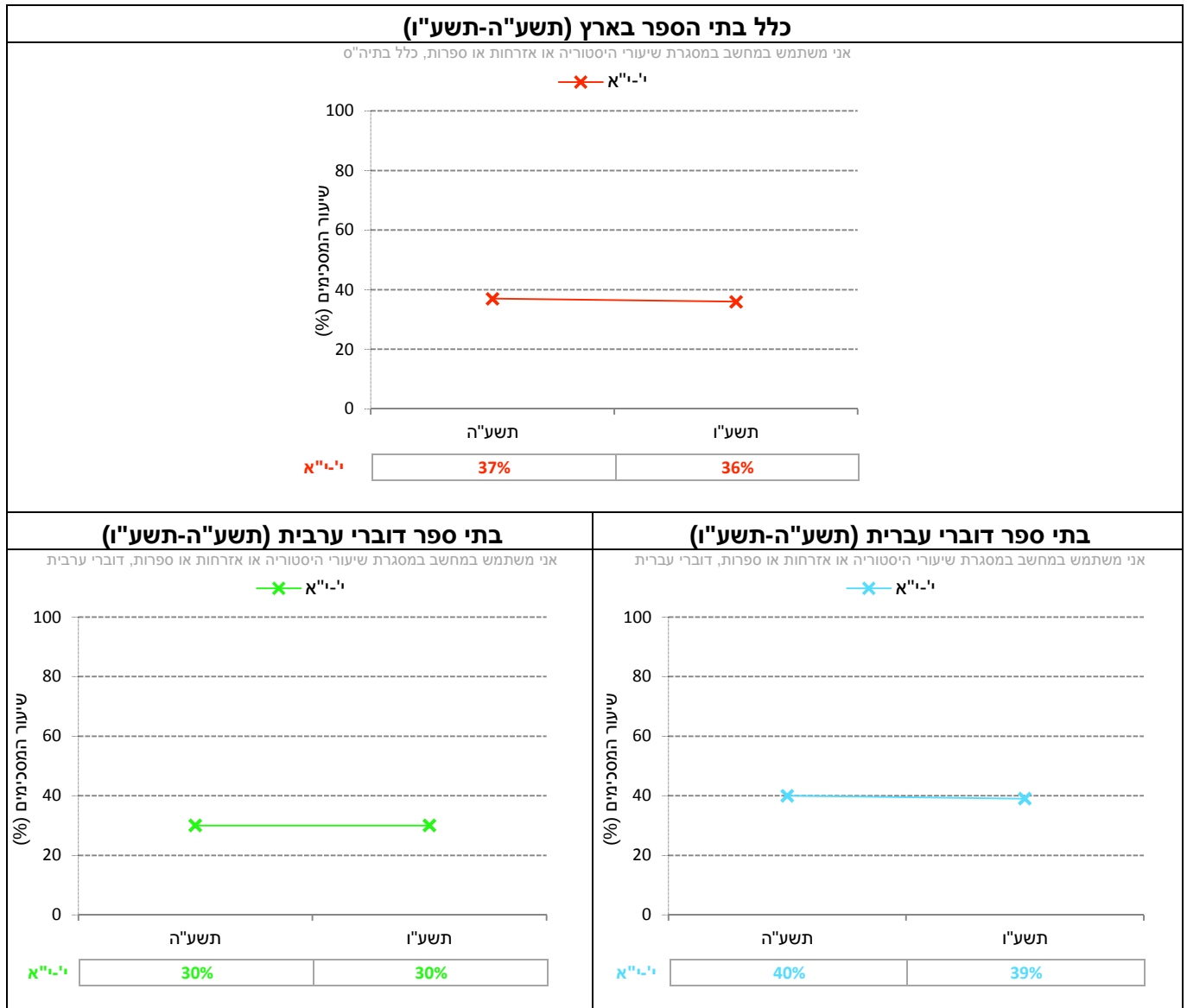
תרשים 96: דיווחי התלמידים על ההיגד: "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי שפה/לשון" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 97 מוצגים נתוני ההיגד "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי היסטוריה או אזרחות או ספרות" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

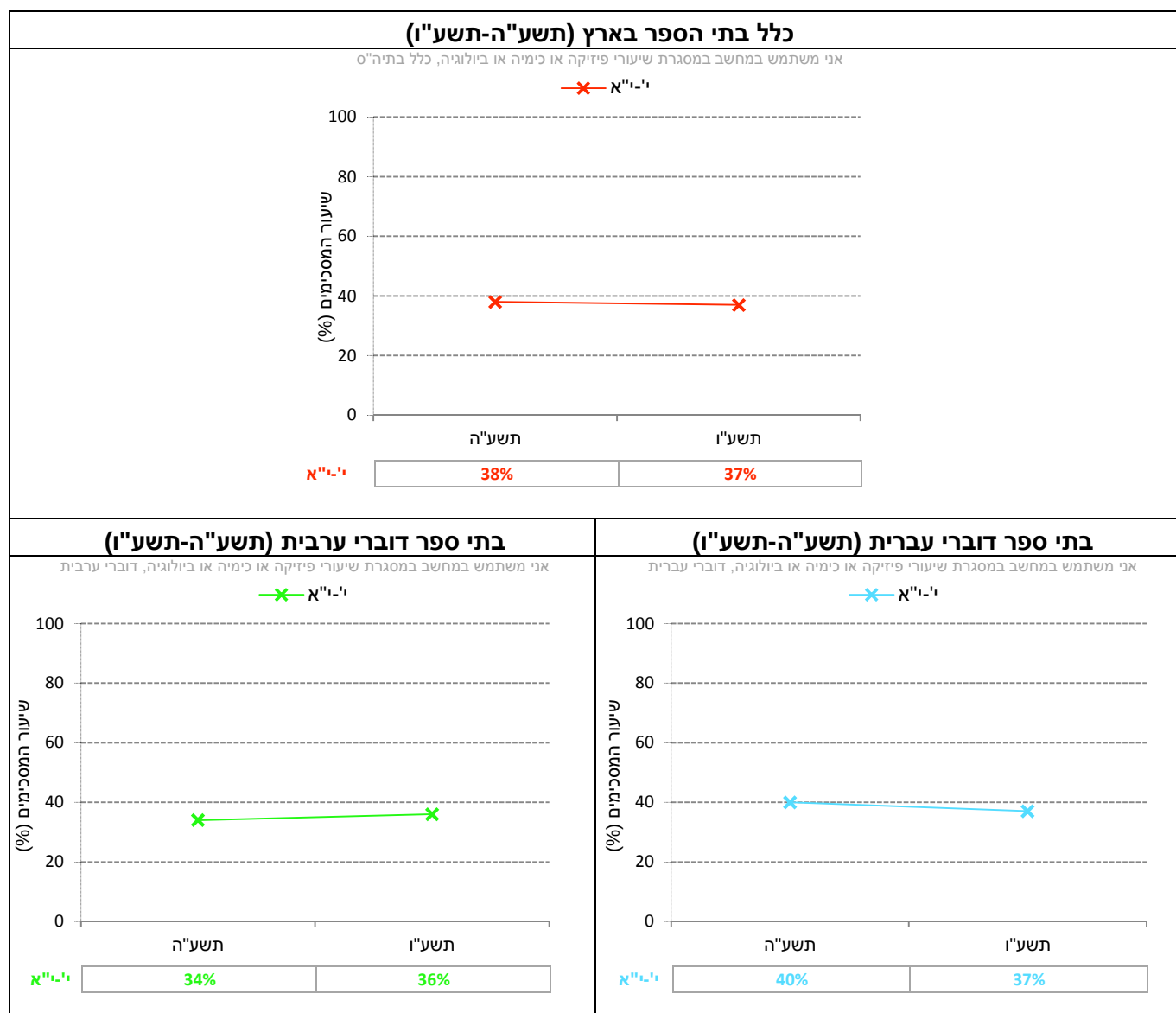
תרשים 97: דיווחי התלמידים על ההיגד: "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי היסטוריה או אזרחות או ספרות" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

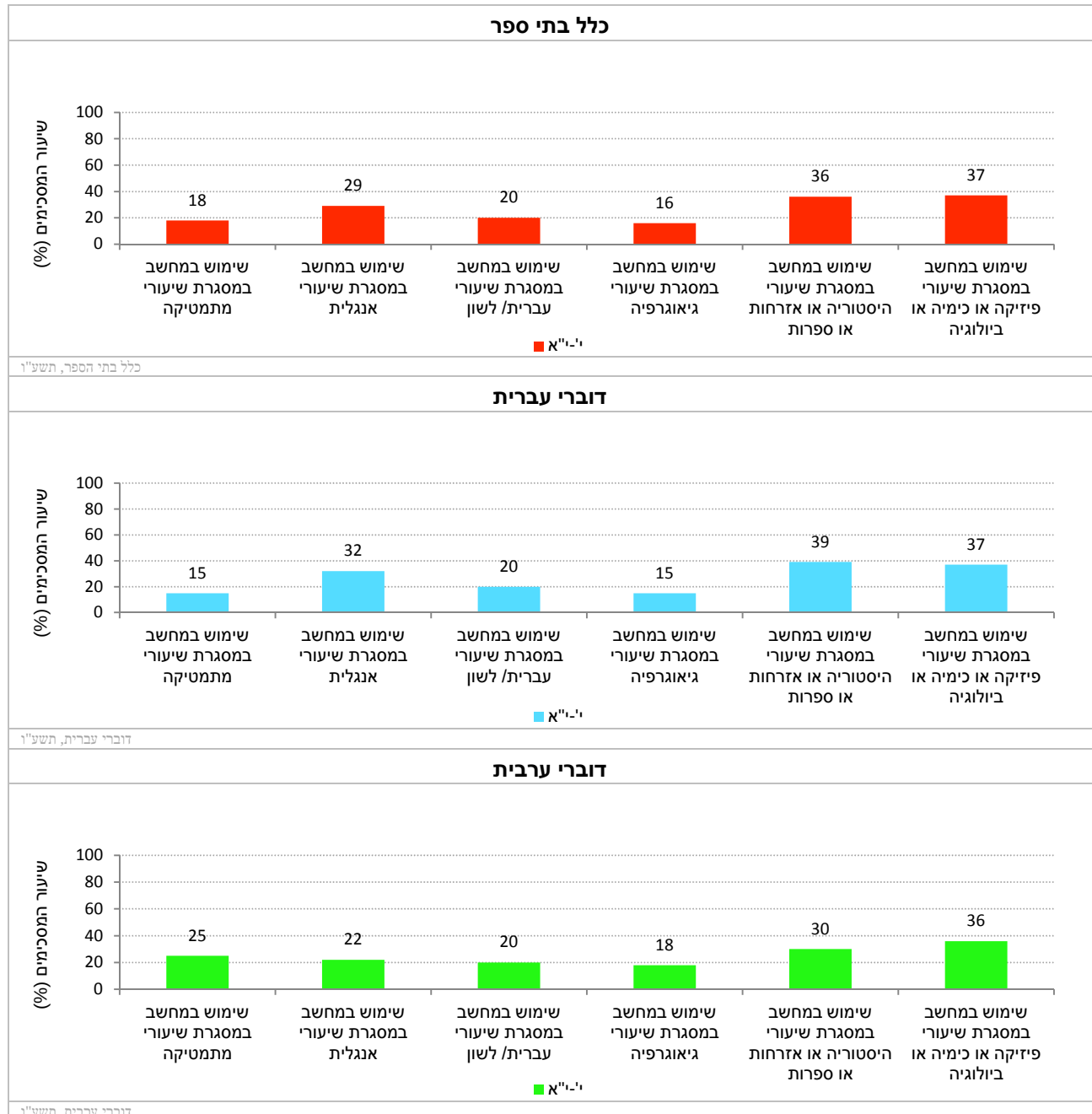
בתרשים 98 מוצגים נתוני ההיגד "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי פיזיקה או כימיה או ביולוגיה" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 98: דיווחי התלמידים על ההיגד: "אני משתמש במחשב במסגרת שיעורי פיזיקה או כימיה או ביולוגיה" בשנים תשע"ה-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה: בתרשים 99 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"שימוש במחשב במקצועות הבגרות במהלך שעות הלימודים" בשנה"ל תשע"ו בחט"ע, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 99: דיווחי התלמידים על שימוש במחשב במקצועות הבגרות במהלך שעות הלימודים: שיעורי המסכמים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ו)

10.4.2 אופן השימוש בתקשוב לצורכי למידה

10.4.2.1 השימוש באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר לצורכי למידה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "שימוש באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר לצורכי למידה" מבקש לבחון את התדירות בה תלמידים משתמשים באתר האינטרנט הבית ספרי או במערכת הממוחשבת של דיווח לתלמידים לצורכי למידה כמו, העלאת חומרי לימוד לאתר בית הספר, הורדת חומרים ממנו והשתתפות בפורומים.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים משלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'-'א). הנתונים נאספו לראשונה בתשע"ו ומוצגים לראשונה בדוח זה. להלן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שימוש באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר לצורכי למידה **
א. "אתה מבקר באתר האינטרנט של בית הספר או במערכת הממוחשבת של דיווח לתלמידים (כמו "משוב", "סמארט סקול", "מנבסנ"ט", "תיק תלמיד", "יומנים" וכד')"
ב. "אתה מוריד חומרי לימוד (כמו שיעורי בית, סיכומים, מבחנים) מאתר האינטרנט של בית הספר או מהמערכת הממוחשבת (כמו "משוב", "סמארט סקול", "מנבסנ"ט", "תיק תלמיד", "יומנים" וכד')"
ג. "אתה מעלה חומרים משלך (כמו עבודות, מצגות, סיכומים) לאתר האינטרנט של בית הספר או למערכת הממוחשבת (כמו "משוב", "סמארט סקול", "מנבסנ"ט", "תיק תלמיד", "יומנים" וכד')"
ד. "אתה משתתף בקבוצות דיון (פורומים) בנושאים לימודיים באתר האינטרנט של בית הספר או במערכת הממוחשבת (כמו "משוב", "סמארט סקול", "מנבסנ"ט", "תיק תלמיד", "יומנים" וכד')"

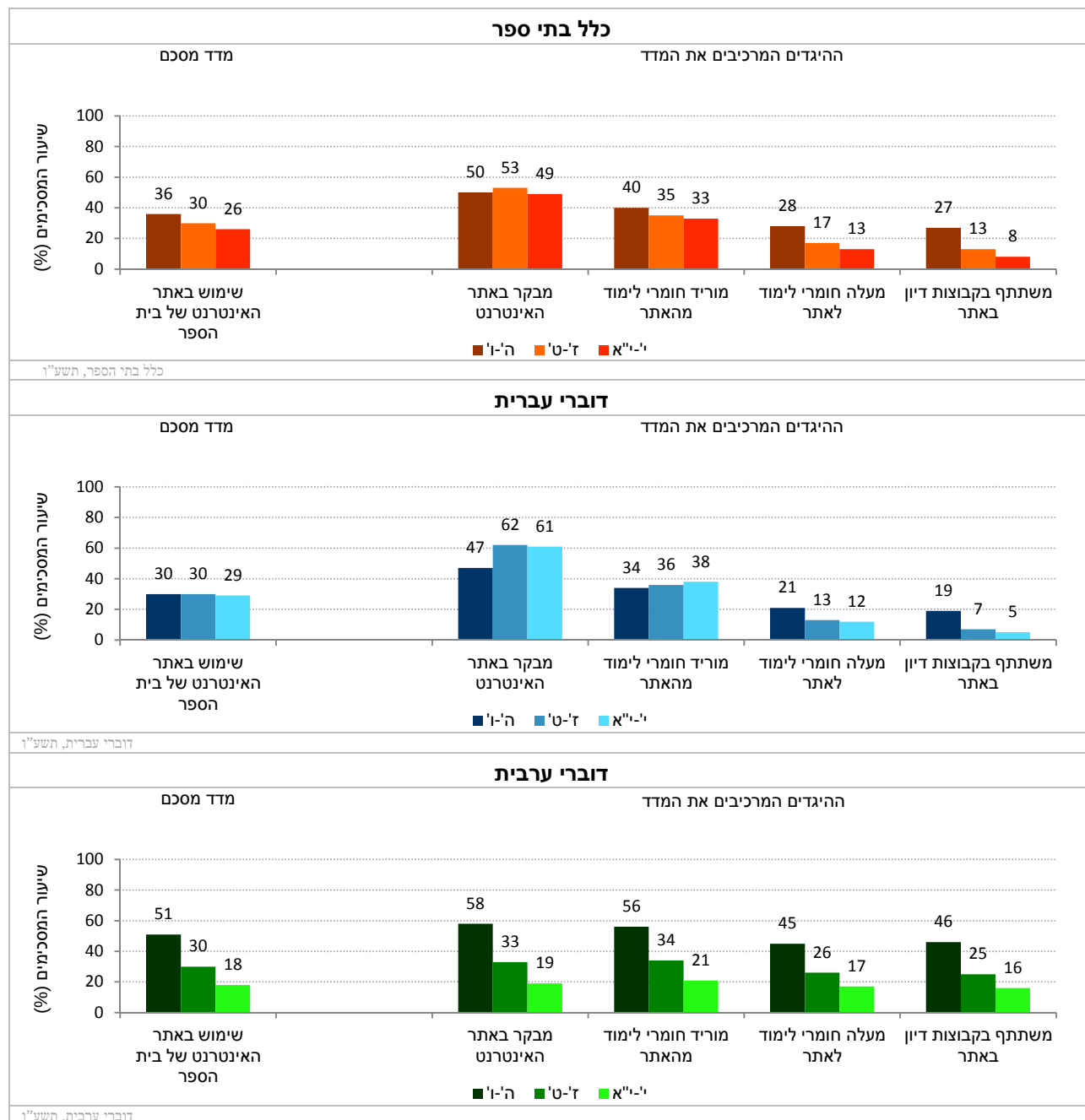
* תלמידים התבקשו לדווח באיזו תדירות הם מבצעים את כל אחת מן הפעילויות המתוארות בהיגדים. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור מתוך ארבע אפשרויות תשובה: (0) "אף פעם או כמעט אף פעם"; (1) "פעם בכמה חודשים"; (2) "פעם או פעמיים בחודש"; (3) "לפחות פעם בשבוע". לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם או פעמיים בחודש או לפחות פעם בשבוע) כמדווחים על האירוע. המדד המסכם הוא הממוצע של שיעורי המדווחים על ההיגדים השונים בנושא, והוא נע בין 0 ל-100.

** בשל עדכון נוסח ההיגדים וסולם המדידה של ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם, לא ניתן להשוות את נתוני המדד הנוכחי לנתונים שפורסמו בעבר בדוחות האקלים של המיצ"ב.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 100 מוצגים נתוני המדד המסכם "שימוש באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר לצורכי למידה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 100: דיווחי התלמידים על שימוש באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר לצורכי למידה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

10.4.2.2 אופן השימוש במחשב לצורכי למידה והיבחנות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

עם הכניסה לעידן הדיגיטלי של המאה ה-21, על בית הספר להקנות לתלמידיו כישורים שיאפשרו התמודדות מיטבית בסביבה עתירת טכנולוגיה. בין יתר הכישורים שצריך לטפח, נמנים כישורים של אוריינות מידע כגון: חיפוש מידע, ארגון מידע, ביצוע משימות או תוצרים בסביבה מתוקשבת וכד'.

המדד המסכם "אופן השימוש במחשב לצורכי למידה והיבחנות" מבקש לבחון את המידה בה תלמידים משתמשים במחשב לצורכי חיפוש מידע באינטרנט, עיבוד מידע והצגתו, לימוד ותרגול באתרים לימודיים וביצוע משימות של היבחנות באמצעות המחשב.

נתונים אלה נאספו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). הנתונים נאספו לראשונה בתשע"ו ומוצגים לראשונה בדוח זה. להלן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

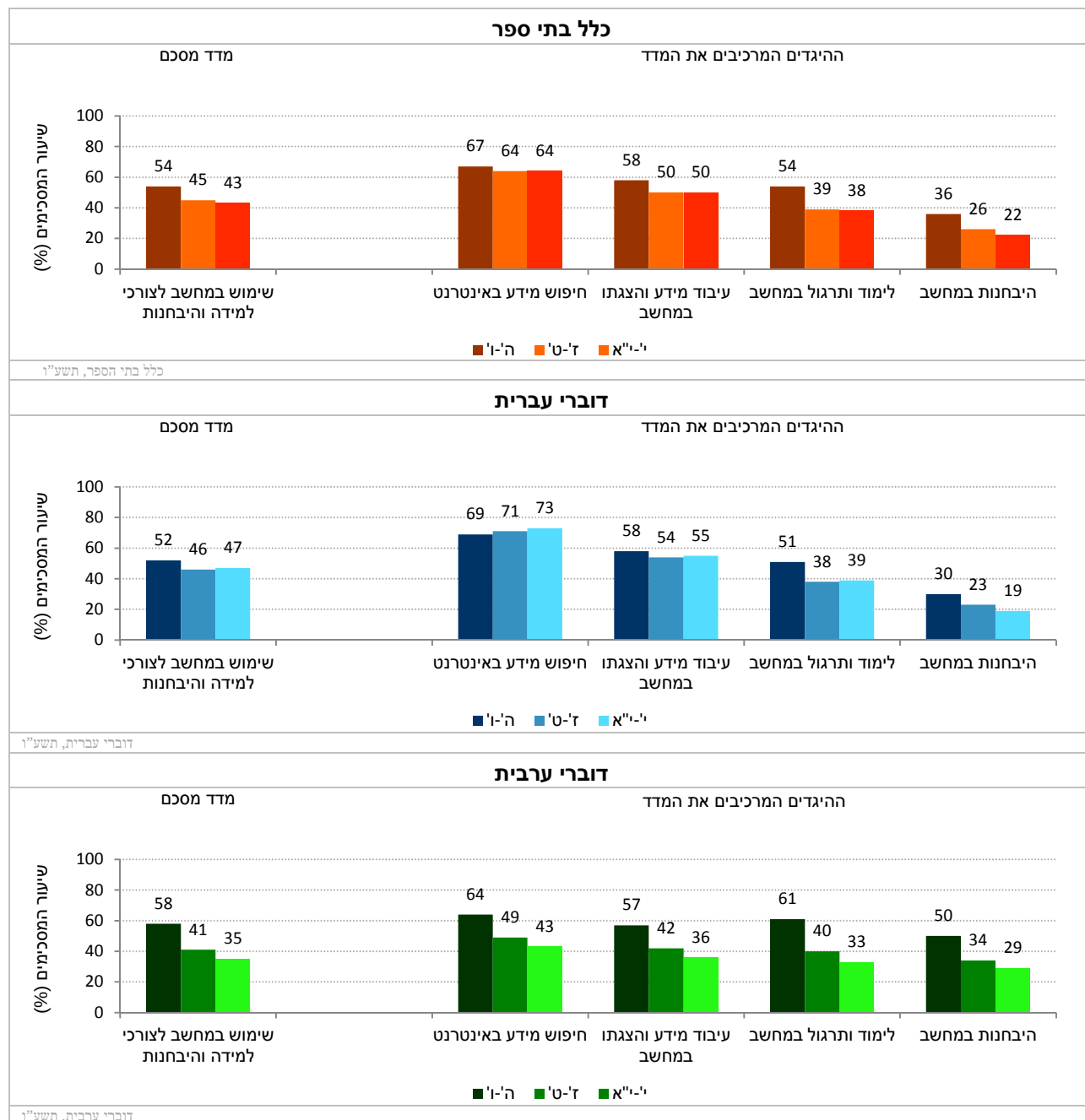
מדד מסכם: אופן השימוש במחשב לצורכי למידה והיבחנות*
א. "אתה מבצע משימות של חיפוש מידע באינטרנט"
ב. "אתה מבצע משימות של עיבוד מידע והצגתו באמצעות המחשב (למשל: וורד, אקסל, הכנת מצגת וכד')"
ג. "אתה מבצע משימות של לימוד ותרגול באמצעות המחשב באתרים לימודיים (הכוונה למשל לפתרון תרגילים במתמטיקה או באנגלית או במקצוע אחר באמצעות מחשב)"
ד. "אתה מבצע משימות של היבחנות באמצעות המחשב (למשל: מבחן או בוחן באמצעות המחשב)"

* תלמידים התבקשו לדווח באיזו תדירות הם מבצעים את כל אחת מן הפעילויות המתוארות בהיגדים. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור מתוך ארבע אפשרויות תשובה: (0) "אף פעם או כמעט אף פעם"; (1) "פעם בכמה חודשים"; (2) "פעם או פעמיים בחודש"; (3) "לפחות פעם בשבוע". לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם או פעמיים בחודש או לפחות פעם בשבוע) כמדווחים על האירוע. המדד המסכם הוא הממוצע של שיעורי המדווחים על ההיגדים השונים בנושא, והוא נע בין 0 ל-100.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 101 מוצגים נתוני המדד המסכם "אופן השימוש במחשב לצורכי למידה והיבחנות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 101: דיווחי תלמידים על אופן השימוש במחשב לצורכי למידה והיבחנות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

10.4.3 תקשורת דיגיטלית/סלולרית בין התלמיד למורה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

החידושים הטכנולוגיים מאפשרים לא רק זמינות של נתונים ומידע אלא משנים גם את דפוסי התקשורת של התלמידים עם מורים ומחנכים. בשאלה נוספת נשאלו התלמידים האם הם השתמשו בחודש האחרון בתקשורת דיגיטלית/סלולרית לצורך התכתבות עם המורה בבית הספר, ובכלל זה שימוש בדואר אלקטרוני, בוואטסאפ או בטלפון נייד/סמארטפון.

נתוני ההיגד נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב תלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'-י"א). נתוני ההיגד מוצגים לראשונה בדוח זה. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבת גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

לוח 10 מציג את דיווחי התלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון התכתבת עם מורה שלך באמצעות מחשב או סמארטפון או טאבלט".

לוח 10: דיווחי תלמידים על ההיגד: "בחודש האחרון התכתבת עם מורה שלך באמצעות מחשב או סמארטפון או טאבלט" (תשע"ו)*

היגד	שכבת גיל	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בחודש האחרון התכתבת עם מורה שלך באמצעות מחשב או סמארטפון או טאבלט (למשל, באמצעות דואר אלקטרוני, וואטסאפ, סמס וכד')	יסודי	52%	53%	50%
	חט"ב	70%	81%	44%
	חט"ע	80%	91%	53%

* סולם התשובות להיגדים היה: 0- אף פעם, 1- פעם אחת, 2- פעמיים, 3- שלוש פעמים, 4- ארבע פעמים או יותר. בעבור היגד זה מוצג בתרשים/לוח שיעור העונים פעם או פעמיים או שלוש פעמים ויותר.

תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כשלושה רבעים מהתלמידים בשכבת גיל ה'ו' וכמחצית מן התלמידים בשכבות גיל ז'י"א דיווחו על תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה. עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על תפיסת ההוראה כמעניינת וברורה.
- בהשוואה בין מגזרי השפה, נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר באופן משמעותי בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית (88% בהשוואה ל-71% ביסודי, 71% בהשוואה ל-47% בחט"ב, 57% בהשוואה ל-42% בחט"ע).
- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ו) נרשמה בשכבת גיל י"א יציבות בשיעורי הדיווח על המדד המסכם בבתי ספר דוברי עברית. בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה יציבות עד תשע"ה ולאחריה ירידה של 6% בתשע"ו. בשכבות הגיל ה'ו' ו-ז'ט' המדד חושב לראשונה בתשע"ד. בשלוש השנים בהן נבחן המדד לא נרשם שינוי בשני מגזרי השפה.
- עיון מעמיק יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מגלה, כי שיעורי הדיווח על הוראה ברורה גבוהים יותר בשלושת שלבי החינוך בהשוואה לשיעורי הדיווח על הוראה מעניינת המעודדת חשיבה והתעמקות.
- גם בעיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם, נרשמו שיעורי הסכמה גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית בכל חמשת ההיגדים שמרכיבים את המדד. הפער הגדול ביותר בין מגזרי השפה נרשם בהיגדים "המורים מלמדים באופן מעניין" ו-"המורים מלמדים באופן שמעודד חשיבה והתעמקות בחומר", שבו שיעורי הסכמה בקרב דוברי עברית היו נמוכי יחסית, בעיקר בחט"ב ובחט"ע (כשליש בקרב דוברי עברית לעומת כמחצית בקרב דוברי ערבית).

פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותית לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- נתונים על אודות "פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות" נאספו לראשונה החל מתשע"ה בקרב תלמידים משלוש שכבות הגיל. פרקטיקות אלו כוללות למידה בשיטות מגוונות, למידה פעילה הרלוונטית לחיי התלמיד, למידה שיתופית ועוד.
- כשלושה רבעים מתלמידי ה'ו', כ-60% מתלמידי ז'ט' וכמחצית מתלמידי י"א הביעו הסכמה עם המדד המסכם. עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על המדד.
- שיעורי הסכמה גבוהים יותר נרשמו בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית בשלוש שכבות הגיל (פער של כ-13%).
- בשנתיים בהן נבחן המדד המסכם לא נרשם שינוי בשני מגזרי השפה.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמד, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר בשלוש שכבות הגיל ובשני מגזרי השפה נרשמו עם ההיגדים "המורים מעריכים גם באמצעות עבודת חקר וכו'" ו-"המורים מעודדים למידה פעילה". שיעורי ההסכמה הנמוכים יותר היו עם ההיגד: "תלמידים עובדים על משימות באופן עצמאי".

מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- כהמשך למדד שבחן את תפיסות התלמידים באשר לקיומן של פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות, נשאלו התלמידים לראשונה בתשע"ה גם על שכיחותן של מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר.
- מבט על ההיגדים בנושא מטלות כיתתיות המקדמות למידת חקר מגלה, כי הכנת עבודה בנושא אישי, הכנת עבודת חקר והשתתפות בשיעור מחוץ לכיתה (מלבד חט"ע) שכיחות יותר. ואילו מטלות כמו: עריכת תצפית (בעיקר בחט"ב ובחט"ע) והצגה בעל-פה הן שכיחות פחות באופן יחסי.
- בהשוואה בין שני מגזרי השפה עולה, כי בקרב תלמידים דוברי ערבית נרשמו שיעורי הסכמה גבוהים יותר עם ההיגדים העוסקים בעריכת תצפית, הצגה בעל-פה, והכנת עבודת חקר. בקרב תלמידים דוברי

עברית נרשמו שיעורי הסכמה גבוהים יותר על ההיגד העוסק בהשתתפות בשיעורים מחוץ לכיתה, ואילו על ההיגד העוסק בהכנת עבודה בנושא אישי לא נרשמו הבדלים בין שני מגזרי השפה.

- בשנתיים בהם נמדדו ההיגדים, לא נרשמו שינויים בשיעורי ההסכמה עם ההיגדים למעט ההיגד העוסק בהצגה בע"פ שבו נרשמה עלייה בקרב דוברי עברית בחט"ע (מ- 51% ל- 58%).

אסטרטגיות ללמידה עצמית לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- המדד המסכם "אסטרטגיות ללמידה עצמית" מבקש לבחון את אסטרטגיות הלמידה השונות בהן משתמש התלמיד במהלך הלמידה.
- כ-70% מהתלמידים בשכבת הגיל ה'ו' לעומת כ-55% מהתלמידים בשכבות גיל ז'-י"א הסכימו עם המדד המסכם.
- תלמידים דוברי ערבית בכל שלבי החינוך נוטים לדווח בשיעורים גבוהים יותר על שימוש "אסטרטגיות ללמידה עצמית" בהשוואה לדוברי עברית. הפער הגדול ביותר בין מגזרי השפה נרשם בהיגד העוסק בהרחבת הידע על נושאים שנלמדים בבית הספר. רק כ-30% מהתלמידים דוברי עברית בשכבות גיל ז'-י"א ו-56% בשכבת גיל ה'ו' הסכימו עם ההיגד לעומת כ-60% בשכבת הגיל ז'-י"א ו-86% בשכבת ה'ו' בבתי ספר דוברי ערבית.
- בקרב דוברי עברית נרשמה שונות גבוהה יחסית בשיעורי ההסכמה עם ההיגדים השונים: שיעורי הסכמה גבוהים יחסית נרשמו עם ההיגד "אם אינני מבין חומר כל שהוא, אפנה למישהו לבקש סיוע" ושיעורי הסכמה נמוכים יחסית נרשמו עם ההיגד "אני מנסה להרחיב את הידע שלי על נושאים שנלמדים בבית הספר".

הוראה דיפרנציאלית לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בהסתכלות כללית על נתוני המדד המסכם עולה, שעם העלייה בשכבות הגיל נצפית ירידה בשיעורי הדיווח על המדד המסכם: 82% ביסודי לעומת 68% בחט"ב ו- 62% בחט"ע. הפער בין שלבי החינוך בולט בעיקר בבתי"ס דוברי העברית.
- בהשוואה בין שני מגזרי השפה עולה, כי בבתי"ס יסודיים שיעורי המדווחים על הוראה דיפרנציאלית גבוה במעט בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית ואילו בחט"ב ובחט"ע קיים פער ניכר בין שני מגזרי השפה במדד (שיעורים הגבוהים בכ-15% בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית).
- בניתוח המגמות לאורך זמן נרשמה עלייה בנתוני המדד המסכם בבתי"ס יסודיים ובחט"ב בשני מגזרי השפה. בקרב מורים בחט"ע בשנתיים בהם נבדק המדד לא נרשם שינוי משמעותי בין תשע"ה לתשע"ו.
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה, שבשלושת שלבי החינוך, מורים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו בשיעור גבוה יותר על ההיגדים המרכיבים את המדד בהשוואה למורים בבתי"ס דוברי עברית.

בית הספר כנותן מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- מורים בשלושת שלבי החינוך נשאלו האם בית הספר נותן מענה לצרכים ייחודיים (של תלמידים מצטיינים ומתקשים) של התלמידים.
- כ-80% מהמורים בשלושת שלבי החינוך דיווחו כי בית הספר נותן מענה לצרכים הייחודיים של תלמידים מצטיינים וכ-85% מהמורים דיווחו כי בית הספר נותן מענה לצרכים הייחודיים של תלמידים מתקשים.
- מורים בבתי ספר דוברי עברית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה למקביליהם בבתי ספר דוברי ערבית על סיפוק מענה לצרכים של תלמידים מתקשים בשלוש שכבות הגיל. פער של 11% נרשם בשלב חינוך חט"ע – 86% בקרב דוברי עברית לעומת 75% בקרב דוברי ערבית. באשר למתן מענה לתלמידים מצטיינים- נרשם פער לטובת דוברי עברית בשכבות הגיל יסודי וחט"ע ואילו בחט"ב – ללא הבדל.

הערכה ומשוב

קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- שלושה רבעים מתלמידי היסודי וכמחצית מהתלמידים בשלבי החינוך חט"ב וחט"ע דיווחו על קבלת משוב

מקדם למידה מהמורים. נתונים אלו מצביעים על פערים גדולים בין תשובות התלמידים בכיתות ה'ו', לעומת אלו של תלמידי ז'ט' ו-י"א.

- בהשוואה בין מגזרי השפה עולה, כי שיעורי ההסכמה עם המדד המסכם בקרב תלמידים דוברי ערבית עולים באופן ניכר על אלו של דוברי עברית בפער של כ- 15% בכל שכבות הגיל.
- לאורך השנים (תשס"ח-תשע"ו) נרשמה יציבות בשיעורי ההסכמה עם המדד של תלמידים דוברי עברית ביסודי. בחט"ב ובחט"ע נרשמה עלייה קלה מאד. בבתי ספר דוברי ערבית בשכבות הגיל ה'ט' נרשמה עלייה לאורך השנים, ובשלב חינוך חט"ע נרשמה יציבות עם תנודתיות, כאשר בתשע"ו חלה ירידה של 5%.
- התבוננות מעמיקה יותר בנתוני ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת על דמיון בשיעורי הדיווח על ההיגדים, כאשר בכולם שיעורי הדיווח על משוב מקדם למידה גבוהים יותר בכיתות ה'ו' בהשוואה לכיתות ז'ט' ולכיתות י"א. שיעורי הדיווח הנמוכים יותר נרשמו בקרב תלמידים בחט"ע ובחט"ב על ההיגדים: "רוב המורים מסבירים לכל תלמיד באופן אישי מה בדיוק עליו לעשות כדי להשתפר בלימודים" ו- "כשתלמיד בכיתה לא מצליח במבחן או בעבודה, רוב המורים עוזרים לו להבין למה זה קרה".

מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה לתלמידים לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- במקביל לתלמידים נשאלו גם המורים על אודות מתן הערכה ומשוב לתלמידים. הרוב המכריע של המורים (מעל ל-90%) ביסודי, בחט"ב ובחט"ע בשני מגזרי השפה דיווחו כי הם נותנים לתלמידיהם הערכה ומשוב שמקדמים את התלמידים בלימודיהם. שיעורים אלה דומים בכל שלבי החינוך.
- על אף השיעורים הגבוהים מאד של מורים, שנמדדו מלכתחילה (תשס"ח), אשר דיווחו על מתן הערכה ומשוב מקדמי למידה, עם השנים אפשר לזהות עלייה קלה בשיעורי המורים המדווחים כך בכל שלבי החינוך (עם יציבות בארבע השנים האחרונות, למעט מורים דוברי ערבית בחט"ע).
- על אף שיש לנקוט זהירות כאשר עורכים השוואה ישירה בין תשובות התלמידים לבין תשובות המורים בנושא ההערכה והמשוב (בשל ניסוחים מעט שונים הנובעים מהצורך להתאים ניסוח של היגדים לאוכלוסיית המשיבים), הרי שלא ניתן לחלוטין להתעלם ממה שמצטייר כהבדלים בולטים בין השיעורים הגבוהים מאד של מורים הסבורים כי הם מעניקים הערכה ומשוב ממוקדים, מפורטים ופרטניים, לעומת שיעורים נמוכים יותר בקרב התלמידים המדווחים כי הם מקבלים הערכה מקדמת למידה ממוריהם (ובפרט ההבדלים בולטים בחט"ב ובחט"ע).

שימוש בתקשוב לצורכי למידה

שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב)

- באופן כללי, תלמידי היסודי דיווחו על שימוש במחשב במקצועות המיצ"ב בשיעור גבוה יותר בהשוואה לתלמידי החט"ב (המדד המסכם עומד על 56% ביסודי לעומת 36% בחט"ב בתשע"ו).
- בהשוואה בין מגזרי השפה נרשמו בחט"ב שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי ספר דוברי עברית בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית (38% לעומת 32%) וללא הבדל משמעותי ביסודי.
- לאורך השנים נרשמה עלייה משמעותית ומתמדת בשיעורי הדיווח על מידת השימוש במחשב במקצועות המיצ"ב בקרב תלמידים בשני מגזרי השפה ובשתי שכבות הגיל. השיפור הגדול ביותר בין תשס"ח לתשע"ו נרשם בקרב תלמידים בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית (מ-24% בתשס"ח ל-55% בתשע"ו) אך גם בבתי ספר דוברי העברית ובחט"ב דוברות הערבית נרשמה עלייה ניכרת בתקופה זו.
- בחינת שיעורי הדיווח על שימוש במחשב במקצועות השונים מלמדת, כי שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר נרשמו בשיעורי מדע וטכנולוגיה ולאחר מכן בשיעורי אנגלית, גם ביסודי וגם בחט"ב, בשני מגזרי השפה. שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו בשיעורי מתמטיקה בקרב תלמידים דוברי עברית בחט"ב (27%) ובשיעורי לשון והבעה בקרב תלמידים דוברי ערבית בחט"ב (28%).
- כאשר נשאלו התלמידים על שימוש במחשב בשיעורי גיאוגרפיה או מולדת (לראשונה בתשע"ו) – עמדו תשובותיהם על 33% בקרב תלמידי החט"ב ועל 47% בקרב תלמידי היסודי – שיעורים נמוכים יחסית בהשוואה למקצועות המיצ"ב.

שימוש במחשב במקצועות הבגרות לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- תלמידים בשכבת גיל י"א נשאלו באשר לשימוש במחשב לצורכי למידה בשורה של מקצועות הבגרות: מתמטיקה, אנגלית, שפה/לשון, גיאוגרפיה, היסטוריה, אזרחות, ספרות, פיזיקה, כימיה וביולוגיה. שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר (כ-37%) נרשמו בהיגדים אשר בדקו שימוש במחשב במסגרת שיעורי היסטוריה או אזרחות או ספרות ובמסגרת שיעורי פיזיקה או כימיה או ביולוגיה. שיעורי דיווח נמוכים יותר (29%) נרשמו באשר לשימוש במחשב בשיעורי אנגלית. כ-19% מהתלמידים דיווחו על שימוש במחשב בשיעורי מתמטיקה ועברית/לשון וכ-16% דיווחו על שימוש במחשב בשיעורי גיאוגרפיה.
- השוואה בין מגזרי השפה מעלה, כי תלמידים בבתי ספר דוברי עברית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על שימוש במחשב במסגרת שיעורי אנגלית, שיעורי היסטוריה או אזרחות או ספרות ואילו מקביליהם בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על שימוש במחשב במסגרת שיעורי מתמטיקה. בשני מגזרי השפה דיווחו בשיעור זהה על שימוש במחשב במסגרת שיעורי שפה עברית/ערבית ושיעורי פיזיקה או כימיה או ביולוגיה.
- במהלך השנתיים בהם נבדקו שיעורי הדיווח על שימוש במחשב במקצועות הנלמדים לקראת בחינות הבגרות לא נרשמו הבדלים משמעותיים בשיעורי הדיווח של התלמידים בשני מגזרי השפה.

שימוש באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר לצורכי למידה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- ככלל, 36% מבין התלמידים ביסודי, 30% מבין תלמידי החט"ב ו-26% מבין תלמידי החט"ע דיווחו על שימוש באתר האינטרנט של בית הספר לצורכי למידה.
- בהשוואה בין מגזרי השפה עולה, כי בבתי ספר יסודיים שיעורי הדיווח בקרב תלמידים דוברי ערבית עולים על אלה של דוברי העברית (51% לעומת 30% בהתאמה), ללא הבדלים בחט"ב (30% בשני מגזרי השפה) ואילו בחט"ע שיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי עברית גבוה יותר (29% לעומת 18%).
- בבחינת ההיגדים המרכיבים את המדד עולה תמונה מורכבת. בבתי ספר דוברי עברית, בעוד שתלמידי החט"ב והחט"ע דיווחו בשיעורים גבוהים יחסית (כ-62%) על ביקור באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר הרי שבקרב תלמידי היסודי עומדים השיעורים על 47%. כשליש מבין התלמידים בכול שכבות הגיל דיווחו על הורדת חומרי לימוד מהאתר. כ-20% מבין התלמידים ביסודי דיווחו על העלאת חומרים לאתר או על השתתפות בקבוצות דיון ואילו בקרב תלמידי החט"ב והחט"ע נרשמו שיעורי דיווח נמוכים יחסית בהיבטים אלה. לעומת זאת, בקרב תלמידים דוברי ערבית נרשם דפוס דיווח דומה למדי בכול ההיגדים: כמחצית מבין התלמידים ביסודי דיווחו על אופני שימוש שונים באתר או במערכת הממוחשבת החל מביקור, הורדת חומרים והעלאתם וכלה בהשתתפות בקבוצות דיון. השיעורים המקבילים בקרב תלמידי החט"ב עמדו על כ-30% ובקרב תלמידי החט"ע על – 18%.

אופן השימוש במחשב לצורכי למידה והיבחנות- דיווחי תלמידים ביסודי, חט"ב וחט"ע

- המדד המסכם "אופן השימוש במחשב לצורכי למידה והיבחנות" מבקש לבחון את המידה בה תלמידים משתמשים במחשב במהלך לימודיהם לצורכי חיפוש מידע באינטרנט, עיבוד מידע והצגתו, לימוד ותרגול באתרים לימודיים וביצוע משימות של היבחנות באמצעות המחשב. הנתונים נאספו לראשונה בתשע"ו ומוצגים לראשונה בדוח זה.
- ככלל, כמחצית מבין התלמידים דיווחו על שימוש במחשב לצורך למידה והיבחנות. בקרב תלמידים בשכבת גיל ה'ו' נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר (54%) על המדד המסכם לעומת כ-44% מהתלמידים בשכבות ז'ו"א. בקרב תלמידים דוברי ערבית נרשמו הבדלים גדולים למדי בשיעורי הדיווח על המדד המסכם: 58% ביסודי לעומת 41% בחט"ב ו-35% בחט"ע. בקרב תלמידים דוברי עברית הפערים בין שכבות הגיל קטנים יותר: 52% ביסודי לעומת כ-47% בחט"ב ובחט"ע. מכאן שתלמידי היסודי דוברי הערבית דיווחו על המדד בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה לדוברי עברית ואילו תלמידי החט"ב והחט"ע דוברי העברית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה לדוברי ערבית.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמד, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר בשני מגזרי השפה ובכול שכבות הגיל נרשמו עם ההיגד "אתה מבצע משימות של חיפוש מידע באינטרנט" ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים נרשמו עם ההיגד "אתה מבצע משימות של היבחנות באמצעות המחשב". עם זאת, דפוס ההשבה על ההיגדים שונה בין מגזרי השפה. כך, באשר לחיפוש מידע באינטרנט בקרב דוברי עברית, עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח. בקרב דוברי ערבית נרשם דפוס הפוך.

תקשורת דיגיטלית/סלולרית בין התלמיד למורה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- בשאלה נוספת נשאלו התלמידים האם הם השתמשו בחודש האחרון בתקשורת דיגיטלית/סלולרית לצורך התכתבות עם המורה בבית הספר, ובכלל זה שימוש בדואר אלקטרוני או בוואטסאפ או בטלפון נייד/סמארטפון.
- לפי דיווחי כמחצית התלמידים ביסודי, 70% בחט"ב ו-80% בחט"ע בשני מגזרי השפה, הם התכתבו עם המורה שלהם באמצעות המחשב, או הסמארטפון או טאבלט.
- בהשוואה לפי מגזרי השפה עולה, כי בקרב תלמידים דוברי עברית עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה עלייה משמעותית בשיעורי התקשורת הדיגיטלית עם המורה (53% ביסודי, 81% בחט"ב ו-91% בחט"ע). בקרב תלמידים דוברי ערבית שיעורי הדיווח עומדים על 50% ביסודי, 44% בחט"ב ו-53% בחט"ע. מעבר לכך, באופן כללי נרשם פער של כ-40% בשיעורי הדיווח על ההיגד בין תלמידים דוברי עברית לערבית בשכבות הגיל חט"ב וחט"ע, ממצא המצביע על כך שהתקשורת הדיגיטלית בין מורים לתלמידים בבתי"ס דוברי ערבית שכיחה הרבה פחות בהשוואה לבתי"ס דוברי עברית.

לסיכום,

- תפיסת התלמידים את ההוראה כמעניינת וברורה שונה בין שכבות הגיל. ככל שעולים בשלבי החינוך (יסודי, חט"ב, חט"ע) תלמידים תופסים במידה נמוכה יותר את ההוראה כמעניינת וברורה (76%, 54%, 46% בהתאמה). שיעורי הדיווח על הוראה ברורה גבוהים יותר בשלושת שלבי החינוך בהשוואה לשיעורי הדיווח על הוראה המעודדת חשיבה והתעמקות.
- באשר לפרקטיקות הוראה-למידה-הערכה איכותיות – גם כאן, עם העלייה בשכבות הגיל (יסודי, חט"ב, חט"ע) נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על המדד (76%, 61%, 53% בהתאמה). הכנת עבודה בנושא אישי, הכנת עבודת חקר והשתתפות בשיעור מחוץ לכיתה (מלבד חט"ע) שכיחות יחסית (כשני שלישי) ואילו מטלות כמו: עריכת תצפית (בעיקר בחט"ב ובחט"ע) שכיחות פחות (כשליש).
- כ-70% מהתלמידים בשכבת הגיל ה'ו' לעומת כ-55% מהתלמידים בשכבות גיל ז'-י"א הסכימו עם המדד המסכם העוסק באסטרטגיות ללמידה עצמית. אסטרטגיות אלו באות לידי ביטוי יותר בפנייה לעזרה בעת הצורך ופחות בהרחבת הידע באופן עצמאי.
- זאת ועוד, ככל שעולים בשלבי החינוך שיעורים נמוכים יותר של מורים מדווחים על הוראה דיפרנציאלית (82%, 68%, 62% ביסודי, חט"ב וחט"ע). עם זאת, לאורך השנים חל שיפור בהיבט זה (ביסודי ובחט"ב. בחט"ע המדד נבדק לראשונה בתשע"ה). עוד בעניין זה – רוב גדול של המורים בכל שלבי החינוך מדווחים כי ביה"ס נותן מענה הן לתלמידים מצטיינים והן לתלמידים מתקשים.
- בדיקת דיווחי התלמידים על אודות קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה מהמורים מצביעה כי גם כאן, ככל שעולים בשלבי החינוך נרשמת ירידה בשיעורי הדיווח על קבלת הערכה ומשוב מקדמי למידה (75% ביסודי וכמחצית בחט"ב ובחט"ע). יש לציין, ששיעורי הדיווח של מורים (כ-90%) גבוהים באופן ניכר בהשוואה לאלו של התלמידים.
- באשר לשימוש בתקשוב לצרכי למידה, הממצאים מצביעים על עלייה ניכרת בין השנים, כאשר נראה כי התקשוב חודר יותר ויותר אל העשייה הלימודית השוטפת של תלמידים (מורים לא נשאלו בעניין זה). שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר בשימוש במחשב נרשמו בשיעורי מדע וטכנולוגיה ולאחר מכן בשיעורי אנגלית. בקרב תלמידים בחט"ע כ-30% מבין התלמידים דיווחו על שימוש במחשב בשיעורי אנגלית ורק כ-19% מהתלמידים דיווחו על שימוש במחשב במסגרת שיעורי מתמטיקה ועברית/לשון.
- כשליש מבין כלל התלמידים דיווחו שהם עושים שימוש באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר לצורכי למידה. בקרב דוברי עברית השימוש הנפוץ ביותר הוא ביקור באתר האינטרנט או במערכת הממוחשבת של בית הספר בכל שכבות הגיל. בקרב דוברי ערבית שימוש זה נפוץ בעיקר אצל תלמידים ביסודי. כמחצית מבין התלמידים דיווחו על שימוש במחשב לצורכי למידה, בעיקר לצורך חיפוש מידע באינטרנט. ביצוע של משימות היבחנות באמצעות המחשב פחות שכיח, אם כי בקרב תלמידים דוברי ערבית ביסודי שיעורי הדיווח עומדים על כ-50% לעומת 30% דוברי עברית.
- התקשורת הדיגיטלית עם המורים נפוצה למדי: כ-50% מהתלמידים ביסודי, וכ-75% בחט"ב ובחט"ע דיווחו, כי הם מתכתבים עם המורה באמצעות סמארטפון או טאבלט וכד'. בקרב דוברי ערבית התקשורת הדיגיטלית בחט"ב ובחט"ע נפוצה פחות בהשוואה לדוברי עברית (כ-50% לעומת כ-85% בהתאמה).

11. תרבות בית ספרית תומכת למידה

עד כה עסקנו בהיבטים שונים של האקלים הבית ספרי והסביבה הפדגוגית בכיתה כגון, פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה, שימוש במחשב לצורך למידה ומתן מענה לשונות בין תלמידים ועוד.

בפרק הנוכחי נעסוק בתרבות בית ספרית תומכת למידה. בתי ספר עם תרבות בית ספרית תומכת למידה מאופיינים באווירה של אמון, במחויבות לשותפות, ובתחושת אחריות לתהליכי הלמידה ולאקלים החברתי בבית הספר. בבתי ספר כאלה, קשיים של תלמידים מתפרשים כאתגר להתמודדות של צוות המורים, הנעשית באקלים של קולגיאיות, בתמיכה של עמיתים ובמאמצים משותפים להשגת המטרות (Opfer & Pedder, 2011)¹².

הנושא של למידת מורים בתשע"ו עבר הרחבה ועדכון, ונוספו לו היבטים רבים המשקפים תהליכים מרכזיים המתקיימים כחלק מתרבות למידה מתמדת ועדכנית. לפרק זה שלושה תת פרקים: הראשון עוסק בתהליכי הפיתוח המקצועי של מורים, השני עוסק בקיום קהילת למידה של מורים בבית הספר והשלישי עוסק בהובלה ובמנהיגות המנהל.

11.1 פיתוח מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

מורים נמצאים בלב העשייה הבית ספרית והם אלו המעצבים במידה רבה את המציאות הפדגוגית והחינוכית בכיתה. למידתם והתפתחותם של מורים במהלך עבודתם הוא אחד הערוצים המרכזיים לקידום למידתם של תלמידים ולשיפור המערכת החינוכית. בפרק זה נבחן את השתתפותם של מורים במסגרות של פיתוח מקצועי, את קיומם של תהליכי פיתוח מקצועי בתוך בית הספר, את תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של המורים ואת תפיסתם של המורים את הפיתוח המקצועי שלהם.

11.1.1 השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי, הן חוץ בית ספריים והן תוך בית ספריים, היא אחת הדרכים החשובות להעלאת המסוגלות האישית והמקצועית של מורים. פיתוח מקצועי יעיל של מורים הוא תהליך מתמשך, מעוגן בהקשר הבית ספרי ומערב למידה שיתופית של מורים.

תת-הפרק הנוכחי מתאר באילו מסגרות של פיתוח מקצועי (השתלמויות, מפגשי למידה בבית הספר ומחוצה לו) השתתפו המורים מאז תחילת שנת הלימודים.

נתונים על השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי נאספו לראשונה בתשע"ו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד עבור שנה"ל תשע"ו בחלוקה לפי מגזר שפה ושלב חינוך. הנתונים מוצגים לראשונה בדוח זה.

¹² Opfer, V. D., & Pedder, D. (2011). Conceptualizing teacher professional learning. *Review of Educational Research*, 81(3), 376-407.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

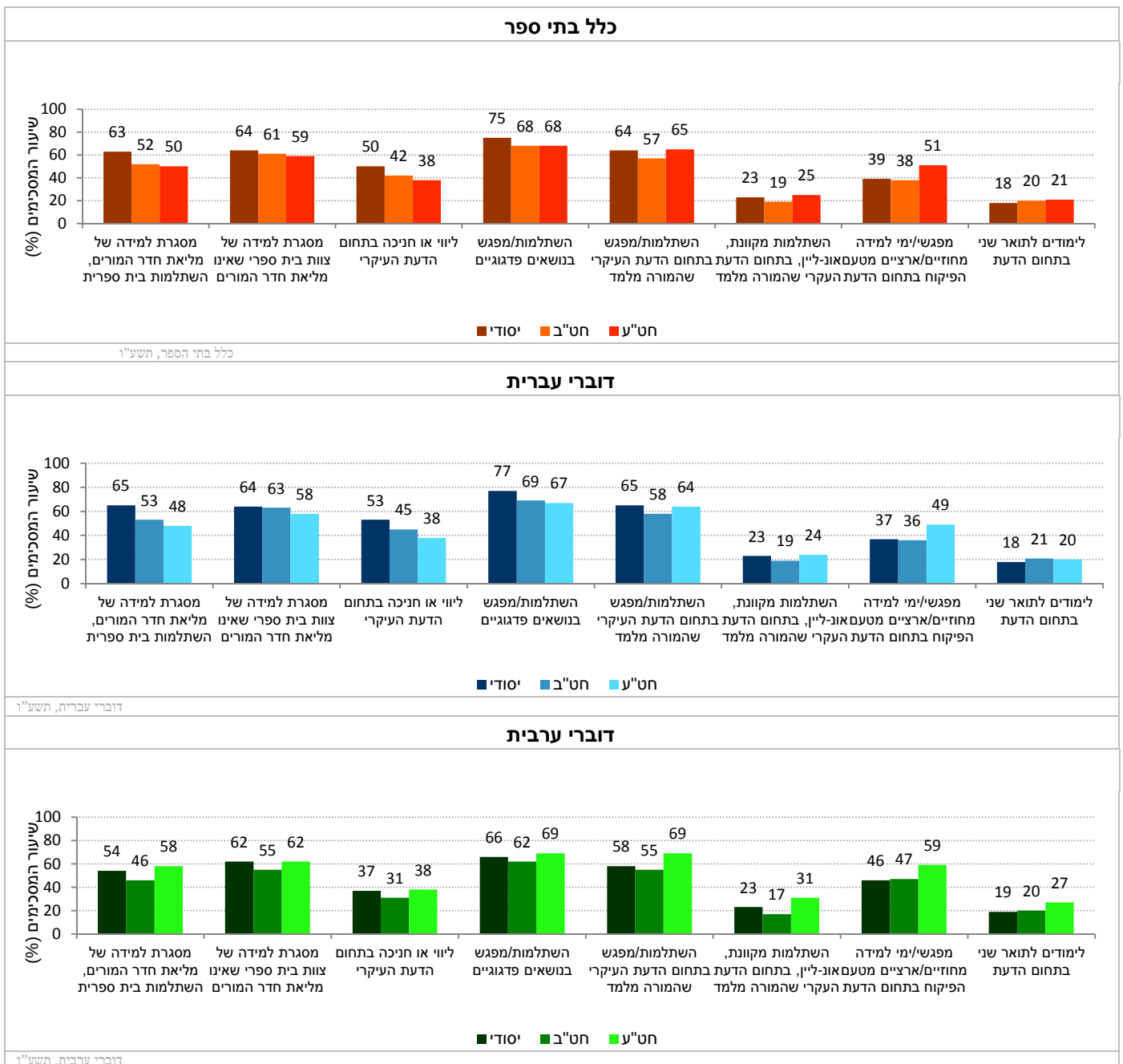
ללא מדד מסכם: השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי
א. מסגרת למידה של מליאת חדר המורים, השתלמות בית ספרית*
ב. מסגרת למידה של צוות בית ספרי שאינו מליאת חדר המורים, לדוגמא: צוות מקצוע וכד'
ג. מפגשי ליווי או חניכה על ידי מורה או בעל תפקיד מצוות בית הספר בתחום הדעת העיקרי שהמורה מלמד*
ד. השתלמות/מפגש בנושאים פדגוגיים כמו אסטרטגיות הוראה-למידה-הערכה**
ה. השתלמות/מפגש בתחום הדעת העיקרי שהמורה מלמד**
ו. השתלמות מקוונת, און-ליין, בתחום הדעת העיקרי שהמורה מלמד*
ז. מפגשי או ימי למידה מחוזיים או ארציים מטעם הפיקוח בתחום הדעת**
ח. לימודים לתואר שני בתחום הדעת או בנושאים רלוונטיים לחינוך או התמחות למורים בעלי תואר שני**

* בהיגדים אלו התבקשו המורים לדווח באיזו תדירות הם השתתפו במסגרות של פיתוח מקצועי מאז תחילת שנת הלימודים. המורים התבקשו לבחור מתוך ארבע אפשרויות תשובה: (0) לא השתתפתי מאז תחילת שנת הלימודים; (1) השתתפתי-אחת לכמה חודשים; (2) השתתפתי-אחת לחודש; (3) השתתפתי-אחת לשבועיים או בתדירות גבוהה יותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם כמדווחים על השתתפות במסגרות לפיתוח מקצועי.

** סולם התשובות להיגדים היה "כן" או "לא". מדווח להלן שיעור העונים בחיוב על ההיגדים.

בתרשים 102 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב-"השתתפות מורים במסגרות של פיתוח מקצועי" לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 102: דיווחי מורים על השתתפות מורים במסגרות לפיתוח מקצועי: שיעורי המדווחים (באחוזים) על השתתפות במסגרות לפיתוח מקצועי לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

11.1.2 פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

אחד המאפיינים של פיתוח מקצועי בית ספרי הוא תהליך מובנה, מתוכנן ובהובלת המנהל של הערכת עבודת המורה והצבת יעדי התפתחות אישיים. המידע שנאסף באמצעות הערכת מורים יכול לשמש לא רק לצורך הזדמנויות הלמידה של המורה היחיד, אלא גם כהזדמנות לחשיפה ולהרחבה של פרקטיקות הוראה מיטביות לכלל המורים בבית הספר.

המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" מבקש ללמוד על אודות הצבת יעדי שיפור אישיים למורים, על קיום תצפיות על שיעורים לצורך שיפור ההוראה ועל שיתוף המנהל בבניית תכנית ההתפתחות המקצועית של מורים.

נתונים על פיתוח וקידום מקצועי של מורים נאספו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

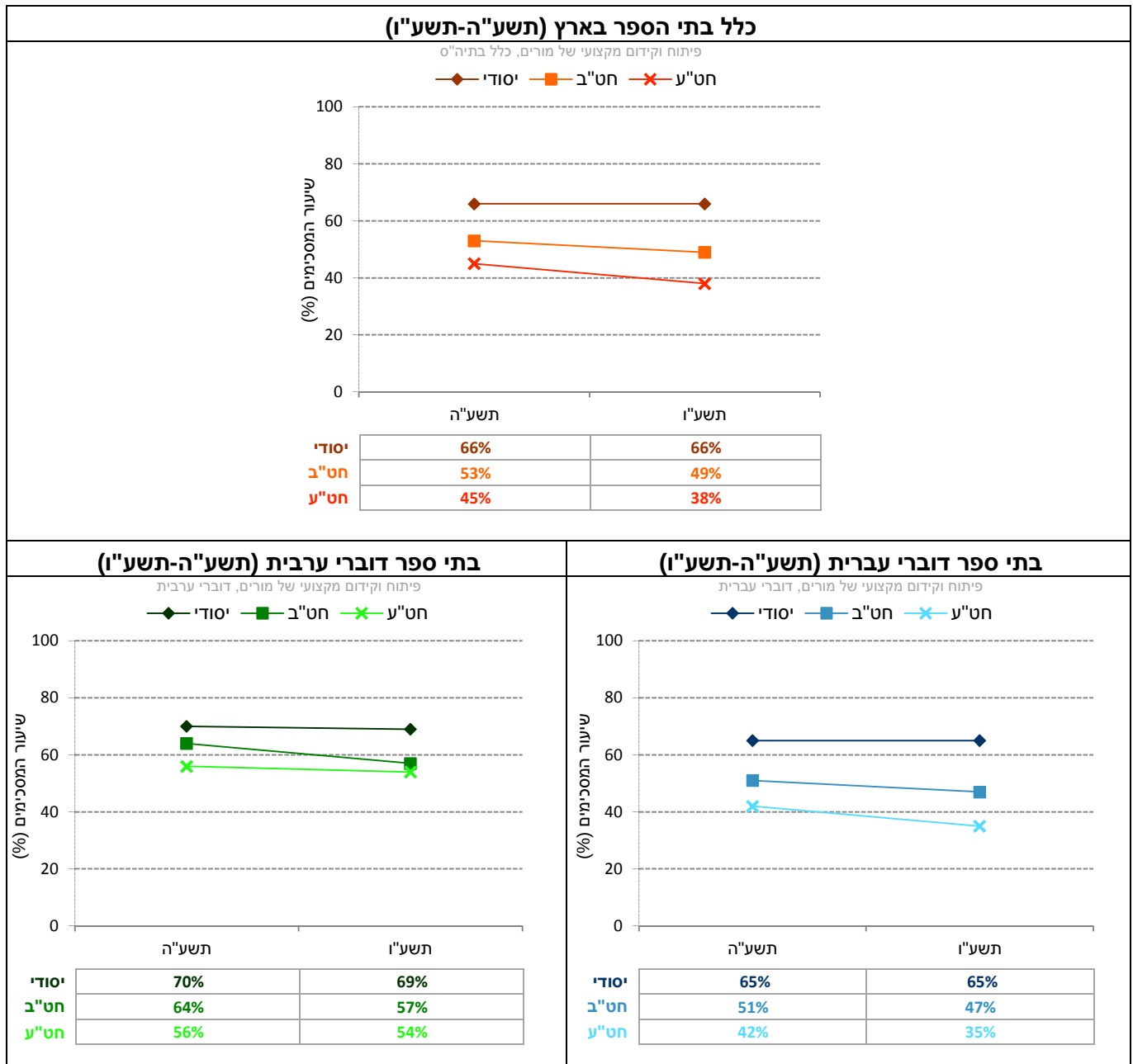
מדד מסכם: פיתוח וקידום מקצועי של מורים*
א. "מאז תחילת השנה הוצבו לך יעדי שיפור אישיים הנוגעים לתהליכי ההוראה"
ב. "מאז תחילת השנה נערכה תצפית על שיעור שהעברת, על ידי אחד (או יותר) מאנשי צוות בית הספר, לצורך שיפור ההוראה"
ג. "המנהל היה שותף בבניית תכנית ההתפתחות המקצועית שלך לשנה זו"

* סולם התשובות להיגדים היה "כן" או "לא". בתרשים מוצג שיעור המשיבים "כן". המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המורים שהשיבו בחיוב על ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 103 מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

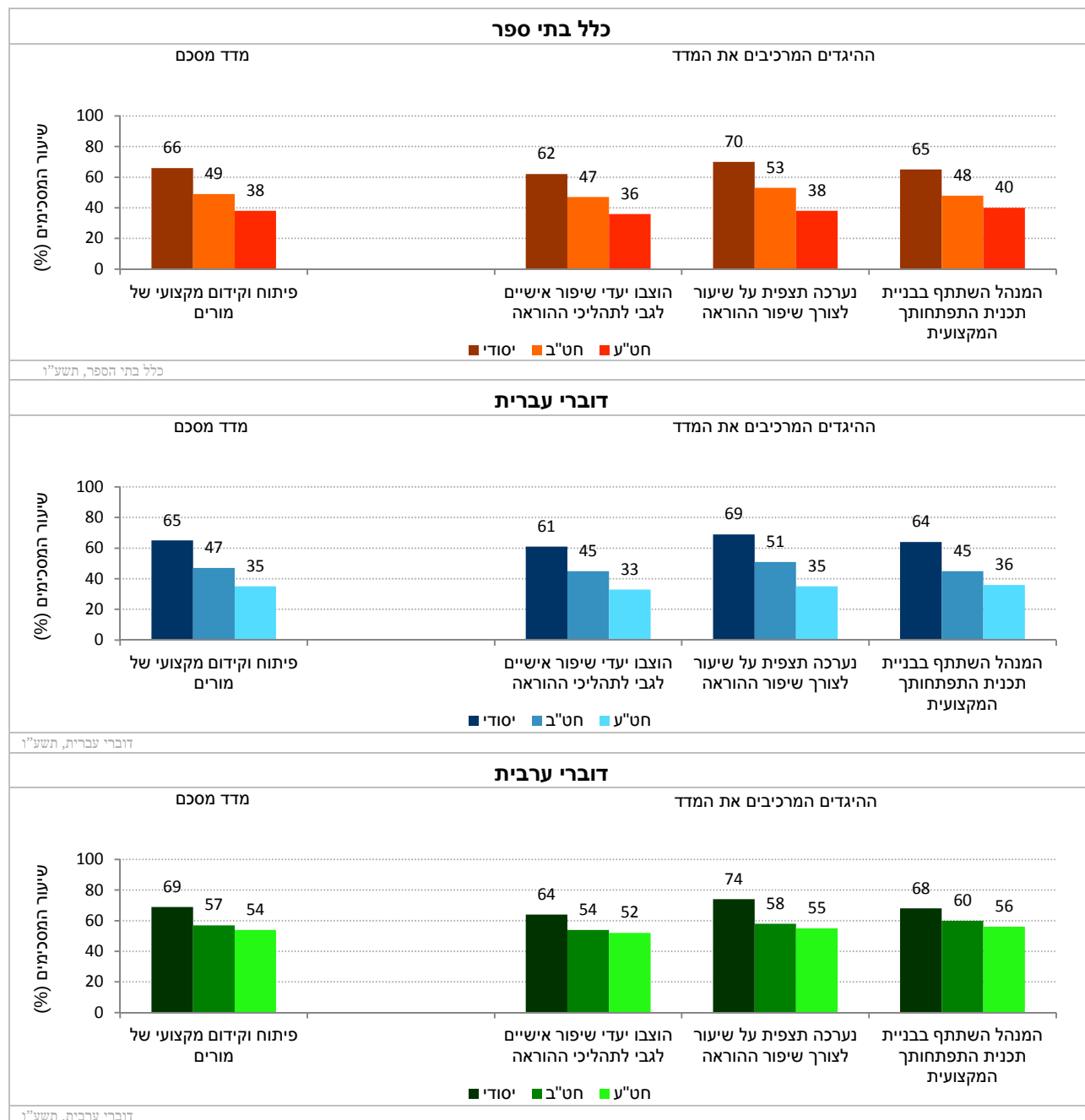
תרשים 103: דיווחי המורים על פיתוח וקידום מקצוע של מורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 104 מוצגים נתוני המדד המסכם "פיתוח וקידום מקצועי של מורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 104: דיווחי המורים על פיתוח וקידום מקצועי של מורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

11.1.3 תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תהליך הלמידה של עובד הוראה מתחיל בהכשרה טרום ההוראה וממשיך בכניסה לתפקיד ובלמידה תוך כדי התפקיד. אחת הדרכים לקידום ולביסוס מעמדם של עובדי ההוראה, היא הנהגת תהליך מובנה ושיטתי של פיתוח מקצועי לאורך הקריירה המקצועית של המורים.

ניהול תהליכי פיתוח מקצועי מוצלחים בבית הספר כולל בין היתר תכנון, הובלה והבניה של תהליכי ההתפתחות והלמידה של צוות בית-הספר, בהתאם למדיניות ולצורכי בית-הספר, לצרכים המקצועיים של המורים ולשאיפותיהם, ובהלימה לשלבי הקריירה שלהם¹³.

המדד המסכם "תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר" מבקש ללמוד באיזו מידה מתקיימים בבית הספר תהליכים המיועדים לקידום הפיתוח המקצועי של מורים, כמו, תכנון שיטתי ומסודר של מסלולי קריירה, דיאלוג עם מורים באשר לצורכי הפיתוח המקצועי שלהם, חיבור תהליכי הפיתוח המקצועי לקדימויות בית ספריות וכד'.

נתונים על "תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר" נאספו לראשונה בתשע"ו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. הנתונים מוצגים לראשונה בדוח זה. להלן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם והיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר*
א. "בבית הספר מתקיים תכנון שיטתי וסדור של מסלולי קריירה של מורים"
ב. "בבית הספר מתקיים דיאלוג עם המורים באשר לצרכי הפיתוח המקצועי שלהם"
ג. "בבית הספר מתקיימים תהליכי חשיבה בדבר החיבור של תהליכי הפיתוח המקצועי לקדימויות ולצרכים הבית ספריים"
ד. "במסגרת הפיתוח המקצועי הבית ספרי נעשה שימוש בידע הקיים ובכוחות הפנימיים בבית הספר"
ה. "באופן כללי, תהליכי הפיתוח המקצועי מהווים חלק מרכזי מסדר היום הבית ספרי"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "במידה מועטה מאוד" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (במידה רבה או רבה מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המורים שהסכימו עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

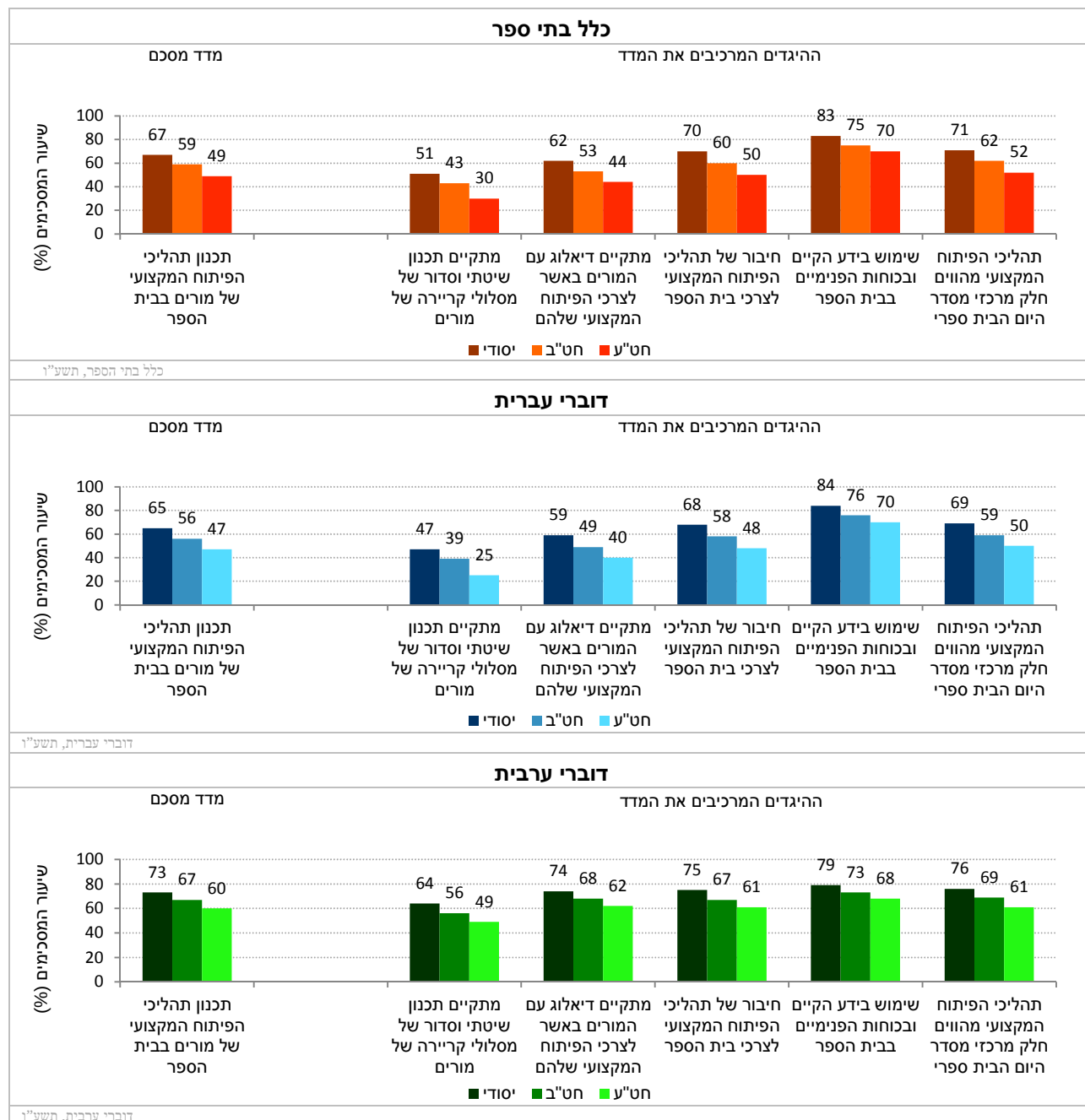
** כ- 20% מבין המורים דוברי העברית וכ- 7% מבין המורים דוברי הערבית בשלבי החינוך יסודי-חט"ב וכן כ- 24% מבין המורים דוברי העברית וכ- 7% מבין המורים דוברי הערבית בשלב חינוך חט"ע השיבו "לא יודע" על ההיגד: "בבית הספר מתקיים תכנון שיטתי וסדור של מסלולי קריירה של מורים".

¹³ פיתוח מקצועי לעובדי הוראה במסגרת אופק חדש-מדיניות ונהלים. ספטמבר, 2010. משרד החינוך, אגף א' לפיתוח מקצועי לעובדי הוראה.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 105 מוצגים נתוני המדד המסכם "תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בחלוקה לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 105: דיווחי המורים על תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

11.1.4 תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כפי שצוין קודם לכן, פיתוח וקידום מקצועי של מורים הוא חלק מרכזי מתהליכי למידה מתמשכים וארוכים לאורך הקריירה המקצועית של מורים. במערכת החינוך מתקיימים תהליכים רבים, הן תוך בית ספריים והן חוץ בית ספריים, שמטרתם לקדם את רמת המומחיות והמקצועיות של המורים. עולה השאלה באיזו מידה מורים מפקים תועלת מתהליכי הפיתוח המקצועי השונים שהם עוברים, וכיצד ניתן להתאים טוב יותר את תהליכי הפיתוח המקצועי של המורים כך שיתנו מענה לצורכיהם.

הפרק הנוכחי מציג נתונים על אודות השתתפות מורים בתהליכים של פיתוח מקצועי ואת עמדותיהם כלפי פיתוח מקצועי זה.

11.1.4.1 השתתפות מורים בתהליכים של פיתוח מקצועי – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

פיתוח מקצועי הוא מכלול המסגרות והתהליכים של למידה ודיאלוג, המייצרים תרבות של צמיחה והתפתחות (לדוגמא: ישיבות צוות, הדרכה, השתלמויות, שיחות משוב וכד'). כדי ללמוד על תרומת הפיתוח המקצועי, תחילה נשאלו המורים בראייה כללית אם הם עברו השנה תהליכים של פיתוח מקצועי המוביל לצמיחה והתפתחות.

בהמשך נשאלו המורים, שצינו בחיוב כי הם השתתפו בתהליכים של פיתוח מקצועי, על אודות עמדותיהם כלפי הפיתוח המקצועי.

נתונים על השתתפות מורים בתהליכים של פיתוח מקצועי נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב מורים בכל שלבי החינוך: יסודי, חט"ב וחט"ע. נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

לוח 11 מציג את דיווחי המורים על השאלה: "האם עברת פיתוח מקצועי השנה".

לוח 11: דיווחי מורים על השתתפותם בתהליכים של פיתוח מקצועי השנה (תשע"ו)*

היגד	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
השנה עברת פיתוח מקצועי (הכוונה לפיתוח מקצועי מסוג למידה ודיאלוג המייצר תרבות של צמיחה והתפתחות כמו, ישיבות צוות, הדרכה, השתלמויות, שיחות משוב וכד')	יסודי	72%	76%	56%
	חט"ב	67%	70%	56%
	חט"ע	70%	69%	71%

* סולם התשובות להיגד היה: כן או לא. בעבור היגד זה מוצג בלוח שיעור המשיבים בחיוב.

11.1.4.2 תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כאמור, מורים שהשיבו בחיוב כי אכן השתתפו בתהליכים של פיתוח מקצועי נשאלו בהמשך על עמדותיהם כלפי הפיתוח המקצועי שעברו.

המדד המסכם, "תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה" מבקש אפוא לבחון את עמדות המורים כלפי התרומה של הפיתוח המקצועי שלהם בסדרה של היבטים כגון: קידום הלמידה והישגים לימודיים, איכות ההוראה, מוטיבציה להוראה וכד'.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה **
א. הפיתוח המקצועי תורם לקידום הלמידה ושיפור ההישגים של התלמידים
ב. הפיתוח המקצועי תורם לידע ולהבנה בתחום הדעת אותו אתה מלמד
ג. הפיתוח המקצועי משביח את איכות דרכי ההוראה שאתה מיישם בכיתה
ד. הפיתוח המקצועי קידם שימוש במגוון חלופות בהערכה המזמנות התייחסות ובחינה של יכולות התלמידים
ה. הפיתוח המקצועי גורם לך לשלב בהיקף רחב יותר דרכי הוראה ולמידה עדכניות כגון: למידת חקר, עבודה מבוססת פרויקטים, עבודה בצוותים וכד'
ו. הפיתוח המקצועי תורם למוטיבציה ולסיפוק המקצועי שלך
ז. באופן כללי, לדעתך, הפיתוח המקצועי הופך אותך למורה טוב יותר

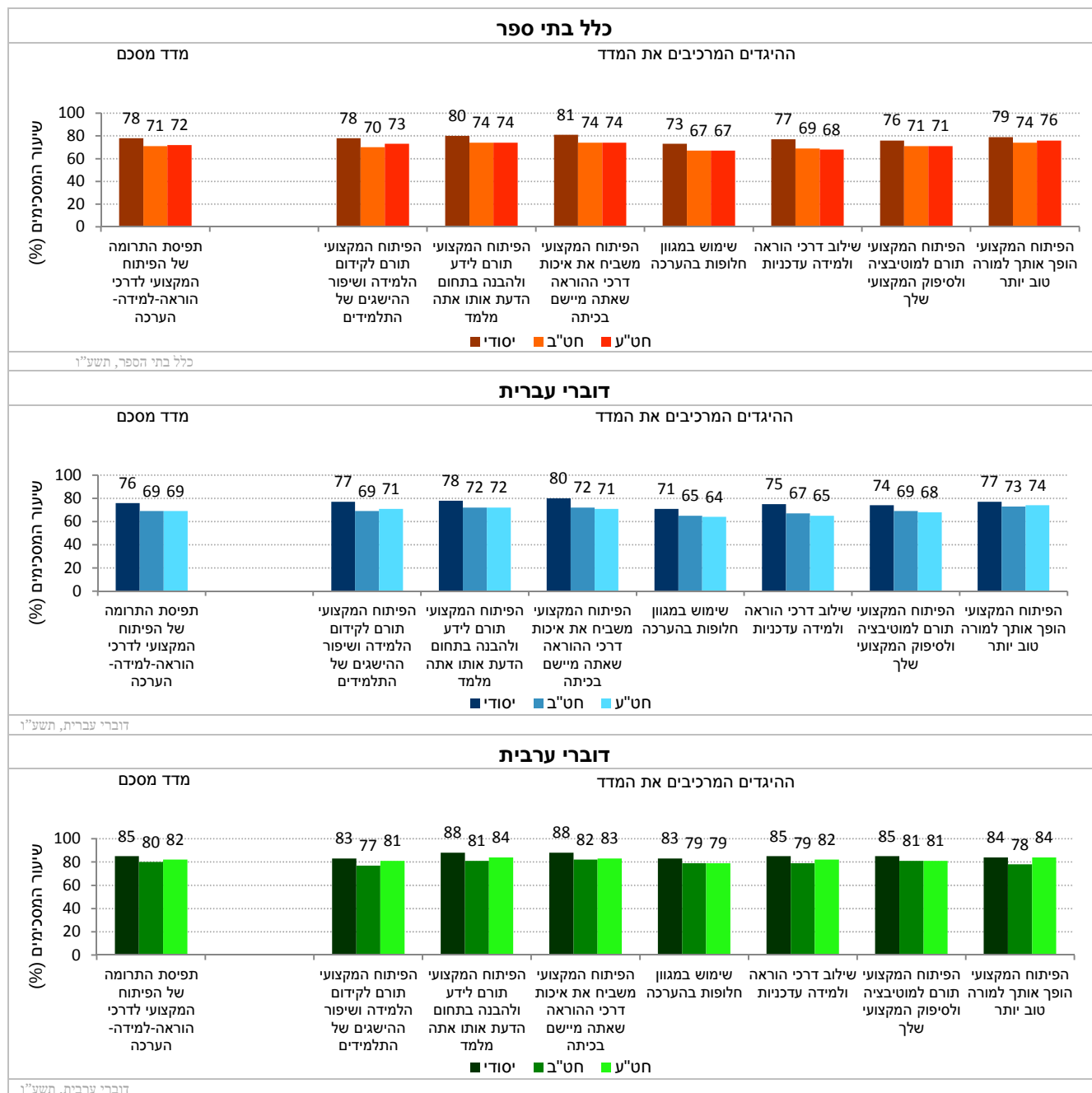
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "במידה מועטה מאוד" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (במידה רבה או רבה מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המורים המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** בחישוב נתוני המדד המסכם "תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה" נכללו רק מורים שדיווחו בחיוב כי השתתפו בתהליכים של פיתוח מקצועי כמפורט לעיל.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 106 מוצגים נתוני המדד המסכם "תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בחלוקה לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 106: דיווחי המורים על תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

11.2 קהילת למידה מקצועית בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בבתי ספר המתאפיינים כקהילות למידה, המורים והמנהלים עובדים במשותף לשיפור בית הספר ולהעלאת איכויות ההוראה והלמידה, זאת באמצעות למידת מורים מתמשכת, שיח קבוצתי, ניתוח פרקטיקות הוראה, פיתוח מנגנונים בית-ספריים להערכה ותרבות בית ספרית התומכת בלמידה שיתופית (Opfer & Pedder, 2011)¹⁴.

בתת הפרק הנוכחי נבחן אם כן את קיומה של קהילת למידה של מורים בבית הספר באמצעות היבטים של עבודה שיתופית של מורים בבית הספר, למידת מורים מבוססת נתונים, ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים וקיומו של מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו.

11.2.1 עבודה שיתופית של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

תהליכים שיתופיים המוטמעים באופן מעמיק בחיי היום-יום של בית הספר מחליפים את בדידותו וניתוקו של המורה בכיתה ותורמים להתפתחות המורים ולצמיחתם האישית. שיחה, שיתוף ומשוב הם בעלי משמעות רבה למורים ועשויים לתרום הלכה למעשה לפרקטיקות ההוראה-למידה-הערכה שלהם.

המדד המסכם "עבודה שיתופית של מורים בבית הספר" עוסק ברמת שיתוף הפעולה המאפיינת את עבודת המורים בבית הספר, כמו שיתוף מורים בלבטים ובקשיים בהוראה, דיונים משותפים בתכנית העבודה הבית ספרית, עבודת צוות בפיתוח תכניות לימוד וכלי הערכה וכד'.

נתונים על "עבודה שיתופית של מורים בבית הספר" נאספו לראשונה בתשע"ו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. הנתונים מוצגים לראשונה בדוח זה. להלן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם והיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: עבודה שיתופית של מורים בבית הספר***
א. "מורים בבית הספר מקפידים לשתף מורים עמיתים בידע שצברו בהשתלמויות"
ב. "פגישות הצוות מתועדות והסיכום מופץ לכלל המורים בצוות"
ג. "המורים בצוות המקצועי מתכננים את כלי הערכה (מטלות, מבחנים) בעבודה שיתופית"
ד. "מורים בצוות המקצועי משתפים את עמיתיהם בתכניות או בכלים שפיתחו"
ה. "הצוות בתחום הדעת מנתח יחד תשובות שגויות של תלמידים וחושב כיצד לסייע להם"
ו. "הצוות בתחום הדעת מפתח יחד חומרי הוראה-למידה"
ז. "הצוות בתחום הדעת משתף זה את זה בלבטים ובקשיים בהוראה"
ח. "הצוות בתחום הדעת דן יחד בתכנית העבודה הבית ספרית בתחום הדעת"

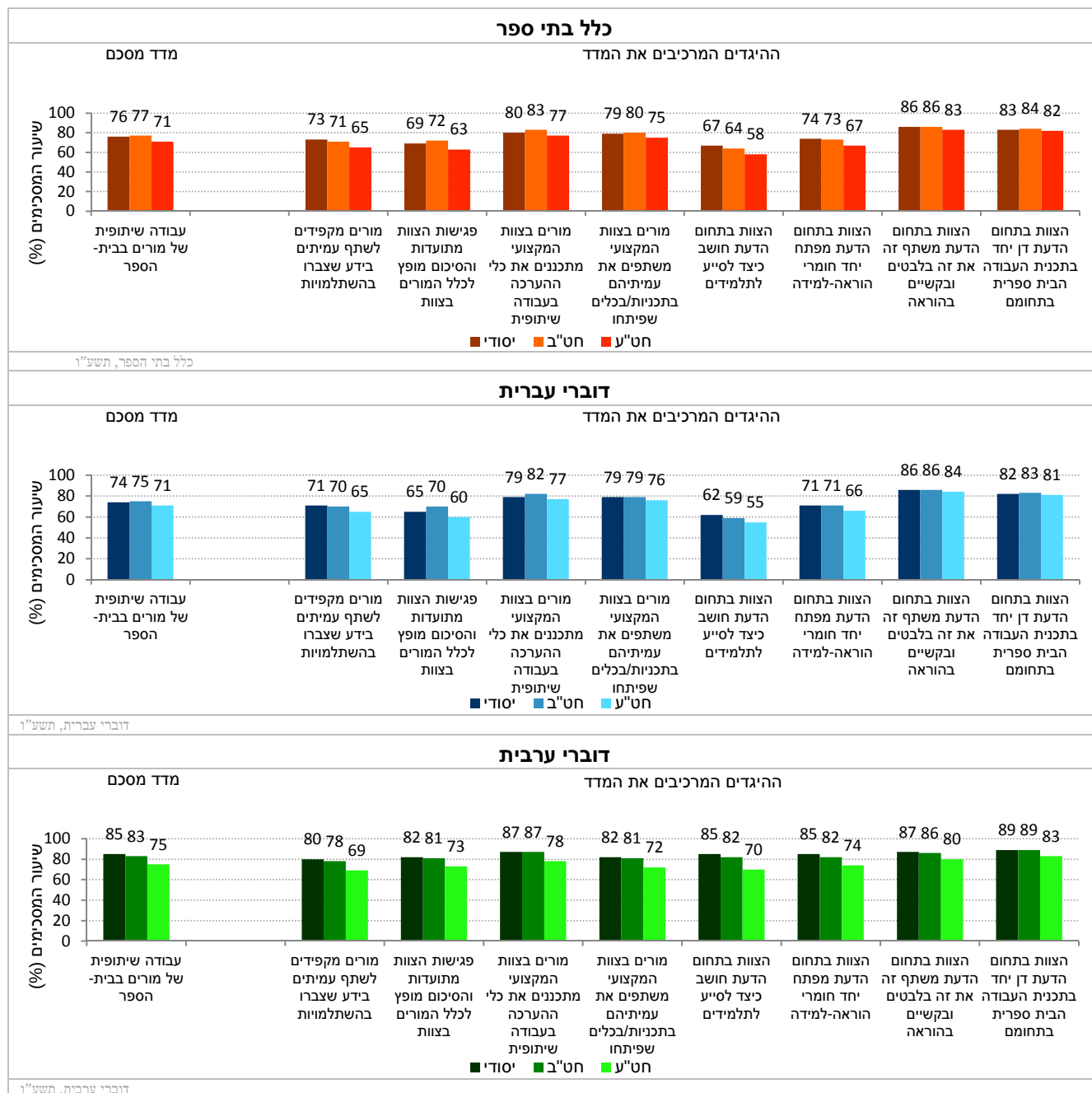
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).
** סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "במידה מועטה מאוד" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (במידה רבה או רבה מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).
*** המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

¹⁴ Opfer, V. D., & Pedder, D. (2011). Conceptualizing teacher professional learning. *Review of Educational Research*, 81(3), 376-407.

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 107 מוצגים נתוני המדד המסכם "עבודה שיתופית של מורים בבית הספר" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 107: דיווחי המורים על עבודה שיתופית של מורים בבית הספר: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

11.2.2 למידת מורים מבוססת נתונים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בתת-הפרק הנוכחי נבקש לבחון לעומק את אחד המאפיינים של צוותי מורים המתפקדים היטב: למידה מבוססת נתונים. למידה מבוססת נתונים עוסקת בהבניית ידע ובשיתופו עם מורים עמיתים. בבתי ספר נאגרת כמות אדירה של מידע הנאסף באופן ממוסד (כמו הישגי תלמידים, מדדי אקלים וסביבה פדגוגית, רשימות נוכחות וכד'), ובאופן שאינו ממוסד (על-ידי מורים, צוות ההנהלה, בעלי תפקידים נוספים ועוד). חלק חשוב ביצירת סביבה פדגוגית איכותית טמון בניהול נכון של הנתונים בפרט והמידע בכלל, וכן בהפקת משמעויות מן המידע והעברת ההשתמעויות לנחלת הכלל.

המדד "למידת מורים מבוססת נתונים" מבקש לבחון את קיומם של תהליכים בית ספריים המאפשרים חשיפה למידע, שיתוף במידע, ובנייה משותפת של ידע חדש.

נתוני המדד נאספו בקרב מורים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "למידת מורים מבוססת נתונים בבית הספר" לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: למידת מורים מבוססת נתונים**
א. "מאז תחילת שנה"ל התקיימו ישיבות מורים שדנו בתכנית הפעילות הבית ספרית"
ב. "מאז תחילת השנה הוצגו נתונים על תהליכי ההוראה והלמידה בבית הספר לצוות המורים"
ג. "מתחילת השנה השתתפת בדיון שבוסס על נתונים (מתוך מבחנים/פעולות הערכה) שעסק בנקודות חוזק וחולשה בתכנית העבודה הבית ספרית"
ד. "בשנתיים האחרונות התקיים דיון שבחן את הקשר בין נתונים שנאספו (פנימיים ו/או חיצוניים) לבין יעדי בית הספר***"
ה. "מאז תחילת השנה הצגת תוצר/ים ו/או התלבטויות ו/או הצלחות של עבודת ההוראה שלך במסגרת של למידת עמיתים"

* סולם התשובות להיגדים היה: 1- בכלל לא, 2- פעם/פעמיים, 3- שלוש פעמים ויותר. לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (פעם/פעמיים או שלוש פעמים) כמדווחים על ההיגד. המדד המסכם הוא הממוצע של שיעורי המדווחים על ההיגדים השונים בנושא, והוא נע בין 0 ל-100.

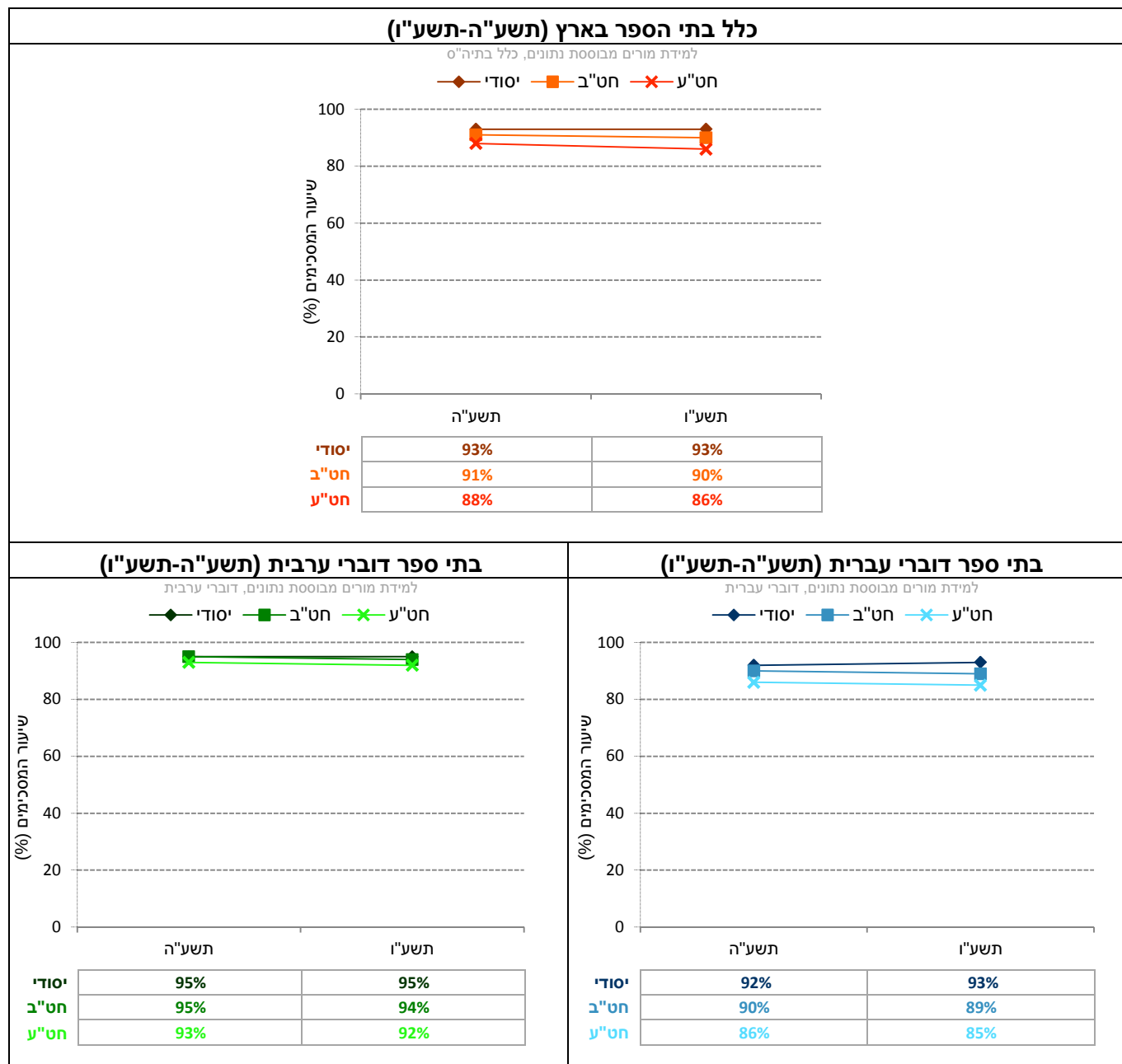
** נקרא בתשע"ה עבודה שיתופית מבוססת נתונים

*** כ- 7% מבין המורים דוברי העברית וכ- 2% מבין המורים דוברי הערבית בבתי ספר יסודיים ובחט"ב וכן כ- 12% מבין המורים דוברי העברית וכ- 5% מבין המורים דוברי ערבית בחט"ע בחרו באפשרות התשובה "לא יודע" בהיגד זה.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 108 מוצגים נתוני המדד המסכם "למידת מורים מבוססת נתונים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

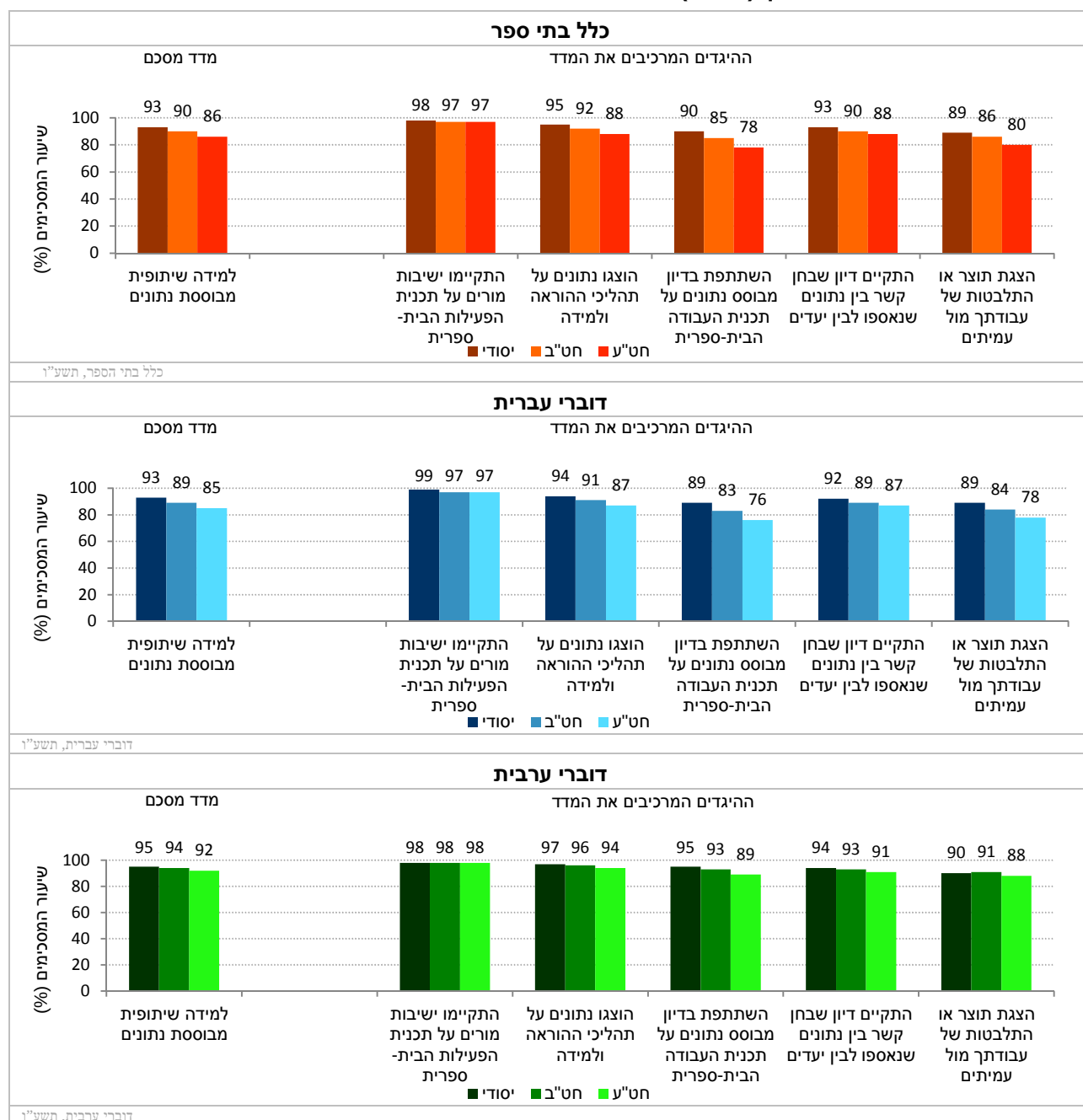
תרשים 108: דיווחי המורים על למידת מורים מבוססת נתונים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 109 מוצגים נתוני המדד המסכם "למידת מורים מבוססת נתונים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 109: דיווחי המורים על למידת מורים מבוססת נתונים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

11.2.3 ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

לשלב הכניסה למקצוע ההוראה ו/או לתפקיד חינוכי חדש בבית הספר יש השפעה מכרעת על המשך החיים המקצועיים של עובד ההוראה. ליווי נכון ומסלול מובנה של תהליכי תמיכה והערכה, מאפשרים כניסה טובה למערכת, מעצבים זהות מקצועית ואישית, מבנים מחויבות למקצוע וממעיטים נשירתם של עובדי הוראה איכותיים.

המדד המסכם "ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים" מבקש ללמוד באיזו מידה מתקיימים בבית הספר תהליכים סדורים ושיטתיים לקליטה וליווי של מורים ובעלי תפקידים חדשים.

נתונים על "ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים" נאספו לראשונה בתשע"ו בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים, בחט"ב ובחט"ע. הנתונים מוצגים לראשונה בדוח זה. להלן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם והיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים בבית הספר*
א. "בבית הספר קיים תהליך סדור ושיטתי של קליטת מורים חדשים"
ב. "בבית הספר קיים תהליך סדור ושיטתי של קליטת בעלי תפקידים חדשים"***
ג. "בבית הספר מתקיים תהליך סדור ושיטתי של ליווי לבעלי תפקידים, למשל: לרכז שכבה, לרכז מקצוע וכו'****"

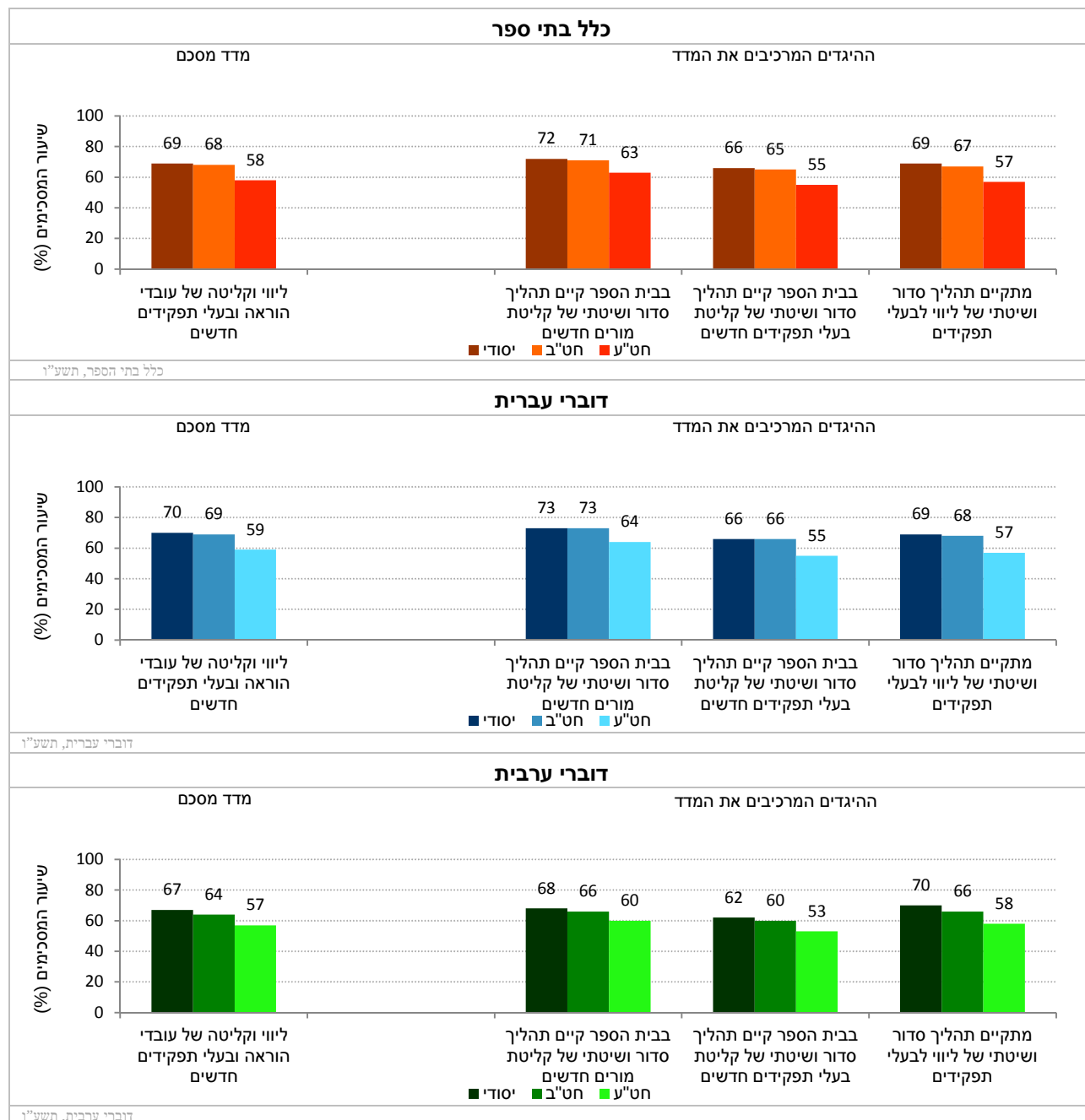
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "במידה מועטה מאוד" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (במידה רבה או רבה מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המורים המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** כ-17% מבין המורים דוברי העברית וכ-8% מבין המורים דוברי הערבית בשלבי החינוך יסודי-חט"ב וכן כ-24% מבין המורים דוברי העברית וכ-9% מבין המורים דוברי הערבית בשלב חינוך חט"ע השיבו "לא יודע" על שני ההיגדים: "בבית הספר קיים תהליך סדור ושיטתי של קליטת בעלי תפקידים חדשים" ו- "בבית הספר מתקיים תהליך סדור ושיטתי של ליווי לבעלי תפקידים, למשל, לרכז שכבה, לרכז מקצוע וכד'".

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 110 מוצגים נתוני המדד המסכם "ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בחלוקה לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 110: דיווחי המורים על "ליווי וקליטה של עובדי הוראה ובעלי תפקידים חדשים": שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

11.2.4 מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

מרחב אוטונומי של מורה בעבודתו מתייחס לעצמאות הפדגוגית שיש למורה בכיתה ולמידת החופש שיש למורה בעבודתו ובסביבת העבודה שלו. מרחב אוטונומי בעבודת ההוראה תורם להעצמתו של המורה ולמקצועיותו.

שני ההיגדים שלהלן מנסים לבחון את מידת האוטונומיה הפדגוגית של המורים בהוראה באמצעות בחינת תפיסות המורים באשר לזמן העומד לרשותם לתכנון כולל של עבודתם ובאשר למידת האוטונומיה שיש להם לצורך ייזום של דרכי הוראה-למידה-הערכה לפי ראות עיניהם.

נתונים אלה נאספו בתשע"ו בקרב מורים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מההיגדים מוצגים בנפרד. הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

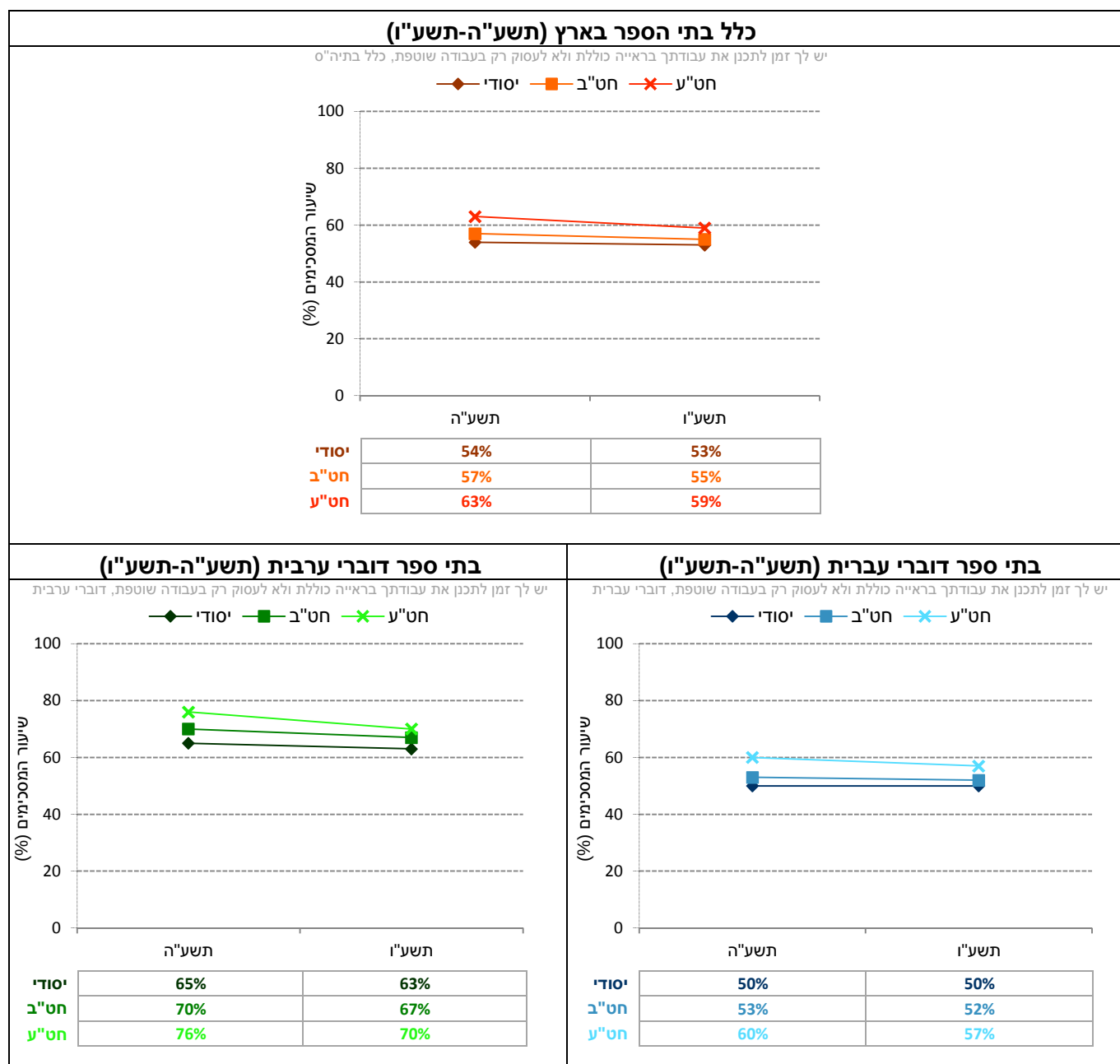
ללא מדד מסכם: מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו*
א. "יש לך זמן לתכנן את עבודתך בראייה כוללת ולא לעסוק רק בעבודה השוטפת"
ב. "יש לך אוטונומיה בעבודתך, כלומר, אפשרות ליזום את דרכי ההוראה, את דרכי ההערכה וכו'"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

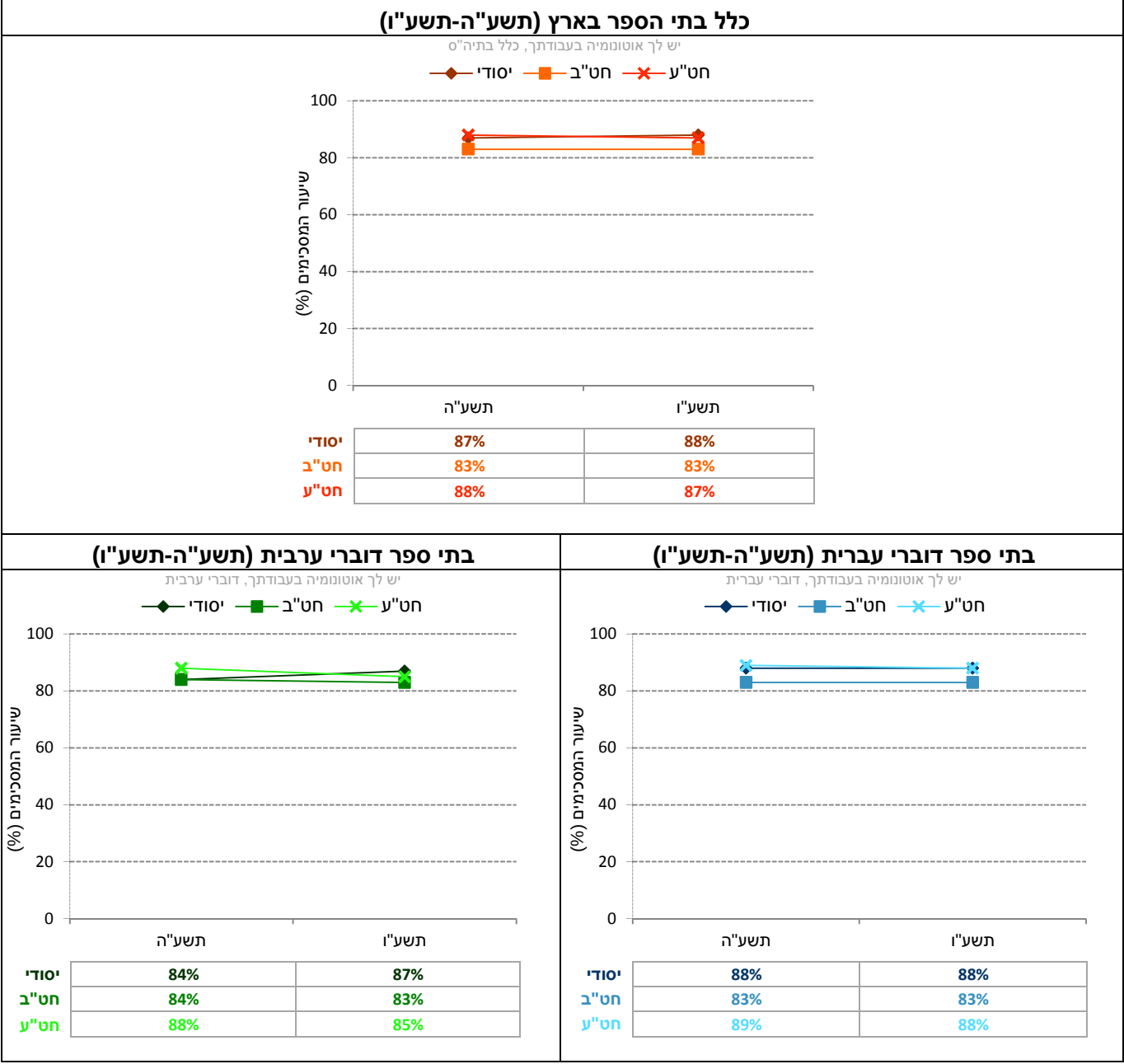
בתרשים 111 מוצגים נתוני ההיגד "יש לך זמן לתכנן את עבודתך בראייה כוללת ולא לעסוק רק בעבודה השוטפת" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 111: דיווחי המורים על ההיגד "יש לך זמן לתכנן את עבודתך בראייה כוללת ולא לעסוק רק בעבודה השוטפת": נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

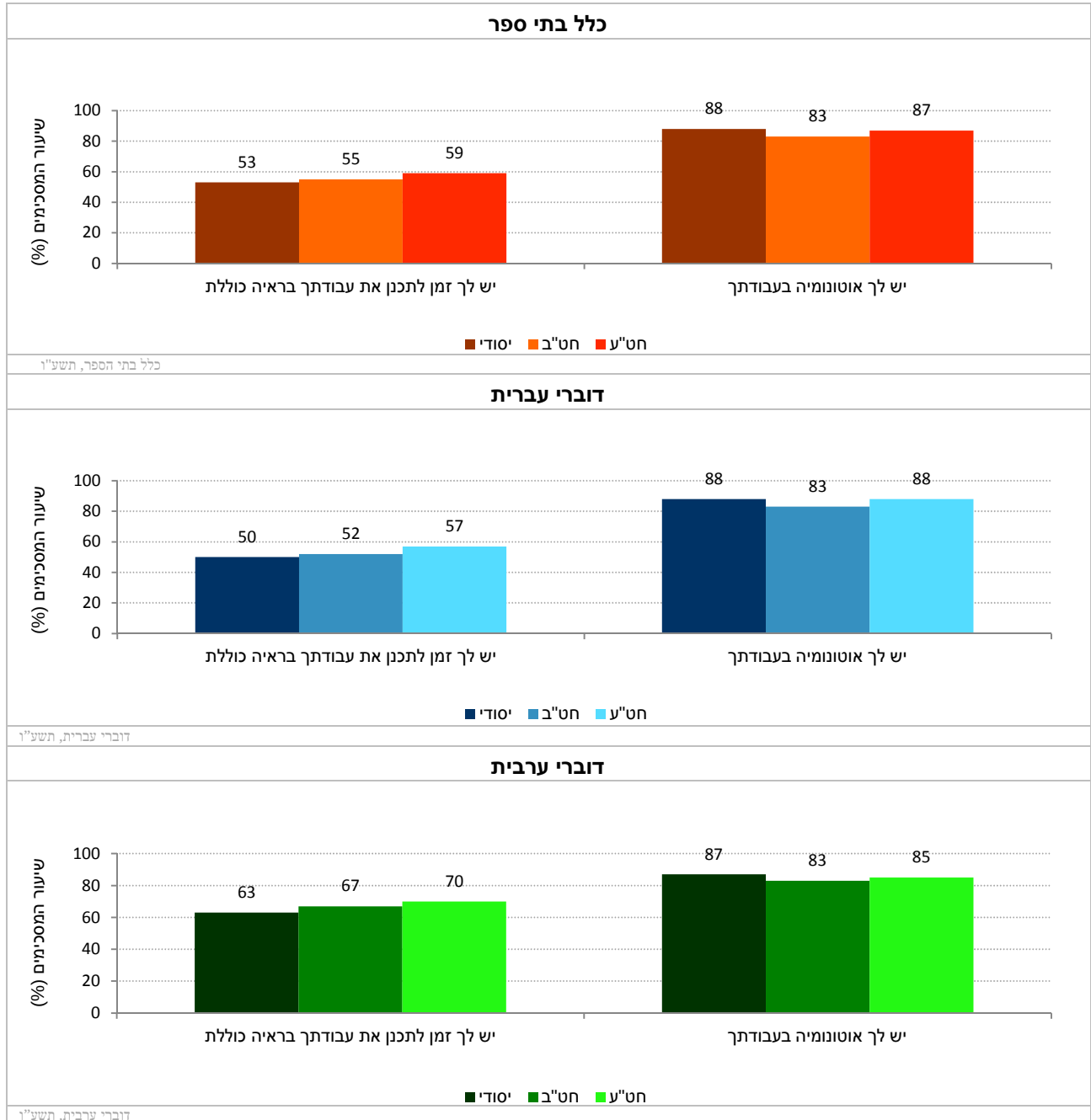
בתרשים 112 מוצגים נתוני ההיגד "יש לך אוטונומיה בעבודתך, כלומר, אפשרות ליזום את דרכי ההוראה, את דרכי ההערכה וכו'" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראונספח 3).

תרשים 112: דיווחי המורים על ההיגד "יש לך אוטונומיה בעבודתך, כלומר, אפשרות ליזום את דרכי ההוראה, את דרכי ההערכה וכו'": נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 113 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו" בשנה"ל תשע"ו בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית.

תרשים 113: דיווחי המורים על מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

11.3 הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

אחד המאפיינים המרכזיים של מנהיגות בית ספרית מיטבית הוא הובלת תהליכים לקידום הוראת המורים תוך שיתופם בתהליכי חשיבה ובקבלת החלטות. מנהיגות משותפת שאינה היררכית יוצרת סביבה נוחה להצמחת מורים לתפקידי הובלה והנהגה, ומשתפת מורים בקבלת החלטות. מנהיגות ושיתוף מצד המנהל יוצרים עבור צוות ההוראה תחושת מחויבות רבה יותר כלפי התוצאות וכלפי ההישגים של כל אחד מן התלמידים בבית הספר.

המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף" מבקש לבחון את המידה בה מנהל בית הספר מנהיג ומניע את צוות המורים, פועל לקידום אקלים בית ספרי מיטבי, מקדם את ההתפתחות המקצועית של המורים, משתף את המורים בתהליכי קבלת החלטות, נותן דוגמה אישית ועוד.

נתונים על אודות "הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף" נאספו החל מתשע"א בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב, והחל מתשע"ג גם בקרב מורים בחט"ע. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף" לאורך זמן בין השנים תשע"א-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם לצד נתוני ההיגדים המרכיבים אותו לפי מגזר שפה ושלב חינוך.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

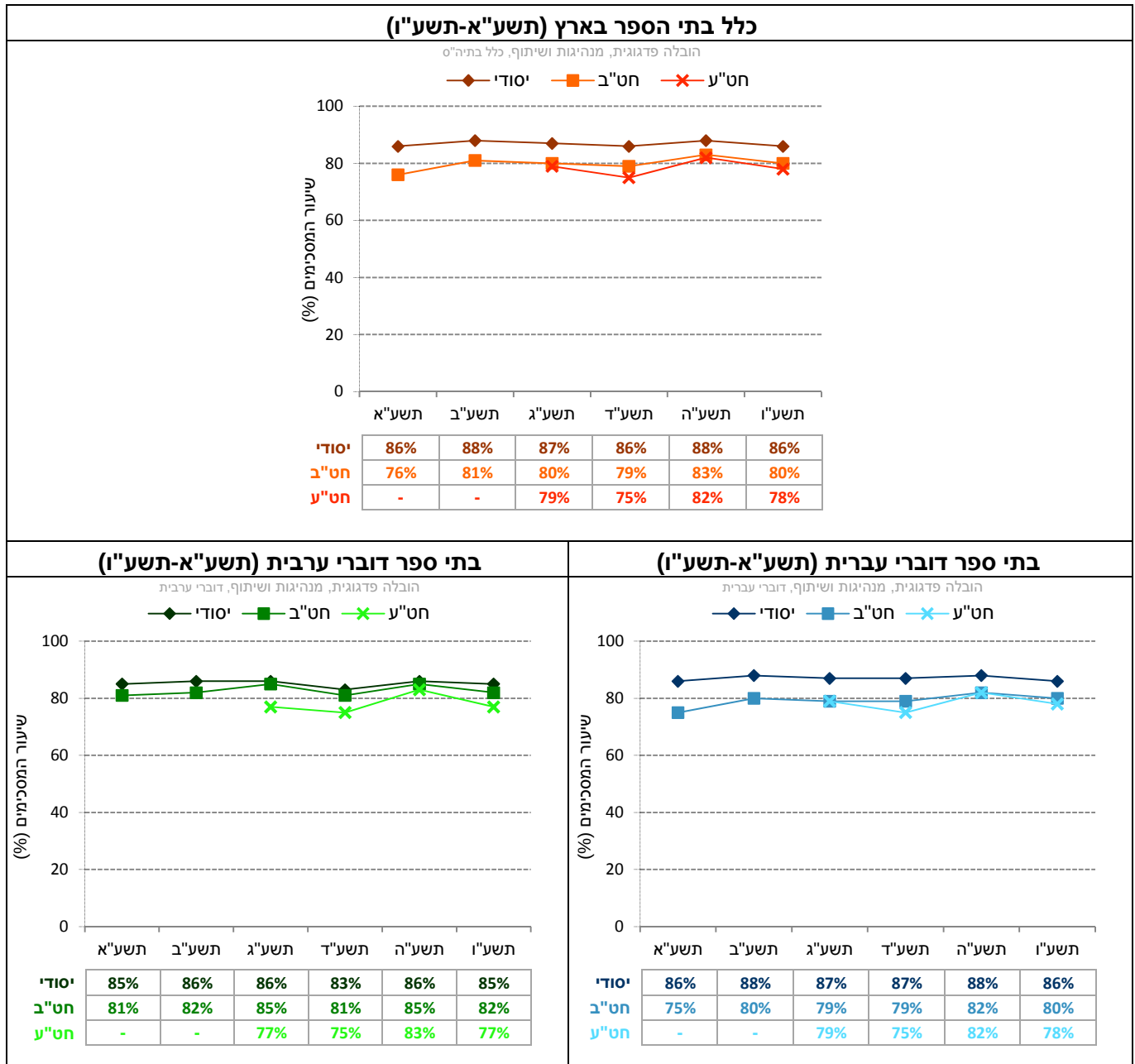
מדד מסכם: הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף*
הובלה פדגוגית ושיתוף מורים
א. "המנהל מוביל חידושים פדגוגיים בבית הספר"
ב. "מנהל בית הספר מקדם את ההתפתחות המקצועית של המורים"
ג. "המנהל או מישהו מטעמו משתף את נציגי המורים בתהליכי קבלת החלטות בבית הספר"
ד. "המנהל או מישהו מטעמו מעודד יוזמות של מורים בתחומי הפדגוגיה והחינוך בבית הספר"
ה. "מנהל בית הספר מעודד מורים לקחת על עצמם תפקידי הובלה פדגוגית מעבר למערך התפקידים הקיים בבית הספר"
ו. "בבית הספר מתקיים תהליך שיטתי ושוטף של איסוף נתונים על תהליכי הוראה ולמידה"
הנהגה וקידום אקלים בית ספרי מיטבי
ז. "מנהל בית הספר פועל באופן החלטי כנגד הפרות של תקנות בית הספר"
ח. "מנהל בית הספר נותן דוגמה אישית בהתנהגות אכפתית והוגנת לכלל באי בית הספר"
ט. "מנהל בית הספר פועל בהתמדה למניעת אלימות וליצירת תחושת מוגנות של כלל באי בית הספר"
י. "מנהל בית הספר פועל בהתמדה לקידום סביבה פיזית בטוחה ואסתטית למען באי בית הספר"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאוד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"א-תשע"ו)

בתרשים 114 מוצגים דיווחי מורים על נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף" בשנה"ל תשע"א-תשע"ו. בקרב מורים המלמדים בחט"ע נאספו נתונים אלו החל מתשע"ג (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

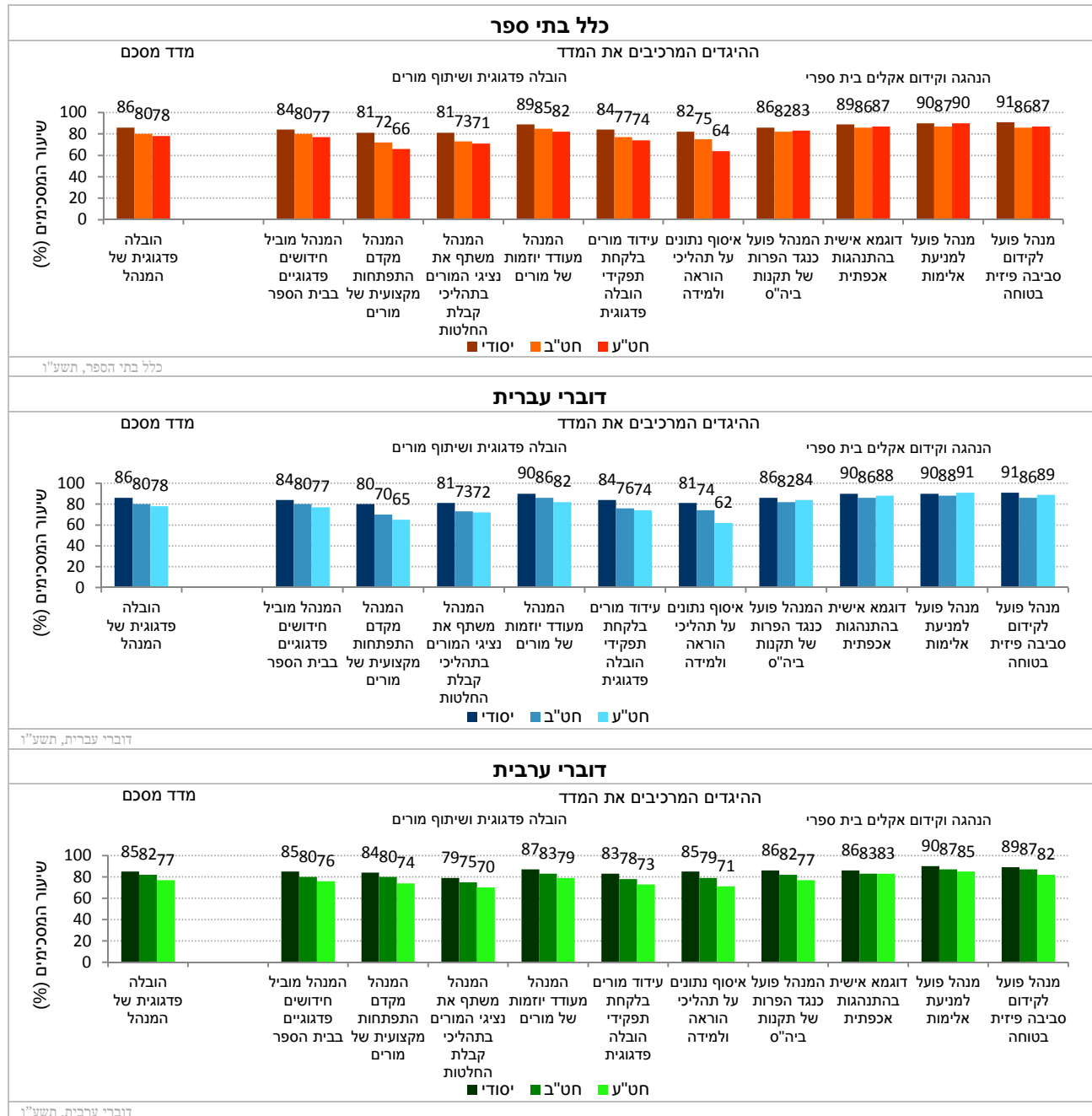
תרשים 114: דיווחי המורים על הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף: נתוני המדד המסכם בשנה"ל תשע"א-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 115 מוצגים נתוני המדד המסכם "הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 115: דיווחי המורים על הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

פרק 11: ממצאים עיקריים

- פרק זה עבר הרחבה ועדכון בתשע"ו, ונוספו לו היבטים רבים המשקפים תהליכים מרכזיים המתקיימים כחלק מתרבות למידה מתמדת ועדכנית. הפרק עסק בשלושה נושאים: הראשון - תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים, השני - קיום קהילת למידה של מורים בבית הספר והשלישי - הובלה ומנהיגות המנהל.

השתתפות במסגרות של פיתוח מקצועי – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- במסגרת נושא זה נשאלו מורים על השתתפותם בסוגים שונים של מסגרות למידה, השתלמויות, ימי למידה וכד'. שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר (כ-70%) נרשמו לגבי השתתפות מורים בהשתלמויות/מפגשים בנושאים פדגוגיים, לאחר מכן לגבי השתתפות מורים בהשתלמויות/מפגשים בתחום הדעת, במסגרות למידה של מליאת חדר מורים ושל צוות בית ספרי (כ-60%). חניכה בתחום הדעת ומפגשים מטעם הפיקוח דווחו בשיעור של כ-40%. שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו על השתלמויות מקוונות ולימודים אקדמיים לתואר שני. השוואה בין מגזרי השפה מעלה, כי במרבית המסגרות, שיעורי הדיווח בקרב מורים דוברי עברית גבוהים יותר מדוברי ערבית בשלבי חינוך יסודי וחט"ב ואילו בחט"ע שיעורי הדיווח הפוכים. כל זאת למעט מפגשי למידה מחוזיים/ארציים מטעם הפיקוח בהם שיעורי ההשתתפות של מורים דוברי ערבית עולים על אלו של דוברי עברית בכל שלבי החינוך. זאת ועוד, בקרב דוברי עברית, עם העלייה בשכבות הגיל נרשמת ירידה בשיעורי הדיווח על השתתפות במסגרות למידה תוך בית ספריות ואילו עבור מסגרות למידה חוץ בית ספריות שיעורי הדיווח בחט"ב נמוכות באופן יחסי. בקרב בתי ספר דוברי ערבית במרבית המסגרות שיעורי הדיווח בחט"ב הם הנמוכים ביותר.

פיתוח וקידום מקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- מורים נשאלו על פיתוח מקצועי באמצעות תצפית על שיעור שהעבירו, הצבת יעדים ובניית תכנית התפתחות מקצועית בשיתוף המנהל. שיעורי הדיווח עמדו על כשני שלישים ביסודי, על כמחצית בחט"ב ועל כ-40% בחט"ע. מורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על המדד בשיעורים גבוהים יותר ממורים בבתי ספר דוברי עברית בשלושת שלבי החינוך. עם העלייה בשלבי החינוך גדל הפער בשיעורי הדיווח בין מגזרי השפה עד לפער של כ-20% בין דוברי עברית לערבית בחט"ע.
- בשנתיים בהם נבחן המדד המסכם נרשמה יציבות בבתי ספר בשלב חינוך יסודי. בחט"ב נרשמה ירידה של 4% (בשני מגזרי השפה) ובחט"ע נרשמה ירידה של 7% שמקורה העיקרי בבתי ספר דוברי עברית.
- דפוסי הדיווח על ההיגדים המרכיבים את המדד דומים למדי עם ירידה בשיעורי הדיווח ככל שעולים בשלב החינוך. שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו על ההיגד "מאז תחילת השנה הוצבו לך יעדי שיפור אישיים הנוגעים לתהליכי ההוראה" בקרב מורים דוברי עברית בחט"ע (33%).

תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- כשני שליש מהמורים ביסודי, כ-60% אחוז מהמורים בחט"ב וקצת פחות ממחצית ממורי החט"ע הסכימו עם ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם "תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי של מורים בבית הספר". שיעורי הסכמה גבוהים יותר בשלושת שלבי הגיל נרשמו בבתי ספר דוברי ערבית. ככל שעולים בשלבי הגיל כך גדל הפער בין המגזרים.
- בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר בשני המגזרים נרשמו עם ההיגד שעוסק בשימוש בידע הקיים ובכוחות הפנימיים בבית הספר לשם פיתוח מקצועי ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר נרשמו עם ההיגד שעוסק בתכנון שיטתי וסדור של מסלולי קריירה של מורים. (במיוחד יש לציין את האחוז הנמוך - 30% - של מורים בחט"ע אשר דיווחו כי בבית ספרם מתקיים תכנון של מסלולי קריירה של מורים).

תפיסת התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- כדי ללמוד על תרומת הפיתוח המקצועי, תחילה נשאלו המורים בראייה כללית אם הם עברו השנה תהליכים של פיתוח מקצועי המוביל לצמיחה והתפתחות. בהמשך נשאלו המורים, שצינו בחיוב כי הם השתתפו בתהליכים של פיתוח מקצועי, על אודות עמדותיהם כלפי הפיתוח המקצועי.
- לפי דיווחי כ-70% מן המורים בכל שלבי החינוך הם השתתפו בפיתוח מקצועי התורם לצמיחה והתפתחות. בעוד שבשלב חינוך חט"ע יש דמיון בשיעורי הדיווח בין מורים בבתי ספר דוברי עברית לערבית הרי שבשלב חינוך יסודי וחט"ב שיעורי הדיווח עומדים על כ-75% בקרב דוברי עברית ועל כ-55% בקרב דוברי ערבית.
- מורים שהשיבו בחיוב על השתתפותם בתהליכים של פיתוח מקצועי התבקשו להביע את עמדותיהם כלפי

התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה. כ- 80% מהמורים ביסודי, וכ-70% ממורי החט"ב והחט"ע תופסים את הפיתוח המקצועי כתורם לדרכי הוראה-למידה-הערכה. שיעורי הסכמה גבוהים יותר בשלושת שלבי הגיל נרשמו בבתי ספר דוברי ערבית. ככל שעולים בשלבי הגיל כך גדל הפער בין המגזרים.

- דפוסי הדיווח על ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם דומים למדי בתוך כל מגזר שפה והמורים מדווחים על תרומה שווה של הפיתוח המקצועי לידע ולהבנה בתחום הדעת, לאיכות דרכי ההוראה, ולהפיכת המורה למורה טוב יותר. שיעורי הדיווח על תרומת הפיתוח המקצועי לשימוש במגוון חלופות בהערכה – נמוכים במקצת באופן יחסי.

עבודה שיתופית של מורים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- המדד המסכם "עבודה שיתופית של מורים בבית הספר" עוסק ברמת שיתוף הפעולה המאפיינת את עבודת המורים בבית הספר, כמו שיתוף מורים בלבטים ובקשיים בהוראה, דיונים משותפים בתכנית העבודה הבית ספרית, עבודת צוות בפיתוח תכניות לימוד וכלי הערכה וכד'. מדד זה נבדק לראשונה בתשע"ו.
- כשלושה רבעים מבין כלל המורים בכול שלבי החינוך דיווחו על קיומה של עבודה שיתופית של מורים בבית הספר. בקרב מורים בבתי ספר דוברי ערבית נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר במקצת בהשוואה לעמיתיהם דוברי העברית, בעיקר בשלבי החינוך יסודי וחט"ב.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמד, כי שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר נצפו על ההיגד "הצוות בתחום הדעת משתף זה את זה בלבטים ובקשיים בהוראה" ואילו שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר באופן יחסי נצפו על ההיגד: "הצוות בתחום הדעת מנתח יחד תשובות שגויות של תלמידים וחושב כיצד לסייע להם".

למידת מורים מבוססת נתונים בבית הספר – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- אחוזים גבוהים, כ-90% מהמורים בשלושת שלבי החינוך, דיווחו על למידת מורים מבוססת נתונים. עם העלייה בשלבי החינוך נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח על המדד, בעיקר בבתי ספר דוברי ערבית. מורים בבתי ספר דוברי ערבית מדווחים בשיעורים גבוהים יותר על המדד בהשוואה לדוברי עברית בעיקר בחט"ע.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מצביעה על דפוסי דיווח דומים למדי על ההיגדים בכל מגזר שפה וכן בהשוואה בין מגזרי השפה. שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נצפו על ההיגד "מאז תחילת שנה"ל התקיימו ישיבות מורים שדנו בתכנית הפעילות הבית ספרית". שיעורי הסכמה נמוכים יחסית בקרב מורים בחט"ע דוברות עברית נצפו עם ההיגד: "מתחילת השנה השתתפת בדיון שבוסס על נתונים (מתוך מבחנים/פעולות הערכה) שעסק בנקודות חוזק וחולשה בתכנית העבודה הבית ספרית" (76%).
- בשנתיים בהם נבדק המדד המסכם לא נרשמו שינויים בשיעורי ההסכמה עם המדד.

ליווי וקליטה של עובדי הוראה חדשים ובעלי תפקידים חדשים – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- המדד המסכם ליווי וקליטה של עובדי הוראה חדשים ובעלי תפקידים חדשים מבקש ללמוד באיזו מידה מתקיימים בבתי הספר תהליכים סדורים ושיטתיים לקליטה וליווי של מורים ובעלי תפקידים חדשים. המדד נבדק לראשונה בתשע"ו.
- כשני שלישים מבין המורים בשלב חינוך יסודי וחט"ב וכ-60% מבין המורים בחט"ע הביעו הסכמה עם המדד המסכם. שיעורי הדיווח בקרב מורים בבתי ספר דוברי ערבית נופלים במקצת בהשוואה לדוברי עברית בכל שלבי החינוך. במיוחד נציין את העובדה שרק 55% מהמורים בחט"ע דוברות עברית ורק 53% מהמורים בחט"ע דוברות ערבית דיווחו כי בבית ספרם קיים תהליך סדור ושיטתי של קליטת בעלי תפקידים חדשים.
- עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמד, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר היו עם ההיגד "בבית הספר קיים תהליך שיטתי וסדור לקליטת מורים חדשים" ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר באופן יחסי היו עם ההיגד "בבית הספר קיים תהליך שיטתי וסדור לקליטת בעלי תפקידים חדשים".

מרחב אוטונומי של המורה בעבודתו – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- מרחב אוטונומי של המורה מתייחס לעצמאות הפדגוגית שיש למורה בכיתה ולמידת החופש שיש למורה בעבודתו ובסביבת העבודה שלו. בהקשר זה נבדקו עמדות המורים בשני היגדים, ללא מדד מסכם.
- באשר להיגד הראשון (זמן לתכנון בראייה כוללת) עומדים שיעורי ההסכמה של המורים על קצת יותר

ממחצית. שיעורי ההסכמה בקרב מורים דוברי ערבית גבוהים בכ- 15% ממקביליהם דוברי העברית בשלושת שלבי החינוך. שיעורי ההסכמה עם ההיגד השני (אוטונומיה בעבודה) עומדים על כ- 85% ללא הבדל בין מורים בבתי ספר דוברי עברית למורים בבתי ספר דוברי ערבית.

- עבור ההיגד העוסק בזמן לתכנון העבודה בראייה כוללת, נרשמת עלייה בשיעורי הדיווח עם העלייה בשלבי החינוך, ואילו עבור ההיגד העוסק באוטונומיה בעבודה, שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר באופן יחסי נרשמו בקרב מורים בחט"ב (בעיקר בקרב דוברי עברית).

הובלה פדגוגית של המנהל, מנהיגות ושיתוף – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

- כ- 85% מבין המורים דיווחו על הובלה פדגוגית של המנהל, ללא הבדלים משמעותיים בין מגזרי השפה. עם העלייה בשלבי החינוך נרשמה ירידה קטנה בשיעורי ההסכמה עם המדד.
- השוואת שיעורי הדיווח לאורך שנים מעלה, כי בשלב החינוך יסודי נרשמה יציבות בשני מגזרי השפה, בחט"ב נרשמה יציבות בבתי ספר דוברי ערבית ועלייה קלה בבתי ספר דוברי עברית ובחט"ע נרשמה יציבות עם תנודתיות, שנובעת מעלייה בתשע"ה וירידה בתשע"ו בשני מגזרי השפה.
- התבוננות מעמיקה בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מצביעה על אופן תשובות אחיד למדי על ההיגדים. עם זאת יש לציין, כי שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר (כ- 90%) נרשמו על פעילויות המנהל למניעת אלימות ואילו שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר באופן יחסי נרשמו בקרב דוברי עברית בהיגד העוסק בקיום תהליך שיטתי של איסוף נתונים על תהליכי ההוראה (בעיקר בחט"ע), כל זאת בדומה לשנה קודמת.

לסיכום,

- מרבית המורים (כשני שלישי) דיווחו על השתתפותם במסגרות לפיתוח מקצועי כמו השתלמויות בנושאים פדגוגיים, השתלמויות בתחום הדעת, מפגשים של מליאת חדר מורים ועוד. שיעורים נמוכים יחסית (כשליש) דיווחו על ליווי וחניכה, על השתלמויות מקוונות ועל לימודים לתואר שני. עבור מורי החט"ע נרשמו שיעורי דיווח נמוכים יחסית לשאר שלבי החינוך על השתתפות במסגרות תוך בית ספריות לפיתוח מקצועי ושיעורי דיווח גבוהים יחסית על השתתפות במסגרות חוץ בית ספריות לפיתוח מקצועי.
- בהמשך להשתתפות מורים במסגרות לפיתוח מקצועי, נשאלו המורים גם בראייה כללית על השתתפותם בתהליכים של פיתוח מקצועי המובילים לצמיחה והתפתחות. לפי דיווחי כ- 70% מן המורים בכל שלבי החינוך הם השתתפו בפיתוח מקצועי מסוג זה. כאשר נשאלו המורים על התרומה של הפיתוח המקצועי לדרכי הוראה-למידה-הערכה, מרביתם (כשלושה רבעים) דיווחו על תרומה שווה של הפיתוח לידע ולהבנה בתחום ההוראה, לאיכות דרכי הוראה וכד', ואילו שיעורים נמוכים במקצת באופן יחסי דיווחו על תרומת הפיתוח המקצועי לשימוש במגוון חלופות להערכה.
- מורים נשאלו על תכנון תהליכי הפיתוח המקצועי שלהם בבית הספר. כשני שלישי מהמורים ביסודי, כ- 60% אחוז בחט"ב וקצת פחות ממחצית ממורי החט"ע דיווחו על המדד. שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר נרשמו עם ההיגד שעוסק בקיום שיטתי וסדור של מסלולי קריירה של מורים. באשר למדד שעוסק בהצבת יעדים לשיפור, בעריכת תצפית לצורך שיפור ההוראה ובשיתוף המנהל בבניית תכנית התפתחות מקצועית של המורה – גם כאן, עם העלייה בשלבי החינוך נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח. שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו בהיגד העוסק בהצבת יעדים אישיים בקרב מורים דוברי עברית בחט"ע (33%).
- באשר לקיום קהילת למידה של מורים בבית הספר, כשלושה רבעים מבין כלל המורים בכול שלבי החינוך דיווחו על קיומה של עבודה שיתופית של מורים בבית הספר המתבטאת יותר בשיתוף הדדי בלבטים ובקשיים בהוראה ופחות בניתוח תשובות שגויות של תלמידים וחשיבה כיצד לסייע להם.
- כ- 90% מהמורים בשלושת שלבי החינוך דיווחו על למידת מורים מבוססת נתונים.
- כשני שלישי מבין המורים בשלב חינוך יסודי וחט"ב וכ- 60% מבין המורים בחט"ע הביעו הסכמה עם המדד המסכם שעסק בליווי וקליטה של עובדי הוראה חדשים ובעלי תפקידים חדשים.
- מרבית המורים (כ- 85%) דיווחו על אוטונומיה בעבודתם ואילו קצת יותר ממחציתם בלבד דיווחו כי יש להם זמן לתכנון עבודתם בראייה כוללת מעבר לעבודה השוטפת. בהיבט זה נרשמו שיעורים הסכמה גבוהים משמעותית בקרב דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית.
- כ- 85% מבין המורים דיווחו על הובלה פדגוגית של המנהל.

12. למידה מעבר לשעות הלימודים

תהליכי ההוראה והלמידה כידוע, אינם מסתיימים בתום השיעור או בתום יום הלימודים, אלא ממשיכים גם בשעות אחר הצהריים בבית התלמיד או מחוצה לו. פרק זה עוסק בשני היבטים, השונים זה מזה, של תהליכי ההוראה והלמידה בשעות אחר הצהריים: שיעורי הבית, דהיינו מטלות שניתנות על-ידי המורים לתלמידיהם אשר אותן התלמידים צריכים להשלים בשעות שאחרי הלימודים; ושיעורים פרטיים – מפגשי למידה משלימים עם מורים, שהורי התלמידים משלמים עבורם.

12.1 שיעורי בית כחלק מתהליך הלמידה

תת-הפרק הנוכחי מתאר את התפיסה של שיעורי הבית כחלק מתהליך הלמידה מנקודת המבט של המורים: מהי מידת התכנון והתיאום של שיעורי הבית על-ידי צוות המורים ומהם סוגי המטלות הניתנות לתלמידים במסגרת שיעורי הבית.

12.1.1 תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

המדד המסכם "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" מבקש לבחון את המידה שבה קיימים בבית הספר תהליכי תכנון, מעקב ותיאום בנוגע לשיעורי הבית, ובאיזו מידה נעשה בהם שימוש מושכל לצורכי ההוראה והלמידה. נתונים אלה נאספו החל מתשס"ח בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב. היגדים אלו לא הועברו בקרב מורים בחט"ע.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים***
קיום מדיניות בית-ספרית
א. "בשנתיים האחרונות תקיים דיון בבית הספר בנושא שיעורי הבית"
ב. "בבית הספר קיימות הנחיות כתובות למורים לגבי שיעורי הבית"
תכנון ותיאום בין המורים
ג. "אני מתאם מראש עם מורים אחרים של הכיתה את כמות שיעורי הבית כך שהעומס המוטל על התלמידים יהיה סביר"
ד. "אני נותן לתלמידים משימות שונות לשיעורי בית בהתאם לקצב ההתקדמות שלהם בחומר הלימוד"

*סולם התשובות היה "כן" או "לא". בתרשים מוצג שיעור המשיבים "כן".

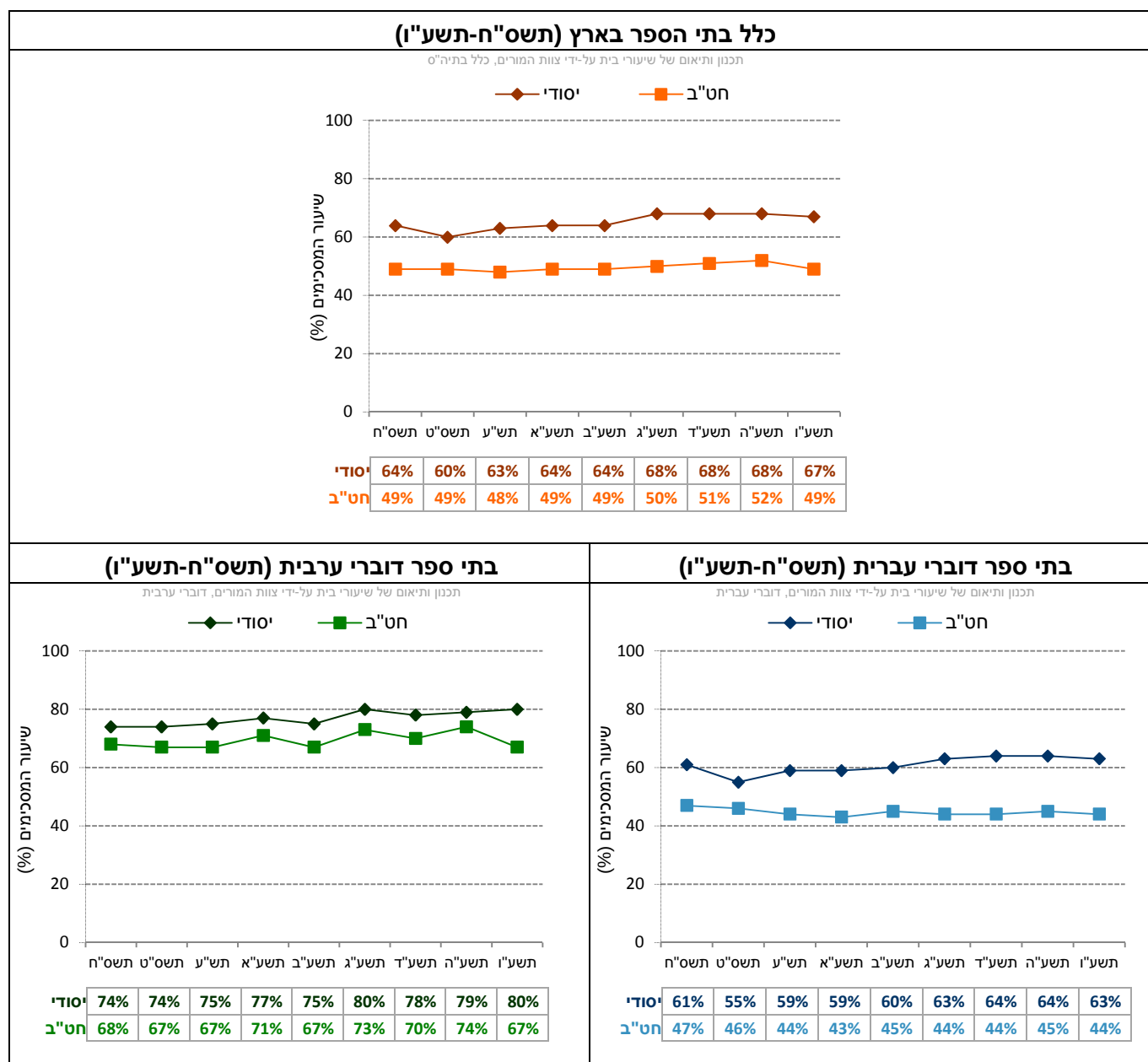
**סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 או 5) כמסכימים עם ההיגד.

***המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 116 מוצגים נתוני המדד המסכם "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

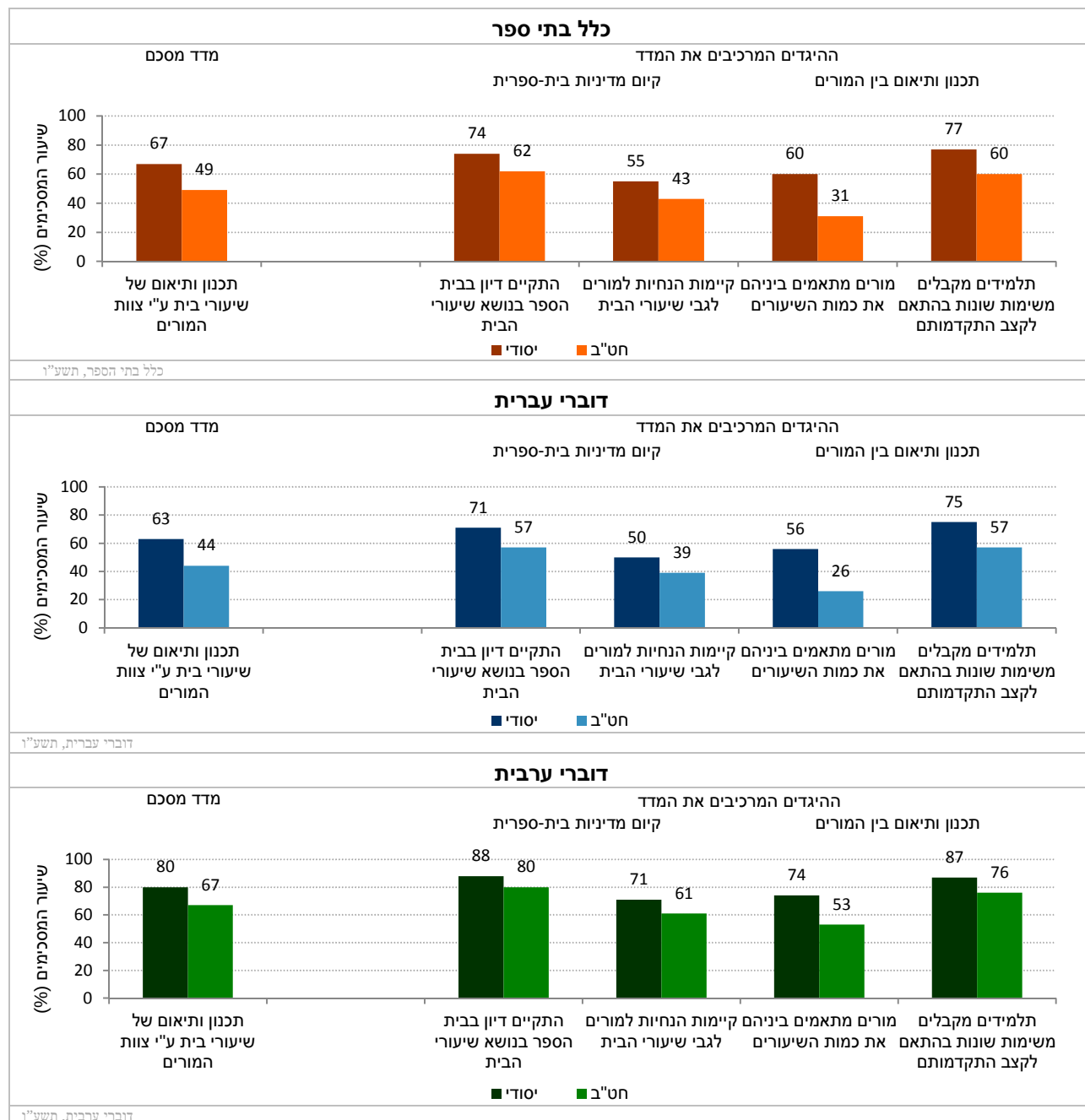
תרשים 116: דיווחי המורים על תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 117 מוצגים נתוני המדד המסכם "תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 117: דיווחי המורים על תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

12.1.2 סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

אחת הסוגיות החשובות בהקשר של שיעורי הבית היא, אילו סוגי מטלות ניתנות לתלמידים במסגרת שיעורי הבית: מטלות של שינון וחזרה על החומר הנלמד בכיתה, משימות בהם נדרשים התלמידים לחפש מידע, לחקור, ללמוד וליצור מידע חדש, משימות ביצועיות וכד'.

כדי לבחון סוגיה זו, התבקשו המורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב לדווח באיזו מידה הם מבקשים מתלמידיהם לבצע במסגרת שיעורי הבית מטלות מסוגים שונים, החל משינון וחזרה ועד עבודות חקר (ראו פירוט להלן). היגדים אלו לא הועברו בקרב מורים בחט"ע (מאחר שמתן שיעורי בית בחט"ע אינו נפוץ בדו"כ).

נתונים אלה נאספו החל מתשס"ח בקרב מורים אשר מלמדים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

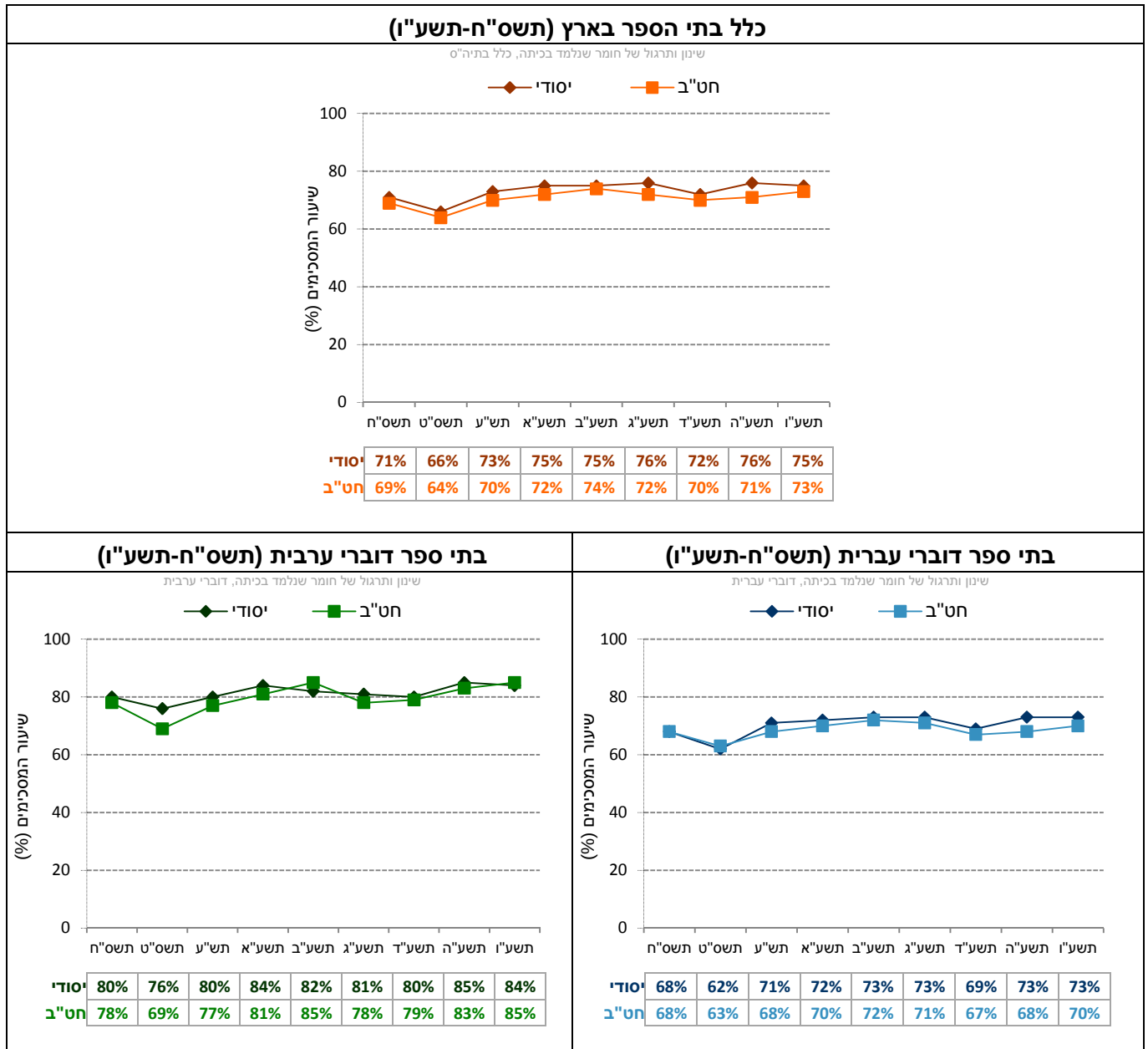
ללא מדד מסכם: סוגי המטלות שניתנו במסגרת שיעורי הבית*
א. "שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה"
ב. "לימוד חומר חדש שלא לימדת בשיעור"
ג. "חיפוש חומר באינטרנט, בספרים או במקורות מידע אחרים"
ד. "משימות ביצועיות כגון: עבודת חקר, עריכת ניסוי, עריכת ריאיון וכד"

*עבור כל היגד התבקשו המורים לדווח באיזו מידה הם מבקשים מתלמידיהם לבצע מטלות אלו במסגרת שיעורי הבית, על סולם בן חמש דרגות הנע מ"מידה מועטה מאוד" (1) ועד "מידה רבה מאוד" (5). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו כי הם נותנים משימות אלו במידה רבה או רבה מאד כמדווחים על ההיגד.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 118 מוצגים נתוני ההיגד "שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

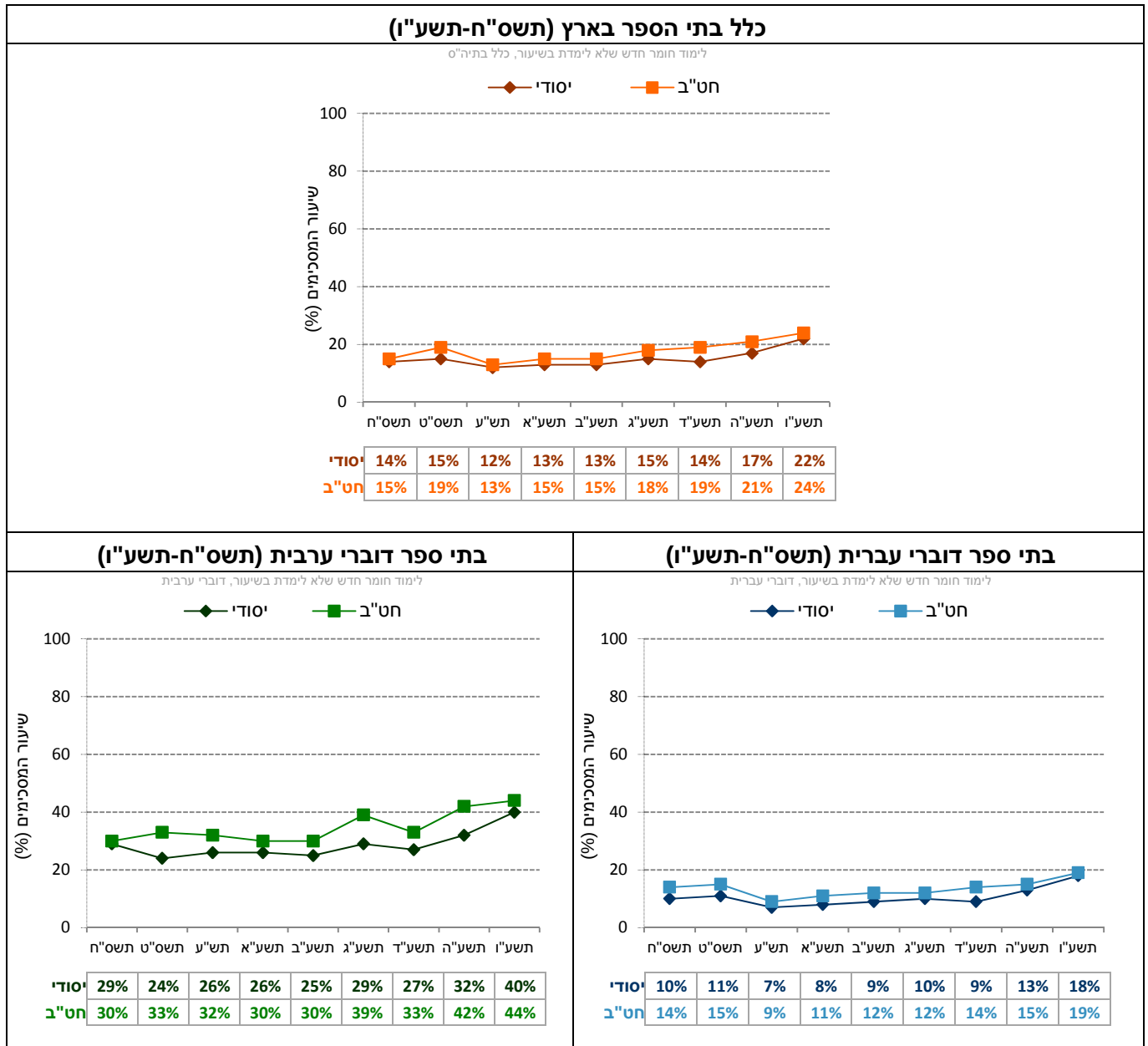
תרשים 118: דיווחי המורים על סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית: שיעור המדווחים על ההיגד "שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה" בשנים תשס"ח-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 119 מוצגים נתוני ההיגד "לימוד חומר חדש שלא לימדת בשיעור" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

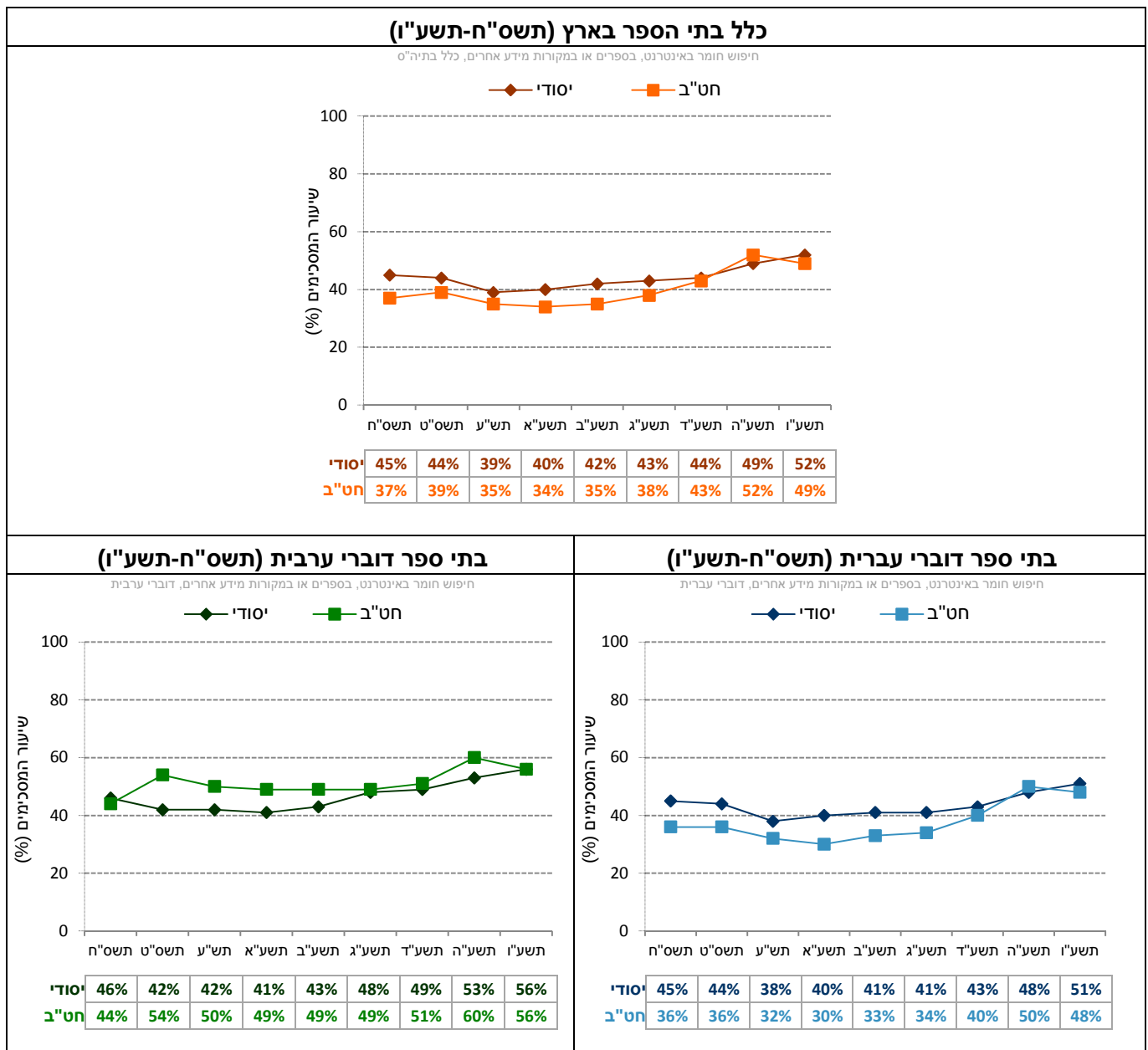
תרשים 119: דיווחי המורים על סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית: שיעור המדווחים על ההיגד "לימוד חומר חדש שלא לימדת בשיעור" בשנים תשס"ח-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 120 מוצגים נתוני ההיגד "חיפוש חומר באינטרנט, בספרים או במקורות מידע אחרים" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

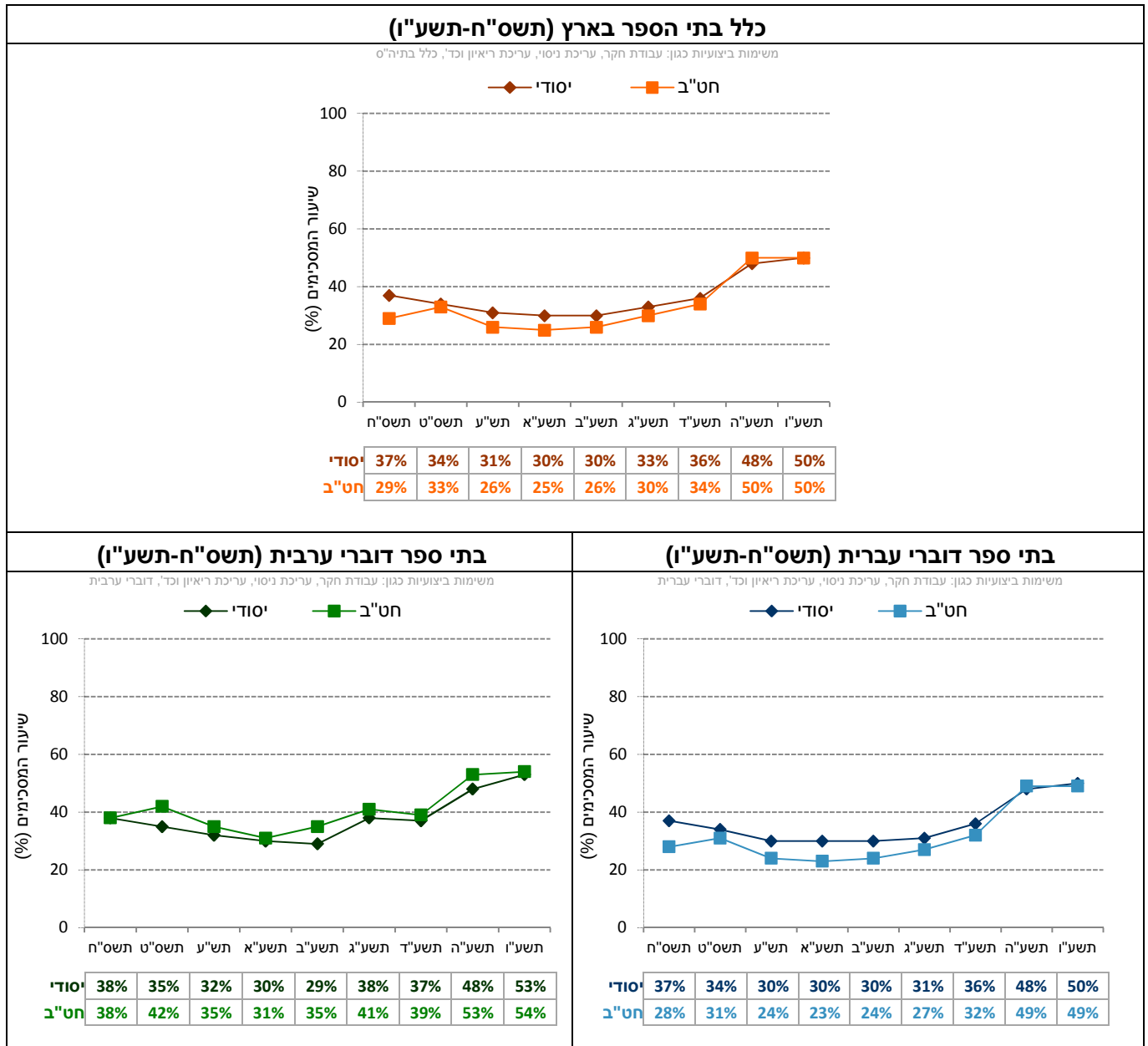
תרשים 120: דיווחי המורים על סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית: שיעור המדווחים על ההיגד "חיפוש חומר באינטרנט, בספרים או במקורות מידע אחרים" בשנים תשס"ח-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשס"ח-תשע"ו)

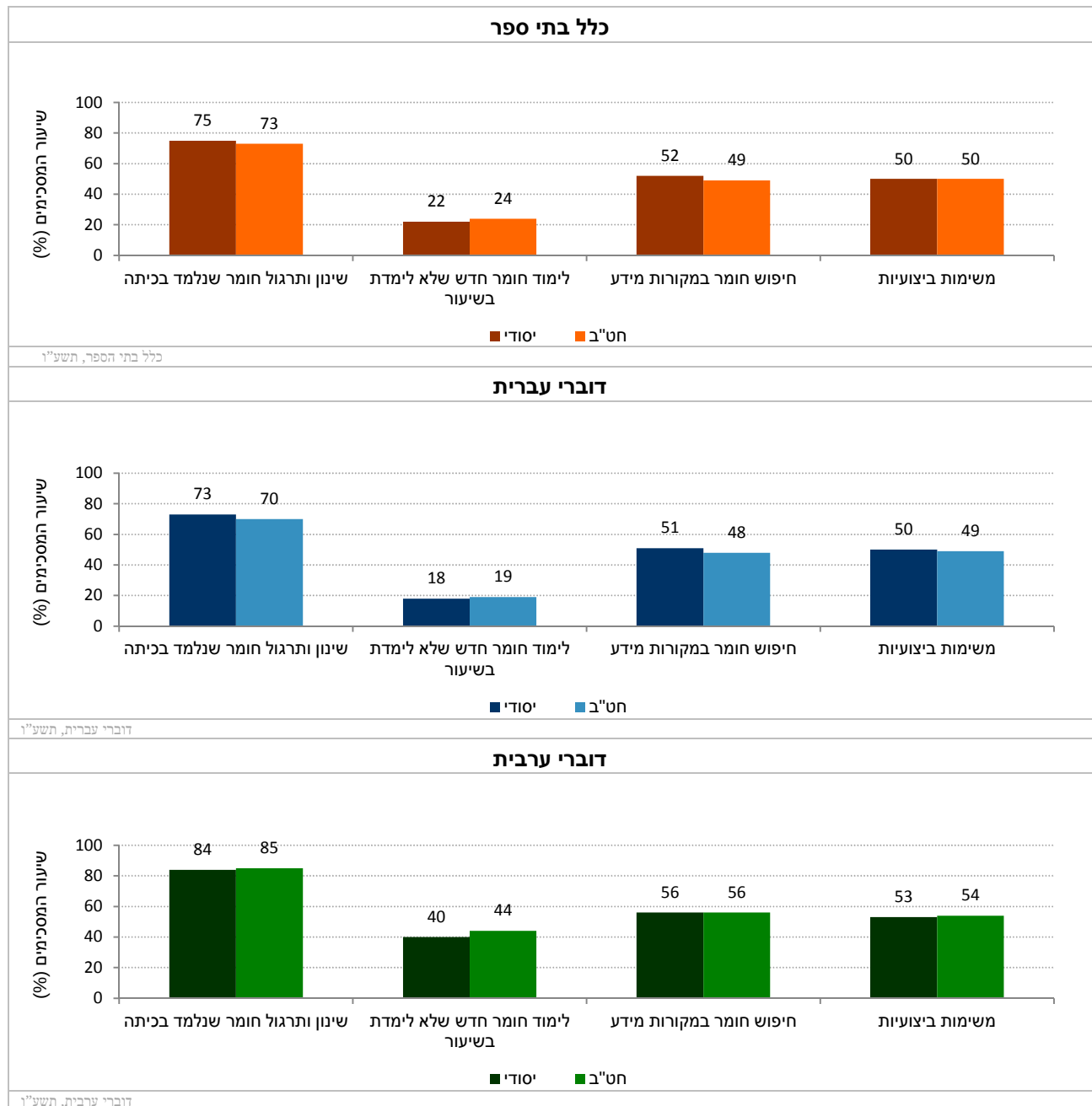
בתרשים 121 מוצגים נתוני ההיגד "משימות ביצועיות כגון: עבודת חקר, עריכת ניסוי, עריכת ריאיון וכד'" בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 121: דיווחי המורים על סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית: שיעור המדווחים על ההיגד "משימות ביצועיות כגון: עבודת חקר, עריכת ניסוי, עריכת ריאיון וכד'" בשנים תשס"ח-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 122 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית" בשנה"ל תשע"ו לפי שלב החינוך, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 122: דיווחי המורים על סוגי המטלות שניתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית: שיעורי המדווחים (באחוזים) על ההיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

12.2 היקף ההסתייעות בשיעורים פרטיים

הסתייעות בשיעורים פרטיים היא תופעה רווחת בקרב תלמידים רבים בכל שכבות הגיל. תת-הפרק הנוכחי מבקש לבחון את היקף ההסתייעות של תלמידים בשיעורים פרטיים בתשלום (דהיינו, עזרה אחרי שעות הלימודים ממורים פרטים בתשלום, לא כולל חוגים או עזרה מטעם בית הספר). המעקב אחר היקף תופעה זו מתמקד במקצועות המיצי"ב (עבור תלמידי היסודי והחט"ב) ובמקצועות הברורות (עבור תלמידים בחט"ע), כפי שיובא בשני תת הפרקים שלהלן:

12.2.1 הסתייעות בשיעורים פרטיים במקצועות המיצי"ב – דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

המדד המסכם "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצי"ב" מבקש לבחון את שיעור התלמידים בשכבות הגיל יסודי (ה'ו') וחט"ב (ז'ט') המסתייעים בשיעורים פרטיים אחרי שעות הלימודים במקצועות שפת אם (עברית/ערבית), אנגלית, מתמטיקה ומדע וטכנולוגיה. המדד המסכם מייצג את שיעורי התלמידים שקיבלו שיעורים פרטיים בלפחות מקצוע אחד ממקצועות המיצי"ב.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשס"ח-תשע"ו. ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: היקף התלמידים המדווחים על הסתייעות בשיעורים פרטיים במקצועות המיצי"ב**
א. "אני מקבל שיעורים פרטיים בלשון, הבעה/ שפת אם בתשלום"
ב. "אני מקבל שיעורים פרטיים באנגלית בתשלום"
ג. "אני מקבל שיעורים פרטיים במתמטיקה בתשלום"
ד. "אני מקבל שיעורים פרטיים במדע וטכנולוגיה בתשלום"

*סולם התשובות להיגד היה בן שלוש דרגות: (0) "בכלל לא"; (1) "מדי פעם"; (2) "באופן קבוע". לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מדי פעם או באופן קבוע) כמסכימים עם ההיגד.

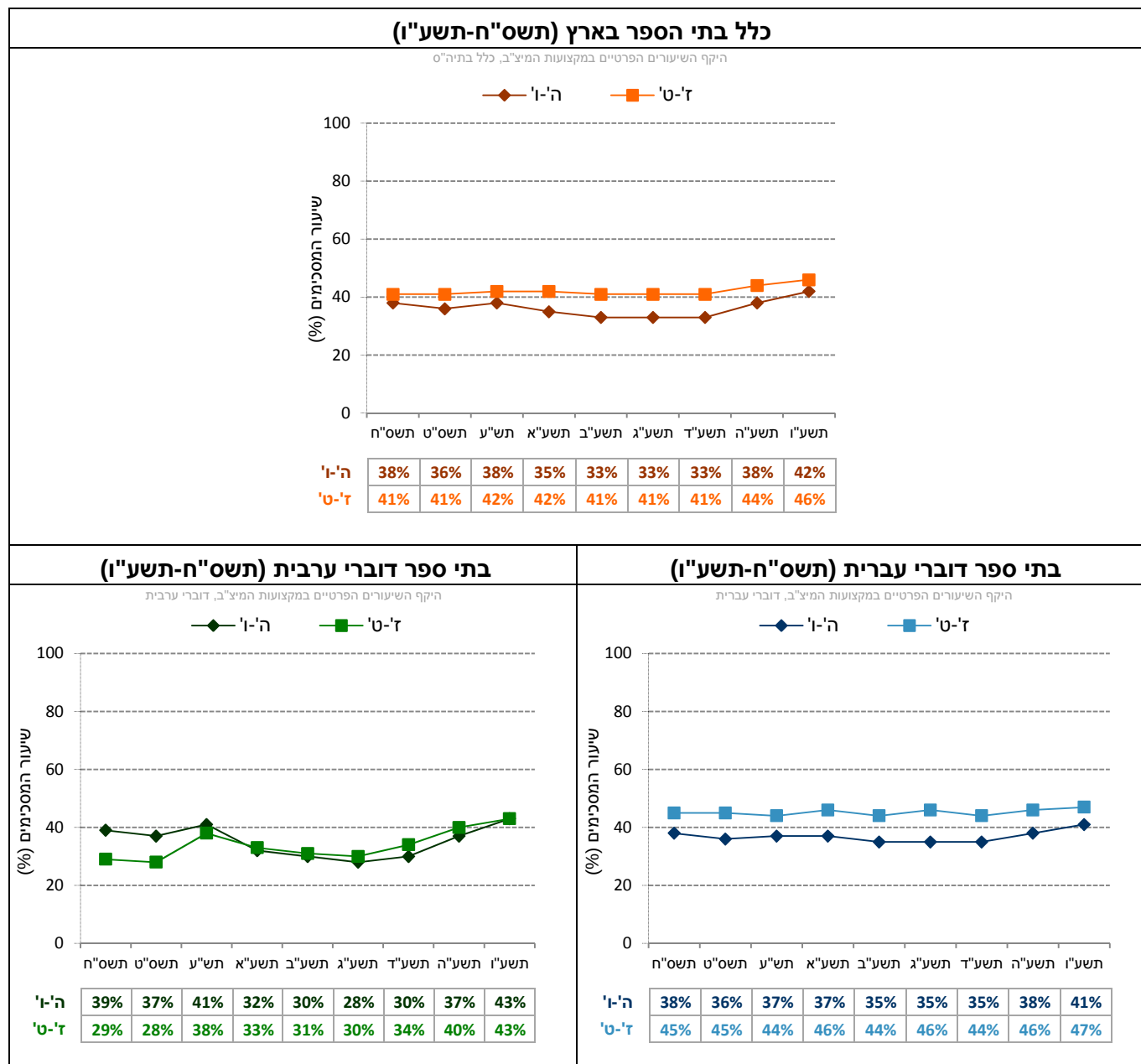
**המדד המסכם מייצג את שיעור התלמידים שקיבלו שיעורים פרטיים בלפחות מקצוע אחד ממקצועות המיצי"ב

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשס"ח-תשע"ו)

בתרשים 123 מוצגים נתוני המדד המסכם "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב" בקרב התלמידים בשנים תשס"ח-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

מדד זה חושב על סמך דיווחי התלמידים שקיבלו שיעורים פרטיים באחד ממקצועות המיצ"ב לפחות. תלמיד שקיבל עזרה ביותר ממקצוע אחד ממקצועות המיצ"ב נספר פעם אחת בלבד.

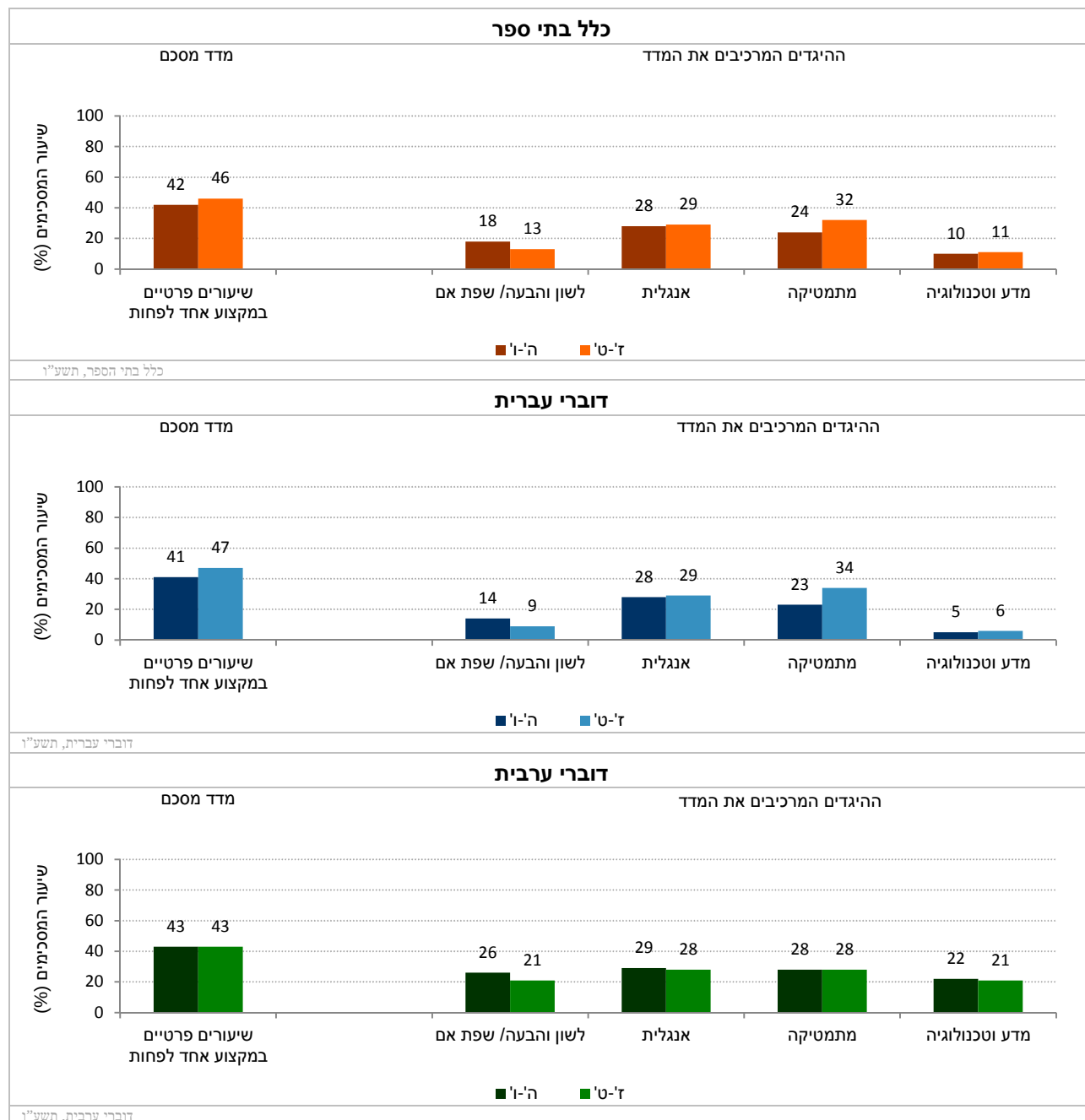
תרשים 123: דיווחי התלמידים על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב: נתוני המדד המסכם בשנים תשס"ח-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 124 מוצגים נתוני המדד המסכם "היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראונספח 2).

תרשים 124: דיווחי התלמידים על היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב: שיעורי המסכמים (באחוזים) עם ההיגדים לפי מגזר שפה ושכבות גיל (תשע"ו)

12.2.2 הסתייעות בשיעורים פרטיים במקצועות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

תלמידי י-י"א נשאלו גם כן באשר להסתייעותם בשיעורים פרטיים. תחילה, נשאלו התלמידים האם הם מקבלים עזרה אחרי שעות הלימודים ממורה פרטי שהוריהם משלמים לו. לתלמיד הוצגו שלוש אפשרויות תשובה: "בכלל לא", "כן, מדי פעם", "כן, באופן קבוע". בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים המדווחים מיצגים את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרויות התשובה "כן, מדי פעם" או "כן, באופן קבוע". בהמשך התבקשו התלמידים לציין את מקצועות הלימוד שבהם הם הסתייעו בשיעורים פרטיים.

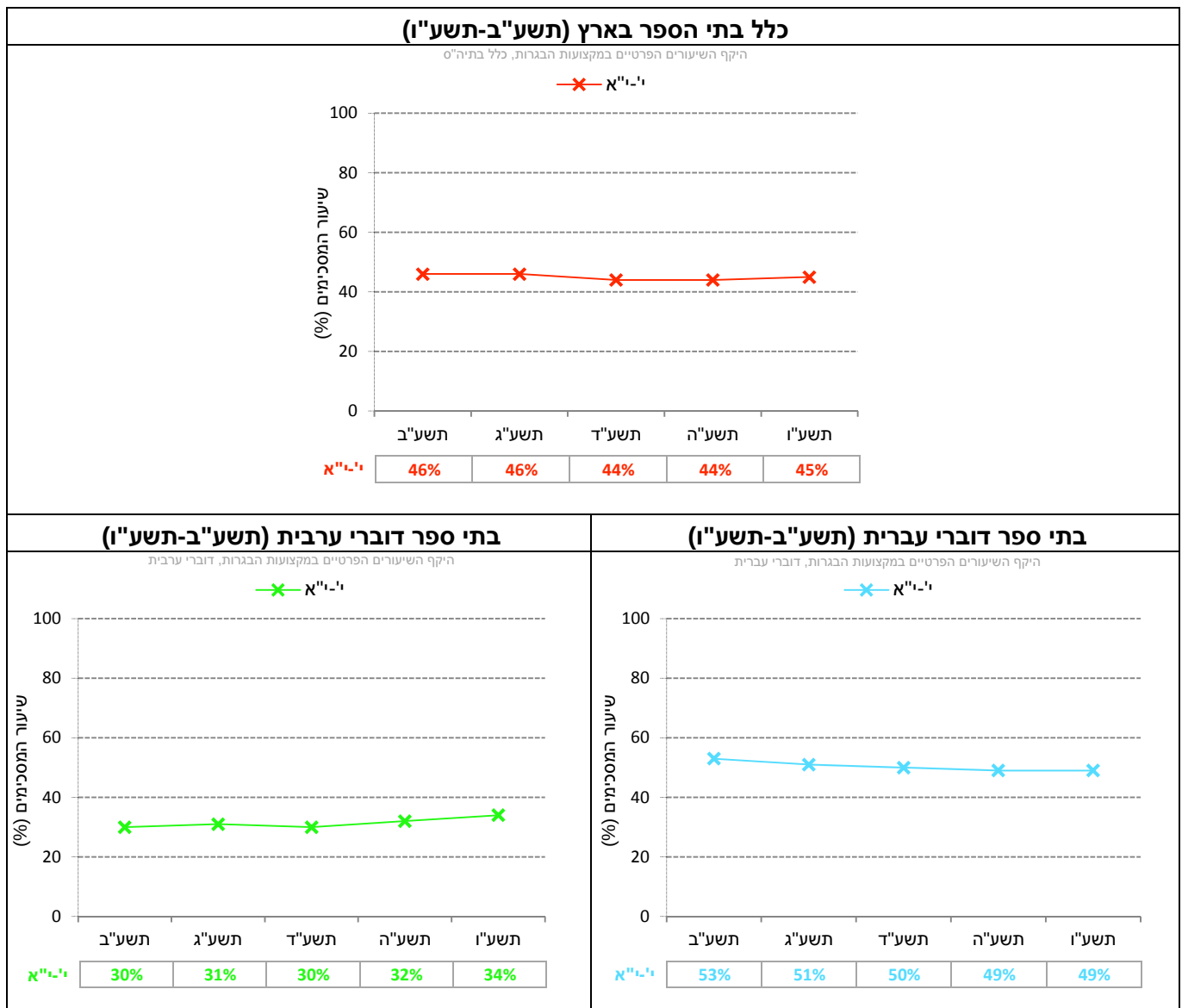
להלן נציג את שיעורי התלמידים לאורך שנים, שדיווחו כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במקצועות הבגרות ובהמשך נציג את נתוני תשע"ו עבור שלוש אפשרויות התשובה שהוצגו לתלמידים, בחלוקה לפי כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט נוסף ראו נספח 2.

יש לשים לב: אופן הדיווח של התלמידים בחט"ע היה שונה מאופן הדיווח של תלמידי ה'ו' ותלמידי ז'ט', ועל כן אין להשוות במישרין בין הדיווחים.

השוואה לאורך שנים של ההיגד (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 125 מוצגים נתוני ההיגד העוסק בהסתייעות בשיעורים פרטיים במקצועות הבגרות בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 125: דיווחי התלמידים בחט"ע על הסתייעות בשיעורים פרטיים במקצועות הבגרות: נתוני ההיגד בשנים תשע"ב-תשע"ו*

*הנתונים מייצגים את שיעורי התלמידים שהשיבו כי הם מקבלים שיעורים פרטיים "מדי פעם" או "באופן קבוע"

לוח 12 מציג את התפלגות דיווחי התלמידים בחטיבה עליונה על אפשרויות התשובה לשאלה: "האם אתה מקבל עזרה אחרי שעות הלימודים ממורה פרטי שהורריך משלמים לו?"

לוח 12: דיווחי התלמידים בחטיבה העליונה על הסתייעות בשיעורים פרטיים (תשע"ו)*

האם אתה מקבל עזרה אחרי שעות הלימודים ממורה פרטי שהורריך משלמים לו?	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בכלל לא	55%	51%	66%
כן, מדי פעם	25%	24%	28%
כן, באופן קבוע	19%	24%	6%

* האחוזים אינם מסתכמים ל-100% בשל עיגול ספרות אחרי הנקודה העשרונית

התלמידים אשר השיבו כי הם מקבלים שיעורים פרטיים, התבקשו לסמן בעבור שורה של מקצועות לימוד – האם הם קיבלו שיעורים פרטיים במקצוע זה.

להלן נציג את נתוני תשע"ו של שיעורי התלמידים שדיווחו כי הם מקבלים עזרה בתשלום במקצועות שונים, בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

לוח 13 מציג את דיווחי התלמידים בחט"ע המקבלים עזרה בתשלום במקצועות הבגרות:

לוח 13: שיעור התלמידים בחט"ע המקבלים עזרה בתשלום במקצועות שונים (נתוני תשע"ו)

שיעור התלמידים בחט"ע המקבלים עזרה בתשלום (אחרי שעות הלימודים, ממורה פרטי) במקצועות שלהלן:	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
שיעורים פרטיים במתמטיקה	34%	40%	22%
שיעורים פרטיים באנגלית	19%	22%	12%
שיעורים פרטיים בשפת אם/לשון	9%	9%	7%
שיעורים פרטיים בפיזיקה או כימיה או ביולוגיה	9%	9%	9%
שיעורים פרטיים באזרחות או בספרות או בהיסטוריה	7%	6%	7%

בנספח 2 ניתן למצוא את שיעורי התלמידים לאורך שנים, שדיווחו על הסתייעות בשיעורים פרטיים במקצועות הבגרות (מתמטיקה, אנגלית, שפת אם/לשון, פיזיקה/כימיה/ביולוגיה, אזרחות/ספרות/היסטוריה).

יש לשים לב: אופן הדיווח של התלמידים בחט"ע היה שונה מאופן הדיווח של תלמידי ה'ו' ומתלמידי ז'ט', ועל כן אין להשוות במישרין בין הדיווחים.

שיעורי בית כחלק מתהליך הלמידה לפי דיווחי מורים (יסודי וחט"ב)

תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

- באופן כללי, כשני שלישי מהמורים בבתי"ס יסודיים, לעומת כמחצית מהמורים בחטיבות הביניים, מדווחים כי בבית הספר מתקיימים תהליכים של תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים. שיעורי הדיווח על המדד המסכם גבוהים הרבה יותר בקרב מורים בבתי"ס דוברי ערבית בהשוואה למורים בבתי"ס דוברי עברית (בחט"ב בפער של 23%, ביסודי בפער של 17%).
- לאורך השנים המדד המסכם מצביע על עלייה מתונה מאד בשיעורי הדיווח בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית (עם יציבות בארבע השנים האחרונות) ועל יציבות עם תנודתיות בחט"ב דוברות ערבית (בעיקר בשל ירידה של 7% בתשע"ו). בבתי ספר יסודיים דוברי עברית (החל מתשס"ט) מצביע המדד על עלייה מתונה מאד (עם יציבות בארבע השנים האחרונות) ובחט"ב דוברות עברית על ירידה קלה.
- בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי בכל ההיגדים נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית הן ביסודי והן בחט"ב. בשני מגזרי השפה, ההבדל הבולט ביותר בין יסודי וחט"ב הינו בתיאום של כמות שיעורי הבית. פרקטיקה זו נדירה במיוחד בחט"ב דוברות עברית (26%) לעומת בתי ספר דוברי ערבית (53%).

סוגי המטלות שנתנו לתלמידים במסגרת שיעורי הבית לפי דיווחי המורים (יסודי וחט"ב)

- בחינת סוגי המטלות שניתנות לתלמידים במסגרת שיעורי הבית מלמדת, כי סוג המטלה הנפוץ ביותר הוא שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה (כ- 75% מהמורים דיווחו כך). כמו כן, עפ"י דיווחי המורים (כ- 50%) הם נותנים משימות של חיפוש חומר במקורות מידע ומשימות ביצועיות. הפרקטיקה הפחות נפוצה היא מתן שיעורי בית שעניינם לימוד חומר חדש (כ- 23%).
- בין שלבי החינוך יסודי וחט"ב נרשמו הבדלים קטנים יחסית. עם זאת ניתן לראות כי שיעורי הדיווח על לימוד חומר חדש גבוהים במקצת בחט"ב בהשוואה ליסודי, ואילו שיעורי הדיווח על שינון ותרגול, וחיפוש חומר במקורות מידע גבוהים יותר ביסודי בהשוואה לחט"ב.
- ככלל, מורים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מעמיתיהם בבתי"ס דוברי עברית על מתן כל אחת מהמטלות הנ"ל, כאשר במטלות מסוג "לימוד חומר חדש שלא לימדת בשיעור" נרשם פער גדול יחסית בין מגזרי השפה (כ- 42% בקרב דוברי ערבית לעומת כ- 20% בקרב דוברי עברית).
- לאורך השנים תשס"ח-תשע"ו נרשמה עלייה עם תנודתיות בשיעורי הדיווח על מתן מטלות מסוג שינון ותרגול, לימוד חומר חדש (בעיקר בקרב דוברי ערבית), חיפוש חומר (עם ירידה בחט"ב בתשע"ו) ומשימות ביצועיות. יש לציין כי בשלושת הסוגים של המטלות האחרונות נרשמה עלייה ניכרת בשיעורי הדיווח החל מתשע"ד, בשני מגזרי השפה ובשני שלבי החינוך.

היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב לפי דיווחי תלמידים ביסודי ובחט"ב

- באופן כללי, 46% מתלמידי ז'ט' ו-42% מתלמידי ה'ו' דיווחו כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במימון הוריהם, לפחות באחד ממקצועות הליבה – שפת-אם, מתמטיקה, אנגלית ומדע וטכנולוגיה. שיעורי המדווחים כך גבוהים מעט יותר בקרב דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית בשכבת הגיל ז'ט'. לעומת זאת, בשכבת גיל ה'ו' נרשם פער קטן לטובת בתי ספר דוברי ערבית.
- בבתי ספר דוברי עברית אפשר לזהות לאורך השנים תשס"ח-תשע"ד ירידה קלה מאד בשיעורי הדיווח על הסתייעות בשיעורים פרטיים בשתי שכבות הגיל והחל מתשע"ה אפשר לזהות עלייה. בבתי ספר דוברי ערבית החל מתשע"ג נצפתה עלייה ניכרת בשיעורי התלמידים שדיווחו על שיעורים פרטיים בשתי שכבות הגיל.
- המקצועות השכיחים ביותר בהם מסתייעים התלמידים בשיעורים פרטיים הם מתמטיקה ואנגלית בשני מגזרי השפה. שיעורי הדיווח על הסתייעות בשיעורים פרטיים במדע וטכנולוגיה הם שכיחים פחות (אם כי בקרב דוברי ערבית שיעורים פרטיים בשפה ובמדע וטכנולוגיה נפוצים גם כן).
- בבתי"ס דוברי ערבית נרשם פער קטן יחסית בין שכבות הגיל בשיעורי הדיווח על הסתייעות בשיעורים

פרטיים, ואילו בבתי"ס דוברי עברית עם העלייה בשכבות הגיל יש עלייה בהיקף השיעורים הפרטיים במתמטיקה (שיעורי הדיווח של תלמידי ז'ט' גבוהים מאלו של תלמידי ה'ו') ואילו בשפת אם, עם העלייה בשכבות הגיל יש ירידה בהיקף הדיווח על שיעורים פרטיים (שיעורי הדיווח של תלמידי ה'ו' גבוהים מאלו של תלמידי ז'ט'). באנגלית ובמדע וטכנולוגיה אין הבדלים משמעותיים בשיעורי הדיווח בין שכבות הגיל.

היקף השיעורים הפרטיים במקצועות הבגרות לפי דיווחי תלמידים בחט"ע

- תלמידי י'-י"א נשאלו אף הם באשר להסתייעותם בשיעורים פרטיים בתחומי הדעת השונים. בסך הכול 45% מהתלמידים (כ-49% בקרב דוברי עברית וכ-34% בקרב דוברי ערבית) דיווחו שהם מסתייעים בשיעורים פרטיים: כ-25% מידי פעם וכ-19% באופן קבוע. יש לזכור: אין להשוות בין דיווחי התלמידים בכיתות ה'ו' ו-ז'ט' לאלו של תלמידי י'-י"א, בשל נוסח שונה של השאלות (בחט"ע נשאלה שאלה כללית על הסתייעות בשיעורים פרטיים בשונה מנוסח השאלה ביסודי ובחט"ב).
- בחמש השנים בהם נבדק היקף השיעורים הפרטיים בקרב תלמידי החט"ע נרשמה ירידה של 4% בשיעורי הדיווח בקרב תלמידים דוברי עברית ועלייה של 4% בקרב תלמידים דוברי ערבית.
- המקצוע השכיח ביותר בחט"ע שבו קבלו התלמידים עזרה בתשלום הוא מתמטיקה: 34% מהתלמידים דיווחו כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים במתמטיקה (40% בקרב דוברי עברית ו-22% בקרב דוברי ערבית). 19% מהתלמידים דיווחו כי הם מקבלים שיעורים פרטיים באנגלית (22% בקרב דוברי עברית ו-12% בקרב דוברי ערבית), 9% בשפת-אם/לשון וכ-8% בכל אחד משני אשכולות של מקצועות, אשכול מדעי ואשכול הומאני.

לסיכום,

- כשני שליש מהמורים בבתי"ס יסודיים, לעומת כמחצית מהמורים בחט"ב דיווחו, כי בבית הספר מתקיימים תהליכים של תכנון ותיאום של שיעורי בית על-ידי צוות המורים. יש לשים לב, כי הפרקטיקה של תיאום מראש בין מורים באשר לשיעורי הבית איננה נפוצה במיוחד בחט"ב ועומדת על כ-30% מבין המורים, בשיעור גבוה יותר באופן ניכר בקרב מורים בבתי ספר דוברי ערבית.
- סוג המטלה הנפוץ ביותר בשיעורי הבית הוא שינון ותרגול של חומר שנלמד בכיתה (כ-75% מהמורים דיווחו כך) ואילו המטלה הפחות נפוצה היא מתן שיעורי בית שעניינם לימוד חומר חדש (כ-23%). ככלל, מורים בבתי"ס דוברי ערבית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מעמיתיהם בבתי"ס דוברי עברית על תכנון ותיאום של שיעורי בית ועל מתן כל אחת מהמטלות הנ"ל. באשר ללימוד חומר חדש, חיפוש חומר ומשימות ביצועיות – החל מתשע"ד, נרשמה עלייה ניכרת בשיעורי הדיווח על מתן מטלות מסוג זה, בשני מגזרי השפה ובשני שלבי החינוך.
- באופן כללי, כ-45% מהתלמידים בשכבות הגיל יסודי וחט"ב דיווחו כי הם מסתייעים בשיעורים פרטיים, לפחות באחד ממקצועות הליבה. שיעורי הדיווח גבוהים יותר בקרב דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית בשכבת הגיל ז'ט'. גם בחט"ע דיווחו 45% מהתלמידים על הסתייעות בשיעורים פרטיים ללא הבדל לאורך השנים (49% בקרב דוברי עברית ו-34% בקרב דוברי ערבית) עם עלייה מתונה בקרב דוברי ערבית וירידה מתונה בקרב דוברי עברית לאורך השנים. יש לציין כי אין להשוות בין דיווחי התלמידים בכיתות ה'ט' לאלו של תלמידי י'-י"א, בשל נוסח שונה של השאלות.
- המקצועות השכיחים ביותר בהם הסתייעו התלמידים בכל שכבות הגיל בשיעורים פרטיים הם מתמטיקה ואנגלית.

13. חשיבות תעודת הבגרות

תעודת הבגרות היא מרכיב רב השפעה על חייהם של בוגרי מערכת החינוך, בהיותה מפתח להמשך חייהם הבוגרים, הן מבחינת קבלה ללימודים גבוהים והן מבחינת כניסה לשוק העבודה. בהמשך לעיסוק בהיבטים הרגשיים מוטיבציוניים בלמידה עבור כלל התלמידים (ראו פרק 9), הפרק הנוכחי בוחן היבטים רגשיים-מוטיבציוניים הייחודיים לתלמידי החטיבה העליונה בזיקה לתעודת הבגרות.

תלמידי י"א התבקשו להשיב על סדרה של היגדים הבוחנים את המוטיבציה ואת האמונה העצמית שלהם – ביחס לתעודת הבגרות. התלמידים נשאלו על אודות חשיבות תעודת הבגרות עבורם, על שאיפותיהם וכוונותיהם לסיום הלימודים ולקבלת תעודת בגרות, על מידת ההלימה הקיימת על-פי תפיסתם בין כישוריהם לבין מסלול לימודיהם בבית הספר, על תחושת המסוגלות שלהם להשיג תעודת בגרות, על תמיכה ועידוד המורים בלימודים לקראת בחינות הבגרות ועל תפיסותיהם את תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים.

נתוני תת הפרק הנוכחי מבוססים על דיווחי תלמידים בחטיבה העליונה בלבד.

13.1 תפיסת חשיבות תעודת הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

המדד המסכם "חשיבות תעודת הבגרות" מבקש לבחון את החשיבות שהתלמידים מייחסים לתעודת הבגרות ולתרומתה לחייהם בעתיד.

הנתונים נאספו בקרב תלמידים בחט"ע החל משנה"ל תשע"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר לתלמידי כיתות י"א:

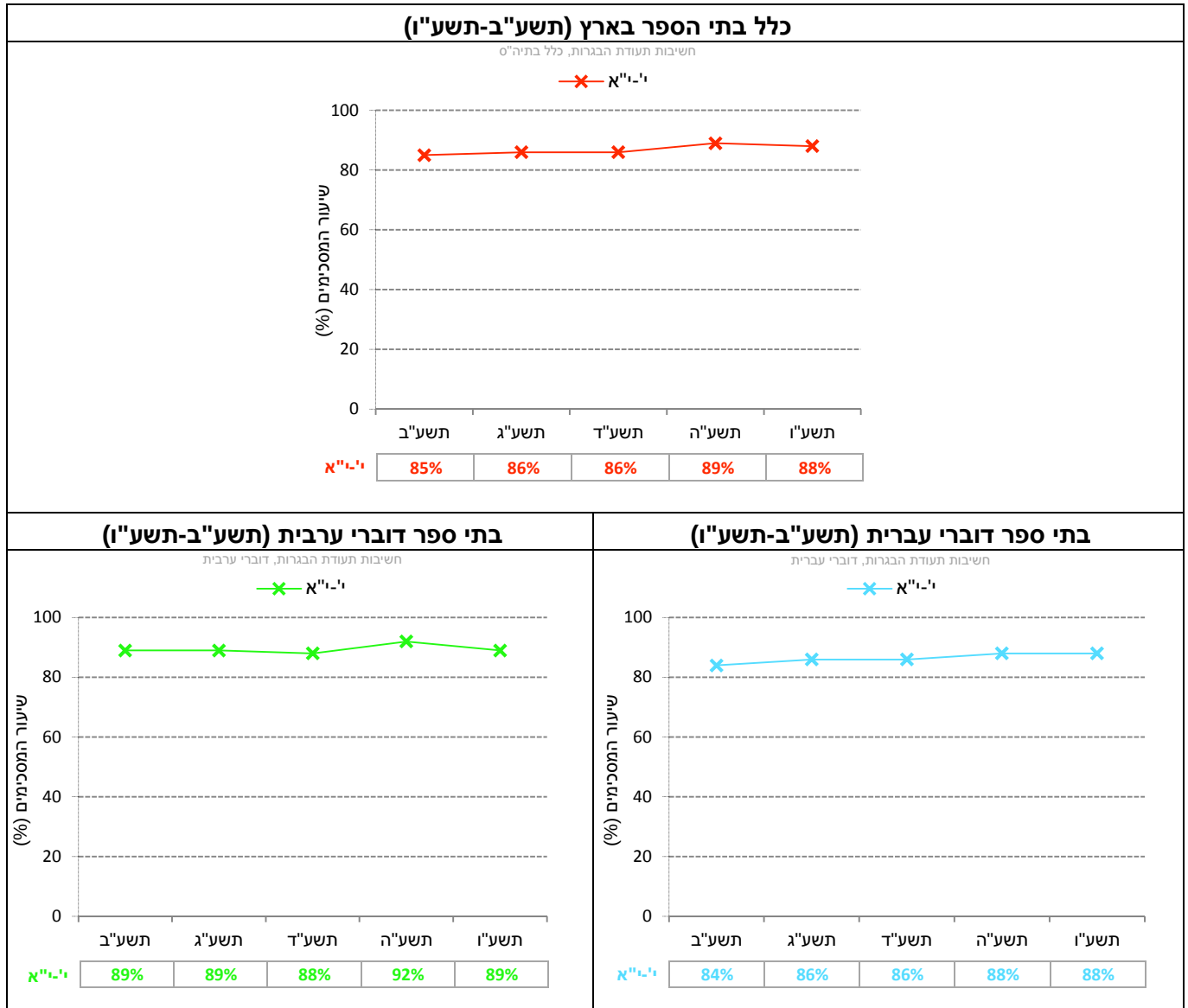
מדד מסכם: חשיבות תעודת הבגרות*
חשיבות תעודת הבגרות בעיני התלמידים
א. "חשוב לי להצליח בבחינות הבגרות"
ב. "תעודת הבגרות חשובה מאוד כדי להתקדם בחיים"
ג. "אני משקיע הרבה על מנת להצליח בבחינות הבגרות"
תרומת תעודת הבגרות לחיי התלמיד בעתיד
ד. "אני מאמין שתעודת הבגרות שאקבל תאפשר לי להתקבל למסלול הלימודים שאבחר בעתיד"
ה. "אני מאמין שתעודת הבגרות שאקבל תאפשר לי להתקבל לסוג העבודה שאבחר בעתיד"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 126 מוצגים נתוני המדד המסכם "חשיבות תעודת הבגרות" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

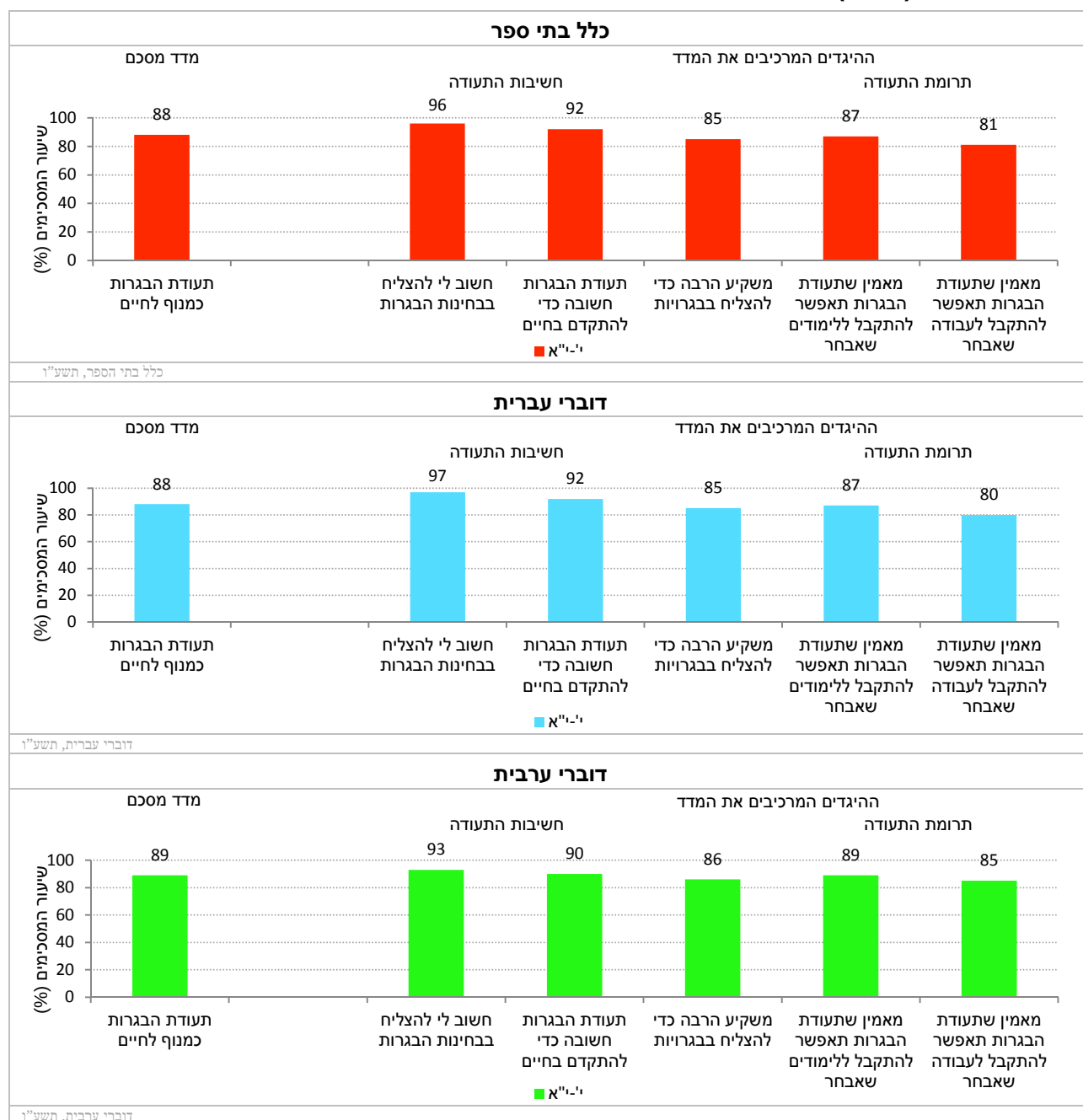
תרשים 126: דיווחי התלמידים על חשיבות תעודת הבגרות: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 127 מוצגים נתוני המדד המסכם "חשיבות תעודת הבגרות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שכבות גיל בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 127: דיווחי התלמידים על חשיבות תעודת הבגרות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ו)

13.2 שאיפות וכוונות לסיום הלימודים ולקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

בנוסף לשאלות על חשיבות תעודת הבגרות התבקשו התלמידים לדווח גם על השאיפות והכוונות שלהם באשר לסיום הלימודים ולקבלת תעודת בגרות בעתיד. להלן נציג את דיווחי התלמידים בהיבטים אלה.

13.2.1 שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

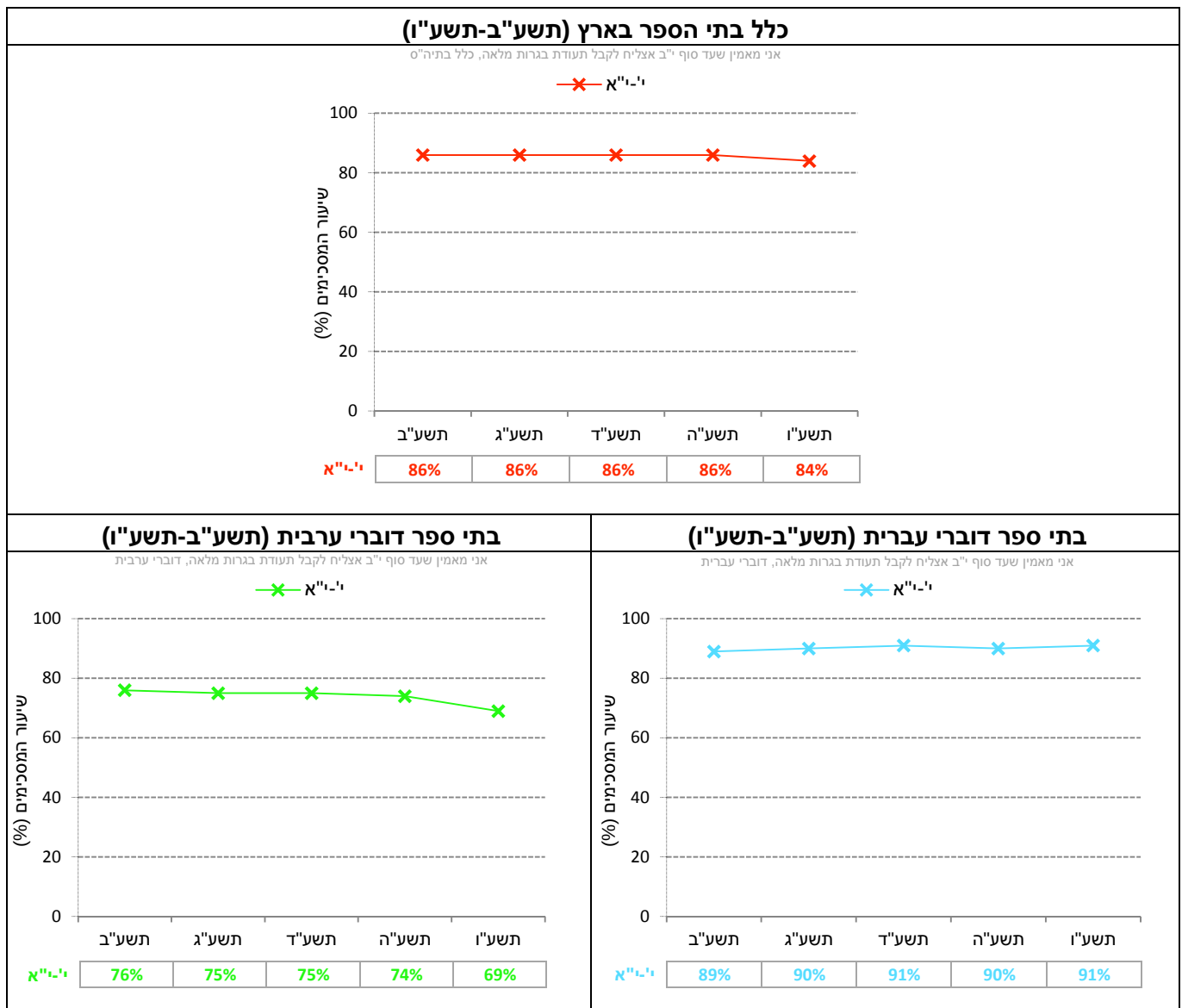
כאמור, תלמידים בחט"ע התבקשו לדווח על השאיפות והכוונות שלהם באשר לקבלת תעודת בגרות בעתיד. לתלמידים נתנו שלוש אפשרויות תשובה והם התבקשו לבחור את זו המתארת נכונה את השאיפות והכוונות שלהם באשר לקבלת תעודת בגרות. שלוש האפשרויות שהוצגו לתלמידים היו: "אני לא מאמין שאי פעם תהיה לי תעודת בגרות מלאה"; "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה"; "אני מאמין שאצליח לקבל תעודת בגרות מלאה, אבל לא עד סוף י"ב אלא רק בעתיד".

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה", בשנים תשע"ב-תשע"ו. בהמשך נציג את נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 128 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה" בשנה"ל תשע"ו בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 128: דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה" בשנים תשע"ב-תשע"ו

לוח 14 מציג את התפלגות דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה העוסקת ב-"שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות".

לוח 14: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה שעוסקת ב- "שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות" (תשע"ו)*

איזה מהמשפטים הבאים מתאר בצורה הטובה ביותר את השאיפות והכוונות שלך באשר לתעודת הבגרות:	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
אני מאמין שעד סוף י"ב אצליח לקבל תעודת בגרות מלאה	84%	91%	69%
אני מאמין שאצליח לקבל תעודת בגרות מלאה, אבל לא עד סוף י"ב אלא רק בעתיד	9%	6%	16%
אני לא מאמין שאי פעם תהיה לי תעודת בגרות מלאה	7%	4%	15%

* ניתן לעיין בהתפלגות המלאה של דיווחי התלמידים לאורך שנים בנספח לדוח האקלים.

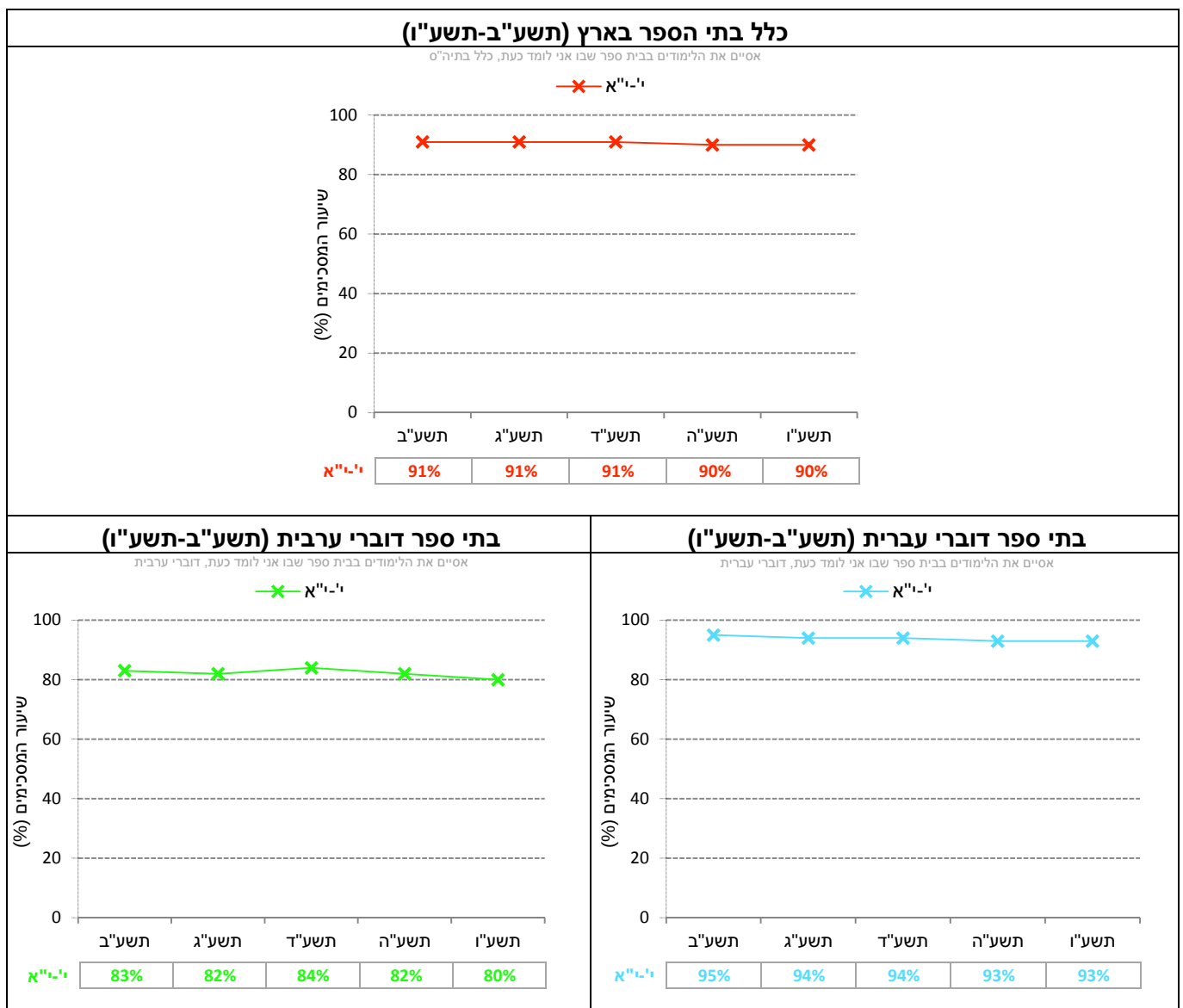
בנוסף לשאלות אשר הוצגו לעיל, תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב על השאלה "לפי דעתך, באיזה בית ספר תסיים את לימודיך?". לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת מארבע אפשרויות תשובה: "בבית הספר שבו אני לומד כעת"; "בבית ספר אקסטרני"; "בבית ספר שאינו אקסטרני" ו-"אעזוב את בית הספר ולא אמשיך ללמוד בכלל".

תחילה יוצגו שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "אסיים את הלימודים בבית הספר שבו אני לומד כעת", בשנים תשע"ב-תשע"ו. בהמשך נציג את נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 129 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "אסיים את הלימודים בבית ספר שבו אני לומד כעת" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 129: דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "אסיים את הלימודים בבית ספר שבו אני לומד כעת" בשנים תשע"ב-תשע"ו

לוח 15 מציג את התפלגות דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "לפי דעתך, באיזה בית ספר תסיים את לימודיך?"

לוח 15: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "לפי דעתך, באיזה בית ספר תסיים את לימודיך?" (תשע"ו)

לפי דעתך, באיזה בי"ס תסיים את לימודיך?	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בבית הספר בו אני לומד כעת	90%	93%	80%
בבית ספר אקסטרני	5%	3%	10%
בבית ספר אחר, שאינו אקסטרני	3%	2%	6%
אעזוב את בית הספר ולא אמשיך ללמוד בכלל	2%	2%	4%

*ניתן לעיין בהתפלגות המלאה של דיווחי התלמידים לאורך שנים בנספח לדוח האקלים

13.3 תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות – דיווחי תלמידים בחט"ע

בעוד שבתת-הפרקים הקודמים תארנו את החשיבות שהתלמידים מייחסים לתעודת הבגרות ואת הכוונות והשאיפות שלהם באשר לקבלת תעודת הבגרות, תת-הפרק הזה בוחן את תפיסות התלמידים באשר למידה בה המורים מעודדים אותם בלימודיהם לקראת בחינות הבגרות.

הנתונים נאספו לראשונה בקרב תלמידים בחט"ע החל משנה"ל תשע"ה. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון שהועבר לתלמידי כיתות י'-י"א:

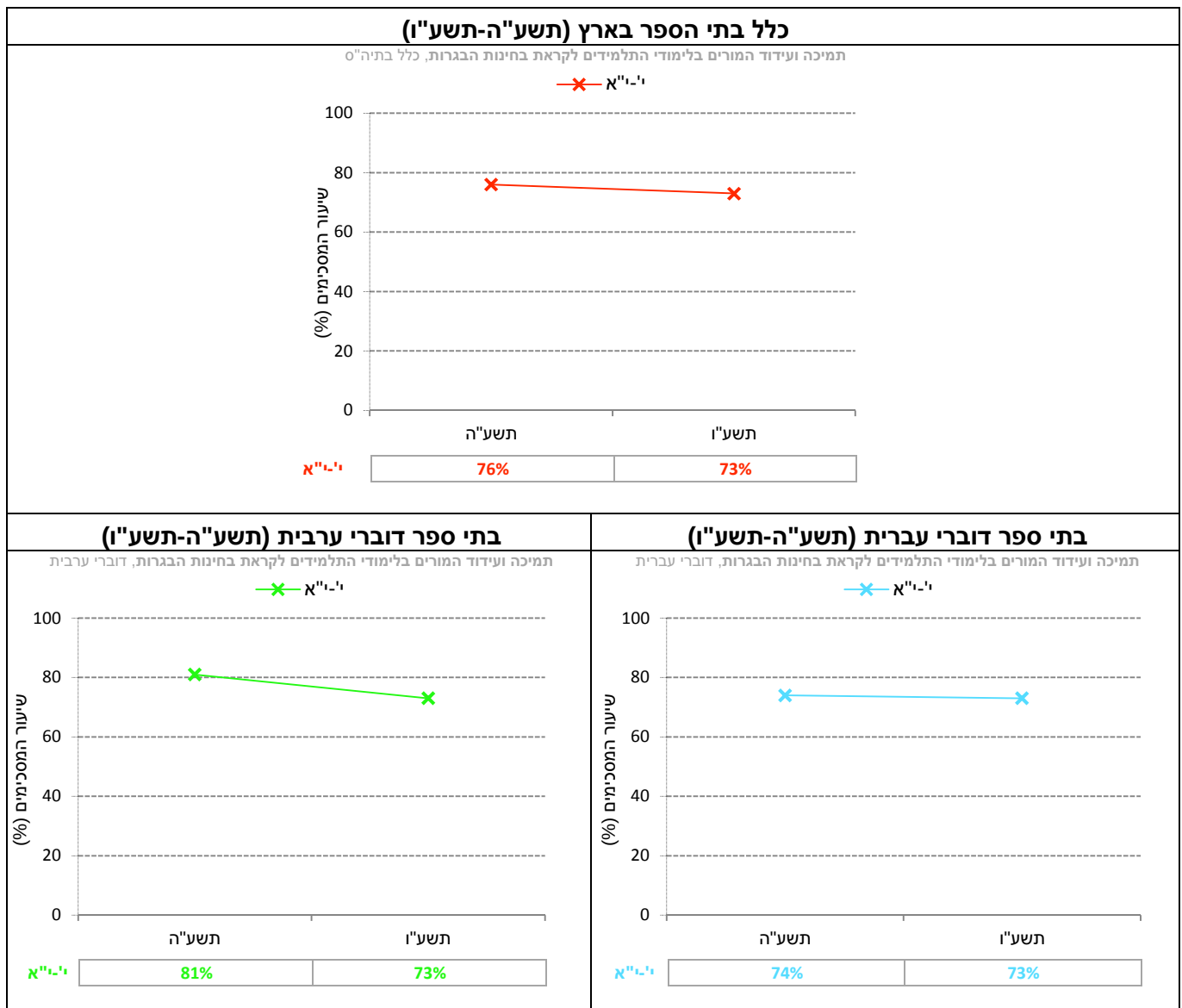
מדד מסכם: תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות*
א. "בית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב בבחינות הבגרות"
ב. "אני מרגיש שצוות בית הספר עושה מאמצים גדולים כדי לעזור לי להצליח בבחינות הבגרות"
ג. "אני מרגיש שצוות בית הספר מאמין ביכולת שלי להצליח בבחינות הבגרות"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם

בתרשים 130 מוצגים נתוני המדד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

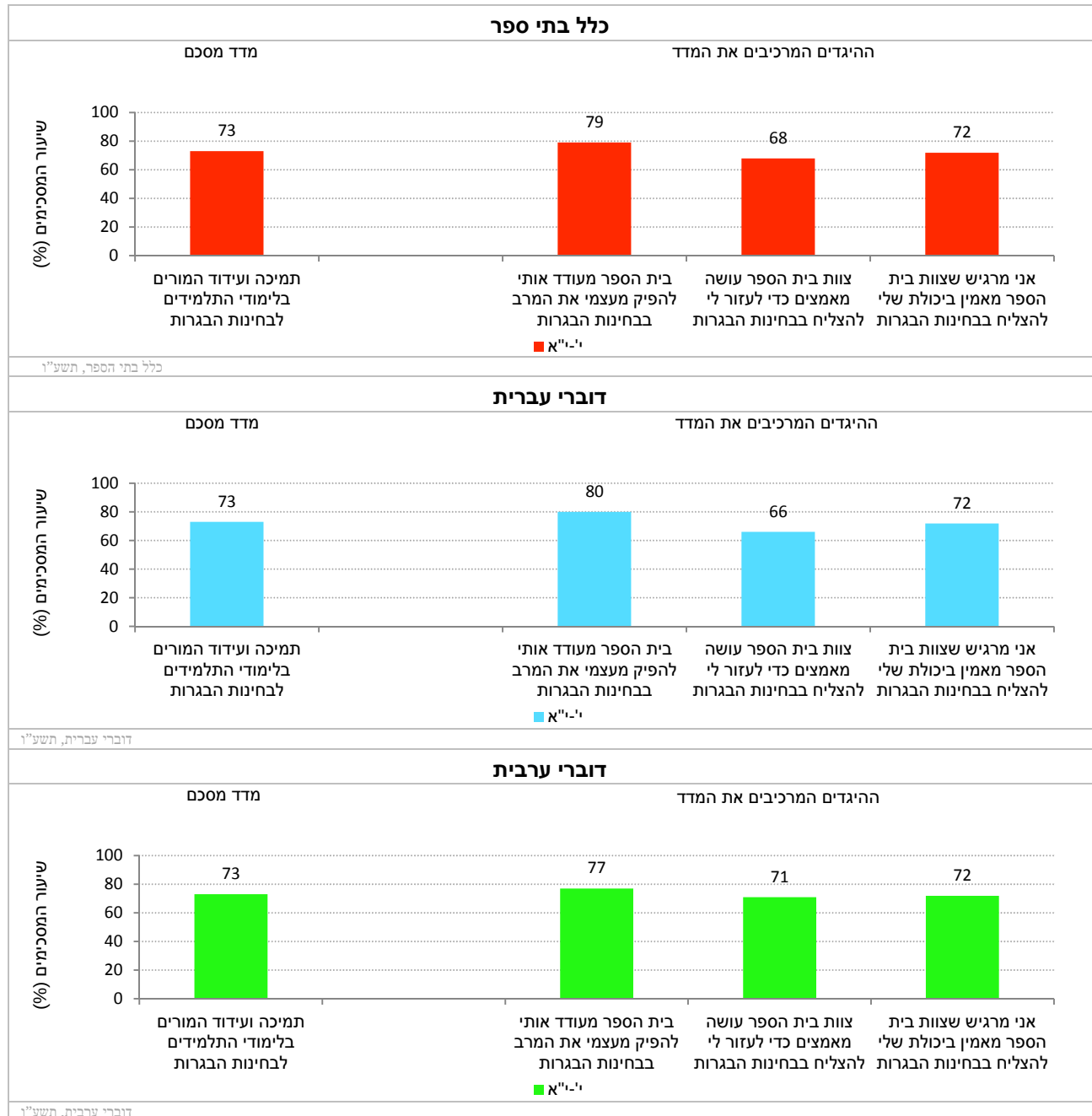
תרשים 130: דיווחי התלמידים על תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 131 מוצגים נתוני המדד המסכם "תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 131: דיווחי התלמידים על תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ו)

13.4 מידת ההלימה בין כישורי התלמיד ולימודיו בבית הספר – דיווחי תלמידים בחט"ע

במרבית בתי הספר מחולקים תלמידי החט"ע למסלולים שונים במסגרת לימודיהם. לאור זאת, התבקשו התלמידים לחוות את דעתם באשר למידה בה בית הספר מכוון תלמידים למסלולים המותאמים לכישוריהם ולהיקף יחידות לימוד ההולם את יכולותיהם. בתת הפרקים הבאים יוצגו נתונים על מידת ההלימה בין מסלול הלימודים לבגרות לבין כישורי התלמיד ועל מידת ההלימה בין היקף יחידות הלימוד לבגרות לבין יכולות התלמידים.

13.4.1 מידת ההלימה בין מסלול הלימודים לבגרות לבין כישורי התלמיד

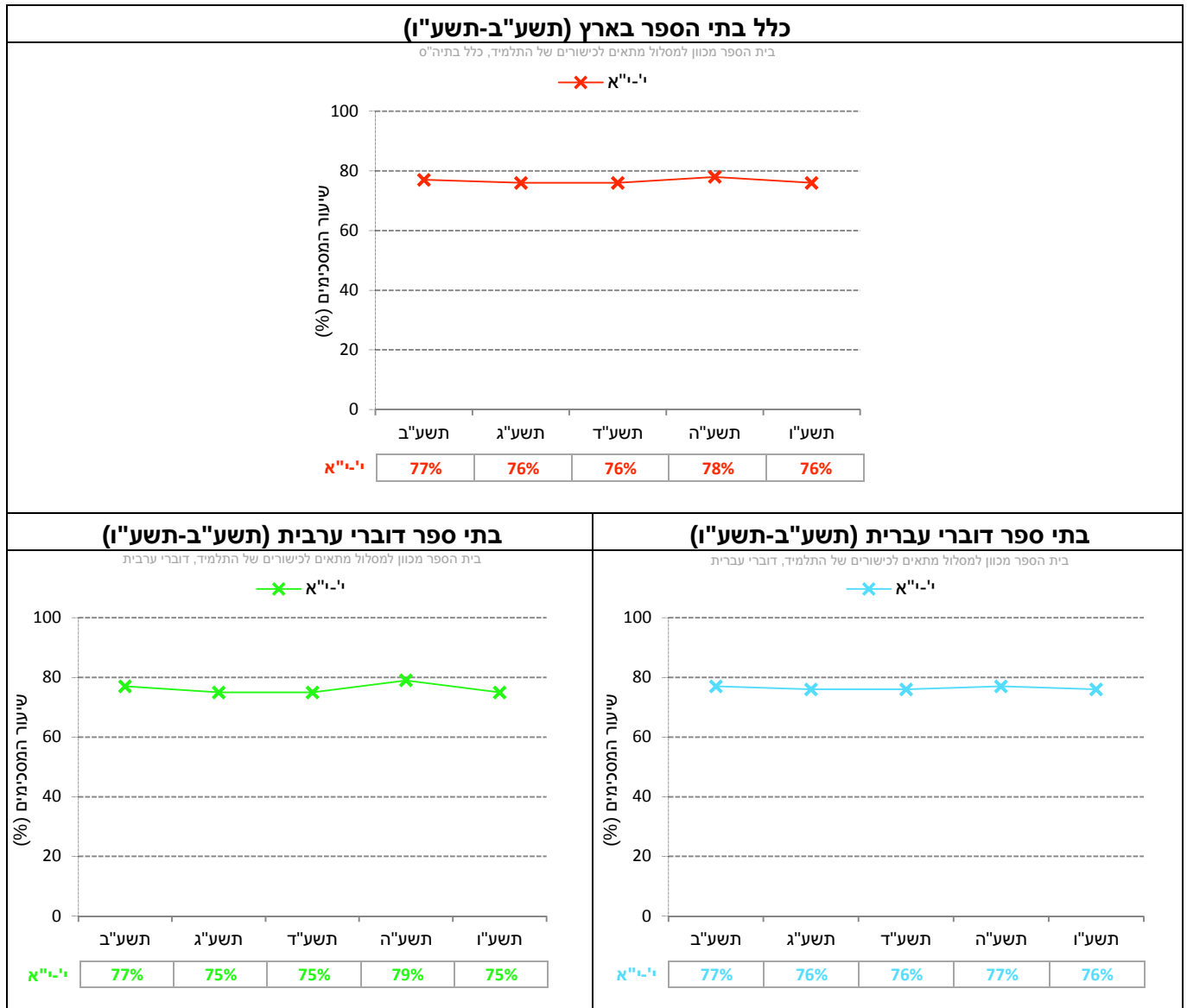
תלמידים בחטיבה העליונה התבקשו להשיב האם הם מרגישים שבית הספר מכוון אותם למסלול לבגרות שמתאים לכישוריהם. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת משלוש אפשרויות תשובה: "בית הספר מכוון למסלול שמתאים לכישורים של התלמיד"; "בית הספר מכוון למסלול שמתחת לכישורים של התלמיד"; "בית הספר מכוון למסלול שמעל לכישורים של התלמיד". בנושא זה לא חושב מדד מסכם.

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "בית הספר מכוון למסלול שמתאים לכישורים של התלמיד", בשנים תשע"ב-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 132 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "בית הספר מכוון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 132: דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "בית הספר מכוון למסלול מתאים לכישורים של התלמיד" בשנים תשע"ב-תשע"ו

לוח 16 מציג את התפלגות דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "האם אתה מרגיש שבית הספר מכוון אותך למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלך או שמכוון אותך למסלול שלא מתאים לכישוריך":

לוח 16: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "האם אתה מרגיש שבית הספר מכוון אותך למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלך או שמכוון אותך למסלול שלא מתאים לכישוריך" (תשע"ו)

האם אתה מרגיש שביה"ס מכוון אותך למסלול לבגרות שמתאים לכישורים שלך או שמכוון אותך למסלול שלא מתאים לכישוריך?*	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בית הספר מכוון למסלול שמתאים לכישורים של התלמיד	76%	76%	75%
בית הספר מכוון למסלול שמתחת לכישורים של התלמיד	16%	15%	17%
בית הספר מכוון למסלול שמעל לכישורים של התלמיד	8%	9%	8%

* ניתן לעיין בהתפלגות המלאה של דיווחי התלמידים לאורך שנים בנספח לדוח האקלים

13.4.2 מידת ההלימה בין היקף יחידות הלימוד לבין יכולות התלמידים

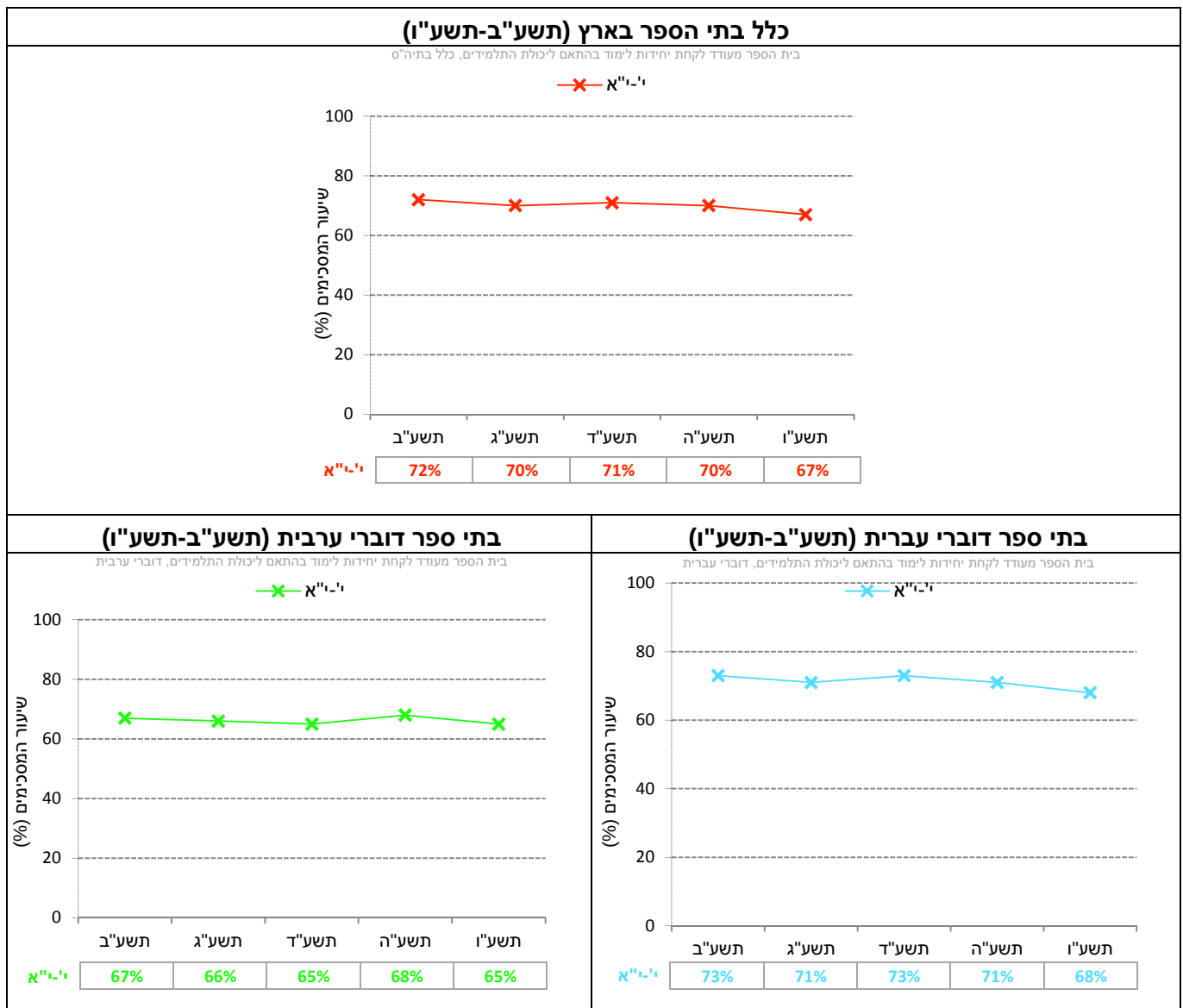
בשאלה נוספת התבקשו התלמידים להתייחס למדיניות בית הספר באשר לעידוד תלמידים ללמוד בהיקף יחידות לימוד בהתאם ליכולותיהם. לתלמידים נתנה אפשרות לבחור באחת משלוש אפשרויות תשובה: "בית הספר מעודד לקחת יותר יחידות לימוד מכפי יכולת התלמיד"; "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים"; "בית הספר מעודד לקחת פחות יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים".

תחילה נציג את שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים", בשנים תשע"ב-תשע"ו. בהמשך נציג את נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 133 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 133: דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרות התשובה: "בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים" בשנים תשע"ב-תשע"ו

לוח 17 מציג את התפלגות דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולתם, נכון לגבי בית הספר שלך?"

לוח 17: דיווחי תלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה "מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולתם, נכון לגבי בית הספר שלך?" (תשע"ו)

מה מהדברים הבאים ביחס לעידוד תלמידים לקחת יחידות לימוד ביחס ליכולתם, נכון לגבי בית הספר שלך?*	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בית הספר מעודד לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולת התלמידים	67%	68%	65%
בית הספר מעודד לקחת יותר יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים	23%	22%	25%
בית הספר מעודד לקחת פחות יחידות לימוד מכפי יכולת התלמידים	10%	10%	11%

* ניתן לעיין בהתפלגות המלאה של דיווחי התלמידים לאורך שנים בנספח לדוח האקלים

13.5 תפיסת תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים – דיווחי תלמידים בחט"ע

כפי שראינו לעיל, הלימודים לקראת בחינות הבגרות תופסים חלק ניכר מסדר היום הלימודי בחטיבות העליונות. עם זאת, אחת השאלות המעניינות שעולות ביחס למערכת החינוך בכלל ולחטיבות העליונות בפרט היא, באיזו מידה הן מכשירות ומכינות את התלמידים לחיים שלאחר סיום בית הספר, ובפרט לעולם העבודה ולהשכלה העל-תיכונית. בהקשר זה התבקשו תלמידים בחט"ע להשיב על שלושה היגדים, שבדוקים את עמדות התלמידים כלפי בית הספר כמכשיר לחיים, דהיינו כמכין לקראת עולם העבודה והלימודים.

נתונים אלה נאספו בקרב תלמידים בחט"ע החל משנה"ל תשע"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ו, לאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

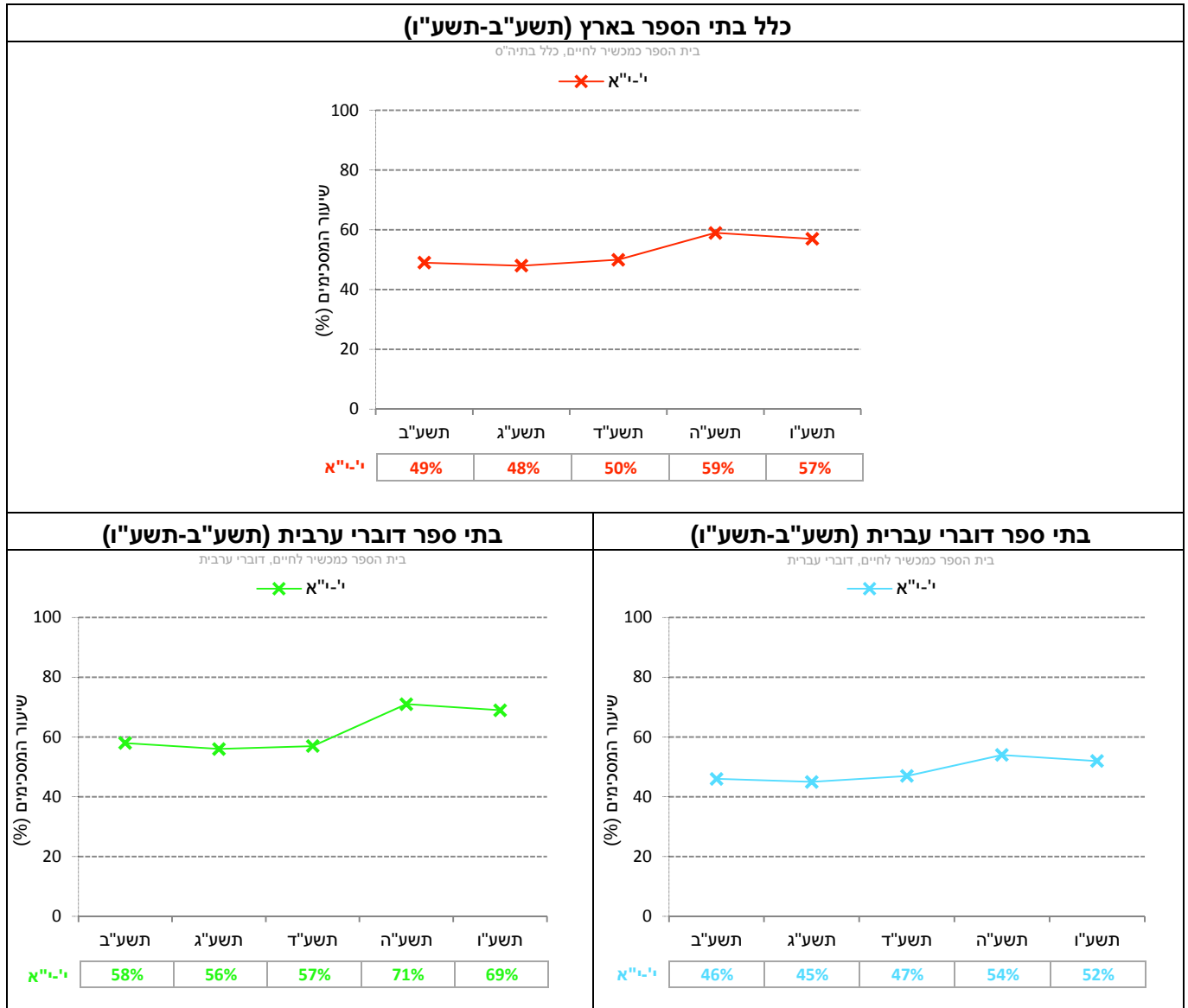
מדד מסכם: בית הספר כמכשיר לחיים*
א. "אני מרגיש שבית הספר נותן לי כלים שיעזרו לי להשתלב בעולם העבודה"
ב. "בית הספר מעודד את התלמידים ללמוד לימודים אקדמיים בהמשך דרכם (באוניברסיטה, במכללה וכד)"
ג. "אני מרגיש שבית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב בתחומים שאינם לימודיים (לדוגמה: ספורט, מוזיקה, וכד)"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 134 מוצגים נתוני המדד המסכם "בית הספר כמכשיר לחיים" בשנים תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

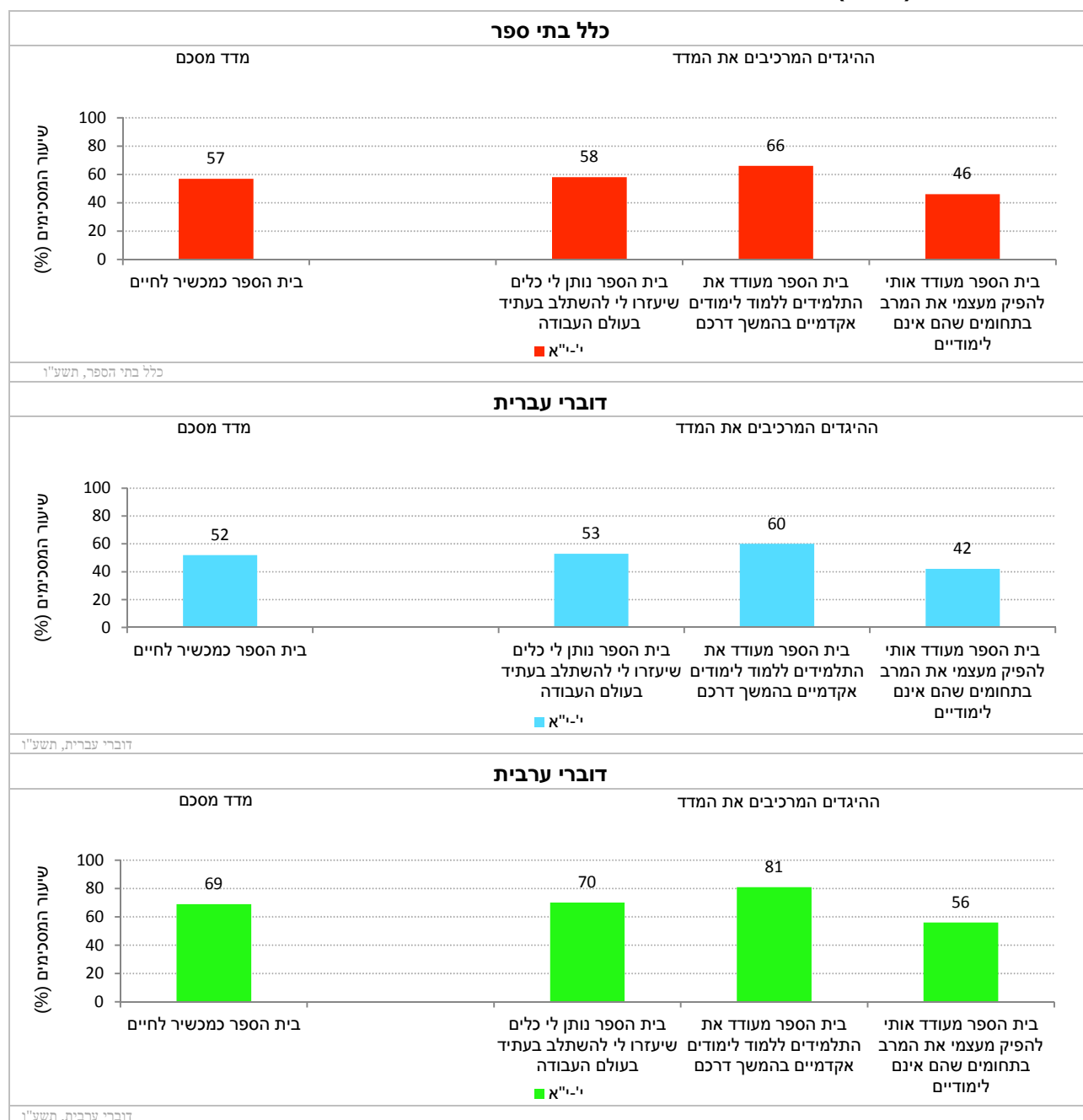
תרשים 134: דיווחי התלמידים על בית הספר כמכשיר לחיים: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 135 מוצגים נתוני המדד המסכם "בית הספר כמכשיר לחיים" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 135: דיווחי התלמידים על בית הספר כמכשיר לחיים: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ו)

פרק 13: ממצאים עיקריים

תפיסת חשיבות תעודת הבגרות לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- רוב תלמידי י"א (כ-90%) בשני מגזרי השפה דיווחו כי הם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות ומאמינים ביכולתם להשיג תעודה שתסייע להם בעתיד (בלימודים ובעבודה).
- לאורך השנים (תשע"ב-תשע"ו) נרשמה עלייה קלה בשיעורי המדווחים על תפיסת חשיבות תעודת הבגרות בקרב דוברי עברית. בקרב דוברי ערבית נרשמה יציבות עם תנודתיות.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי בעוד שהרוב הגדול של התלמידים (כ-95%) מדווח שחשוב להם להצליח בבחינות הבגרות וכי התעודה חשובה כדי להתקדם בחיים, הרי שרק כ-80% מהתלמידים מדווחים שהם מאמינים שתעודת הבגרות תאפשר להם להתקבל לעבודה שיבחרו.

שאיפות וכוונות לקבלת תעודת בגרות לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- 84% מהתלמידים בחט"ע מאמינים שעד סוף י"ב יצליחו לקבל תעודת בגרות מלאה. שיעורים אלו גבוהים יותר באופן משמעותי בבתי"ס דוברי עברית (91%) לעומת דוברי ערבית (69%). בקרב דוברי עברית שיעור זה נשאר קבוע למדי בחמש השנים בהם נבדק ההיגד (תשע"ב-תשע"ו). ואילו בקרב דוברי ערבית נרשמה ירידה של 5% בתשע"ו לאחר שבשנים תשע"ב-תשע"ה נרשמה יציבות.

שאיפות וכוונות לסיום הלימודים לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- 90% מהתלמידים בחט"ע ציינו כי הם מאמינים כי יסיימו את הלימודים בבית ספר בו הם לומדים. בבתי ספר דוברי עברית נרשמו שיעורים גבוהים יותר של תלמידים שבחרו באפשרות התשובה הזו (93%) לעומת בתי ספר דוברי ערבית (80%). שיעור זה נשאר קבוע בארבע השנים בהם נבדק ההיגד (תשע"ב-תשע"ו).
- 10% מהתלמידים דוברי ערבית מאמינים כי יסיימו את לימודיהם בבית ספר אקסטרני לעומת 3% בלבד מהתלמידים דוברי עברית.

תמיכה ועידוד המורים בלימודי התלמידים לקראת בחינות הבגרות לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- ככלל, בשנה"ל תשע"ו 73% מהתלמידים בשני מגזרי השפה הסכימו עם המדד המסכם "תמיכה ועידוד בלימודי התלמידים לבחינות הבגרות".
- בשנתיים בהם נבדק המדד המסכם לא נרשמו הבדלים בין השנים בקרב דוברי עברית. בקרב דוברי ערבית נרשמה ירידה של 8% בהשוואה לתשע"ה.
- בהשוואה בין מגזרי השפה אמנם לא נרשמו הבדלים בשיעורי ההסכמה עם המדד המסכם, אבל בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד מצביעה, כי בקרב דוברי העברית נרשמו שיעורי הסכמה גבוהים יותר בהשוואה לדוברי ערבית עם ההיגד "בית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב בבחינות הבגרות" ושיעורי הסכמה נמוכים יותר עם ההיגד "צוות בית הספר עושה מאמצים כדי לעזור לי להצליח בבחינות הבגרות". בשני מגזרי השפה שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר מבין שלושת ההיגדים היו עם ההיגד "בית הספר מעודד אותי להפיק מעצמי את המרב בבחינות הבגרות".

מידת ההלימה בין מסלול הלימודים לבגרות לבין כישורי התלמידים לפי דיווחי תלמידים (חט"ע)

- תלמידים נשאלו האם בית הספר מכון אותם למסלול לימודים שמתאים ליכולותיהם. מרבית התלמידים בשני מגזרי השפה (76%) ציינו נכון לשנה"ל תשע"ו כי ביה"ס אכן מכון אותם למסלול המתאים ליכולותיהם. שיעור זה נשאר יציב לאורך השנים בקרב דוברי עברית. בקרב דוברי ערבית נרשמה ירידה של 4% בשיעורי הדיווח בתשע"ו.
- יש לציין כי שיעור לא מבוטל בשני מגזרי השפה (16%) חשו כי בית הספר מכון אותם למסלול לימודים שהוא נמוך מיכולותיהם.
- עוד באותו הקשר נשאלו תלמידים בכיתות י"א על מדיניות בית הספר באשר לעידוד התלמידים ללמוד בהיקף יחידות לימוד בהתאם ליכולותיהם. כשני שליש מבין התלמידים דיווחו כי בית הספר מעודד אותם לקחת יחידות לימוד בהתאם ליכולתם (68% בקרב דוברי עברית ו-65% בקרב דוברי ערבית).
- השוואה לאורך השנים מצביעה על ירידה של 5% בשיעורי הדיווח בקרב דוברי עברית ועל יציבות עם תנודתיות בקרב דוברי ערבית.

- בנוסף 23% מהתלמידים (22% בקרב דוברי עברית ו- 25% בקרב דוברי ערבית) דיווחו כי בית הספר מעודד אותם לקחת יותר יחידות לימוד מיכולתם ו-10% (ללא הבדל בין המגזרים) דיווחו כי בית הספר מעודד אותם לקחת פחות יחידות לימוד מיכולתם.

תפיסת התלמידים את תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים לפי דיווחי התלמידים (חט"ע)

- אחת השאלות המעניינות שעולות ביחס למערכת החינוך בכלל ולחטיבות העליונות בפרט היא: באיזו מידה הן מכשירות ומכינות את התלמידים לחיים שלאחר סיום ביה"ס בכלל, ולעולם העבודה ולהשכלה על-תיכונית/אקדמית בפרט.
- 57% מהתלמידים ציינו כי הם תופסים את תפקיד בית הספר כמכשיר לחיים (52% בקרב דוברי עברית לעומת 69% בקרב דוברי ערבית). יש לציין כי בתשע"ה נרשמה עלייה ניכרת בשיעור המסכימים עם המדד בקרב תלמידים בשני מגזרי השפה, עם התמתנות בתשע"ו.
- בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מצביעה כי שיעורי ההסכמה של תלמידים דוברי ערבית עולים משמעותית על אלו של דוברי עברית בכל שלושת ההיגדים. עם זאת, בחינת אופן ההשבה על ההיגדים – דומה. שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר בשני מגזרי השפה הם עם ההיגד שעוסק בעידוד בית הספר ללימודים אקדמיים, ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר הם עם ההיגד שעוסק בעידוד בית הספר את התלמידים להפיק מעצמם את המרב בתחומים שאינם לימודיים.

לסיכום,

- ממבט על ניתן לראות, כי רוב תלמידי החט"ע (כ-90%) מדווחים כי הם מייחסים חשיבות לתעודת הבגרות, מאמינים כי יסיימו את הלימודים בבית הספר בו הם לומדים וכי עד סוף י"ב יצליחו לקבל תעודת בגרות, בשיעור גבוה יותר בקרב דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית.
- זאת ועוד, רובם (כ- 75%) מדווחים כי הם זוכים לתמיכה ועידוד בלימודים ממוריהם וכי מוריהם מכוונים אותם למסלול לימודים שמתאים ליכולותיהם ולצבירת יחידות לימוד בהיקף מתאים.
- יחד עם זאת פחות מ- 60% מהתלמידים חשים שבית הספר מכין אותם לחיים שאחרי בית הספר. בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם מלמדת, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר בשני מגזרי השפה הם עם ההיגד שעוסק בעידוד התלמידים ללימודים אקדמיים, ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר הם עם ההיגד שעוסק בעידוד התלמידים להפיק מעצמם את המרב בתחומים שאינם לימודיים.

14. חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר

עד כה עסקנו בהיבטים שונים של האקלים והסביבה הפדגוגית בבית הספר. בפרק הנוכחי נעסוק בהיבט מרכזי נוסף של העשייה החינוכית: החינוך החברתי-ערכי. מערכת החינוך בישראל מייחסת חשיבות רבה לפיתוח ערכים חברתיים בקרב בוגריה, שיאפשרו להם לתפקד כאזרחים בחברה. השגת יעד חינוכי זה מחייב התנסות מעשית ולימוד פעיל (ולא רק לימוד תיאורטי) דוגמת מעורבות חברתית ותרומה לזולת. השנה הורחב פרק זה והוא עוסק גם בהיבטים שונים של שעות הפנאי של תלמידים אחרי שעות הלימודים.

הפרק הנוכחי יעסוק אם כן, בשלושה נושאים עיקריים: מעורבות חברתית של תלמידים, פעילויות פנאי של תלמידים וקידום סובלנות כלפי האחר והשונה, כפי שמיושמים במערכת הבית ספרית.

14.1 מעורבות חברתית של תלמידים

14.1.1 מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בוחן את המידה בה בית הספר מעודד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית בשורה של תחומים: מנהיגות בין כתלי בית הספר, פעילות בתנועות נוער, התנדבות למען הקהילה ועוד. מדד זה, לצד ההיבטים הנוספים המוצגים בפרק "חינוך חברתי-ערכי בבתי הספר" הנם אינדיקציה בדבר המידה בה בית הספר משמש כבית לחינוך ולערכים, ולא רק כמוסד לימודי.

נתונים אלה נאספו בקרב תלמידי החטיבה העליונה החל מתשע"ב ואילו החל מתשע"ה נאספו הנתונים גם בקרב תלמידים משלב חינוך יסודי וחט"ב.

תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

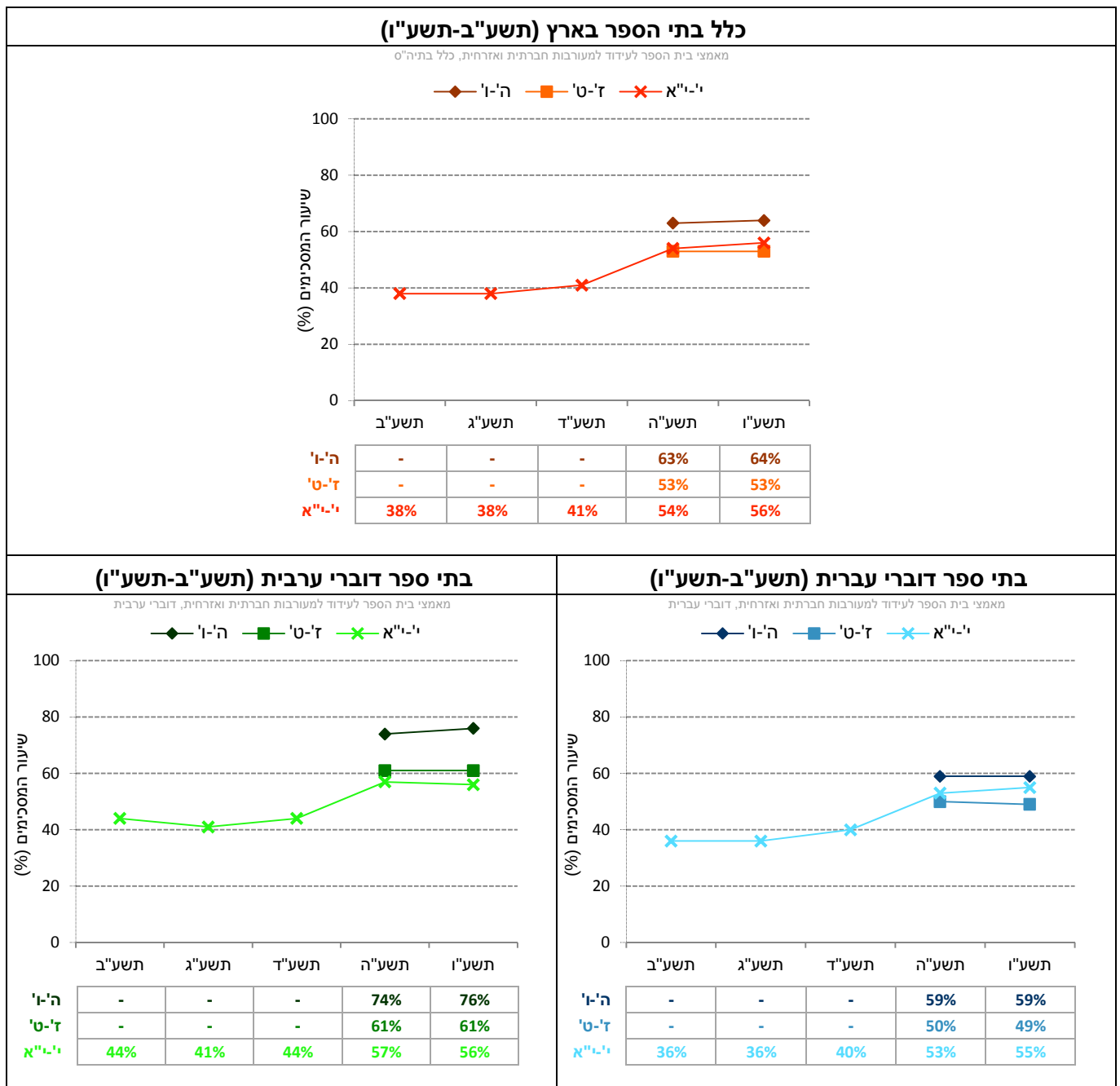
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית*
א. "בבית הספר מעודדים תלמידים לגלות מנהיגות (למשל: להתנדב למועצת תלמידים, ליזום פרויקטים של שיפור בית ספרי ועוד)"
ב. "בבית הספר מעודדים את התלמידים להיות חברים בתנועות נוער"
ג. "בית הספר מעודד אותי לקחת חלק פעיל בחיים האזרחיים (כמו להתעניין בנושאים אקטואליים שעל סדר היום הציבורי בקהילה ובמדינה וכו')"
ד. "בית הספר מעודד אותי לעזור בפעילות התנדבותית למען הקהילה"
ה. "בית הספר מעודד אותי לקחת חלק במסגרות למעורבות חברתית (כמו מועצת תלמידים, חונכות וכד')"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 136 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בשנה"ל תשע"ב-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

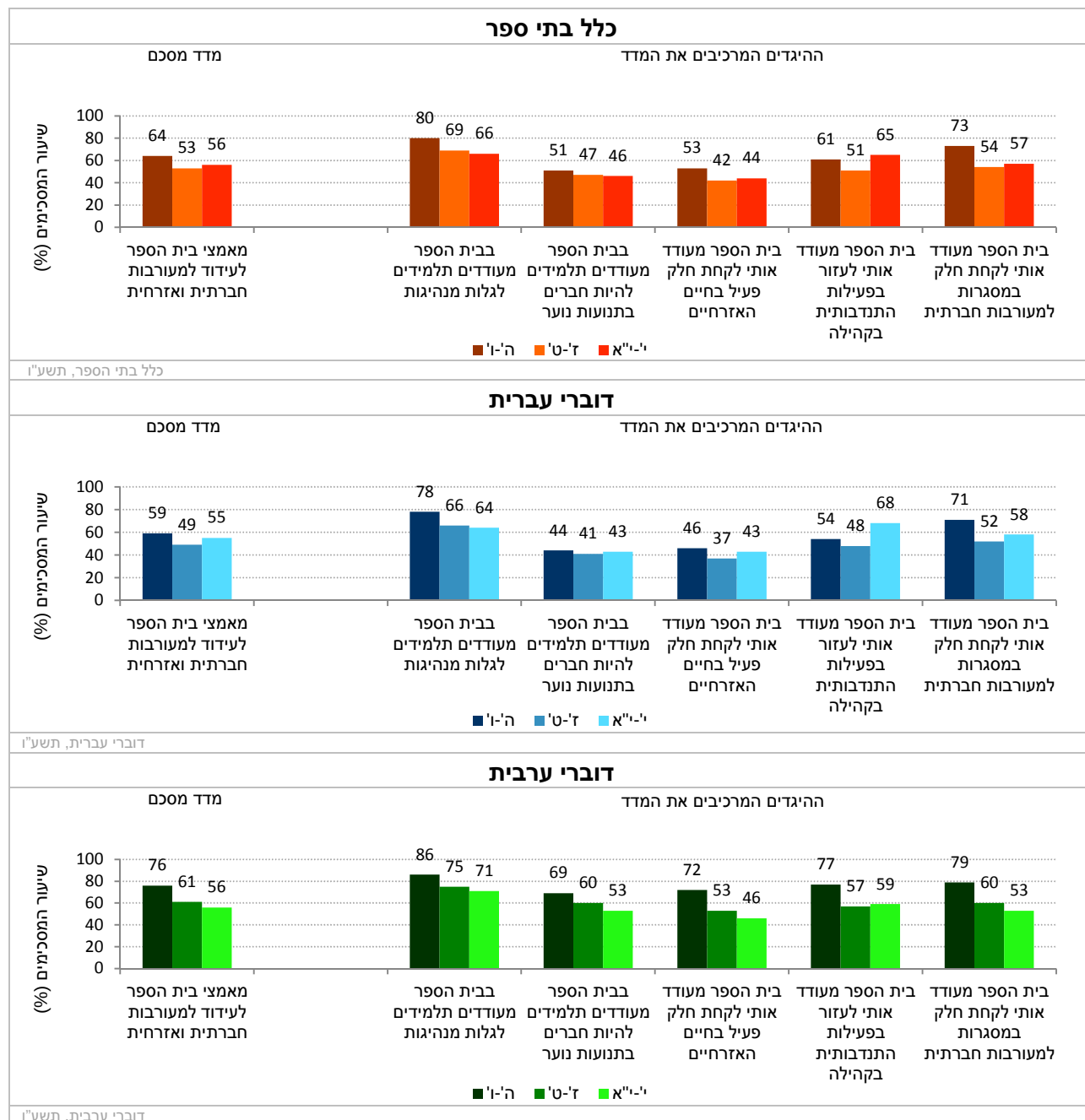
תרשים 136: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 137 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 137: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ו)

14.1.2 חינוך חברתי ועידוד להתנדבות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

נוסף על השאלות שבחנו את מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית, נשאלו התלמידים גם על המידה שבית הספר מעודד אותם ליזום פעולות של התנדבות וסיוע לזולת ועל המידה שבית הספר עוסק בנושאים חברתיים שחשובים לחיי התלמיד ומעניינים אותו.

נתונים על ההיגדים "בבית הספר מעודדים תלמידים ליזום פעולות של התנדבות לזולת" ו- "שיעורי החינוך עוסקים בנושאים שחשובים לי ומעניינים אותי" נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב התלמידים בכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית:

לוח 18 מציג את דיווחי התלמידים בנושא "חינוך חברתי ועידוד להתנדבות:

לוח 18: דיווחי תלמידים בנושא "חינוך חברתי ועידוד להתנדבות" (תשע"ו) בכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית*

היגד	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בבית הספר מעודדים תלמידים ליזום פעולות של התנדבות וסיוע לזולת	יסודי	69%	63%	84%
	חט"ב	52%	45%	65%
	חט"ע	52%	48%	59%
שיעורי החינוך (שעות המחקר) עוסקים בנושאים שחשובים לי ומעניינים אותי	יסודי	78%	75%	87%
	חט"ב	61%	57%	70%
	חט"ע	50%	49%	53%

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

14.1.3 מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כדי לקבל תמונה מלאה באשר למאמצי בית הספר לקידום חינוך חברתי-ערכי, התבקשו גם המורים לדווח על עמדותיהם בנושא בנוסף לדיווחי התלמידים. המורים התבקשו לדווח על היבטים כמו: שיתוף תלמידים בתהליכי קבלת החלטות בבית הספר, ייזום פעילויות של תלמידים למען הקהילה, קידום השתתפות תלמידים במסגרות חברתיות בבית הספר וכד'.

הנתונים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית נאספו בקרב מורי החט"ע החל מתשע"ב והחל מתשע"ה גם בקרב מורים בבתי ספר יסודיים ובחט"ב. תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" לאורך זמן בין השנים תשע"ב-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית*
א. "נציגי התלמידים שותפו בתהליך קבלת ההחלטות לגבי המדיניות הבית ספרית" **
ב. "בית הספר מרבה ליזום פעילות של תלמידים למען הקהילה כגון איכות הסביבה, אירועים, נתינה וכו'"
ג. "בית הספר פועל על מנת לקדם את השתתפות התלמידים במסגרות כגון ועדות בבית הספר, מועצה וכו'"
ד. "בבית הספר מקפידים לקשר את החומר הנלמד בכיתה לתכנים של תרומה לקהילה"

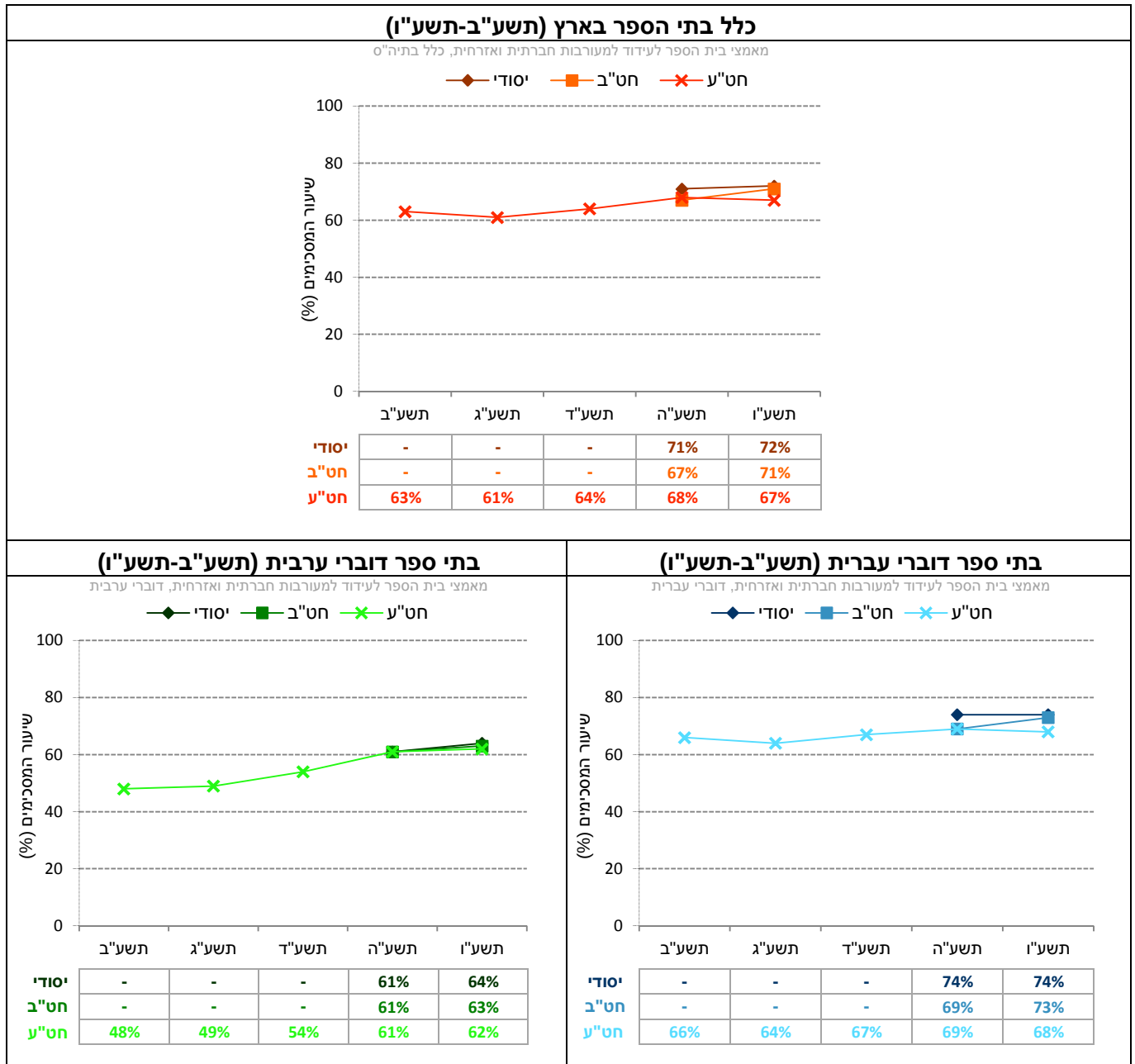
* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

** שיעורי המורים שבחרו באפשרות התשובה "לא יודע" בהיגד זה עומדים על 9% בקרב דוברי עברית ועל 3% בקרב דוברי ערבית בבתי ספר יסודיים ובחט"ב ועל 18% בקרב דוברי עברית ו-6% בקרב דוברי ערבית בחט"ע.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ב-תשע"ו)

בתרשים 138 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" בשנים תשע"ב-תשע"ו עבור מורים בחט"ע (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

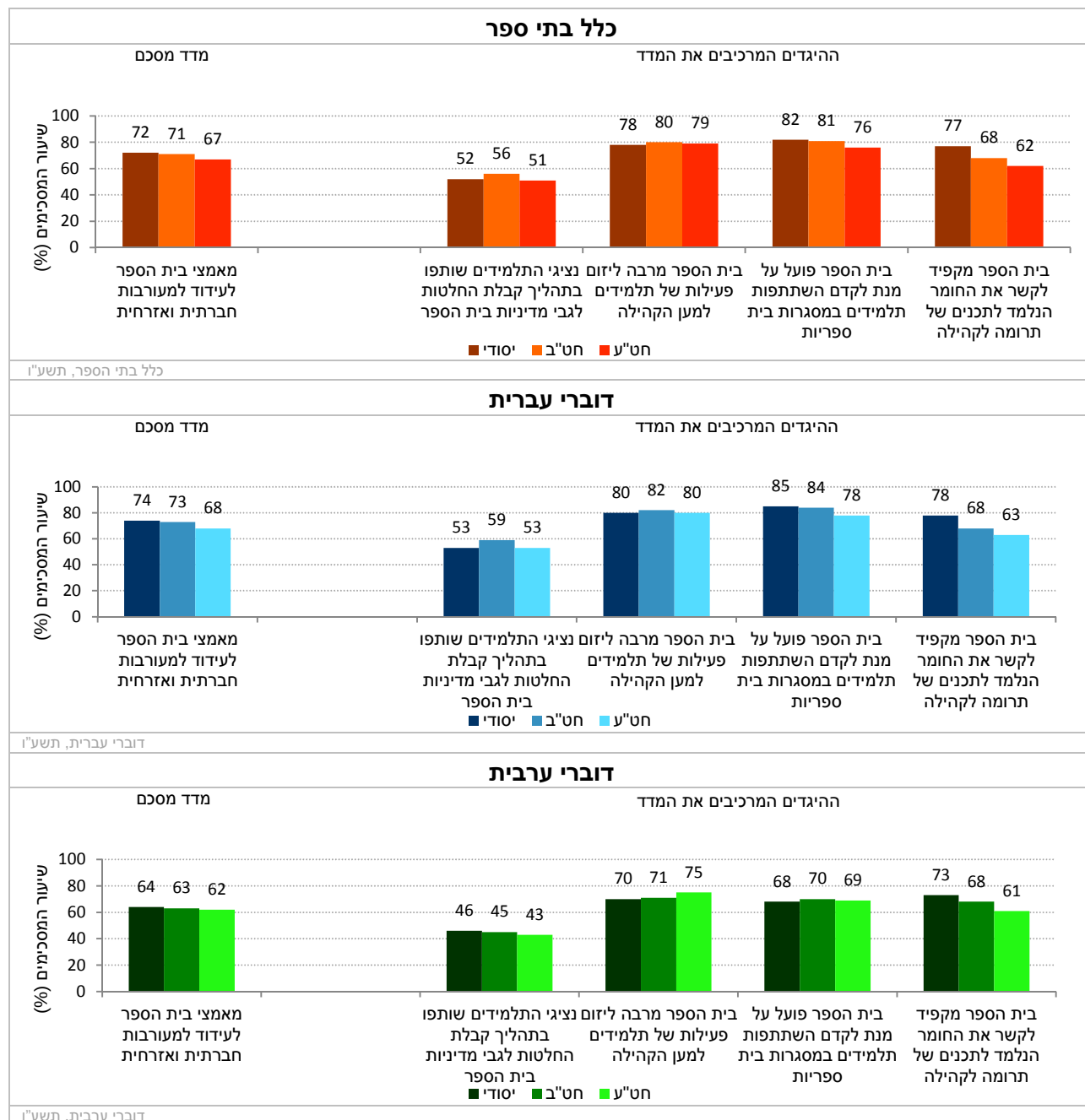
תרשים 138: דיווחי המורים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ב-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 139 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 139: דיווחי המורים על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ו)

14.2 פעילויות פנאי של תלמידים

פעילויות פנאי מזמנות לתלמידים אפשרויות רבות ומגוונות לפיתוח כישורים קוגניטיביים ורגשיים, ליצירת קשרים חברתיים, למימוש עצמי ולקידום התפתחות אישית (כמו פיתוח תחושת האחריות והעצמאות). יתר על כן, השתתפות של תלמידים בפעילויות פנאי עשויה להקטין את מעורבותם במצבי סיכון. זאת ועוד, בתי ספר מעודדים תלמידים להיות עסוקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר.

תלמידים נשאלו האם הם משתתפים בפעילויות פנאי, המתקיימות בדרך כלל באופן מאורגן אחרי שעות הלימודים. הכוונה היא לפעילויות כגון חוגי אמנויות, חוגי ספורט, וחוגי העשרה וכן לפעילויות חברתיות מאורגנות כמו תנועות נוער, תכניות מנהיגות ופעילויות התנדבות. התלמידים התבקשו להשיב לגבי שורה של פעילויות פנאי האם הם השתתפו בהן באופן קבוע (כלומר, לפחות שעה בשבוע מתחילת השנה), באופן לא קבוע (כלומר, מדי פעם) או לא השתתפו כלל.

כדי ללמוד על היקף ההשתתפות של תלמידים בפעילויות פנאי, חושבו שני מדדים מסכמים: "השתתפות בפעילויות פנאי - העשרה, אמנות וספורט" ו"השתתפות בפעילויות פנאי - חברה, מנהיגות והתנדבות". כל אחד מן המדדים המסכמים מייצג את שיעורי התלמידים שדיווחו על השתתפות (באופן קבוע או באופן לא קבוע) בלפחות פעילות פנאי אחת.

תלמידים בחטיבות עליונות דוברות עברית נשאלו גם על השתתפות בפעילויות הכנה לשירות בצה"ל. דיווח זה יוצג בנפרד.

14.2.1 פעילויות פנאי – העשרה, אמנות וספורט – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

נתונים על פעילויות פנאי-העשרה, אמנות וספורט נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב תלמידים בכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. כאמור, המדד המסכם מייצג את שיעורי התלמידים שדיווחו על השתתפות בלפחות פעילות פנאי אחת.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד מסכם זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: פעילויות פנאי – העשרה, אמנות וספורט**
א. "מתחילת השנה השתתפתי בחוג אמנויות (למשל: מוזיקה, מחול, ציור, דרמה, עיצוב וכו')"
ב. "מתחילת השנה השתתפתי בחוג או באימון ספורט (למשל: כדורגל, כדורסל וכו')"
ג. "מתחילת השנה השתתפתי בחוגי העשרה אחרים (למשל: שחמט, נוער שוחר מדע, טיסנות, לגו, בישול, בע"ח וכו')"

* עבור כל אחת מהפעילויות ברשימה לעיל התבקשו התלמידים לציין האם הם השתתפו בהן השנה באופן קבוע (כלומר, לפחות שעה בשבוע מתחילת השנה), באופן לא קבוע, או לא השתתפו כלל. לצורך הדיווח על הממצאים, סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (השתתפתי באופן קבוע או באופן לא קבוע) כמסכימים עם ההיגד.

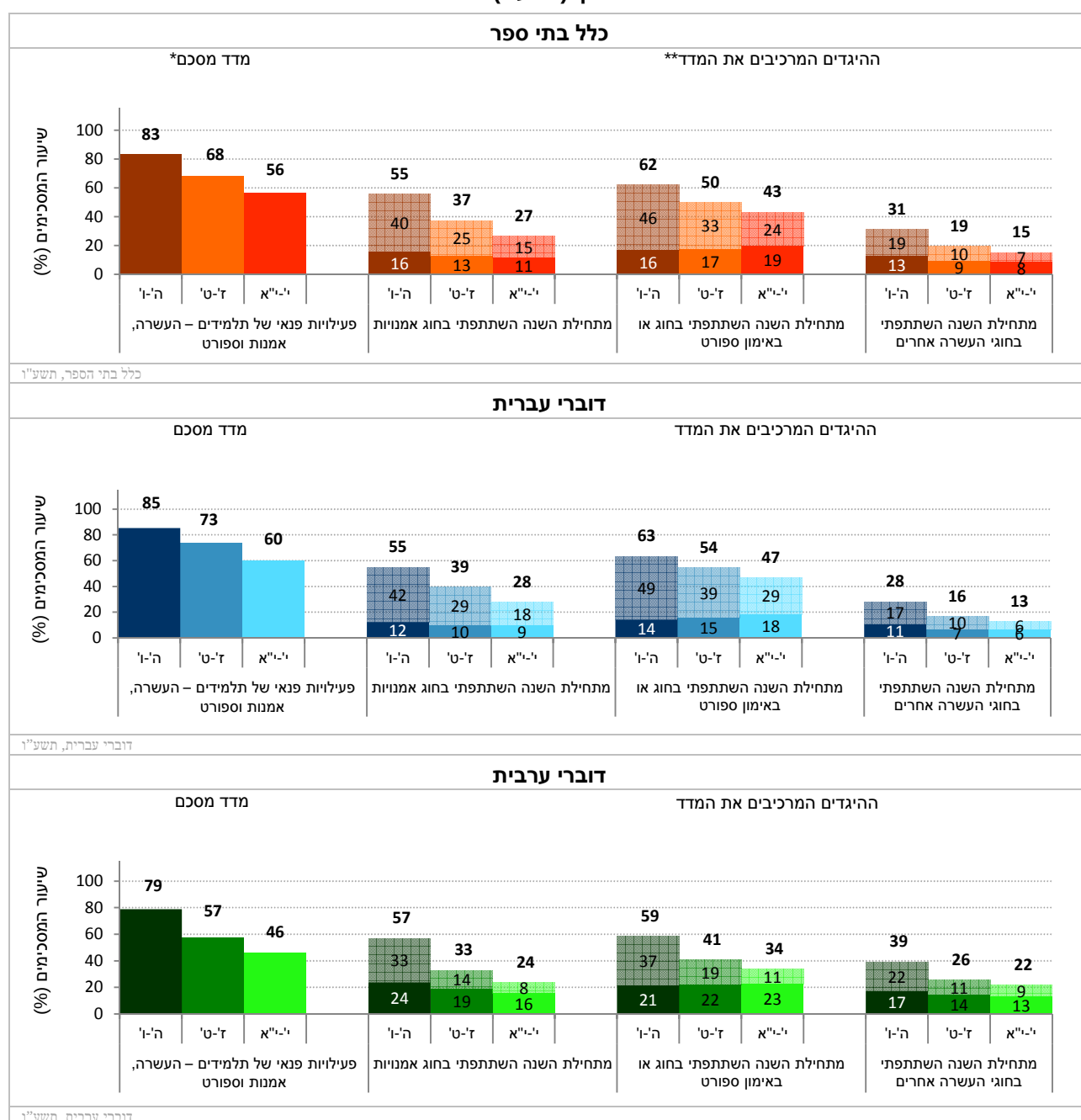
** המדד המסכם "פעילויות פנאי-העשרה, אמנות וספורט" מייצג את שיעור התלמידים שהשתתפו בלפחות פעילות פנאי אחת (דהיינו, ציינו לפחות פעילות אחת מתוך שלוש הפעילויות האפשריות במדד: חוג אמנויות, חוג ספורט או חוג העשרה)

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 140 מוצגים נתוני המדד המסכם "פעילויות פנאי – העשרה, אמנות וספורט" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

בעמודות ההיגדים שבתרשים מוצגים שיעורי התלמידים שהשיבו כי הם משתתפים בפעילות **באופן קבוע** (לפחות שעה בשבוע) או **באופן לא קבוע** (מידי פעם). שיעור התלמידים שהשיבו "באופן לא קבוע" מוצג בצבעים כהים ושיעור התלמידים שהשיבו "באופן קבוע" מוצג מעליהם בצבעים בהירים. סך-כול התלמידים שדיווחו על השתתפות בפעילות (באופן קבוע או באופן לא קבוע) מוצג מעל לעמודה. כל אחד מהמדדים המסכמים מייצג את שיעור התלמידים שדיווחו על השתתפות בלפחות פעילות פנאי אחת (באופן קבוע או לא קבוע) מקבוצת הפעילויות המתאימה.

תרשים 140: דיווחי התלמידים על השתתפותם בפעילויות פנאי-העשרה, אמנות וספורט: שיעורי המסכמים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

* המדד המסכם מייצג את שיעור התלמידים שהשתתפו בלפחות פעילות פנאי אחת (באופן קבוע או לא קבוע).

** בעמודות המציגות את ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם, מוצגים שיעורי הדיווח של התלמידים בחלוקה לתלמידים שדיווחו על השתתפות בפעילויות פנאי באופן קבוע (צבעים בהירים) ולתלמידים שדיווחו על השתתפות באופן לא קבוע (צבעים כהים). סך-כול התלמידים שדיווחו על השתתפות בפעילות (באופן קבוע או באופן לא קבוע) מוצג מעל לעמודה.

14.2.2 פעילויות פנאי – חברה, מנהיגות והתנדבות – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

בפרק הקודם דווח על השתתפות של תלמידים בפעילויות פנאי-העשרה, אמנות וספורט. בפרק זה נדווח על השתתפות של תלמידים בפעילויות פנאי-חברה, מנהיגות והתנדבות, שעשויות להיות משמעותיות בתהליך גיבוש הזהות וההישגים החברתיים והלימודיים של התלמידים. נתונים על פעילויות פנאי-חברה, מנהיגות והתנדבות נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ו בקרב התלמידים בכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). נתונים אלו מוצגים לראשונה בדוח זה. כאמור, המדד המסכם מייצג את שיעורי התלמידים שדיווחו על השתתפות בלפחות פעילות פנאי אחת.

הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שכבות גיל, בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית:

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים את המדדים המסכמים זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: פעילויות פנאי – חברה, מנהיגות והתנדבות **
א. "מתחילת השנה השתתפתי בתנועת נוער או ארגון נוער"
ב. "מתחילת השנה השתתפתי בתכנית מנהיגות (למשל: מש"צים, מד"צים, "מנהיגות צעירה", "ליד קו הזינוק" וכו')"
ג. "מתחילת השנה התנדבתי באופן קבוע (למשל: בחונכות, התנדבות בבתי חולים, איסוף וחלוקת מצרכי מזון לנזקקים וכו')"

* עבור כל אחת מהפעילויות ברשימה לעיל התבקשו התלמידים לציין האם הם השתתפו בהן השנה באופן קבוע (כלומר, לפחות שעה בשבוע מתחילת השנה), באופן לא קבוע או לא השתתפו כלל. לצורך הדיווח על הממצאים, סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (השתתפתי באופן קבוע או באופן לא קבוע) כמסכימים עם ההיגד.

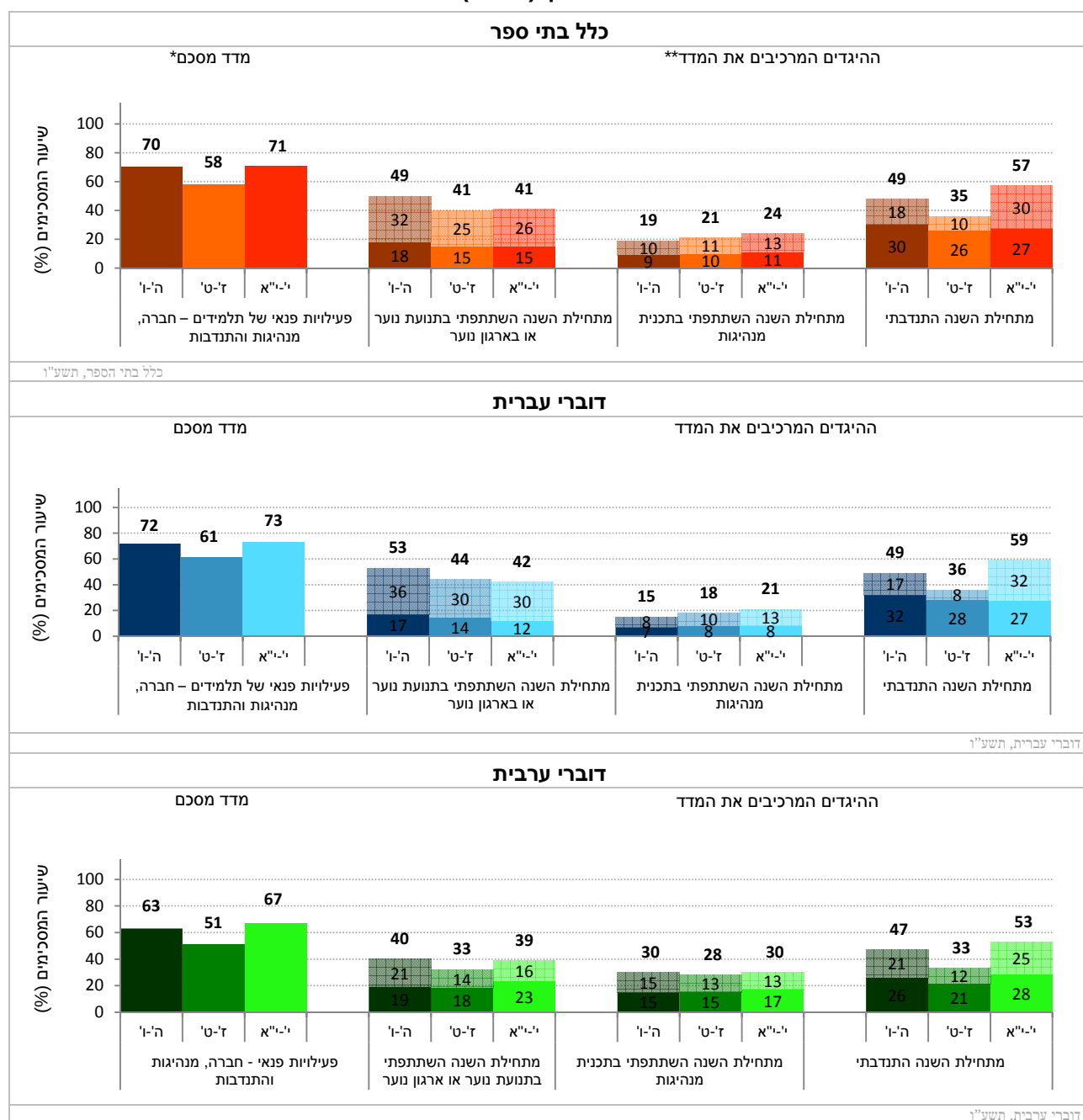
** המדד המסכם "פעילויות פנאי-חברה, מנהיגות והתנדבות" מייצג את שיעור התלמידים שהשתתפו בלפחות פעילות פנאי אחת (דהיינו ציינו לפחות פעילות אחת מתוך שלוש הפעילויות האפשריות במדד: פעילות נוער, תכנית מנהיגות, פעילות התנדבותית)

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 141 מוצגים נתוני המדד המסכם "פעילויות פנאי – חברה, מנהיגות והתנדבות" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראונספח 2).

בעמודות ההיגדים שבתרשים מוצגים שיעורי התלמידים שהשיבו כי הם משתתפים בפעילות **באופן קבוע** (לפחות שעה בשבוע) או **באופן לא קבוע** (מידי פעם). שיעור התלמידים שהשיבו "באופן לא קבוע" מוצג בצבעים כהים ושיעור התלמידים שהשיבו "באופן קבוע" מוצג מעליהם בצבעים בהירים. סך-כול התלמידים שדיווחו על השתתפות בפעילות (באופן קבוע או באופן לא קבוע) מוצג מעל לעמודה. כל אחד מהמדדים המסכמים מייצג את שיעור התלמידים שדיווחו על השתתפות בלפחות פעילות פנאי אחת (באופן קבוע או לא קבוע) מקבוצת הפעילויות המתאימה.

תרשים 141: דיווחי התלמידים על השתתפותם בפעילויות פנאי-חברה, מנהיגות והתנדבות: שיעורי המסכימים (באחוזים)

* המדד המסכם מייצג את שיעור התלמידים שהשתתפו בלפחות פעילות פנאי אחת (באופן קבוע או לא קבוע).
 ** בעמודות המציגות את ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם, מוצגים שיעורי הדיווח של התלמידים בחלוקה לתלמידים שדיווחו על השתתפות בפעילויות פנאי באופן קבוע (צבעים בהירים) ולתלמידים שדיווחו על השתתפות באופן לא קבוע (צבעים כהים). סך-כול התלמידים שדיווחו על השתתפות בפעילות (באופן קבוע או באופן לא קבוע) מוצג מעל לעמודה.

14.2.3 השתתפות בפעילויות הכנה לשירות בצה"ל – דיווחי תלמידים דוברי עברית בחט"ע

כאמור, תלמידים בחטיבות עליונות דוברות עברית נשאלו גם על השתתפותם בפעילויות הכנה לשירות בצה"ל מתחילת השנה (לדוגמה: "אחריי", "זינוק בעלייה", "צהלה" וכו'), שהן לאו דווקא נערכות במסגרת בית ספרית.

בלוח 19 שלהלן, מוצגים דיווחי תלמידים בחט"ע על ההיגד: "מתחילת השנה השתתפתי בפעילות הכנה לשירות בצה"ל, בבתי ספר דוברי עברית.

לוח 19: התפלגות דיווחי תלמידים על ההיגד: "מתחילת השנה השתתפתי בפעילות הכנה לשירות בצה"ל" (תשע"ו) בבתי ספר דוברי עברית*

אפשרויות תשובה	בתי"ס דוברי עברית
א. השתתפתי באופן קבוע, לפחות שעה בשבוע	7%
ב. השתתפתי באופן לא קבוע, מדי פעם	11%
ג. לא השתתפתי כלל	81%

* האחוזים אינם מסתכמים ל-100% בשל עיגול ספרות אחרי הנקודה העشرונית

14.2.4 עידוד תלמידים לפעילות בשעות הפנאי – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

עידוד תלמידים להשתתף בפעילויות בשעות הפנאי וחשיפתם לפעילויות פנאי מסוגים שונים עשויים לסייע לקרב אותם להשתתף בפעילויות משמעותיות ומקדמות. לאור זאת, וכהשלמה לשאלות שבחנו השתתפות של תלמידים בשעות הפנאי, נשאלו תלמידים גם על המידה שבית הספר מעודד אותם להיות עסוקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר.

בלוח 20 שלהלן, מוצגים דיווחי תלמידים על ההיגד: "בבית הספר מעודדים תלמידים להיות עסוקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר" בכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

לוח 20: דיווחי תלמידים על ההיגד: "בבית הספר מעודדים תלמידים להיות עסוקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר" בכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית* (תשע"ו)

היגד	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
בבית הספר מעודדים תלמידים להיות עסוקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר	יסודי	59%	52%	75%
	חט"ב	45%	39%	56%
	חט"ע	46%	44%	50%

* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

14.3 קידום סובלנות כלפי האחר והשונה

14.3.1 היעדר סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

החברה הישראלית מאופיינת בשונות חברתית המורכבת מדתות, תרבויות, ארצות מוצא, אנשים בעלי מוגבלויות, אנשים בעלי דעות פוליטיות שונות ועוד. שונות חברתית זו היא משאב רב-ערך המזמן לפתחנו הזדמנות ללמוד להכיל את השונה והאחר ולבנות חברה המושתתת על ערכים של כבוד האדם, שוויון, צדק, ערבות הדדית, סולידריות, סובלנות, קבלת האחר ועוד¹⁵. תת-הפרק הנוכחי מנסה לבחון את היקף התופעה של חוסר סובלנות כלפי קבוצות תלמידים שונות מצד אחד ואת המידה בה בית הספר פועל ומעודד תלמידים לגלות סובלנות כלפי האחר והשונה מצד אחר.

המדד "היעדר סובלנות כלפי האחר והשונה" בוחן את המידה בה תלמידים נחשפים לגילויים של חוסר סובלנות כלפי בני/בנות לאום אחר, בני/בנות מין אחר, בעלי מוגבלויות, בשל מראה חיצוני, במי שמחזיק בדעה פוליטית שונה ובעולים חדשים. הנתונים נאספו לראשונה בשנה"ל תשע"ה.

נתונים אלה נאספו בתשע"ו בקרב כלל התלמידים מכל שלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד עבור שנה"ל תשע"ו, בחלוקה לפי שכבות גיל בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. תחילה מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים ובהמשך מוצגות השוואות לאורך שנים של נתוני היגדים.

להלן פירוט ההיגדים במדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

לא מדד מסכם: היעדר סובלנות כלפי האחר והשונה*
א. "פעמים רבות תלמידים בכיתה שלי מדברים בשפה שפוגעת (למשל: קללות, עלבונות, שפה בוטה וכד'): בבני/בנות לאום אחר (יהודים, ערבים וכו') "
ב. "פעמים רבות תלמידים בכיתה שלי מדברים בשפה שפוגעת (למשל: קללות, עלבונות, שפה בוטה וכד'): בבני/בנות מין אחר (בנים, בנות) "
ג. "פעמים רבות תלמידים בכיתה שלי מדברים בשפה שפוגעת (למשל: קללות, עלבונות, שפה בוטה וכד'): בבעלי מוגבלויות (כבדי ראייה, נכים וכו') "
ד. "פעמים רבות תלמידים בכיתה שלי מדברים בשפה שפוגעת (למשל: קללות, עלבונות, שפה בוטה וכד'): בגלל מראה חיצוני "
ה. "פעמים רבות תלמידים בכיתה שלי מדברים בשפה שפוגעת (למשל: קללות, עלבונות, שפה בוטה וכד'): במי שמחזיק בדעה פוליטית שונה (ימין/שמאל וכד') "
ו. "פעמים רבות תלמידים בכיתה שלי מדברים בשפה שפוגעת (למשל: קללות, עלבונות, שפה בוטה וכד'): בעולים חדשים** "

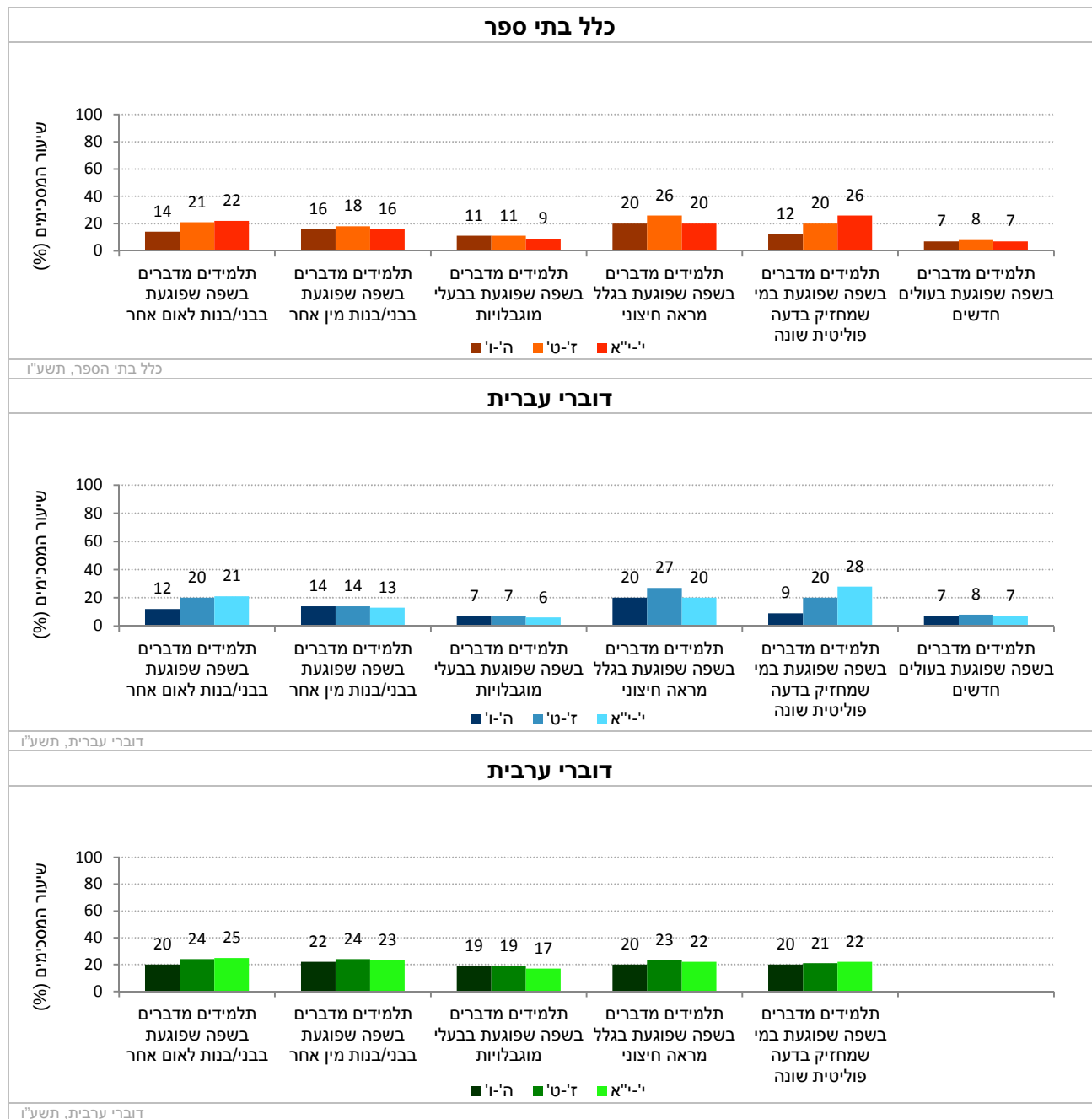
* המשיבים התבקשו לציין באיזו מידה הם מסכימים עם ההיגד על סולם בן חמש דרגות, הנע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 או 5) כמסכימים עם ההיגד.

** היגד זה נבדק בקרב תלמידים דוברי עברית בלבד.

¹⁵ משרד החינוך (2013). האחר הוא אני. תהליך חינוכי ערכי לקידום חברת מופת. אוגדן עבור משרד החינוך, ברשויות המקומיות והחינוך הבלתי פורמלי.

בתרשים 142 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"היעדר סובלנות כלפי האחר והשונה" בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 142: דיווחי התלמידים על היעדר סובלנות כלפי האחר והשונה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

*ההיגד "פעמים רבות תלמידים בכיתה שלי מדברים בשפה שפוגעת בעולים חדשים" נבדק בקרב תלמידים דוברי עברית בלבד.

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בלוח 21 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"היעדר סובלנות כלפי האחר והשונה", לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר.

לוח 21: נתוני ההיגדים "פעמים רבות תלמידים בכיתה שלי מדברים בשפה פוגעת (למשל: קללות, עלבונות, שפה בוטה וכד') ב...". – לפי דיווחי תלמידים בכלל בתי הספר בחלוקה לפי שלב חינוך בשנים תשע"ה-תשע"ו

תלמידים מדברים בשפה שפוגעת:			תשע"ה			תשע"ו			שינוי בין השנים
ה'ו'	ז'ט'	י'י"א	ה'ו'	ז'ט'	י'י"א	ה'ו'	ז'ט'	י'י"א	
בבני/בנות לאום אחר	16%	22%	22%	14%	21%	22%	-1%	-2%	=
בבני/בנות מין אחר	18%	17%	16%	16%	18%	16%	1%	-2%	=
בבעלי מוגבלויות	12%	12%	10%	11%	11%	9%	-1%	-1%	-1%
בגלל מראה חיצוני	22%	28%	22%	20%	26%	20%	-2%	-2%	-2%
במי שמחזיק דעה פוליטית שונה	15%	21%	26%	12%	20%	26%	-1%	-3%	=
בעולים חדשים*	9%	10%	9%	7%	8%	7%	-2%	-2%	-2%

* היגד זה הוצג לתלמידים בבתי ספר דוברי עברית בלבד

14.3.2 מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי תלמידים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

קודם לכן הוצגו דיווחי תלמידים על גילויים של חוסר סובלנות כלפי קבוצות תלמידים שונות. להלן יוצגו תפיסות התלמידים בדבר המאמצים שצוות בית הספר משקיע בקידום הסובלנות כלפי האחר והשונה (למשל, דוברי שפה אחרת, בעלי מוגבלויות, משתייכים לדת אחרת וכד').

המדד המסכם "מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה" מנסה לבחון את המידה בה בית הספר פועל ומעודד תלמידים להתייחס בכבוד לתלמידים מקבוצות שונות, לשתף את כלל התלמידים בפעילויות חברתיות, לגלות סובלנות כלפי האחר והשונה ועוד.

נתוני המדד נאספו בקרב תלמידים בכל שכבות הגיל: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה" לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים המרכיבים מדד זה כפי שהם מוצגים בשאלון:

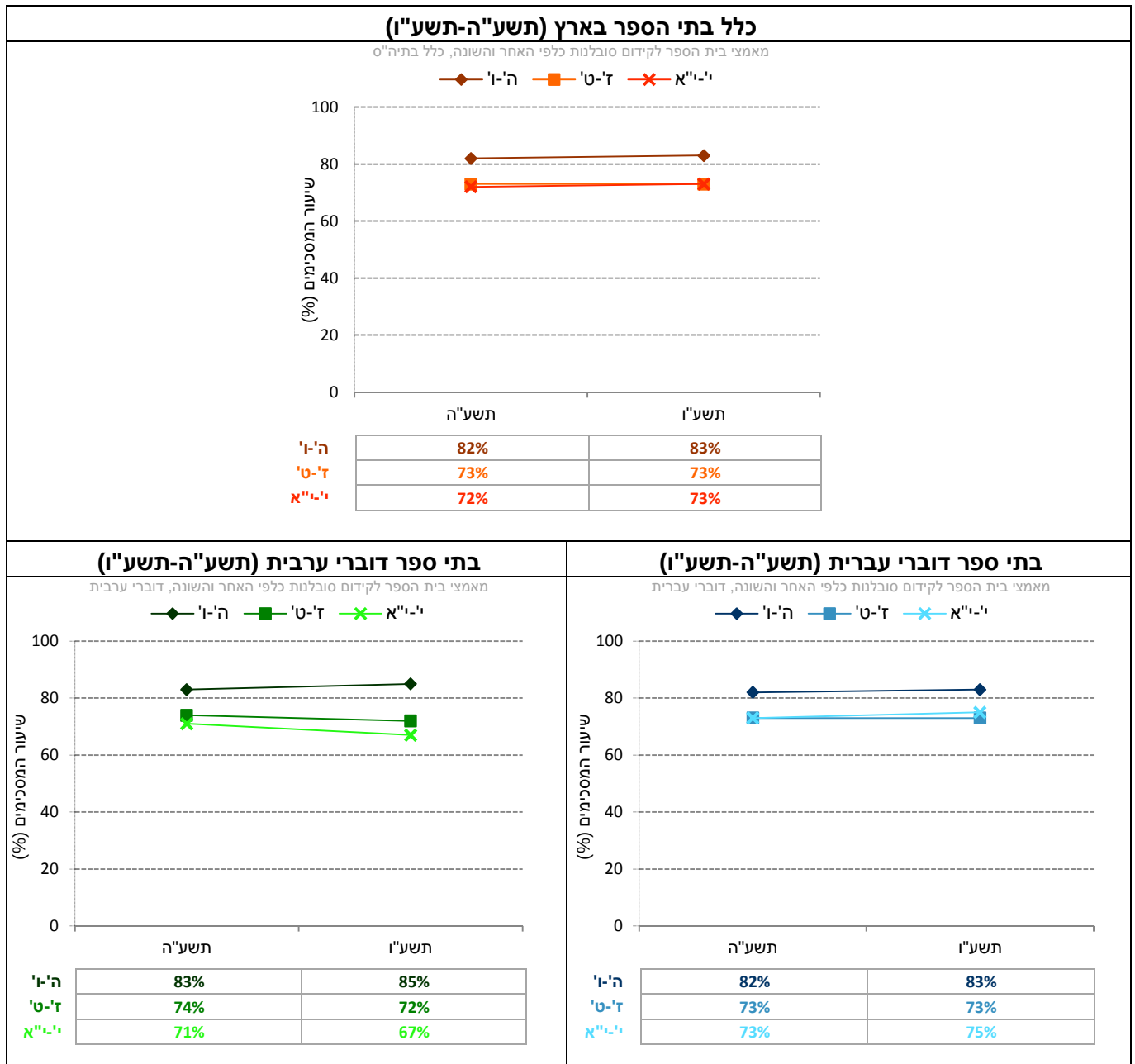
מדד מסכם: מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה*
א. "בבית הספר מעודדים אותנו לגלות סובלנות כלפי האחר והשונה (למשל, דוברי שפה אחרת, בעלי מוגבלויות, משתייכים לדת אחרת וכו')"
ב. "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד כלפי האחר והשונה (למשל: דוברי שפה אחרת, בעלי מוגבלויות, בני דת אחרת וכו')"
ג. "המורים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד כלפי האחר והשונה (למשל: דוברי שפה אחרת, בעלי מוגבלויות, בני דת אחרת וכו')"
ד. "צוות בית הספר עושה מאמצים כדי לשתף את כל התלמידים בפעילויות, ללא הבדלי מוצא, דת, מוגבלות וכו' (למשל מוודאים שכולם ישתתפו בפעילויות, שתלמידים יהיו חברים גם של תלמידים שונים מהם, שכולם יוזמנו לאירועים חברתיים וכד')"
ה. "כל התלמידים בבית הספר שלנו, ללא הבדלי מוצא, דת, מוגבלות וכד' משתלבים בחברה באופן מלא (משתתפים בפעילויות, יש להם חברים מהכיתה מוזמנים לאירועים חברתיים בבית הספר ומחוצה לו וכד')"

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים). המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

השוואה לאורך שנים של המדד המסכם (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 143 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

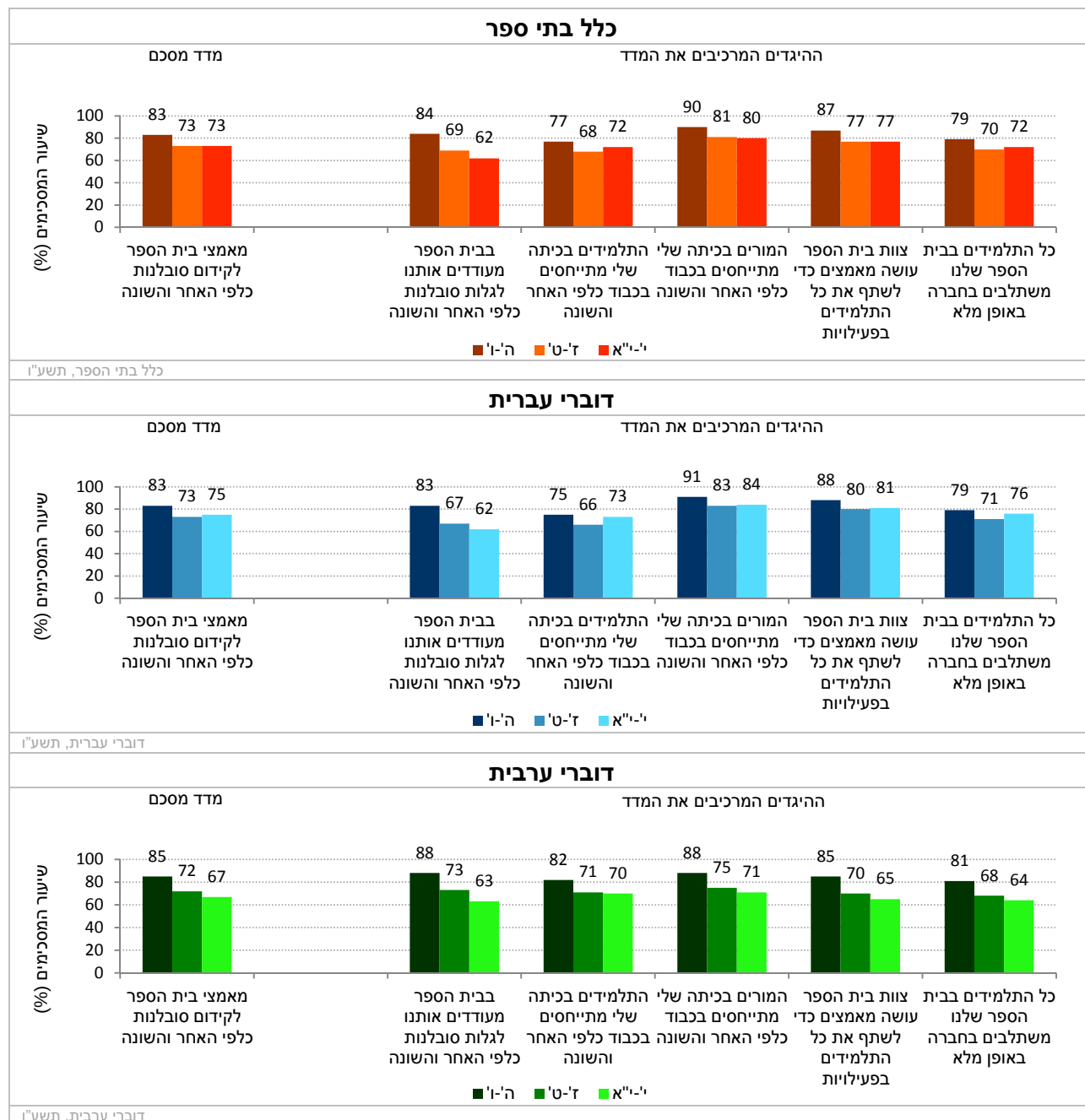
תרשים 143: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה: נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו (תשע"ו)

בתרשים 144 מוצגים נתוני המדד המסכם "מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה" וההיגדים המרכיבים אותו בשנה"ל תשע"ו לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 144: דיווחי התלמידים על מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

14.3.3 מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה – דיווחי מורים ביסודי, בחט"ב ובחט"ע

כדי לקבל תמונה מלאה באשר למאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה, התבקשו גם המורים לדווח על עמדותיהם בנושא בנוסף לדיווחי התלמידים על המדד המסכם "מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה".

נתונים נאספו בקרב מורים משלבי החינוך: יסודי (ה'ו'), חט"ב (ז'ט') וחט"ע (י'י"א). הנתונים מוצגים לאורך זמן בין השנים תשע"ד-תשע"ו בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן נוסח ההיגד כפי שהוצג בשאלון:

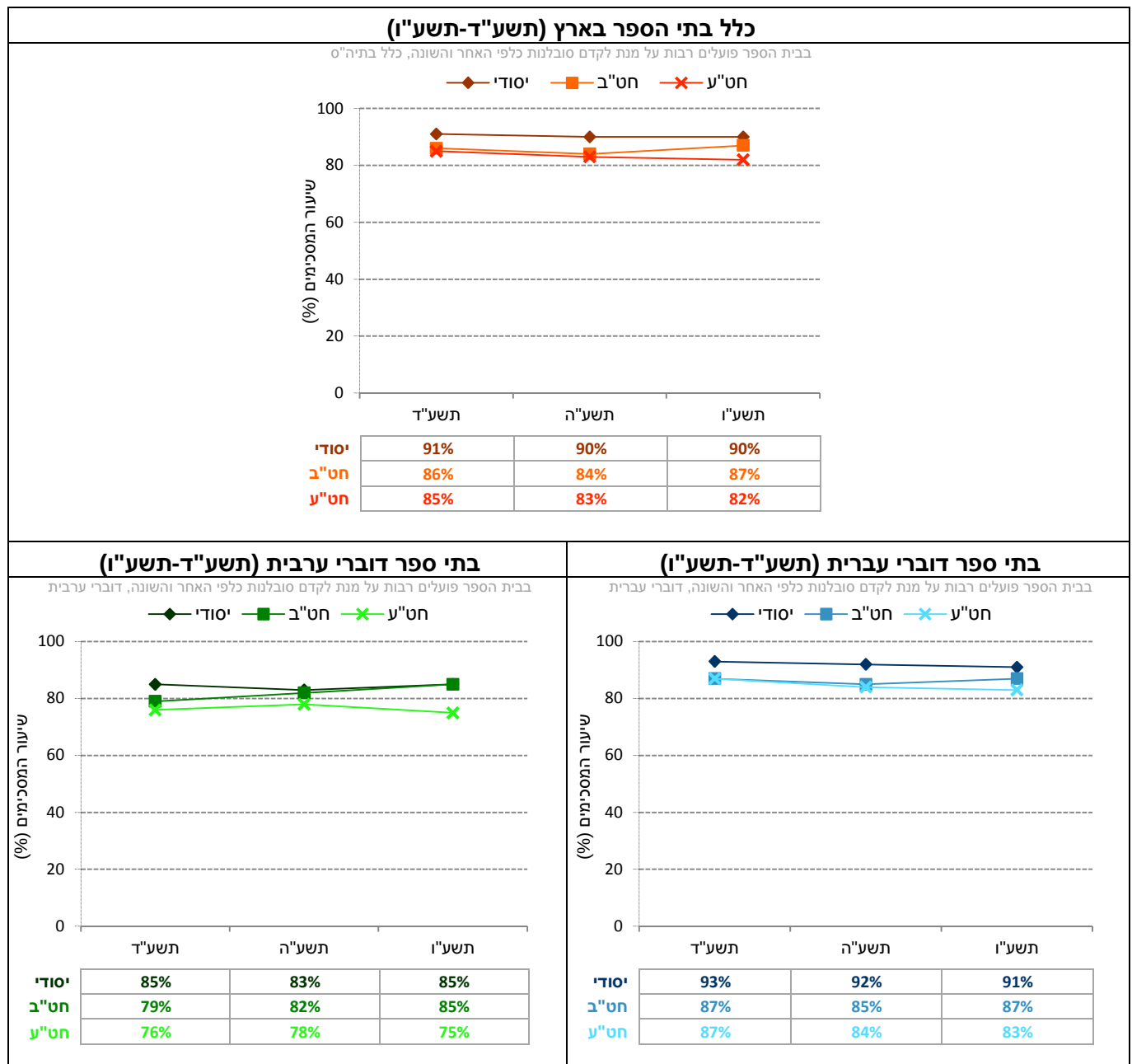
ללא מדד מסכם: מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה*
א. "בבית הספר פועלים רבות על מנת לקדם סובלנות כלפי האחר והשונה (למשל: דוברי שפה אחרת, בעלי מוגבלויות, משתייכים לדת אחרת וכו')"

* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה לאורך שנים של ההיגד (תשע"ד-תשע"ו)

בתרשים 145 מוצגים נתוני ההיגד "בבית הספר פועלים רבות על מנת לקדם סובלנות כלפי האחר והשונה" בשנים תשע"ד-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 145: דיווחי המורים על ההיגד "בבית הספר פועלים רבות על מנת לקדם סובלנות כלפי האחר והשונה" בשנים תשע"ד-תשע"ו

פרק 14: ממצאים עיקריים

מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- באופן כללי, כשני שלישים מן התלמידים ביסודי וכמחצית מן התלמידים בשכבות הגיל חט"ב וחט"ע דיווחו כי בית הספר משקיע מאמצים לעידוד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית. שיעורי הדיווח בקרב תלמידים דוברי עברית נמוכים בעיקר בשכבת הגיל חט"ב ואילו בקרב תלמידים דוברי ערבית שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר נרשמו בשכבת הגיל חט"ע. בשכבות הגיל יסודי וחט"ב שיעורי הדיווח בקרב תלמידים בבתי ספר דוברי ערבית גבוהים יותר משיעורי הדיווח בקרב דוברי העברית.
- השוואת שיעורי הדיווח על המדד המסכם לאורך שנים בשכבת הגיל י'-י"א מצביעה על עלייה ניכרת בשיעורי הדיווח של התלמידים, בשני מגזרי השפה, שעיברה נרשם בין השנים תשע"ד לתשע"ה (עלייה של 13%). בתשע"ו נרשמה יציבות יחסית לתשע"ה. בשנתיים בהם נבדק המדד המסכם בקרב תלמידים בבתי ספר יסודיים וחט"ב נרשמה יציבות בשני מגזרי השפה.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה, כי בשני מגזרי השפה, שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר נרשמו על עידוד תלמידים לגילויי מנהיגות, לעזרה בפעילות התנדבותית וללקיחת חלק במסגרות למעורבות חברתית.
- שיעורי התלמידים שדיווחו על עידוד למעורבות חברתית גבוהים יותר בבתי"ס דוברי ערבית מאשר בקרב תלמידים בבתי"ס דוברי עברית, כמעט בכל ההיגדים המרכיבים את המדד. הבדלים גדולים במיוחד נרשמו בהיגדים הנוגעים לעידוד המעורבות בתנועות נוער, גילוי מנהיגות ועידוד למעורבות בחיים האזרחיים. לעומת זאת בהיגדים העוסקים בעידוד תלמידים לפעילות התנדבותית ולמעורבות חברתית בחט"ע נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בקרב תלמידים דוברי עברית.

חינוך חברתי ועידוד להתנדבות לפי דיווחי התלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- נוסף על השאלות שבחנו את מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית, נשאלו התלמידים לראשונה בתשע"ו גם על המידה שבה הספר מעודד אותם ליזום פעולות של התנדבות וסיוע לזולת ועל המידה שבה הספר עוסק בנושאים חברתיים שחשובים לחיי התלמיד ומעניינים אותו במסגרת שיעורי חינוך.
- כ-70% מהתלמידים ביסודי לעומת קצת יותר ממחצית מתלמידי ז'-י"א דיווחו כי בית הספר מעודד אותם ליזום פעילות של התנדבות וסיוע לזולת. שיעור התלמידים בבתי ספר דוברי ערבית שמסכימים עם ההיגד עולה על שיעורם בבתי ספר דוברי עברית בשלוש שכבות הגיל.
- כ-80% מהתלמידים ביסודי לעומת כ-61% מתלמידי ז'-ט' ומחצית מתלמידים י'-י"א דיווחו כי שיעורי החינוך (שעות המחנך) עוסקים בנושאים שחשובים להם ומעניינים אותם. שיעור התלמידים בבתי ספר דוברי ערבית שמסכימים עם ההיגד עולה על שיעורם בבתי ספר דוברי עברית בשלוש שכבות הגיל. בשכבות גיל ה'-ט' נרשם פער של כ-12% ובכיתות י'-י"א של 4%.

מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית לפי דיווחי המורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- כדי לקבל תמונה מלאה באשר למאמצי בית הספר לקידום חינוך חברתי-ערכי, התבקשו גם המורים לדווח על עמדותיהם בנושא בנוסף לדיווחי התלמידים. קצת יותר משני שלישים מהמורים דיווחו על מאמצי בית הספר לעידוד למעורבות חברתית ואזרחית. בשונה מדיווחי התלמידים בנושא זה, שיעורי הדיווח בבתי"ס דוברי ערבית נמוכים באופן ניכר (63%) משיעורי הדיווח בבתי"ס דוברי עברית (כ-72%). בקרב מורים דוברי עברית שיעורי ההסכמה עם המדד בשכבת גיל חט"ע נמוכים מאלו של יסודי וחט"ב (68% בהשוואה לכ-74% בהתאמה).
- לאורך השנים תשע"ב-תשע"ו בהם נבדקו שיעורי ההסכמה עם המדד בקרב מורים בחט"ע נרשמה עלייה ניכרת בשיעורי ההסכמה של מורים בבתי"ס דוברי ערבית (סך הכול עלייה של 14%) ויציבות בקרב מורים דוברי עברית. בשנתיים בהם נבדק המדד בשלב חינוך יסודי נרשמה יציבות בקרב דוברי עברית ובקרב דוברי ערבית נרשמה עלייה של 3%. בשלב חינוך חט"ב נרשמה עלייה של 4% בקרב דוברי עברית ויציבות בקרב דוברי ערבית.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר היו עם ההיגדים שעסקו בקידום השתתפות התלמידים במסגרות בית ספריות, ויזום פעילויות של תלמידים למען הקהילה. ההיגד עליו נרשמו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר (בשני מגזרי השפה) עוסק בשיתוף נציגי התלמידים בתהליך קבלת ההחלטות לגבי המדיניות הבית ספרית.

פעילויות פנאי לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- המדדים המסכמים "פעילויות פנאי-העשרה, אמנות וספורט" ו-"פעילויות פנאי-חברה, מנהיגות

והתנדבות" מייצגים את שיעור התלמידים שהשתתפו בלפחות פעילות פנאי אחת באופן קבוע או מדי פעם.

- **באשר לפעילויות פנאי-העשרה, אמנות וספורט** - 83% מהתלמידים ביסודי, 68% מהתלמידים בחט"ב ו- 56% מהתלמידים בחט"ע השתתפו בפעילות פנאי אחת לפחות (באופן קבוע או מדי פעם). בעוד שבחוגי אמנות וספורט שיעורי הדיווח בקרב דוברי עברית עולים על אלו של דוברי ערבית (למעט חוגי אמנות ביסודי), הרי שבפעילויות העשרה שיעורי הדיווח בקרב דוברי ערבית עולים על אלו של דוברי עברית.
- שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר (באופן קבוע או מדי פעם) נרשמו על השתתפות בחוגי ספורט (62% ביסודי, 50% בחט"ב ו-43% בחט"ע). שיעורי הדיווח על השתתפות באופן קבוע בחוגי ספורט נמוכים יותר כצפוי ועומדים על 46% ביסודי, 33% בחט"ב ו-24% בחט"ע.
- **באשר לפעילויות פנאי-חברה, מנהיגות והתנדבות** - תלמידים בבתי ספר דוברי עברית בשלוש שכבות הגיל דיווחו בשיעור גבוה יותר (באופן קבוע או מדי פעם) על חברות בתנועת נוער ועל התנדבות ואילו תלמידים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו בשיעור גבוה יותר על השתתפות בתכנית מנהיגות.
- בחינת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם בקרב דוברי עברית מגלה אופני דיווח שונים על היגדים: עבור השתתפות בתנועות נוער, עם העלייה בשלב החינוך נרשמה ירידה בשיעורי הדיווח; עבור השתתפות בתכנית מנהיגות עם העלייה בשלב החינוך נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח, ועבור התנדבות, שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר הם בחט"ע, לאחר מכן ביסודי ולבסוף בחט"ב. בקרב דוברי ערבית שיעורי הדיווח הנמוכים ביותר הם בחט"ב בכל פעילויות הפנאי.
- ככלל, השתתפות בפעילויות התנדבותיות דווחו בשיעורים גבוהים יחסית – בחטיבות העליונות 57% (27% באופן קבוע), בחטיבות הביניים 35% (26% באופן קבוע) ובבתי ספר יסודיים 49% (30% באופן קבוע).
- 18% מהתלמידים בבתי ספר יסודיים דיווחו על השתתפות בתנועת נוער או ארגון נוער באופן קבוע, וכשליש באופן לא קבוע. בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות השיעורים נמוכים במעט – 15% דיווחו על השתתפות קבוע וכרבע על השתתפות מדי פעם.
- בשאלה נוספת, שיועדה רק עבור תלמידים דוברי עברית בחטיבות העליונות, נשאלו התלמידים האם הם השתתפו בפעילות הכנה לשירות בצה"ל מתחילת השנה. כ-20% מבין התלמידים דיווחו על השתתפות בפעילויות הכנה לצה"ל (7% דיווחו על השתתפות קבועה).
- תלמידים נשאלו גם על בית הספר כגורם המדריך לפעילויות פנאי. כמחצית מבין התלמידים (כ-60% ביסודי וכ-45% בחט"ב וחט"ע) ציינו כי בית הספר מעודד אותם להיות עוסקים ופעילים בשעות שאחרי בית הספר. נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בקרב תלמידים דוברי ערבית בהשוואה לדוברי עברית בכל שכבות הגיל.

היעדר סובלנות כלפי האחר והשונה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- התלמידים בשלוש שכבות הגיל התבקשו להשיב על היגדים הנוגעים לחשיפה להיעדר סובלנות כלפי האחר והשונה. כרבע מהתלמידים דיווחו כי בכיתה מתנהלות שיחות בשפה פוגעת בגלל המראה החיצוני, כחמישית דיווחו על מקרים של שפה פוגעת בבני/בנות לאום אחר או בבעלי עמדות פוליטיות שונות. כ-17% דיווחו על מקרים של שפה פוגעת בבני/בנות מין אחר וכ-11% דיווחו על שפה פוגעת בבעלי מוגבלויות.
- בהשוואה בין מגזרי השפה עולה, כי שיעורי הסכמה בקרב תלמידים דוברי ערבית היו אחידים למדי בכל ההיגדים ועמדו על כ-22%. לעומת זאת, בקרב תלמידים דוברי עברית נרשמו הבדלים בשיעורי ההסכמה עם ההיגדים השונים. כך לדוגמה, שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר נרשמו עם ההיגד העוסק בפגיעה בשל מראה חיצוני ודעה פוליטית שונה ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר היו עם ההיגד העוסק בפגיעה בשל מוגבלות ועולים חדשים (זה האחרון נשאל בקרב דוברי עברית בלבד).
- בחינת שיעורי ההסכמה עם ההיגדים לפי שכבות גיל מצביעה, כי בהיגדים העוסקים בשפה שפוגעת בבני/בנות מין אחר, בבעלי מוגבלות או בעולים חדשים לא נרשמו הבדלים בשיעורי ההסכמה בין שכבות הגיל השונות. לעומת זאת, בהיגדים העוסקים בפגיעה בבני/בנות לאום אחר ובמי שמחזיק בדעה פוליטית שונה נרשמה עלייה בשיעורי ההסכמה עם העלייה בשכבות הגיל. בהיגד שעוסק בפגיעה בשל מראה חיצוני נצפו שיעורי דיווח גבוהים יותר בחט"ב לעומת יסודי וחט"ע.
- נתונים נוספים מצביעים, כי בין תשע"ה לתשע"ו נרשמו ירידות קלות של אחוז עד שלושה אחוזים בהיגדים השונים. יש לעקוב בשנים הבאות כדי לקבוע האם מדובר במגמה של ממש.

מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה לפי דיווחי תלמידים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- 83% מהתלמידים בשכבת גיל ה'ו', וכ-73% בשכבות גיל ז'ט' ו-י'י"א דיווחו כי בית הספר מקדם סובלנות כלפי האחר והשונה. לא נרשמו הבדלים בשיעורי ההסכמה עם המדד המסכם בין תלמידים דוברי ערבית לתלמידים דוברי עברית מלבד שכבת גיל י'י"א שם נרשם פער לטובת בתי ספר דוברי עברית (75% לעומת 67%).
- בשתי השנים בהם נמדד המדד המסכם לא נרשמו שינויים בשיעורי הדיווח בקרב דוברי עברית ואילו בקרב דוברי ערבית נרשמה ירידה בשכבת גיל חט"ע.
- התבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם מראה, כי שיעורי ההסכמה הגבוהים ביותר היו עם ההיגד "המורים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד כלפי האחר והשונה" ואילו שיעורי ההסכמה הנמוכים ביותר באופן יחסי היו עם ההיגד "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד כלפי האחר והשונה".

מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה לפי דיווחי מורים (יסודי, חט"ב וחט"ע)

- כ-90% מהמורים ביסודי וכ-85% מן המורים בחט"ב ובחט"ע דיווחו על ההיגד שעוסק בקידום סובלנות כלפי האחר והשונה. שיעור המורים המדווחים על כך בבתי"ס דוברי עברית גבוה יותר מאשר שיעור המורים בבתי"ס דוברי ערבית – בכל שלבי החינוך.
- לאורך שלוש השנים בהם נבדק ההיגד נרשמה ירידה בקרב מורים דוברי עברית בחט"ע ויציבות בקרב דוברי ערבית ביסודי ובחט"ע. בחט"ב דוברות ערבית נרשמה עלייה.

לסיכום

- ממבט על ניתן להסיק, כי הן לפי דיווחי התלמידים (יותר ממחצית) והן לפי דיווחי המורים (כשני שליש) בית הספר **משקיע מאמצים לעידוד תלמידים למעורבות חברתית ואזרחית**, הבאים לידי ביטוי בעידוד מנהיגות, עידוד פעילויות התנדבותיות וקיום פעילויות בית ספריות נוספות למען הקהילה והחברה. פעילויות אלו נפוצות יותר בבתי ספר יסודיים מאשר בחט"ב ובחט"ע, ויותר בבתי ספר דוברי ערבית מאשר בבתי ספר דוברי עברית (זאת לפי דיווחי התלמידים). לפי דיווחי המורים התמונה הפוכה). לאורך השנים נרשמה עלייה בחט"ע. ביסודי וחט"ב – נרשמה יציבות בשנתיים בהם נבדקו המדדים.
- עוד ניתן לראות, כי הן לפי דיווחי רוב התלמידים (כ-80%), והן לפי דיווחי רוב המורים (כ-85%), בתי הספר עושים **מאמצים לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה** יותר בבתי ספר יסודיים, מאשר בחט"ב ובחט"ע. יחד עם זאת עדיין, לפי דיווחי התלמידים, כרבע מהתלמידים דיווחו כי בכיתה מתנהלות שיחות בשפה פוגעת בגלל המראה החיצוני, כחמישית דיווחו על מקרים של שפה פוגעת בבני/בנות לאום אחר או בבעלי עמדות פוליטיות שונות. כ-17% דיווחו על מקרים של שפה פוגעת בבני/בנות מין אחר וכ-11% דיווחו על שפה פוגעת בבעלי מוגבלויות. בהיגדים העוסקים בשפה שפוגעת בבני/בנות מין אחר, בבעלי מוגבלות, בבני מין אחר או בעולים חדשים לא נרשמו הבדלים בשיעורי ההסכמה בין שכבות הגיל השונות. ואילו בהיגדים העוסקים בפגיעה בבני/בנות לאום אחר ובמי שמחזיק בדעה פוליטית שונה נרשמה עלייה בשיעורי ההסכמה עם העלייה בשכבות הגיל. לאורך השנים נרשמו ירידות קלות אחריון יש להמשיך לעקוב.
- השנה נבדקה לראשונה השתתפות תלמידים **בפעילויות פנאי**. הנושא נבדק בפעילויות משני סוגים. עבור פעילויות מסוג העשרה, אמנות וספורט נמצא, כי עם העלייה בשכבות הגיל נרשמה ירידה בשיעורי ההשתתפות (באופן קבוע או מדי פעם) של התלמידים (83%, 68% ו-56% ביסודי, חט"ב וחט"ע בהתאמה). התלמידים דיווחו על השתתפות בחוג או באימון ספורט בשיעורים הגבוהים ביותר – כמחצית מהתלמידים בבתי ספר יסודיים, כשליש בחטיבות הביניים וכרבע בחטיבות העליונות דיווחו על השתתפות באופן קבוע. בנוסף מעט פחות מחמישית מהתלמידים בשלוש שכבות הגיל דיווחו על השתתפות מדי פעם.
- עבור פעילויות מסוג חברה, מנהיגות והתנדבות נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בשכבות הגיל חט"ע ויסודי (כ-70%) לעומת החט"ב (58%). השתתפות בפעילויות התנדבותיות דווחו בשיעורים גבוהים יחסית – בחטיבות העליונות 57% (27% באופן קבוע), בחטיבות הביניים 35% (26% באופן קבוע) ובבתי ספר יסודיים 49% (30% באופן קבוע).
- 18% מהתלמידים בבתי ספר יסודיים דיווחו על השתתפות בתנועת נוער או ארגון נוער באופן קבוע, וכשליש באופן לא קבוע. בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות השיעורים נמוכים במעט – 15% דיווחו על השתתפות באופן קבוע וכרבע על השתתפות מדי פעם.

15. רפורמות במערכת החינוך: "אופק חדש" ו-"עוז לתמורה"

בשנים האחרונות הוטמעו במערכת החינוך שתי רפורמות מערכתיות מרכזיות: רפורמת "אופק חדש", שיושמה בגני הילדים, בבתי הספר היסודיים ובחטיבות הביניים החל מתשס"ח, ורפורמת "עוז לתמורה", שיושמה בבתי הספר תיכוניים החל מתשע"ב. יישום רפורמת "אופק חדש" החל לאחר חתימה על הסכם קיבוצי כללי ובשיתוף משרד החינוך והסתדרות המורים, ויישום רפורמת "עוז לתמורה" החל לאחר חתימה על הסכם קיבוצי כללי ובשיתוף ארגון המורים.

במוקדי הרפורמות עומדים קידום תהליכי ההוראה-למידה ופיתוח ההיבט החברתי, הערכי והרגשי של התלמידים באמצעות שני מהלכים עיקריים:

א. קידום חינוך והוראה-למידה ממוקדים בפרט במסגרת "שעות פרטניות": מפגשי למידה של המורה עם קבוצות קטנות של תלמידים.

ב. פיתוח מקצועי והקצאת זמן לעובדי ההוראה לביצוע משימות שונות במוסד החינוכי, בנוסף על הוראה בכיתה. זאת, במטרה לחזק את הפרופסיה של עובדי ההוראה.

לשתי הרפורמות מאפיינים ארגוניים ופדגוגיים משמעותיים שיש בהם כדי להביא לשינוי בהתנהלות בתי הספר ואף בדרכי ההוראה והלמידה, ולתרום בין היתר לשיפור בהישגי התלמידים, בתפקודם וברווחתם, לשיפור האקלים הבית ספרי, לטיפוח כישורים לעבודת צוות, לאחריות הדדית ולתרומה לקהילה.

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) לווה בהערכה ייעודית את שתי הרפורמות בשנותיהן הראשונות. עם הטמעתן במערכת החינוך והיותן חלק בלתי נפרד מן ההתנהלות הבית ספרית הוחלט להמשיך ללוות באמצעות שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית המועברים במסגרת סקרי המיצ"ב.

בפרק זה נתמקד בעמדות מורים ותלמידים כלפי הרפורמות ואופן יישומן. תחילה יוצגו נתונים על רפורמת "אופק חדש" ובהמשך על רפורמת "עוז לתמורה".

15.1 רפורמת "אופק חדש" – דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב

"אופק חדש" היא רפורמה מערכתית שהונהגה החל מתשס"ח ונועדה להקיף היבטים רבים בחיי בית הספר. לרפורמה הוצבו ארבעה יעדים עיקריים: חיזוק מעמדם של המורים והעלאת שכרם, מתן שוויון הזדמנויות לכל תלמיד והעלאת הישגי התלמידים, שיפור האקלים בבתי הספר, והעצמה והרחבה של סמכויות מנהל בית הספר.

במסגרת הרפורמה הורחב שבוע העבודה של מורה בבית ספר יסודי במשרה מלאה ל-36 שעות, מהן 26 שעות פרונטאליות, 5 שעות שהייה (המיועדות בעיקר להסטת העבודה מהבית לבית הספר וכוללות ישיבות עבודה, הכנת חומרי למידה ותכנון ההוראה, מפגשים פרטניים עם הורים ובדיקת עבודות ומבחנים), ו-5 שעות פרטניות. השעות הפרטניות מיועדות לעבודה עם קבוצה המונה עד 5 תלמידים, ותוכנן נקבע על-ידי בית הספר, על-פי הנחיות משרד החינוך.

מבנה שבוע העבודה של מורה ברפורמה בחטיבת הביניים שונה מזה שהונהג בבית הספר היסודי. בחטיבות הביניים שבוע עבודה של מורה במשרה מלאה כולל 23 שעות פרונטאליות, 9 שעות שהייה ו-4 שעות פרטניות. כלומר, במסגרת הרפורמה למורים בחטיבות הביניים בהשוואה לעמיתיהם בחינוך היסודי, יש יותר שעות שהייה (9 לעומת 5, בהתאמה) ופחות שעות פרונטאליות (23 לעומת 26, בהתאמה) ושעות פרטניות (4 לעומת 5, בהתאמה).

בתת-פרק זה מוצגים דיווחי מורים בשלבי חינוך יסודי וחט"ב באשר להיבטים שונים של הרפורמה. נתונים על אודות שביעות הרצון של המורים מן הרפורמה, המלצותיהם לגבי המשך יישומה במערכת ועמדותיהם כלפי שעות השהייה וכלפי השעות הפרטניות, נאספו רק בקרב מורים המשתתפים ברפורמת "אופק חדש". ואילו נתונים על-אודות קיום השעות הפרטניות, ומועד קיומן נאספו בקרב כלל המורים בבית הספר.

חשוב לציין כי, 91% מבין המורים ביסודי ובחט"ב שהשיבו על השאלונים ציינו שהם הצטרפו לרפורמת "אופק חדש", ללא הבדלים בשיעורי הדיווח בין מורים דוברי עברית לדוברי ערבית. בקרב מורים בשלב חינוך יסודי שיעורי הדיווח עמדו על 92% לעומת 89% בשלב חינוך חט"ב.

15.1.1 שביעות רצון מרפורמת "אופק חדש"

להלן נציג את מידת שביעות הרצון של המורים מן הרפורמה, ובהמשך, את המלצתם של המורים למערכת – האם להמשיך ברפורמה או להפסיקה.

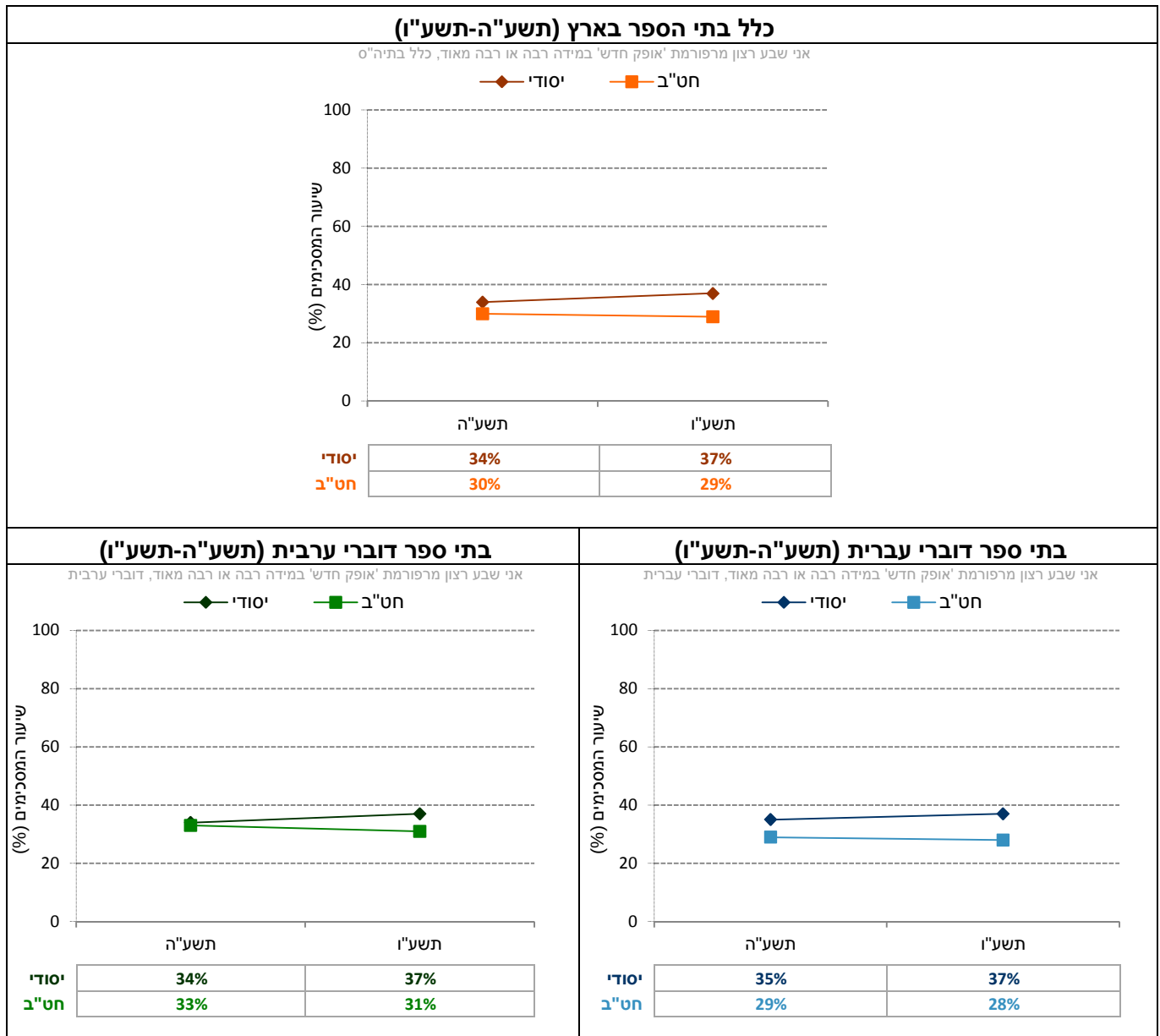
15.1.1.1 שביעות רצון כללית מרפורמת "אופק חדש" – דיווחי מורים המשתתפים ב"אופק חדש"

המורים המשתתפים ברפורמת "אופק חדש" נשאלו באיזו מידה הם שבעי רצון מן הרפורמה. הנתונים נאספו בקרב מורים בבתי ספר יסודיים וחט"ב המשתתפים ברפורמה. להלן יוצגו שיעורי המורים שהשיבו כי הם שבעי רצון מרפורמת "אופק חדש" במידה רבה או רבה מאד בשנים תשע"ה-תשע"ו, בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט ראו נספח 3.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 146 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "אני שבע רצון מרפורמת 'אופק חדש' במידה רבה או רבה מאד" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 146: דיווחי המורים על אפשרות התשובה "אני שבע רצון מרפורמת 'אופק חדש' במידה רבה או רבה מאד" בשנים תשע"ה-תשע"ו

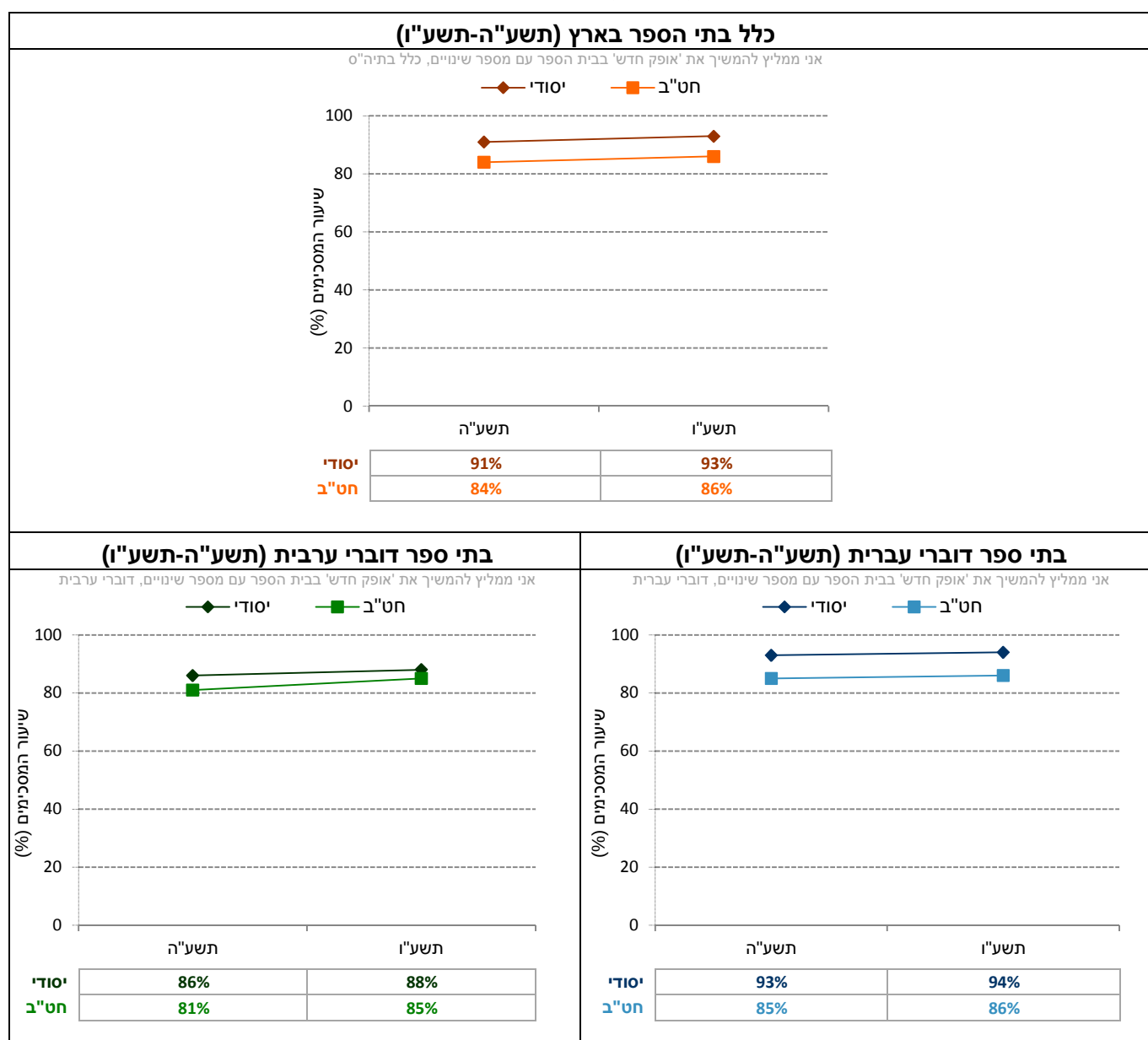
15.1.1.2 המלצת מורים ב"אופק חדש" למערכת החינוך באשר להמשך הרפורמה או הפסקתה – דיווחי מורים המשתתפים ב"אופק חדש"

המורים המשתתפים ב"אופק חדש" נשאלו מהי המלצתם למערכת – האם להמשיך את הרפורמה או להפסיקה. הנתונים נאספו בקרב מורים בבתי ספר יסודיים וחס"ב שהשתתפו ברפורמה. תחילה יוצגו שיעורי המורים שהשיבו כי הם ממליצים להמשיך את "אופק חדש" בבית הספר עם מספר שינויים או כפי שהוא, בשנים תשע"ה-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט ראו נספח 3.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 147 מוצג חיבור נתוני שתי אפשרויות התשובה: "אני ממליץ להמשיך את 'אופק חדש' בבית הספר עם מספר שינויים" ו-"אני ממליץ להמשיך את 'אופק חדש' בבית הספר כפי שהוא" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 147: דיווחי המורים על שתי אפשרויות התשובה "אני ממליץ להמשיך את 'אופק חדש' בבית הספר עם מספר שינויים או כפי שהוא" בשנים תשע"ה-תשע"ו

בלוח 22 מוצגת התפלגות תשובות המורים לשאלה: אילו הדבר היה בידך, האם היית ממליץ למערכת להמשיך או להפסיק את 'אופק חדש':

לוח 22: התפלגות תשובות מורים ב"אופק חדש" על אפשרויות התשובה לשאלה "אילו הדבר היה נתון בידך האם היית ממליץ למערכת להמשיך או להפסיק את 'אופק חדש' בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית

אילו הדבר היה נתון בידך האם היית ממליץ למערכת (להפסיק או להמשיך את "אופק חדש")	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
להפסיק את "אופק חדש" בבית הספר ולחזור למתכונת העבודה הקודמת לפני הרפורמה	יסודי	7%	6%	12%
	חט"ב	14%	14%	15%
להמשיך את "אופק חדש" בבית הספר כפי שהוא	יסודי	16%	16%	15%
	חט"ב	14%	12%	19%
להמשיך את "אופק חדש" בבית הספר עם מספר שינויים	יסודי	77%	78%	73%
	חט"ב	72%	74%	67%

15.1.2 שעות פרטניות ב"אופק חדש" – דיווחי כלל המורים ביסודי ובחט"ב

כאמור, במסגרת רפורמת "אופק חדש" הוקצו למורים בבתי ספר יסודיים 5 שעות פרטניות/תגבור לימודי¹⁶ ולמורים בחטיבות הביניים- 4 שעות. השעות הפרטניות מיועדות לעבודה עם קבוצה המונה עד 5 תלמידים, ותוכן נקבע על-ידי בית הספר. שעות פרטניות בקבוצות קטנות הן אחד מן המשאבים המשמעותיים ביותר ברפורמת "אופק חדש" ומאפשרות למורה להגיע לכל תלמידה ותלמיד ולמקד אותם בלמידה, וכן מסייעות לתלמידים לפתח מיומנויות של למידה עצמית ולקבל אחריות רבה יותר על תהליך הלמידה.

בחלק זה נבקש לבחון היבטים שונים של תגבור לימודי או הוראה פרטנית או הוראה בקבוצות קטנות ככלי לקידום היכולת הלימודית של תלמידים. להלן יוצגו נתונים על אודות קיום שעות פרטניות, מועדי קיום השעות, על חשבון אילו שעות לימוד הם התקיימו, עמדות כלפי השעות הפרטניות וכד'.

15.1.2.1 קיום שעות פרטניות – דיווחי כלל מורים ביסודי ובחט"ב

ההיגד הבא מבקש לבחון האם מורים קיימו שעות פרטניות בקבוצה קטנה במהלך השבוע שקדם לריאיון. נתונים אלה נאספו בקרב כלל המורים ביסודי ובחט"ב. להלן מוצגות השוואות לאורך זמן של הנתונים בין השנים תשס"ט-תשע"ו. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. להלן נוסח ההיגד כפי שהוא מוצג בשאלון:

ללא מדד מסכם: קיום שעות פרטניות*
א. "במהלך השבוע האחרון העברת לתלמידים בכיתתך תגבור לימודי/שעות פרטניות בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים"

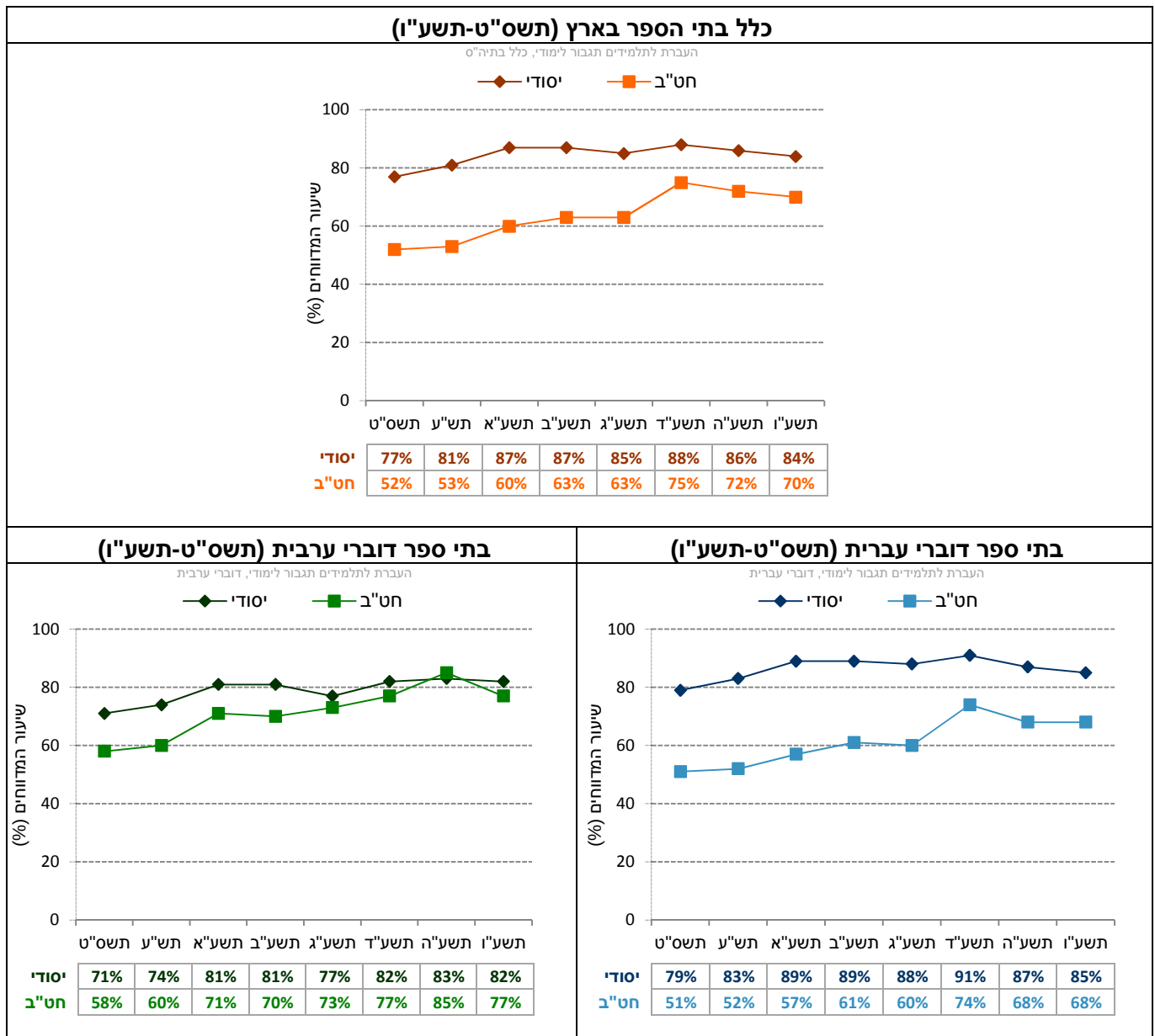
* סולם התשובות היה "כן" או "לא". בתרשים מוצג שיעור המשיבים "כן".

¹⁶ בשאלות שיועדו לכלל המורים נעשה שימוש במונח "תגבור לימודי", ואילו בשאלות שיועדו למורים שמשתתפים ב"אופק חדש" נעשה שימוש במונח "שעות פרטניות". בפועל הן ל"תגבור לימודי" והן ל"שעות פרטניות" מטרת זהות. לפיכך, מכאן ואילך יעשה שימוש במונח "שעות פרטניות" גם אם בשאלון שהועבר למורים במסגרת סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית נשאלו המורים על אודות "תגבור לימודי". ממצאי סקרי האקלים והסביבה הפדגוגית, תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגד (תשס"ט-תשע"ו)

בתרשים 148 מוצגים נתוני ההיגד "במהלך השבוע האחרון העברת לתלמידים מכיתתך תגבור לימודי/שעות פרטניות בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים" בשנים תשס"ט-תשע"ו.

תרשים 148: דיווחי המורים על ההיגד "במהלך השבוע האחרון העברת לתלמידים מכיתתך תגבור לימודי/שעות פרטניות בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים" בשנים תשס"ט-תשע"ו*

* בשנים תשס"ט ותש"ע נשאלו המורים על העברת תגבור לימודי בחודש האחרון. לפיכך העלייה בשיעור המורים המדווחים על מתן תגבור לימודי עשויה להיות גבוהה מזו המוצגת בתרשימים.

15.1.2.2 מועד הקיום של השעות הפרטניות – דיווחי כלל המורים ביסודי ובחט"ב

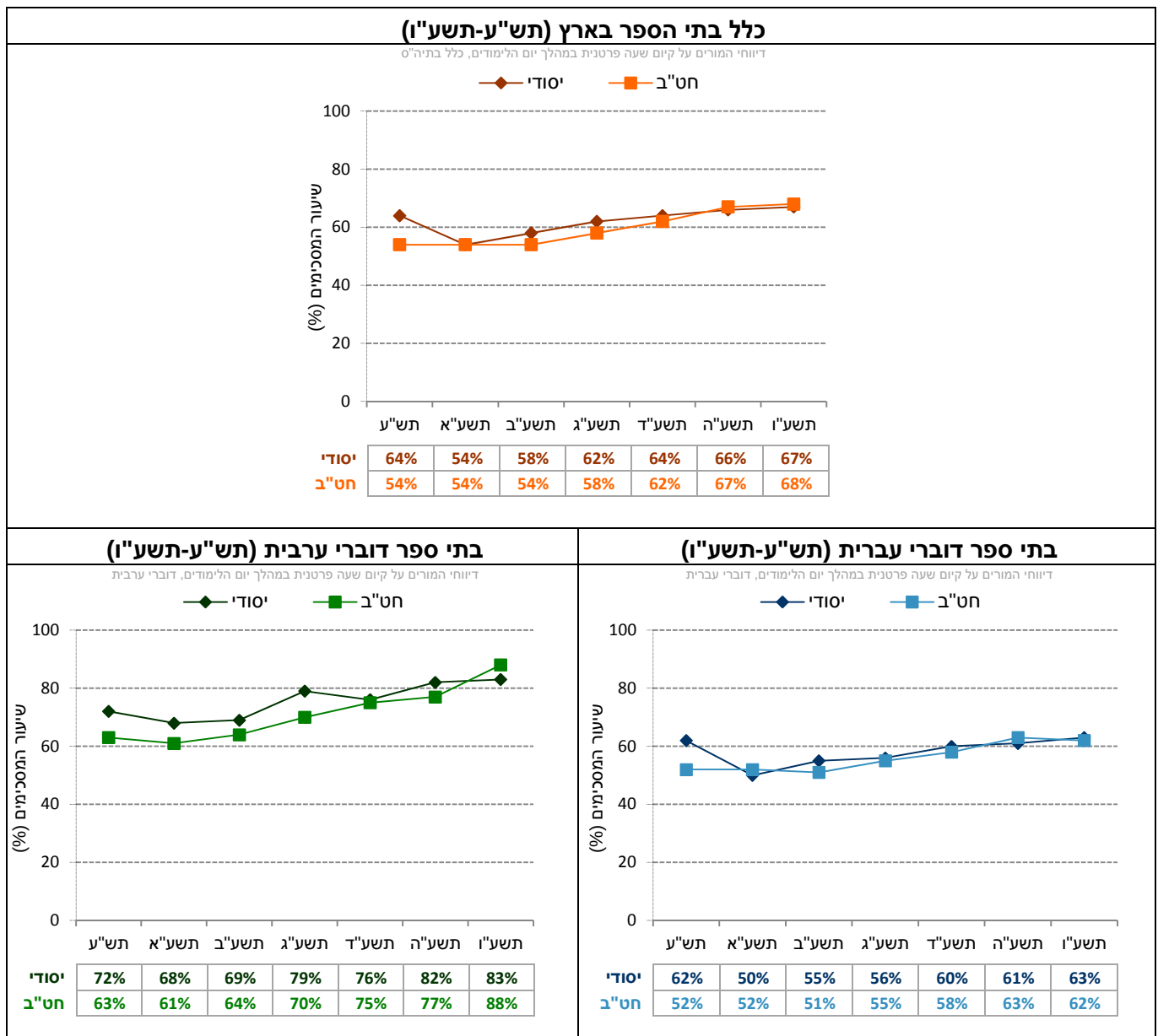
שאלה נוספת עסקה במועד הקיום של השעות הפרטניות. למורים ניתנו שלוש אפשרויות תשובה: "לפני תחילת הלימודים", "במהלך יום הלימודים", ו-"אחרי סיום יום הלימודים", מביניהן הם התבקשו לבחור אפשרות אחת.

תחילה יוצגו שיעורי המורים שהשיבו כי השעות הפרטניות התקיימו במהלך יום הלימודים, בשנים תש"ע-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט ראו נספח 3.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תש"ע-תשע"ו)

בתרשים 149 מוצגים נתוני אפשרות התשובה על "קיום שעה פרטנית במהלך יום הלימודים" בשנים תש"ע-תשע"ו עבור מורים ביסודי ובחט"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 149: דיווחי המורים על אפשרות התשובה: "קיום שעה פרטנית במהלך יום הלימודים" בשנים תש"ע-תשע"ו

לוח 23 מציג את התפלגות דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על אפשרויות התשובה לשאלה: "מתי התקיים התגבור האחרון שהעברת", בשנה"ל תשע"ו.

לוח 23: התפלגות דיווחי המורים על אפשרויות התשובה לשאלה: "מתי התקיים התגבור האחרון שהעברת?" בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית (תשע"ו)

מועד הקיום של השעות הפרטניות	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
לפני תחילת הלימודים	יסודי	2%	2%	1%
	חט"ב	7%	8%	1%
במהלך יום הלימודים	יסודי	67%	63%	83%
	חט"ב	68%	62%	88%
אחרי סיום יום הלימודים	יסודי	31%	35%	16%
	חט"ב	25%	29%	11%

15.1.2.3 קיום השעות הפרטניות במקום שיעור אחר – דיווחי כלל מורים ביסודי ובחט"ב

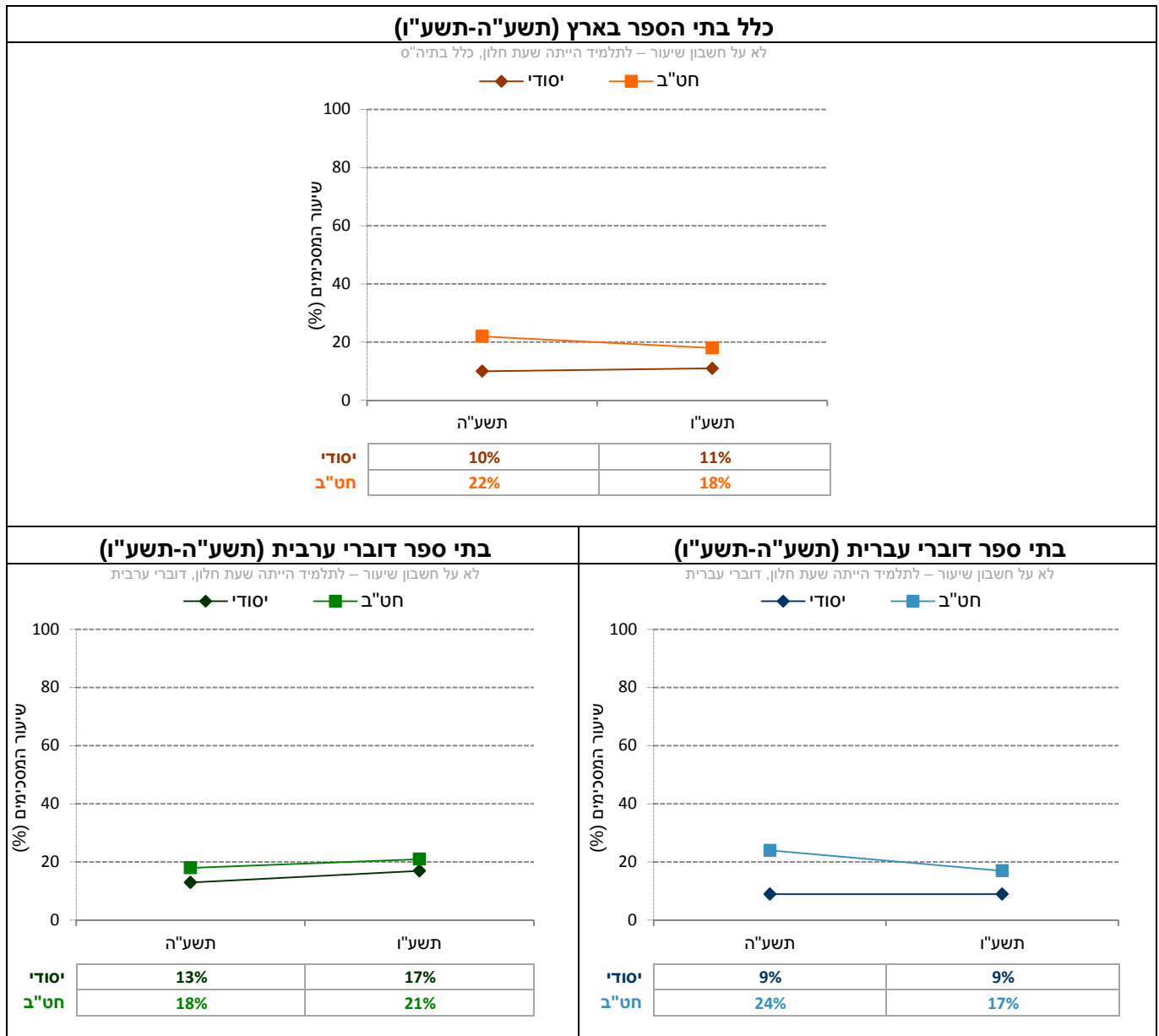
בהמשך נשאלו המורים, שדיווחו על קיום שעה פרטנית במהלך יום הלימודים, על חשבון איזה שיעור התקיימה שעה זו. למורים ניתנו ארבע אפשרויות תשובה: "לא על חשבון שיעור - לתלמיד הייתה שעת חלון", "על חשבון שיעור באותו תחום הדעת בו התקיימה השעה הפרטנית", "על חשבון שיעור בתחום דעת אחר", ו-"אחר".

תחילה יוצגו שיעורי המורים שהשיבו כי השעה הפרטנית לא התקיימה על חשבון שיעור (לתלמיד הייתה שעת חלון), בשנים תשע"ה-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט ראו נספח 3.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 150 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "השעה פרטנית לא התקיימה על חשבון שיעור - לתלמיד הייתה שעת חלון" בשנים תשע"ה-תשע"ו עבור מורים ביסודי ובחט"ב (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 150: דיווחי המורים על אפשרות התשובה: "לא על חשבון שיעור - לתלמיד הייתה שעת חלון" בשנים תשע"ה-תשע"ו

לוח 24 מציג את התפלגות דיווחי מורים ביסודי ובחט"ב על אפשרויות התשובה לשאלה: "על חשבון איזה שיעור התקיימה השעה הפרטנית":

לוח 24: התפלגות דיווחי המורים ביסודי ובחט"ב על אפשרויות התשובה לשאלה: "על חשבון איזה שיעור התקיימה השעה הפרטנית" בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית*

על חשבון איזה שיעור התקיימה השעה הפרטנית	שלב חינוך	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
לא על חשבון שיעור- לתלמיד הייתה שעת חלון	יסודי	11%	9%	17%
	חט"ב	18%	17%	21%
על חשבון שיעור באותו תחום הדעת בו בוצעה השעה הפרטנית	יסודי	51%	49%	56%
	חט"ב	48%	43%	62%
על חשבון שיעור בתחום דעת אחר	יסודי	39%	42%	27%
	חט"ב	34%	40%	17%

* התפלגות הדיווחים היא מקרב המורים שציינו כי מועד הקיום של השעה הפרטנית היה במהלך שעות הלימודים

15.1.2.4 עמדות כלפי שעות פרטניות ב"אופק חדש" – דיווחי מורים המשתתפים ב"אופק חדש"

המורים המשתתפים ברפורמת "אופק חדש" נשאלו על עמדותיהם כלפי השעות הפרטניות, שהוקצו להם במסגרת "אופק חדש". בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. בשנתיים בהן נבדקו עמדות המורים כלפי השעות הפרטניות לא נצפו כמעט הבדלים בדיווחי המורים בין השנים תשע"ה-תשע"ו. בשל כך נתוני ההיגדים לאורך שנים לא מוצגים בדוח הנוכחי וניתן לעיין בהשוואות לאורך שנים בנספח 3.

להלן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שלב חינוך עבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: עמדות כלפי שעות פרטניות
תפיסת ההוראה והתרומה של השעות הפרטניות
א. "בזכות השעות הפרטניות אתה מכיר יותר טוב את היכולות הלימודיות של התלמידים"
ב. "השעות הפרטניות עזרו לך לחזק את הקשר האישי עם התלמידים"
ג. "בשעות הפרטניות אתה משתמש באסטרטגיות הוראה שונות מאלו שבהן אתה משתמש בכיתה"
כלים ומסוגלות להוראה פרטנית
ד. "אתה חש שיש בידך כלים ומיומנויות להוראה פרטנית"
ה. "בשעות הפרטניות <u>לא</u> עולות סוגיות שקשה לך להתמודד איתן" ***
ו. "היית מעוניין בפיתוח מקצועי נוסף באשר לאופן ההוראה בשעה הפרטנית" ***

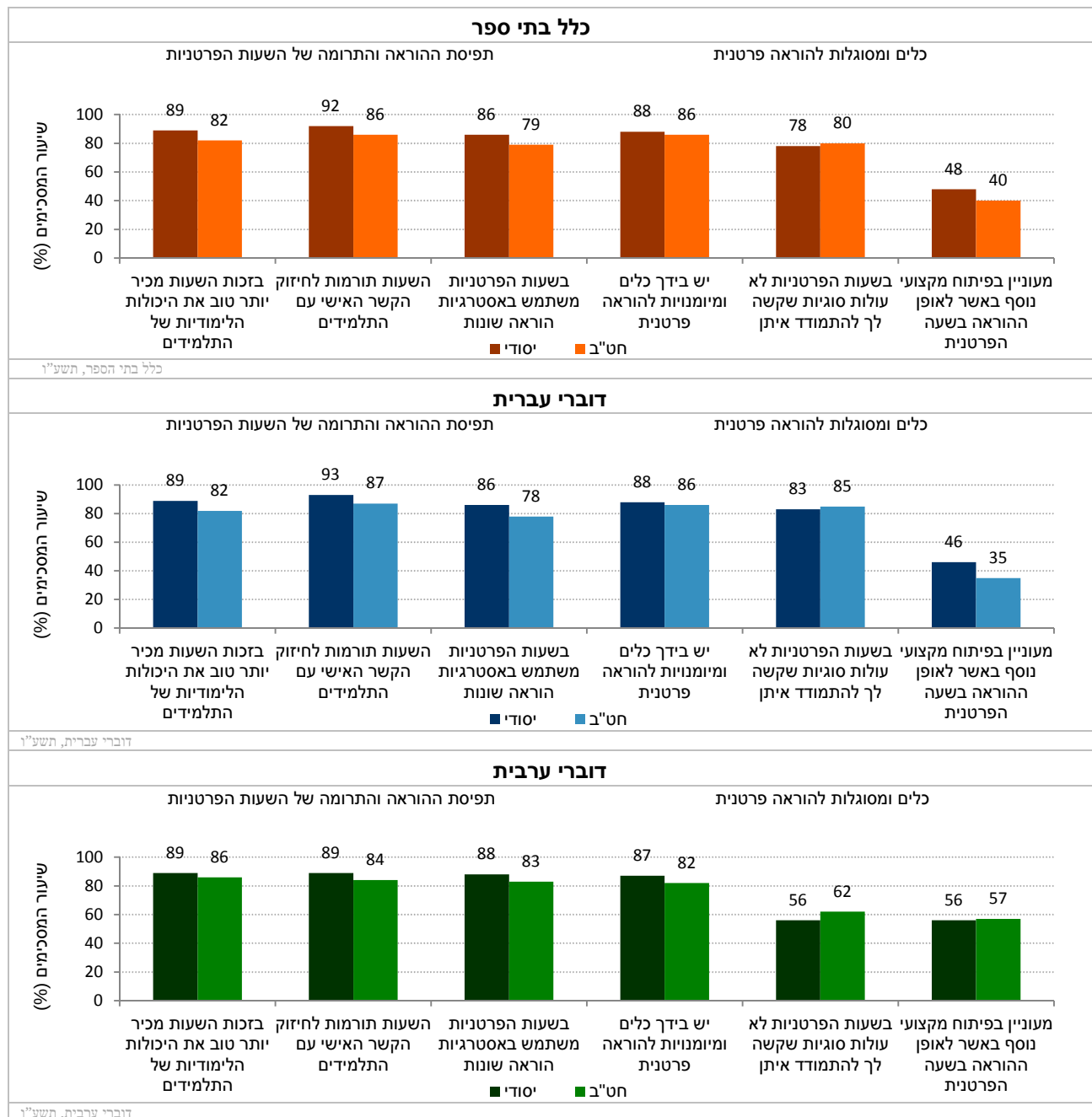
* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

** סולם התשובות היה "כן" או "לא". בתרשים מוצג שיעור העונים "כן".

*** נוסח ההיגד בשאלון היה "בשעות הפרטניות עולות סוגיות שקשה לך להתמודד אתן". לצורך הדיווח נוסח ההיגד מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים.

בתרשים 151 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים בעמדות כלפי שעות פרטניות ב'אופק חדש' בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 151: דיווחי המורים המשתתפים ב"אופק חדש" על שעות פרטניות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)*

15.1.3 שעות השהייה ב"אופק חדש" – דיווחי מורים המשתתפים ב"אופק חדש"

בתת-הפרקים שלעיל, הוצגו נתונים על מידת היישום של השעות הפרטניות בבתי הספר ועל עמדות המורים כלפיהן. אחד הרכיבים המרכזיים הנוספים ב"אופק חדש" הן שעות השהייה. כפי שנכתב לעיל, במסגרת הרפורמה הוקצו למורה בבית ספר יסודי 5 שעות שהייה, ואילו למורה בחטיבת הביניים הוקצו 9 שעות שהייה. שעות השהייה מיועדות בעיקר להסטת העבודה מהבית לבית הספר וכוללות ישיבות עבודה, הכנת חומרי למידה ותכנון ההוראה, מפגשים פרטניים עם הורים ובדיקת עבודות ומבחנים.

להלן יתוארו עמדות המורים המשתתפים ב"אופק חדש" כלפי התרומה של שעות השהייה לעבודתם. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה יוצגו נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו. לאחר מכן יוצגו נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שלב חינוך עבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. נתוני ההיגדים נאספו החל משנה"ל תשע"ה.

נתונים אלה נאספו בקרב מורים המשתתפים ברפורמת "אופק חדש" בלבד.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

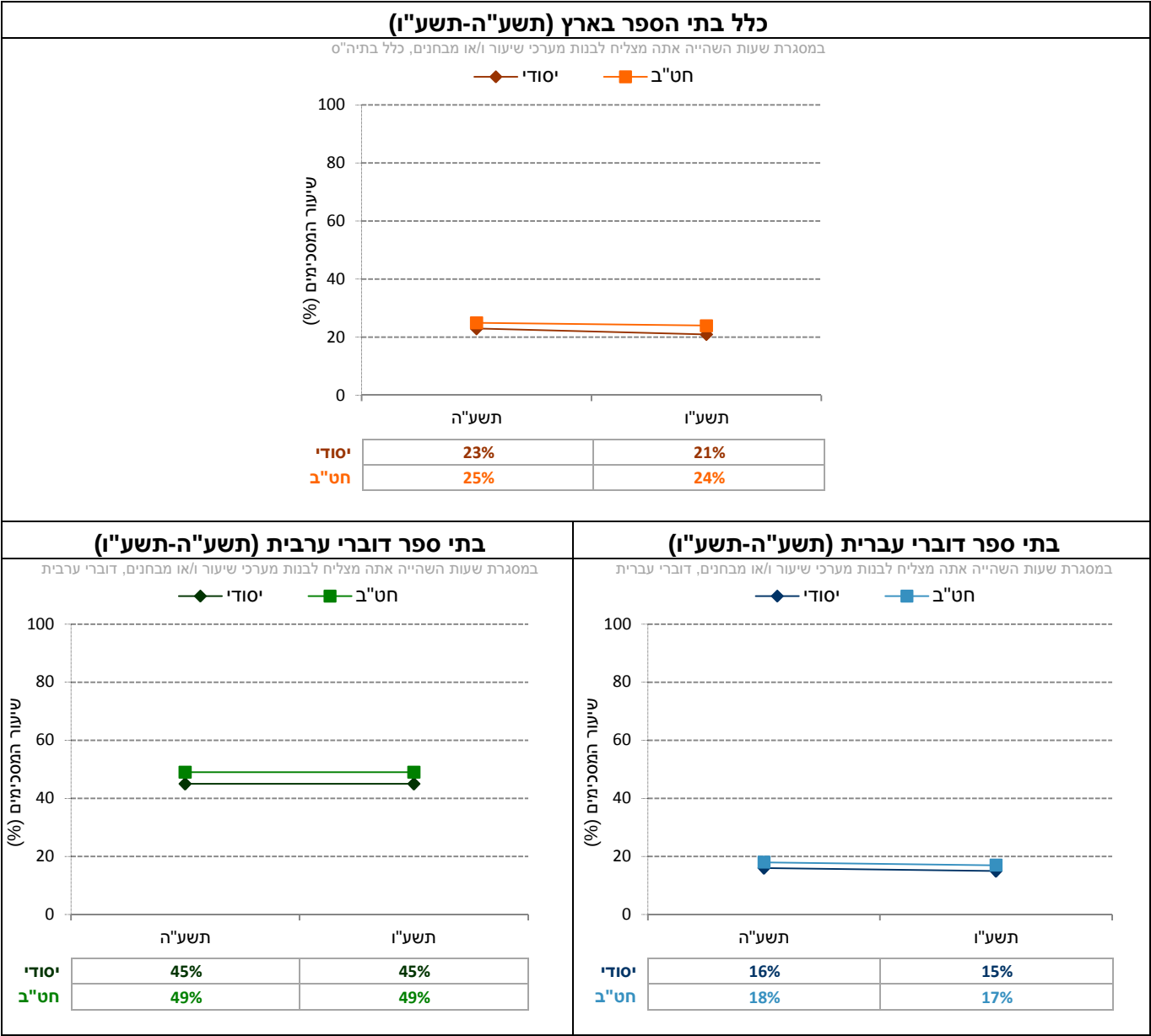
ללא מדד מסכם: עמדות כלפי שעות השהייה ב"אופק חדש"
א. "במסגרת שעות השהייה אתה מצליח לבנות מערכי שיעור ו/או מבחנים"
ב. "במסגרת שעות השהייה אתה מצליח לבדוק עבודות ו/או מבחנים"
ג. "שעות השהייה מאפשרות לך לפנות את שעות אחר הצהריים והערב לעיסוקך האישיים"
ד. "שעות השהייה מסייעות לך להכין את עצמך כראוי לשיעורים"

* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 152 מוצגים נתוני ההיגד "במסגרת שעות השהייה אתה מצליח לבנות מערכי שיעור ו/או מבחנים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

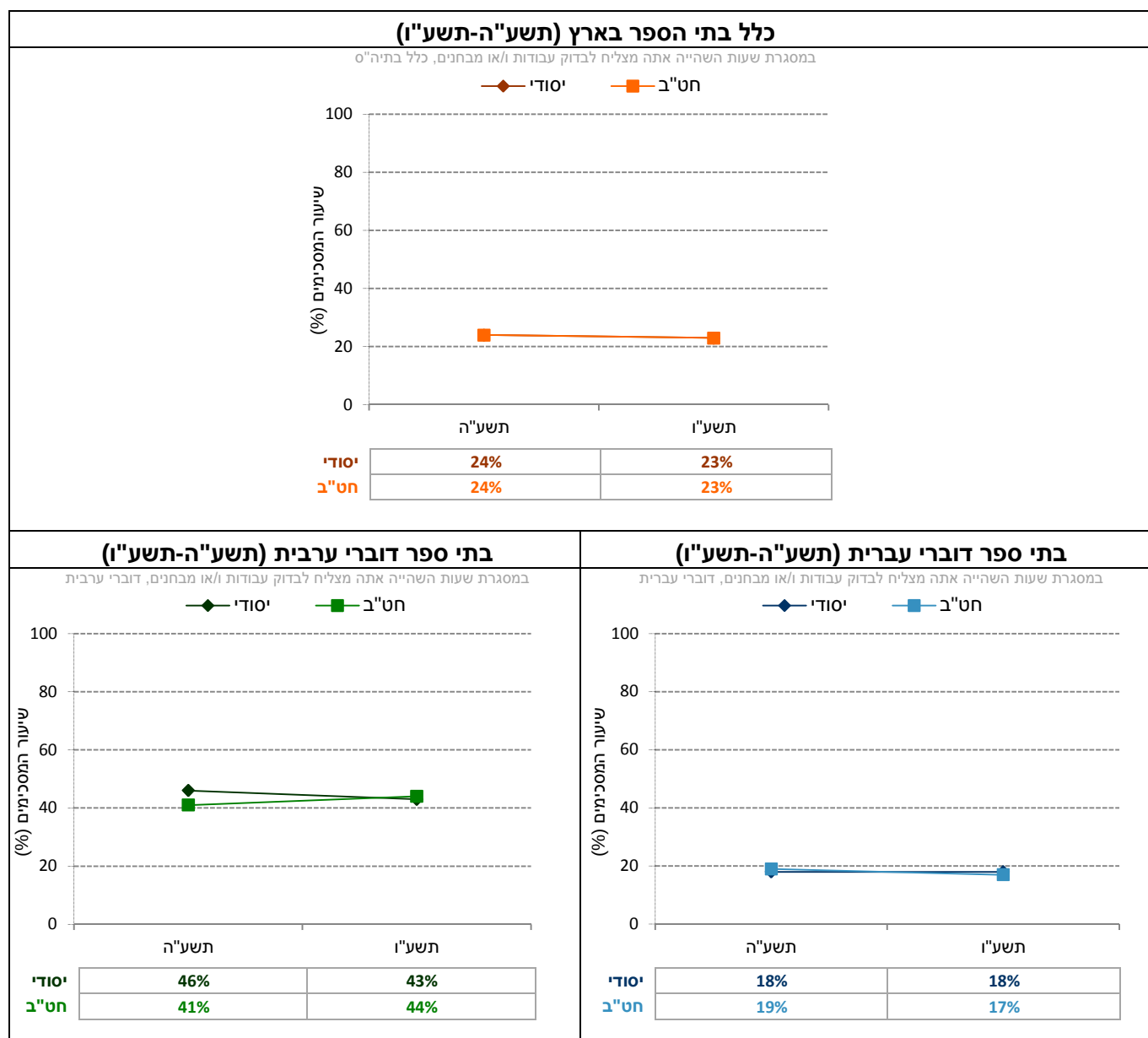
תרשים 152: דיווחי המורים על ההיגד "במסגרת שעות השהייה אתה מצליח לבנות מערכי שיעור ו/או מבחנים": נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 153 מוצגים נתוני ההיגד "במסגרת שעות השהייה אתה מצליח לבדוק עבודות ו/או מבחנים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

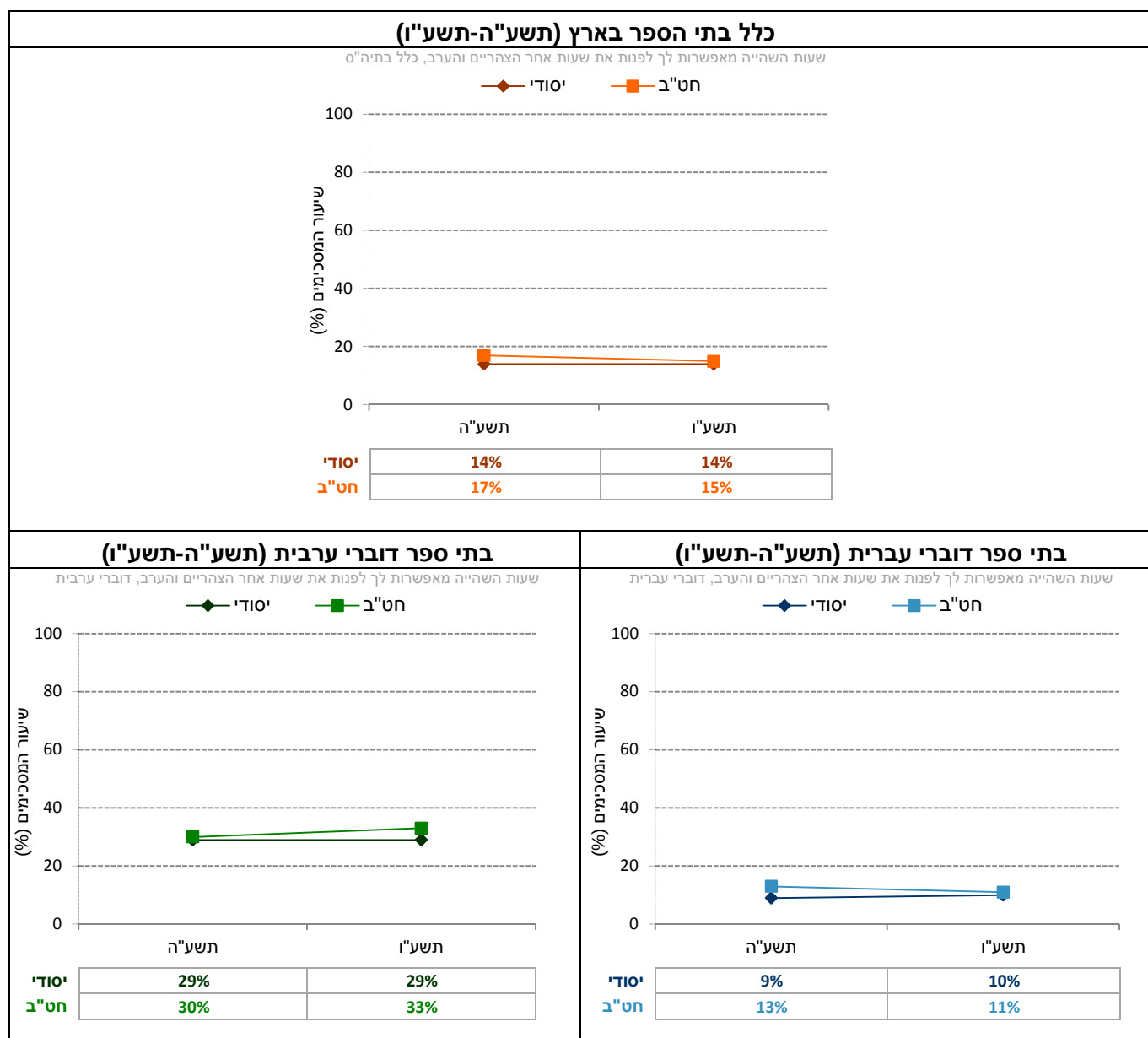
תרשים 153: דיווחי המורים על ההיגד "במסגרת שעות השהייה אתה מצליח לבדוק עבודות ו/או מבחנים": נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 154 מוצגים נתוני ההיגד "שעות השהייה מאפשרות לך לפנות את שעות אחר הצהריים והערב לעיסוקך האישיים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

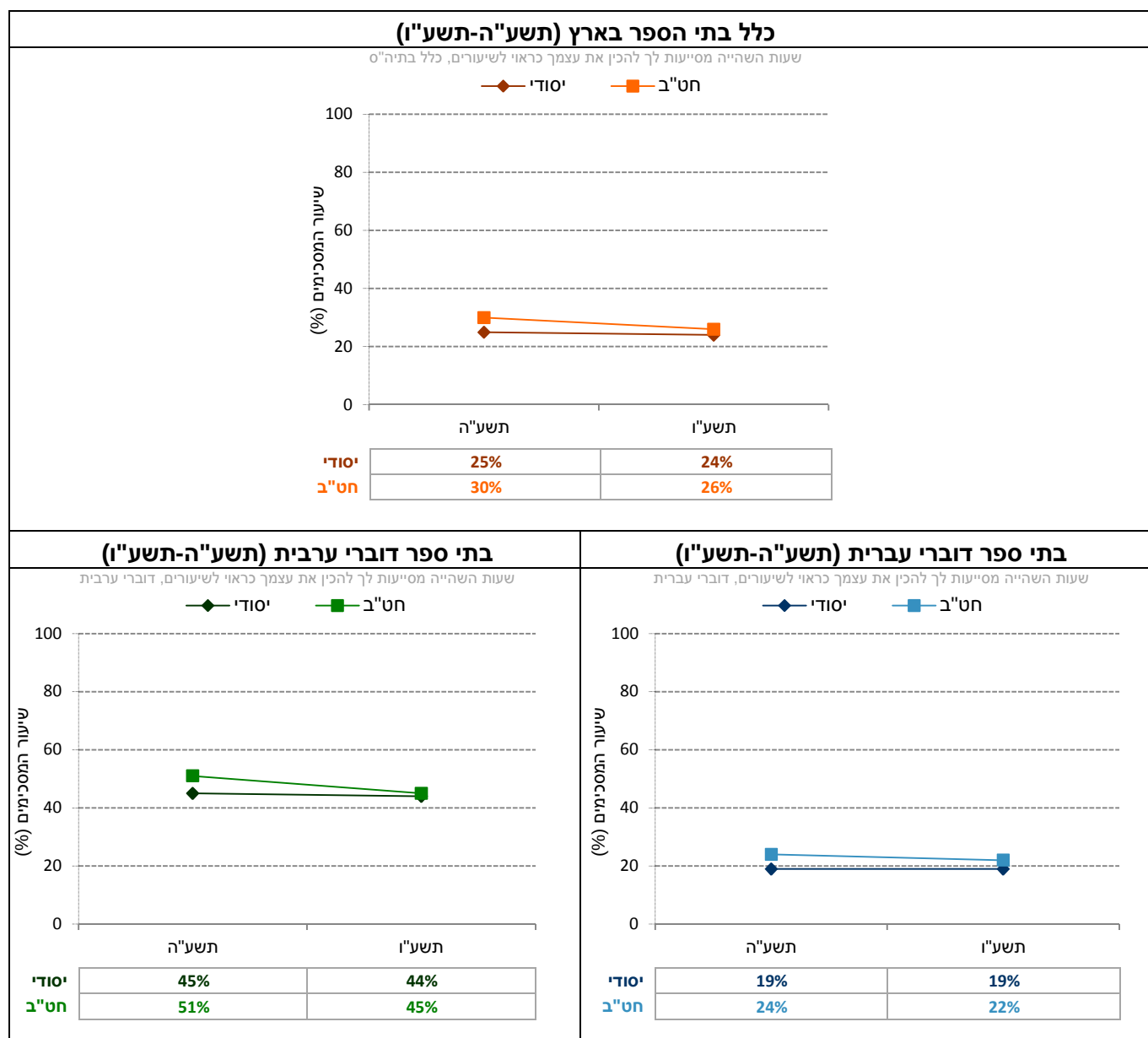
תרשים 154: דיווחי המורים על ההיגד "שעות השהייה מאפשרות לך לפנות את שעות אחר הצהריים והערב לעיסוקך האישיים": נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 155 מוצגים נתוני ההיגד "שעות השהייה מסייעות לך להכין את עצמך כראוי לשיעורים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

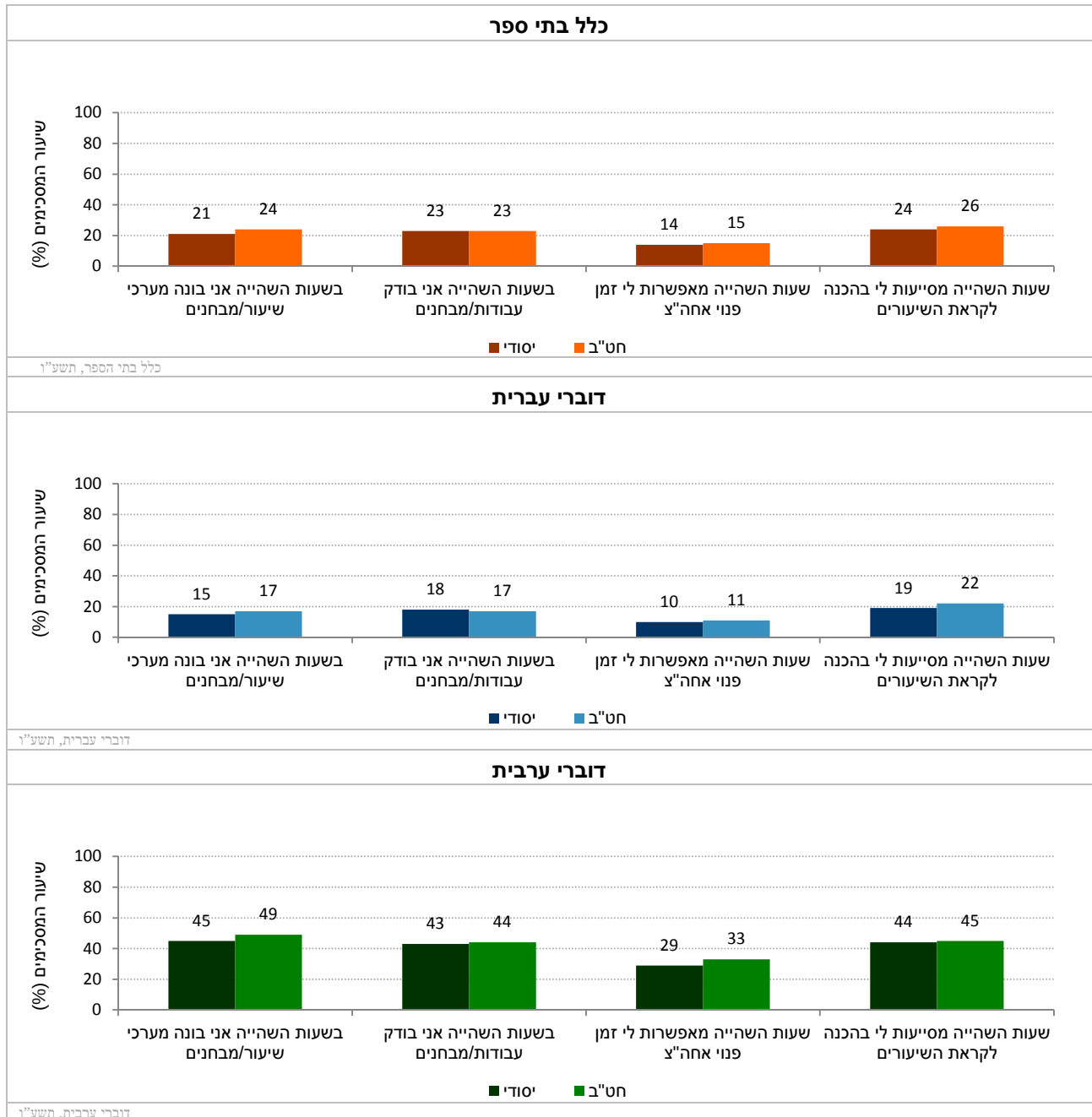
תרשים 155: דיווחי המורים על ההיגד "שעות השהייה מסייעות לך להכין את עצמך כראוי לשיעורים": נתוני המדד המסכם בשנים תשע"ה-תשע"ו

נתוני ההיגדים (תשע"ו)

בתרשים 156 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים בעמדות המורים כלפי התרומה של שעות השהייה ב"אופק חדש" לעבודתם בשנה"ל תשע"ו, לפי שלב חינוך בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 156: דיווחי המורים על שעות השהייה ב"אופק חדש": שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה ושלב חינוך (תשע"ו)

15.2 רפורמת "עוז לתמורה" – דיווחי מורים בחט"ע

"עוז לתמורה" היא רפורמה מערכתית המיושמת בחטיבות העליונות החל מתשע"ב, שמטרתה הן קידום הישגי מערכת החינוך ברמת התלמיד, המורה ובית הספר והעצמת מעמד המורה. מרכיביה העיקריים של הרפורמה הם: עלייה בשכר המורים, שינוי שבוע העבודה של המורים לשבוע בן 40 שעות (הכולל 6 שעות פרטניות, 10 שעות תומכות הוראה ו-24 שעות הוראה פרונטאליות), תגמול מורים מצטיינים, חיזוק מעמד המנהל וטיפול סביבת העבודה של המורים.

בתת-פרק זה מוצגים דיווחי מורים בחטיבות העליונות באשר להיבטים שונים של הרפורמה. נתונים על אודות שביעות הרצון של המורים מן הרפורמה, המלצותיהם לגבי המשך יישומה במערכת ועמדותיהם כלפי השעות תומכות ההוראה וכלפי השעות הפרטניות, נאספו בקרב מורים המשתתפים ברפורמת "עוז לתמורה". ואילו נתונים על אודות יישום השעות הפרטניות, מועד קיומן ועל חשבון אילו שעות התקיימו נאספו בקרב כלל המורים בבית הספר.

יש לציין, כי 51% מבין המורים בחט"ע שהשיבו על השאלון ציינו שהם הצטרפו לרפורמת "עוז לתמורה" (49% בקרב דוברי עברית ו-59% בקרב דוברי ערבית).

15.2.1 שביעות רצון כללית מרפורמת "עוז לתמורה"

להלן נציג את מידת שביעות הרצון של המורים מן הרפורמה, ובהמשך, את המלצתם של המורים למערכת – האם להמשיך ברפורמה או להפסיקה.

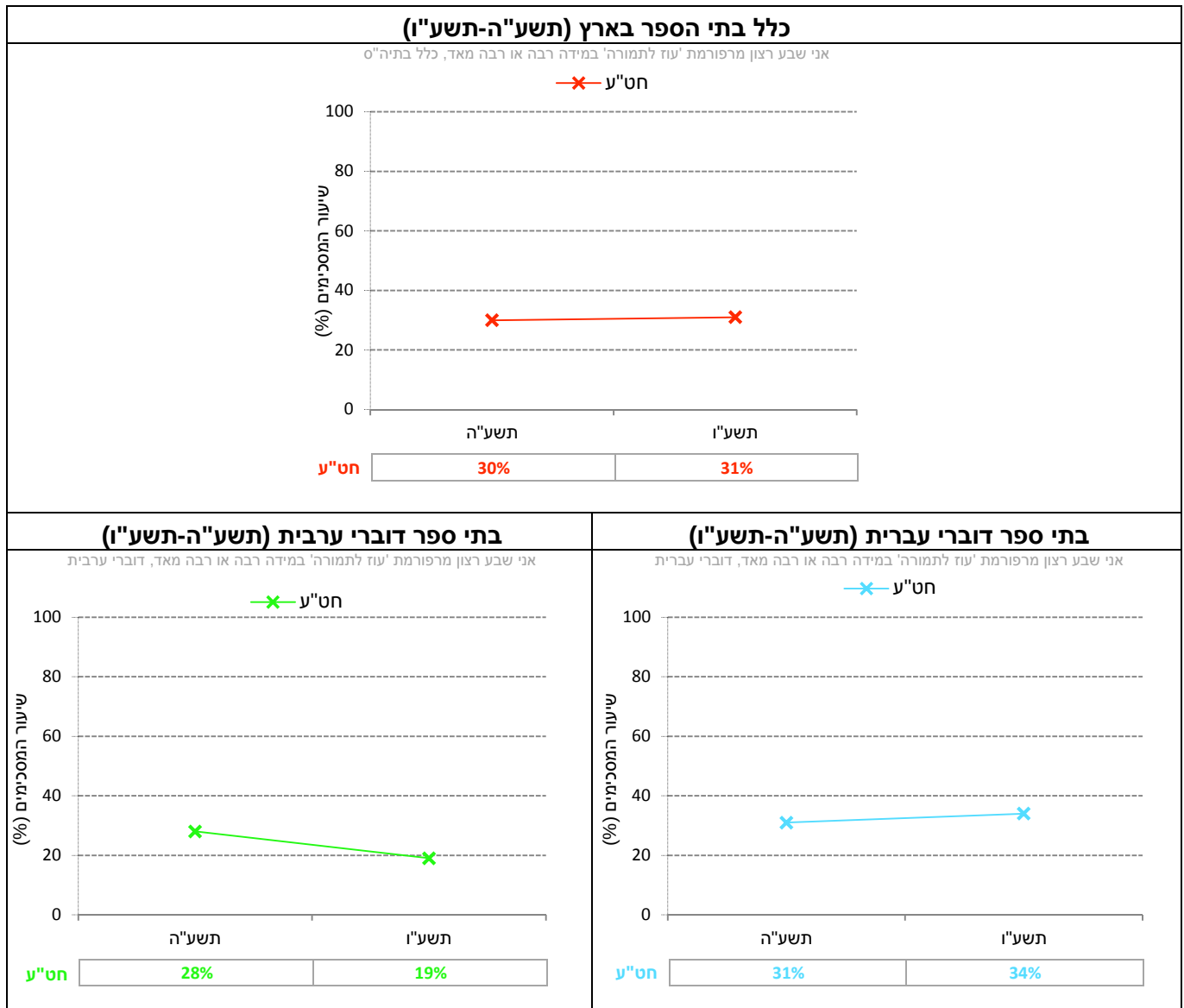
15.2.1.1 שביעות רצון כללית מרפורמת "עוז לתמורה" – דיווחי מורים המשתתפים ב"עוז לתמורה"

המורים המשתתפים ברפורמת "עוז לתמורה" נשאלו באיזו מידה הם שבעי רצון מן הרפורמה. הנתונים נאספו בקרב מורים בחט"ע. להלן יוצגו שיעורי המורים שהשיבו כי הם שבעי רצון מרפורמת "אופק חדש" במידה רבה או רבה מאד, בשנים תשע"ה-תשע"ו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט ראו נספח 3.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 157 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "אני שבע רצון מרפורמת 'עוז לתמורה' במידה רבה או רבה מאד" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 157: דיווחי המורים על אפשרות התשובה "אני שבע רצון מרפורמת 'עוז לתמורה' במידה רבה או רבה מאד" בשנים תשע"ה-תשע"ו

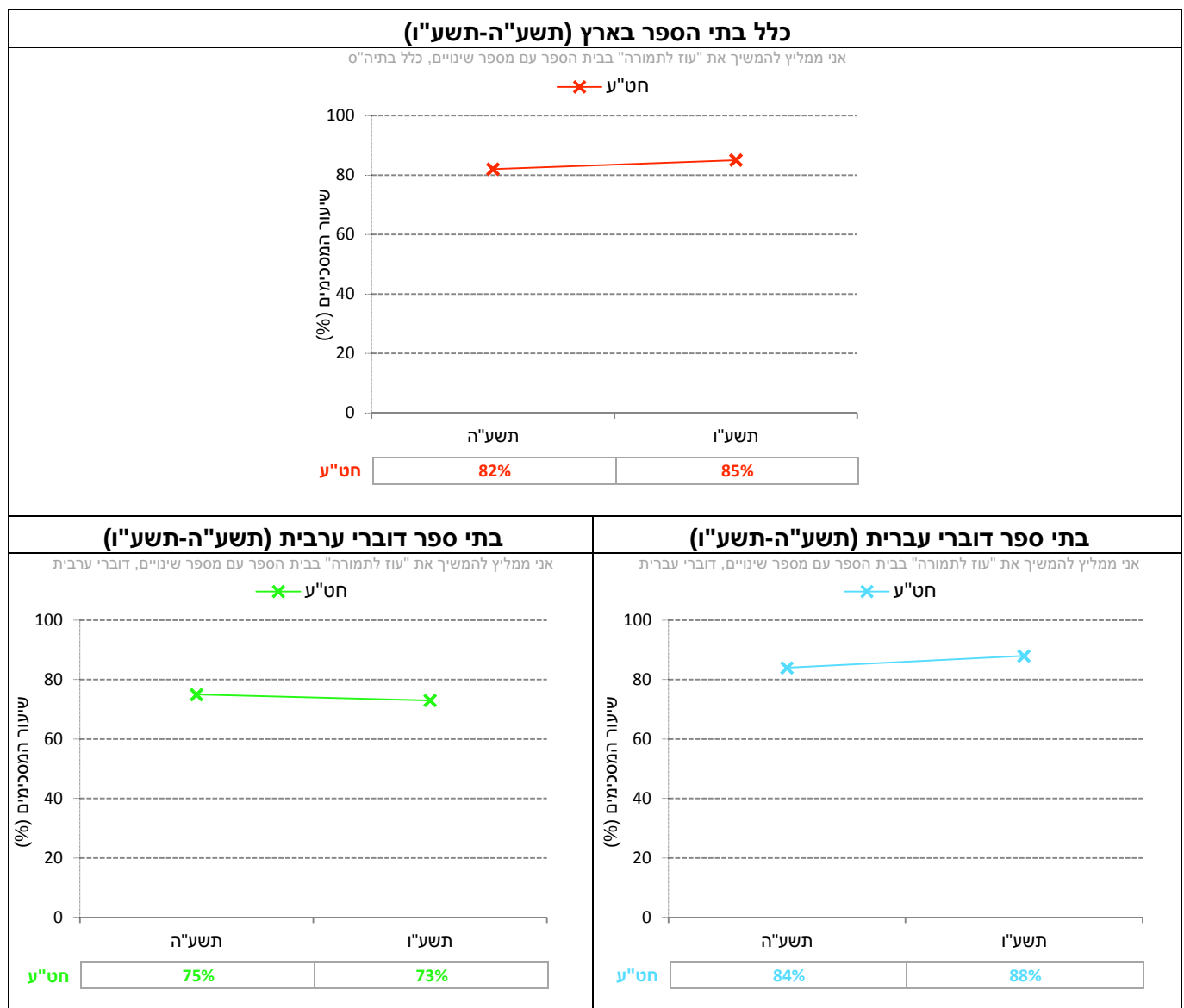
15.2.1.2 המלצת מורים ב"עוז לתמורה" למערכת החינוך באשר להמשך הרפורמה או להפסקתה – דיווחי מורים המשתתפים ב"עוז לתמורה"

המורים המשתתפים ב"עוז לתמורה" נשאלו מהי המלצתם למערכת – האם להמשיך את הרפורמה או להפסיקה. הנתונים נאספו בקרב מורים בחט"ע. תחילה יוצגו שיעורי המורים שהשיבו כי הם ממליצים להמשיך את "עוז לתמורה" בבית הספר עם מספר שינויים או כפי שהוא, בשנים תשע"ה-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט ראו נספח 3.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 158 מוצג חיבור נתוני שתי אפשרויות התשובה: "אני ממליץ להמשיך את 'עוז לתמורה' בבית הספר עם מספר שינויים" ו-"אני ממליץ להמשיך את 'עוז לתמורה' בבית הספר כפי שהוא" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 158: דיווחי המורים על שתי אפשרויות התשובה "אני ממליץ להמשיך את 'עוז לתמורה' בבית הספר עם מספר שינויים או כפי שהוא" בשנים תשע"ה-תשע"ו

בלוח 25 מוצגת התפלגות תשובות המורים לשאלה: אילו הדבר היה בידך, האם היית ממליץ למערכת להמשיך או להפסיק את "עוז לתמורה":

לוח 25: התפלגות תשובות מורים ב"עוז לתמורה" על אפשרויות התשובה לשאלה "אילו הדבר היה נתון בידך האם היית ממליץ למערכת להמשיך או להפסיק את 'עוז לתמורה' בחלוקה לפי שלב חינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית

אילו הדבר היה נתון בידך האם היית ממליץ למערכת (להפסיק או להמשיך את "עוז לתמורה")	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
להפסיק את עוז לתמורה בבית הספר ולחזור למתכונת העבודה הקודמת לפני הרפורמה	15%	12%	27%
להמשיך את עוז לתמורה בבית הספר כפי שהוא	15%	16%	12%
להמשיך את עוז לתמורה בבית הספר עם מספר שינויים	70%	72%	61%

15.2.2 שעות פרטניות ב"עוז לתמורה" – דיווחי כלל המורים בחט"ע

כאמור, במסגרת רפורמת "עוז לתמורה" הוקצו למורים בחטיבות העליונות 6 שעות פרטניות. השעות הפרטניות מיועדות לעבודה עם קבוצה המונה עד 5 תלמידים, ותוכנן נקבע על-ידי בית הספר. שעות פרטניות בקבוצות קטנות מאפשרות למורה להגיע לכל תלמיד ותלמיד ולמקד אותו בלמידה, וכן מסייעות לתלמיד לפתח מיומנויות של למידה עצמית ולקבל אחריות רבה יותר על תהליך הלמידה.

בחלק זה נבקש לבחון היבטים שונים של הוראה פרטנית או הוראה בקבוצות קטנות ככלי של המורים לקידום היכולת הלימודית של תלמידים מנקודת מבט של כלל המורים.

להלן יוצגו נתונים על אודות קיום השעות הפרטניות, מועדי השעות, עמדות מורים ותלמידים כלפי השעות הפרטניות וכד'.

15.2.2.1 קיום שעות פרטניות – דיווחי כלל המורים בחט"ע

ההיגד שלהלן מבקש לבחון האם מורים קיימו שעות פרטניות בקבוצה קטנה במהלך השבוע שקדם לריאיון. הנתונים מוצגים בחלוקה לפי שלב החינוך בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן נוסח ההיגד כפי שהוצג בשאלון:

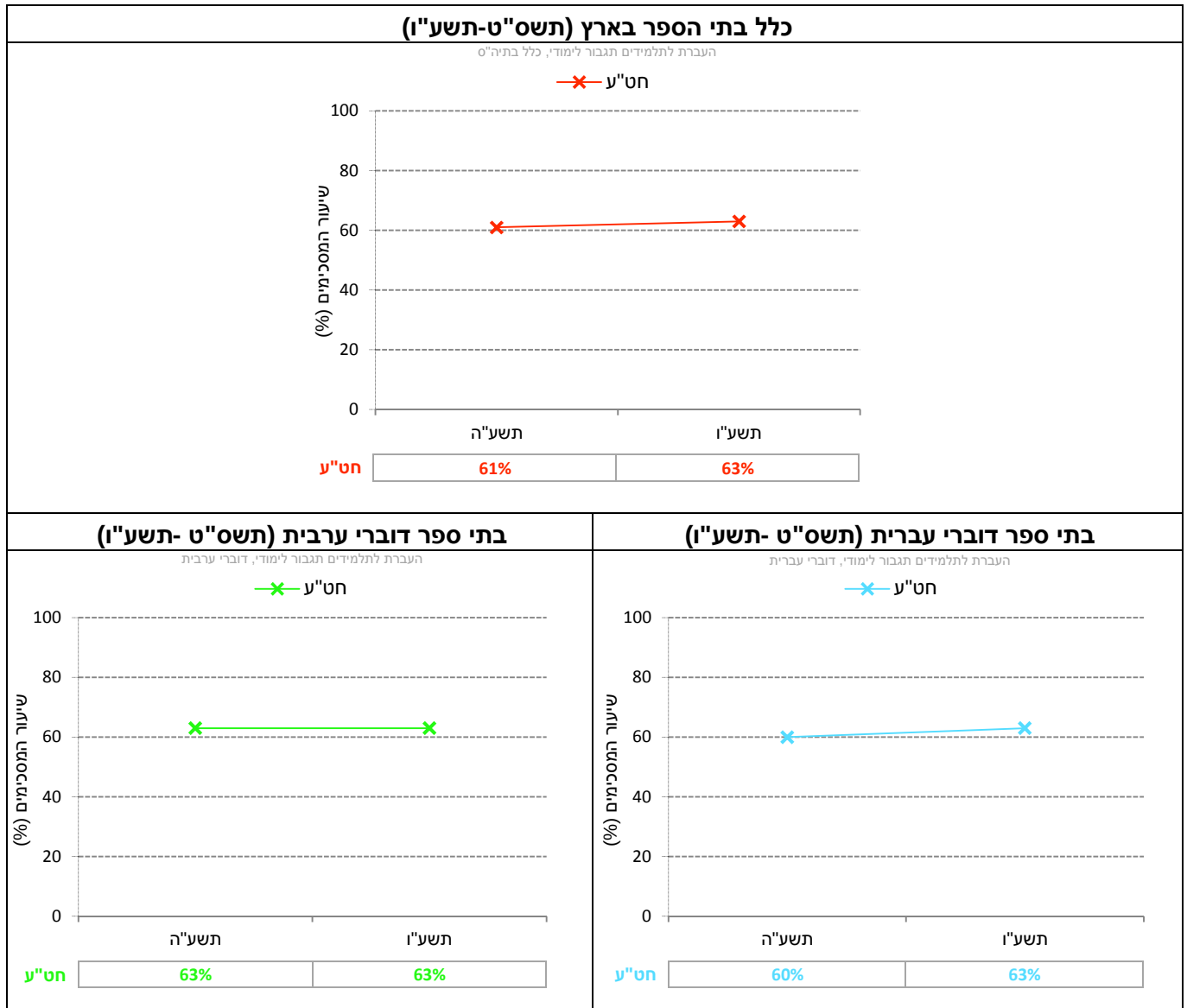
ללא מדד מסכם: קיום שעות פרטניות*
א. "במהלך השבוע האחרון העברת לתלמידים בכיתתך תגבור לימודי/שעות פרטניות בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים"

* סולם התשובות היה "כן" או "לא". בתרשים מוצג שיעור העונים "כן".

השוואה בין שנים של היגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 159 מוצגים נתוני ההיגד "במהלך השבוע האחרון העברת לתלמידים מכיתתך תגבור לימודי/שעות פרטניות בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 159: דיווחי המורים על ההיגד "במהלך השבוע האחרון העברת לתלמידים מכיתתך תגבור לימודי/שעות פרטניות בקבוצות קטנות של עד 5 תלמידים" בשנים תשע"ה-תשע"ו*

15.2.2.2 מועד הקיום של השעות הפרטניות – דיווחי כלל מורים בחט"ע

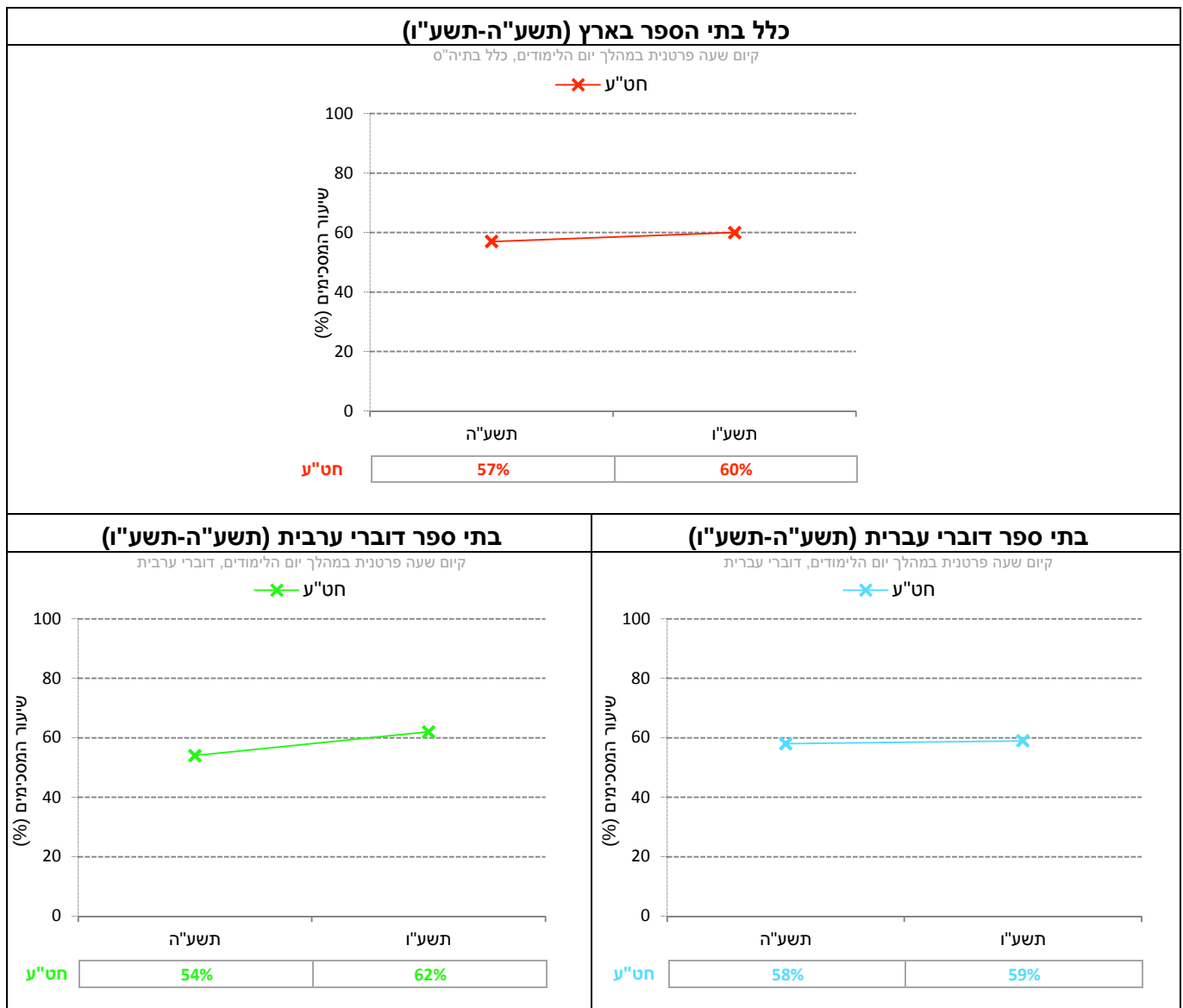
שאלה נוספת עסקה במועד הקיום של השעות הפרטניות. למורים ניתנו שלוש אפשרויות תשובה: "לפני תחילת הלימודים", "במהלך יום הלימודים", ו-"אחרי סיום יום הלימודים", מביניהן הם התבקשו לבחור אפשרות אחת.

תחילה יוצגו שיעורי המורים שהשיבו כי השעות הפרטניות התקיימו במהלך יום הלימודים, בשנים תשע"ה-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט ראו נספח 3.

השוואה לאורך שנים של אפשרות תשובה (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 160 מוצגים נתוני אפשרות התשובה על "קיום שעה פרטנית במהלך יום הלימודים" בשנים תשע"ה-תשע"ו עבור מורים בחט"ע (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 160: דיווחי המורים על אפשרות התשובה: "קיום שעה פרטנית במהלך יום הלימודים" בשנים תשע"ה-תשע"ו

לוח 26 מציג את התפלגות דיווחי המורים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "מתי התקיים התגבור האחרון שהעברת", בשנה"ל תשע"ו.

לוח 26: התפלגות דיווחי המורים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "מתי התקיים התגבור האחרון שהעברת?"
בעבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית

מועד הקיום של השעה הפרטנית	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
לפני תחילת הלימודים	8%	9%	3%
במהלך יום הלימודים	60%	59%	62%
אחרי סיום יום הלימודים	32%	32%	35%

15.2.2.3 קיום השעה הפרטנית במקום שיעור אחר – דיווחי כלל המורים בחט"ע

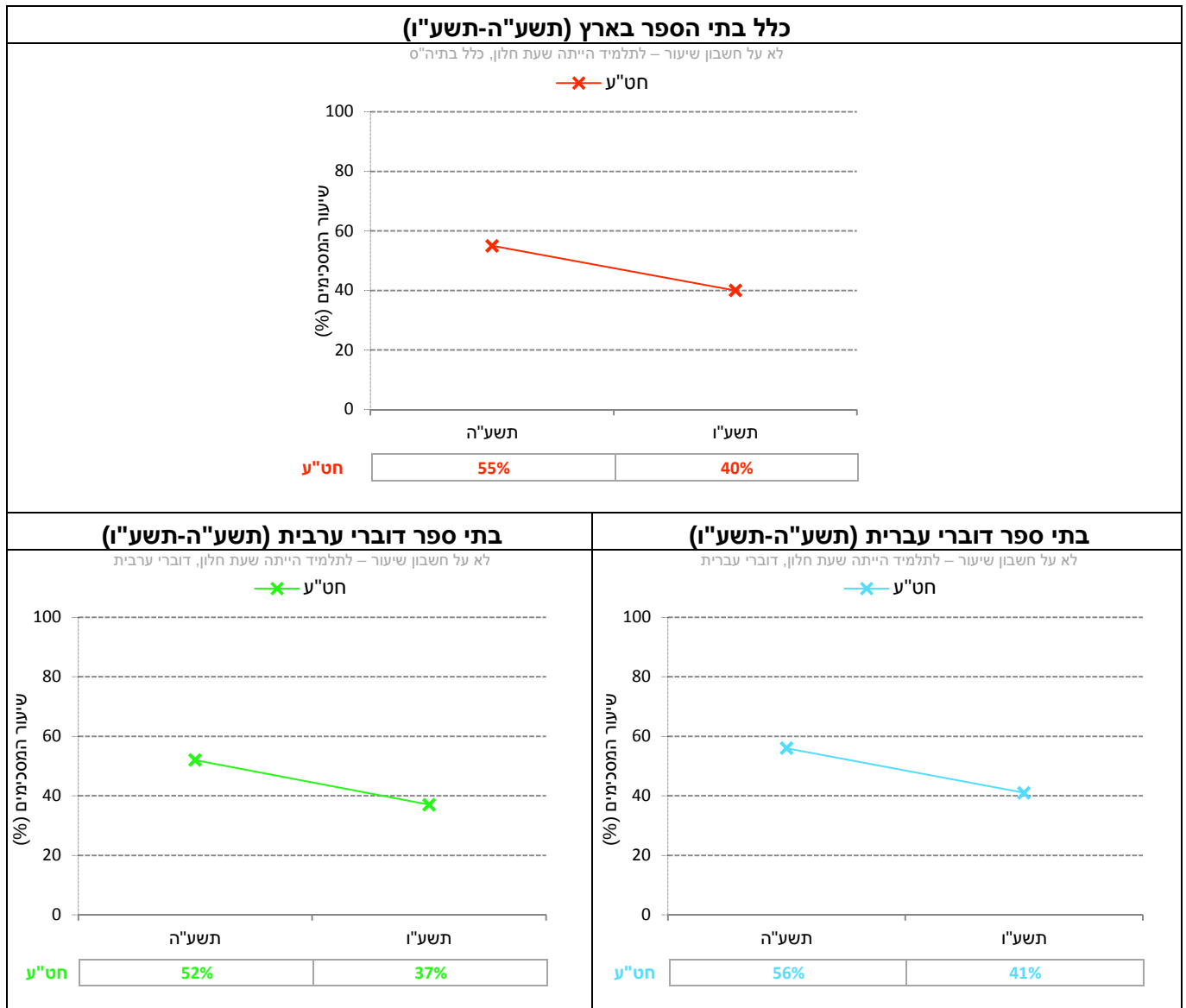
בהמשך נשאלו המורים (שדיווחו כי קיימו את השעה הפרטנית במהלך יום הלימודים), על חשבון איזה שיעור התקיימה שעה זו. למורים ניתנו ארבע אפשרויות תשובה: "לא על חשבון שיעור-לתלמיד הייתה שעת חלון", "על חשבון שיעור באותו תחום הדעת בו התקיימה השעה הפרטנית/תגבור לימודי", "על חשבון שיעור בתחום דעת אחר", ו-"אחר".

תחילה יוצגו שיעורי המורים שהשיבו כי השעה הפרטנית לא התקיימה על חשבון שיעור (לתלמיד הייתה שעת חלון), בשנים תשע"ה-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. לפירוט ראו נספח 3.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 161 מוצגים נתוני אפשרות התשובה "לא על חשבון שיעור" לתלמיד הייתה שעת חלון" בשנים תשע"ה-תשע"ו עבור מורים בחט"ע (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 161: דיווחי המורים על אפשרות התשובה: "לא על חשבון שיעור" לתלמיד הייתה שעת חלון" בשנים תשע"ה-תשע"ו

לוח 27 מציג את התפלגות דיווחי מורים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "על חשבון איזה שיעור התקיימה שעה זו".

לוח 27: התפלגות דיווחי המורים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "על חשבון איזה שיעור התקיימה שעה זו"

על חשבון איזה שיעור התקיימה השעה הפרטנית	כלל בתי"ס	בתי"ס דוברי ערבית	בתי"ס דוברי ערבית
לא על חשבון שיעור-לתלמיד הייתה שעת חלון	40%	41%	37%
על חשבון שיעור באותו תחום הדעת בו בוצעה השעה הפרטנית/תגבור לימודי	30%	29%	38%
על חשבון שיעור בתחום דעת אחר	30%	31%	25%

* התפלגות הדיווחים היא מקרב המורים שצינו כי מועד הקיום של השעה הפרטנית היה במהלך שעות הלימודי.

15.2.2.4 עמדות כלפי שעות פרטניות ב"עוז לתמורה" – דיווחי מורים המשתתפים ב"עוז לתמורה"

המורים המשתתפים ברפורמת "עוז לתמורה" נשאלו על עמדותיהם כלפי השעות הפרטניות, שהוקצו להם במסגרת "עוז לתמורה". בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד.

בשנתיים בהם נבדקו עמדות המורים כלפי השעות הפרטניות לא נצפו כמעט הבדלים בדיווחי המורים בין השנים תשע"ה-תשע"ו. בשל כך נתוני ההיגדים לאורך שנים לא מוצגים בדוח הנוכחי וניתן לעיין בהשוואות לאורך שנים בנספח 3.

להלן יוצגו נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שלב חינוך עבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: עמדות כלפי שעות פרטניות
תפיסת ההוראה והתרומה של השעות הפרטניות
א. "בזכות השעות הפרטניות אתה מכיר יותר טוב את היכולות הלימודיות של התלמידים"
ב. "השעות הפרטניות עזרו לך לחזק את הקשר האישי עם התלמידים"
ג. "בשעות הפרטניות אתה משתמש באסטרטגיות הוראה שונות מאלו שבהן אתה משתמש בכיתה"
כלים ומסוגלות להוראה פרטנית
ד. "אתה חש שיש בידך כלים ומיומנויות להוראה פרטנית"
ה. "בשעות הפרטניות לא עולות סוגיות שקשה לך להתמודד איתן"
ו. "היית מעוניין בפיתוח מקצועי נוסף באשר לאופן ההוראה בשעה הפרטנית"

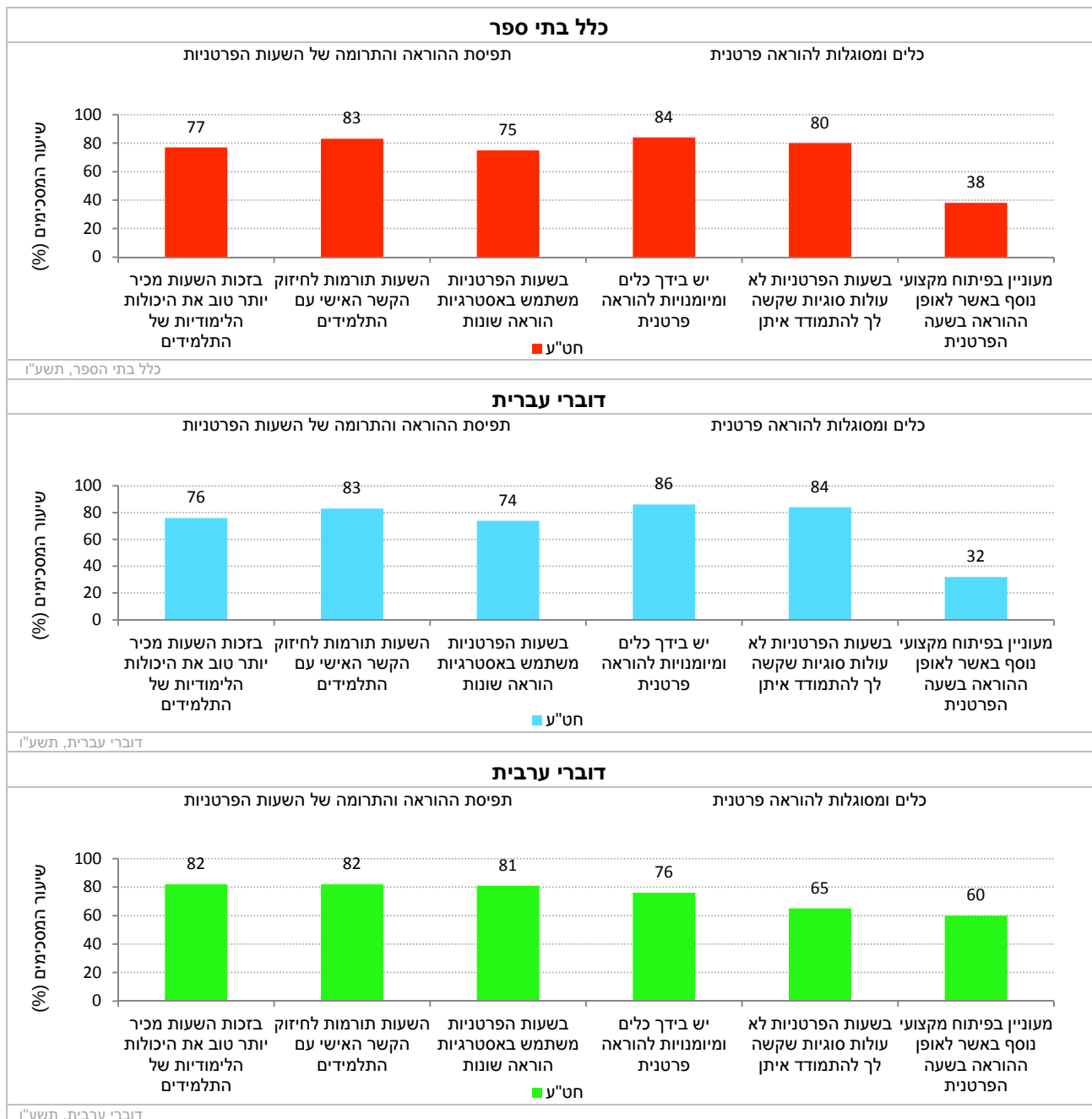
* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

** סולם התשובות היה "כן" או "לא". בתרשים מוצג שיעור העונים "כן".

*** נוסח ההיגד בשאלון היה "בשעות הפרטניות עולות סוגיות שקשה לך להתמודד אתן". לצורך הדיווח נוסח ההיגד מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים

בתרשים 162 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים ב"שעות פרטניות ב'עוז לתמורה'" בשנה"ל תשע"ו, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 162: דיווחי המורים על השעות הפרטניות ב"עוז לתמורה": שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ו)

15.2.3 שעות תומכות הוראה ב"עוז לתמורה" – דיווחי מורים המשתתפים ב"עוז לתמורה"

בתת-הפרקים שלעיל, הוצגה מידת היישום של השעות הפרטניות בחטיבות העליונות ועמדות המורים כלפיהן. אחד הרכיבים המרכזיים הנוספים ב"עוז לתמורה" הן השעות תומכות ההוראה. כידוע, במסגרת הרפורמה הוקצו למורה בחטיבה העליונה 10 שעות תומכות הוראה. השעות תומכות ההוראה מיועדות בעיקר להסטת העבודה מהבית לבית הספר וכוללות ישיבות עבודה, הכנת חומרי למידה ותכנון ההוראה, מפגשים פרטניים עם הורים ובדיקת עבודות ומבחנים.

להלן יתוארו עמדות המורים המשתתפים ברפורמת "עוז לתמורה" כלפי התרומה של השעות תומכות ההוראה לעבודתם. בנושא זה לא חושב מדד מסכם, והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה יוצגו נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו. לאחר מכן יוצגו נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שלב חינוך עבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. נתוני ההיגדים נאספו החל משנה"ל תשע"ה.

נתונים אלה נאספו בקרב מורים בחט"ע, שצינו כי השתתפו ב"עוז לתמורה".

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

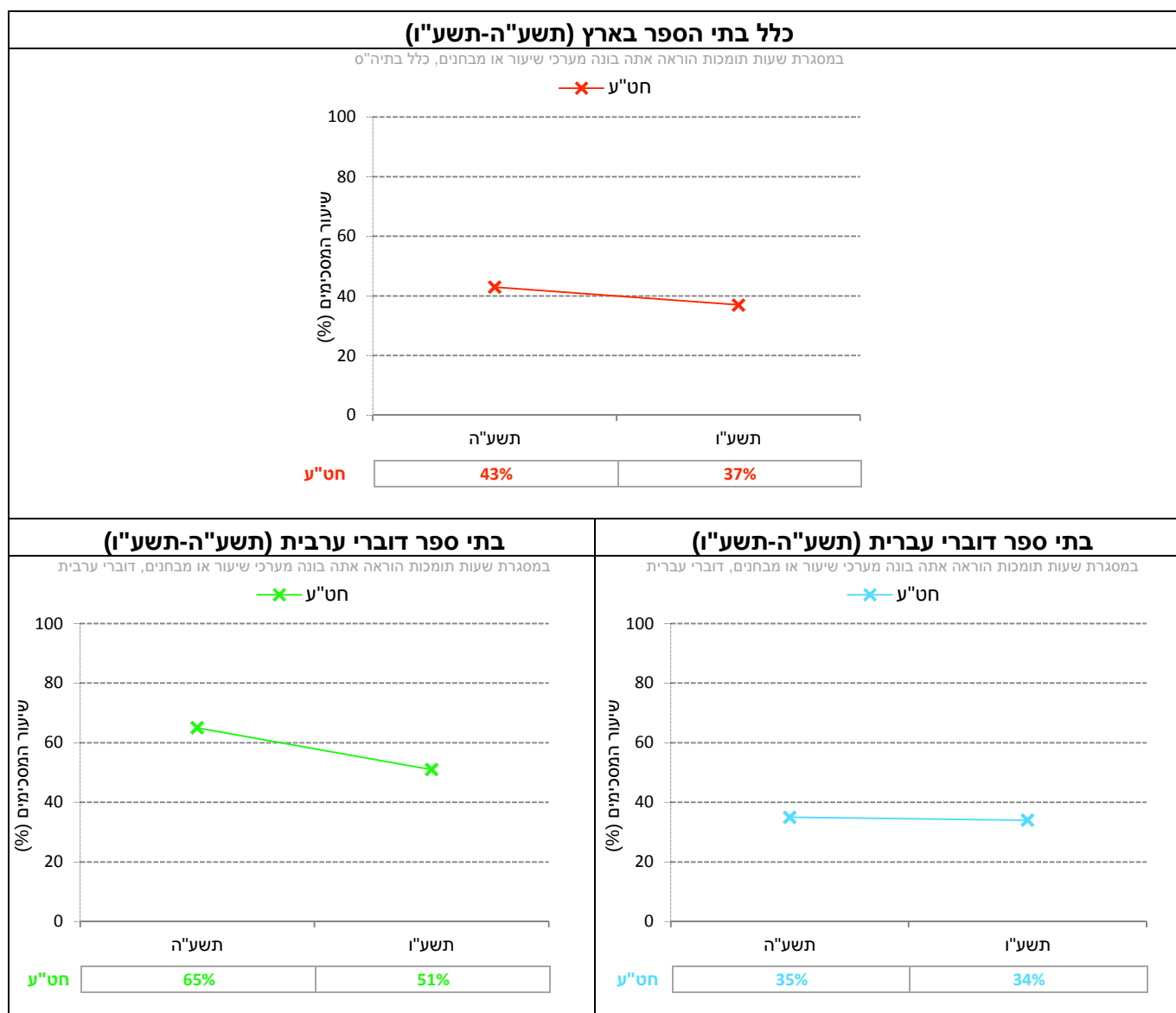
ללא מדד מסכם: עמדות כלפי שעות תומכות הוראה ב"עוז לתמורה"
א. "במסגרת השעות תומכות ההוראה אתה מצליח לבנות מערכי שיעור ו/או מבחנים"
ב. "במסגרת השעות תומכות ההוראה אתה מצליח לבדוק עבודות ו/או מבחנים"
ג. "השעות תומכות ההוראה מאפשרות לך לפנות את שעות אחר הצהריים והערב לעיסוקך האישיים"
ד. "השעות תומכות ההוראה מסייעות לך להכין את עצמך כראוי לשיעורים"

* סולם התשובות להיגד היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 163 מוצגים נתוני ההיגד "במסגרת השעות תומכות ההוראה אתה מצליח לבנות מערכי שיעור ו/או מבחנים" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

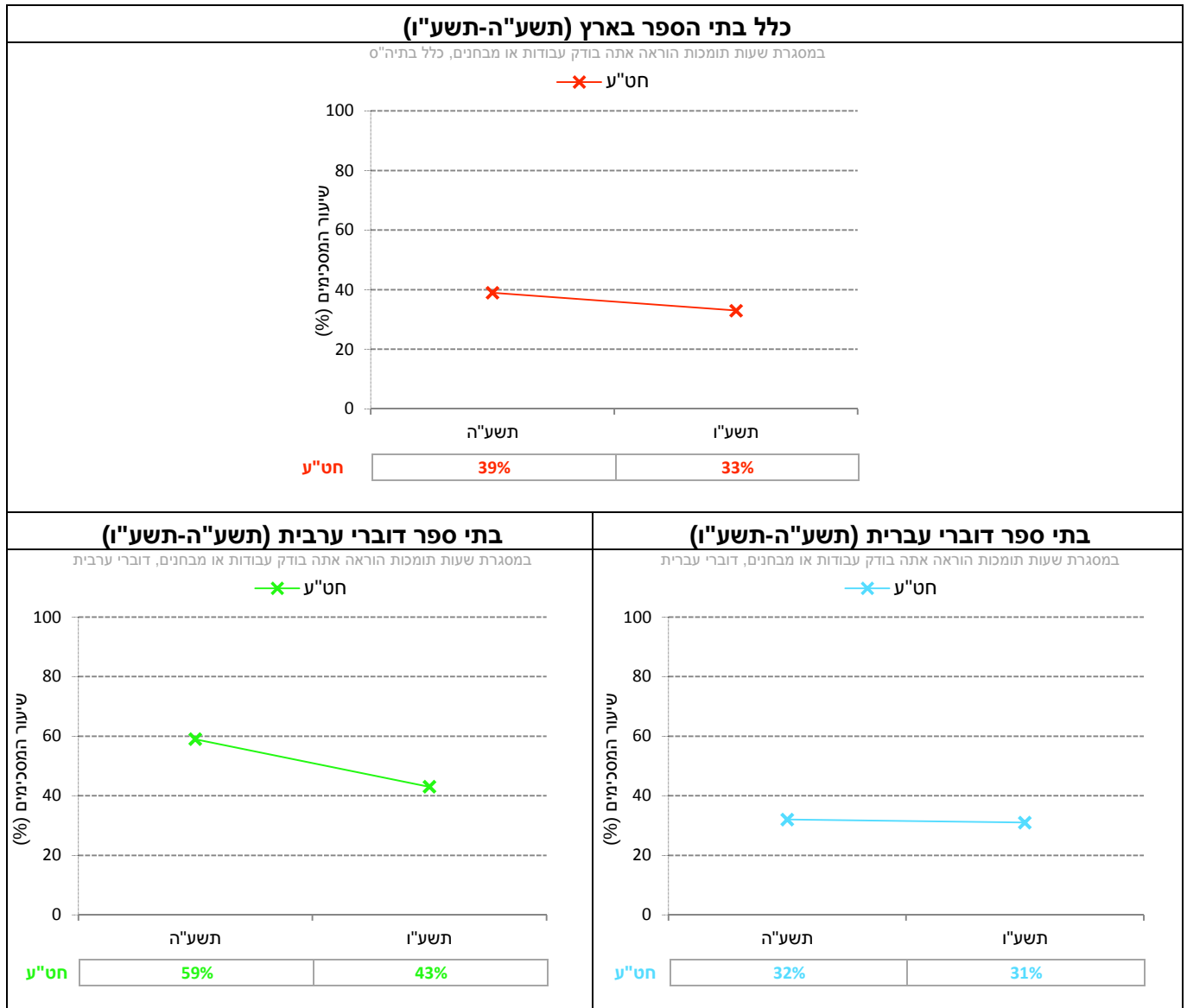
תרשים 163: דיווחי מורים בחט"ע על ההיגד: "במסגרת השעות תומכות ההוראה אתה מצליח לבנות מערכי שיעור ו/או מבחנים" בשנים תשע"ה-תשע"ו*

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 164 מוצגים נתוני ההיגד "במסגרת השעות תומכות ההוראה אתה מצליח לבדוק עבודות ו/או מבחנים" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

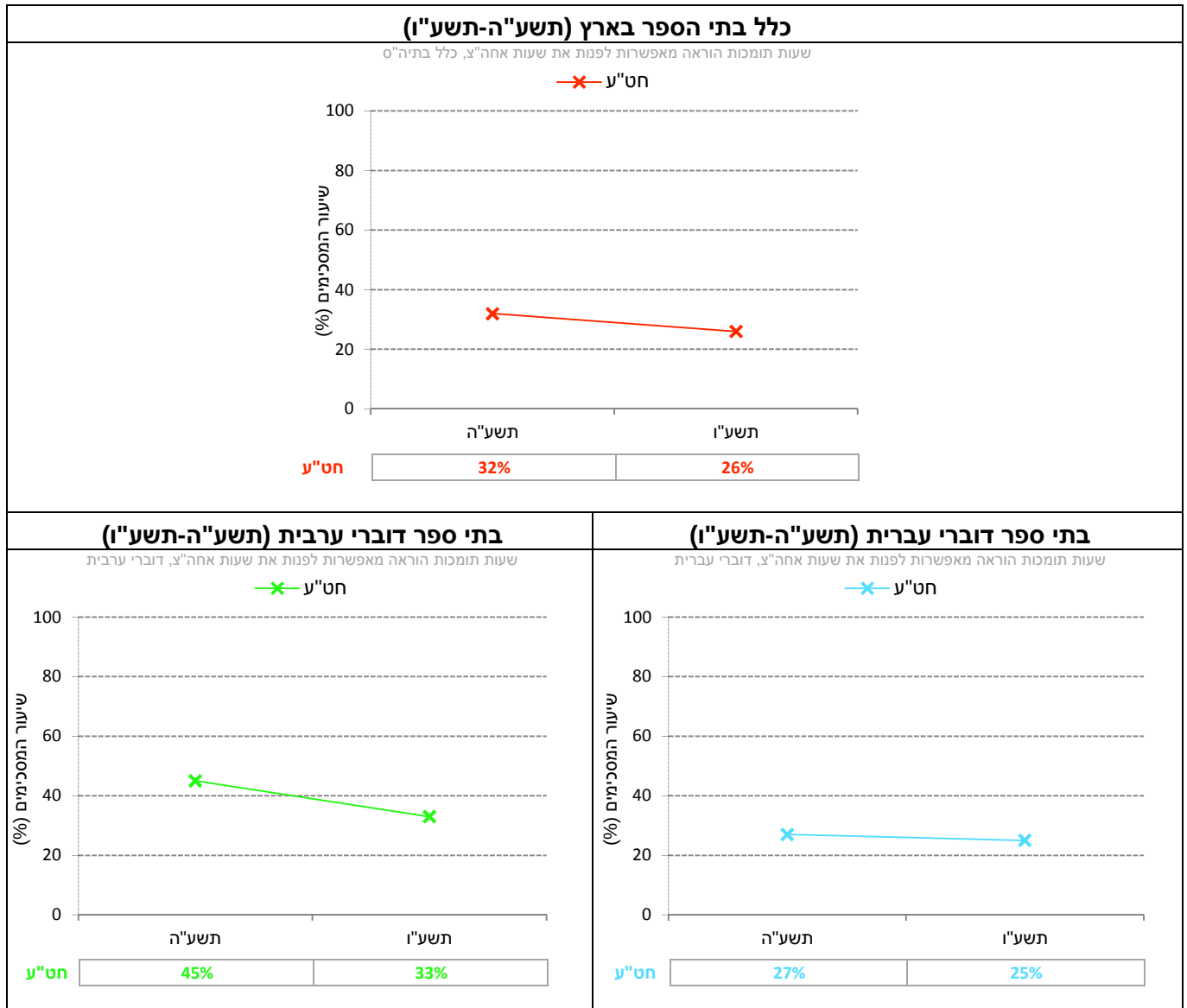
תרשים 164: דיווחי מורים בחט"ע על ההיגד: "במסגרת השעות תומכות ההוראה אתה מצליח לבדוק עבודות ו/או מבחנים" בשנים תשע"ה-תשע"ו*

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 165 מוצגים נתוני ההיגד "השעות תומכות ההוראה מאפשרות לך לפנות את שעות אחר הצהריים והערב לעיסוקיך האישיים" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

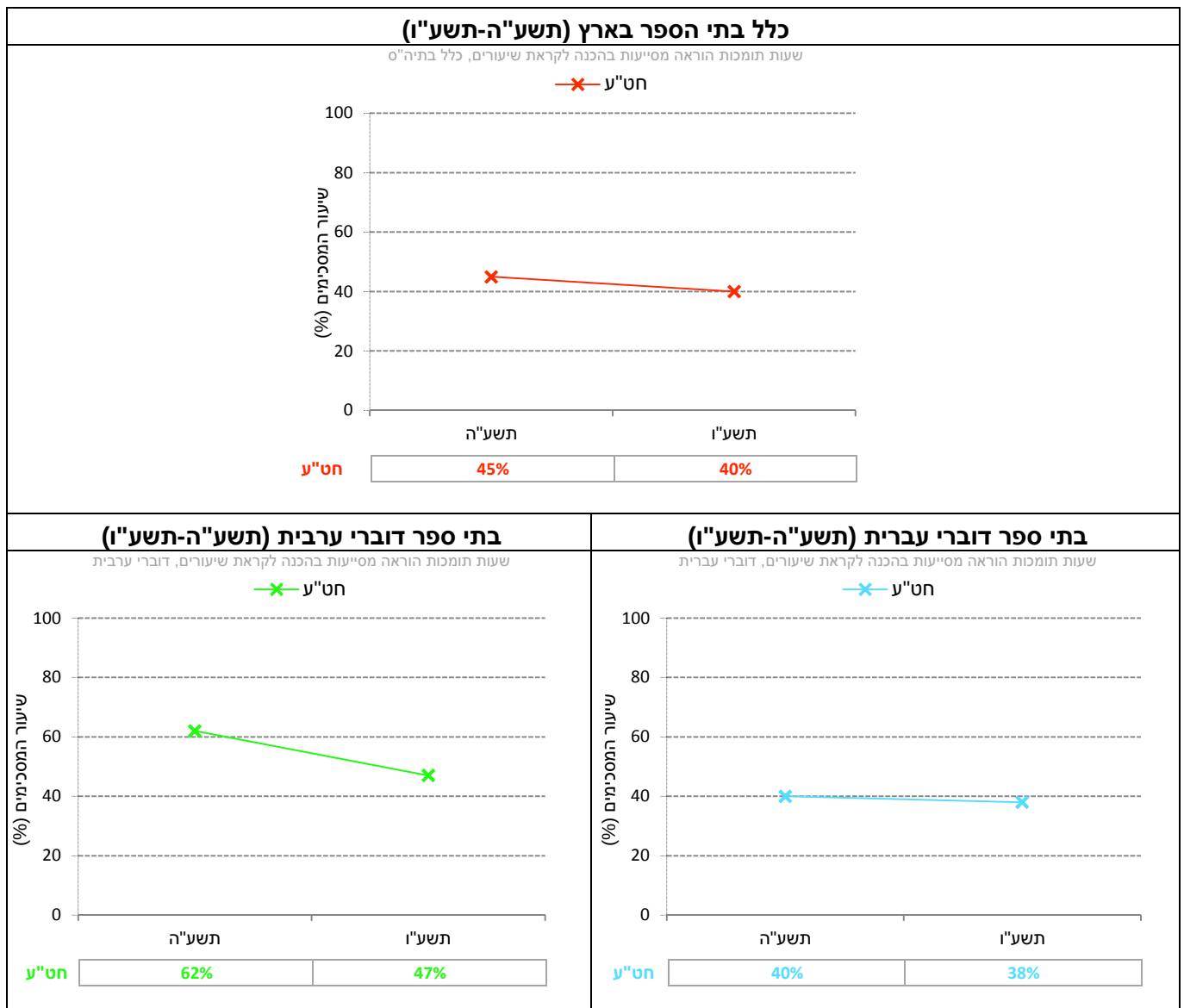
תרשים 165: דיווחי מורים בחט"ע על ההיגד: "השעות תומכות ההוראה מאפשרות לך לפנות את שעות אחר הצהריים והערב לעיסוקיך האישיים" בשנים תשע"ה-תשע"ו*

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

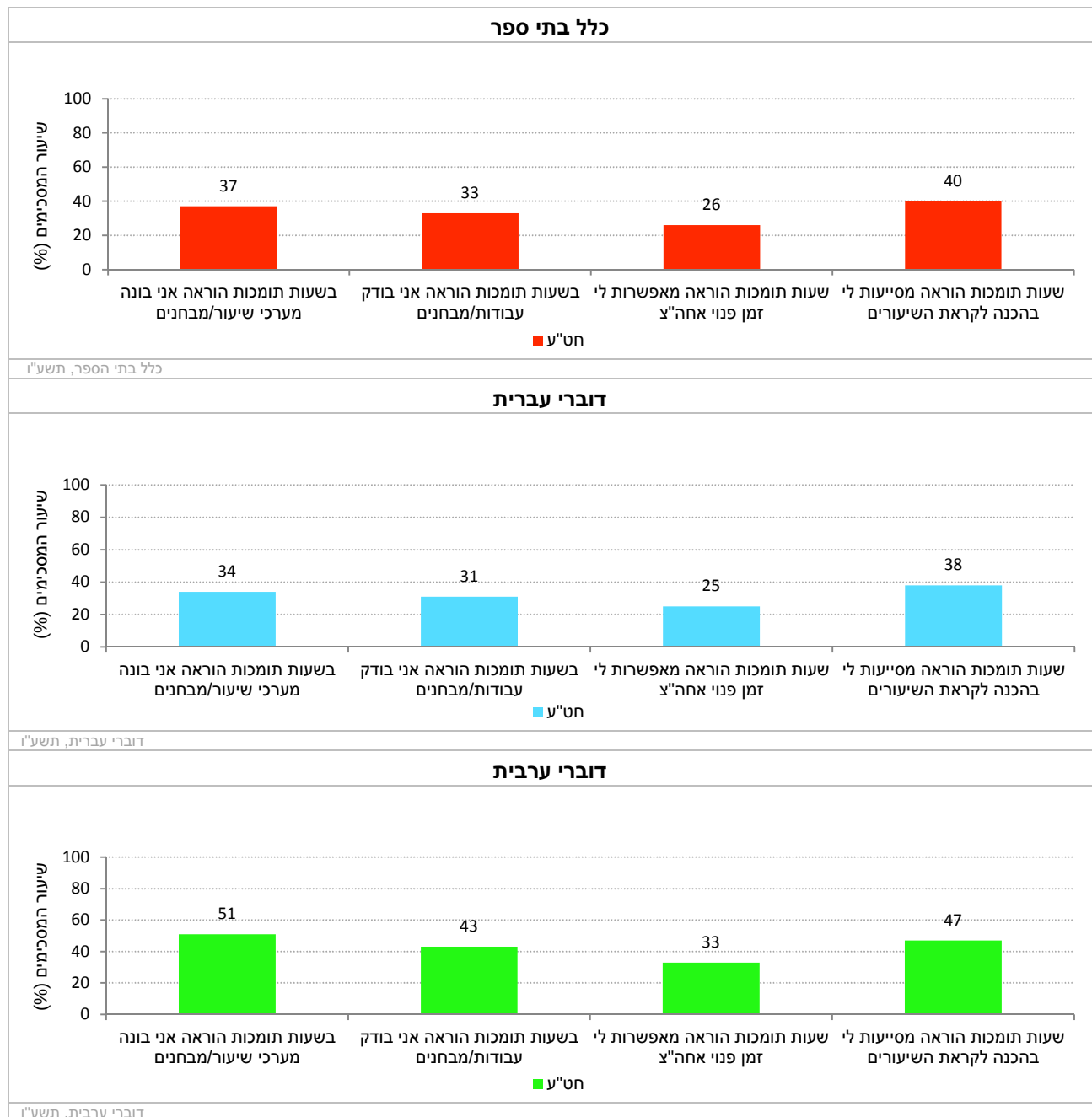
בתרשים 166 מוצגים נתוני ההיגד "השעות תומכות ההוראה מסייעות לך להכין את עצמך כראוי לשיעורים" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

תרשים 166: דיווחי מורים בחט"ע על ההיגד: "השעות תומכות ההוראה מסייעות לך להכין את עצמך כראוי לשיעורים" בשנים תשע"ה-תשע"ו*

בתרשים 167 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים בעמדות כלפי השעות תומכות ההוראה ב"עוז לתמורה" בשנה"ל תשע"ו בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 3).

תרשים 167: דיווחי המורים על שעות תומכות הוראה ב"עוז לתמורה": שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ו)

15.2.4 השתתפות תלמידים בשעות הפרטניות ועמדותיהם כלפיהן – דיווחי תלמידים בחט"ע

עד כה תוארו עמדות המורים כלפי השעות הפרטניות. בתת-הפרק הנוכחי נעסוק בהשתתפות תלמידים בשעות פרטניות ובעמדותיהם כלפי השעות הפרטניות, כל זאת מנקודת המבט של תלמידים בחט"ע.

15.2.4.1 השתתפות תלמידים בשעות הפרטניות – דיווחי תלמידים בחט"ע

שני ההיגדים שלהלן מבקשים לבחון האם לפי דיווחי התלמידים בבית הספר מתקיימות שעות פרטניות בקבוצה קטנה והאם התלמידים המשיבים השתתפו בשעות אלה. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד. תחילה מוצגים נתוני ההיגדים לאורך השנים תשע"ה-תשע"ו, ולאחר מכן מוצגים נתוני תשע"ו של ההיגדים. הנתונים מוצגים עבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

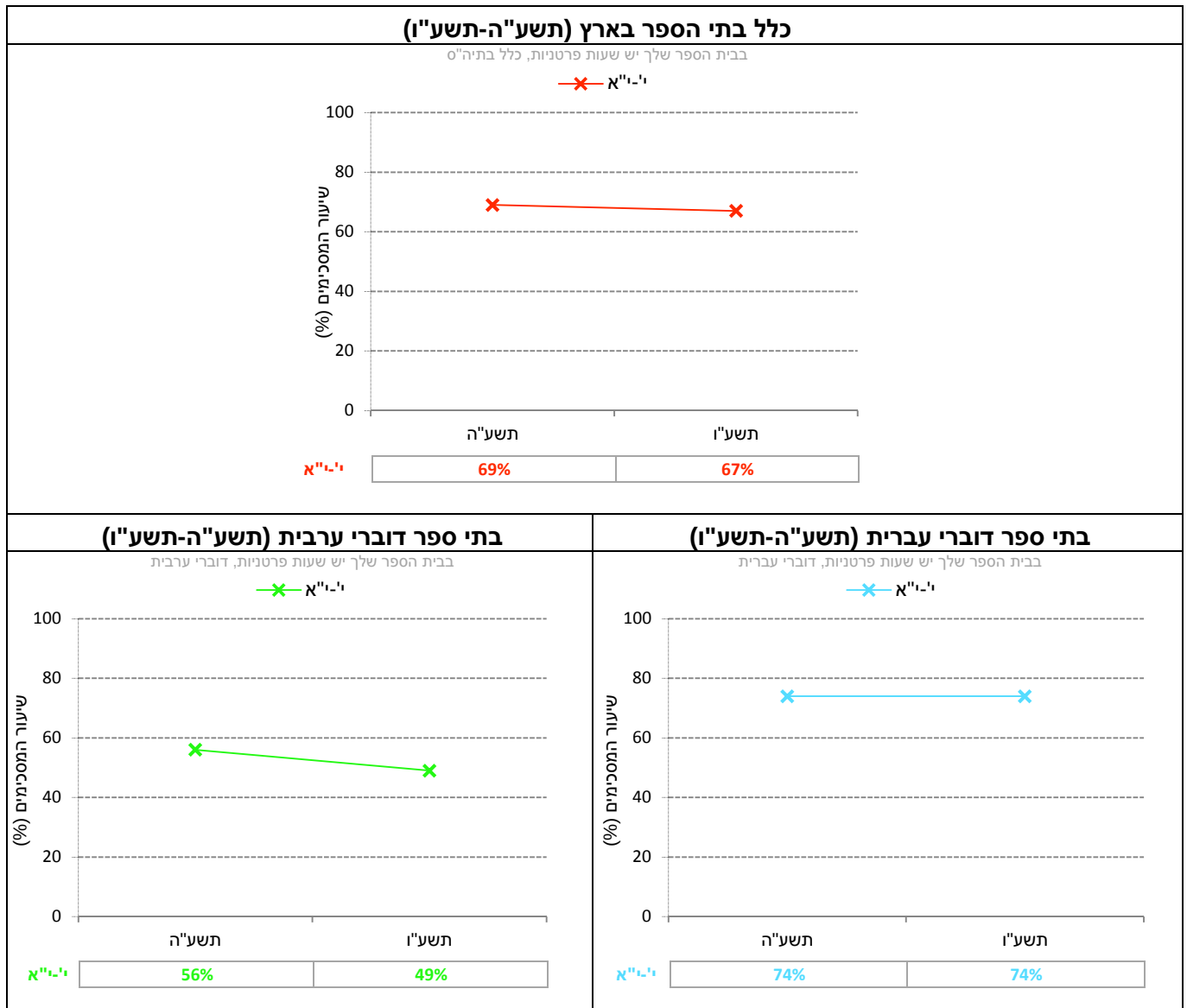
ללא מדד מסכם: השתתפות תלמידים בשעות פרטניות – דיווחי תלמידים*
א. בבית הספר שלך יש שעות פרטניות, כלומר: שיעורים בהם מורים עובדים עם תלמידים באופן אישי או בקבוצות למידה קטנות
ב. מתחילת השנה השתתפת בשעות פרטניות**

* סולם התשובות היה "כן" או "לא". בתרשים מוצג שיעור העונים "כן".
** השאלה יועדה רק לתלמידים שהשיבו כי בבית ספרם יש שעות פרטניות.

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 168 מוצגים נתוני ההיגד "בבית הספר שלך יש שעות פרטניות, כלומר: שיעורים בהם מורים עובדים עם תלמידים באופן אישי או בקבוצות למידה קטנות" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

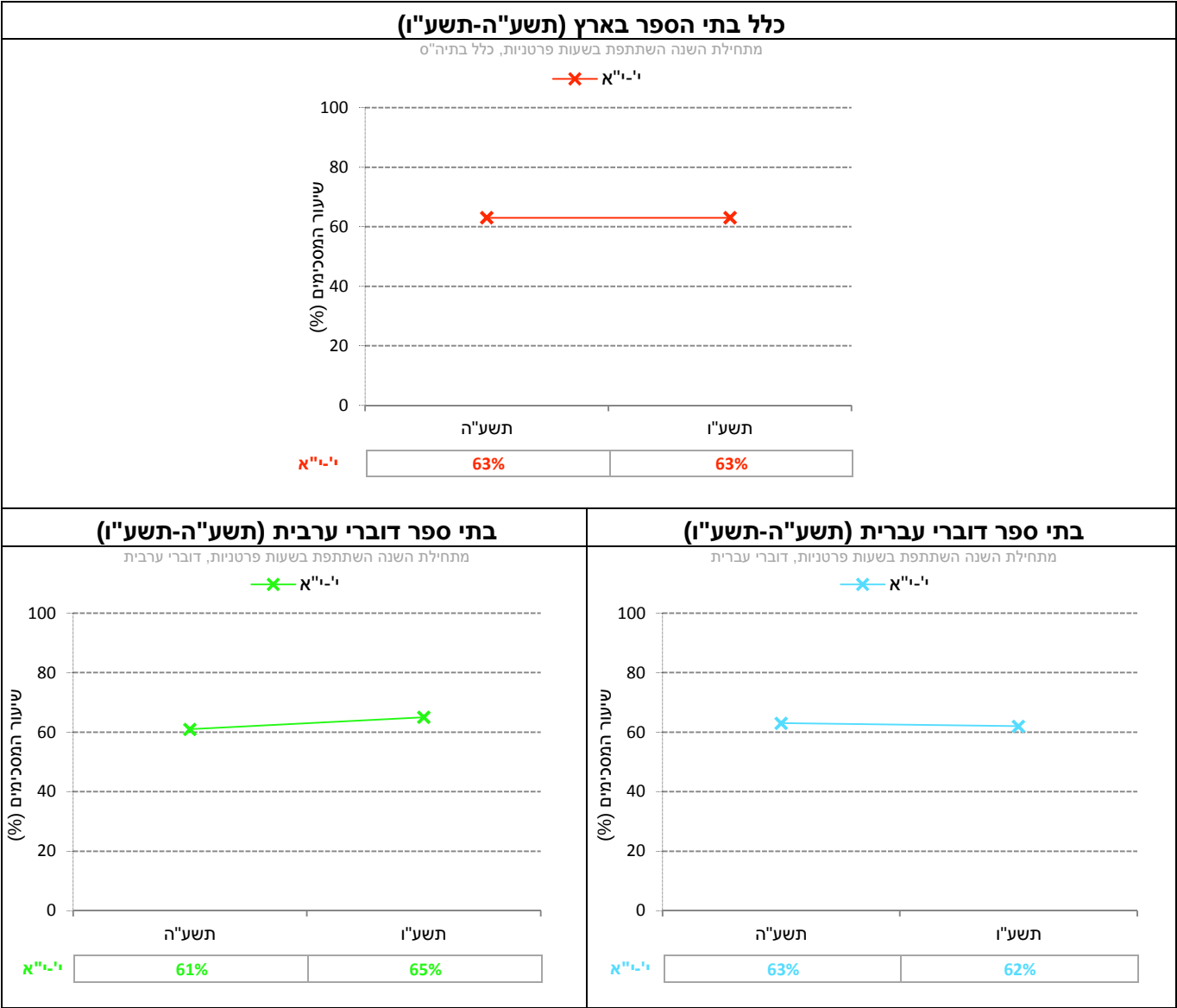
תרשים 168: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בבית הספר שלך יש שעות פרטניות, כלומר: שיעורים בהם מורים עובדים עם תלמידים באופן אישי או בקבוצות למידה קטנות" בשנים תשע"ה-תשע"ו

השוואה בין שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 169 מוצגים נתוני ההיגד "מתחילת השנה השתתפת בשעות פרטניות" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

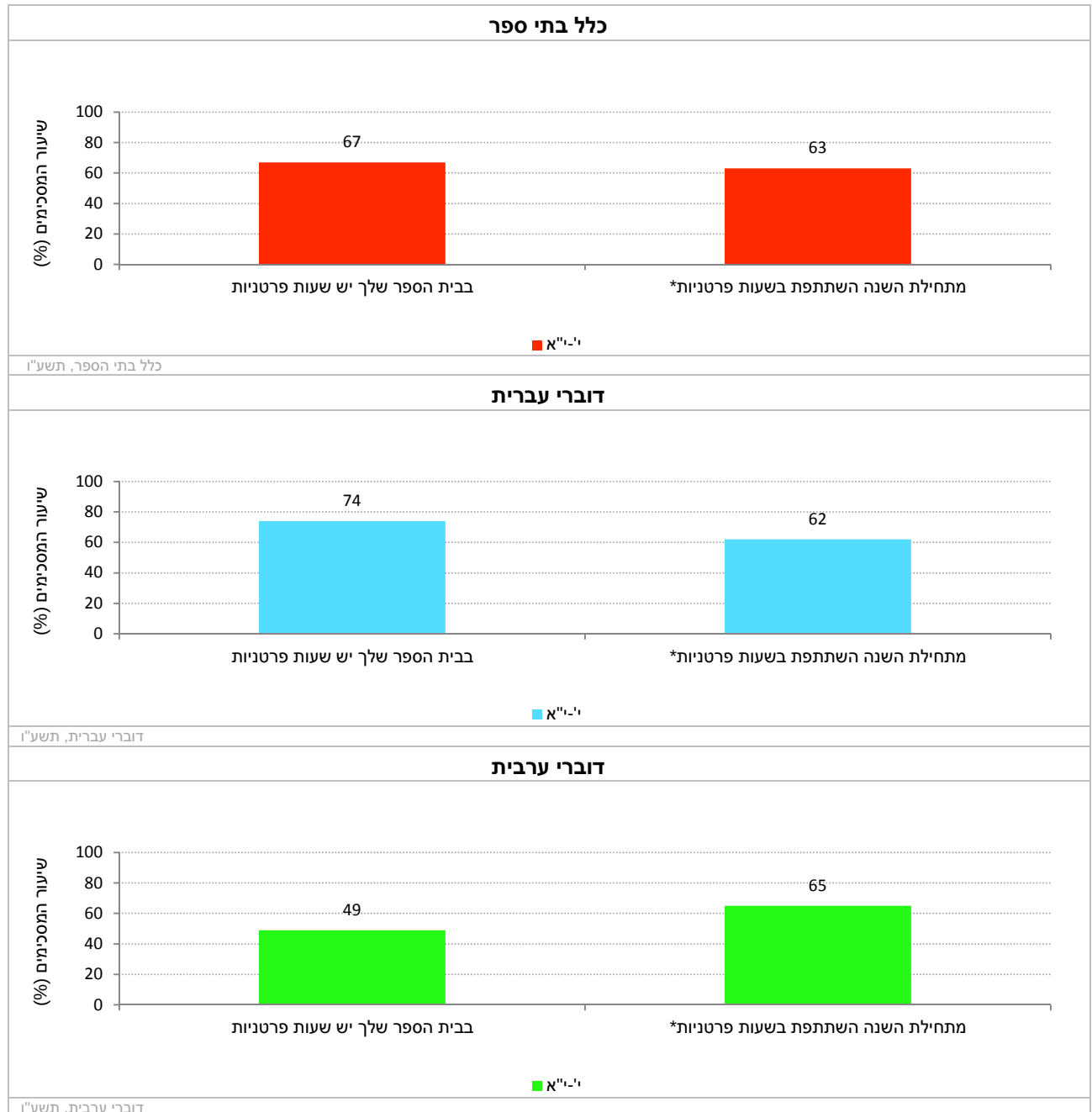
תרשים 169: דיווחי התלמידים על ההיגד: "מתחילת השנה השתתפת בשעות פרטניות" בשנים תשע"ה-תשע"ו

*השאלה יועדה רק לתלמידים שהשיבו כי בבית ספרם יש שעות פרטניות.

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה. בתרשים 170 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים בהשתתפות תלמידים ב"שעות פרטניות" בשנה"ל תשע"ו, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 170: דיווחי התלמידים על השתתפות ב"שעות פרטניות": שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ו)

*השאלה יועדה רק לתלמידים שהשיבו כי בבית ספרם יש שעות פרטניות.

15.2.4.2 עמדות תלמידים כלפי השעות הפרטניות – דיווחי תלמידים בחט"ע

בהמשך לשאלות שלעיל, נשאלו התלמידים בחט"ע באשר לעמדותיהם כלפי השעות הפרטניות. בנושא זה לא חושב מדד מסכם והנתונים של כל אחד מן ההיגדים מוצגים בנפרד.

תחילה יוצגו נתוני ההיגדים לאורך זמן בין השנים תשע"ה-תשע"ו. לאחר מכן יוצגו נתוני תשע"ו של ההיגדים בחלוקה לפי שלב חינוך עבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

הנתונים מוצגים עבור כלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

ללא מדד מסכם: עמדות תלמידים כלפי שעות פרטניות **
א. "בזכות השעות הפרטניות ההישגים הלימודיים שלי השתפרו במקצועות בהם השתתפתי בשעות הפרטניות"
ב. "במסגרת השעות הפרטניות למדתי דרכים איך להבין חומר שעד אז התקשיתי בהבנתו"
ג. "בזכות השעות הפרטניות יותר קל לי להבין את החומר הנלמד בשיעורים"
ד. "בדרך כלל המורה בשעות הפרטניות מתייחס לכל תלמיד באופן אישי"
ה. "אני תמיד מגיע לשעות הפרטניות שלי"
ו. "אני לא מוצא סיבות לא להגיע לשעות הפרטניות שלי"***
ז. "אני מרגיש שהשעות הפרטניות עוזרות לי"***
ח. "ההשתתפות בשעות הפרטניות היא <u>לא</u> בזבוז זמן"***

* סולם התשובות להיגדים היה בן חמש דרגות ונע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (מסכים או מסכים מאד) כמסכימים עם ההיגד, וחושב שיעורם (באחוזים).

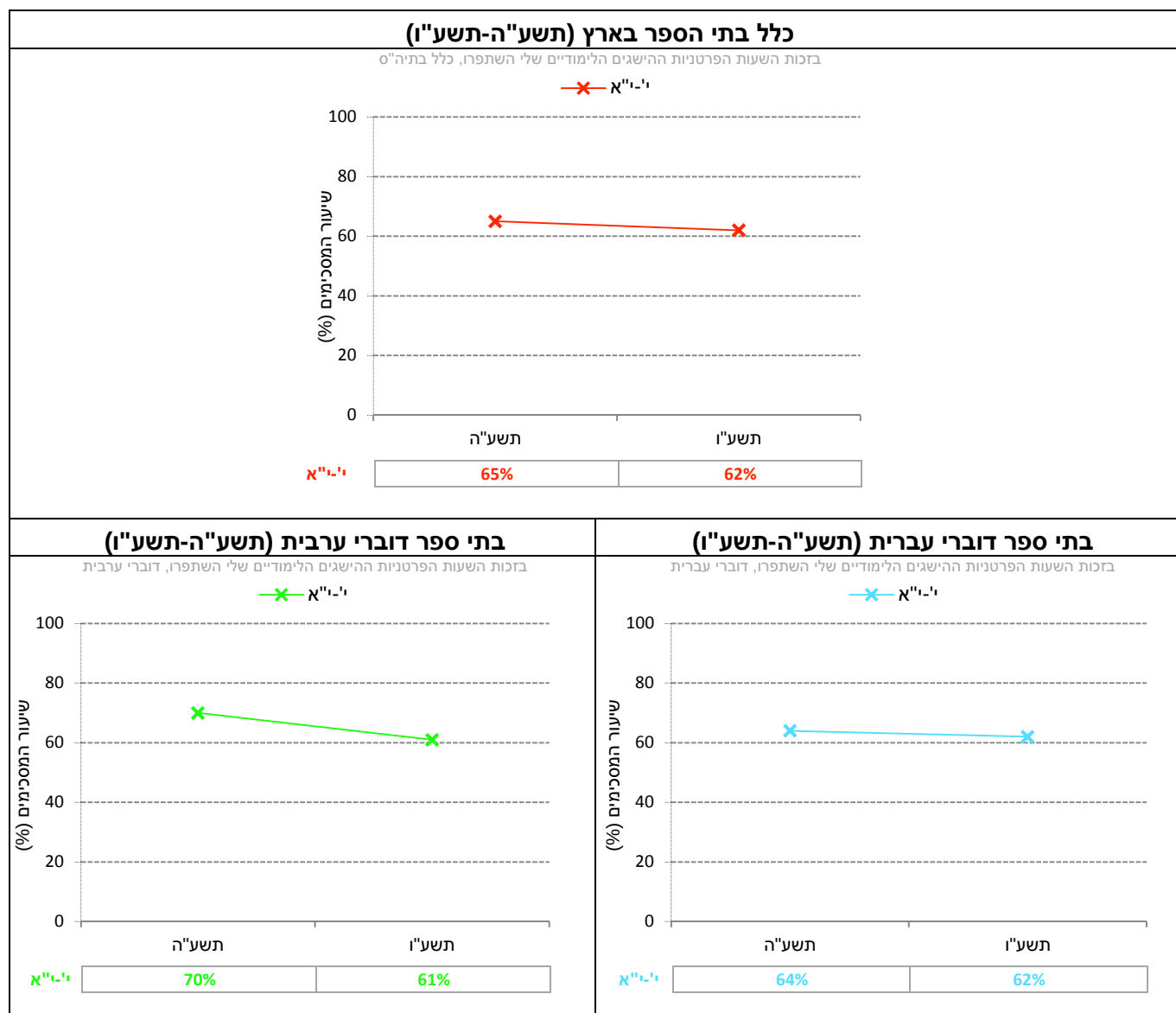
** השאלות יועדו רק עבור תלמידים שציינו, כי בבית ספרם יש שעות פרטניות ושהם השתתפו בשעות הפרטניות מתחילת השנה.

*** נוסח ההיגדים בשאלון היה "ההשתתפות בשעות הפרטניות היא בזבוז זמן", "אני מוצא כל מיני סיבות כדי לא להגיע לשעות הפרטניות שלי", "אני מרגיש שהשעות הפרטניות לא עוזרות לי". לצורך הדיווח בדוח נוסחו ההיגדים מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים

השוואה לאורך שנים של ההיגדים (תשע"ה-תשע"ו)

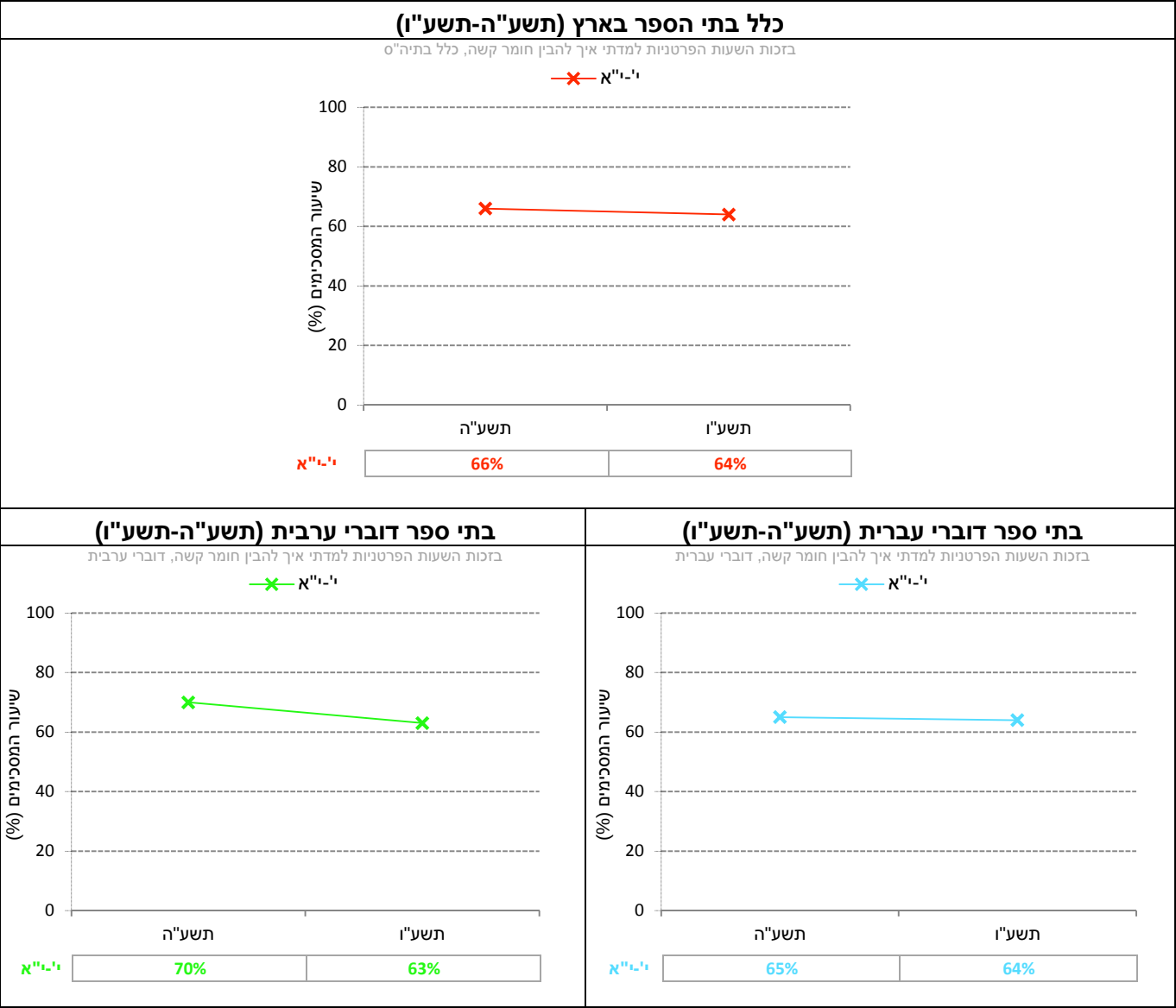
בתרשים 171 מוצגים נתוני ההיגד "בזכות השעות הפרטניות ההישגים הלימודיים שלי השתפרו במקצועות בהם השתתפתי בשעות הפרטניות" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

תרשים 171: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בזכות השעות הפרטניות ההישגים הלימודיים שלי השתפרו במקצועות בהם השתתפתי בשעות הפרטניות" בשנים תשע"ה-תשע"ו

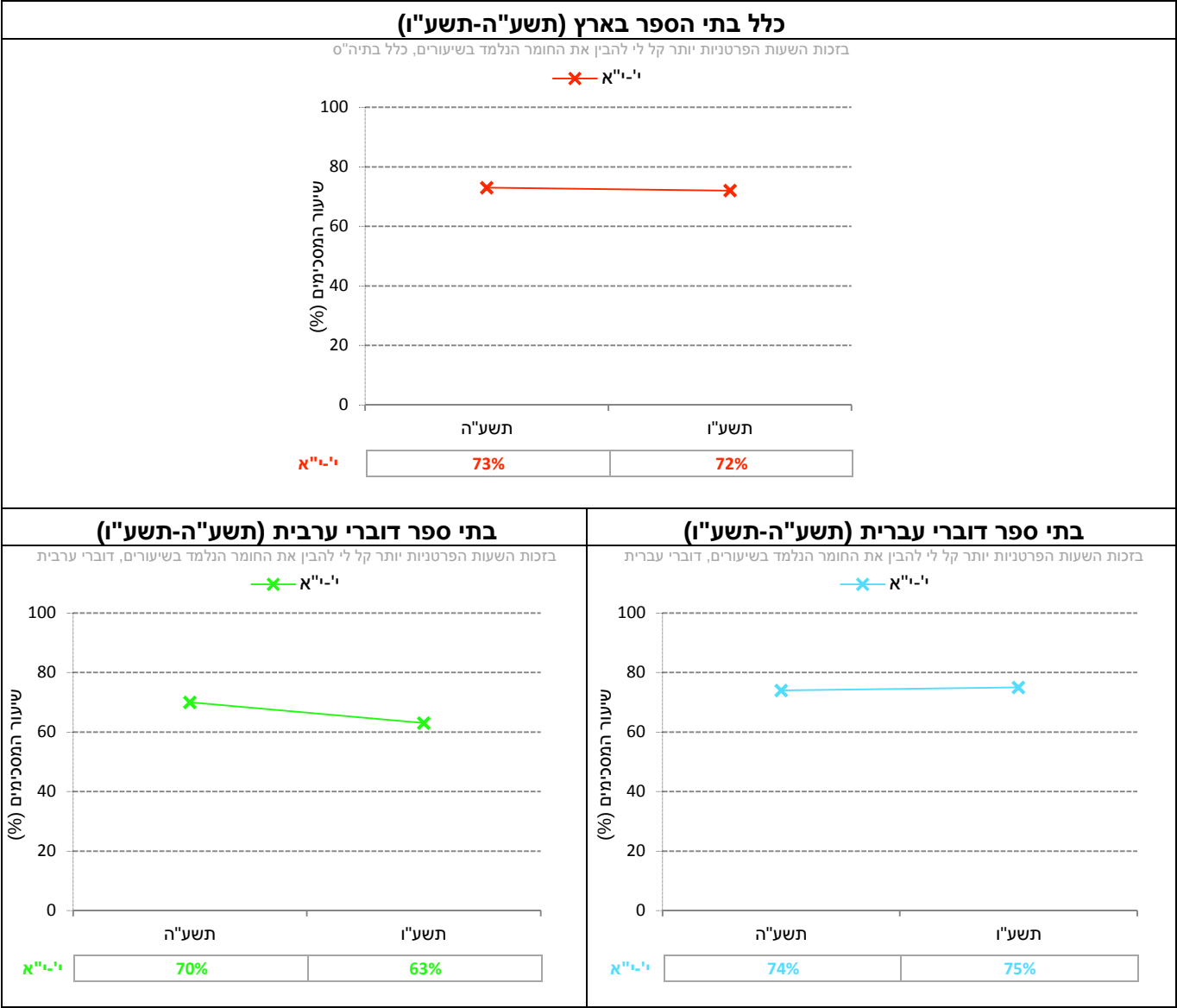
בתרשים 172 מוצגים נתוני ההיגד "במסגרת השעות הפרטניות למדתי דרכים איך להבין חומר שעד אז התקשיתי בהבנתו" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

תרשים 172: דיווחי התלמידים על ההיגד: "במסגרת השעות הפרטניות למדתי דרכים איך להבין חומר שעד אז התקשיתי בהבנתו" בשנים תשע"ה-תשע"ו

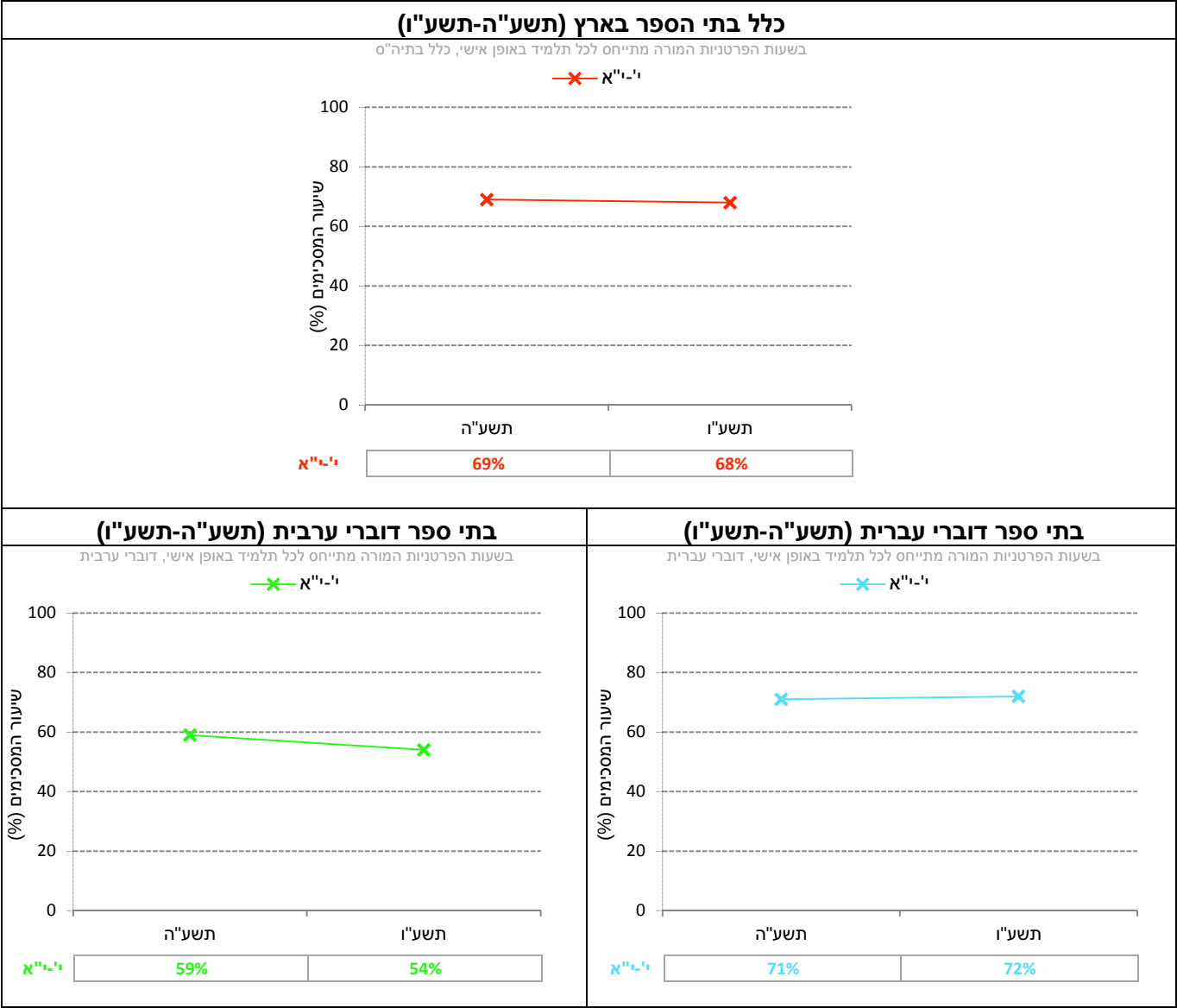
בתרשים 173 מוצגים נתוני ההיגד "בזכות השעות הפרטניות יותר קל לי להבין את החומר הנלמד בשיעורים" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

תרשים 173: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בזכות השעות הפרטניות יותר קל לי להבין את החומר הנלמד בשיעורים" בשנים תשע"ה-תשע"ו

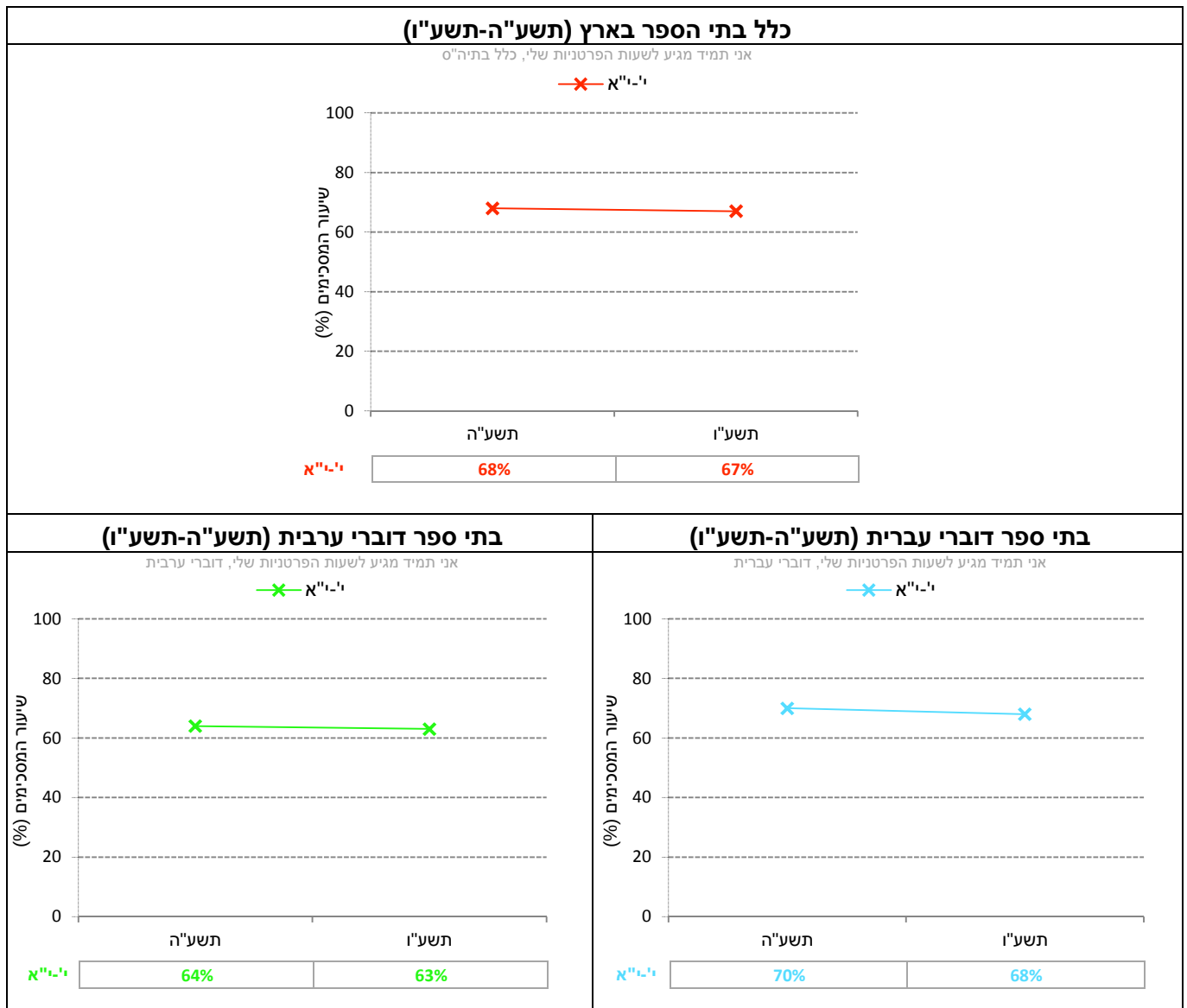
בתרשים 174 מוצגים נתוני ההיגד "בדרך כלל המורה בשעות הפרטניות מתייחס לכל תלמיד באופן אישי" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

תרשים 174: דיווחי התלמידים על ההיגד: "בדרך כלל המורה בשעות הפרטניות מתייחס לכל תלמיד באופן אישי" בשנים תשע"ה-תשע"ו

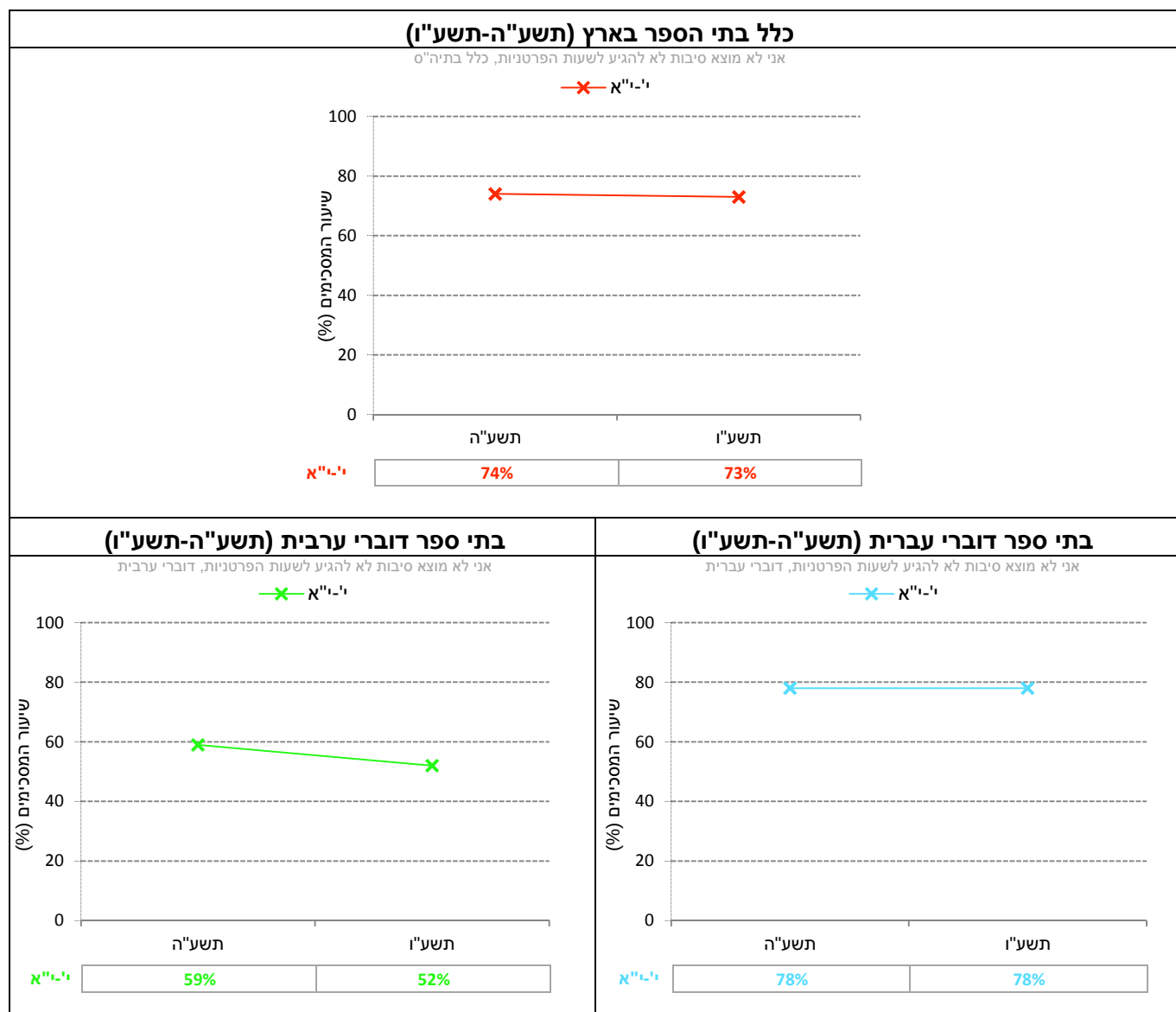
בתרשים 175 מוצגים נתוני ההיגד "אני תמיד מגיע לשעות הפרטניות שלי" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

תרשים 175: דיווחי התלמידים על ההיגד: "אני תמיד מגיע לשעות הפרטניות שלי" בשנים תשע"ה-תשע"ו

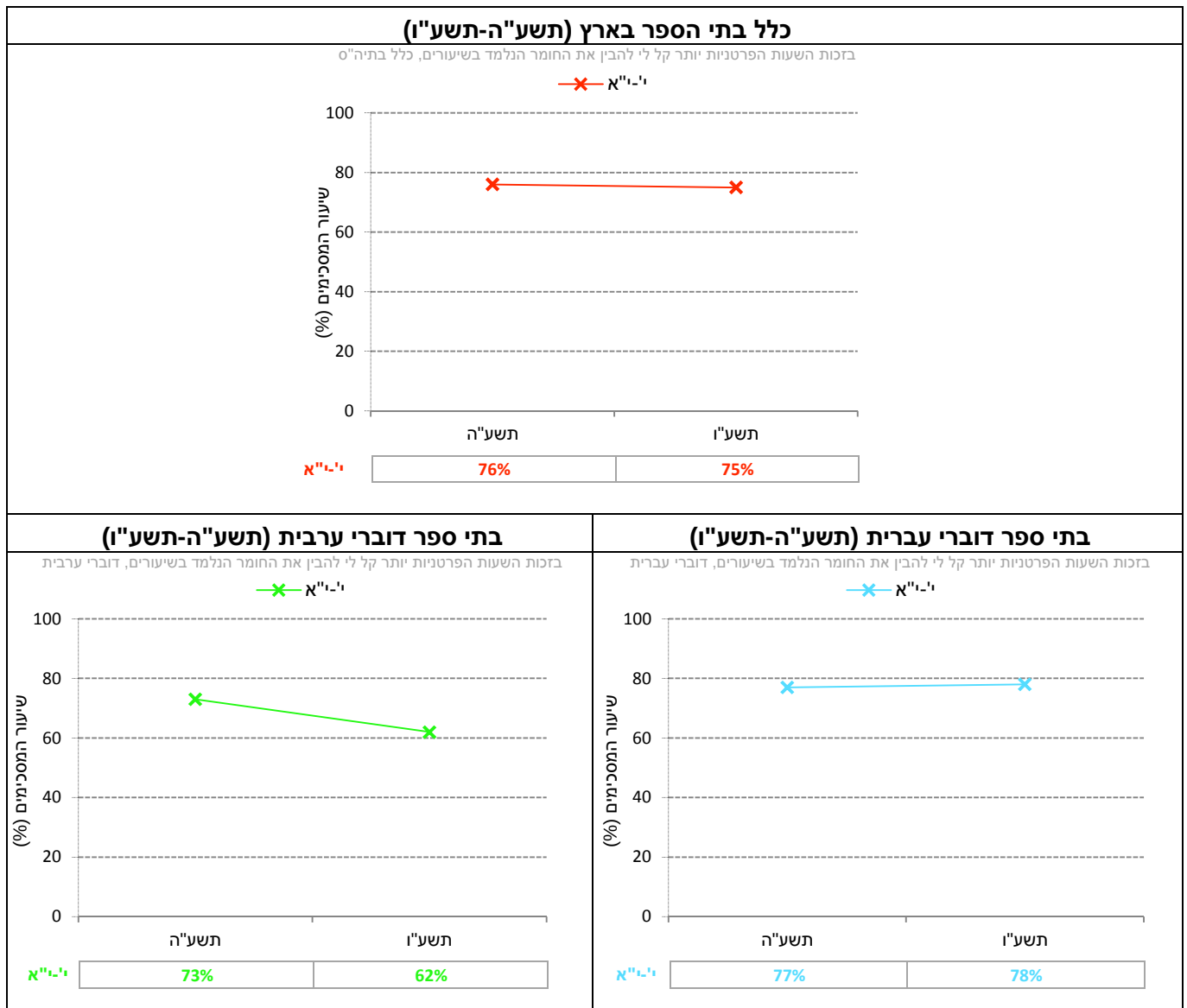
בתרשים 176 מוצגים נתוני ההיגד "אני לא מוצא סיבות לא להגיע לשעות הפרטניות שלי" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

תרשים 176: דיווחי התלמידים על ההיגד: "אני לא מוצא סיבות לא להגיע לשעות הפרטניות שלי" בשנים תשע"ה-תשע"ו

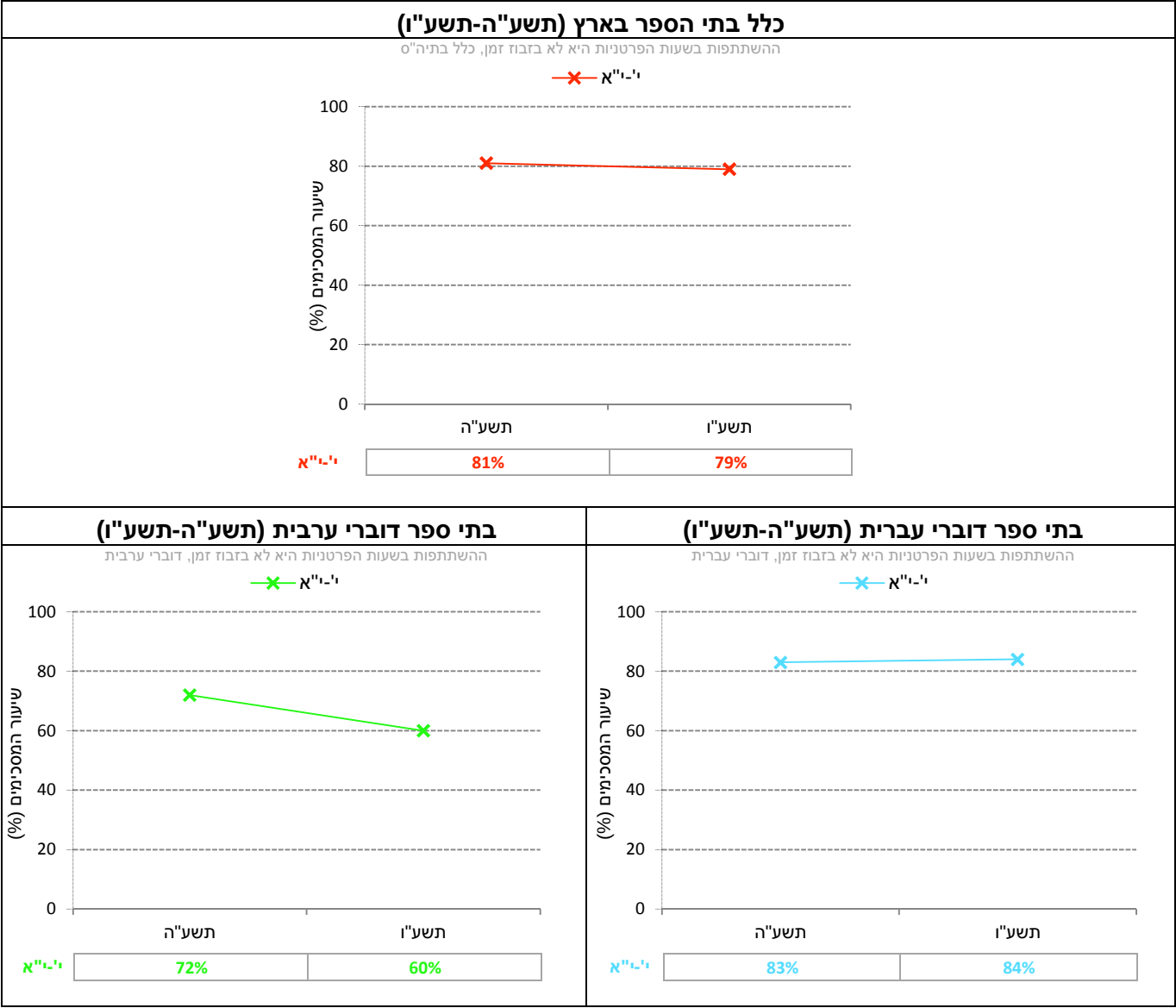
בתרשים 177 מוצגים נתוני ההיגד "אני מרגיש שהשעות הפרטניות עוזרות לי" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

תרשים 177: דיווחי התלמידים על ההיגד: "אני מרגיש שהשעות הפרטניות עוזרות לי" בשנים תשע"ה-תשע"ו

בטרשים 178 מוצגים נתוני ההיגד "ההשתתפות בשעות הפרטניות היא לא בזבז זמן" בשנים תשע"ה-תשע"ו.

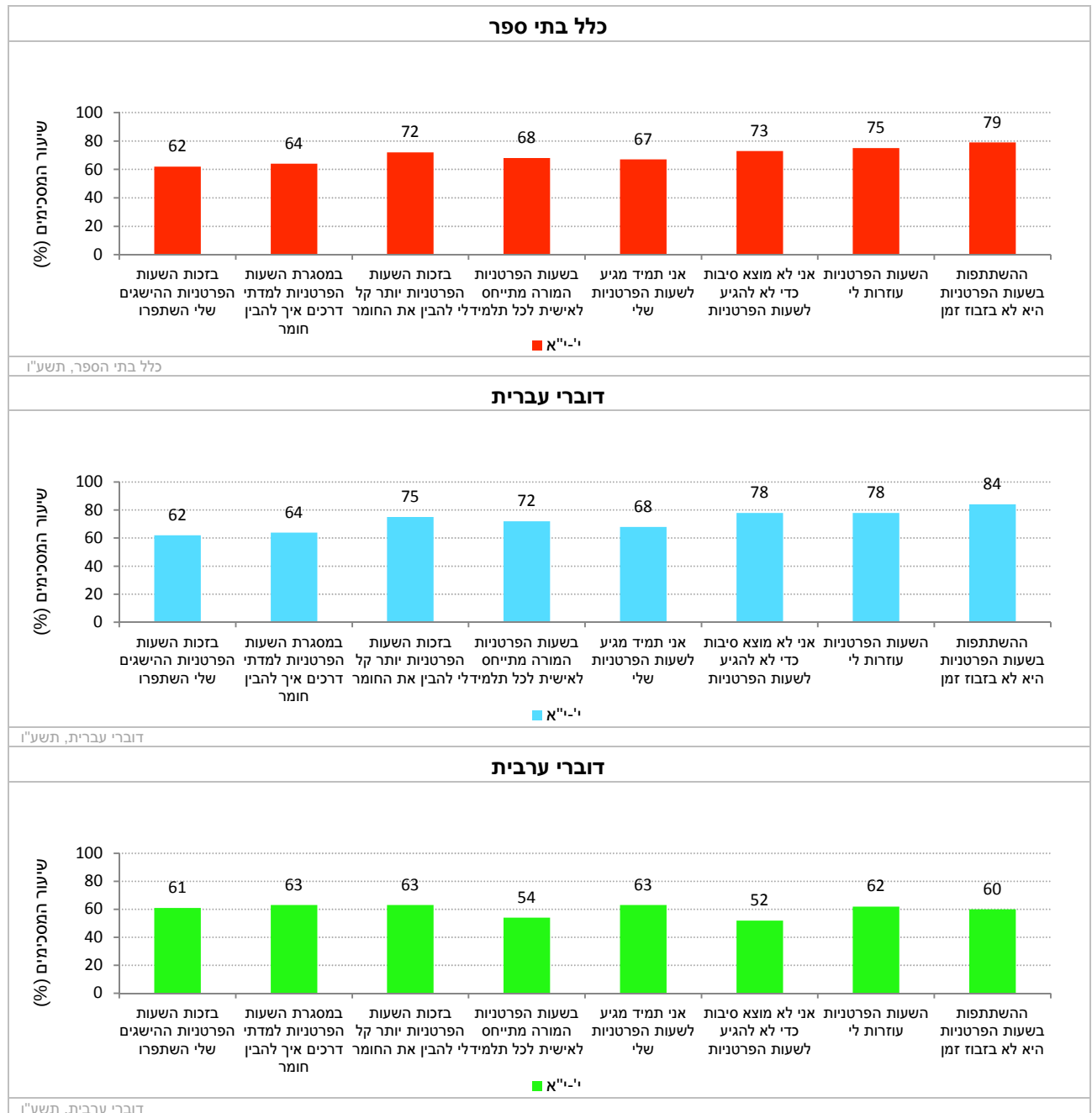
תרשים 178: דיווחי התלמידים על ההיגד: "ההשתתפות בשעות הפרטניות היא לא בזבז זמן" בשנים תשע"ה-תשע"ו

כדי לראות את התמונה כולה, כפי שעולה מן ההיגדים שהוצגו לעיל בנפרד, נציג להלן את נתוני ההיגדים זה לצד זה.

בתרשים 179 מוצגים נתוני ההיגדים העוסקים בעמדות תלמידים כלפי "שעות פרטניות" בשנה"ל תשע"ו, בכלל בתי הספר, בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 179: דיווחי התלמידים ב"עוז לתמורה" על עמדותיהן כלפי שעות פרטניות: שיעורי המסכימים (באחוזים) עם הנאמר בהיגדים לפי מגזר שפה (תשע"ו)

15.2.4.3 כוונות ההשתתפות בשעות פרטניות – דיווחי תלמידים בחט"ע

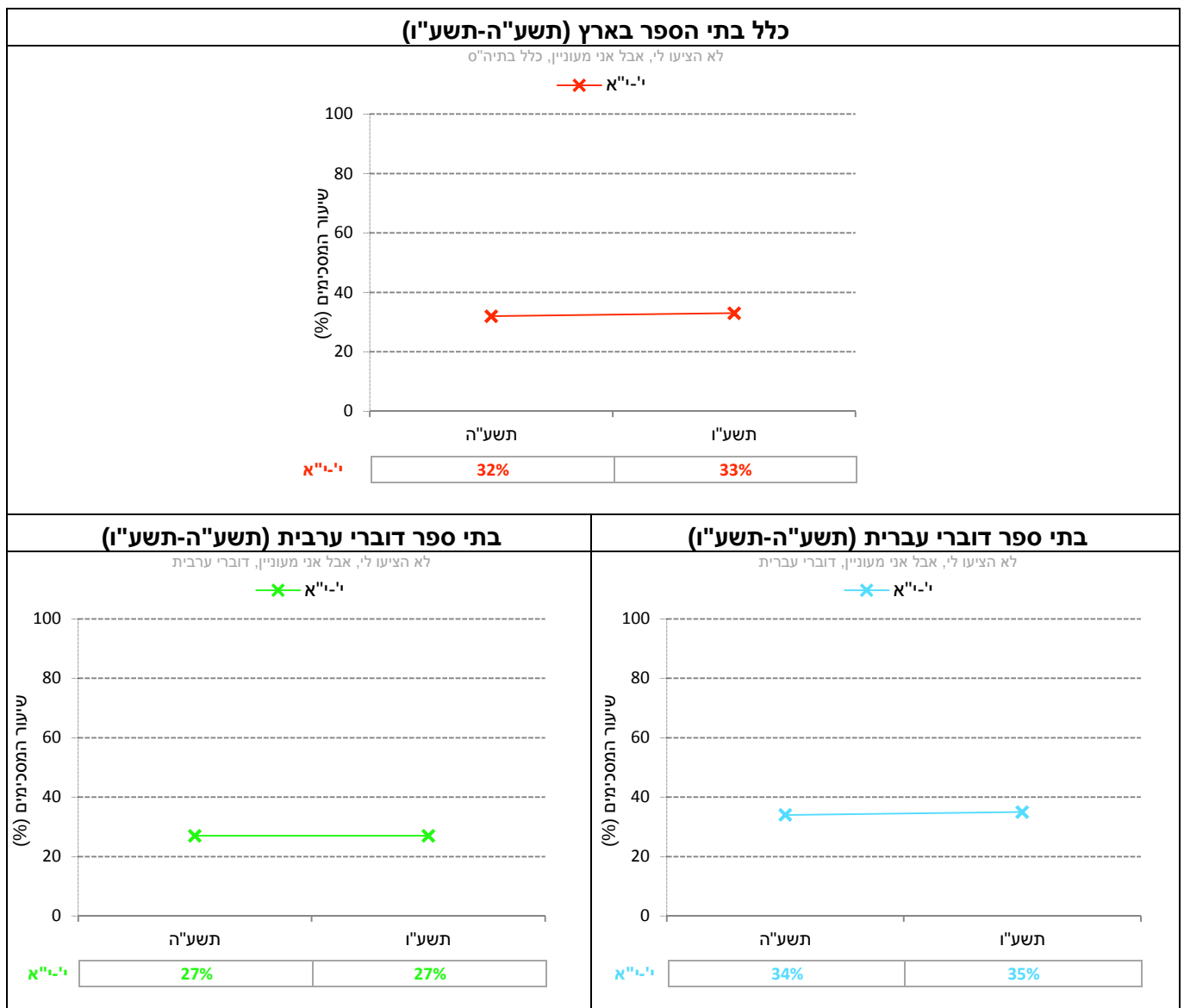
תלמידים שלא השתתפו מתחילת השנה בשעות פרטניות נשאלו, האם הם היו מעוניינים להשתתף בשעות מסוג זה במסגרת הלימודים. לתלמידים נתנו שלוש אפשרויות תשובה: "לא הציעו לי, אבל אני מעוניין", "הציעו לי אבל אני לא מעוניין", "לא הציעו לי ואני לא מעוניין", והם התבקשו לבחור מביניהן את זו המתאימה ביותר לכוונותיהם.

תחילה מוצגים שיעורי התלמידים אשר בחרו באפשרות התשובה "לא הציעו לי, אבל אני מעוניין", בשנים תשע"ה-תשע"ו. בהמשך יוצגו נתוני תשע"ו עבור כל אפשרויות התשובה לשאלה זו בחלוקה לכלל בתי הספר, בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית.

השוואה בין שנים של אפשרות תשובה (תשע"ה-תשע"ו)

בתרשים 180 מוצגים שיעורי המסכימים עם אפשרות התשובה "לא הציעו לי, אבל אני מעוניין" בשנים תשע"ה-תשע"ו (לפירוט נוסף ראו נספח 2).

תרשים 180: דיווחי התלמידים על כוונות ההשתתפות בשעות הפרטניות: שיעור המסכימים עם אפשרות התשובה "לא הציעו לי, אבל אני מעוניין" בשנים תשע"ה-תשע"ו

לוח 28 מציג את התפלגות דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "האם היית מעוניין להשתתף בשעות פרטניות?".

לוח 28: התפלגות דיווחי התלמידים בחט"ע על אפשרויות התשובה לשאלה: "האם היית מעוניין להשתתף בשעות פרטניות"*

האם היית מעוניין להשתתף בשעות פרטניות?	כלל בתיה"ס	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
א. לא הציעו לי, אבל אני מעוניין	33%	35%	27%
ב. הציעו לי, אבל אני לא מעוניין	31%	30%	31%
ג. לא הציעו לי ואני לא מעוניין	36%	35%	42%

*השאלה יועדה רק לתלמידים שלא השתתפו מתחילת השנה בשעות פרטניות.

פרק 15: ממצאים עיקריים

בפרק זה התמקדנו בעמדות מורים ותלמידים כלפי הרפורמות – "אופק חדש" ו-"עוז לתמורה" ובאופן יישומן.

רפורמת "אופק חדש"

שביעות רצון כללית מרפורמת "אופק חדש" – דיווחי מורים המשתתפים ב"אופק חדש" (יסודי וחט"ב)

- המורים נשאלו באיזו מידה הם שבעי רצון מרפורמת "אופק חדש". באופן כללי כשליש מהמורים (37% ביסודי ו-29% בחט"ב) דיווחו כי הם שבעי רצון במידה רבה או רבה מאד מרפורמת "אופק חדש". לא נרשמו הבדלים בשיעורי הדיווח בהשוואה לתשע"ה.
- שיעורי הדיווח על שביעות רצון מהרפורמה זהים בין דוברי עברית לערבית בשלב חינוך יסודי (37%). בשלב חינוך חט"ב שיעורי הדיווח גבוהים יותר בבתי ספר דוברי ערבית (31% לעומת 28%).

המלצת מורים "באופק חדש" למערכת החינוך באשר להמשך הרפורמה – דיווחי מורים המשתתפים ב"אופק חדש" (יסודי וחט"ב)

- בשאלה נוספת נשאלו המורים האם הם היו ממליצים למערכת להמשיך או להפסיק את רפורמת "אופק חדש". ככלל, כ-90% מבין המורים ממליצים להמשיך את הרפורמה (כפי שהיא או עם שינויים). כ-75% מן המורים המליצו להמשיך את "אופק חדש" עם כמה שינויים (בקרב דוברי עברית בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה לדוברי ערבית). עוד כ-15% המליצו להמשיך את "אופק חדש" בבית הספר כפי שהוא. בשלב חינוך יסודי נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בהשוואה לחט"ב באשר להמשך "אופק חדש" בבית הספר. לא נרשמו הבדלים בשיעורי הדיווח בהשוואה לתשע"ה.
- כ-10% מהמורים היו מעוניינים להפסיק את רפורמת "אופק חדש" ולחזור למתכונת העבודה הקודמת, כאשר שיעורי הדיווח בחט"ב עולים על אלו שביסודי בשני מגזרי השפה (7% ביסודי ו-14% בחט"ב). כמו כן שיעורי המורים בבתי ספר דוברי ערבית שחושבים כך גדול ממקביליהם בבתי ספר דוברי עברית בשני שלבי החינוך (12% לעומת 6% ביסודי ו-15% לעומת 14% בחט"ב בהתאמה).

קיום שעות פרטניות – דיווחי מורים (יסודי וחט"ב)

- באופן כללי, רוב המורים דיווחו בתשע"ו שבמהלך השבוע האחרון הם קיימו שעות פרטניות (84% מהמורים ביסודי ו-70% מהמורים בחט"ב).
- בהשוואה בין דיווחי מורים לפי מגזרי שפה עולה, שבועד שבשלב חינוך יסודי מורים בבתי"ס דוברי עברית דיווחו בשיעורים גבוהים יותר (85%) על קיום שעות פרטניות בהשוואה לבתי"ס דוברי ערבית (82%), הרי שבחט"ב הפער הוא בכיוון ההפוך, ושיעור גבוה יותר של מורים בבתי ספר דוברי ערבית (77%) דיווחו על קיום שעות פרטניות בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית (68%). ככלל, ההבדלים בין יסודי וחט"ב ניכרים הרבה יותר בבתי ספר דוברי עברית.
- בהשוואה לאורך שנים אפשר לזהות מגמת עלייה בדיווחים על קיום שעות פרטניות בין השנים תשס"ט-תשע"ד בבתי ספר דוברי עברית ולאחר מכן ירידה. בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה עלייה בין השנים תשס"ט-תשע"ה ולאחר מכן התייצבות ביסודי וירידה בחט"ב.

מועד קיום השעות הפרטניות – דיווחי מורים (יסודי וחט"ב)

- כשני שלישי מהמורים בשני שלבי החינוך דיווחו על קיום שעה פרטנית במהלך יום הלימודים. שיעורי הדיווח עומדים על כ-63% בקרב דוברי עברית ועל כ-85% בקרב דוברי ערבית. שיעור המדווחים נמצא בעלייה החל מתשע"א בשני מגזרי השפה.
- 31% מהמורים ביסודי ו-25% מהמורים בחט"ב דיווחו כי על קיום שעה פרטנית אחרי סיום הלימודים. בבתי ספר דוברי עברית נרשם שיעור גבוה בהרבה בשני שלבי החינוך (35% לעומת 16% ביסודי ו-29% לעומת 11% בחט"ב).

קיום השעות הפרטניות במקום שיעור אחר – דיווחי מורים (יסודי וחט"ב)

- מורים שדיווחו על קיום שעה פרטנית במהלך יום הלימודים נשאלו על חשבון איזה שיעור התקיימה שעה זו. רק 11% מהמורים ביסודי ו-18% מהמורים בחט"ב דיווחו כי השעה הפרטנית התקיימה בשעת חלון של התלמיד. שיעור גבוה יותר של מורים בבתי ספר דוברי ערבית (17% ביסודי, 21% בחט"ב) ציינו כי השעה הפרטנית התקיימה בשעת חלון לעומת מקביליהם בבתי ספר דוברי עברית (9% ביסודי, 17% בחט"ב).
- לעומת זאת, בשני המגזרים ובשני שלבי החינוך נרשמו שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר על קיום השעה הפרטנית במהלך שיעור באותו תחום הדעת בו בוצעה השעה הפרטנית (כ-45% בבתי ספר דוברי

עברית וכ- 60% בבתי ספר דוברי ערבית). עוד כשליש דיווחו על קיום השעה הפרטנית על חשבון שיעור בתחום דעת אחר.

עמדות כלפי שעות פרטניות ב"אופק חדש" - דיווחי מורים (יסודי וחט"ב)

- ככלל רוב המורים (כ-90% ביסודי וכ-85% בחט"ב) דיווחו כי השעות הפרטניות תורמות להם בחיזוק הקשר האישי עם התלמידים, בהיכרות טובה יותר עם היכולות הלימודיות של התלמידים, בשימוש באסטרטגיות הוראה שונות וכי יש להם כלים ומיומנויות להוראה פרטנית, זאת ללא הבדלים בהשוואה לתשע"ה. כ-80% בשני שלבי החינוך דיווחו כי בשעות הפרטניות לא עולות להם סוגיות שקשה להם להתמודד אתן. כ-45% מהמורים דיווחו כי היו מעוניינים בפיתוח מקצועי נוסף באשר לאופן ההוראה בשעות הפרטניות. במרבית הנושאים נרשמו שיעורי דיווח גבוהים יותר בקרב מורים בשלב חינוך יסודי בהשוואה לחט"ב.
- בהשוואה בין מגזרי השפה לא נרשמו הבדלים משמעותיים מלבד שני נושאים – כ-84% מהמורים דוברי עברית דיווחו כי בשעות הפרטניות לא עולות סוגיות שקשה להתמודד איתן לעומת כ-60% מהמורים דוברי ערבית. מעל מחצית מהמורים דוברי ערבית היו מעוניינים בפיתוח מקצועי נוסף באשר לאופן ההוראה בשעה הפרטנית לעומת כ-40% מהמורים דוברי העברית.

עמדות כלפי התרומה של שעות השהייה - דיווחי מורים המשתתפים ב"אופק חדש" (יסודי וחט"ב)

- שעות השהייה מיועדות בעיקר להסטת העבודה מהבית לבית הספר. ככלל, רק כרבע מבין המורים המשתתפים ב"אופק חדש" מדווחים על תרומת שעות השהייה להכנה לקראת השיעורים (כ-25%), לבדיקת עבודות ומבחנים (23%) ולבניית מערכי שיעור (כ-22%). כ-15% מדווחים כי שעות השהייה מאפשרות זמן פנוי אחר.
- קיימים הבדלים ניכרים בשיעורי הדיווח על ההיגדים בין מורים דוברי ערבית לעברית: כ-40%-50% מהמורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו כי בשעות השהייה הם מתכוונים לשיעורים, בודקים מבחנים ובונים מערכי שיעור לעומת 25%-15% מהמורים בבתי ספר דוברי ערבית. כ-30% מהמורים דוברי ערבית דיווחו כי שעות השהייה מאפשרות זמן פנוי אחר. צל לעומת כ-10% מהמורים דוברי העברית.
- לא נרשמו כמעט הבדלים בשיעורי הדיווח על ההיגדים בין שלבי החינוך בשני מגזרי השפה ובשנתיים בהם נבדקו ההיגדים.

רפורמת "עוז לתמורה"

שביעות רצון כללית מרפורמת "עוז לתמורה" – מורים בחט"ע המשתתפים ב"עוז לתמורה"

- ככלל, כשליש מהמורים המשתתפים בעוז לתמורה ציינו כי הם שבעי רצון מהרפורמה במידה רבה או רבה מאד. שיעורי המורים המרוצים גבוה יותר בבתי ספר דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית (34% לעומת 19% בהתאמה). יש לציין כי בבתי ספר דוברי ערבית נרשמה ירידה של 9% בין תשע"ה לתשע"ו לעומת עלייה של 3% בקרב דוברי עברית.
- למרות שיעורי שביעות הרצון הנמוכים יחסית, כ-85% מבין המורים היו רוצים להמשיך את הרפורמה (עם שינויים או כפי שהוא). שיעור זה גבוה יותר בקרב מורים דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית (88% לעומת 73%). כ-70% מהמורים היו רוצים להמשיך עם רפורמת "עוז לתמורה" עם כמה שינויים (72% דוברי ערבית ו-61% דוברי ערבית). עוד 15% ציינו כי היו ממליצים להמשיך את "עוז לתמורה" בבית הספר כפי שהוא. 15% היו רוצים לחזור למתכונת הקודמת (12% בקרב דוברי ערבית ו-27% בקרב דוברי ערבית).
- בהשוואה לתשע"ה נרשמה עלייה בשיעורי הדיווח על רצון בהמשך הרפורמה בקרב דוברי ערבית. בקרב דוברי ערבית לא נרשמו שינויים.

קיום שעות פרטניות – דיווחי מורים בחט"ע המשתתפים ב"עוז לתמורה"

- 63% מהמורים דיווחו כי הם מקיימים תגבור לימודי בקבוצות קטנות של עד חמישה תלמידים. לא נרשמו הבדלים בשיעורי הדיווח בין מורים בבתי ספר דוברי ערבית לבתי ספר דוברי ערבית ולא בשנתיים בהם נבדק הנושא.

מועד הקיום של השעות הפרטניות – דיווחי מורים בחט"ע המשתתפים ב"עוז לתמורה"

- 60% מהמורים דיווחו כי התגבור האחרון התקיים במהלך יום הלימודים, 32% דיווחו על תגבור אחר סיום הלימודים ו-8% לפני תחילת הלימודים. רק 3% מהמורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על קיום תגבור לימודי לפני תחילת הלימודים לעומת 9% מהמורים בבתי ספר דוברי ערבית.
- בקרב דוברי ערבית נרשמה לאורך שנים עלייה של 8% בשיעור המורים שדיווחו על קיום שעה פרטנית

במהלך יום הלימודים. בקרב דוברי עברית נרשמה יציבות.

■ מורים שדיווחו על קיום שעה פרטנית במהלך יום הלימודים נשאלו על חשבון איזה שיעור התקיימה שעה זו. 40% מהמורים דיווחו כי השעה הפרטנית התקיימה "לא על חשבון שיעור – לתלמיד היה שעת חלון". שיעור זה ירד ב- 15% בהשוואה לתשע"ה בשני מגזרי השפה. כ- 30% דיווחו כי השעה התקיימה על חשבון שיעור באותו תחום דעת ועוד כ- 30% דיווחו כי השעה התקיימה על חשבון שיעור בתחום דעת אחר.

■ עמדות מורים כלפי השעות הפרטניות – דיווחי מורים בחט"ע המשתתפים ב"עוז לתמורה"

■ כ-80% מהמורים דיווחו כי בזכות השעות הפרטניות הם מכירים טוב יותר את היכולות הלימודיות של התלמידים, חזקו את קשר האישי עמם, משתמשים באסטרטגיות הוראה שונות, יש בידם כלים להוראה פרטנית ובמהלך השיעורים לא עולות סוגיות שקשה להם להתמודד אתן. כ- 40% דיווחו כי הם מעוניינים בפיתוח מקצועי נוסף באשר להוראה בשעות הפרטניות. לא נרשמו הבדלים בהשוואה לתשע"ה.

■ הבדלים משמעותיים בשיעורי הדיווח נרשמו בין דוברי עברית לדוברי ערבית בשני נושאים בולטים: 32% מהמורים דוברי עברית לעומת 60% מהמורים דוברי ערבית ציינו כי הם מעוניינים בפיתוח מקצועי בתחום. דיווחים אלו נמצאים בהלימה לכך שיותר מורים דוברי עברית אינם מתמודדים עם קשיים בהוראה בשעות הפרטניות בהשוואה למורים דוברי ערבית (84% לעומת 65%, בהתאמה).

■ עמדות מורים כלפי התרומה של השעות תומכות ההוראה – דיווחי מורים בחט"ע המשתתפים ב"עוז לתמורה"

■ שעות שהייה מיועדות בעיקר להסטת העבודה מהבית לבית הספר. כ- 40% מבין המורים דיווחו כי השעות תומכות ההוראה מסייעות להם בהכנה לקראת שיעורים, וכי בשעות אלו הם בונים מערכי שיעור או מבחנים. כ- 30% דיווחו כי שעות תומכות ההוראה מאפשרות להם זמן פנוי אחרי הצהרים וכי בשעות אלו הם בודקים עבודות/מבחנים.

■ מורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו בשיעור גבוה יותר ממורים בבתי ספר דוברי עברית על תרומה של השעות תומכות ההוראה לעבודתם. הפער הגדול ביותר נרשם בהיגד "בשעות שהייה אני בונה מערכי שיעור/מבחנים" – 51% מהמורים דוברי ערבית דיווחו כך לעומת 34% בקרב דוברי עברית.

■ בהשוואה לתשע"ה נרשמה יציבות בשיעורי הדיווח בקרב מורים דוברי עברית. בקרב מורים דוברי ערבית נרשמו ירידות של כ- 15% בשיעורי הדיווח על כול ההיגדים.

■ השתתפות תלמידים בשעות פרטניות/תגבור לימודי- דיווחי תלמידים (חט"ע)

■ כ-70% מהתלמידים דיווחו כי בבית ספרם יש שעות פרטניות (כמחצית בבתי ספר דוברי ערבית לעומת כשלושה רבעים בבתי ספר דוברי עברית). בקרב תלמידים שדיווחו על קיום שעות פרטניות בבית ספרם, שיעורי הדיווח על השתתפות בשעות הפרטניות עמדו על 63% ללא הבדל בין מגזרי השפה (62% בקרב דוברי עברית ו- 65% בקרב דוברי ערבית).

■ בהשוואה לתשע"ה, בקרב דוברי עברית נשמרה יציבות בשיעורי הדיווח הן באשר לקיום השעות והן באשר להשתתפות בהן ואילו בקרב דוברי ערבית נרשמה ירידה של 7% בשיעורי הדיווח על קיומן של שעות פרטניות בבית הספר ועלייה של 4% בשיעורי הדיווח על ההשתתפות בהן.

■ עמדות תלמידים כלפי השעות פרטניות – דיווחי תלמידים (חט"ע)

■ ככלל, כ- 70% מן התלמידים הביעו עמדות חיוביות כלפי השעות הפרטניות. כ-75% מהתלמידים דיווחו כי השתתפות בשעות הפרטניות היא לא בזבז זמן, כי השעות הפרטניות עוזרות להם, כי בזכות השעות קל להם יותר להבין את החומר וכי הם לא מוצאים סיבות מדוע לא להגיע לשעות הפרטניות. כ-65% מהתלמידים דיווחו שהם מגיעים תמיד לשעות הפרטניות, שהם מקבלים יחס אישי מהמורה, לומדים איך להבין את החומר וכי בזכות השעות הפרטניות ההישגים הלימודיים שלהם השתפרו.

■ שיעורי הדיווח של תלמידים דוברי עברית היו גבוהים יותר עפ"י בהשוואה לדוברי ערבית בכל ההיגדים שבדקו עמדות תלמידים כלפי השעות הפרטניות. הפער הגדול ביותר נרשם בהיגד "השתתפות בשעות הפרטניות היא לא בזבז זמן" – 84% מדוברי העברית דיווחו כך לעומת 60% בלבד בקרב דוברי ערבית.

■ בהשוואה לתשע"ה, בעוד שבקרב תלמידים דוברי עברית כמעט ולא נרשמו שינויים בשיעורי ההסכמה עם ההיגדים, הרי שבקרב דוברי ערבית נרשמו ירידות של כ- 10% בשיעורי ההסכמה עם ההיגדים, למעט ההיגד "אני תמיד מגיע לשעות הפרטניות שלי", שבו לא נרשמו שינויים.

■ תלמידים שלא השתתפו מתחילת השנה בשעות הפרטניות נשאלו, האם הם היו מעוניינים להשתתף

בשעות מסוג זה במסגרת הלימודים. כשליש מתלמידי החט"ע ציינו כי הם מעוניינים להשתתף בשעות הפרטניות למרות שלא הציעו להם (35% בבתי ספר דוברי עברית לעומת 27% בבתי ספר דוברי ערבית). כ-30% ציינו שהם לא מעוניינים למרות שהציעו להם ו-36% לא מעוניינים ולא הציעו להם (35% בבתי ספר דוברי עברית לעומת 42% בבתי ספר דוברי ערבית).

לסיכום:

- באשר לרפורמת "אופק חדש", ככלל, רק כשליש מהמורים דיווחו כי הם שבעי רצון מרפורמת "אופק חדש" במידה רבה או רבה מאד ולמרות זאת – מרביתם (כ-90%) מעוניינים בהמשך יישומה.
- מרבית המורים (84% ביסודי ו-70% בחט"ב) דיווחו שהם אכן מקיימים שעות פרטניות/תגבור לימודי. עם זאת, העלייה בשיעורי הדיווח על קיום שעות פרטניות התמתנה בשנים האחרונות. מרביתן של השעות הפרטניות מתקיימות במהלך יום הלימודים (ושיעור המדווחים כך אף עולה עם השנים – בעיקר בבתי ספר דוברי ערבית ובחט"ב בבתי ספר דוברי ערבית). עם זאת, ראוי לתת את הדעת על כך שברוב המקרים, התלמידים המשתתפים בשעות הפרטניות יוצאים לשם כך משיעורים, ובלמעלה משליש מהמקרים – יוצאים משיעורים בתחום דעת אחר מזה שבו עוסקת השעה הפרטנית.
- בסופו של דבר, מרבית המורים (כ-80%) בדומה לתשע"ה מכירים בחשיבות ובתרומה של השעות הפרטניות לקשר שלהם עם התלמידים, להצלחתם הלימודית וכן למגוון הכלים הפדגוגיים שיש למורה עצמו. לצד זאת, כמחצית מהמורים דיווחו כי הם מעוניינים בפיתוח מקצועי ייעודי לשעות הפרטניות (בשיעורים גבוהים יותר בקרב דוברי ערבית).
- באשר לתרומה של שעות השהייה לעבודת המורים – כאן הדעות של המורים היו פחות חיוביות, בדומה לתשע"ה. כרבע מבין המורים (כ-40% בקרב דוברי עברית וכ-15% בקרב דוברי ערבית) דיווחו על תרומת שעות השהייה להכנה לקראת השיעורים, לבדיקת עבודות ומבחנים, ולבניית מערכי שיעור. מיעוט מבין המורים דיווח שהשעות הפרטניות מאפשרות להם זמן פנוי אחר הצהריים כשיעור המדווחים כך נמוך במיוחד בבתי"ס דוברי ערבית (כ-10% בלבד לעומת כ-30% בבתי"ס דוברי ערבית).
- באשר לרפורמת "עוז לתמורה": כשליש מבין המורים דיווחו על שביעות רצון גבוהה מהרפורמה, ועדיין רובם מעוניינים להמשיך ביישומה; כשני שלישי מהמורים העבירו לתלמידים במהלך השבוע שקדם לסקר תגבור לימודי/שעות פרטניות; השעות הפרטניות מתבצעות על-פי-רוב במהלך יום הלימודים ופחות בסיומו; ועם זאת מרבית השיעורים מתקיימים על חשבון שיעור באותו תחום הדעת או בתחום דעת אחר. ככלל, המורים (כ-75%) הביעו עמדות חיוביות באשר לתרומה של השעות הפרטניות, כאשר כשליש מבין המורים דוברי העברית מעוניינים בפיתוח מקצועי באשר לאופן ההוראה בשעה הפרטנית לעומת כ-60% מבין דוברי הערבית.
- כשליש מהמורים דיווחו כי השעות תומכות ההוראה מסייעות להם בהכנה לקראת שיעורים, וכי בשעות אלו הם בונים מערכי שיעור או מבחנים או בודקים עבודות/מבחנים. בקרב מורים דוברי ערבית נרשמה ירידה משמעותית של כ-15% בשיעורי הדיווח על תרומתן של השעות תומכות ההוראה.
- מנקודת המבט של התלמידים, כשני שלישי דיווחו כי בבית ספרם מתקיימות שעות פרטניות שכ-60% מבין התלמידים משתתפים בהם. בסך הכול התלמידים (כ-70%) הציגו עמדות חיוביות כלפי השעות הפרטניות. מרביתם חשים שהם נתרמים גם במישור הלימודי וגם במישור של הקשר עם המורים. עם זאת, בעוד שבקרב דוברי עברית שיעורי הדיווח דומים לתשע"ה, הרי שבקרב דוברי ערבית נרשמה ירידה של כ-10% בשיעורי הדיווח. כשליש מתלמידי החט"ע ציינו כי הם מעוניינים להשתתף בשעות הפרטניות למרות שהדבר לא הוצע להם.